

Kjøbenhavnſke
Nye
Efterretninger

om

Iærde Sager

for

Maar 1779.

Med fuldstændigt Register.

Andet Hæfte.

Kjøbenhavn,

Trykt hos Brødrene Berling, boende i Pillestrædet.

1912

1913

1914

1915

1916

1917

1918

1919

1920

1921

1922

1923

Register

over

det Andet Hæfte

af de

Kjøbenhavnſke

Nye Eſterretninger

om

Iærde Sager

for Aaret 1779.

A.

	Side
A briss, hiſtorischer, der in Nordamerika vorgefal- lenen Staatsveränderung vom Anfange des Jahrs 1774 bis dem ersten Jenner	502
Amerika, Nordz. See <i>Travels</i> .	
Andachtsbuch für Kranke aus allen Ständen. See <i>Ulrich</i> .	
Anecdotes pour servir à la vie de J. J. Rousseau	515
Animorum immortalitas. See <i>Immortalitas</i> .	
Anmeldelse om en nye Udgave af <i>algemeine Welt-</i> <i>historie</i> .	511
— — det naturforskende Selskabs i Berlin, om Hr. Campers Priis-Skrift angaaen- de det Epidemiske i Epidemie; item samme Selskabs 3 Priis-Opgaver an- gaaende Dvægshygen	496
— — om en fuldstændig Udgave af en Tydsk og Dansk; og Dansk og Tydsk Ord- bog	511
Arrian's tvende af Epiktet holdne Talers Oversættel- se ved Tønsberg. See <i>Tønsberg</i>	

Register.

	Side
Christensfreuden, zur Erbauung geschrieben	489
Christen, en sand, i sin Eensomhed. Første Deel	746
Chronologie, algemeine, für die Zeiten nach Christi Geburt, zur Erläuterung der alten Denkmähler, Chroniken, Urkunden; nebst chronologischen Tabellen für die ganze Geschichte. Erster Theil	557
Crusii, Dr. Chr. Aug., Hypomnemata ad theologiam propheticam. Pars ultima, librum Jesaiæ complexa	798
D.	
Dathii, Dr. Joh. Aug., <i>Prophetarum Majorum ad fontes versio cum notis</i>	700
— — — — & <i>Minorum</i> . Editio emendatior	795
Denkmal berühmter Gelehrten. Erster Hef	624
Dictionary, a new, English and French; and French and English &c. By Lew. Chambaud. 2 Woll.	799
Döderleins, Dr. Chr. Albr., Abhandlungen über den ganzen Umfang der Religion. Erster Theils 2tes Stück	576
— — — — Dr. Joh. Chr., Uebersetzung des Sprüche Salomons, mit Anmerkungen	814
Duncan, Andreae, <i>Oratio in laudes Guil. Harvei.</i> <i>See Oratio.</i>	
E.	
Eckermanns, J. C. N., Versuch einer neuen poetischen Uebersetzung des Buchs Hiob, nebst Vorerinnerungen und erläuternden Umschreibung	623
Esterretninger, kjsbenhavnste nye, om lærde Sager; disses Forsvar for den No. 29 meddeelte og derefter som ubillig angrebne Recension af Hr. Johan Grundtvigs Catechismus: Forklaring	641
Esterretninger om Marokos og Fes. <i>See Høst.</i>	
Ehlers's, Mar., Betrachtungen über die Sittlichkeit der Vergnügen. Zwey Theile	786
	An

Register.

	Side
An Elegy on the Death, of David Garrick. By Talker	685
Enticks, Joh., gegenwärtige Zustand des brittischen Reichs. 2ter und 3ter Theil	766
Epistetes tvende Taler hos Arrian. See Lönberg . Essai, qui à remporte le prix de la Societé Hollan- doise de Haarlem en 1772 sur cette question, qu'est ce qui est requis dans l'art d'observer jusque où cet art con- tribueroit il à perfectionner l'entende- ment. Par Benj. Carrard.	711
Exposé des moyens curetifs & preservatifs, qui peu- vent être employes contre la maladie epizootique des bêtes à corne; par Mr. Vicy d'Azyr	473
F.	
Fabler og Fortællinger i den Gellertiske Smag Sølelser, en Christens; af Wieland, oversat af B. C. Sandvig	769 689
G.	
Gebhardi's, Ludw. Albr. allgemeine Weltgeschichte. Des funfzehnten Bandes. See Weltge- schichte .	
Gellerts, Chr. Fürchteg., Breve tilligemed nogle did- henhørende fra hans Venner, oversatte paa Dansk af Ped. Topp Wandal	417
Gesangbuch; neues christlicher, nebst einer Anleitung zur Gebetsübung	796
Geschichte der christlichen Kirche des 1ste Jahrhunderts. See Starck .	
— — der Israeliten vor den Zeiten Jesu. 6 Bände	812
— — der jüdischen Religion. See Büsching .	
— — der neuesten Weltbegebenheiten im Großen. 1 Band	782
— — Roms; ein Lesebuch für Kinder von 7 bis 15 Jahren.	480
Gesners samtlige Skrifter, hvoraf paa Subscription	ibesør:

besørget en Dansk Oversættelse. See Subscriptions-Plan.

Gibbons, Edw., Geschichte des Verfalls und Untergangs des Römischen Reichs, mit Bencks Anmerkungen. Erster Theil 696

Giesings, C., nye Samling af Jubel-Lærere. See Samling.

Glover. See Leonidas.

Griechischen und Römischen alten Schriftstellern für Jünglinge mit Antiken Kupfern. See Seybold.

Grundtvigs, Joh., Catechismus-Forklaring efter Saliggjorelsens Orden 433

— — Svar paa den over hans Catechismus-Forklaring udgivne Kritik. See Efterretninger.

Gud, en sand Christens daglige Omgang med ham. See Sturm; Betragtninger o. s. f.

H.

Hagerup, M. Christiani Frid., dissertatio, qua pro summis in Theologia honoribus doctrinam de *Fiducia fidelium Christo resuscitato nixa*, exposuit 440

Hagiographa, eller efter gammel Inddeeling: sidste Samling af det gamle Testaments cano- niske Bøger, oversat ved Drabrand 609 og 625

Hammonds, Hans, Advarsel imod Drukkenskab 747

Harvei, Guil., laudes, oratione ab Andrea Duncan expositæ. See Oratio.

Harwoods, Edw., Uebersicht verschiedener Ausgaben der Griechischen med Römischen Classiker mit Anmerkungen 485

Herrnhuther. See Nachricht.

Herrnhuthiske Partie og Bøsen. See Windfeldt.

Hesses, Joh. Jac., Geschichte der Israeliten vor den Zeiten Jesu. See Geschichte.

Heynii, Ch. G., Antiquitas romana, imprimis juris romani 559

Hiob. See Kermann.

Register.

	Side
Histoire des progrès de l'esprit humain dans les sciences naturelles & dans les arts &c.	494
Historischer Abriss der in Nord-Amerika vorgefallenen Staatsveränderung von Anfange des Jahres 1774 bis den ersten Jenner 1779. See Abriss.	
Homiletiska Försök. Vol. I.	729
Horneman Claudii Frees, dissertatio inauguralis, continens Observat. in nonnulla V. Tti loca; quibus specimen Hoseæ, perpetua annotatione illustrati, accessit. Pro summis in Theologia honoribus	435
— — Exercitatt. critt. in 70ta Interpretes è Philone specimen tertium; cui dissertatio, doctrinam de immortalitate animæ, præeunte eodem Philone stabiliens pæmittitur	741
Høstes, Georg., Esterretninger om Marokos og Fes, med Kobberne	445 og 577
I.	
Immortalitas animorum; unde hujus doctrinæ origo repeti videtur?	461
Irgens, M. Olai, dissertatio inauguralis de Spiritu Oris Febeæ creante Pl. 33; 6., pro summo in Theologia gradu	437
Irland, Süd:; see Uebersicht.	
Jenbichles, Joh. Lor., neuer Versuch über die Weissagung von Emmanuel	796
Jubel-Lærere. See Samling.	
Jøndalen; en Sang derom	769
K.	
Kindlebens, M. Chr. Wilh., der Teufelein des achtzehnten Jahrhunderts. Fester Akt, worinn des Em. Schwedenborgs demüthiges Dankfagungsschreiben beantwortet und in den Büchlein über die Nonexistenz des Teufels Manches zurückgenommen wird	573
Kirchmanns og Bollikofers gudelige Betragtninger for Confirmanter; item dem, som vilde vær-	

Register.

Side

deligen nyde den hellige Nadvere. See
Zollhofer.

P.

Lagerbrings Statshistorien.	See	Stats Historien.
Leben des Herrn von Voltaire 2c. nebst der Anzeige sei- ner vornehmsten Schriften	=	672
Lecture für die erwachsene Jugend, zum Unterricht, Bergnügen und Veredlung des Herzens. Erster Theil	=	520
Lehrbegriff, der Paulinische, von heiligen Abendmahle Leonidas. Ein Gedicht von Rich. Glover; übersetzt von Ebert	=	695
Leses, Dr. Gottfr., Auferstehungsgeschichte Jesu, nebst einem doppelten Anhang gegen die Wolfsbütteler Fragmente von der Aufer- stehung Jesu und von Zwecke Jesu und seiner Apostel	=	604
— — Christliche Meral	=	491
— — — Religions Theorie oder Versuch ei- ner praktischen Dogmatik	=	453
— — zwei Predigten von der bewahrten Unschuld	=	599
— — Trost bei dem Grabe eines einzigen Kindes	=	472
Vilienthals, Dr. Theod. Chr. gute Sache der in der heiligen Schrift enthaltenen göttlichen Of- fenbarung, wieder die Feinde. 16ten Theil	=	ibid.
— — Zusätze und Abänderungen zur dem ersten 4 Theilen von guten Sache der Göttl. Offenbarung	=	715
— — — zum zehnten bis dreizehnten Kapitel von gute Sache der göttlichen Offenbarung	=	716
Le Long, Jacobi, Bibliotheca Sacra, emendata ac continuata ab Andr. Gottl. Masch.	=	ibid.
— — — Bibliotheca.	=	See
Linderwalds, Joh. Balth., Vertheidigung der Durch- gang der Israeliten durch das rothe Meer	=	603

M.

Magazin, det nyeste, af Fortællinger, eller Samling

af

Register.

	Side
af moralske, rørende og moersomme Ro- maner og Historier; ved Hans J. Birch	513
Mangelsdorf, M. C. Ehreg., Lehrbuch der alten Völkergeschichte	698
Morokos, og Fes; Esterretninger om disse Riger. See Søst.	
Masch, Andreæ Gottl., continuatæ <i>Bibliotheca Sa- cræ Jacobi le Long</i> editio repetita. See <i>Bibliotheca.</i>	
Matthæus's Evangelium, udsørlig Forklaring over de 5 første Kapitler. See Valle.	
Meisners, A. G., Skizzen. Erste und zwote Sam- lungen	522 og 533
Mendelsohns, Mos., Phædon eller 3 Samtaler om Sielens Udødelighed oversatte paa Dansk	481
Menschenfreuden	487
Memoires historiques & geographiques sur la Va- lachie &c.	821
— — sur les moyens de se garantir de la fou- dre dans les maisons; par Mfr. de Kor- nas	492
Michaelis, Joh. Dav., deutsche Uebersetzung des al- ten Testaments, mit Anmerkungen für Angelehrte. Der siebende Theil, wel- cher die Sprüche und dem Prediger Salomons enthält	680
— — Der achte Theil, welcher die Weissagun- gen Jesaiâ enthält. Erste Hälfte von I zum XXXIX Kapitel	ibid.
— — — Der neunte Theil, welcher die Weis- sagungen und Klagelieder Jeremiâ ent- hält	ibid.
— — — des ersten Buchs der Maccabæer, mit Anmerkungen	682
— — Einleitung in die Göttlichen Schriften des neuen Bundes. Zweiter Theil. Drit- te vermehrte Ausgabe	752
Middelhoe, Stephani, disputatio inauguralis de E- vange-	vange-

Register.

Side

<i>vangelistis ecclesie apostolicae</i> , pro sum- mis in Theologica honoribus	440
Möllers, Andr., Prædikener over alle aarlige Søn- og Festsdages Evangelier	705
— Val. Chr., Unterricht von dem wahren und fal- schen Christenthum	791
Mosches, Dr. Gabr. Chr. Benj., Auszüge aus seinen vom Adwent 1777 bis Adwent 1778 über der Sonn- und Festtags-Episteln gehaltenen Predigten	544
Mosfin, Moz. Johannes, de <i>Academia coelesti</i> dif- fertatio inauguralis, pro capessendo summo in Theologia gradu	442 og 802

N.

Nachricht von dem Ursprung und Fortgang, und haupt- sächlich von der gegenwärtigen Verfas- sung der Bræderunitæt oder sogenannten Herrnhuter	497
Niemejers, Aug. Herm., bibelske Charakteristik, oversat af Mag. S. Bech. Første Deel No. 43.	673
Nöffelts, Dr. Joh. Aug., Anweisung zur Kenntniß der besten allgemeineren Bücher in allen Theilen der Theologie	542

O.

Observations, miscellaneos, relating to Education &c. By Jos. Priestley	775
Ode to the warlike Genius of Great Britain. By Tatler	685
Olavides. Mit einige Anmerkungen herausgegeben von Aug. Hennings	817
Olrog, Mag. Peder, Communionbog til almindelig Opbyggelse. See Communionbog.	
Omgang, Et sand Christens daglige, med Gud, i Aftenbetragtninger af Joh. Fr. Tiede; item 40 opbyggelige Betragtninger af Dr. G. Fr. Seilers fornuftige Chri- stendoms Aand og Sindelav; item en Omkrøvning af Lidelsens Historie, samt daglige	

Register.

	Side
daglige Morgen- og Aften-Bønner tillige med nogle gudelige Betragtninger af Mag. Chr. Sturm og flere andre Forfatteres opvakkende Afhandlinger	930
— — i gudelige Betragtninger. See Sturm.	
Oratio de laudibus Guil. Harvei, auctore Andrea Duncan	592
Ordbog, Tydsk og Dansk; og Dansk og Tydsk. See Anmeldelse.	
Oschwalds, J. Heintz., Anleitung zum heilsamen Verstand der Bibel	826
P.	
Panegyrici veteres, cura Wolf. Jaegeri. Tom. prior	784
Paulis, Joh. Phil. Gerh., Predigten	790
Phædon eller Samtaler om Sielens Udsædelighed. See Mendelssohn.	
Phædri, Augusti liberti, Fabula cura Jacobi Baden	742
Plan of a new Method for teaching Languages &c. By Mfr. Haguenin Du Mitland	825
La Poetica di Q. Orazio Flacco restituita all'ordine suo e tradotta in Terzine con note	824
Prams, Chr., poetiske Brev: Philippe til Erich; som tilkiendtes den af de skionne Videnskabers Selskab for en Heroide udsatte Priis	767
Predigten für die Jugend. See Resewitz.	
Primat, Humphe., über Barmherzigkeit und Grausamkeit gegen die thierische Schöpfung	495
Programma, quo inter solemnia academica in memoriam inauguratae Universitatis Havniensis ad summos honores viri docti vocabantur	408
Prophetæ majores latine versi & illustrati à Joan. Aug. Dathio, Theol. Doctore.	700
— — minores, similiter ab eodem Auctore instructi	795
Prædikener, Evangeliske, over alle aarlige Søn- og Festsdage. See Møller.	Part.

Register.

	Side
Puttmanni, Lud. Ern., de Hadriani Imperatoris libris catacrianis epistola	479

R.

Randø, Andrea Br., Adnotata medico-practica, pro gradu Doctoris obtinendo	442 og 804
Rasmussens, 3 aandelige Taler	758
Reglements de Sa Majesté impériale Catharine II. pour l'administration des Gouverne- ments de l'Empire des Russies. See Verordnungen.	
Religion, Geschichte der jüdischen. See Büsching.	
Resewik, Fr. Gabr., Predigten für die Jugend	594
Robertsons, Wilh., Geschichte von Alt-Griechen- land	792
Römischen und Griechischen alten Schriftsteller mit antiken Kupfern. See Seybold.	
Römische Reichs Verfall und Untergang. See Gib- bon.	
de Rosfi, Joh. Bernardi, de hebraicæ Typogra- phiæ origine ac primitiis seu antiqvis & rarissimis hebraicorum librorum editionibus seculi XV disquisitio, cura Hufnagelii recusa	684

S.

Sacramente, Nadverens. See Tanker og Lehr- begriff.	
Samling, nye, af Danske, Norske og Islandiske Jubel-Lævere, ved Giesling	753
— — af moralske ic. Historier. See Magazin.	
Sandøe, M. Jani, dissertatio inauguralis de statu vita functorum, pro gradu Doctoratus	441
— — Digt om Religionen	768
Saxii, Chr., Onomasticon litterarium &c. Pars 2da	683
Schlegels, Joh. Ad., neue Sammlung ei- niger Predigten über wichtige Glaubens- und Sittenlehre	480
Schönheiders, Dr. Joh. Chr., Underviisninger i Christendommen. 2den Deel.	529
	Schön-

Register.

	Side
Schönheiders Indhold af Høimesse: Prædikener. Fire Aargange fra 1775 til 1778	533
Seele der wahren Freundschaft	799
Seilers, Dr. G. Fr. opbyggelige Betragtninger. See Omgang.	
— — 77ve opbyggelige Betragtninger, samlede af hans Skrift: den fornuftige Christendoms Aand og Sindelag kalder; oversatte ved H. J. Birch. See Sturm.	
— — theologisch-critische Betrachtungen neuer Schriften. Ersten Bandes 1stes Stück	749
Selskabs, det naturforskende i Berlin, Prisopgave: om det Epidemiske i den egentlige saa kaldte Epidemie; for hvis Afgjørelse Hr. Prof. Camper vandt den udsatte Belønning	496
— — de skønne Videnskabers, Bekjendtgjørelse om bedømmede Prisskrivter for 1779, og sammes Prissopgaver for 1780	767
— — det theologiske, gudelige Taler. Andet Bindes andet Hefte. See Taler.	
Seybolds, Dav. Chr., Einleitungen in die Griechische und Römische alten Schriftsteller, für Jünglinge, mit anticken Kupfern	618
Siegmart; en Klosterhistorie, oversat af H. J. Birch, 3 Deele.	465
Sielens Udsædelighed; en Afhandling derom. See Mendelsohn.	
Silva; or a Discourse of Forest Frees and the Propagation of Limber in his Majestys Dominions. By John Evelyn, with Notes by Hunter	495
Sittenlehre für Kinder. nach Gellerts Grundsätzen der Moral. Zweites Bändchen	498
Skizzen. See Meisner.	
Skyldighed, et Menneskes, imod Gud, sig selv og sin Næste	785
Smith, Martini, dissertatio inauguralis de excellentia cognitionis Christi s. de Clave cognitionis	nitiois

Register.

Side

	Side
zionis ad Luc. XI, 52., pro summis in Theologia honoribus conscripta	439
Starcks, Dr. Joh. Aug., Geschichte der Christlichen Kirche des ersten Jahrhunderts. Erster Band	555
Statshistorien, Nya, i Sammendrag, til Swenska Ungdomens Tienst	688
Statuta Concilii provincialis, Asloia 1436. celebrati edit. B. C. Sandvig	773
Stutsgaard, Mag. Christ. Beverlini, Alburgensis Dioeceseos Episcopi, de stylo novi foederis inauguralis pro capessendæ summo theo- logicae Dignitatis gradu disputatio	436
Sturms, W. Chr. Betrachtungen über die Wer- ke Gottes im Reiche Natur und der Vor- sehung auf alle Tage des Jahres. 2 Bände	732
— — gudelige Betragtninger 2c. See Omgang	—
— — sande Christens daglige Omgang med Gud; i gudelige Betragtninger til hver Dag i Aaret: St. Dr. Georg Sr. Sei- lers 77ve opbyggelige Betragtninger af hans fornuftige Christendoms Aand og Sindelav: Som og Betragtninger for Confirmanter og Forberedelses Bøn- ner ved den hellige Nadveres Nydelse af Zollhofer og Kirchmann; oversat af H. J. Birch	433
Subscriptions-Plan paa Gesners samtlige Skrifter Süd-Irreland. See Ueberzicht.	720

T.

Tacitus, C. Cornelius. See Treatise.	
Taler, aandelige. See Rasmussen.	
— — Epistlers 2de, opskrevne af Arrian. See Tonsberg.	See
— — gudelige; holdne af Dr. Valle. Andet Bind	561 Taler,

- Taler, gudelige; et theologisk Selskabs; andet Binde
 andet Hefte 721
- Tanker, frimodige over Nadverens Sacramente til
 upartisk Eftertanke 692
- Tasker's, Wilh., Elegy on the Death of David
 Garrick. See Elegy.
- — Odo to the warlike Genius of Great Bri-
 tain. See Odo.
- — Pöem 686
- Taulers, Joh., aanderige Betragtninger over Christi
 Levnet og Lidelse, oversatte paa Dansk 743
- Testament, det gamle; den sidste Samling deraf over-
 sat paa Dansk af Joh. Ludv. Brabrand.
 See Brabrand.
- Testamentum novum Jesu Christi excerptis ex uber-
 rimis Eruditorum lucubrationibus
 scholiis illustratum 718
- Tetens, Petrus Jac., inter jubilæa academica 1779
 Havnæ celebrata disquisitiones quas-
 dam generales in Sapientiam Jesu Si-
 rachidis pro summis in Theologia hono-
 ribus publicæ luci dabat 438
- Theologisch-kritische Betrachtungen neuer Schriften in
 Vereinigung mit einer Gesellschaft Gottes-
 gelehrten herausgegeben. See Seiler.
- Tiedes, Joh. Fr., gudelige Betragtninger til hver
 Aften i Aaret. See Omgang.
- Tönsberg, Otto, Oversættelse af 2de Epiktets Taler
 hos Arrian 584
- A Tour through the Island of Great Britain &c.
 By Dan. de Toe & Richardson 831
- Travels through the interior Parts of North Ame-
 rica in the Year 1766-1768, by J.
 Carver, with Copperplates 500
- A Treatise on the Situation, Manners and Inhabi-
 tants of Germany; and the Life of Agri-
 cola; by C. Corn. Tacitus: translated
 by John Akin, with Notes and a Map 499
- Trojel, Petri Kof., dissertatio de acquisitione juris

in re juxta leges Daniæ & Norvegiæ
pro summo in jure gradu habita 441

II.

Übersicht, philosophische, von Süd-Irland, in Briefen an Joh. Wattkinson	=	633
— — sammes Fortsættelse	=	650
— — — Slutning	= =	665
Ulrichs, Joh. Heinr. Fr., Andachtsbuch für Kranke aus allen Ständen	=	734
Unterhaltungen, wöchentliche. Erster Theil		608
Unterricht, neue, und Zeitvertreib für das schöne Ge- schlecht in gesammelten Briefen und Erzäh- lungen aus fremdem Sprachen. Erster Theil	= = =	518
Untersuchung der göttlichen Sendungen Johannes der Täufers und Jesu Christi, von Wilh. Bell. See Bell.		

III.

Voltaire. See Leben.		
Berordnungen Ihro Kayserl. Mäjestät, Chatharina der Zweiten ic., zur verwaltung der Gouvernements des Russischen Reichs, übersetzt von C. G. Arndt	420, 447 og	457
Walthers, Joh. Heinr., Abhandlung von der nütz- lichsten Art die Classischer der alten mit der Jugend zu erklären	=	528
— — M. Fr. Rud., Probe und Ankündigung einer Uebersetzung den kleinen Propheten		570
Weltgeschichte, algemeine, von der Schöpfung an bis auf gegenwärtige Zeit. Das 15 Bandes. Von Ludv. Albr. Gebhardi	=	575
— — synchronistische. See Auszug.		
Wielands Christens Fölelser. See Fölelser.		

Register.

	Side
Windsfelds, Jens, Erindringer om det Herrnhuthi: ske Partie og Væsen	761
— — Prædiken over 2 Mos. XX., 1. 2. 3.	724
— — Skriftens og Fornuftens Beviis for Men: nerskers Opstandelse i deres forrige Legemers Fuldkommenhed	726
Waldikes, Andr., Prædikener over nogle af de an: ordnede og andre Texter. Første Sam: ling	657

3.

Zachariâ, Dr. Gotth. Traug., Einleitung in die Aus: legungskunst der heiligen Schrift.	794
Zeitungen aus der alten Welt. See Auszug.	
Zeitvertreib für das schöne Geschlecht. See Unter: richt.	
Zollkofers og Kirchmans gudelige Betragtninger og Bønner for Confirmanter; Forberedelses: Bønner for og efter Skriftemaal og Al: terets Sacramentes Nydelse, oversatte af Hans Jørgen Birch. See Sturm.	
Zustand, der gegenwärtige, des brittischen Reichs See Antick.	

K i s b e n h a v n s k e

Nye Efterretninger

om

Lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 2den Julii 1779.

C. F. Gellerts Breve, tilligemed nogle didhørende Breve fra hans Venner; efter hans Død udgivne af Johann Adolph Schlegel og Gottlieb Leberecht Heyer. Oversatte af Peder Topp Wandal. 436 S. i stor Octav foruden en Tilskrift til Dronningen og en Fortale. Kjøbenhavn, 1778. Trykt og forlagt af Brødrene Berling. Prisen er 1 Rdlr.

Verden har, Gud ske Tak, eiet mange redelige og dydige Lærde, men saa, hvis Charakterer kan sættes i Ligning med den Salige Gellerts elskværdige og for Dydens og en usminket Christendoms Udbredelse nyttige Egenheder. Den, som elsker en Gellert og gierne læser hans Skrifter, har allerede tilbagelagt den besværligste Vej paa Dydens og Nødskaaffenhedens Bane. Dog vi behøve ei at anprise en Mand's Skrifter, som Europa ærer, og meget mindre bedømme dem, da deres vel forriente Berømmelse er almindelig erkjendt. At anføre Ernesti mesterlige Dom om de Gellertske Breve, og det med hans egne Ord, troe vi derimod ei upassende. Non laude, siger han, caruit ratio epistolarum scribendarum; quæ pars artis oratoricæ hodie minus frequentatur in Scholis Rhetorum, cum olim, instauratis literarum studiis, traderetur & exerceretur inprimis, quod in ea esset orationum ac disputationum graviorum & longiorum quædam veluti prolusio: nec aliam ob cau-

ſam in parte neceſſaria & perpetua diſciplinæ ſcholæſticæ collocata eſt Ciceronianarum Epistoſularum, interpretatio, quæ in hoc genere ſcribendi principatum tenent, habentque ſolæ perfectum exemplar, quod ad imitandum debet eſſe propoſitum. Et erat ipſe ſcribendarum epistoſularum egregius artifex & magiſter, quamquam magis e genere eo, quod liberaliter jocatur, venuſte narrat, aut officio aliquo humanitatis fungitur, quam quod graviora tractat, magisque ad Plinianam venuſtatem, & ad vitæ privatæ hilaritatem, quam ad Ciceronianam ſimplicitatem, ſubtilitatem, & gravitatem, & ad uſum in republica, qui olim putabatur primus. Den Forviſning, at mange alle-rede have, og flere vil læſe nærværende Breve, gjør en vidt-løſtig Anmeldelſe overflødig; vi lade os derfor nøie med at anføre eet og andet Eted for at fornøie dem, ſom hidtil have negtet ſig den Fornøielſe at læſe Brevene ſelv. S. 20 ſkriver den gudelige Gellert ſaaledes til een af ſine Venner: „ Har „ jeg gjort Dem nogen Tienefte; har jeg ved min Underviis- „ ning eller mit Exempel gjort noget til een af Deres gode „ Egenſkabers Forbedring, nu vel, ſaa hør en Bøn af mig, „ ved hvis Opfyldelſe De for Livetid og uendelig kan forbin- „ de mig. De bevife andre ſamme gode Tienefter, for „ hvilke De takker mig, og med ſamme Oprigtighed, Uegen- „ nyttighed og Klogſkab, hvormed jeg har ønsket at bevife „ Dem ſamme. Saa er jeg Deres Skyldner ligesaa viſt, „ ſom De eſter Deres gode Hierte og Deres Brev er min. „ Hvor De ogſaa er, kan De altid have unge Menneſker om- „ kring ſig, alſaa ſkal De aldrig mangle Leilighed at over- „ gaae min Tienſtfærdighed. Hele Verdens Biſald, al Roes „ af Lovſange er intet imod Samvittighedens ſtille Vidnes- „ byrd, at vi have dannet, eller dog oprigtig ſøgt at danne „ et eneſte ungt Hierte for Himmelen. Det er Væ, det er „ Bellyſt, en uafſadelig Næring for Fornøielſen, naar en „ Siel i den tilkommende Verden tilraaber os: Du har ført „ mig, opmuntret mig, til at være uendelig lykkelig! Held „ være dig min Ven, min evige Belgiver, og Roes for „ Gud! Og om end intet Menneſke paa Jorden ſkulde mer- „ ke vore gode Henſigter, vare vi derfor mindre belønnede?“

— Hvor vel ſkulde ikke Stater blive tient, om alle med en Gellert S. 98 Kunde og vilde ſige: „ Jeg lader mig ikke af „ alle

, alle Konger paa Jorden paabyrde det, hvortil jeg ikke sø-
 ler mig duellig." — I denne Samling har Brevvep-
 len imellem den Sal. Gellert og et Fruentimmer i Dresden,
 om begynder S. 241 og ender S. 389, i sær overmaade be-
 jaget ve. Vi kunde ikke bedre bestemme dette høist elskvær-
 dige Fruentimmers Breves Værdie end med Gellerts egen
 Dom om eet af dem S. 273, som vi vil have forstaaet om
 dem alle: „Om jeg var Fader, siger han, og min Datter
 „ havde skrevet dette Deres Brev, skulde jeg have grædt af
 „ Glæde; det veed jeg vist." Vi skulde en Prøve herpaa,
 her er den S. 358: „Aldrig har jeg tilforn været ved en
 „ Syge- eller Dødsfeng, og saa høitideligt og giennemtræn-
 „ gende dette Syn i sig selv er, saa nyt og usædvanligt det
 „ var for mig, saa har jeg dog ikke taget andre end behage-
 „ lige og roelige Forestillinger, og trøstelige og milde Ind-
 „ tryk, som jeg ønsker at beholde i mit Hierte, med mig der-
 „ fra. Nei, Døden kan ikke være saa forførdelig, eller
 „ der maa langt mindre sees end føles deraf. Og dog, hvor
 „ var hun munter! Hvor frit hendes Sind! hvor ubundet
 „ hendes Hierte! Hun bad uafladelig og med Iver, og glæd-
 „ te sig siensynlig ved hendes Frelsers Tilkomst. Døden
 „ havde ingen Skræk; hun og de omstaaende Venner saae og
 „ følte ingen. Vi saae vel noget af Naturens Angst og Un-
 „ dergang; men vi saae langt mere af Udødelighedens og Livs-
 „ vers Seier, som I Jesus Christus har bragt for Lyset." —
 Eet have vi ønsket, og det er dette, at Hr. Wandall vilde ha-
 ve formaaet et Fruentimmer til at oversætte disse Breve, da
 skulde mange af de fine Trek været blevne mere synlige, og
 det Hele mere indtagende. Denne Fordring kan ikke være
 ubillig, naar man seer, at Hr. Wandall har betient sig af
 sine Forlæggerinders Navne, for at skrive en Fortale, som
 vist ikke er noget Fruentimmer-Arbeide. — Man kiender al-
 lerede Hr. Wandalls Naade at oversætte paa, hvilket fritag-
 ger os fra at karakterisere den; dog bør vi anmerke nogle
 Feil, da han ei selv, som man kunde have ventet, har an-
 meldt dem. S. 3: „Imidlertid haaber jeg, og samler det
 „ øvrige af mine Kræfter, som nu ikke allene er min Pligt,
 „ men ogsaa min eneste Lægedom." Ganske imod Meenin-
 gen. „Indessen, hedder det, harre ich, und sammle den
 „ Rest meiner Kräfte, diejenige Geduld auszuüben, die nicht

„ allein iſt meine vornehmſte Pflicht, ſondern auch meine „ einzige Arznei iſt.“ S. 6 kaldes Cronegk, Forfatteren af Rodrus, upoetiſk, ogſaa imod Originalen. S. 259 Bevaagelighed, hvorfra den gode Ven kommer, vide vi ikke. S. 287 Sandheds, i Steden for Sundheds. S. 355 kurt for (bør være ſaa) meget beſkedne Klager. Vi kunne ei heller bifalde Hr. Wandalls vørendſte og andre dannede paa ſamme Maade. Vaade det, ſom udfordrede Vidtløſtighed, ſom og det, der falder enhver i Minde, forbigaae vi. S. 110 findes en Anmerkning af Overſættereren, ſom vi ikke, førend vi efterſaae det, kunde troe at være fra ham. S. 408 i en Note anmeldes, at Hr. Loddes Overſættelſe af Gellerts Fabler og Fortællinger ſaaes hos Hr. Gyldendal for 4 Mk. Flere Oplyſninger have vi ikke forefundet i den Danſke Overſættelſe.

St. Petersburg.

Reglements de Sa Majesté Impériale Catherine II., Impératrice & Autocratrice de Toutes les Ruſſies &c., pour l'Administration des Gouvernements de l'Empire des Ruſſies. Traduit de l'Original-Ruſſe. Chez J. J. Weitbrecht, Libraire de l'Académie des Sciences. 1778. 196 S. i 4to. Og ſammesteds

Ihro Kayſerlichen Majestät Catharina der Zweiten, Kayſerin und Selbſtherrſcherin aller Reuſſen 2c. 2c. Verordnungen zur Verwaltung der Gouvernements des Ruſſiſchen Reichs. Von dem Ruſſiſchen überſetzt von C. G. Arndt. Bey J. J. Weitbrecht. Gedruckt bey J. B. Schnoor. 1776. 196 S. i 4to.

Vi anſøre paa een Gang diſſe tvende Overſættelſer, uagtet forſkiellige i Henſeende til Sproget, til Tiden og formodentlig og i Henſeende til Overſætterne, da den Tydſke Overſætter Hr. Arndt allene har nævnet ſig. Overſættelſernes Rigtighed kunde vi ikke ſelv bedømme. Ikke heller formode vi, ſaadan en Bedømmelſe at være det hvad de fleſte af vore Læſere her vilde forbre af os. At give dem et Begreb af det Væſentlige i diſſe vigtige Anordninger af en af Verdens ſørſte Regentinder, det være vort Jrmaal. Diſſe Anordninger ere Begyndelſen af den for eet af Verdens ſørſte Riger foretagne Lovgivning, en Fortſættelſe med fornodne Foran-

drin-

bringer af eet af den udsødelige Peter den Stores vidt udseende Arbejder, dem han ikke levede længe nok, til at see alle udførte. I den foregaaende Forordning, ved hvilken disse Anordninger introduceres under Dato 12te Novbr. 1775., tilkiendegiver Hendes Keiserlige Majestæt selv Aarsagerne til disse Anordningens Udgaave. Store Forandringer, som i dette Aarhundrede ere gaaet for sig i det Russiske Rige, nye Indretninger og Stiftelser, nye Nødvendigheder, Land- og Søe-Magtens store Forskiellighed fra forrige Tider, talrige Coloniers Handel og Vindskibelighed paa Steder, hvor der forhen intet var uden Forhugninger og store Udorkener bag disse Forhugninger, Indvaanernes tilvorende Mængde og Indsigter, har efter Haanden fordret af Regieringen mere Omsorg og mere Orden i det indvortes af Riget. Aarvarende Aarhundrede begyndte med en Krig mod Sverrig, hvis Fortgang i mange Aar ikke var lykkelig, men som ved Keiser Peter den Stores Side-Styrke, ved en bedre Mandstugts Indførelse blant Landtropperne, og ved en Flodes Oprettelse, fik et lykkeligt Udfald, og formerede Rusland med tre Førstendommer. Midt i disse Seirvindinger og medens hans Feldttog i Tyrkiet og Persien, merkede denne lige saa vise, som utrettelige Monark allerede Feilene i hans Riges indvortes Regiering, og da han ønskede at see det bragt til den højeste Spidse af Anseelse og Orden, udgav han til sine Undersaatters Beste mangfoldige Love og Anordninger om adskillige Materier; han arbejdede paa at formere deres Indsigter, bar Omsorg for Handelen til Lands og Blands, og nedladende sig til de mindste Omstændigheder, lod ingen Deel af Regieringens Forvaltning uden nye Anordninger og Forskrifter. Imedens han sørgede Kronens Rigdomme, formerede han tillige for Undersaatterne Midlerne til at forhverve dem; Paa samme Tid, som han opdagede nye Greene i Handelen, Vindskibeligheden, Haandværkerne og Manufacturerne, stiftede han Riisbsteder og Søehavne, men hans alt for tidlige Død efterlod mange af hans Stiftelser, Anordninger og Indretninger i deres spæde Barndom. Mange Forandringer, som paafulgte Enden af hans ærefulde Liv, forskiellige Grundførninger og Meeninger, som bleve indførte, idelige Krige — alt dette, uagtet Rigets Majestæt i ingen Maade derved blev forringet, foraarjagede dog Forandringer i denne store Mo-

narks Planer, deels ved at ophøve den Idee at udføre, hvad han havde begyndt, deels ved at indføre andre Maximer efter den forskjellige Tænkemaade om samme Sager, eller efter Omstændighedernes Forandring, en Følge af Verdens Tildragelsers sædvanlige Løb. — Formedelst disse Grunde har Hendes Keiserlige Majestæt, fra hendes Regierings første Dag uafladelig arbeidet paa, at forhverve sig saa vel en almindelig, som en særdeles Kundskab om alle Deelene af Rigets indvortes Forvaltning, som ved Omstændighedernes Forandring, maatte kræve nye Anordninger og nye Love. Allerede i Maret 1766. forsamlede hun Deputerede fra hele Riget, for af dem at lære at kiende ethvert Districts Trang og Mangler efter dets Beliggenhed og Forsatning, og allerede den Tid kunde man af den bekiendte Lovgivnings-Commissions Arbeider have ventet Frugter, som svarede til Hendes Keiserlige Majestæts Omsorg for det almindelige Beste. Men Krigs-Erklæringen af Tyrkerne i Maret 1768. og Krigens Bedvarelse i 6 Aar, med andre lige saa vanskelige som farlige Omstændigheder, berøvede hende de nødvendige Folk til Arbeidet, ja gjorde hende det endog umueligt, under Krigens mange Beskæftigelser, at fortsætte Arbeidet af en almindelig Lovbog. Efter Fredens Slutning har Hendes Majestæt paa nye foretaget sig dette hendes kiereste Arbeid og ved at erkjendte sig om de mindste Omstændigheder ved Rigets indvortes Forvaltning, bemærket, for det første: at nogle Gouvernements eller Statholderskaber, formedelst deres store Strækning, hverken vare tilstrækkelig forsynede med Tribunaler, eller med de nødvendige Mænd til deres Forvaltning, at der paa eet og samme Sted, hvor Statholderskabets Regiering har sit Sæde, tillige behandlede Finanz-Sager og Regnskaber, Politic-Sager, og desforuden de criminelle og civile Processer. Ja endog Provintserne og Districterne i Statholderskaberne vare samme Uleiligheder underkastede, da i Boyvodens Canzelle allene alle disse forskjellige Sager, af saa stridig Natur, tillige bleve afgjorte. Den deraf flydende Uorden falder let i Øinene. Paa den ene Side var Langsomhed, Efterladenhed, Udsuelse Følgerne af saa ubeqvem og mangeltagtig Indretning, hvor den ene Sag var i Veien for den anden, og hvor endog i Boyvodens Canzelle allene Umueligheden af at tilendebringe saa mange Sager af forskjellig Natur, kan undertiden tiene

til Undskyldning for Seendragtighed, besmykke Esterladenhed i Forretninger og give Anledning til sammes partieste Afgjørelse. Paa den anden Side frembragte denne Langsomhed i Sagernes Expedition Frækhed og Rivagtighed med mange andre Laster, fordi Straffen ikke følger paa Forbrydelsen saa hastig, som skee burde, for at tilbageholde og affrække de Frække. Paa andre Steder foraarsagede det store Antal af tilladte Indstevninger ikke liden Hindring for Rettens Pleie for Ex. i Handels- Kjøbmænds- og Borger-Sager kunde een, som ikke var fornøjet med den mundtlige Rettes Dom, klage paa nye for Stadens Magistrat, derfra kunde han indstevne Sagen for Provintzens Magistrat, fra denne bringe Sagen for Gouvernementets eller Statholderskabets Magistrat, fra Gouvernementets Magistrat for Over-Magistraten og fra denne for Senatet. For at affkaffe disse og mange andre Uleiligheder, men fornemmelig for at indføre en bedre Orden og give Retten frit Løb, har Hendes Majestæt udgivet nærværende Reglement, som skiller Tribunalerne fra Gouvernementets Regiering, foreskriver ethvert Tribunal sine Pligter og Regler, og sætter det i Stand til at opfylde, hvad det er foreskrevet. Reglementet selv indeholder 28 Kapitler under følgende Rubriker: I Model til et Statholderskabs eller Gouvernements Etat. II. Om Embedsmændenes Rang. III. Ordenen i Udnævnelsen til Embederne. IV. Om General-Gouverneurens eller den Keiserlige Statholders Pligt. V. Om Regieringens Pligter i Gouvernementet. VI. Om Criminal-Rettens Pligt. VII. Om Criminal-Processens Form. VIII. Om Civil-Rettens Pligt. IX. Om Finans-Rettens Pligt. X. Om Retterne i Almindelighed. XI. Om Skatmesterens Pligt i Districtet. XII. Om Skatternes Hævvelse af Solket og Hendes Keiserlige Majestæts Indkomster. XIII. Om Hendes Majestæts Casses Bevarelse. XIV. Om Over-Land-Rettens Pligt. XV. Om Districts-Retten og dens Pligt. XVI. Om det adelige Over-Formynderskab og dets Pligt. XVII. Om Under-Land-Rettens Pligt. XVIII. Om Høvedsmandens Pligt i Districtet. XIX. Om Byefogden og hans Pligt. XX. Om Byerne. XXI. Om Tribunalet for Saderløse i Byen og dets Pligt. XXII. Om Gouvernementets

Magiſtrat og dets Pligt. XXIII. Om den ſaa kaldte Under:Ret (Nynaja Raſprava i. Niſhnaja Raſprawa). XXIV. Om Over:Retten (Verchnaja Raſprawa). XXV. Om det almindelige ſorſorgs-Collegium og dets Pligt. XXVI. Om Samvittigheds: eller Billigheds:Retten og dens Pligt. XXVII. Om Procureurernes og Advocaternes Pligt. XXVIII. Om det enhver Ret og de der til anordnede Keiſerlige Betiente anviste Opholdsſted. Vi ville nu for Læsernes Skyld kortelig meddeele Indholdet af dette vigtige Reglement i en Sammenhæng, uden Kapitlernes Forſkiel, for ei at blive for vidtløftige: Et Stattholderſkab eller Gouvernement ſkal indeholde 3 til 400000 mandlige Indvaanere. Den øverſt befalende i ſamme er General-Gouverneuren eller den Keiſerlige Stattholder. Foruden ham er der en Gouverneur eller Directeur for Gouvernementet, derhos en Regiering beſtaaende af General-Gouverneuren, Gouverneuren og to Raader. Paa ſamme Sted, ſom Gouvernementet er, ſkal oprettes en Criminal:Ret, hvis Lemmer ere en Præſident, 2 Raader og 2 Vieſiddere; ligeledes en Civil:Ret, i hvilken ſidde en Præſident, 2 Raader og 2 Vieſiddere; I hvert Gouvernement ſættes en Gouvernements-Landmaaler; fremdeles et Finanz-Kammer eller Finanz:Ret. Lemmerne i dette ere Vice-Gouverneuren (et Embede, ſom forhen ei er omtalt), Oekonomie-Directeuren, en Raad, 2 Vieſiddere og Gouvernements-Skatmesteren. I ethvert Gouvernement oprettes eet eller efter Omſtændighederne fleer Over-Lands:Ret, hvis Lemmer ere en førſte, en anden Præſident og ti Vieſiddere. Naar Omſtændighederne udkræve det, deeles Gouvernementet i flere Provintſer og diſſe igjen i flere Diſtricter eller Kredſe. Paa et Diſtrict eller Kredſ regnes 20 til 30000 mandlige Indvaanere. I hver Diſtrict ſkal være et Diſtricts eller Kredſs-Tribunal, hvor en Dommer og to Vieſiddere; ved ethvert Diſtricts-Tribunal et adeligt Over-Formynder-Collegium, hvori Adelenſ Kredſ-Marſchal præſiderer og har til Vieſiddere Diſtricts- eller Kredſ-Dommeren og hans Vieſiddere. I hver Diſtrict eller Kredſ ſættes en Under-Land:Ret, hvor Diſtricts- eller Kredſ-Hovedsmanden med 2 eller 3 Vieſiddere efter Diſtrictets Strækning have Sæde. I hver Diſtrict eller Kredſ ſættes en Kredſ-Skatmester, en svoren Landmaaler, en Læge, en

Feldfiær, to Under-Feldfiærer og 2 Elever i Chirurgien. I hver Bye, hvor ingen Commandant er, en Byesoged (Gorodnitchei). De Ældste og Dommerne i den mundtlige Ret (Slovesnoi-Soud (a) i Byerne og Flekkerne forblive paa den gamle Fod. I Flekkerne skal allene være Magistrater (Katonches), ligesom ogsaa Magistraterne vedblive i Byerne. I Stads-Magistraten skal to Borgemeistere og 4 Raadsmænd have Sæde. Ved enhver Byes Magistrat skal oprettes et Tribunal for Byens Faderløse, hvori Borgerskabets Formand præsidere og haver til Biesiddere to Lemmer af Byens Magistrat og Byens Oldermænd eller Ældste. I ethvert Gouvernement oprettes een eller flere Gouvernements-Magistrater, ligesom dets Strækning udkræver, hvori sidde en første og anden Præsident og sex Biesiddere. Hvor der i Cræderne og Kredserne findes Huus-Eiere (Odnovortzi) eller Folk, som forhen har gjort Krigstjeneste, eller de saa kaldte Bønder af den sorte Ploug (Tichernolotchnii), Rigs- eller Keiserlige Bønder, som ere henlagte til en Plads eller et Bærk, kan efter General-Gouverneurens Godbefindende, paa 30 til 40000 Personer, efter Statholderskabets Omfang og Omstændighederne, oprettes en Under-Ret (Nishnaja Kasprawa). Under denne Jurisdiction skal ogsaa Post-Bønderne (Jamschtschiki) Oekonomie- og Hof-Bønderne saa vel som andre der paa nogen Tid staae under Kronens Forvaltning, henhøre. Denne Ret beklædes af Dommeren ved Retten og otte Biesiddere, hvoraf to assendes som Biesiddere i Under-Land-Retten og to andre som Biesiddere i Samvittigheds- eller Billigheds-Retten for de Sager, som angaae deres Baaninger. Naar der i et Gouvernement er een eller flere Under-Retter, skal der ogsaa oprettes et andet Tribunal, under Navn af Over-Ret (Verchnaja Kasprava), eller flere, hvor Omstændighederne udkræve det. Denne Ret beklædes af en første, en anden Præsident og ti Biesiddere (b). Fremdeles skal der i hvert Gouvernement oprettes et almindeligt Til-

D d 5

syns-

- (a) (Slovesnoi Soud). Til denne Ret, som blev oprettet under Keiserinde Elisabeth, henhøre alle Tvistigheder om Fordringer, imellem Kiøbmand, Borgere og andre Particulaire. Dens Navn har den deraf, at Sagerne føres og paaskiendes mundtlig.
- (b) Vi have ikke været i Stand til, med noget ret udtrykkende Ord

ſyns- eller Forſorgs-Collegium, hvor i Gouverneuren ſelv præſiderer og har til Vieſiddere to af Vieſidderne i Over-Land-Retten (*), to Vieſiddere af Gouvernements-Magiſtraten, og to Vieſiddere af Over-Retten, hvor denne ſidſte har Sted. Ethvert Gouvernement ſkal have et Samvittigheds- eller Vil-ligheds-Tribunal, beſtaaende af en egen Dommer, ſom præſiderer i Retten, i de Adeliges Sager to Adelsmænd, i Dyer-nes to Borgere og i Sager fra Landet to Landmænd. Ved Gouvernements-Regieringen og Over-Retterne ſkal være en Gouvernements-Procureur og to Gouvernements-Advocater, een for Kronens og een for de criminelle Sager. Ved Gouvernements-Magiſtraten ſkal ſamme Embeder ligeledes opret-tes, ligesom ogſaa ved Over-Retten og i ethvert District eller Kreds en Kreds-Advocat. Hvad Rangen angaaer, da be-ſtemmes den ikke for General-Gouverneuren. Gouverneu-ren rangerer efter ſin Anciennete i 4de Claffe. Vi finde her en Ulighed imellem Overſættelſerne, hvoraf vi maa slutte, at een af dem i det mindſte ikke er ganſke bogſtavelig. Den Franſke ſiger i den 47de Artikel: Le Gouverneur ſera com-p-té dans la quatrieme Claffe ſelon la date de la nomination tant qu'il eſt en chargé. Den Tydiſke allene: „Der Gou-„ verneur wird, ſo lange er im Dienſt iſt, zur vierten Klas-„ ſe gerechnet.“ De Ord: ſelon la Date de la nomina-tion ere altsaa udeladte ſaa vel her ſom i den paafølgende 48de Art. De rangeres ſaaledes gradviis ned ad indtil Stæ-bernes Høiſte, Dommerne i den mundtlige Ret og Raadmæn-dene i Flækkerne, hvilke ſættes i den 14de Klaffe af den Rus-ſiſke Rang. Vieſidderne fra Landet i Over- og Under-Retten, i Under-Land-Retten og Samvittigheds-Tribunalet have in-gen Rang, men allene de Forrette, at de, ſaa længe de ere i Embedet, af ingen maa ſtraffes uden foregaaende Lov og Dom, og efter deres Embeds Medlæggelſe, ſkal agtes i deres Lands-

Ord at overſætte diſſe tuſende Retter, lige ſaa lidet ſom den Franſke og Tydiſke Overſætter, ſom kalde dem baſſe & haute juttice, Nieder- og Ober-Rechtspflege, med mindre man vilde kalde dem Under- og Over-Birk, med hvilke de virkelig have nogen Liighed.

- (*) Vi have her fulgt den Tydiſke Overſætter, ſom ſiger: zween Beſiſſer des Ober-Landgerichts; thi den Franſke har: deux Aff-ſieurs du Prèſidial Supèrieur; et Udtryk, ſom han ellers ikke bruger om Over-Land-Retten, ſom beſtan-dig hedder: Tribunal terreſtre Supèrieur.

Landsbøer, som de første iblandt deres Eigemænd. General-Gouverneuren, Gouverneuren og Vice-Gouverneuren udnævnes af Hendes Keiserlige Majestæt. Præsidenterne i Civil- og Criminal-Retten og Over-Landretten vælges af Senatet, og foreslilles Hendes Majestæt. Raaderne og Visidderne i Regieringen og bemeldte Retter nævnes af Senatet. Deconomie-Directeuren, Gouvernements-Statmesteren, de tvende Præsidenter, Gouvernements-Magistraten og de tvende Præsidenter i Over-Retten udnævnes af Senatet efter Forestilling fra Gouvernements-Regieringen. Til Dommer i Samvittigheds-Retten foreslaaes flere af Retterne, og een udnævnes af General-Gouverneuren. Adelsens Marschal i Districtet vælges af Adelen for 3 Aar. De ti Visiddere i Over-Land-Retten og de to adelige Visiddere i Samvittigheds-Retten, udvælges ligeledes hvert tredie Aar af Adelen i vedkommende Districter, foreslilles General-Gouverneuren eller Gouverneuren i hans Fraværelse, og maae confirmeres af ham, naar ingen offentlig Dadel kan forekastes den Udvalgte. Kreeeds-Dommeren og Kreeeds-Hovedsmanden vælges, hvor Adelen dertil er tilstrækkelig, af Adelen, i andet Fald af Gouvernements-Regieringen. Paa samme Maade vælges ogsaa Visidderne i Kreeeds-Retterne og de adelige Visiddere i Under-Land-Retten af Adelen. Kreeeds-Statmesteren udnævnes af Rigets Statmester, paa Finans-Kammerets Forestilling. Gouvernements Landmaaleren og de i Kreeedsene nævnes af Landmaalings-Departementet. Kreeeds-Lægen og Feldstikeren tages i Tjeneste efter oprettet Contract paa vis Tid, af Gouverneuren paa Grund af behørigte Attester, og disses Underbetiente foreslilles Gouverneuren af dem. Bøefogden, Gorodnitchei udnævnes af Senatet paa Gouvernements-Regieringens Forestilling. Formanden for Borgereskabet, Borgemeisterne, Raadmændene, de Ældste, og Dommerne i den mundtlige Ret vælges ved Stemmer af Meenigheden. Visidderne i Gouvernements-Magistraten og Samvittigheds-Retten vælges af Borgereskabet i Gouvernementets Hovedstad. Dommeren i Under-Retten vælges af Regieringen. Visidderne i Over-Retten og de otte Visiddere i Under-Landretten og Samvittigheds-Retten vælges af Indvaanerne paa Landet for 3 Aar, foreslilles Gouverneuren, og kan ikke forkastes af

af ham, naar dem ingen offentlig Dadel kan forekafteſe. Deres Pladſer, ſom inden de 3 Aar afgaae ved Døden eller paa anden Maade, beſættes imidlertid af Over-Land-Rietten, hvad de adelige, af Gouvernements-Magiſtraten, hvad de borgerlige, og af Over-Rietten, hvad Landmændenes Embeder angaae, dog med Gouvernements-Regjeringens Confirmation. Procureurerne udnævnes af Senatet eſter General-Procureurens Foreſtilling, begge Gouvernements-Advocaterne udnævnes af Senatet; men Advocaterne ved Over-Land-Rietten, Gouvernements-Magiſtraten og Over-Rietten udnævnes af Senatet paa vedkommende Rietters Foreſtilling. Kreds-Advocaterne udnævnes af Regjeringen. Det begribes let, at det Ruſiſke Riges uhyre Storhed er den ſande Aarſag, hvorfor Regenten ikke ſelv kan udnævne alle Embedsmænd, men maae udøve denne Ret ved andre; thi hvorledes kunde Embederne, iſar de underſte, ſom ere de meeſt uundværlige, og ſom ikke have meere end een Mand at beklædes med, ſtaaе ſaa længe ledige, indtil Vacancen blev indberettet til Petersborg eller Moskou, og en nye eſter Foreſtilling beſkicket. Mange uundværlige Embeder vilde, naar dette ſkulde have Sted, ſtaaе ledige i meer end to Aar. Vi overlade til tænkende Statsmænd de Betragtninger, ſom heraf kan udtrages, og næies med allene at opkaſte det Spørgſmaal, om ikke endog et Monarkie kan være for ſkort, til at Undersaatternes Vel overalt kan beſørgeſe? og om Embedernes Borgivælsſe af Collegierne, deres Under-Embedsmænd, viſſe Stænder eller Meenigheder ikke let af mange Aarſager kan aabne Veien for Partifkhed og Undertrykkelſe? General-Gouverneuren har Overopſigt over alle Rietter og Embedsmænd, ſom ſtaaе under ham, men kan ingen ſtraffe uden lovlig Dom, han er ikke Dommer, men Lovenes Bevogter, og ſkal paasee deres Eſterlevelſe og Fuldbyrdeſe, befordre Orden og gode Sæder, affkaſſe Seendragtighed i Forretningerne. Naar der ved nogen Ret er dømt loyſtridigen, kan han ophæve Dommens Fuldbyrdeſe og derom indgive Beretning til Senatet, eller i Ting, ſom ingen Ophold taale, lige den Keiſerlige Majeſtæt. Han bør ſørge for Forraad af de fornødne Levnetsmidler, for Skatternes Inddrivælsſe og Rekruternes Udſkrivælsſe. Derſom Gouvernementet ligger ved Grændſerne, paaligger ham Aar-

vaagenhed over Naboerne, og i fornøden Fald at tage alle
 udforderlige militaire Messurer, den der værende Chef over
 Tropperne maae i saa Fald adlyde General-Gouverneuren,
 om han end har Ancienniteten for ham. Det samme har
 ogsaa Sted i Tilfælde af Oprør, smitsom Syge, Oversvøm-
 melse og Ildbrand. Men dersom en Chef sendes udtryk-
 kelig af Majestæten til et vist Viemeed, da beholder denne
 Commandoen, og General-Gouverneuren maae forsøne hans
 Tropper med Levnetsmidler. Fæstningerne og deres Com-
 mandanter staae under hans Befalinger. Han har Sæde i
 Senatet, naar han kommer til Residencen. Til Escorte
 har han om sin Person 24 Dragoner med en Under-Lieute-
 nant, eller, som det kaldes hos os, en Second-Lieutenant,
 og tvende Adjutanter, og Adelen i hvert Distrikt equiperer
 ham til Værelse en ung Adelsmand, som han efter Godtbe-
 findende foraffkeediger. Foruden sin Løn, som ikke her fin-
 des reglementeret, nyder han, naar han residerer i sit Gou-
 vernement, 500 Rubler maanedlig i Taffel-Penge. Han
 præsiderer i Gouvernements-Regieringen, i hans Fraværel-
 se Gouverneuren, og i dennes Vice-Gouverneuren. Igien-
 nem Regieringen publiceres saavel Majestædens umiddelbare
 Befalinger, som de, der udgives af Senatet og andre der-
 til bemyndigede Rigs-Collegier. I Almindelighed paalig-
 ger Regieringen at vaage over Lovens Efterlevelse, den al-
 mindelige Sikkerhed og Orden. For Regieringen anbrin-
 ges, udføres og endes alle Executions-Sager, og de, som
 fordre en hurtig Afgjørelse eller Befalinger, saa og de, hvor-
 ingen Modsigelse eller Indvending kan have Sted, saasom:
 accepterte Regninger eller Verker, klare og formelige Con-
 tracter, som ikke til rette Tid ere efterkomne. I saadanne
 Sager anbringer man sin Klage for Gouvernements-Regie-
 ringen, som foranstalter Execution ved Lovens Udførelse.
 Men findes Sagen tvivlsom, henvises den til vedkommende
 Retter. Arrest paa Gods efter en Rettes Dom maae lige-
 ledes begieres og foranstaltes af Regieringen. For den kla-
 ges over Retternes Langsomhed, og disse blive af den til-
 holdte at opfylde deres Pligt. Dens Befaling maae alle
 vedkommende Retter i Gouvernementet efterleve. Klager
 over Regieringen bringes for Senatet. I vigtige eller usæd-
 vanlige Tilfælde, og ved en nye almindelig Lovs Modta-
 gelse,

gelse, kan General-Gouverneuren ſammenkalde Criminel- og Civil-Retten, ſaavel ſom Finanz-Kammeret, for i Forening med Regieringen at overveie Sagerne, og derſom Loven ſynes dem upaffelig i eet eller andet, er det dem ſamtligge tilladt, eensſtemmigen derom at gjøre Foreſtilling (remontrance) til Senatet; men derſom Forordningen bliver bekræftet af den høiere Magt, maae Fuldbyrdelsen ufeilbarlig og uden Indvending paafølge. Denne Anordning vidner iſær om, hvor meget den Ruſſiſke Regiering affkyer Deſpotiſme, og uden Tvivl er Ideen taget af de Franſk. Parlementer. Lykſalig den Monark, ſom er ſtor og mægtig nok til at ſkrive evige Wiisdoms Love for ſin egen Genevolds-Magts Udøvelſe! Hvor ſtaaer hans Trone, og hvor ſand er den gamle platoniske Sentens, lykſaligt det Rige, hvor Philoſopher regiere, og Regenten philoſopherer! beſynderligere maatte den nys forhen omtalte Anordning forekomme, nemlig, at Arreſt paa Gods ikke kan ſkee efter en Rets Kiendelse, uden efter udvirket Befaling fra Gouvernements-Regieringen. Det maatte ſynes at være imod Tingens Natur, at et høiere Collegium ſkulde foranſtalte Fuldbyrdelsen af en under det ſorterende Rets Dom. Det maatte ſynes at foraaſage ſtor Vidtløſtighed, og derved at ſpilde den Fordeel, ſom Creditor ved Arreſten ſøger at opnaae; men uden Tvivl er Henſigten af denne Anordning, at forebygge Undertrykkelse ved Retternes partiſke Kiendelser, ſom ſaa meget lettere kan finde Sted i Ruſland, end andre Steder, formedelſt dets Provintſers ſtore Strækning og viide Fraliggenhed fra Regieringen. Raaderne i Gouvernements-Regieringen ere berettigede, naar de troe, at Gouverneuren handler imod Lovene, at raade ham derfra, og naar det ikke kan frugte, da ſkriftlig at forfatte deres Meening, deponere den i Regieringen, og indberette det forefaldne ſaavel til General-Gouverneuren, ſom Senatet; men ikke deſto mindre ere de forbundne til at fuldbyrde hans Befalinger. Gouvernements-Advocaterne maae, naar noget forefalder, deres Embede vedkommende, derom indgive Klage til Regieringen, ſom kiender paa, om Sagen ſkal forfølges, eller ikke. Alle Sager i Gouvernementet, ſom angaae nogens Liv eller Ære, indgaae uden Appel for Over-Land-Retten, eller Over-Retten eller Gouvernements-Magiſtraten til Reviſion

vision i Gouvernementets Criminal-Ret, hvor den endelig
 paakiendes. I criminelle Sager, som ikke gaae paa Liv
 eller Ere, eller offentlig corporlig Straf, undersøges Sa-
 gen og dømmes endelig ved Under-Retterne, saasom Kreeeds-
 Retten, Magistraten i Byen eller Flækken, eller Under-
 Retten, i hvis Distrikt Gierningen er skeet. Men Dom-
 mens Fuldbyrkelse henstilles fra Kreeeds- og Under-Retten til
 Under-Land-Retten, og fra Stadens eller Flækkens Magi-
 strat, til Byefogeden. Men, dersom Sagen angaaer no-
 gens Liv, Ere eller en offentlig corporlig Straf, da un-
 dersøges Sagen allene ved ovenmeldte Under-Retter, men
 Acterne med Rettens Betænkning og den Skyldige sendes
 fra Kreeeds-Retten til Over-Land-Retten, fra Magistraten i
 Byen eller Flækken til Gouvernements-Magistraten, og fra
 Under- til Over-Retten, for der endelig at paadømmes.
 Tvende Besynderligheder bør vi ikke undlade at anmærke i
 det nyelig Anførte, for derved at give de tænkende Lovkyn-
 dige Anledning til videre Overveielse. Først er det besyn-
 derligt, at Under-Retternes endelige Dømmes Fuldbyrkelse
 henstilles til høiere Retter, for det andet er Gouvernements-
 Magistratens Over-Jurisdiction over de andre Magistrater
 noget Usædvanligt, som vi ellers ikke vide Lige til, og hvis
 politiske Grunde ikke saa let faalde i Dinene. Sidstbemeldte
 Over-Retter, nemlig Over-Land-Retten, Gouvernements-
 Magistraten og Over-Retten overveie de til dem indkomne
 Livs-, Eres- og offentlig corporlig Strafs Sager, og af-
 sigge deri endelig Dem, hvilken med Acterne indsendes til
 Criminal-Rettens Revision, som bedømmer dem i anden
 Instans, og bringer General-Gouverneuren Dommen, som
 giver Befaling til dens Fuldbyrkelse over den Skyldige i
 samme Kreeeds eller Bye, hvor Misgierningen er begaaet.
 Til Civil-Retten appelleres af de private Parter, og Under-
 Retternes Domme revideres ligesom i Criminal-Retten. Fi-
 dank-Kammeret dømmer ikke, men fordrer allene i liquide
 Sager Regieringens Bistand, i andre stridige Sager udfø-
 res Processen for vedkommende Ret ved Gouvernements-
 Advocaten. Her tales ogsaa Art. 118 om et Kammer- eller
 Finans-Collegium, som skal være forskielligt fra Finans-
 Kammeret, men vi finde ikke nogen videre Forklaring der-
 om, end at det af denne Artikel synes, som om dette sidste
 hav-

havde Ret til at dømme i Finanz- eller Kammer-Sager. Naar nogen ikke er fornøjet med Criminal- eller Civil- Rettens Dom, kan han indgive ſin Klage, ligesom over Collegierne, til Senatet; men han maae i Forveien deponere 200 Rubler i Retten, og iſteden for Eed, under ſin egen Haand ſkriftelig forſikre, at han troer i Sandhed at have en retfærdig Sag. Derſom han taber Sagen ved Senatet, miſter han og ſine 200 Rubler, hvilke af Retten overleveres til det almindelige Forſorgs-Collegium. Dog fritages Kronens Advocat og Criminal-Advocaten for dette Deposittum, men ei for den ſkriftelige Forſikring. Dog maae ingen Sag appelleres til Senatet fra diſſe øverſte Gouvernements-Retter, naar Sagen er under 500 Rublers Værdie. Men Retternes Kiendelſer i civile Sager ereqveres, uagtet Appellen. Dette vil maaſkee ikke ſaa let finde alle Lovkyndiges Biſald; thi i hvor mange Tilfælde kan ikke lettelig ved Dommens Fuldbyrdeſe al Frukten af Appellationen ſpildes for den Appellerende? Diſtrikts-Skatmesteren har Opſigt med alle Kronens Rettigheder i Diſtriktet, og giør Regnſkab til Gouvernementets Finanz-Kammer 1) om alle Kronens Indkomſter ere indkomne, 2) hvorfor og hos hvem de ſtaaer tilbage, 3) hvortil de ere anvendte, 4) om der eſter Udgifterne er noget tilbage, 5) hvor dette forvares, og 6) i hvad Myndt. Selv hæver han intet, og er ikke Pengene raadig, men er allene Caſſens Bevogter, og holder Bøger over Indtægt og Udgiſt. Alle Kronens Indkomſter i Penge leveres af Vedkommende eller deres Fuldmægtiger til den beſtemte Tid i Kreedts-Skatmesterens Caſſe. Korn og Hve bringes til de Keiſerlige Magaziner. Efter den faſtſatte Termins Forløb til Skatternes Betaling, indſender Kreedts-Skatmesteren ſine Regnſkaber til Finanz-Kammeret, og en Liſte over de reſterende til Under-Land-Retten, for at inddrive Reſtancerne.

(Slutningen følger.)

Al diſſe lærde Eſterretningær udgives ugentlig eet Stykke
ved Brødrene Berling.

K i o b e n h a v n s k e

Nye Efterretninger

o m

Lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 9de Julii 1779.

En sand Christens daglige Omgang med Gud, indeholdende gudelige Betragtninger paa hver Dags Morgen & Aaret, af M. Christopher Christian Sturm. Tilliggemed Syv og Halvfierdsindstive opbyggelige Betragtninger af Doct. Georg Friderich Seilers fornuftige Christendoms Aand og Sindelav. Hvortil er føiet nogle gudelige Betragtninger og Bønner for Confirmandere, samt Forberedelses Bønner for og efter Skriftemaalet, samt for og efter Alterens Sacramentes Nydelse, af Zollikofer og Kirchmann. Oversat af Hans Jørgen Birch, Sognepræst for Wallensbeck Meenighed i Sieland. 2den Deel. Iste Bind — 2det Bind. 848 S. i 8vo. Paa Gyldensdals Forlag. Prisen er 1 Rdlr. 2 Mk.

Vi have allerede i disse Blade anmeldet den første Deel af dette opbyggelige og smukke Skrift, (see No. 42. af disse Efterretningers forrige Aargang) og hvad vi da have sagt saa vel om Skriftets eget Værd som Oversættelsen, maatte vi her igientage. Men vi haabe, at de fleste af vore Læsere ere ved Skriftets Læsning selv længe siden overtuede om dets Fortræffelighed; thi ingen bør lade det være sig ubekendt, som ønsker et got Hielpemiddel til en fornuftig og sund Privat-Audagts jevnlige Opvækkelse, og hvo ønsker ikke det, som erkender sine Forpligtelser imod det høieste Væsen, og sin naturlige Dorskhed til at føle dem i deres Liv og Virke

E

soms

ſomhed. — Det, der møder ſom Nytt i denne anden Deel, ere de Betragtninger og Bønner for Confirmantere, ſamt Forberedelses Bønner for og efter Skriftemaalet, ſamt for og efter Alterens Sakramentes Nydelse. Vi ville af diſſe give vore Læsere en Prøve, og afſkrive dertil ældre Perſoners Forbønner for de unge Confirmantere 2det B. S. 439: „ Herre, vor Gud og himmeſke Fader!
 „ du ſom ved din Søn Jeſum Chriſtum har ſtiftet din chriſtelige Kirke her paa Jorden, og lovet at opholde den indtil Verdens Ende, vi foreene os i Dag i Bønnen for de unge Chriſtne, ſom forſamles i dine Meenigheder, for at aſlægge deres Troes Bekiendelse, og antages i en nærmere Samfund med den chriſtelige Kirke. Du har vel ladet dem fødes af chriſtelige Forældre, og blant Chriſtne, og fort efter deres Fødsel antaget dem ved Daaben blant dine Bekienderes Meenighed. Men den Gang kunde de ikke føle dine Belgierningers uſkatteerlige Værdie, ikke glæde ſig derover, ikke ſig ſelv bevidſte og med Overlæg, ikke igiennemtrængte af Kierlighed og Taknemmelighed, forpligte ſig til Lydighed mod dig og dine Befalinger. Nu komme de frivillig, for at hellige ſig til din Tieneste, og bede dig inderlig, at du vil erkiende dem for dine Børn, og giøre dem deelagtige i alle Chriſtendommens Fordeele og Lykſaligheder. De have lært at kiende dig, den eeneste ſande Gud, og den, du udsendte, Jeſum Chriſtum. De ere overbeviste om, at dette er Veien til den høieſte Lykſalighed, at du har givet dem i Jeſu en ubedragelig Lærer, en fuldkommen Saliggjører; og de ønske hiertelig at erfare den hele Kraft af hans Lære og hans Frelſe, til deres Forbedring og Trøſt. — — De aſſige nu høitidelig alle Synder og Laſter; de forpligte ſig til, villig og med Glæde at adlyde dine Bud. De ſværge dig, alvidende og alleſteds nærværende Gud, at de vil blive dig troe indtil Døden. Velsigne, af! velsigne, o Gud! diſſe Beſlutninger. Skienk dem Mod og Kraft til opfylde dem! Lad dem aldrig forglemme de hellige og ſalige Forbindelser, ſom de nu træde ind i med dig og din Søn, vor Frelſer: og naar de friſtes til Synd, til Letſindighed, og til at forſømme deres Pligter, ſaa lad Erindring om denne Dag og denne Time igiennemtrænge deres ganſke Siel, og hielp dem

dem til at overvinde alle Fristelser! Lad dem dog aldrig vende tilbage fra den gode Vej, som de skal betræde, men altid gaae frem ad, altid stræbe efter større Kundskab, til bedre Overbeviisning, reener Dyd, og oprigtigere Gudsfrugt. Lad dem aldrig i Verdens Tummel forglemme dig og deres høie Bestemmelse; aldrig henrives af de herskende Daarligheds og Lasters Strøm; aldrig forblindes af de jordiske Rigdommes og sandfelige Fornøielsers bedragelige Tillockelser! Hellige Fader, bevar dem fra alt Ondt; hellige dem i din Sandhed, og lad dog ingen af disse unge Sieler blive fortabte. Lær dem selv ved dit Ord at leve efter din Villie, og holde dit Bisald og din Kierlighed for deres høieste Ære og Lyksalighed. Velsign og til den Ende den hellige Nadveres Nydelse, som de nu første Gang skal berede sig til. Lad den Dag, da de første Gang skal forsamles med dine Børn ved dit Bord, og annamme dit Kierligheds Pant, være en hvitidelig Glædes Dag, en salig Bestyrkelses Dag, en uforglemmelig og en stedsefrugtbart Dag for dem! Lad dem aldrig i deres Liv nærme sig dertil uden en sand Fortrydelse over deres Synder, og Had til al Synd, med en dyb Erbsdighed for din Salighedens gode Ting, og en brændende Taknemmelighed for din ubeskrivelige Naade o. s. v."

Vi havde gjerne før anmeldt de ved sidste Pre nation til Doctor-Værdigheden udkomne Afhandlinger, dersom vi havde haft dem alle samlede, men da vi nu længe have ventet efter et Par af dem, som endnu ikke ere komne os for Dine, saa vil vi, uagtet det var vort Ønske, at kunne anmeldet dem under eet, tage dem for os, som vi have. — Disse følge da her efter den Orden, hvor i Indbydelses Skriftet har sat Candidaterne.

Dissertatio inauguralis continens *Observationes ad nonnulla Veteris Testamenti loca. Accessit Specimen Heseæ perpetua annotatione illustrati* — Inter Solemnia Academica occasione inauguratæ ante hos trecentos annos Universitatis Havniensis — pro summis in Theologia Honoribus rite obtinendis publico examini submittit

Claudius Frees Horneman, Theol. P. P. O. & H. T. Rector Univers. Havn. cum Defendente Viro clarissimo atque doctissimo *Olao Kraft*, Schol. Alburg. Correct. Havniæ Typis Höpffneri.

Formedest de mangfoldige Forretninger, som indfaldt i dette Aar, da den Hviærværdige Forfatter bestyrede Academiets Sager, har han ventelig ikke kunnet paatage sig at levere nogen sammenhængende theologisk Afhandling. Her ere da nogle Strø-Anmerkninger over nogle Steder i det gamle Testamente, som dog ikke gaae længere end til det 28 Cap. i Moses første Bog. Meget heldigen forklares adskillige i denne Bog forekommende Ord og Talemaader, og det kunde man vente af Doct. Hornemans bekiendte Sprogkundskab, Vittighed og Indsigter. Det tilføiede Prøveskrift over Hoseas indeholder en sammenhængende Oversættelse af de nie første Vers i det første Kapitel, tilligemed forskiellige Læsemaader og oplysende Anmerkninger.

Dissertatio inauguralis theologico-historico-critica de *Novi Foederis Stylo non pure græco, verum ad Idioma Veteris hebraeum inflexo*, quam publico Eruditorum præsertim Theologorum Havniensium Examine modestè submittit *M. Christianus Beverlin Studsgaard*, S. S. Theol. P. P. O. in eadem Universitate nec non Episcopus Dioeceseos Aalburgensis. Aalburgi 1779. Ex Typographeo Regio privilegiato per Joh. Petr. Holtzbergium.

Dette lærde Skrift indeholder tre Afdeeling, hvoraf den første forestiller den Strid, som er ført om Reenheden i det Nye Testaments Stiil, hvis fornemste Forsægttere have været *Gene. Stephan*, *Seb. Phoken*, *Balth. Bebelius*, *Joh. Ostermann*, *Anth. Blackwall* og *C. S. Georgius*. Diffs Forfatteres Grunde, om man kan kalde dem saaledes, gien drives, og henvises i det øvrige til *Joh. Olearii* Dissert. de Stylo N. Test. og *J. D. Michaelis* Einleitung in die göttl. Schrift. des neuen Bundes, som bedst har afhandlet denne Materie om det Nye Testaments Stiils Art og Egenskaber. I den anden Afdeeling handles om den Trette, der med stor Hidfighed førtes imellem *Dan. Heinsius* og *Sam. Salmasius*, af hvilke den første digtede et saa kaldet hellenistisk Folk i hvis Sprog det Nye Testamente skulde være skrevet, dog til

immer ikke ham men enten Scaliger eller Drusius Vren-
 er Opfindelsen af dette fremmede Sprog, men han blev saas-
 nes behandlet af Salmasius, at man neppe skulde troet,
 gen siden vilde paataget sig at forsvare hans Meening. —
 Iterat Hr. Biskoppen nøie har beskrevet denne Stridighed,
 ser han med Grunde, hvor lidet Heinsius's Indfald for-
 mer at bifaldes. Den tredie Afdeeling anfører rimelige
 arsager til det Nye Testaments særegne Stiil, hvilken man
 er eget Godtbeftindende kan kalde Hebraisk-Græsk eller jø-
 sk-græsk o. s. v. De hellige Skribentere vare af Nation
 eder, vante til det Gamle Testaments hebraiske Tale-
 Art, vnt de paa den Tid brugte det Syrisk-Chaldaiske Sprog,
 ppe kunde de derfor uden bestandige Mirakler undgaae He-
 braismer eller Syrismer, i hvor meget de end foresatte sig
 tale eller skrive paa Græsk. Det jødisk-græske Sprog
 er paa den Tid det almindeligste og bekiendteste, hvorfors
 t ikke er underligt, at Forsynet endog i Henseende til Spro-
 et har lempet sig efter de Personer og Selskaber, af og for
 vilke Christi Evangelium først skulde forkyndes. Det græ-
 ske Sprogs Fattigdom paa Ord og Talemaader til at udtrykke
 endelige Ting gjorde det endelig nødvendigt, at de hellige
 skribentere maatte bruge Hebraismer, saa ofte de skulde an-
 ere noget af det Gamle Testamente, da disse ikke uden at ta-
 i deres Fynd og Vægt kunde udtrykkes paa noget andet
 sprog. — Alt dette er udført med megen Lærdom og Grun-
 ghed. Tilfids ere tilføiede nogle Anmerkninger, som tie-
 e til at oplyse eet og andet i Afhandlingen forekommende og
 gøre den fuldstændigere.

*Dissertatio theologica inauguralis de Spiritu oris Jehovæ
 creante e Psalmi XXXIII, 6. quam pro summo in Theo-
 logia gradu inter jubila Secularia Academiæ Havniæn-
 sis rite obtinendo conscripsit M. Olaus Irgens, Præpo-
 situs Dioec. Nidros. & templi cathedr., quod Nidrosiæ
 est, Past. prim., nec non Societ. Reg. Scient. Norveg.
 Vicarius Præses (jam episcopus Bergensis). Niderosiæ
 typis Vindingianis.*

I det første Kapitel handler Hr. Biskoppen om den egentlige
 uegentlige Meening af det Ord Mand i den Hellige Skrift;
 det andet vides den rette Meening af Talemaaden Psalm.
 XXIII, 6. hvor det hedder, at al Himlenes Hær er gjort

ved Herrens Munds Aand. Her anføres og veies Fortolkernes forskiellige Meeninger, og endelig fastsættes, at denne Talemaade bør forklares om Guddommens tredie Person. Det tredie Kapitel forestiller den Forsigtighed, man bør bruge i at forklare de Steder i det Gamle Testament, hvor Ordet Aand forekommer. Hvo skulde ikke underskrive det Ønske, den Høyrærværdige Forfatter gjør S. 7, at nemlig en i Religions Sager rettænkende og i den hellige Philologie kundig Mand vilde sammenskrive en særdeles Afhandling om Bemerkelsen af Ordet Aand i de hellige Skrifter, og forfatte den saa tydelig og ordentlig, at man deraf kunde danne sig viffe og sikre Regler, hvorefter man allevegne kunde bestemme, hvilken Meening dette Ord burde tillægges? Den Mand, som kunde og vilde paatage sig dette ønskelige, men vanskelige Arbeide, vilde derved gjøre sig høitfortient af Religionen og alle dens Elskere.

Disquisitiones quædam generales in Sapientiam Jesu Sirachidis, quas pro obtinendis, quos, in solenni conservatæ tria per secula & auctæ Universitatis Havniensis memoria, S. V. Facultas Theologica impertitur, summis honoribus publico Eruditorum examini submittit Petrus Jacobi Tetens, Phil. Mag. Dioec. Rip. Præpos. & ad Ædem, quæ Ripis est, B. Virginis Past. Prim. Hafniæ Ao. 1779. Typis Sander & Schröder.

Naaget alle de Hindringer Hr. Stifts-Propsten anfører af Embeds-Foretninger, Helbreds Svaghed, Bog-Mangel o. s. v. har han med stor Ære skilt sig ved disse Undersøgelser, som røbe megen Læsning og Skarpsindighed. Neppe skulde dette værdige Æmne kunne faldet i en heldigere Forfatters Haand. Man finder sig allevegne fyldestgiort. Efterat Hr. Doct. Tetens har handlet om de apochryphiske Skrifter i Almindelighed og om Sirachs Bogs Fortrinlighed frem for de øvrige, tilkiendegiver han selv sine Undersøgelses Indhold eller sin Plan, som og følges paa det næieste. Først anføres med mueligste Flid og Nøiagtighed, hvad han har kundet finde om Bogens Historie, hvortil henhører Adskilliges Meeninger om Forfatteren, Bogens Navn og Alder, de Lærdes Omhyggelighed for dens Udgaver, Oversættelse og Fortolkning. Dernæst undersøges, af hvilke Kilder Sirach har øst,

om

om han har taget af de andre apochryphiske Bøger eller allene af de Hellige Skrifter og om han skylder hedske Skribentere noget. Fremdeles om og hvilken Orden han har iagttaget? Derpaa handles om Bogens Stil og Sprog, dets Overeensstemmelse og Uovereensstemmelse med de 70 Fortolkere og det Nye Testaments Skribentere. Endelig giennemgaaes Bogens Indhold og vises, hvorvidt Sirach har ret eller uret i Henseende til Troens Lærdomme, Sædelæren og Historien; altsammen nyttigt, velordnet og læseværdigt. Med megen Længsel see vi det Arbeide i Næde, som den Hviærværdige Forfatter S. 10 giver Haab om, og som detts er en Forløber for, nemlig en Dansk Oversættelse af Sirachs Bog, forsynet med bestandige oplysende Anmerkninger.

Dissertatio Theologica inauguralis de *Excellentia Cognitionis Christi seu de Clave Cognitionis ad Locum Luc. XI. 52.* quam pro summis in Theologia honoribus conscripsit & examini ac censuræ amplissimæ Facultatis Theologicæ modeste submitit *Martinus Smith*, Dioec. Christiansand. Præp. & ad Ædem Servatoris Past. Prim. Hauniæ, 1779. Typis N. Möller, Aula Regiæ Typographi.

Andre Lærdes Fortolkninger over det foretagne Sprog ansæres og giendrives, derpaa fremsættes og stadfæstes Doct. Smiths Meening, som er denne, at Jesus Christus selv er Kundskabens Uøgel. Han var nu kommen til Verden, og viste i sit hele Forhold, Tale og Gierninger, at han var den Person, paa hvilken det Gamle Testaments Skygger og Spaadomme sigtede. Disse kunde nu først blive ret tydelige ved hans Aabenbarelse i Rigsdet; thi Forbilleder, Forjættelser, Spaadomme forstaaes bedst af deres Opfyldelse. Ved ham blev altsaa det Gamle Testamente ligesom opløst, som hidindtil havde i visse Henseender været en tilløst Bog. De Skriftflogne nødres imod deres Villie til at erkiende ham for en Prophet og Lærer udsendt af Gud. Ved at høre hans Ord og see hans Undergierninger havde de Leilighed til at indsee Propheternes sande og upaatvivselige Meening, og ved saaledes at give Agt paa det faste prophetiske Ord kunde de baade selv have kommet og bragt andre til Jesu Erkiendelse; men de vilde ikke erkiende ham for den belovede Messias, de

habede ham, udfieldte ham, forfulgte ham, endelig dræbte ham, eller vare i det mindſte den fornemſte Aarsag til det jødiſke Had, ſom foraarſagede hans Død: Dette var at borttage *Rundſkabs Nøgel*. Selv vilde de ikke gaae ind i *Himmeriges Rige* ved *Jeſum* eller blive ſalige ved ham, og ved den *Jndfyldſe*, de havde paa *Mængden*, hindrede de og andre fra det ſamme.

Disputatio inauguralis de Evangelistis eccleſiæ apoſtolica pro ſummis in Theologia honoribus rite impetrandis, quam S. V. Theol. Facult. cenſuræ & Eruditorum examini modeſte ſubjicit Stephanus Middelboe, Paſt. Prim. & Præpoſ. ad Ædem D. V. Aarhus. Hauniæ, 1779. Typis Mart. Hallageri.

I denne udførlige Afhandling findes ſamlet alt det vigtige, der kan ſiges om de ſaa kaldede Evangelifter. Skulde vi *Paragraphviis* følge den *Hyærværdige* Forfatter, vilde vor *Receſſion* langt overſkride *Grændſerne*. Vi lade os derfor nøie med korteligen at anmeldte dette *Skrifts* Hoved-Deele. Førſt forklares, hvilket *Begreb* der egentlig bør forbindes med det Ord *Evangelift*. Dernæſt handles om *Tiden*, paa hvilken *Evangelift-Embedet* opkom i den *Chriſtne Kirke*; fremdeles viſes, med hvilke *Navne* *Evangelifterne* ellers ere blevne *benævnedede*. Derpaa tales om de *Kiendemerker*, hvoraf man kan ſee, at den *Evangeliftiſke Orden* ſtaaer neden for den *Apoſtolifke*; endelig afgiæres, hvori *Evangelifterne* vare forſkiel- lige fra de øvrige *Kirkens Ordener*, ſaaſom fra *Propheter*, fra *Hyrder* og *Lærere*. Vi have ingen *Aarsag* funden til at fortryde den *Tid*, vi har anvendt paa at læſe denne vidtløftige, men ſmukke og grundige *Underſøgelse*.

Differtatio Theologica Fiduciam Fidelium Chriſto reſuſcitate nixam exhibens, quam pro ſummis in Theologia honoribus expoſuit Mag. Chriſtianus Fridericus Hagerup, Præpoſ. Honorarius ac Paſtor ad Ædem Novam Bergensem. Hafniæ 1779. Typis Joh. Rud. Thielianis.

Dette *Skrift* er en *Forklaring* over og uddrager *Følger* af *Pauli Ord 2 Kor. IV. 13. 14*. I det første *Kapitel*, hvor næſten hver *Paragraph* begynder af et *Prædixit* eller et *Conſimi-*

similis, handles om de Troendes, i sær Apostlernes og Evangelii Læreres Tillid, som af David var forudspaaet Psalm. CXVI. 10. I det andet, hvor iligemaade begyndes næsten alle vegne med *cognoscentes*, vises Grundvolden til denne de Troendes Tillid, som er, at Gud har opvakt Christum fra Døde. Uden at nægte eller i mindste Maade at kalde den Høierværdige Forfatters Fortienester i Tvivl, tør vi paa-
 staae, at denne Materie, saaledes udført, passede sig bedre for Prædikestoelen end for Kathedret. Den megen unødige Bidelsfrighed, hvorved endog de bekiendteste Ting skal gøres tydelige, burde været undgaaet, efter som Hr. Provsten ikke skrev for Begyndere eller Eenfoldige men for Lærde.

Dissertatio inauguralis de Statu Vita Functorum, quam pro summis in theologia honoribus placido Opponentium examini submittit *Janus Sandøe*, Mag. Philos. & Eccles. Thorebyeensis in Lollandia Past. Prim. cum Defendente viro clarissimo, eruditissimo *Christierno Mollero Holst*, Dec. Comm. Reg. & Colleg. Reg. Inspect. in Auditorio Superiori. 1779. Hafniæ Typis viduæ A. H. Godiche, S. R. M. Univ. Typograph.

De almindeligste Sprog, som handle om de Afsdeds Tilstand i Henseende til Siel og Legeme, ansøres og forklares, saavidt Hr. Doctorens Diemærke fordrede det. Alting gaaer i en fortløbende Riede, uden nogen Inddeeling i Capitler eller Paragropher. Holden som Tale vilde denne Afhandling have gjort god Virkning; thi den er skreven i den declamatoriske Tone, og har i Hensigt til Stilen og Sproget sine Skønheder.

Dissertatio inauguralis de Acquisitione Juris in Re juxta Leges Daniæ & Nørvegiæ, quam pro summis in Jure obtinendis honoribus placido Opponentium examini submittit *Petrus Kofod Trojel*, Dec. Mens. jurid. prim. in Comm. Reg. Inspect. Coll. Reg. nec non Membr. Soc. litter. Danic. Spartam Defendentis gerit *Petrus Magnus Trojel*, Aud. Milit. & Membr. ejusd. Soc. in Auditorio Superiori. 1779. Havniæ. Typis N. Mölleri, aulæ reg. Typographie.

Hverken halvt eller heelt — ikkun en Stump af noget. Til Skadesløsholdelse lover Hr. Doctoren i denne Sommer at ville udgive et fuldkomnere Skrift over denne Materie.

Doctor Rønſes Adnotata medico-practica har Recensenten ikke ved Haanden, opſætter derfor dens Anmeldelse, indtil han ſaaer Biſkop Blochs og Stiftsprovſt Moſſins Diſputaker, af hvilke den førſtes ſkal foreſtille Scriptorum Divi Pauli Chronotaxin, den andens veed man endnu ikke Titelen paa. Diſſe tre ſkal tillige med Indbydelses-Skriftet i ſin Tid blive nærmere bekiendtgjorte.

St. Petersburg.

Fortſættelse af Verordnungen zur Verwaltung der Gouvernements des Ruſſiſchen Reichs. 2c. (See forrige Nummer.)

Finanz-Kammeret forfatter to Liſter, een over det Indkomne, en anden over det Reſterende, og ſender ſamme til Gouvernements-Regieringen, ſom giver de fornødne Ordre til at inddrive dem. Under-Land-Retten giver da de Reſterende Befaling at betale indtil 4 Uger, og derfor at fremviſe Qvittering, og i Mangel deraf, begiver Dommeren eller een af Viſidderne ſig med tvende Soldater til de Reſterende, paa hvis Regning diſſe Soldater nyde dobbelt Portion, ſaa længe indtil Betaling ſkeer. Men betale de ikke i tre Dage, ſaa forholder Dommeren ſig efter Reglementet for Finanz-Kammeret, i Henſeende til Reſtancer. Denne Dommer har ogſaa Ret til at erindre Kreedts-Skatmesteren om ſin Pligt, og derom at giøre Beretning til Finanz-Kammeret. Kaſſen forvares under Laas og Segl i en dertil indrettet Steen-Bygning, ſom er ſikker mod Ildbrand og Indbrud. Naar der lægges Penge i den, eller udtages deraf, ſkeer det altid i tre eedsvorne Mænds Overværelſe, nemlig Kreedts-Skatmesterens og tvende af fire dertil beſtittede affedigede Garder-Under-Officerer. Hver Maaned maae Kaſſen eengang eſterſees, og derom indgives Beretning. Regnſkab indſendes hvert halve Aar til Regnſkabs-Kammeret. Gouverneuren har Myndighed til at underſø-

ge eller lade Kasserne i Gouvernementet undersøge. Over-Land-Retten deeles i tvende Departements, nemlig for de criminelle og civile Sager, men naar ingen Criminel-Sager foresalbe, deele de Arbeidet imellem sig. Under denne Ret sortere Kreedts-Retterne, de adelige Overformynder-Collegier og Under-Land-Retterne. Fra disse Under-Retter kan indskræves til Over-Land-Retten alle Sager, som angaae Adelige og Folk af Middelstanden (Kasnotchinzi). Fra denne Ret kan ikke appelleres til Gouvernementets øverste Retter, (de forhen omtalte Civil- og Criminel-Retter) med mindre Sagens Hovedstoel er 100de Rubler; men førrend Appel tilstedes, maae Appellanten nedlægge i Retten 100de Rubler, og skriftlig forsikre, som forhen berørt, sin Troe om Sagens Retsfærdighed. Taber han ved sidste Ret, da anvender Over-Land-Retten de deponerte Penge hvortil den vil. De Keiserlige Advocater fritages for dette Depositum, men ei for den skriftlige Forsikring. Appellen maae skee inden en Uges Forløb fra Dommens Udfigelse. Bindes Sagen af Appellanten ved den øverste Ret, eller om der allene skeer nogen Forandringer i Dommen, da faaer han de deponerte Penge tilbage. Dog tilstedes det fattige Folk, uden dette Depositum at appellere, naar de selv eller deres Fuldmægtig under Eed skriftlig forsikre, ikke at have de 100de Rubler; men findes han da ved høiere Dom ganske ugrundet til at appellere, dømmes han i 25 Rublers Mulct til Skolerne i Kreedtsen. Alle criminelle Sager indgaae fra Over-Land-Retten til Revision i Gouvernementets Criminal-Ret. Naar Parterne har til Over-Land-Retten indleveret deres Documenter, trække alle Lemmerne i Retten, ei engang Præsidenten undtagen, Lod om, hvo der skal foredrage Sagen for Forsamlingen, derefter votere de fra den yngste op ad, og Pluraliteten deciderer. Tre Vota lige, da foredrages Præsidentens. Men i saa Fald maae Stemmerne indføres i en sær Protocol, som ikke aabnes uden i Fald af Revision i en høiere Ret. Retten sidder i tre Sessioner, Søndage og Festsdage undtagne, først fra 8 Jan. til Dimmelugen, fra Pinsdag til den 27de Jun. og fra 2den Octob. til 18de Decemb. Først foretages Kro-nens og publique Sager, dernæst private i følgende Orden: 1) Gieldts-Sager. 2) Contracter og Kiøbebreve. 3) Sa-

ger om urørligt Guds. 4) Deres Sager, ſom boe langt fra Over-Land-Retten. 5) Andre Sager, efter Rettens Godtbefindende. 6) Og tilſidſt de vidtløftige Sager. Retten maae afgjøre alle paa Liſten anførte Sager, førend den adſkilles. Iſær paaligger det den i en Sæſſion at afgjøre de Sager, ſom angaae perſonlig Arreſt. Lader den 3 Sæſſioner hengaae, uden at afgjøre en ſaadan Sag, ſtraffes Rettens Lemmer, efter Klage, paa et Aars Løn til den lidende Parts eller hans Arvingers, eller Stølernes Fordeel. I fornødent Fald, og naar Gouverneuren finder det for godt, holder denne Ret ogſaa overordentlige Sæſſioner. I Tiden mellem Sæſſionerne holde to Lemmer af hvert Departement Sæde hver Maaned, ikke for endelig at afgjøre Sagerne, eller publicere, hvad det end maatte være, mer alene for at give proviſoriſke Reſolutioner i de løbende Sager. Kan Sagerne ikke bringes til Ende i de beſtemte Sæſſioner, er Præſidenten forpligtet at blive ſiddende med de tvende nys omtalte Lemmer, for at ende dem. Til et Diſtrict eller Kreeeds regnes 20 til 30000 mandlige Indvånere. Kreeeds-Retten adminiſtrerer Juſticien ſaavel i criminelle, ſom civile Sager, men maae ikke afgive ſig med nogen Sag, uden paa Grund af Klage eller Beſkyldning fra Private eller Advocaterne, eller Communication fra en anden Ret, eller Befaling fra Gouvernementets Regiering, dens øverſte Retter, eller Over-Land-Retten. I Jordegods-Sager ſkal denne Ret i fornøden Fald med en ſvoren Landmaaler beſigtige Grændſekiøllene, og dertil tilſige Parterne ſex Uger forud. Fra Kreeeds-Retten kan inden een Uge erklæres Appel i Sager af 25 Rüblers Hovedſtoel, imod at deponere lige ſaa meget, ſom, naar Sagen aldeles tabes, anvendes efter Rettens Godtbefindende, og tillige at underſtegne, ſom forhen omtalt. Om Advocaterne og Fattige gielder det ſamme i Henſeende til Appel, ſom med Over-Land-Retten. Naar Jord kjøbes, ſkal Kjøbereren frembringe Kjøbbebrevet for Kreeeds-Retten, hvilken ved en Placat, ſom den opſlaaer paa Tinghuus-Døren, bekiendtgjør, at en ſaadan Jord er kjøbt af den eller den for den Priis, indbetter det til Over-Landretten, ſom forholder ſig paa ſamme Maade, ſamt til Senatet, for at indrykkes i begge Hovedſtæders offentlige Tidender. Og derſom ingen, efter to

Nars Forløb, da fremkommer med nogen Maastand, saa er alt, hvad nogen siden maatte fremkomme med, til dette Riib at svække, af ingen Gyldighed, og Kreedts-Retten giver Under-Landretten Befaling, at overlevere Forhververen Jorden uden Modsigelse. Med Sessionerne forholdes som ved Over-Landretten, ligeledes med personlig Arrests-Sager, saa og med overordentlige Sessioner. Det adelige Over-Formynder-Collegium, som findes hos enhver Over-Landret, blandet sig ikke i Enkers og Faderløses Sager, uden paa Grund af Enkens Begiering, eller Adelens Kreedts-Mareschals, eller den Mindreaariges næste Slægtningers Underretning, eller tvende fremmede Vidners og Sogne-Præstens Vidnesbyrd, (hvilken er forpligtet at indberette til dette Collegium, saa ofte der findes i hans Sogn usørgede Enker og Børn) eller Gouvernements-Regieringens, eller de øverste Ridders eller Over-Landrettens Befaling, eller Communication fra en anden Ret. Dette Collegium sætter da een eller flere af nærmeste Slægtninger eller andre paalidelige Mænd til Formyndere for den Umyndige. Denne eller disse maae efter dets Ordre med Kreedtsrets-Skrivaren og tvende Vidner af Adelen forfatte et omstændeligt Inventarium over heele Arven, i tvende Gienparter, samtlig underskrive samme, og deraf levere det eene i Collegiet og det andet til Formynderne. Det giver Formynderne en Instruction, hvortil Udkaftet af det Almindelige her findes indrykket i 17de Art., men hvad ethvert Formynderkabs besynderlige Omstændigheder maatte udkræve tillagt eller nægtere bestemt, har Over-Formynder-Collegiet Magt at søie til. Det skal bestandig have Tilsyn med Formynderne, at de paa see Myndlingernes Bedste. Derfor imodtage de aarlig disse Regnskaber. Hvad Enker angaae, da paaligger det Collegiet at møde eller ved en Advocat at lade møde for dem ved andre Retter uden Betaling, at stræbe at skaffe dem deres tilhørende Gods, værsligt og urværsligt, samt at sætte den adelige Enke, naar hun forlanger det, en adelig Børge, for at gaae hende til Haande med Raad og Forsvar i alle hendes Sager. Skiftet imellem Enken og Børnene besørger Collegiet forrettet af Over-Landretten. Naar Omstændighederne udfordre at sælge en Umyndigs værslige Gods for Gield, indsender Collegiet i Forening med Formynderne

ſin Foreſtilling derom til Over-Landretten. Uforſørgebe Enker og Faderløſe, ſom ingen Midler have, ſkal det ſee forhiulpne til Underholdning ved de offentlige milde Stiftelſer. Det er Over-Landretten underordnet og indgiver aarlig ſin Beretning til ſamme. Det holder ſine Sæſſioner paa ſamme Tid, ſom andre Retter, ogſaa overordentlige. Af Formyndernes Inſtrux maae vi anmærke dette ſom beſynderligt, at det vel er Formynderen tilladt, at give dem Afſkeed af Myndlingens Folk, ſom enten forſømme deres Pligter, eller ikke behøves, ligesom og i fornøden Fald antage andre; men hvad legemlige Straffe over Folkene og Bønderne angaae, har Formynderne ikke Ret, for ſig ſelv at ſtride dertil. For criminelle Forbrydelſer og Forgribelſer imod Lovene ſender han den Skyldige af Folkene eller Bønderne derhen, hvor han henhører eſter Lovene, og for ſmaa Huusforſeelſer ſkal Formynderen i Byen overlevere Folkene til Byefogden, for at ſtraffe dem og gjøre dem bøielige, og i Landsbyerne til Forvalteren, (l'oeconome i det Franſke), de Eldſte og de udvalgte Mænd, ſom ſkal paalægge dem en Straf i Bøndernes eller Landhuusfolkeneſ Forſamling. Formynder-Pengene er 5 p. C. aarlig af Myndlingens Indkomſter. Vi komme nu til Under-Landretten. Til den er betroet: 1) Politiet og den gode Orden paa Landet. 2) Opſyn med Lovenes Eſterlevelſe. 3) Fuldbrydſen af Gouv. Regjeringens, ſaavel ſom de øverſte Retters, Over-Landrettens og Kreedts-Rettens Befalinger, ſaa og urørligt Godes Overleverelſe til Kjøberen, hvorom forhen er talt. I Sager Politiet, Veiene og Broerne angaaende, er Under-Landretten umiddelbar afhængig af Gouv. Regjeringen. Den har Opſigt med contrebånd Handel, Markeds-Priferne, ſom den hver Maaned ſkal anmærke, for derom at kunde give Eſterretning, med Vægt og Maal, Rømningsmænds Huusning og Hølning, om hvilket ſidſte den ex officio holder Forhør, og naar nogen ei er fornyet med dens Procedure, indſendes Acterne uden Appel til Kreedts-Retten eller Under-Retten. Dog ſtaaer det enhver frit for, at lade Sagen paadømme ved Under-Landretten, eller en af de ſidſte, at ſige, hvor Under-Ret findes. I Sager angaaende Veie, Broer, Færgelæder begiver den ſig til Aæſtedet, foretager Beſigtelſe og underſøger Sagen gratis.

Appel

Appel skal ske inden fire Uger til Over-Landretten, dog uden de sædvanlige Formaliteter ved Appel. Sæssionerne holdes paa Stedet. Kreedshøvedsmanden eller Politimesteren paa Landet er øverste Visidder i denne Ret. Han paaligger i Særdeleshed at paasee Lovens Efterlevelse og Undersaatternes Lydighed, at indhente Kundskab om smitsomme Sygdomme, de Syges Cuur, om Pesten og de i Forordn. af 1771 foreskrevne Præcautioners Iagttagelse, nemlig ved Vagt at spærre de farlige Steder, forbyde Passagen derimellem, og aabne affides Veie, underholde bestandige Waal, og iagttage andre Forsigtigheds-Midlers og Præservativers Brug; ligeledes at gisre alle muelige Foranstaltninger ved Qvægsygen efter Forordningerne af 1746, 1771 og 1774; videre at paasee den almindelige Sikkerhed, estersætte Røvere og Løsgængere. Af egen Myndighed kan Politimesteren ingen straffe, ikke engang med en liden corporlig eller Pengestraf, men det maae skee efter Under-Landrettens Dom efter Lovene. Ved Troppernes Giennemmarsch vaa-ger han over Indqvarteringen og god Orden og Græsning ved Cavalleriet. Ved Hedebrynde og i andre Tilfælde paa-seer han at forebygge al Ulykke. Han skal og opmuntre Bonden til Nydning og Bindskibeligbed i Almindelighed, bære Omsorg for de Fattiges Underholdning. I Stæder, hvor ingen Commandant er, har Byefogden, som Politimester, samme Pligter, for saavidt de kan finde Sted, som Kreedshøvedsmanden. De i Byen indlagte Tropper staae under hans Commando til den almindelige Sikkerheds Bevirkning. Ved Detachementer af dem lader han Barts-huusene visiterer og anholde de Skyldige. Magistraten er ham adjungeret i Henseende til Opsigt med Vagt og Waal. Han maae, under sit Embedes og Vres Tab, ikke forlade Byen i farlige Tilfælde. I Sager, Ridsmænd og Borgere angaaende, tager han til sig en dertil for bestandig af Magistraten bestemt Person af deres Middell. Han kan lige saa lidet straffe vilkaarlig, eller af egen Myndighed, som Politimesteren paa Landet. Han har Opsigt med Kronens Bygninger og deres Vedligeholdelse. De Ældste og Dommerne i den mundtlige Ret vælges ved Stemmer af Borger-skabet og Ridsmændene. I Flækkerne ere der allene Magi-strats-Personer, (Katouchi) som vælges hvert tredie Aar.

I smaa Flækker, hvor der er mindre end 500 mandlige Indvaanere, maae vælges en Borgemeester og to Raadmænd, og i de store Flækker lige saa mange Borgemestere og Raadmænd, som i Stæderne, nemlig to Borgemestere og fire Raadmænd, hvoraf een Borgemeester og to Raadmænd verelviis har Tilladelse at udeblive. Naar deres Tienstes Tid er forløben, gives dem et Berømmelses-Brev, de Voldste og Dommerne i den mundtlige Ret af Magistraten, og Borgemeesterne og Raadmændene af meenige Borgerskab, de tage siden i Forsamlingerne Sæde næst efter Magistraten, og kan siden befordres til høiere, men ikke til ringere Embeder. (*) Magistraten i Stæderne og Flækkerne maae, ligesom ved andre Retter, Politie-Retten undtagen, som forhen er anmærket, ikke afgive sig med nogen Sag, uden efter Klage, Beskyldning, Communication eller Befaling. Naar Sagerne angaae saavel Magistraten i Stæderne og Flækkerne, som Kreds-Retten eller Under-Retten, skal de af disse Retter i Forening paadømmes. Appel skeer inden en Uges Forløb fra Magistraten i Stæderne og Flækkerne til Gouvernements-Magistraten paa samme Maade, som forhen omtalt i Sager af 25 Rublers Værdie. Naar nogen i Byen kjober et Huus eller anden Bygning, eller en Grund, skal han frembringe Risbe-Contracten for Byens Magistrat, som lader opslaae paa Raadstuen i Døren en Placat, at den eller den Grund er kjobt af den Person for den Priis, indberetter det til Gouvernements-Magistraten, som forholder sig paa samme Maade; og dersom i to Aar ingen fremkommer med nogen Paastand, skal alt, hvad derimod siden af nogen maatte paatales, ikke komme i nogen Betragtning, og Risbet forstikkres Forhververne.

(Slutningen følger.)

(*) Det maae ikke falde Læserne anstodeligt, at en Stad, som har Byefoged, (Prefet de ville, Stadtvogt) er meere i Rusland end en Bue, som allene har Borgemestere og Magistrat, fordi Borgemeester i Danmark er meere end Byefoged, og den Bue anseeligere, som har Borgemeester, end den, der allene har Byefoged. Noks, at en Gorodnitcheis-Embedede i Henseende til Politiet og Executioner meest nærmer sig til en dansk Byefoged. Vel maae han have en høiere Rang, siden han har militaie Commando, men Rangens er intet væsentligt. At Rationchi maae hedde Magistrats-Personer, er let at indsee af den dem paaliggende Omsorg for Byens Deconomie og almindelige Liv.

K i s b e n h a v n s k e

Nye Efterretninger

o m

Lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 16de Julii 1779.

Catechismi Forflaring efter Saliagiøressens Orden, forfattet af Johan Grundtvig, Sogne-Præst til Udbye og Drsløf Meenigheder i Sieland. Kjøbenhavn, 1779. Trykt udi det Kongel. Universitets Bogtrykkerie, hos A. S. Godiches Efterleverste, ved Frid. Christ. Godiche. 16 Ark i 8vo. Koster 40 Sk.

Da vi i de offentlige Tidender læste Hr. Grundtvigs Indbydelse til Subscription paa denne Catechismus-Forflaring, fornøiede vi os over, at vi nu skulde faae et Verk i dette Fag, hvormed den ustuderede Ungdom fuldkommen kunde være tient, hvorved de sædvanlige Feil i den catechetiske Underviisning skulde hæves og Arbeidet lettes baade for Lærere og Lærlinger; vi ventede nu en Lærebog, hvori alting skulde være rigtigt, intet ubeviist eller ubeviisligt, intet overflødigt, intet vigtigt udeladt, intet utydeligt, og intet stridende mod naturlig Orden og Sammenhæng; hvorvidt nu Hr. Forfatteren har fyldestgjort denne vor og fleres Forventelse, vil vi søge at sætte vore Læsere i Stand til at bedømme. Vi miskiende ikke Hr. Grundtvigs meget gode og christelige Hensigt med dette sit Arbeide, ikke heller nægte vi, at so hans Catechismus-Forflaring indeholder mangfoldigt Godt, er, i Almindelighed betragtet, forfattet i en beqvemmere Orden end den sædvanlige, og i sær har mange smukke og tydelige Beviissteder, som fattes i andre Bøger af dette Slags;

men med alt dette maa vi dog med megen Misfornøielse tilſtaae, at det ſtore Haab, vi gjorde os, har bed aget os. Bogen ligger nu for alles Dine, enhver kan da dømme imellem Hr. Forfatteren og os, om vi har Ret eller ikke, naar vi paaſtaae, at her findes Uorden, Urigtigheder, ubeviſte Sætninger, Overflødigheder, Udeladelser af vigtige Ting, Utydeligheder og ubeviſende Sprog. Under diſſe Tituler vil vi anføre nogle Beviſer for vor Paaſtand, og om det ſkulde forlanges, kan vi opvarte med flere. Uorden: Hr. Grundtvig har paa et ſærſkilt Blad ladet ſin Plan astrykke eller den Orden, hvori han agtede at afhandle de guddommelige Sandheder. Hans Ord ere diſſe: „Saliggjøreſſens Orden eller „de ſaliggjørende Sandheders Sammenhæng og ordentlige „Foredrag kan affattes i følgende 5 Hovedſtykker: I. Om „Guds Kundſkab, Væſen og Egenſkaber. II. Om Skabelſen og Forfynnet. III. Om Syndefaldet, Synd og Friſkvillie. IV. Om Naaden til Menneſkenes Opriſning af „Faldet; Herunder befattes: 1. Udvalgſen og dens Modſatte, Ferſkydſen. 2. Guds Søns Sendeſe til Verden, Lidelſe, Død og Ophviſe. 3. Guds Ords ſkriftlige Naabenbaring. Dettres Inddeeling i Henſeende til Tiden i det „gamle og nye Teſtamente, i Henſeende til Indholdet i Lov og Evangelium. Ved dette Middel vi a. kaldes og „forſamles til Guds Kirke; b. oplyſes; c. omvendes og retfærdiggjøres; d. fornyes og opholdes i Naadeſtanden; her „handles a. om gode Gierninger; b. Bønnen. 4. Sacramenternes a. Daabens, b. Alterets Indſtiſtelse; her handles om Guds Kirke. V. Om Menneſkets Tilſtand tilſidſt. „I. Døden. 2. De Dødes Opſtandelse. 3. Dommen. 4. „Det evige Liv og den evige Død. 5. Verdens Ende med foregaaende Tegn.“ Nu spørge vi, om det er naturligt at ſætte **forſkydſen** under det ſierde Hovedſtykke, ſom alle ne ſkal handle om Naaden til Menneſkenes Opriſning af Faldet? Er det da og en Naade at blive forſkudt af Gud eller er det ikke en Virkning af Guds ſtraffende Retfærdighed? Vi formode ikke, at Hr. Grundtvig vil undſkyldes ſig med, at andre for ham har fulgt ſamme Orden; thi hans Bog ſkulde jo efter givne Løfte juſt ved god Orden ſkille ſig fra alle hidtil bekiendte. Den første Hoveddeel burde ei allene have handlet om **Guds Kundſkab, Væſen og Egenſkaber**, men og om

Guds Beslutninger, og her havde Lærdommen om Udvalgelsen og Forskydelsen faaet sit rette Sted. Ogsaa synes det os unaturligt, at Lærdommen om Guds Ord eller den Hellige Skrift sættes saa langt henne i en Lærebog for Ungdommen; burde man ikke allerførst overbevise Lærlinger om dens Sandhed og guddommelige Oprindelse, førend man kan vente at tale med Frugt om Syndefald og Naade, om Guds Søns Sendelse til Verden, Lidelse, Død og Ophøielse? eller skal Ungdommen imidlertid troe alt dette paa Lærers blotte Ord? I denne Post finde vi os bedre fornøiede med P. S. Bangs, Guds Raad til Salighed, fremsat i Spørsmaal og Giensvar for de Fensfoldige, som udkom 1773. thi her fastsættes næst Beviset for Guds Tilværelse, at Skriften er Guds egen sandfærdige Aabenbaring, for at tilbringe Tilhørerne den tilstrækkelige Overbeviisning, hvorved de kunde bevæbnes mod Tidernes Bantroe, og bevares fra at forkaste de Sandheder, der falde dem enten vanskelige at troe eller besværlige at øve. **Urigtigheder: S. 1 Sp. 1. Et Væsen er noget, som er til. S. 2 Sp. 4. En Person er et Væsen o. s. v.,** heraf følger jo tydelig, at der maa være tre Væsener i Guddommen, siden der ere tre Personer; gjerne vilde vi vide, hvorledes Hr. Forfatteren efter disse Begreber kommer ud med at forklare den Lærdom om Treenheden. **S. 81 Sp. 247. 248. siges,** at man af Jesu Nedfart til Helvede bør lære, at de, som komme i Helvede, ere selv Aarsag der, og at vi ikke tør frygte for at komme i Helvedes Pine, naar vi leve og døe i Troen til den seierlige Jællser. Vi veed ingen Regler, hvorefter man skulde kunne uddrage disse Slutninger af denne meget omtvistelige Lærdom; her er ingen Forbindelse imellem Sætning og Følger. **S. 147 Sp. 452. Den Sorg over Synden,** som har andre Grunde end Betragtninger af Guds mangfoldige Rierlighed til os, er en Verdens Sorg, som virker Døden; altsaa maa jo ingen Synder opvækkes ved Betragtningen af Syndens Straf eller Guds Truster; denne Bekymring bliver da og en Verdens Sorg, som virker Døden, og til hvilken Ende kan da Gud i sit Ord true Syndere? **S. 178 Sp. 537. forklares den anden Bøn allene om Naadens Rige,** da den dog unegtelig handler tillige om Herrens Rige. **S. 185 Sp. 563. 564. Daaben er**

Vand, ſom er indſluttet med Guds Befaling og ſammenſpillet med Guds Forjættelses Ord. Derpaa ſpørges hvoraf beſtaaer da Daaben? Sv. af Vand og den Hellig Aand. Er nu dette ſidſte rigtigt, ſom det virkelig er ſaa er jo den første Beſkrivelse urigtig, da den ikkun nævner den ſynlige Ting i Daaben, og fortier den uſynlige, ſom dog er den vigtigſte. Det ene følger desuden ikke af det andet ſom dog Ordet da i Spørſmaalet ſkulde give Formodning om — Ubeviste Sætninger: hertil henføre vi alle de Spørſmaale i Bogen, hvor intet Beviis: Sprog findes, for Ex. S. 23 Sp. 63. S. 27 Sp. 70. 71. S. 29 Sp. 81. 82 S. 35 Sp. 106. S. 40 Sp. 123. 124. S. 44 Sp. 137. o. ſ. v. — Overflødigheder: til diſſe henregne vi deels mange Sprog, ſom bevise eet og det ſamme, for Ex.: S. 37 Sp. 116. S. 45 Sp. 140. o. a. fl., deels Igientagelser: S. 95 Sp. 293 igientages S. 97, S. 299. S. 185 Sp. 562 igientages S. 186 Sp. 567., ikke at tale om, at meget ſiges med mange Ord, ſom kunde ſiges med færre. — Udeledelser af vigtige Ting: I den Lærdom om Chriſto findes ſlet intet om Chriſti ſaa kaldede giørende Lydighed eller at han i vort Sted har opfyldt Guds Lov. Paa det Spørſmaal Hvad har Chriſtus ſom Menneſke gjort til vor Forløsning? ſvares allene: Han har lidt, udgydet ſit Blod og døde paa Korſet. Ikke heller have vi funden noget om Igienføddelen og dens Betydning. Ordet nævnes i Par Steder og Nødvendigheden af at være igienføddet beviſes, men hvori den beſtaaer, ſiges ikke. — Utydeligheder S. 152 Sp. 465. Troen kan bekommes igjen ved Igienføddelen, hvilken da udrettes ved Evangelii Sandheds Ord. Hvo kan forſtaa dette, naar man ikke ſaaer at vide, hvad Igienføddelse er? S. 62 Sp. 195. Maria Arvesynd blev i JESU Undfangelse udrenſet ved den Hellig Aand fra de Blods: Draaber, af hvilke JESU vilde tage ſin Manddom. S. 231 Sp. 717. De Døde ſkal opſtaa med de ſamme Legemers Element eller Grundſpire og Størrelſe, ſom de her i Verden have haft. Saadanne Ting ere uden Tvivl utydelige for dem, der gjøre ſig til af en Kiep med en Pigg i, og hvis Tale er om unge Stude (ſee Fortalen). — Endelig maa vi endnu melde noget om ubeviſende Sprog: „Det ſkulde meget
„ angre

„ angre mig, skriver Hr. Grundtvig i Fortalen, om noget
 „ af de anbragte Sprog ei passede nsie nok til Spørsmåle-
 „ nes og Svarenes Indhold,“ men uden at ville sætte Hr.
 Forfatteren i ond Lune maa vi dog anføre følgende: S. 25
 bruges Psalm. XXXIII. 6. til at bevise Verdens Skabelse ved
 Guds Søn og Gud den Hellig Aand, da dog Herrens Ord
 og hans Munds Aande meget lettere og tydeligere kan for-
 klares af Skabelsens Historie. Bliv! sagde Gud, og det
 blev. S. 51 findes i Joh. V. 16. til Deviis for Synd imod
 den Hellig Aand, da Skriften dog aldrig mere end paa to
 Steder taler om denne Synd nemlig Matth. XII. 32. og
 Marc. III. 29. Vil man see Grunde for, at alle de an-
 dre Sprog, som trækkes herhen, ere ubevisende, saa hen-
 vise vi til den første Samling af Doct. Bastholms aan-
 delige Taler S. 243 og følgende. — S. 66 Sp. 204.
 anføres Eph. IV. 21. til at bevise, at JEsus er den lovede
 Verdens Frelser, men Sammenhængen paa dette Sted lærer,
 at Paulus, da han skrev disse Ord, havde intet mindre end
 dette i Tankerne. S. 93 Sp. 287 bevises JEsu Salvelse af
 Luc. I. 10. II. 52. Matth. III. 16. uden al Grund. Til at
 gotgiøre, at Gud i det tiende Bud fordrer af os en syndeløs
 Fuldkommenhed anføres i Mos. V. XVII. 1. 3 Mos. V. XI-
 44. hvilke Sprog umuelig kan tages i denne Meening, med
 mindre man aabenbare vil fordreie dem.

Christliche Moral von D. Gottfried Less, Prof. Ord.
 der Theol. Göttingen, im Verlag der Bodejergelschen Buch-
 handlung. 1777. I Alph. 2½ Ark i 8vo. Koster 1 Rdlr.

D. Less udgav 10 Aar tilforn **Kompendium der Theolo-
 gischen Moral zum Gebrauch seiner Zuhörer.** Deraf
 er det Skrift, vi her anmeldte, ikke et nyt forbedret Oplag,
 som man ellers kunde formode. Plan og Udarbeidelse ere saa
 forskiellige, at dette bør ansees for et ganske andet A. beide.
 Det forstaaer sig ellers, at de i enkelte Deele, ogsaa i Hen-
 seende til Udtryk, have meget tilfælles. — Forfatteren har
 og indrettet denne Moral til Brug i sine akademiske Forelæs-
 ninger. Derfor finder man paa behørigte Steder korte An-
 tegnelse om de Materier, som han mundtelig vilde afhandle:
 derfor ere Beviser og Anvendelser — ikke udførlig fremsatte.
 Men han vilde og, at det skulde være en Andagts Bog: og

dette bevægede ham til, ſom han ſiger i Fortalen, at give et fuldſtændigt Begreb om det Ganske, og at udbrede ſig noget over enkelte Stykker. Den gængſe Inddeeling af Pligterne mod Gud, os ſelv og vor Næſte, forkaſter han ſom den, der ei alle ne er ubequem, men ogſaa giver Anledning til den ſkadeligſte Fordom. Efter en kort Foreſtilling i to Paragrapher om Moralens Vigtighed, Forhold til Religionens Theorie, Forklaring og Indhold følger en Indledning i 6 Afsnitte. De handle om 1) den menneſkelige Siels moraliſke Natur. 2) Menneſkets Affekter; Sindelag; Temperamenter. 3) Den menneſkelige Naturs nærværende Tilſtand, eller den ſædelige Fordervelfe. 4) Moralitetens Grund og Moralens Grundvold. 5) Guds Lov og vores Forpligtelſe mod dem. 6) Moralens Forhold til Dogmatiken; Fortrin; Historie. Moralen ſelv afhandles i trende Deele. I. D. Ethik, den indvortes Gudſtjeneste, en Chriſtens dydige Sindelag. Menneſkets moraliſke Forbedring fuldføres ved Bodfærdighed; hvortil ogſaa hører den mueligſte Erſtatning eller Gotgiørelſe; Troen og taknemmelig Kierlighed til Gud. Denne Kierligheds umiddelbare Virkninger: Samvittigheds Nidelighed, (Gewiſſenhaftigkeit) chriſtelig Andagt, himmeľſk Sind, Tillid til Gud, (under Lidelſer er denne Tillid Taalmodighed, Heltetmod) chriſtelig Selvherredømme eller Heltetmod i Handlinger, chriſtelig Patriotiſme, chriſtelig Vrekierhed; — middelbare Virkninger: den oplyſte Selvherredømme. (Ydmyghed) den evangeliske Menneſkeherredømme. II. D. Den chriſtelige Lovkyndighed, den udvortes Gudſtjeneste, den chriſtelige Vandel. 1. Kap. Det udvortes Forhold mod Gud i den dybeſte Erhøvdighed for ham og i en beſtändig Gudſtjeneste. 2. Kap. Forhold mod os ſelv eller Selvpligterne. 1) Sielens Dykkelſe. 2) Legemet Pleie. — Maaſdelighed. Kyndighed. Den chriſtelige Brug af de ſandſelige Forlyſtelſer. 3) Forhold i Henſeende til timelig Væ. 4) — timelig Lykke, Rigdom, Magt. 3. Kap. Forhold mod vore Nærmeneſter eller de ſælſkabelige Pligter. Almindelige ſælſkabelige Pligter: 1) Den ſælles Gudſtjeneste, den offentlige ſaa vel ſom private. 2) Søndagens Helligholdelſe. 3) Martyrdom. 4) Eed. 5) Arbeidsomhed. Særdels ſælſkabelige Pligter — absolute: 1) Omhu for Næſtens Siel. 2) — Legeme. 3) — Væ. 4) — time-

lig Lykke. — Hypothetiske: 1) I det ægteskabelige Selskab. 2) I det faderlige —. 3) I det herskabelige —. 4) I det borgerlige —. 5) I Religionens — eller Kirken.

III. D. Ascetisk, de christelige Dyde-Midler. De uægte: Fasten og Løfter. De ægte: Egentlig kun eet: Den rette Brug af Bibelen, hvortil høre følgende Dvælses: 1) Den offentlige Gudstieneste, 2) den private —, 3) Religions Beskuelse, (sandselige Forestillinger, med hvilke Religionens Ideer forbindes), 4) Bøn, 5) Selvprøvelse, 6) den hellige Nadvere, 7) Dødens Betragtning. Skriftet er ellers inddeelt i 267. Spher, hvilket for de hyppige Henviisninger er beqvemt. Forfatteren har i sine Prædikener over Moralen fulgt, saa vidt det nemlig i Prædikener var giørligt, om trent samme Plan. (See vore Efterretn. for Aar 1778. I. S. S. 214.) Og til disse saa vel som sine andre udgivne Prædikener og Sontags-Evangelia henviser han idelig Læseren for at finde udførligere Betragtninger. Ogsaa nævner han ved vigtige og vanskelige Materier de fornemmeste derhen hørende Skrifter. Tonen er ikke altid den stille undervisende, men undertiden og den affektsfulde og rørende, og Talen apostropheret til Læseren. Praktiske Anviisninger til at frembringe, styrke, forsøge og øve Dyder og Pligter vil man her ikke savne. At D. Læs selv har tænkt og undersøgt, hvad han skriver, tvivler ingen om, som kiender ham af hans andre Skrifter: men ogsaa denne Moral giver herpaa mange klare Beviser. Man efterlæs for Ex. om den christelige Patriotisme, (S. 127:132.) Ydmyghed, (S. 135:139.) Godgjørenhed, (S. 281:292.) Oprigtighed, (S. 172:278.) Samme Strengthed, som i Forfatterens Prædiken derover. (See vore Efterretn. forg. Aar I. S. S. 215) og mange bibelske Steders Oversættelser og Forklaringer, af hvilke vi her vil udskrive nogle: „Phil. II. 12. = 16. Mit aller Demuth
 „ arbeit getmeinschaftlich einer an des andern Glück. Denn
 „ Gott ist es, der aus Güte in euch beides das Wollen
 „ wirkt, und das Vollbringen. Thut aber das alles ohne
 „ Murren und Zank. Und solchergestalt send untadelhaft,
 „ und ächt, unsträfliche Kinder Gottes, mitten unter
 „ dem Bösen, verkehrten Geschlecht. Scheinet unter
 „ ihnen, gleich Lichtern der Welt, welche ihr Leben geben.
 „ (λογον ἔ. ἐπελ. beleben). (S. 255 og 138.) Tit. III.

„ 10. Einen Secten-Stifter meide, nach dem ihn einige
 „ mahl erinnert; wisse, daß ein Solcher ganz verkehrt ist
 „ und gegen seine eigene Verdammung sündigt. Ein sol-
 „ cher, der nur darauf ausgehet Secten zu stiften, behauptet
 „ Dinge, die er selbst für Irrthümer erkennt; breitet
 „ seine irrigen, schändlichen Grundsätze, (siehe Vers 9. und
 „ 2 Petri II.) wider besser Wissen und Gewissen aus. Dis-
 „ putire also, nach einer paarmahligen Erinnerung, nicht
 „ ferner mit ihm. Denn du wirst ihn nie überzeugen; weil
 „ er nicht überzeugt seyn will. (S. 325 og 132.) Gal. V.
 „ 26.-VI. 6. Lasset uns nie, ehrgeizig andre entrüsten,
 „ andre beneiden. Brüder! vielmehr, wenn ein Mensch
 „ durch einen Fehltritt fällt, so richtet, ihr Starke, ihn
 „ wieder auf, mit sanftmütigem Geist. Und siehe auf dich,
 „ daß du nicht auch in Sünde stürzest. Traget einer des
 „ andern Sündenlast, (Vers 5.) und übet dergestalt das Ge-
 „ setz Christi aus. Wenn aber jemand sich Gros dünkt; der
 „ ist Nichts; und verführet sich selbst. Ein jeglicher bewäre
 „ seinen Wandel bei Gott, sodenn wird er durch sich selbst
 „ allein Ruhm haben, und nicht durch einen andern (nicht
 „ nötig haben seinen Ruhm auf die Trümmern der Ehre an-
 „ drer zu bauen). Denn ein jeder wird seine eigene Last tra-
 „ gen. — Derjenige aber, der in der Religion unterrichtet
 „ wird, erzeige seinem Lehrer allerlei Gutes. — Der Sinn
 „ dieses 6. B. scheint, nach dem Zusammenhange folgender
 „ zu seyn. Ihr Schwachen aber, (den Starken waren ihre
 „ Regeln Vers 1. f. gegeben) verkehret nicht diejenigen, wel-
 „ che euch eines besseren belehren wollen. Vielmehr nehmt
 „ ihren Unterricht dankbahr an, und achtet euch dadurch de-
 „ sto mehr zur Liebe gegen sie verbunden. (S. 271.) I Cor.
 „ VII. 12-14. Den übrigen aber gebiethe ich, nicht der
 „ Herr. (Ueber die Ehe mit Heiden und Juden hat zwar
 „ der Herr Jesus kein Gesetz gegeben. Ich aber, als sein
 „ Apostel, gebe es euch.) Wenn ein Christ eine ungläubi-
 „ ge Ehefrau (Heidin oder Jüdin) hat, und sie bei ihm blei-
 „ ben will; so soll er sich nicht von ihr scheiden. Und eine
 „ Ehefrau, die einen ungläubigen Mann hat, welcher bei
 „ ihr bleiben will, soll sich von ihm nicht scheiden. Denn
 „ der ungläubige Mann kan durch die Ehefrau zum Christen
 „ gemacht; und die ungläubige Ehefrau kan durch den Mann

„ zum Christenthum gebracht werden. Ueberdem werden
 „ sonst eure Kinder als Ungläubige, die nun Christen wer-
 „ den. (S. 324.)

U. O.

St. Petersburg.

Slutning af Verordnungen zur Verwaltung der Gouvernements des Russischen Reichs. 2c. (See forrige Nummer.)

Her see vi da Forskiellen imellem Kjøbet af urvørligt Landgods og Kjøbstad-Gods. Ventelig er Godsets Besiddelse ikke desto mindre i de tvende Aar hos Kjøberen, med mindre Contracten indeholder en anden Bestemmelse. Man maatte nøiere, end det er os mueligt, kiende det Russiske Riges Omstændigheder, for at indsee de sande Statsgrunde til disse Anordninger. Byens Over-Formynder-Collegium kunde vi paa Dansk bedst kalde det af den Franske Oversætter udtrykte Tribunal pour les Orphelins de la Ville, og af den Tydske Stadt-Waisen-Gericht. Deri præsidere Formanden for Børgerskabet med tvende af Byens Magistrat og dens Ældste til Bisiddere. Formanden underretter Collegiet om de uforsørgede Enker og Faderløse, hvis Tary det da antager, dog ikke uden foregaaende Anmeldelser, som forhen omtalt ved det adelige Over-Formynder-Collegium. Det vælger Formyndere af nærmeste Slægtninger, eller andre, og forholder sig i øvrigt, som hiint. Det indgiver Beretninger til Gouvernements-Magistraten, som det er subordineert, og, hertil kan fra det appelleres paa samme Fod, som fra Byens Magistrat. Det sidder bestandig. Naar Omstændighederne kræve det, kan der sættes flere Gouv. Magistrater i Gouvernementet. Gouv. Magistraten deeles i to Departementer, det criminelle og det civile. Naar ingen criminelle Sager gives, deele de Arbeidet. Under denne Gouv. Magistrat sortere Stædernes og Flækkernes Magistrater og Overformynder-Collegierne i Byerne og Flækkerne. Derunder henhøre ogsaa Sagen angaaende Stadens Privilegier, tvistige Eiendomme og Advocaternes Ret. Fra Gouv. Magistraten kan appelleres inden en Uges Forløb til Gouvernementets øverste Retter med sædvanlige Formaliteters Jagttagelse i Sager af 100de Rublers Værdie. For trætkefækte Appellantere, som ellers ikke have Formue at de-

ponere noget, er den ſædvanlige Straf af 25 Rübler faſtſat. Sagerne foredrages Retten af een af Lemmerne efter Lodkaſtning. Med Boteringen forholdes ſom forhen er fortalt om Retter af flere Dommere. Sagerne foretages i ſamme Orden, ſom ved de øverſte Retter. Retten ſidder i de ſædvanlige tre Sæſſioner. Den ſaa kaldte Underret har baade criminel og civil Jurisdiction i ſin Egn. Den maae ikke begynde nogen Sag uden paa Grund af Klage, Beſkyldning ic., ſom andre Under-Retter. Grunden til denne Anordning indſees let, nemlig, at forebygge den af alle Fornuftige ſaa meget affkyede Inquifition, forſtaaet i den vedtagne Bemærkelse hos Jurifierne ſaaledes, at Dommerne ex officio underſøge og dømme tillige. At diſſe tvende Pligter forenede i een Perſon naturligviis maae give Anledning til megen Misbrug og megen Partifkhed, er uimodſigeligt, og yttres endnu i vore oplyſte Tider mange bedrøvelige Følger. Derfor langt bedre, at en dertil beſkikket Advocat beſørger Sagens Underſøgelse ved Retten og Dommeren, eller Dommerne allene afgive ſig med at dømme. Appel ſkeer fra denne Ret inden en Uges Forløb til Over-Retten i Sager af 25 Rüblers Værdie, ſom ſædvanligt. Ved Tinglysningen af urørlige Tings Kjøb er allene den Forſkiel, at det indberettes til Over-Retten, i Stedet for i andre Tilfælde at indberettes fra Kreds-Retten til Over-Landretten, og fra Magiſtraten i Stæder og Flækker til Gouvernements-Magiſtraten. Under-Retten holder de tre almindelige Sæſſioner, ſaavel ſom de overordentlige paa ſamme Maade, ſom andre. Overretten deeles og i de to Departementer af Criminel- og Civil-Ret. Under den ſorterer Underretten, og hvor ingen Over-Landret er, Under-Landretten. Sager, ſom angaae heele Fælledſkaber (des communeantes, Gemeinden) og Advocaternes Ret, bedømmes umiddelbar af denne Ret. Vel henregnes ogſaa i Reglementet hertil Sager indſtævnedes fra Underretten eller Under-Landretten, (hvor ingen Over-Landret er) men vi indſee ikke, hvorledes diſſe kan ſiges umiddelbar at henhøre under denne Ret. I Sager af 100de Rüblers Værdie kan inden en Uges Forløb, ſom ſædvanligt, appelleres fra denne Ret til Gouvernementets øverſte Retter, under de ſaa ofte forhen omtalte Omſtændigheders Sagttagelse. Sæſſionerne ere tre, ſom ſædvanligt, og Sa-

gerne foretages i den Orden, som forhen er omtalt. I det almindelige Forsorgs-Collegium præsiderer Gouverneuren selv, og har til Bisiddere to Bisiddere af Over-Landretten, to Bisiddere af Gouvernements-Magistraten, og to af Over-Retten, saa og i fornøden Tilfælde Adelsens Kreds-Marschal og en Borgerkabs-Formand. Dette Collegium tilkommer Opsyn med de offentlige Skoler, Opfostringshuuse, Hospitaller, Fattighuuse, Daarekister, Arbeids- og Tugthuuse. Dog er der for en Deel af de offentlige Skoler særdeles geistlige eller verdslige Directioner, som ere uafhængige af dette Collegium. Der tilstaaes af Majestæten en Fond af 15000 Rублиer af Gouvernementets Indkomster til disse Stiftelsers Anlæg og Vedligeholdelse. Ved Skolernes Indretning er det besynderligt, at det aldeles forbydes Lærerne at bruge legemlige Straffe mod Børnene. Underviisning maae ikke gives dem længere, end to Timer for og to Timer efter Middag. Tugthuus-Lemmerne kan Inspecteuren vilkaarlig straffe, men ikke med mere end tre Slag for hver Forseelse. Dette Collegium holder tre Sæssioner om Aaret paa samme Tid, som Retterne. Sygehuusenes Indretning have meget tilfælles med Indretningen ved Friderichs Hospital, saavidt Omstændighederne tillade det. Samvittigheds- eller Billigheds-Retten bestaaer af en dertil bestemt Dommer, som præsiderer, to adelige Bisiddere, valgte af Adelen i Gouvernementet for tre Aar, naar Sager forekomme Adelige angaaende, i borgerlige Sager to dertil hvert tredie Aar udvalgte Lemmer af Borgerne i Gouvernementets Hovedstad og i Sager, som angaae Underretten, to Bisiddere, valgte af Landmændene i Gouvernementet. Denne Ret maae lige saa lidet som andre i første Instans afgive sig med nogen Sag uden foregaaende Communication fra Vedkommende. Da denne Ret er saa ganske nye, ville vi give Læserne et udførligere Begreb derom. Sager angaaende Misdædere, som undertiden ved en ulykkelig Skiebne ere faldne til Feil, hvis Straf maatte synes for haard i Forhold til Handlingen, Forbrydelser, begangne af Banvittige eller Umyndige, Troldoms-Sager, naar i dem mærkes Dumbhed, Bedragerie og Ukyndighed, indsendes til denne Ret, som alene er beføiet til at døømme i sige Sager. I civile Sager søger den først at forlige Parterne, og naar de ikke kan forliges,

liges, paalægges den Parterne, at de hver paa sin Side vælge een eller to Boldgiftsmænd, som ere boesiddende paa Stedet. Ingen Undersaat i Rusland maae undslaae sig fra denne Pligt. Naar Boldgiftsmændene ere udnævnte og Retten forestillede, saa undersøge de, i Forening med samme, to eller tre Dage derefter Sagen, udfinde et Middel til Parternes Forligelse. Men dersom Parterne ikke staae til at forlige, henvises Sagen til Lands Lov og Ret. Naar nogen indsender Klage til Samvittigheds-Retten, at han over tre Dage er holdet i Fængsel, uden at man har sagt ham hvorfor, eller at han inden disse tre Dage ikke er bleven forhørt, saa forpligtes Samvittigheds-Retten, saasnart den bekommer en saadan Klage, sørend den hæver Forsamlingen, strax at give Befaling til, at Klageren, naar han ikke sidder for Majestæts-Forbrydelse, Forræderie, Tyverie eller Røverie, bliver Retten tilsendt, tillige med Grundene, hvorfor han er fængslet eller ikke, forhørt. Samvittigheds-Retten maae af enhver anden Ret adlydes inden en Time, under Straf af 300 Rubler for Præsidenten og 100 Rubler for hver af Bisidderne, som ikke efterkomme Befalingen inden 24 Timer. Befindes Klageren, som maae føres 25 Berster hver Dag, naar han er bragt til Retten, at være fængslet for ringere Sag end Majestæts-Forbrydelse, Forræderie, Tyverie eller Røverie, da sætter den ham i Frihed mod Borgen, saavel for hans Gierning, som for hans Næde for den Ret, hvor Sagen henvises til Undersøgelse og Paadømmelse. Klager over Samvittigheds-Retten indbringes for Over-Samvittigheds-Retten. Sessionerne holdes som ved andre Retter. Gouvernements-Procureurens og Advocaternes Pligt i Almindelighed, er at paasee Lovenes Esterlevelse. Naar nye almindelige Love, Reglementer eller Forordninger (Dukaser) tilsendes Regjeringen i Gouvernementet, maae samme, tillige med de øverste Retter, sørend de indføre dem blandt Lovene, derom høre Gouvernements-Procureurens Meening, hvis Pligt det er, at vise de Love og Forordninger, som den nye Lov stemmer overens med, strider imod, forbedrer eller opfylder. Hvad Misbrug mod Lovene han bliver vaer, har han strax at angive for Regjeringen, ligesom han i Almindelighed i alle juridiske Sager har at raade og oplyse Regjeringen og Retterne.

ne. Advocaterne udføre de offentlige Sager, og raadsføre sig i alle vigtige Tilfælde med Procureuren. Naar nogen frikiendes i en criminel Sag, er Advocaten forpligtet at tilkiendegive ham Angiveren. Til Slutning anføres en Formular til Gouvernements-Etaten i Tver, bestaaende af 11 Kredse, nemlig: Tver, Kachin, &c. Alle Betienternes aarlige Besoldning i dette Gouvernement, uden at regne General-Gouverneurens Løn, med Taffel-Pengene allene beløbe sig til 120,953 Rubler. De ordentlige Tropper, som holdes ved Regieringen og i Kredse til den indvortes Sikkerheds Bedligholdelse, ere ikke mange, nemlig 132 Mand Dragoner i alt ved Regieringen, og 472, naar de i Kredse henlagte Soldater medregnes, som ere 34 i hver Kreds. Disse Soldaters Besoldning koster aarlig 5459 Rubler 83 $\frac{3}{4}$ Cop. Af den omstandelige Recension af denne vigtige Forordning haabe vi at have givet Læserne et tilstrækkeligt Begreb om de vise Grundsætninger, efter hvilke Ruslands store Beherskerinde gaaer frem til det store Maal, som Peter den Store foresatte sig, og hans Efterfølgere bestandig haave stræbt at udføre.

Onoldsbach.

Unde origo doctrinæ de immortalitate animorum repetenda videatur. 1778. 3 Ark i Quarto.

Et Leiligheds-Skrift, hvormed Forfatteren, Hr. M. Joh. Melchior Faber, indbød til Mærggravens Fødselsdags Høitideligheder. — At den Meening: Sielen er udsædelig, er almindelig, og troes af alle Nationer, vil Forfatteren ikke tilstaae paa Grund af at Epikur, Demokrit, Lukrez og Sadducæerne have nægtet dens Sandhed; der har ikke været to Nationer, ja ikke engang to Mennesker, som have gjort sig eet og det samme Begreb om Sielens vedvarende Tilstand. Deraf følger, at denne Lære ikke er os medfødt, men hviler paa andre Grundsætser. (Af Forfatterens Slutningsmaade kunde man troe, at han ikke vidste hvad der skal tænkes ved medfødt Begreber, medfødt Kundskab; det vil slet ikke sige, at saadanne Begreber medfødes os i deres fulde Bestemthed, men kun det Almindelige ved dem. Paa vor Siels egen Beskaffenhed, enten som den har overladt til sig selv, eller og frembragt ved udvortes

Omſtændigheder. I eet Menneſkes Siel combineres Begreberne anderledes, end i et andet Menneſkes, og et almindeligt Begreb ſaaer ved denne Omſtændighed hos forſkiellige Menneſker ogſaa en forſkiellig Beſtemthed; men hvem kan for dets Skyld nægte, at jo eet almindeligt Begreb ligger til Grund hos dem alle? Lige ſaa lidet er Slutningen rigtig uddraget af nogle Sektens Fravigeſe fra denne Meening; thi ſkjønt den var medfødt, kunde viſſe Menneſker derfor ikke følge den; følger Menneſkene altid Overbeviisning? Lade de ikke ofte Partifkhed beherſke deres Meeninger og Udſigende? og kan Fordomme, andre Kiærere Meeninger, diſſes Beſtyrkelse ved al optænkelig Flid og Midler ikke foraaſage, at det Utydelige bliver ganſke dunkelt og mørkt, ſaa det tilſiſt ikke mere ſtaaer i et Menneſkes Magt, enten han vil troe det eller hiint. Indbildning, ſorudſatte de Meeninger kan ved deres Antagelse i Sielen, deres Beholdelse og Næven blive med Tiden ſaa mægtige, at Menneſket taber ſin Frihed i dette Tilfælde, og maae lade ſig beherſkes af dem. Vanen er jo den anden Natur; ja, bliver til Natur ſelv.) Ogſaa af dette kommer det ſig, at de, ſom paaſtaaer, at de Gamle have vidſt, at Sielen var udgedelig, beraabe ſig paa Forfædrenes Tradition, eller paa en ſkreven Aabenbaring; men begge ere falſke. Af Propheternes Skrifter have Hedningene ikke taget hiin Lære. Plato havde den ſnarere fra Egypterne, men diſſe ikke fra Jøderne, ſom meget mere havde den fra hine. Ved Tradition havde den ikke heller kunnet forplantes. — Gud har ikke aabenbaret Menneſkene denne Sandhed; thi det var ikke nødvendigt, og i Bibelen ſtaaer intet om ſlig en Aabenbaring. At den ikke synes at være nødvendig, ſluttes Forfatteren deraf, at David ſelv taler intet beſtemt derom; Moſe fortalte ikke engang noget Hiſtoriſkt derom, og intet om den forekom i de ældre bibeliſke Sange. Var den ſaa nødvendig, ſaa havde Sadducæerne ikke kunnet ſaae Deel i Kirkeeregimentet. Den havde ikke været ſaa frugtbar og nyttig i hiin raee Tidsalder. Underretning, derom i de første Tider, ſom er ſaa lidet ſandſelig, var ikke heller rimelig. Adam havde ikke ſaaet den: ja et Haab om Udødelighed beſtod ſlet ikke med Forbandeſen over de første Syndere. (Forfatteren holder ſig for meget til de blotte Ord, uden at be-
tragte

tragte dem i den Sammenhæng, de staae i; derfor faaer han af Præmisserne meer og andet i sine Slutninger, end Læseren rimeligviis kan udlede.) Naar Jøderne havde vidst, at deres Sieler vedvarede efter Døden, saa vilde de snarere have opofret deres Liv for Guds Sag. (Hører der ikke mere til denne Selvfornægtelse, end blot Kundskab om Sielens Udødelighed?) Da Lacedæmonierne af Haab om Udødelighed gav sig frivillig i Døden. (Da Leonidas med sine Spartaner forsvarede Thermopylæ, falder intet Menneſke paa, at de af denne her ansførte Aarsag have vovet Livet for deres Land og Frihed.) Efter Herodot og Justin have Egypterne og Skyterne troet, at de vare fremkomne af Jorden. (Et meget urimeligt Beviis for Hr. Forfatterens Sats. *αυτολτοια* førte ikke saadan en Meening med sig; og desuden, hvad hialp det til at bevise Forfatterens Meening? Troede hine to Nationer, at deres Sieler vare opstandne af Jorden, saa maatte de antage en Begyndelse i Sielens Tilværelse; men deraf kan intet Menneſke slutte, at de og have antaget den Meening, at Sielene ikke vare til efter deres Skilsmisse fra Legemet. — Med Forfatterens Logik maae det ikke være saa ganske rigtig. —

Leipzi g.

Auszug aus der allgemeinen synchronistischen Weltgeschichte, oder den Zeitungen aus der alten Welt. Vom Numa bis auf Alexander der Großen, oder vom Jahr der Welt 3300 bis 3648. Erster Theil. Bey Johann Gottfried Müllern. 1779. 318 Sider i Oktavo.

„ Da et Skrift, siger Forfatteren i Fortalen, som den almindelige synkronistiske Verdens Historie er, maae naturligviis være vidtløftig: saa synes mig, at et kort Udtog af samme ikke er unyttigt til lettere at kunde oversee det Læste. Dette bevægede mig til at gjøre nærværende Udtog bekiendt. Indretningen, som det har, syntes mig den bedste til at udføre Historien, Hovedsagerne uskadede, saa kort som mueligt. — Indretningen er saaledes, at hvad der i ethvert enkelt Aar har tildraget sig, staaer i sin

i ſin Afdeeling, ſaa Hiſtorien afbrydes lige ſaa mange Gange, ſom der ere Aar i Tidrummet fra 3300 til 3648. Hvert Lands Hiſtorie har ſin ſ i Afdeelingen. Saadan en Afbrydſe i Tildragelſerne kan umueligen andet, end gjøre ſtor Uleilighed; og hvor meget den hjælper meere til Korthed, kan jeg ikke indſee. Snarere fører Tingens Beſkaffenhed det Modſatte med ſig. Thi Tildragelſerne ſkee ikke i Verden ſaa afreвне og uden Forbindelſe, at eet Aars Begivenheder kan altid forſtaaes eller blot fremsættes, uden at hente noget tilbage fra den forrige Tid. Mig forekommer dette Udtog ganſke ubeqvemt, til at kunde ved dets Hielp overſee det, man har læſt i en fuldſtændig Hiſtorie; man kan viſt ikke overſee en Mængde Ting, hvor man kun ſaae dem i meget ſmaa Stumper, een efter den anden at ſee. Ved vel indrettede Tabeller og ikke ved nærværende Udtog bliver ligesom vor Synskreds udvidet. Hvad Balget af de under hvert Aarſtal anførte Ting angaaer, maae Dommen overlades til vore Læsere, naar de ſaae at vide, at i dette Udtog af den almindelige ſynkroniſtiſke Hiſtorie forekommer under Aar 3302 i Egyptens Hiſtorie en ufuldſtændig Eſterretning om Nilen, at den gaaer over ſine Bredder i Junius, hjælper Qvinder og Fæe til en tidlig Forløsning. Under Aar 3304 i ſamme Lands Hiſtorie en ufuldſtændig Opregnelse af Egypternes Love. Under Aar 3307 Egypternes Skikke. Under 3341 i Roms Hiſtorie Steene regnede ned af Himlen, og mange Stemmer fra Guderne bleve hørte. 3352 beſkrives Skytternes Skikke, ved deres døde Konges Begravelſe gjøre de et ſirkantet Hul og lægge Liget paa en Seng &c. Hvori dette Hul gøres, ſiges ikke; heele Ceremonien ſøgte man ei i dette Udtog. 3353 Herodots, eller rigtigere de Egyptiſke Præſters Fabel om Pſammitichs Foretagende for at ſaae Kundſkab om hvilken Nation der var ældſt i Verden. 3399 om Auguren Navius, der, efter Fabelen hos Livius, ſkar Flintesteenen over med en Dagekniv. Foruden diſſe anførte findes flere, ſom kan ſættes i ſamme Claſſe.

Trykfeil i No. 25.

G. 388. L. 3. fra G. Stilus læs Stilus.
 — 390. ſidſte L. A. D. l. A. O.

K i ø b e n h a v n s k e

Nye Efterretninger

o m

Lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 23de Julii 1779.

Sieqvart, en Kloster: Historie. Første Deel. Andet Deel. Tredie Deel. Oversat efter det andet forbedrede Leipzigske Oplag af S. J. Birch. Kjøbenhavn, 1778. Trykt paa Oversætterens Bekostning, og findes til Kjøbs hos Gyldendal i Silkegaden, alle 3 Deele for 2 Rdr.

Det store Bisfald, hvormed denne Roman er bleven optaget i Tydskland, og, saa vidt vi vide, ogsaa hos os, opvækker en god Fordom for den. Ja den har virkelig udmærkede Fortienester blant det Slags Skrifter; dette vil enhver Læser af ufordervet Smag og Følelse under Læsningens faae Marsag at tilstaae. En Hoved:Fortieneste ved den, er uden Tvivl den næsten overalt iagttagne Sandsynlighed og Natur; det Underfulde og Overdrevne, som ellers er vore Romaners Charakteer, er Forfatteren med god Grund ingen Elsker af; vi finde Menneket i alle hans Personer, og vi blive i vor egen Verden ved alle de Begivenheder og Optrin, som han stiller os for Dine. Forfatteren er en behagelig og underholdende Fortæller; endog, hvor man kunde forekaste ham alt for stor Bidtløstighed, moeres man dog saa meget, at man alt for gierne overseer det; saa yndig er hans Stiil, saa behagelige hans Forestillinger, og saa levende og vel trufne hans Skildrier. Med Fordeel for vor Smag kunne vi altsaa læse denne Roman, men vort Hierte — ja, ogsaa det skal vinde, naar det vil giemme de Indtryk, som Dydens Yndig-

dighed og Laſtens Hæſlighed overalt maa giøre igiennem Forfatterens levende Foreſtillinger! — Vi ville kortelig giøre vore Læſere bekiendt med det hiſtoriske Stof til denne læſeværdige Roman: Siegvart, Hoved-Personen, er et ungt Menneske, ſom forbinder en ſund Forſtand med en levende Indbildningskraft og et ſølende Hierte. Han er født i Schwaben, hvor hans Fader, en Mand af en fortreffelig Charakteer, er Amts-Forvalter. Den unge Siegvart er endnu ikke beſtemt til noget viſt, da han en Dag følger med ſin Fader, ſom beſøger en gammel Ben i et Kapuciner-Kloſter. Denne Dag afgjør Siegvarts Beſtemmeſe. Han bliver indtagen af en heftig Kierlighed til Kloſter-Levnet, ſom hans ophidsede Indbildnings-Kraft ſkildrer ham med ſaa yndige Farver. Hans Fader, efter nogen Overveiſe, beſlutter at ſøie hans Tilbøielighed. For at opdrages hertii, bliver han derfor ſendt til et Seminarium i Gungsburg. Her ſtiftes det oprigtigſte Venſkab imellem ham og en ung Adelsmand von Kronhelm, ſom beſidder Fornuft og et redeligt Hierte. Siegvart har en Søſter, Therese, ſom ofte ſkriver ſin Broder til, og afhendes Breve lærer von Kronhelm at kiende hendes elſkverdige Charakteer. Og da han ſiden gjør Selskab med Siegvart, ſom beſøger ſin Fader i Ferierne, fatter han den heftigſte Kierlighed til Therese. Den gamle von Kronhelm, ſom foreener Dumhed og den ſørſte Røved i Tankemaade og Levnet med Bevidſthed om ſin adelige Herkomſt, bekommer Underretning om ſin Søns Forlibeſe, og bringes i raſende Forbittreſe over hans Søns uadelige Valg. Den unge Kronhelm og Siegvart komme endelig til Univerſitetet i Ingolſtadt. Her kaldes Kronhelm hjem af ſin Fader, og hjemkommen ſkal han med Liſt og Magt vies til en vis adelig Frøken. Men han undkommer, ſætter ſig paa ſin Hæſt, og farer med al muelig Haſtighed aſted. Hans Fader, ſom baade Viin og Brede har gjort raſende, farer med ſit Selskab efter ham, men styrter i en Grøft og omkommer. Og efter hans Død opnaaer den unge Kronhelm ſit ømmeste Ønſkes Maal, ſin elſkte Thereses Beſiddelſe. Siegvart bliver imidlertid dødelig forelſket i en Hofraad Fiſchers Datter, Mariane, men hendes Faders Stolthed og Gierighed ſætte ſig imod deres indbyrdes Tilbøielighed, og hun bliver med Magt henført i et Kloſter, da hun ikke, efter Faderens For-

ovrlangende, vil ægte en vis Hofraad **Schrager**. **Maria**:
es nærværende Opholdssted er nu **Siegvart** ubekendt,
en endelig kommer han efter det. Han bliver som Urte-
vårdsmænd antagen ved Klosterets Have, faaer sin **Maria**:
e igjen at see, og er nær ved at føre hende bort derfra, da
ting ved et Forræderie bliver opdaget, og den behagelige
dsigt med eet fordunkles. **Siegvart** maa tage Flugten.
kommer til sit første Kloster igjen, og bliver Munk og ende-
g Præst. Efter nogen Tid kaldes han som Præst til at be-
ene en døende Nonne i det Kloster **Mariensfeld**, og denne
værende Nonne er hans **Mariane**, derom overtyder hendes
Stemme og andre Mærker ham. De blive hinanden be-
kendte; men under de voldsomste Følelser, som denne Til-
ragelse maatte forvolde, dør **Mariane**, og **Siegvart**,
som betages med en heftig Sygdom følger hende strax efter i
Døden. — Dette Stof behandler Forsfatteren saa vel, at
han drager Læseren med Lyst efter sig igiennem det Hele; og
naar man ved Enden kastede et kritisk Die tilbage, torde der
erst mærkes eet og andet, som en liden Erindring kunde giv-
es ved. — Man kunde for Ex. spørge, om den Fortælling
om **Kronhelm** og hans Kierlighed ikke indtager et alt for stort
Rum efter det Forhold, hvori den som en Episode bør staae
ned Hovedsagen? — Om ikke Sandsynligheden lider noget
den forelskede **Siegvarts** Forhold, i det han saa længe føler
og nærer sin Elskov, uden at føle noget af den Strid, som
naatte naturligviis reise sig imellem hans hellige Iver for
Kloster-Levnet og den nærværende Sindsforsætning? — Om
Oversættelsen behøve vi ikke at sige noget, da vore Læsere for-
jen allerede kiende Hr. **Birchs** Duelighed i dette Sags.

**Bereimte Ausfälle auf ungereimte Einsälle, von einem
aus innigster Quellen des Herzens die Wahrheit liebende
Freunde. Hadersleben, gedruckt mit Luckanderschen Schrif-
ten. 1779. 12½ Ark i 4to. Koster paa Tryk-Papir 28
Sk. og Skriv-Papir 2 Mk.**

Da det ikke har behaget Forsfatteren at nævne sig, saa ere vi
ikke heller berettigede til at gjøre det: Skönt vi med temme-
lig Vished kunde sige, hvo han er. Saa meget vil vi dog
melde, at han er en brav geistlig Mand i Sønder Jylland.
Disse rimede Udsald ere i alt 32, og den største Deel af
dem

dem et Slags Fortællinger eller Samtaler, ſom ſigte til Religionens Forſvar. „ Die darin abgehandelte Lehren, ſige „ Forf. i Tillegnelsen til ſine Børn, hielen, wie ihr ſehet „ größtentheils darauf ab, die Ehre Gottes des Dreyein- „ gen gegen die Beſtärmer deſſelben zu retten.“ Og i Fortællen „ Rechtschaffene Männer werden der Wahrheit ihren Beyfa- „ bey einem, und andern nie verſagen, und vielleicht möchte „ noch gereimte Wahrheit bey einem und andern nicht „ ganz verdorbenen Herzen, wenigſtens einiger Nachdenker „ verurſachen. Und dies war der Zweck, bey der Ausgabe die- „ ſer Ausfälle.“ Vi ønske meget, at Forf. maa opnaae ſit gode Diemeed: men vi frygte for, at det ikke vil ſkee med noget ſynderlig Held. Rimet kan dog ikke giøre ſtort til Sandheden: Indtryk, naar andre langt ſtørre Poetiſens Yndigheder enten er reent borte, eller ſaare tyndt udſtrøede. Men eſter vores Smag ſtige diſſe Vers ikke over Poetiſens Middelmaaighed ei at tale om deres Indhold, ſom juſt ikke alletider uden Betænkelighed kan antages for Sandheder. Man læſe for Ex det ſidſte Stykke: **Beweis der Gottheit Jeſu aus der Erhörung des Gebets.** Følgende maa være Prøver paa Forfatterens Poëſie: **Wehrter.** (S. 36.)

Wehrter! o Wehrter! wer hat dich geſchildert!
 Biſt du geweſen, wie man dich beſchreibt:
 Jugendlich flüchtig, kindiſch verwildert,
 Enthuſiaſtiſch durch Wolluſt betäubt;
 So biſt du, Wehrter! ein Narre geweſen,
 Und größerer Narr, der dich uns ließ leſen!
 Schriftſteller! iſt es erlaubt, daß man Gecke,
 Kindiſche Gecke der Nachwelt beſang?
 Sagt, was hattet ihr hiebey zum Zwecke?
 Tugend? Nein, Tugend weiß euch keinen Dank.
 Laſter? o ſchämnet euch die zu erhden!
 Laſterhaft baute man Laſtern Tropheen.
 Wehrter! du würdeſt den Ehrentempel,
 Wann's möglich, zertrümmern, den man dir gebaut.
 Du würdeſt dein laſterhaftes Exempel
 Im Dunkel verhüllen, und ſchrieſt ganz laut,
 Gegen deine Verehrer, und mahnteſt die Jugend
 Thränend vom Schmuß ab, und priefeſt die Tugend. o. ſ. v.
 Die Bauern, der Prediger, und der Schulmeiſter,
 ein Geſpräch, (S. 42) er löſerlig nok. Vi vil kun anføre

Begyndelsen og Michels Overhørelse i Historie og Geographie, da den er for lang til heel at udskrives:

B. Herr Pastor! wi sind nich tofreden,
Mit unsen Scholmeister Nickel,
Wi denken, em astosetten,
Un nehmen an siner Stell Michel.

P. Und warum geschicht denn das, Kinder?
Was hat euch denn Nickel gethan?
Ich finde ihn tüchtig, nicht minder,
Als einen, recht christlichen Mann.
Und, Kinder! wer hat euch erkohren,
Daß ihr Dorfschulmeister macht,
Und absetzt, nach Jucken der Ohren?
Dazu habt ihr keine Macht.

B. Herr Pastor! he schloyt unse Kinder,
Dat liden wi nich, partout!
Michel is veel gelinder.
He heft of keen Kinder noch Fru.

P. Freund! wer war Carolus der Grosse?

Sch. Das war des Königs Philipps Sohn.

P. Und wer Herodes der Grosse?

Sch. Helena Sohn, und er bestieg nach ihr den Thron.

B. Puz dusend, Michel! du kannst beter
Historie, as uns Prestter kann.
Ja, ja, wi weeten't, du bist gröter,
Als Nickel, du bist unse Mann.

P. Nun, Michel! und ihr könnt auch mahlen?
Und ihr könnt auch Geographie?

Freund! sagt mir denn, wo liegt Westphalen?

Sch. Es grenzet an die Normandie.

P. Und wo liegt denn wol Copenhagen?

Sch. Das liegt nicht weit von Dänemark.

P. Und wo Stockholm, mögt ich fragen?

Sch. In Mecklenburg. **P.** Ey das ist Quark!

Udi en Morgensang (S. 77) forekommer en Talemaade, som
vel ikke kan behage:

Daß dein Gnadenantliß nie
Feuerstrahlen auf mich spie.

Noget er dog ogsaa i Prosa: Et Fragment af et Brev, som

var beſkædiget af Notter, og et Svar derpå. Endnu maa vi tale om noget, ſom vore Læsere ellers efter Titelen ikke vilde formode at finde her, nemlig Danſke Stykker: En Sang imellem Bruden og Siele-Brudgommen, (S. 79) ſom intet haver forud for andre af dette myſtiſke Slags; og, det ſom meeſt opvakte vor Nyſgierighed, den 2. 5. og 6. Psalm overſatte paa Vers. Om diſſe Overſættellers Anledning, Henſigt og Beſkaffenhed vil vi underrette Læseren med Forfatterens egne Ord i Fortalen: „Man erlaube es mir, daß ich
 „ der Piece drey Psalmen in Dänischer Sprache beygefügt
 „ habe, um manchen Lesern, in einer vielleicht noch nie ge-
 „ lesene Sprache was Neues zu zeigen. Der zweyte Psalm
 „ ist nach der Weise des vortreflichen Herrn Proczanzlers
 „ Cramer, in gleichem Sylbenmaaß der Dänischen Bibel,
 „ so viel möglich war, gleichlautend. Der sechste, und be-
 „ sonders der fünfte, ist, der Anfang ausgenommen, der
 „ dänischen Bibel, die der Grundsprache wol unter allen zu
 „ ihrer Ehre am nächsten kommt, noch gleichlautender. Um
 „ deutsche Leser dessen zu überzeugen, habe ich den 97 Psalm
 „ deutsch, nach der dänischen Bibel überſetzt. Die doppelte
 „ Ueberſetzung des Herrn N. Michaelis, und Zacharia,
 „ die ich in des Herrn Moſch Bibelſtund fand, reizte
 „ mich, ein Verſuch anzustellen, wie nahe die Ueberſetzung
 „ der Dänen, mit der Ueberſetzung der größten Sprachkün-
 „ diger übereinstimme?“ At Læseren ſelv kan dømme, af
 ſkrive vi et Par Steder. Psalm. II 1. 6. (S. 11.)

Hvi ſnyſe Hedninger med Truſel,
 Mod Jehovah foruden Bluſel,
 Siig dog, hvo har opirret dem?

Hvi tale Folk ſaa af det Høie
 Med Magt og med forſænglig Møie,
 Og rekke puffend Halsen frem?

De, Jordens Konger, kom tilſammen,
 Beſluttede med Ja og Amen,
 Med Fyrſter de fremſtilte ſig,
 Mod Gld, mod dig, du Himlens HErre!
 Mod dig de raadſlog, HErre kiere!
 Hevn, mod Gld og Meſſias dig!

Lad deres Vaand os ſønderrive,
 Trods! deres Næeb maa eſtergive.

Vi have Magt, de briste maa!
 Saa freeg de; men Gud i sin Himmel
 Saae ned paa Kongers, Fyrsters Brimmel,
 Bespotted' og beloe dem saa.

Han skal eengang sin Brede yppe,
 Og deres Ondskab dem oprippe,
 Forsærde dem udi sin Groll.
 Lad dem saa snyse, lee, og runge,
 Min Salved' satte jeg til Konge
 Paa Zions hellige Bierg og Bold.

Psalm. V. 11. : 13. (S. 70.)

Døm du de Skyldige, gid de engang maatte rykke!
 Gid deres Anslag, og Anstød maa Kraften miste!
 Gid, Herre! snild,
 For Overtrødelsers Skyld,
 Gienstridigheds Baand maatte briste!

Men de sig skal glæde, som sig paa dig forlade,
 De skal sig fryde, som dig ei slippe og lade.
 Dem skjuler du,
 Under Bingerne hist og nu,
 Dem møder ei Uheld, ei Skade.

Thi du velsigner den Retfærdige, Herre!
 Omgivende ham med Hæder, Naade og Ære.
 Du kroner ham,
 Med Glavind bedækker du ham.
 Hielm, Skiold skal du hannem være!

Om den Danske Bibel: Oversættelse tilkommer det Fortrin,
 som Forfatteren giver den fremfor andre Oversættelser, vil
 vi nu lade staae ved sit Værd: men at Tydske Læsere skulde
 herom overbevises ved Forfatterens Oversættelse af den 97.
 Psalme kan vi ikke troe. Den kunde for Ex. ligesaa got tie-
 ne til et Beviis for Luthers —. Man læse de 5 første
 Vers, (S. 35) og sammenligne:

Jehovah ist König, des freut sich die Welt, und Insuln
 im Meere.

Ein Dunkel umgab seinen göttlichen Thron.
 Recht und Gerechtigkeit stüzt, und macht dem Stuhl
 Gottes Ehre,
 Verzehrendes Feuer spricht Frevlern Hohn.

Des Flamme umſtrahlt ſeinen Feind, der Bliß umleuchtet
die Sphäre,
Die Erde zitterte ſtaunend, und ſah's,
Wie Berge gleich dem Wachs, verſanken die Länge, die
Quere,
Im Anblick des Erdballs Regenten geſchah's.
A. O.

Zwey Predigten von der bewahrten Unſchuld, von
Gottfried Leß, Doct. und Profeſſor der Theologie.
Göttingen im Verlag der Wittwe Vandenhoeck. 1778.
2 Ark for 8vo.

Den 1ſte Præd. over Jak. I. 22. : 27. Seeligkeit der be-
wahrten Unſchuld. Den 2den Præd. over 1 Petr. IV. 4.
Rathſchläge die Unſchuld zu bewahren. Begge have
de Egenſkaber, ſom man venter hos Prædikener fra D. Leß.
Som Univerſitets Præſt har han ikke eſterladt rørende at til-
tale den ſtuderende Ungdom. Udi den forſte Prædiken har
han i Særdeleſhed med Tydelighed og Eſtertryk foreſtillet det
mangfoldige Onde, ſom man ved en bevaret Uſkyldighed und-
gaaer. Vi lagde Merke til et Sted, ſom en Tobler (ſee
diſſe Eſterretu. I. Hæfte S. 331) neppe vil bifalde. „Un-
„ glücklicher Jakob! daß die Tage deiner Wanderschaft, bey
„ allen dein tauſenfachen Seegungen der Gottheit, dennoch
„ wenig und böſe waren: vergebens ſuchteſt du davon den
„ Grund auſſer dir. Hätteſt du nicht deinen Bruder ſo
„ unredlich überliſtet, und deinen entkräfteten, ſterbenden
„ Vater ſo ſchändlich hintergangen; hätteſt du deine Kin-
„ der beſſer gezogen, und nicht durch die thörichte, blinde
„ Zärtlichkeit verdorben; ſicher, deine Tage wären viel und
„ gut geweſen.“ (S. 11.) Noſ et læſeværdigt lidet Skrift
fra ſamme lærde Mand!

Troſt bei dem Grabe eines einzigen Kindes Dorothea
Salome Leß-Jmlin. — An meine liebe Frau von Gott-
fried Leß, D. — Werden wir unſern Liebſting einſt wie-
der kennen? — Göttingen im Verlag der Wittve Van-
denhœck. 1778. 3 Ark i 4to.

Her taler den forſtandige, den behiortede Chriſten. — Det
paa

paa Titelen fremsatte Spørgsmaal viser hvad for Trøstegrunde Forfatteren i Særdeleshed benytter sig af. En Talemaade opholdt os noget ved sin Uforstaaelighed. Forfatteren taler til sin Frue: *Du Kind meines Gebets!* (S. 17.) Det var hans Sted-Datter, som døde i sit trettende Alders Aar. Tilfødt finder man her: „Bild der Seeligen; zum nüklichen Anschauen für uns; und vielleicht auch andere Eltern.“ Et Billede, som er meget lærerigt, og som har Sandheds og Upartiskheds Kiendemerker. Ikke en Lovtale, men en troeværdig Beretning om den Saliges Feil og gode Egenskaber. — Ak! Forældre! — at I maatte see grant og handle viiselig i Henseende til eders Børn, saalænge I eie denne dyrebare Skat! — Forfatteren har anført (S. 16) en Gravskrift, som den berømte Biskop Doct. Lowth har sat over en Datter, han mistede, hvilken synes os saa smuk, at vi ikke kan undlade at give den her en Plads.

Cara vale, ingenio præstans, pietate, pudore,

Et plus quam natæ nomine cara, vale.

Cara Maria vale; at veniet felicius ævum,

Quando iterum tecum, sim modo dignus, ero.

„ *Cara redi, (læta tum dicam voce) paternos*

„ *Eia age in amplexus, cara Maria redi!*“

A. O.

Paris.

Exposé des moyens curetifs & préservatifs, qui peuvent être employés contre la maladie epizootique des bêtes à corne: publié par ordre du Roi par M. Vicy d'Azyr de l'Academie des Sciences, Commissaire général pour les epidemies, premier Correspondent avec les Medecins du Royaume. Hos Merrigot. 1776. 728 Sid. i stor Octav.

Det er en Samling af Raad og Efterretninger om Qvægsygen, som ere indkomne især fra Frankerig. og fra fremmede Forfattere noget lidet; thi af Engelske og andre Nationers Bærker foresindes ikkun saa Spor. Mængden af Artiklerne, Wordenen og Gientagelserne tillade ei at anføre alt det virkelig Nyttige. Hr. Vicy d'Azyr var een af de to Commissarier, som efter Hr. Turgots Forlangende i Aaret 1774 reiste omkring i Provinserne, og indsendte Efterret-

ninger om Udeløggelserne. Fra den Tid af har han beſtandig været ſyſſelfat med Qvægſygen. ſom ofteſt har han gjort et Udtog af de ſamlede Eſterretninger, men og ofte ladet dem ganſke aſtrykke. Her findes en Samling af Afhandlinger om Helbredelses-Maaden. Den heele Sygdom kom fra Bayonne ved en Smitte i Guyemie. Ved mange Beviſer viſer man, at Smitten har forplantet Sygdommen, og bragt den fra Sted til andet. Dertil har det Qvæg, ſom havde nogen Smitte ved ſig, bidraget. Smittens omhyggelige Forhindring har befriet mange Godſer og Steder fra Sygdommen. Man kan regne Sygdommen til Peſtfebrene. Peſtens Beſkrivelse af Hr. Parcs, ſom har opholdt ſig i Tyrkiet: paa Tungen fremkommer en blaa Plet, ſom afſkæres ved tvende hvide Linier. I de af Peſt Dødes Hierte ere Karrene opfyldte med Blod, ligeledes Hiertet, Lungen haard, ofte brændt, og Blodet opløst og ſtinkende, Leveren ſtor, Galdeblæren opblæst, Galden flydende og i ſtor Mængde, Færmene fulde af Brandpletter, ofte ogſaa en Bylde paa Hofterne og Bovenen, ſom ikke er kommen til Modenhed; alle diſſe Tegn finder man ogſaa ved Qvægſygen. De tvende Lægemaader, ſom ved Peſten ogſaa undertiden lykkeligen ere blevene brugte, bevife Sygdommens Foranderlighed, eller meget meere, at under dette almindelige Navn forekomme flere Svagheder. Der gives Blodfebre, ſom udfordre Nareladen, og ere forenede med Antændelſe; ſaa og Navefebre, hvor Afførelſe og at forhindre Forraadnelſe maae være Henſigten. Det Suure har en upaatvivelig Helbredelses-Kraft. Om andre anpriiſte Midler: Fontanellens Berømmelſe. Om Kuldampens ſkadelige Virkninger: Forfatteren har ſelv med koldt Vand forekommet dem; Nareladen bør allene tilſidſt anbringes. Luſtrørets Abning er farlig og ſkadelig. En Beſkrivelse af Qvægſygen ſaaledes, ſom den 1774 var i de ſydlige Provintſer. Et af de førſte Kiendetegn er Ryggens Dmhed, ſom tiltager med Sygdommen, ſaa at Qvæget krummer Ryggen og nedlader Bækkenet: derpaa en almindelig Kviſtelſe i Livet, iſær efter Stolegangen; undertiden Hoſte og en haſtig Puls, ſom ſtiger fra 36 til 50. Den tiltagende Sygdom beſkrives Dag for Dag: Ryggens Dmhed aftager, og paa den følger en Bind-Hævleſe; Aandedraget bliver beſværligt, og Qvæget

get-maae trække begge Kindbakterne vidt fra hinanden, for at drage Aanden. Smaa Bysler og Udbrud paa Huden lod sig see. Det er næsten umueligt at opregne alle fra Stæderne indkomne Raad og Opsatser; de ere og aabenbar stridige mod hinanden. Snart tilstaaer man, at nogle Hoveder ere ved Lægemedler helbredede, snart ingen: snart derimod fortæller man, at en Mængde Hoveder ere reddede. Allene at udtegne de betydeligste Raad og Efterretninger vil blive temmelig vidtløftigt. Man har helbredet en Kalv, men den har smittet andre Hoveder, hvilket i Almindelighed er et stærkt Beviis mod Curen. Ihielslagningen har i England, de Østerrigiske Nederlande, Italien, Danmark, især i det Berniske standset Sygens Udbredelse. Sygdommens Kiendetegn, som findes i de døde Legemer. I en Afhandling sætter man det til et bestandigt Kiendetegn, at der er grovskaaet Foder i den første og anden Mave, Kugler i den tredje, og i den fjerde en flydende stinkende Materie og en Betændelse. Andre Steder angives denne Mavens Fordærvelse ei for bestandig. Med Maven lide i øvrigt Tarmentene, som ere betændte og brændte; Kalven, om Koen er drægtig, findes død; Blodet er opløst, Lungen opblæst, paa nogle Steder sund og sielden brændt, paa andre fordærvet. Kulerne smitte; og Huden og Kiødet af den har efter tre Maaneder smittet. Undertiden, siger man, hvor man ikke har aareladt, er Creaturet hastigere faldet, og Betændelsen været større: Aareladen synes altsaa nyttig, hvilket modsiges paa mange andre Steder. De stærk purgerende Midler forbrænde Maven, de svage ubrette intet. Andensteds har Aareladen skadet. De blødgjørende Drikke tilraades. Fontaneller og Blæreplastre erklæres snart for unyttige, og snart anprises Haarsnoren for det sikkerste Middel. Middelsalterne, endog Kalkvand, forårsage Brand. Hidsende Midler skade og tilbringe Creaturet Naserie. Klysterer virke intet. Olie og Eddike ere helbredende. Anden Gang modtager Creaturet ikke Sygdommen ved Indpodning. Frisk Løder smitter ikke, men vel Klæder. Indpodningen har reddet faa, den har allene tient Hr. Bicy d'Azyr til at betragte Sygdommen fra dens Begyndelse. Andre Raad: Salpeter med eau blanche, Kopsætten paa Nygraden, blødgjørende Klysterer, den ved Bedækning og Damp stærk for-

aarſagede Sved, ſtærk Aareladen, til fire Pund, og en
 nog'e Gange gientagen mindre ſtærk Aareladen. Imod Bug-
 løb gives Klyſteer af Kinabark; ved denne Cuur ere dog man-
 ge Hoveder miſtede. Sygdommen i Normandien beſtod i
 en ſtinkende Bugløb, beſværlig Aandedrag, Hoſte. Ved
 Legemernes Aabning vare Hiernen og Huden antændte, Le-
 veren ſtor. Paa St. Domingo var Aandedraget beſværlig,
 Næſen ikke rindende, Hiernen ſund, Lungen for-
 brændt, fuld af ſortagtigt Blod, Blodet tykt endog i Hier-
 tet, Maven og de tyndere Larve antændte. Den nærvæ-
 rende i Frankerig herſkende Sygdom er den ſamme, ſom
 man havde i Italien 1711. Der gives dog kun tvende pe-
 ſtilenſiſke Sygdomme med og uden Udverter paa Huden:
 heraf ſkulde man ſlutte, at Forfatteren for ſtørſte Deelen be-
 ſkriver et andet Onde, end det Helvetiſke, eller det Bur-
 gundiſke, endſkiønt andre af Beſkrivelſerne derimod
 ſtemme overeens dermed. Hævelſerne ere tyndt under Over-
 huden udgydet Edder. Eſterat man havde ſlaget Creaturet,
 og det var bortløbet, har undertiden Flod af Næſen reddet
 det. En eeneste Gang (Hr. Vicq d'Azyr har ei ſelv ſeet
 det) har det ſamme Hoved maattet udſtaaе Sygdommen to
 Gange. Galden er ganſke alkaliſk, opbruſer med Syre og
 med Kalk giver et fugtigt Alkali. Paa nye mange Raad:
 den antiſtrophologiſke Cuur og den afførende: den ſidſte har
 man ſom en Hemmelighed kiøbt af Hertugen af Orleans.
 Man har og givet Biin indtil et Pund. Qvægsolv har al-
 tid ſkadet. Et bedrøveligt Beviis, at alle maae døe, naar
 eet Hoved er ſmittet: man drøbte en Koe, ſom havde nogle
 Tegn til at være ſmittet; i kort Tid ſaldt alle de øvrige,
 Manden havde eiet. Meer end eengang har man beſundet,
 at Maven har været ſmittet paa Hoveder, ſom man neppe
 troede ſyge. Naar Ureenligheden er tynd og blodig, eller
 liig raadent Vand, er der Brand tilſtede, og intet at fore-
 tage. Iſteden for oliede Klyſterer tilraader Forfatteren Mid-
 ler, ſom modſtaaе Forraadnelse. Man har i Aarene 1774
 og 1775 brugt Indpodningen uden nogen Nytte. D. Mal-
 zac har helbredet 400 Hoveder med Myſeroden, ſom med
 en Haarſnor. Noget om Qvægsygen i Burgundien 1775,
 ſaa ufuldkomment, at man ei engang har fornummet Sø-
 det i Lungen, ſom dog er blevet ſundet i de Berniſke, ſom
 vare

vare smittede af de Burgundiske. En Læge har mod Bugløb med Nytte brugt Dioscordium med Kinabark og Malurt. Om Nygradens Vøining, naar man trykker derpaa: Forfatteren holder dette Kiendetegn ei for væsentligt. I Begyndelsen er det ikke at mærke, det findes ikke hos alle syge Høveder, og naar Nygradens Omhed aftager, saa viser det sig. Et daarligt Raad, at lade Qvæget blive sammen, da dog det sunde upaatviveligen vil blive smittet af det syge. Med de blødgjørende Curer har man reddet nogle Høveder i Bourdeaux, men ikke i Languedoc. I Loudun døde Qvæget, naar man ikke aarelod, hastigere og med større Smerte. Sygdommen, naar den synes at være i Bedring, anfaldet undertiden paa nye, og bortriver Qvæget. Mod Enden af Aaret 1775 havde Sygdommen i Condom meget aftaget, og gientagen Aareladen blev brugt med Nytte. Andre Høveder har blødgjørende Drif med Klysteer reddet, og saa uden Aareladen. Denne Cur synes at være den bedste, men Brækmidler maae ei bruges. Med Fordeel har man og brugt Kiødsuppe. Mange Høveder ere uden Bugløb undgaaet Døden. Naar Qvæget vægrer sig ved at drikke og stønner dybt, er Faren stor. I Farbes har man ikkun reddet saa Høveder: Maven og Farnene vare forbrændte. Alt tilsammenregnet, har man brugt forskellige Curer med Fordeel: de allene blødgjørende; de samme, med hiertestyrkende og Forraadnelse modstaaende Midler, og endelig med Aareladen, som dog ikke er uomgiængelig-nødvendig. Kermes til otte Gran med Linolie, og Kampfer to Qvintin med Viineddike og Theriak er blevet brugt med Nytte. Det forstaaer sig, at naar Pulsen slaer stærk, maae man ei bruge hidsende Midler. I smaat Hornqvæg har Hr. Bich d'Azyr fundet 42 til 43 Pulsslag, i stort en Puls mindre. Meget ofte har man reddet Livet uden Klysteer. De afførende Recepter ere meget stærke, sex Qvintin Jalappe og et Lod Aloe, o. s. v. Kopsalt kan man ikke nok anprise. Man maae nødvendigen skille denne Sygdom fra den brændende ondartede Betændelse i Lungen. Hverken Bugløb eller Forstoppelse er væsentlig. Beskrivelse af Bugløb. Den ondartede Halsbrynde med en Betændelse i Lungen: den er underløbet med Blod, og bestrøet med røde Pletter, Indvoldene i Underlivet ere ogsaa opfyldte med Blod. Betændelse

se synes ikke at være forekommet Hr. Vich d'Azyr. Sygdommen med Udverter, Tyggen, Krampen. Paa nye Midler til Sygens Forhindring: Man gjør nu ei andet, end hvad man i Bern og andensteds har gjort. Man dræber alt Qvæg, som har havt Omgang med det syge. Og det saa meget meere, som Hr. Vich d'Azyr paa nye tilstaaer, at Sagen har vedværet i sex Maaneder, uden at noget Middel har havt nogen ret Virkning; han fortæller derpaa hvad han har brugt uden Nytte. Maaden, at forhindre Smitten. Om Thielslagningens Nytte: uden Tvivl er det fortræffeligt i Begyndelsen af Sygen, og hvor saa Hoveder ere angrebne; ogsaa hvor den har fæstet dybe Rødder, kan Thielslagningen forhindre og maaskee udrydde Smitten. Da det Kongelige Raad i Januarii 1775 befalede en almindelig Nedslagning, har den gode Virkning overalt beviist Raadets Fordeelagtighed. Han antager, at Faren for det nye tillagte Qvægs Død er altid vedværende. Allene at ville dræbe det syge Qvæg, er ikke tilstrækkeligt, og lader det Onde vedvære; kunde man endog redde en Deel af Qvæget, vilde dog Landet hvert Aar miste den fjerde Deel af det tilværende Qvæg og Gjødningen deraf, og Landbruget skulde paa denne Maade evig lide. Ved denne nyttige Grubhed har man, ligesom i England, i de Østerrigiske Nederlande ganske qvalt Sygen i endeel Provintser af Frankrig. I Holland er Kisdets Priis steget dobbelt formedelst Sygen, hvilket har samme Virkning, som en høi Skat paa Landet. Hr. Vich d'Azys Raad, ganske at forhindre Sygen ved Nedslagning. Hans Fortegnelse og Sammenligning af Qvæget, som har været, som endnu er, og det som er forloret. De Kongelige Forordninger fra 1714. I November 1775 erkjendte man Unyttens af at curere, og Nødvendigheden at udrydde Sygen fra Grunden. Qvægets Udrydning paa den ene Side af Garonne, som var smittet: man bør dræbe det sunde Qvæg, som har havt nogen Omgang med det syge, og disse sunde Hoveder skulde ganske betales Eiermanden, endog det halve strax paa Stedet. Befalingen, hvorved det forbydes at forsøge Curer. Den Østerrigiske Befaling i Nederlandene af samme Indhold. Tabellen, man der har befalet, og den uddeelte Godtgjørelse. Man maae ikke ansee dette Bærk som en Afhandling om Qvægssygens Cuur, men

men som et Magazin af tilforladelige Efterretninger, blandt hvilke Læseren selv maae gjøre Valget, og selv skielne mellem det virkelig Sikke og det Uvisse.

Leipzig.

Lud. Ern. Puttmanni, Antecessoris Lipsiensis de Hadriani Imperatoris libris catacrianis epistola. Apud Joh. Car. Müllerum. 1778. 8vo.

Afhandlingen gaaer meest ud paa at høre Banskeligheden og ved en Gisning forbedre Læsemaaden i det bekiendte Sted hos Spartianus i vita Hadriani c. 16. Famæ celebris Hadrianus tam cupidus, ut libros vitæ suæ scriptos a se libertis suis litteratis dederit, jubens ut eos suis nominibus publicarent: nam Phlegontis libri Hadriani esse dicuntur. *Catacrianos* libros obscurissimos, Antimacham imitando scripsit. Derefter opregner Forfatteren adskillige Lærdes Meeninger om Ordet *catacrianos* og dets formeente Forbedring, ved at antage en anden Læsemaade. Ordet forandrer Forfatteren ikke, da de ældste og andre gamle Udgaver ganske tydeligen have det omtvistede Ord; men han viser, hvor forelskede de Gamle vare i dunkle Titler til deres Skrifter; Hadrian har med den dunkle Titel: *Catacrianos*, villet give Tiden tilkiende, paa hvilken han har forfærdiget sit Skrift, nemlig i Begyndelsen af Foraaaret, naar Solen træder ind i Bødderens Tegn, fra tiende Martii indtil omtrent nittende April, som Forfatteren viser med mange Omstændigheder. Bøgerne hedde altsaa *κατακριανοι*, det er: in signo arietis nati. Til at besvare en Indvending, som blev Forfatteren gjort om *κριανος* in ariete natus er et græsk Ord, som havde Devits for sig af Steder hos de Gamle, hvilket han beviser at være saa med Philippi Cattieri *Gazophylacium Græcorum*, hvori det hedder: nascitur eadem terminatio (in *αινος*) a nominibus signa coelestia significantibus & a *κρινος* aries fit *κριανος*; deraf kan nu det sammensatte Ord *κατακριανος* oplyses, forstaaes og bevises, især da Hadrian holdt meget af gamle Ord. — Sin Meening har Forfatteren godt for-

forſvaret, og den er det beqvemmeſte Middel af de hidindtil anvendte til at forſtaaе Spartianus's Sted.

Leipzig.

Die Geſchichte Roms, ein Lesebuch für Kinder von 7 bis 15 Jahren. 1 Alph. 7½ Ark. 8vo. I den Weiſgandske Boghandling.

Det er Forfatterens Dunſke, at give de Unge, fra 7 til 15 Aar, en Bog i Hænderne, hvormed de paa en nyttig Maade kunde underholde dem i deres Fri-Timer. En ſaadan Bog maatte være ſkreven ſaa fattelig, at den af bemeldte Unge kunde forſtaaes, uden de Eldres Anviſning; den maatte være baade af et nyttigt og behageligt Indhold. — Den Romerſke Hiſtorie, troede Forf., kunde give gode Materialier til en ſaadan Bog, naar de bleve klogelig anvendte og behandlede, og han gjorde ſelv et Forſøg derpaa, ſom i det Væſentlige er lykket ham ret godt.

Leipzig.

Johan Adolph Schlegels neue Sammlung einiger Predigten über wichtige Glaubens- und Sittenlehre. 1. B. gr. 8. 1778. Paa Cruſius's Forlag. Koſter 72 Sk.

Diſſe Prækener aſſhandle deels moralſke, deels dogmatifke Lærdomme, og diſſe ſidſte aſſhandles ſaaledes, at deres Indflydſe paa den ſande Dyb og Hiertets Berøeligelſe altid foreſtilles. Denne Samling indeholder tiſve Prækener. Forfatter ſaaledes at udgive Prækener over alle Søndags-Texterne, og paa denne Maade give Løſerne en Andagts-Bog i Hænderne, ſom de kunne benytte ſig af paa enhver Søndag. Forf. er allerede af forhen udgivne Samlinger ſaa fordeelig agtig bekiendt, at det er unødigt her, at ſige noget til diſſe Prækeners Anpriiſning.

Al diſſe lærde Eſterretninger udgives ugentlig eet Stykke ved Brødrene Berling.

K i ø b e n h a v n s k e

Nye Efterretninger

om

Lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 30te Julii 1779.

Phædon, eller om Sielens Udødelighed, i tre Samtaler af Moses Mendelsöhn. Oversat af det Tydske. 156 Sider i Octav, foruden 3 Ark Fortale og Socratis Liv og Character, med et Kobber. Kjøbenhavn, 1779. Paa Prosts Forlag. Koster 40 Sk.

En saa dybsindig Philosoph og fortræffelig Skribent fortænte at blive almindeligere bekendt iblandt os, og læses af mange. Hans Foredrag er behageligt, Beviisgrundene udsøgte og oftest passende, Oplysningerne skarpsindige og udbrede et klart Lys over Materien, og Tonen saa befæden, at den, der tvivler om sin Siels Udødelighed, ikke letteligen skulde finde nogen, han hellere skulde lade sig belære af. — Forfatteren beviser, at Sielen ikke døer med Legemet; at hiin ikke, som dette, kan være sammensat; og endeligen, at den efter sin Natur er af Skaberen bestemt til Udødelighed og Fremgang i Fuldkommenheder: dette er Samtalernes Indhold. Sielen døer ikke med Legemet; thi Døden er en naturlig Forandring i den menneskelige Tilstand, altsaa en Afvexling af dens nærværende Bestemmelser til modsatte, hvilke frembringes ved de i Naturen lagte Kræfter. Disse oprindelige Kræfter ere stedse virksomme, stedse levende, (da heele Beviiset grunder sig paa denne Sats, kunde man have ønsket den beviist for de Læserses Skyld, der ere af andre Tanker,) men de virke ikke saa, at de gaae fra

een modsat Beſtemmeſe til en anden; men ved umærkelig Overgange og Virkninger, ſom følge hinanden i en beſtandig Kiede, og frembringe uophørligen een Forandring efter den anden. Altsaa virke Naturens Kræfter ikke pludſeligen Døden, men lidt efter lidt ved beſtandige Forandringer, ſom ophøve de til Livet henhørende Sammenſætninger. Men ingen Deele deraf gaae forlorne; de adſkilte Deele vedblive at være, virke, lide, o. ſ. v. Tilintetgjørelſe kan Naturen ikke tilveiebringe. Hvorledes kan da Sielen døe ved Naturens Kræfter? Ikke pludſeligen, men efterhaanden; og Tilintetgjørelſe ved et Underværk tør vi ikke befrygte; altsaa maae Sielen ophøre at være lidt efter lidt ved utallige Forandringer, ſom gaae frem i en beſtandig Kiede. Legemets Kræfter aftage, og Døden nærmer ſig. Forholder det ſig med Sielekræfterne paa ſamme Maade? Legemet døer, Forraadnelſen følger. Skal alle Sielens Følelſer, Tanker o. ſ. v. tillige forſvinde? Umueligt; det var en Tilintetgjørelſe, og den ſtaaer ikke i Naturens Magt. Den vil altsaa vedblive, evig være, virke og lide, følgelig have Begreber o. ſ. v. Kan da Sielen uden Legemet tænke? Bør vi vel ſlutte ſaaledes, fordi den her ikke kan tænke uden det, ſaa kan den det aldeles ikke? Hvad Grund have vi til at udſtrække denne Erfaring over dette Livs Grændſer? Vedbliver den at tænke, efterſom den ikke tilintetgjøres; ſaa maae Begreber afverle med Begreber i den; ſaa maae den gierne ville have nogle Begreber, andre ikke; ſaa maae den ville have en Villie, og vil den, ſtræber den efter den høieſte Lykſalighed. Denne Lykſalighed er ikke ſandſelig, da Sielen er uden Legeme; ikke Formue, hvor Eiendom intet Sted kan have; ikke Vre, ſom grunder ſig paa jordiske Fortrin; men Wiſdom, Kiærlighed til Dyden, Sandheds Kundſkab, og Guddommens Beſkuelfe. „ Foruden den æd-
 „ le Vergierrighed, ſiger Forfatteren, fornøier Sielen ſig
 „ endnu med de angenemme aandelige Fornemmelſer, ſom
 „ den uden Legemet endog paa Jorden har nydt, Skøn-
 „ hed, Orden, Ligemaal, Fuldkommenhed. Diſſe For-
 „ nemmelſer ere en Aands Natur ſaa medſkabte, at de al-
 „ drig kan forlade den. Den altsaa, der her paa Jorden
 „ har draget Omsorg for ſin Siel, den ſom i dette Liv har
 „ ladet ſig øve i Wiſdom, Dyd og Følelſe af den ſande
 „ Skøn-

, Skønhed, har ogsaa den største Forhaabning om, end-
 , og i Døden at fortsætte i disse Døvelser, og fra Trin til
 , Trin nærme sig til det høist ophøiede Grundvæsen, der
 , selv er Kilden til al Viisdom, Indbegrebet af alle Fuld-
 , kommenheder, og selv fortrinligviis Skønheden. Er-
 , indrer eder, mine Venner, hine henrykkende Diebliske,
 , som I have nydt, saa ofte eders Sielen, henrevne af en
 , aandelig Skønhed, forglemte sit Legeme med dets Nød-
 , vendigheder, og ganske overlod sig til himmelske Følelser.
 , Hvilken hellig Nædsel! hvilken Henrykkelse! Intet uden
 , en Guddoms nærmere Nærværelse kan opvække slige høie
 , Henrykkelser i os. Virkelig er ogsaa ethvert Begreb om
 , en aandelig Skønhed et Diekast ind i Guddommens Væ-
 , sen; thi det Skønne, Ordentlige og Fuldkomne, som
 , vi iagttage, er kun et svagt Aftryk af det, der er den
 , selvstændigste Skønhed, Orden og Fuldkommenhed. "
 Den, som ved en christelig Opdragelse har lært at troe disse
 Jdeer, hører dem gjerne af en Socratis Mund; men om
 man kunde have saa fast og stadig en Tanke derom, fortjener
 endnu en Undersøgelse.) — Men kunde man ikke sige,
 Evnen at tænke er en Egenskab hos Legemerne, eller et Re-
 sultat af deres Sammensætning, og Tænke-Evnen maae alt-
 aa ophøre med Sammensætningen. Eller sæt, at det ikke
 er saa: sæt, at Stelen bestaaer ved sig, og vedvarer efter
 legemets Død: hvo indestaaer os da for, at den uden Sand-
 ernes Indtryk tiltager i dens Virksomhed, og at den ikke
 neget meer saaledes forandres, at den mister sin Skønhed,
 og nedsynker i en Svøvn, Dunkelhed, Svimmel eller Af-
 nagt. Denne dobbelte Indvending høves i de tvende søl-
 ende Samtaler. I den anden godtgjøres, at Materien ikke
 tænker, eller at en Tanke ikke kan opstaae ved Sammensæt-
 ning. Hovedsagen gaaer derpaa ud: Resultatet af enhver
 Sammensætning opstaaer enten af Deelenes Forhold og Føl-
 se, hvilket uden Sammenligning og Holden mod hinanden
 er umueligt, følgerigen forudsætter Evnen at tænke, men
 kan ikke være den selv; eller af Bestanddeelenes Kræfters
 Virksomhed. Disse ere den tænkende Evne enten ulige eller
 lige. Ere de den ulige, kan de ved Forbindelsen ikke blive
 anderledes, end de ere, men det tænkende Væsen i Sam-
 mensætningen vil synes anderledes, end det uden den vilde

synes. Denne Forskiellighed forudsætter altsaa igien et tærfende Væsen, men udgør det ikke. De maae altsaa værenden lige, og følgerigen Forestillings-Evner selv. Og saa vaenten den uendelige Mængde af Begreber o. s. v. strædblandt Bestanddeelene; men dette strider mod den inderlig og næie Forbindelse af vor Aands Forestillinger og Tilbøieligheder, og Bevidstheden af denne inderlige Forbindelse eller der maae gives en eeneste blandt dem, som indbefatte denne heele Mængde; følgerigen maae der være et enkel Væsen, og det er Sielen. Dette anvendes nu og paa Udstrækning og Bevægelse, og deraf drages den almindelig Slutning, at det Begribende gaaer altid foran det Begribelige; Sielen kan altsaa ikke være et Resultat af Udstrækning eller Bevægelse. — Den tredie Samtale. Om Sielene efter deres Skilsmisse fra Legemet blive slettere eller bedre, hænger af Guds over dem fattede Raadslutning. Oher er ikke Spørgsmaalet om een Siel, men om alle Sieler om Aanders heele Slægt. Hvad er Guds Villie med denn Slægt, og hvortil har han bestemt den? Af Aandernes Natur kan man kiende det; og denne bestaaer i medskabte Beqvemheder, som Aander ved Dvælse kan udvikle og gørfuldkomnere. Det meere og mindre gørintet til Sagen der gives vel Grader, men ingen væsentlig Forskiel. Dhave alle en Stræben og Fremgang fra een Fuldkommenheds Grad til en anden; deres Væsen er beqvemt til en uophørlig Fremgang og Væxt; deres Drifter have en giensynlig Anlæg til det Uendelige, og Naturen er en utømmelig Kilde til at møtte denne Drift. Et nyt Beviis for Sielens Udødelighed, som man skulder Forsatteren, er dette: er dette Liv det eeneste og sidste Maal for vore Bestræbelser, saa gielt ingen Forbindelser eller Pligter meere. Vi havde da Ret til at ødelægge Verden, for at redde vort Liv; vore Medmenneker havde samme Ret, og paa den Maade vilde Verden blive en Skueplads for Ødelæggelse og Forvirring. Naturen havde da ei meer Ret til at foreskrive os andre Pligter, end de, som sigtede til Livets Beskyttelse; og det gøir der ved de moralske Drifter, som ere nedlagte i Sielen. Endeligen leder Forsatteren Læserne fra den tilsynværende Uorden og Uretfærdighed i Menneskenes Skiebne til Guds Retfærdighed og Wiisdom, hvilket endeligen opløser alt. —

Efterretningen om Socratis Levnet og Character staaer paa sit rette Sted, og gior, at man med Glæde lader sig lede af en saa viis og from Mand. — Vi komme endeliget til Oversætteren, som, nogle Tilfældigheder eller Uagtsomheder fraregnede, fortjener Sted blandt vore gode Oversættere, og vi ønske snart at see et nyt Oplag, hvori Pletterne ere afstoede, som hist og her vanzire et Skrift, hvoraf Tydskland er stolt, og hvis slittige Læsning vilde være et overtydende Beviis paa vor gode Smag. Oversætteren har ikke fundet for godt at meddeele os Forfatterens Besvarelser paa een og anden Erindring, man har giort ham; han synes ei engang at have lagt Mærke dertil; thi ellers havde han ikke i sin Fortale saa aldeles kunnet forbigaae dem. Een af de betydeligste er mod Indklædningen, at Forfatteren lader Socrates tale, og det paa en Maade, som ikke kan passe sig med hans Tids Kundskaber eller Foredragsmåade. Af det Sted, vi have anført, og mange andre, sees, at Indvendingen er vel grundet, og dog har dette bevæget Oversætteren til hellere at oversætte Mendelsøhns end Platos Phædon.

Wien.

Uebersicht verschiedener Ausgaben der griechischen und römischen Classiker, mit Anmerkungen von Edward Harwood, der Theologie Doctor, übersetzt aus dem Englischen von Franz Carl Alter, Professor der griechischen Sprache. Bey Johann George Weingard, Buchhändler. 1778. 372 Sider i Octavo.

Originalen af dette Skrift udkom i Aaret 1775 hos Becket i et Quartbind. Planen er i denne Oversættelse ikke ganske eens med Harwood's i Originalen. Dens Beskaffenhed i nærværende Udgave, og dennes gyrtige Forskiellighed bestaaer deri, at Herr Alter ved enhver Auktor har tilføiet en kort Efterretning om hans Skrifter og Skrivemaade, som han for den største Deel har taget af den tiende Bog i Quinctians institutiones oratoriæ og andre paalidelige Kilder. Derefter har han forøget Optegnelsen paa Udgaverne af Auktorene med egne Tillæg, hvilke ere giort kiendelige ved et Tegn, der tiener til at skille dem fra Harwoods egne. Optegnelsen er indrettet efter Tidsordenen. Dernæst har Hr.

Professoren tilføjet Oplysnings-Skrifter over Auktorerne, og tillige de nyeste Oversættelser. Professoren troer ikke, at han har paataget sig et overflødig Arbeide. De Hederiske og Hambergſke Anviisninger, de Fabriciſke Bibliotheker og andre vigtige Skrifter af samme Slags, ere deels for store, og i Hensigt til den studerende Ungdom ikke ſikrede til den første Underviisning; deels ere efter deres Udgivelse de høist vigtige Udgaver og Oversættelser af de gamle Auktorer komne for Lyset, hvis Bekiendtgjørelse maae være enhver Elsker af den gamle Litteratur kjærkommen. — Uden at ville betage Skriftet ſit Værd i Almindelighed betragtet, synes os dog ikke, at det er indrettet til den studerende Ungdoms første Underviisning. Thi vi ſee ikke, hvad Grændſer Forfatteren har mærket sig for Optegnelsen paa Udgaverne; en Hoben af de anførte ere ikke ſaa vigtige, og desuden kommer det ikke an paa, hvor mange i Tallet Lærlingen kan opregne, men har for det første nok af at kiende et Par af de nyttigſte; og da Optegnelsen ikke er ganſke fuldstændig, ſaa gjør den ikke heller ſin Tieneste for dem, ſom kunde behøve den. Ikke heller ſeer Recensenten til hvad Nytte for en Lærling det er, at vide hvad den eller den Udgave koſtede paa en Auction; Nyſgierrigheden allene, ſom nogle kan have, bliver fyldeſtgiort derved. Sielden er der ſøiet nogen Critik over Udgaverne, og naar nogle ſaa ledſages med den, ſees ikke, hvi det ei burde ſkee overalt, og til meere Nytte end den, ſom hiſt og her er tilføjet, thi den har ofteſt ingen væſentlig Fordeel, og paa nogle Steder er den ganſke uefterrettelig. De Skrifter, ſom tiene til at oplyſe Skribenterne, ere og med megen Skiddeſløſhed anførte; thi til mange af Auktorerne ere ſlet ingen, da der dog exiſtere ſaadanne, og til nogle ere de ſøiede til, uden at man ſkal ſige i hvad Hensigt Valget imellem dem, der ere anførte, og dem, ſom ikke ere anførte, er ſtegt. Med Oversættelſernes Anmeldelse er det næſten lige ſaadant. Efterretningerne om Auktorernes Skrifter og Skrivemaade ere lige ſaa ſkiddeſløſt opsatte, ſom det øvrige, thi ikke at tale om, at de ere ſaa høiligen ufuldstændige, at de næſten ingen ſand Nytte kan forſkaffe, ere de ofte urigtige; man læſe for Exempel den om Lucrez, hvor Quinctilians Bedømmelse: “*Elegantēs in ſua quiſque* (her tales om *Macer* “ til-

„tillige) sed alter humilis, alter (Lucrez nemlig) difficilis.“ er oversat med disse Ord: „Elegant ist er auch allezeit in seiner Materie, aber er versteigt sich zuweilen zu sehr.“ Det er: han er svulstig og affekterer Bombast, hvilket Quinctilian ikke siger, og er ei heller Lucrezes Feil. Om M. Terentius Varro siges: „man muß ihn bloß der Sachen wegen lesen.“ Er nok foranlediget ved Quinctilians; „plus tamen scientiæ collaturus quam eloquentiæ.“ Herr Alter, troer Recensenten, har ikke givet Agt paa Hensigten, Quinctilian haver havt i Sigte med at bedømme Skribenterne i tiende Bog; og af Mangel paa denne Agtsomhed kan man let forledes til at dømme falsk, naar hiin Kritikus betragter Skribenterne fra en vis Synspunkt. Om Hesiodus siges: „seiner Plan ist ganz artig,“ skal nok være Quinctilians: „compositio probabilis.“ Hvad der forekommer om Auktorenes Skrifter, er ubetydeligt; ofte ere de ikke opregnede, og de, som man er i Tvivl om, at være skrevne af den, de i Almindelighed tillægges, ansøres som man slet ikke var i nogen Wisshed, for Exempel Homers. Den nye Ordfortiske Udgave af Euripedes var ikke endnu kommen for Lyset, da Harwood udgav dette Skrift, og endnu staaer den i denne Oversættelse anmeldt som den skulde udkomme, da den udkom 1778. Under Xenophon staaer Thiemes Udgave anført under Ernesti Navn. Mori Udgaver af enkelte Xenophons Skrifter findes ikke anførte. Af Theognis er anført en Udgave, som ikke er udkommen. Af saadanne Urigtigheder findes flere, end man kunde formode af en Professor i det græske Sprog. Skriftet forekommer mig at være undværligt; man vilde ikke savne det, naar det var ubekendt eller ikke kommen for Lyset.

Menschenfreuden. Aus meinem Garten vor J. Frankfurt 1778. — Noch eine Handvoll Menschenfreuden. — Hinten dran meine Predigten. Wittenberg und Zerbst. Bey Samuel Gottfried Zimmermann. 1778.

Har nogen Lust til smuk Snak og blot Indbildnings-Føde, saa kan han her finde sin Fornøielse. Forfatteren til denne Misfemsk beskriver sig selv som et følsomt ungt Mennecke, og det kunde man desuden have giettet sig til; thi alting

Smager af Ungdom og Jøleſer. „ Schau Leſer! (ſkriver han i Fortalen til den første Haandſuld, han har greben i Luften,) „ Hier Freuden und Wonnen! Wonnen für dich und für „ mich, und für alle unfere Brüder im Sterbthal! Ich bald „ nicht mehr Jüngling, ſchrieb ſie — noch aber Jüngling „ voll Leben und Muth; voll Flamme für Menſchengeschlecht, „ Tugend und Gott. Da waren ihrer freylich tauſendmal „ tauſend; aber mein Auge macht ſie nicht alle umfaſſen. „ Sonnenſtrahl in der Mittagsſtunde, ſtarker brennender „ Sonnenſtrahl, blendete mich. Ich griff zu — kann „ ſelbſt nicht ſagen, wo ich hin griff, und griff nur eine „ Handvoll. Als ich ſie hernach betrachtete, ſiehe, da ſagte „ mir mein Herz allgewaltig: Danks Gott! Danks tau- „ ſendmal Gott! Du genießeſt viel davon. — Blick auf „ mich her, Freund, wenn du mich kennſt, und kennſt du „ mich nicht, ſo denke dir einen Menſchen, der — mit „ dem Fröhlichen ſich freut, und mit dem Weinenden weint, „ blicke mir ſtarr ins Auge — ich wünſche dir ſie alle. Be- „ ſiße ſie! Behalt ſie ungeſtört, ungetrübt! ich wünſche dir „ ſie alle! genieße ſie alle! Beſiße, behalt, genieße ihrer „ noch tauſendmal mehr! Ha! iſts ſchon im Sterbthale ſo „ ſchön, wie wirds ſeyn außs Lebens glorienvoller Höh! „ Mag doch ſchreiben Menſchenelend, wer will! — zer- „ ſtaucht ihm die Feder!“

„ *Not en Prøve af Fortalen til den anden Haandſuld, ſom begynder og ender ſaaledes: „ Ja, „ dreimal Ihm befohlen Euch — und dreimal Ihm befohlen „ mich — und all unfere Freunde — und all unfere Ster- „ ne, Nachtigallen und Bluhmen — und — die ganze „ Welt! Sei Ihm alles lieb und werth, was er ſchuf! Be- „ thau' er, ſönn' er, ſegn' er alles! . . . So nimm denn „ deines Friends Buch, warmer deutscher Jüngling, und „ ſchlies es, wenna Frühjahr wiederkommt, in den linken, „ dein tugendhaftes Mägdgen in den rechten Arm! Geh mit „ beiden in Gärten und Haine! Setz dich mit ihnen hin, „ wo der nahe Bach ſanft rieſelt, das Baumlaub ſächelnd „ über dir rauscht, die Nachtigallen ſchmelzende Bettlieder „ ſingen! da weile — da liſ! da fühle menſchliche Won- „ nen deine Edle und du! — Ach! ſäh' ich Euch denn . . . „ wo wäre mein Himmel? — bei Euch!*“

„ I denne Tone ſkriver den unge Mand overalt, hvor vi har læst; thi at
gienc

giennemlæse alt dette hiertelige Løi kunde vi ikke udholde. Uagtet hans to- og tredobbelte Tgientagelser af det samme Ord, hans mangfoldige Exclamations Tegn og smukke Streger har vi dog intet kundet føle, hvilket maaskee kommer deraf, at Ungdoms Heeden er forgaaet os. De tilsviede Predigten nicht im alltäglichen Ton — gehalten in der TrinitatisKirche zu Herbst von Prediger Sintenis ere i samme Smag. Her er Slutningen af den første:
 „ Schon winkt der Tod! — Schon öffnet sich das Grab!
 „ — Seid immerdar bereit! — Seid immerdar bereit!
 „ — Seht da die Stätte, wo man uns hinlegen wird! —
 „ hinlegen — hinlegen — —.“ Det, der allermeest har behaget os i dette hele Verk, findes S. 304 med disse Ord: Ende der zwoten Handvoll und möchte wohl keine weiter gegriffen werden. Vi haabe ved samme Veilighed at blive frie for flere af Forfatterens Phantasi-Prækener.

Leipzig.

Christenfreuden zur Erbauung geschrieben. In der Weygandschen Buchhandlung. 1779.

Meget bedre end Menschenfreuden. Her er ingen Svulst, ingen affecteret Veltalenhed, ingen af de skønne Anders Prikker og Streger, men alt skrives i den jevne, almeennyttige og opbyggelige Tone. Hvo som vil læse denne liden Bog i den rette Hensigt, skal ikke have læst den uden Velsigelse, men finde Gode baade for sin Forstand og sit Hierte. Den os ubekiendte Forfatter sætter ligesom Seiler et bibelsk Sprog for ved hver Betragtning, og saadanne 16 Sprog findes her efter hans Diemerke korteligen forklarede og anvendte. Vi veed næsten ikke, hvad vi helst skal forelegge vore Læsere til en Prøve af dette smukke Skrift; thi alt er got og læseværdigt. Vi kaste op og finde S. 38 følgende over I Petr. I. 5. „ Ach! daß ich Worte genug hätte, die überströmende Freude auszudrücken, die mein Herz empfindet, wenn ich das recht aufmerksam erwege, daß der Herr erstanden ist, und hinfort nicht mehr stirbt. Durch seine Auferstehung bin ich zu einer lebendigen Hoffnung wiedergeboren worden; zu einer Hoffnung des Lebens, das eben so endlos seyn wird, als das Leben des Auferstandnen; zu
 H h 5 „ einer

„ einer Hofnung, die durch den glorreichen Sieg Jesu über
 „ Tod und Verwefung untrüglich gemacht worden ist, die
 „ nicht wie andre Hofnungen der Sterblichen, in einem
 „ süßen, schmeichelnden Traum besteht, und die eben daher
 „ eine Kraft hat, das Herz zu beleben, und die Seele zu
 „ grossen Entschliessungen und himmlischen Gefinnungen an-
 „ zuflammen. Er hats bezeugt, der Wahrhaftige, in dessen
 „ Munde nie ein Betrug erfunden worden ist: Ich lebe,
 „ und ihr sollt auch leben. Nun hoffe ich nicht allein in
 „ diesem Leben auf Christum, sondern die Glückseligkeit, die
 „ ich von ihm erwarte, geht bis über die Gränzen des Gra-
 „ bes hinaus, bis in die unermessliche Ewigkeit. Nun zit-
 „ trez ich nicht bey dem Andenken an die Gruft, in welcher
 „ einst meine entseelten Gebeine ruhen werden. Denn sie
 „ sollen mit dem unsterblichen Geist, der sie sonst belebte,
 „ wieder vereinigt werden, und in verjüngter Schönheit,
 „ im verklärten Glanz, hervorgehn. Nun sey mir will-
 „ kommen, Tod, der du nun deinen Stachel und alles, was
 „ dich bitter und herbe machen kann, verlohren hast. Sey
 „ mir willkommen. Du bist nicht das Ende meines ganzen
 „ Daseyns, nicht der Zerstörer aller meiner Freuden. Durch
 „ dich komme ich erst dahin, wo ich von allen Beschwerden
 „ dieses Lebens ausruhe, und die nie welkenden Freuden des
 „ Himmels genießen werde. Wie ein Wandrer durch ein
 „ finstres, schauerndes Thal zu paradiesischen Gegenden und
 „ zu dem Ort, den er suchte, geführt wird, so führst du
 „ mich zu den seligen Wohnungen des Friedens, und zu der
 „ bleibende Stätte, die ich hier auf Erden nicht haben kann,
 „ nicht haben mag. Deine kalte Umarmungen sollen mir
 „ seyn wie die Umarmungen eines Freundes, in dessen
 „ Schooß ich sicher und ruhig entschlafe: o. s. v.“ Hvor
 gierne udfkrev vi ikke, hvad den kristelige Forfatter S. 71
 og sølg. taler om den offentlige Gudstjeneste? Dog for dem,
 der har Lyst til at opbygges, behøve vi ikke at affkrive mere,
 og disse kan vi forsikre, at de ingensteds i denne Andagtsbog
 skal finde sig bedragne.

Göttingen.

Gottfried Lefz, Doct. und Prof. der Theologie: **Auferstehungs-Geschichte Jesu** nach allen vier Evangelisten. — Nebst einem doppelten Anhang gegen die **Wolfenbütteler Fragmente** von der Auferstehung Jesu; und von **Zwecke Jesu** und seiner Apostel. Im Verlage bei Daniel Friedrich Kübler. 1779.

Den hidindtil berømte, nu berygtede, Hofraad Lessing har givet Anledning til dette Skrift. Han udgav 1777.: **Beiträge zur Geschichte und Litteratur**, aus den Schätzen der Herzogl. Bibliothek zu Wolfenbüttel, hvoraf det fjerde Bidrag, som indeholder fünf Fragmente gegen die christliche Offenbahrung, saa vel som det 1778. udkomne: **Von den Zwecke Jesu** und seiner Jünger; noch ein Fragment des Wolfenbüttelschen Unge- nannten, er anmeldt i disse Esterretningers forrige Nar- gangs II. Hefte S. 800. Imod disse skadelige Fragmenter har den ærværdige og til Religionens Forsvar vel udrustede Doct. Lefz skreven ovenmeldte Afhandling. Denne grundige Theolog forudsaae, at en sammenhengende Forestilling af Evangelisternes Historie om Jesu Opstandelse vilde blive den bedste Siendrivelse, derfor leverer han allersørst Evangelister- nes Harmonie i denne Materie, som gaaer til S. 361. Si- den er han let færdig med den ubenævnte Fragmenteskriver i tvende Anhang, hvori han slittig henviser sine Læsere til det foregaaende. Han bliver sin Modstander intet Svar skyldig og er ham i alle Henseender meget overlegen. Hovedskriftets Plan vil vi fremlegge med Hr. Forfatterens egne Ord S. 41:

„ Ich waage diesen Versuch die wichtigste Geschichte unsers
 „ Glaubens aus ihren **Uvellen im Zusammenhange** zu
 „ liefern. Ich werde das Ganze in seine einzelnen Ab-
 „ schnitte theilen, um jeden Umstand desto besser erläutern
 „ zu können. Die Auslegung jedes Abschnittes wird sich
 „ mit Kritik des Textes anfangen: denn bei Erklärung
 „ eines alten Buchs ist die erste Frage: ist diese Stelle wirk-
 „ lich von dem Verfasser, dessen Namen sie trägt?
 „ Auf diese folgt die Auslegung selbst, welche sich mit
 „ Uebersetzung und Erklärung desselben aus Sprache und
 „ Zusammenhang beschäftigt. Und endlich schliessen har,

mo,

„ moniſche und andere Anmerkungen und Abhand-
 „ lungen über ſolche Umſtände, deren völlige Aufklärung in
 „ dem Laufe der Auslegung nicht konnte gegeben werden ohne
 „ den Faden der Erzählung zu zerreiſſen. — Und nun nach
 „ ſolcher Vorbereitung iſt der Weg zur Widerlegung der
 „ Einwürfe gebahnt; die ich an dem Schluſſe des Werks
 „ alle vollſtändig anzeigen, prüfen und, wie ich glaube,
 „ widerlegen werde. — So weit mein Verſuch die Aufer-
 „ ſtehungs-Gehichte ächt aus ihren Quellen darzuſtellen,
 „ um andre Freunde des Chriſtenthums zur Erweiterung,
 „ Berichtigung und Befeftigung meiner Gedanken davon auf-
 „ zumuntern.“ Maar vi nu ſige, at denne Plan hele Skrif-
 tet igiennem er fulgt med den ſørſte Grundighed og Nøiag-
 tighed, ſaa have vi ſagt nok for at anbefale et Verk, der
 baade gjør ſin Forfatters Indſigter og hans Hierte megen
 Ere. Hr. Doct. Leſ's Forberedeler, førend han kommer
 til ſin Plans Udførelſe, ſom handle om de fire Evangelifter
 hiſtoriske Charakter og deraf flydende ſæregne Regler, hvor-
 efter de bør forklares — om de tre førſtes merkelige Over-
 eensſtemmelse i deres Udtrykke — om det rette Begreb, hvad
 Evangelifternes Harmonie er — om Harmoniſternes Syſte-
 mer — om de Grundregler, hvorefter Evangelifternes Over-
 eller Uovereensſtemmelse bør bedømmes — om ſaadan en
 Harmonies ſtore Nødvendighed og Nytte — om Vigtigheden
 af Jeſu Opſtandelses Hiſtorie og hans Opſtandelses moraliſke
 Viſhed — ere, ſom alt hvad han har ſkreven; hviftlæſe-
 værdige.

Bourdeaux.

Mémoires ſur les moyens de ſe garantir de la foudre dans
 les maiſons, par M. de Kornas, Lieutenant, Aſſeſſeur
 au Préſidial de Niort. 1776. 160 S. i ſtor Duodes.
 Hos Bergeret.

Skriftet er deelt i to Deele. I den førſte findes Forfatte-
 rens Forſøg med den flyvende Drage, at ſamle den elektriſke
 Materie i Luften, og Jordemateriens Afledning ved Aflede-
 re. I Maret 1752. begyndte Hr. Kornas ſine Forſøg over
 denne vigtige Materie. En Jern-Stang i frie Luſt bliver i
 Jordenveir opfyldt med elektriſk Materie, des ſtærkere, jo
 mere

mere lodret Stangen staaer. Hr. Kornas tænkte strax paa en Naade, høiere i Luften at anbringe et Verktøi, som vidt og bredt kunde tiltrekke det elektriske Tordenveir. Han saldt først paa Papiir-Dragen. Den 14de May gjorde han det første Forsøg; da dette første ei lykkedes, brugte han i Jun. 1753. Silke omvunden med Metal. Paa denne Naade drog Forfatteren 10, 12 til 18 Fod lange Funckler af Traaden, og troer, man kan bringe det til 40. — Haandgrebene der ved, Funcklernes Springen fra Metal til Metal. Han opfandt en Glas-Kugle, som satte ham i Sikkerhed ved Forsøgene. Afledningens ved en Staaltraad, som gaaer fra den hule Stang lige til den fugtige Jord. Hvorledes man kan deele Straalen. Luftens elektriske Kraft er stærkest, naar Straalen kommer af Skyen. Historien af en paa et Slot falden Straale: altid gaaer den elektriske Luft den korteste Wei fra een Leder til en anden, som den kan naae. At en blot Staaltraae kan omfatte og aflede Torden-Materien; det skeer ved en elektrisk Dunsfkreds, som opstaaer om Traaden. Afledningens Sikkerhed: den med elektrisk Kraft beladne Afleder blev deelt, en Deel gif giennem tre andre Traade i Jorden, og en Deel svævede over en Dues Hoved, som blev ubeskadiget; derimod stillede Hr. Kornas i et svagt Tordenveir een eneste Straale mod en Hund, som døde paa Stedet. Paa enhver Bygning burde man sætte en Afleder, som omtrent kunde koste 100 Livres. Den anden Afhandling indeholder et kiedsommeligt Beviis, at Kornas før Franklin, eller i det mindste uden at vide af ham, har opfundet at bruge den flyvende Drage til elektriske Forsøg. Han yttrede Tanken i Maret 1752. den 12te Julii, ved at sige, at en jeu d'enfant kunde blive brugt til at opfange den elektriske Materie. Først i Januar. 1753. hørte man i Frankrig om Franklins Opfindelse. Hr. Kornas anfører ogsaa Vidner, de Herrer du Tilh. Begue og Ridderen af Bivons. Det er ikke vist, at Franklin i Junio 1752. har bragt Tanken om Papiir-Dragen til Virkelighed. Videnskabernes Akademie tildømte i Maret 1764. Hr. Kornas Æren for Opfindelsen, som dog kun først den 14de May 1753. havde anstillet Forsøg, efterat Watson den 18de Januar. 1753. havde i England gjort Franklins Opfindelse bekiendt. Men Akademiet havde

havde ikke hørt Franklins Grunde, og desuden synes det viſt, at Romas 1752. blev ſtaaende ved Tanken, Franklin derv imod anſtillede 1752. virkelige Forsøg.

Paris.

Histoire des progrès de l'ésprit humain dans les sciences naturelles & dans les Arts, qui en dependent. Histoire naturelle, ſavoir l'Uranologie, la Geologie & la Minéralogie, la Lithologie, l'Hydrologie, la Botanique, l'Anthropologie, la Quadrupedologie, l'Ornithologie, l'Inſectéologie, l'Ichthyologie, la Conchyliologie, par Mr. Savérier. Chez Humblos. 1778. 496 S. i 8vo, foruden Fortale og Regiſter over Materien og Navnene.

Efterſeer man lidet Forfatterens Meeninger og Foredrag, kan man ei ſige andet, end at han er vaklende i ſine Begreber, ubestemt, ofte urigtig i ſine Udtryk, flygtig i ſine Bemerkninger, Kiødesløs og ufuldſtændig, ofte lettroende og utroe i de af andre ſamlede og nyttede Eſterretninger, tør i ſine Domme, og uden Sammenhæng og ſand Orden i ſit Foredrag. Saaledes ſiger han, at der findes en Plante, ſom har Fornemmelſer, ſom Dyrene; og naar han opregner Monarkerne, ſom have udsendt Lærde til Botanikens Forbedring og Udvidelſe, forglemmer han den Ruſſiſke Keiſerinde. Det Baltiſke Hav og de Preuſſiſke Kyster udgiver han for Havets meeſte Fødeſted. I Steden for en Menneſke-Hiſtorie (Anthropologie) fortæller han en maver Hiſtorie om ſin egen Avling og de derover optænkte Hypotheſer, og ſine Kierlighedſ Udſvævelſer. Det man efter Titelen burde vente, en philoſophiſk Hiſtorie om diſſe Videnskaber, finder man intet af; allene hiſt og her nogle afbrevkede Stykker, ſom dog findes udførligere og rigtigere i de fleſte Lærebøger.

Halle.

Ueber Barmherzigkeit und Grausamkeit gegen die thierische Schöpfung von Humphr. Primat, der Gottesgel. Doktor. Aus dem Englischen. 1778. 180 S. 8vo. Hos Joh. Jac. Gebauer.

At tage de usornuftige Dyr i Forsvar, være deres Beskyttere og Forsvarere imod en til Grumhed udartende modtvillig Mishandling, og overbevisende gotgiøre, at Fornuften og den christelige Religion forbyder os det; dette er sand Fortieneste, og en Skribent, der havde forhvervet sig den, burde man prise lykkelig. Men dertil hørde og mere, end tørre Forestillinger af Grunde, som kunde bevæge os til Barmhertighed mod Dyrene, meer end de Skingrundes Giendrivning, ved hvilke man søger at retfærdiggjøre en grusom Opsørsel mod de usornuftige Dyr, om et Skrift skulde udrette nogen Forbedring i deres ubillige Medhandling, som Bane og Letfindighed i denne Deel har gjort næsten uemfindtlige. I Materiens Udarbeidning har Forfatteren ikke været ganske lykkelig, dog vil Læseren, som allerede har en vrn Følelse, og af Religion er barmhertig mod Dyrene, finde her meget samlet, hvorved denne Dyd kan blive bestyrket. Forfatteren har samlet alle de Bibelske Steder, hvoraf man lærer Ubilligheden af en grusom Opsørsel mod Dyrene og at det er Pligt at skaae dem; desuden har han grundig giendrevet de almindelige Indvendinger, som tages af Menneskets Herredømme over Dyrene, deres Skadelighed og Unyttighed i mange Tilfælde; især viser han af de Mosaiske Love, at efter dem Barmhertigheds Udøvelse er Pligt, ikke allene for Jøder, men og for os Christne.

Silva; or a Discourse of Forest-Trees, and the Propagation of Timber in his Majesty's Dominions. By John Evelyn, Esq. F. R. S. with notes by A. Hunter, M. D. F. R. 4to. 2 L. 12 S. 6 d. Cadell.

Dette Værk af Evelyn udkom i Aaret 1764, og er bestandig anseet som det nyttigste i sit Slags; men da Naturvidenskaben i vor Tid saa meget er udviidet og forbedret, behøvede det betydelige Forbedringer og Tillæg, om det skulde

de kunne gjøre Paastand paa Fuldstændighed og Nytte for den nærværende Verden. Dr. Hunter paatog sig at forbedre Værket, og i de tillagte Anmærkninger rettede han fornemmelig sin Opmærksomhed paa de Tillæg og Forbedringer, som kunde gjøre Værket fuldkommen brugbart. De ere tagne af de bedste Naturkyndige, hvis egne Ord som oftest ere beholdte; de Naturkyndige, han har betient sig af, ere Linné, Haler, Hart, Miller, du Hamel o. a. fl. ogsaa de philosophiske Transactions og sine egne Georgical Essays. Textens Rettelſe efter de fem forrige Udgaver og nogle Haandskrifter, var ſaa meget meere nødvendig, ſom Udgaverne af 1704 og 1729 vare meget forfalskede og havde mange Feil. Desuden finder man her Evelyns Levnet af den biographiske Ordbog, og hans Portrait ypperlig stukket af Bartolozzi. De øvrige Kobberstik, hvorpaa de fornemste her beskrevne Træer forestilles, ere vel tegnede og stukne.

Anmeldelse.

Det naturforskende Selskab i Berlin har tilkiendt Hr. Professor Camper Prisen af 20 Ducater for det Spørgsmaal: Hvad er overhoved det Epidemiske i den egentlige ſaa kaldte Epidemie? Hr. Prof. har ikke modtaget den, men overdraget Selskabet den til et nyt Priisſpørgsmaals Udsættelse, hvilket deſaarsag bekiendtgjør følgende: Durch richtige und zuverlässige Erfahrungen ſo viel als möglich genau zu bestimmen, wie lange die Giftmaterie der Viehſeuche böſartig und des Anſteckens wegen gefährlich ſeyn können? Ferner: wie lange etwa ihre Wirkung, vor dem Ausbruche der Seuche, unbemerkt ſich in dem thieriſchen Körper erhalten, und welche Vorbauungsmittel und Anſtalten, während dieſer Zwischenzeit, zwischen dem Anſtecken und dem Ausbruche der Krankheit, mit ſicheren Erfolge gebraucht werden können; Svarene, ſom kan være ſkrevne paa Tydſk, Franſk eller Latin, maae i det ſeeneste før Johannis 1781 poſtſrie indſendes til Selskabets Secretair, Hr. Geheime-Secretair Vito. Tre Maaneder efter uddeles Prisen, og Afhandlingene aftrykkes i Selskabets Skrifter.

K i ø b e n h a v n s k e

Nye Efterretninger

om

Lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 6te Augustii 1779.

Nachricht von den Ursprung und Fortgang und hauptsächlich von der gegenwärtigen Verfassung der Brüder-Unität, oder sogenannten Herrenhuther. Aufgesetzt und herausgegeben von Ungenannten, und herausgenommen aus dem dreyzehnten Theil des Büschingischen Magazins. Halle, 1778. 224 S. i 4to. Hos J. J. Curt.

Man vil her finde en tilforladelig, rigtig og fuldstændig Efterretning om Herrenhutherne, som endog har Fortrin for Spangenberg's for nogle Aar siden udkomne autentiske Efterretning, som Walch har optaget i sin nyeste Kirkehistorie; thi Spangenberg opholder sig meest ved at tilkendegive de Steder, hvor Brødrene og Missionerne befinde sig, med de forskjellige Troper og Brødrenes Regiment, derimod er han overmaade kort i Beskrivelsen over deres Indretninger. Forfatteren til disse Efterretninger er intet Medlem af Brødrene, men har dog, som Udgiveren forsikrer, hastleilighed nysigtigen og med egne Dine at besee deres hele Indretning, og har læst Skrifterne for og mod dem. Forin gaaer en kort Historie om de Bøhmiske Brødre, og om Brødrene i Almindelighed, venteligen taget af Cranzens Historie; thi hør Forfatteren ikke følger ham, i sær naar han referer paa andre Deele af Kirkehistorien, har han mange oplyste Begreber, som man seer strax paa de første Sider.

Men dette gjør intet til Hovedſagen, og for dem, ſom ikk fiende denne Brødre-Hiſtorie, vil dette korte Udtog altid va re behageligt. S. 43 kommer han til Meenighedens Indretning, og beſkriver omſtændelig: Unitatets eller Broder ſkabets Direction og dets Synoder, i forbigaaende ogſaa de brugelige Loſings Maade; Penge-Anſtalterne, Troperne den udvortes Gudſtieneſte, og deres Feſte; Indtrædſſen Meenigheden og de derved brugelige Grader; Chorenes Indretning, og ved denne Leilighed Egteſkabs-Chorene, deres Begreb om Egteſkab; den ſaa kaldede Diasporan, deres Daab, Beredſſe til Døden og Liigbegængelſe, Opførelſe mod Fremmede; geiſtliche Embeder i Meenigheden, nogle udvortes Indretninger, ſom Tilſyns-Collegium, Geheime Raad, Sundheds Indretning, Forretninger, Fattig-Caſſe den indførte Tugtſe ved Meenigheden, Pædagogium og Seminarium, Miſſions-Indretning, o. ſ. v. og ſlutter med nogle almindelige Anmerkninger. Beſynderligt er det, ſom meldes om deres Egteſkab. Det tillades ei rogen at vælge ſig en Kone, men maa tage mod den, man har valgt for ham. Er han dermed ei fornøiet, maa han forlade Broder ſkabet. For deres Skyld, hvis Leilighed det ikke er at kibe det Büſchingſke Magazin, har Forlæggeren foranſtaltet den ſærſkilte Udgave.

Zalberſtadt.

Sittenlehre für Kinder, nach Gellerts Grundſätzen der Moral, von C. W. B***. Zweites Bändchen. Von Johann Heinrich Groß. 1779.

I denne Aargangs No. 10. har vi anmeldet det første Bind af dette Skrift, og hvad vi da ſagde, gielder ogſaa for den største Deel om dette. Her findes mangfoldigt godt, men det er altsammen udført med en trettende Vidtløſtighed. Forfatteren forſtaaer ikke at affiære det unødvendige, men ſer ud alt, hvad han veed, enten det henhører til hans Materie eller ikke. Det hele Verk kan komme til at beſtaaee af mangfoldige Bind; thi man kan endnu ikke ſe nogen Ende derpaa. Vi har juſt ikke i dette Bind lagt Merke til betydelige Urigtigheder, men af de mange uvedkommende Ting, ſom det er fuldt af, vil vi til en Prøve anføre følgende S. 390 o. ſ.:

„ Auf Schreck und Aerger trinke man nicht ſogleich, am al-

„ ler

„ Ierwenigsten starke Getränke, überhaupt weder Kaldes noch
 „ Warmes; nach einer Weile, wenn man sich wieder erholt
 „ hat, ist ein frischer Trunk Wasser, welcher niederschlägt
 „ und dämpft, darum das beste. — Zu Purganzen und
 „ Laxanzen für den Magen ist die Rhabarberwurzel, wie
 „ auch ein glimpflich und gelinde medicinirendes Salz, zu
 „ gebrauchen. Kein abführendes Mittel darf zu stark und
 „ stärker sey, als es die Natur eines Menschen vertragen
 „ kann. Sie lieber geschwächt, oder für zweimal geteilt,
 „ daß Magen und Gedärme und Blut auf einmal angegriffen
 „ werden. Man muß dem Magen zuweilen härtere Spei-
 „ sen bieten, damit er sie vertragen lernt, zu harte aber,
 „ die unverdaulich sind, thun niemals gut, und wer ohne-
 „ hin einen schwachen oder schon zu sehr geschwächten Ma-
 „ gen hat, muß sich sorgfältig dafür hüten, der gesunde
 „ aber muß ihn nicht durch zu weichliche Speisen entwöhnen.
 „ Eine erfrischende Fliedermilch ist sehr gut, imgleichen die
 „ Kräuter, welche das Frühjahr giebt. Besonders wird
 „ Kresse und Raute dienlich seyn. Die Schleenblüte reinig-
 „ get sehr. So lange man grüne und frische Kräuter, wo-
 „ rin noch alle Kraft beisammen ist, haben kann, muß man
 „ sie den aufgedörren vorziehen. Sind sie nicht mehr, so
 „ ist der getrocknete Kräuterthee, wenn er nötig ist, doch
 „ am besten. Der Thee von der frischen Schafgarbe ist zum
 „ Trinken sehr zu empfehlen, vornemlich je jünger und zar-
 „ ter aufgesproßt ihre Blätter noch sind. Radise und Spar-
 „ gel hat man unter gesunde Speise zu rechnen. o. s. v.“
 Hvad har alle disse medicinske Forskrifter og mere saadant i
 en Sædelære for Børn at bestille?

London.

A Treatise on the Situation, Manners, and inhabitants
 of Germany; and the Life of Agricola, by C. Corne-
 lius Tacitus, translated into English, by John Akin;
 with copious Notes, and, a Map of Ancient Germa-
 ny. Warrington, printed for Johnsen. 8vo. 45.
 Bound. 1778.

Særskilt havde Hr. Akin forhen oversat og udgivet Agricola's
 Levnet, som nu rettet og forbedret følger med Afhandlin-
 gen

gen om de Tydſkes Sæder. Hr. Atkins Fordring paa en Oversætter, at han først og fornemmeligen bør give ſin Auctors Meening med Tydelighed og Korthed, har han ſelv ſaa vel opfyldt, at hans Arbeide fortjener Kienderes Biſald ved den Nøiagtighed og Korthed, hvormed han følger Originalens ſaa vel Udtryk ſom Meening, uden ringeſte Nærmelſe til Uziirlighed. Værdien og Troværdigheden af Tacitus's Afhandling om de Tydſkes Sæder er bekiendt af den Brug, nogle af de fortreffeligſte nyere Skribentere, i ſær Montesquieu, har gjort deraf. Den har virkelig altid været erkiendt for een af de koſtbareſte Levninger af Alderdommens politiske og hiſtoriske Skrifter; og er, ſom Oversætteren anmerker, blevet vigtigere for vore Tider end Forfatteren rimeligen ventede, ſom umueligen kunde forudſee, at Klodens meeft polerede deels Regieringsformer, Politie og Sæder ſkulde opſtaa fra Tydſklands Skove og Udkæner. Hvor vigtig end Afhandlingen er, giver dog den korte Maade, hvorpaa den er ſreven, Skriftet en Slags Dunkelhed, ſom gjør en troe Overſættelſe med oplyſende Noter meget kierkommen. Hr. Aikin tilſtaaer ſelv, at han ſkylder Hr. Brotier de Noter til begge Afhandlingene, ſom ikke ere tegnede med hans eget Merke. Noterne ere valgte med Skønſomhed og Smag, og udgiøre en ſtor og vigtig Deel af Skriftet. Agricola's Levnet kiende vore Læsere af Hr. Prof. Badens Overſættelſe.

London.

Travels through the interior Parts of North America, in the Years 1766., 1767. and 1768. By J. Carver, Eſq., Captain of a Company Provincial Troops during the late War with France. Illustrated with Copper-Plates. 8vo. 7 P. 6d. Walter and Crowder. 1778.

Udriig ſaaſnart var ſidſte Krig mellem Engeland og Frankrig ſluttet ved Pariſer-Traktaten af 1763., førend Forfatteren overlagde, hvorledes han kunde fortsætte ſine Beſtræbelſer til Fædrenelandets Gavn. Krigen, hvori han havde gjort Tjeneste, var endt, han tænkte derfor ved nye Opdagelſer at udvide de allerede vidtſtrekkende Erobringene. Den første Banſkælighed, der mødte ham, var Franſkmændenes Kunſtgreb,

Der i den Tid, de havde besiddet Nord-Amerika, udgav falske Kortter over Landet, for at hindre Fremmede, i sær Engelen-
derne, at faae Kundskab om de inderste Deele og deres Be-
boere, som de endog efter Gorbefindende gave Navne. Der-
paa anføres Exempler, hvorledes Engelen-derne derved ere
blevne forledte. — Det Forsfatteren fornemmeligen havde t
Sigte, var, efter at have forskaffet sig Kundskab om de for-
skjellige Folkeslags Sæder, Skikke, Sprog, Jord og natur-
lige Produkter, at bestemme dette vidtløftige Lands Størrel-
se, som strekker sig fra det Atlantiske til det stille Hav, paa
dets bredeste Sted mellem den 43 og 46 Grad nordre Brede.
Ved dette Forsæts lykkelige Udførelse haabede Hr. Carver, at
aabne en ny og kortere Wei til China, foruden andre betyde-
lige Fordeele for Handelen og Seiladsen; men adskilligt, som
dog ei bør affkrefte andre, hindrede Udsørfelen. Da han
var kommen til den sidste engelske Plads mod Vesten, kunde
Gouverneuren ei overlade ham det, han behøvede til For-
ærringer for de Bilde. Han lovede ham vel noget, og sendte
det til Saint Anthony; men de, han betroede det, anvendte
det til deres eget Brug. Han forandrede derfor sit Forsæt,
og besluttede at tage Weien mod Norden, hvor dog Lykken ei
var ham bedre. Efter hans Hiemkomst indgav han en Be-
giering til Hoffet, at det vilde gøtgjøre ham de Summer,
han til sine Landsmænds Handels Udbredelse havde anvendt.
Han fik derpaa Ordre at møde for Commissions-Herrerne
over de Vestindiske Colonier og Plantager. De fandt hans
Arbeide rigtigt, og tillod ham ved Trykken at bekiendtgjøre
sine Opdagelser. Strax efter forandrede de deres Tanker og
lod ham vide, at han skulde indlevere sine Papiere til dem,
som han med store Omkostninger maatte tilbagekøbe af en
Boghandler, til hvilken han allerede havde solgt dem. Sa-
gen henhvilede saaledes til nu, da Forsfatteren, kied af det lan-
ge Ophold, og overbevist om sine Opdagelsers Vigtighed,
besluttede at udgive sine Planer, Journaler og Jagttagelser.
Med det første skal vi gjøre vore Læsere bekiendt med Beret-
telser.

Hiſtorifcher Abrifſſ der in Nord-Amerika vorgefallenen Staats-Veränderung, vom Anfange des Jahres 1774 bis den erſten Jenner. Von M* einem Americaner, aus dem Francköſſiſchen, Bern, in der Salzerſchen Buchhandlung. 1779. 8vo. 350 S.**

Forfatterens Henſigt har været at berigtige de ofte falſke og ufuldſtændige Eſterretninger, ſom Europæerne have bekommet om denne for heele Verden ſaa vigtige Revolution. Iſte kunne vi fuldkommen bedømme hans Troeværdighed, ſaa længe vi endnu have ſaa lidet Tilforladeligt af andre om Nord-Americas Forfatning og Begivenhederne i nærværende Krig. Men dog ſynes Forfatteren os, uagtet han ynder ſine Landsmænd, at viſe ſig meget billig og upartiſt imod det modsatte Partie, naar han for Exempel S. 214 taler ſaaledes om Lord North, Ophavsmanden for alle de voldsomme Midler, ſom Storbritannien hidindtil har anvendt imod hans Fædreneland, og ſom man med Grund kan formode at afſkyes af Nordamericanerne lige ſaa meget, ſom Hertugen af Alba forðum af de foreenede nederlandſke Provindſer: „ Lord North kunde dog ikke igiennemdrive ſin Plan „ i begge Parlements-Kamrene, uden at erfare den heftigſte Modſtand. En upartiſt Bemærker kan ikke nægte den „ modige Duellighed, med hvilken denne Miniſter ſaa længe forſvarer ſin Plads, ſin Beundring, da ſamme dog „ ved det, ſom i fire Aar har tildraget ſig, er bleven ſaa overmaade farlig. Som en kiæk Styremand trodſer North „ enhver Fare, for at naae ſit Maal, og fører Statens „ Skib med fulde Seil midt imellem Klipperne. Selv d „ Farer, for hvilke han udsætter ſig, gjør det nødvendigt „ at beholde ham ved Roret, da man ikke tør rive ham de „ af Hænderne, al Knurren uagtet, i de kritiſke Dieblikk „ af en Skibsfart, den han ſelv har gjort ſaa vanſkelig.“ Der er ſaa meget Sandt og Rigtigt i denne Bedømmelſe, at man deraf let overtales til at troe Forf. i andre Ting, hvorom man ikke har fuldkommen hiſtoriſk Kundſkab fra andre. Da vi ikke have den Franſke Original, kunne vi allene formode Oversættelſens Rigtighed, ſom ellers er i en Schweizerſk Dialect. Verluſt ſkriver Oversætterten ſ. Ex. altid Stedet for Verluſt. Forf. antager det førſt for en afgjort hiſtoriſk Sandhed, at Nordamericanerne aldrig førend un

der nærværende Storbritanniske Regiering ere blevne anmodede om at erlægge nogen Skat eller anden Afgift til Norderlandet, end efter enhver Provindses eget Samtykke og frivillige Bestemmelse, efter foregaaende Forestilling til Forsamlingen. Greenville, en Regnskabs-Cantler, gjorde først efter sidste Krig med Frankerige, hvori Storbritannien havde anstrænget alle sine Kræfter til Americas Forsvar, det Forslag, at lette de store Byrder for Storbritannien, ved at lægge en Deel deraf paa Nordamericanerne, for hvis Skyld allene man foregav, at have udholdt denne bekostelige Krig, og det uden dertil at fordre Nationens Samtykke. Han udtænkte til den Ende den bekiendte Stempel-Act. Ikke længe derefter vovede han et andet Forsøg til Frihedens og de gamle Privilegiens Undertrykkelse. Næmlig han bemyndigede Officererne i Colonierna til selv at anvise Soldaterne Qvarteer i Privates Huuse. Det sidste kunde han ikke igiennemdrive formedelst den store Modstand, han fandt i Parlamentet. Han maatte derfor lade sig nøie med, at der blev fastsat, at Coloniernes Forsamlinger skulde være forbundne at forskaffe Tropperne Qvarteer, Brænde, Ol og nogle andre Poster af første Nødvendighed. I øvrigt blev det dem overladt, at see disse Nødvendigheder tilveiebragte ved de bedste af dem selv valgte Midler. Colonierna vare hermed misfornøiede, og gjorde Forestillinger derimod til Majestæten; men forgieves, og man fordrede det Befalede med Magt. Imidlertid blev dog Stempel-Acten igienkaldet, ikke fordi man sølte Billigheden af Nordamericanernes Klage; men for at finde Feil ved Greenvilles Planer, som den Tid mistede sin Myndighed. Hvad siden i nyere Tider har givet Anledning til Revolutionen, forbigaae vi, for ei at være for vidtløftige, da det almindeligste af de offentlige Tidender er enhver bekiendt, og den, hvis Sag det er, at eftergrandstke de mindste Omstændigheder ved Begivenhederne, desuden ei lader sig nøie med vort korte Udtog. Dog skulde vi ikke undlade at anføre nogle Træk hist og her, som vi ikke mindes at have fundet andre Steder, og som forekomme os interesserende. Naturligt er det, naar Mennesker troe sig besieledede af Friheds Aand og Kiærlighed til Fædrelandet, at man da finder dem at udøve usædvanlige Handlinger. S. 36. fortælles der om en 80. Aars gammel

mel Mand, at han, da man havde hørt, at en Trop af den Kongelige Armee ſkulde være i Anmarſch, og til de Ende havde forſamlet ſig under Baaben, ogſaa indſandt ſi blandt Mængden og ſtillede ſig i Raden med de øvrige. Uagtet man indſtændig bad ham, at afvige, blev han dog tilbage, og ſagde i en enthuſiaſtiſk Tver: Min Død kan endnu være nyttig. Jeg vil ſtille mig hen for en yngre, for at modtage Saaret for ham, hvilket ellers kunde træffe ham og ſtille mit Fædreneland ved en Beſkytter, ſom jeg kunde vedde. General-Congreſſen tog, ſom bekiendt, fiſt ſin Begyndelſe og Sæde i Philadelphia, den Stad i heele Nord-America, hvor Videnskaberne have gjort den ſtørſte Fremgang. Forfatteren anſtiller i Anledning heraf følgende Betragtning: „ Da denne Stad er i heele Nord-
 „ America det Sted, hvor Videnskaberne har havt den ſtør-
 „ ſte Fremgang, ſaa ſkulde den ogſaa være det, hvor Re-
 „ volutionen tog ſin Begyndelſe. Paa den Tid, da man
 „ ſaae Skoler oprettes i Pennſylvanien, havde man allerede
 „ med Grund kunnet forudſige, at Friheden engang her vil-
 „ de finde et ſikkert Tilflugtsſted. Videnskaberne og de ſkøn-
 „ ne Konſter ſtaaer i en nøiere Forbindelſe med Staternes
 „ Politik, end man i Almindelighed pleier at troe, og de
 „ ere derfor og det, ſom forbereder og virker Statsforan-
 „ dringerne. En tilſtrækkelig Grad af Oplyſning, ſom ud-
 „ breder ſig i forhen dunkle Egne, gjør Indvaanerne be-
 „ kiendte med deres eiendommelige Kræfter, og naar de en-
 „ gang have lært at tænke for ſig ſelv, ſaa ſatte de og Mod-
 „ til at handle for ſig ſelv. Vel indgyde Videnskaberne ikke
 „ Erobringsgeiſten. Som Fredens Børn frydes de ikke ved
 „ Trompeternes Klang og Krigens Larm. Men de opmun-
 „ tre os til at modſtaaer Uret, fordi de gjøre den føleligere
 „ for en Siel, der er vant til at tænke. De indgyde os
 „ Had imod Trældom, fordi denne vanærer Mennesket. —
 „ De lære Folkene at kiende deres naturlige Rettigheder,
 „ ved at gjøre dem ſamme begribelige, bevare dem fra For-
 „ glemmeſe, og forſvare dem mod Vold og Frækhed.
 „ Endelig ſatte de os i Stand til at modſtaaer Voldsomhed,
 „ i det de underviſe os om dens Forehavende, førend den
 „ kan udføres. ” Da andre Colonier, eſter Pennſylvaniens
 Exempel, bevægede over det indſpærrede Bostons Skiebne, be-

begyndte at foreene sig og sammenskyde til det almindelige Forsvar, udmærkede de vilde saa kaldte Maspi sig især meer ved deres Jær end Evne. Nogle Jægere af denne Horde fik at høre, i hvilken Forlegenhed Regieringen havde sat Bostonianerne. De bleve bevægede og vilde ogsaa aflægge et Beviis paa, hvor nær disse Uheld gik dem til Hierte. Deres heele Formue beløb sig ikke til meere end 16 St. Engelsk = 4 Rldr., hvilke de tilbød dem med disse Ord: Seer der, sagde de, i det de traadde ind i Forsamlings-Salen, her er septen Skilling; det er vor ganske Rigdom; vi tænkte at have villet kjøbe Rom derfor. Tager dem nu! Vi vil drikke Vand. Lever vel! Vi gaae i den store Skov paa Jagt, og naar vi kan sælge Indbyggerne i Overlandet nogle Skind, saa komme vi strax igien for at bringe eder Pengene. S. 60. leverer Forfatteren en Fortegnelse over Indvaanerne i Nord-America, saaledes som han siger, at Congressen lod samme optage.

Massachusetts	befandtes at have	=	400000	Mennesker.
New-Hampshire	"	"	150000	—
Rhode-Island	"	"	59678	—
Connecticut	"	"	192000	—
New-York	"	"	250000	—
New-Jersey	"	"	130000	—
Pensylvanien	"	"	350000	—
Maryland	"	"	320000	—
Virginien	"	"	650000	—
Nord-Carolina	"	"	300000	—
Syd-Carolina	"	"	225000	—
Summa (1)			3,026,678	—

Man har udeladt Georgien, hvis Indvaanere i en sildigere foretaget Fortegnelse fandtes at beløbe sig til 30,000. Men den Tid var det endnu uviist, om den vilde slaae sig til de tolv forbundne Provindser, som længe forbleve ved dette Tal. Da det var besluttet i Parlamentet i Engeland, med Magt at angribe det oprørte Nord-America, lagde en Borger, som misbilligede de af Ministeriumtagne Beslutninger, sin Tænkemaade for Dagen paa en Waade, som er temmelig sølsom og fandt saa Efterfølgere. Han skrev til

Cafferen ved et i London til Americanernes Bedſte oprettet Selskab, ſom tog ſig Navn af Constitutional-Selskabet.

Min Herre!

„ Jeg haver forgangen Uge betalt til Skatmesteren 172
 „ Pund, 2 Skilling og 6 Penge. Vel veed jeg, at diſſe
 „ Penge efter Sædvane vil blive anvendte til Penſioner
 „ for beſtukne Parlaments-Lemmer, for at give deres Stem-
 „ mer mod Americanernes Frihed. Jeg overſender Dem
 „ hermed 344 Pund, 6 Skilling; og ſaa ofte jeg af min
 „ Pung herefter maae tilſkyde noget til Regjeringens uret-
 „ færdige Foretagenders Udførel, vil jeg tilſende Dem det
 „ dobbelte Beløb af Summen, for at anvendes til Ameri-
 „ canernes Friheds Forſvar. Jeg har intet imod, at man
 „ belægger mig med Afgifter til Omkoſningernes Beſtridel-
 „ ſe for en god Regjering. Men naar jeg derimod mod
 „ min Billie nødes at give mit Tilſkud til et afſkyeligt og
 „ til Statens Undergang ſigtende Anſlag; ſaa vil jeg, ſaa-
 „ vidt mueligt, godtgjøre denne Skade ved at anvende dob-
 „ belt ſaa meget for de ulykkelige Undertrykkeliſens Slagt-
 „ Offere.“ Bostoſs Indſpørrelſe med videre var, ſom
 „ bekiendt, den første og fornemſte Uarſag til Nord-America-
 „ nernes Miſforſnielſe. De havde oprettet Congressen, de
 „ havde ſamlet ſig, for i fornødent Fald at ſætte ſig til Mod-
 „ værg; men endnu havde man ikke paa nogen af Siderne
 „ villet gjøre noget Angreb. Det blev ventileret i Parlamen-
 „ tet, at tage ſig Sagen alvorlig an og bruge Magten med
 „ Eſtertryk. Da blev Grev Chatam, denne gamle forſøgte
 „ Statsmand, paa nye bragt i Flamme. Henreven af en
 „ prophetiſk Iver beſtreed han i Overhauſet Miniſteriets For-
 „ ſlag med en Heede, ſom ſyntes adſkillige Lorder at overſkri-
 „ de Anſtændigheds Grændſer. Man affattede ſtrax forud en
 „ Dom over denne den Americanſke Friheds uforſærdede For-
 „ ſægter. Nær havde London ſeet et Exempel paa den Uret-
 „ færdighed, Athen udøvede mod Miltiades. Overhauſet for-
 „ glemte alt, hvad Engeland ſkyldede denne ſtore Mand, og
 „ vilde have ladet ham ende ſit Liv i Taarnet blandt Statsfor-
 „ bryderne. Fem og tredive Stemmer vare imod ham; til
 „ Lykke havde det modsatte Partie ſex og tredive, og ſaaledes
 „ kom denne berømte Miniſters Skiebne i dette Dieblif an
 „ paa een enefte Stemme. — „ Og dog tør Albion kalde

„ ſig

„ sig fri, (siger Forf.) Ak! at det dog ikke vilde gjøre sig
 „ stor mod andre Nationer af et Ord, hvis Bemærkelse det
 „ selv saa ofte har beskiæmmet!“ Skion er den Belønning,
 som Chatam nød for sin udmærkede Iver i Stedet for den
 ham af andre tiltænkte Beskiæmmelse. Det i Guid-hall for-
 samlede Statsraad besluttede, at hans Tjenester i dette saa
 vigtige Tilfælde skulde optegnes i Stadens Aarbøger, og
 Forsamlingen bevidne ham deres Taknemmelighed paa det
 Almindeliges Vegne. Den 19 April 1775 var den forme-
 delst Følgerne saa vigtige Dag, da Tropperne paa begge Si-
 der kom til virkelig Slag ved Concord nær ved Charlestown.
 Omstændighederne vare følgende: Et Detaschement af 7 til
 800 Mand Kongelige Tropper, under Oberst-Lieutenant
 Smiths Befaling, gik om Bord paa nogle Baade tæt ved
 Boston, seilede saa til Philips-Farm, lidet oven Floden
 Charles, og marscherede derfra i Stilhed til Concord, et
 Sted, som ligger 6 Mile fra Boston, og hvor Provind-
 sial-Congressen havde forsamlet sig. Rygtet herom udbre-
 dede sig strax i heele Egnen, og National-Tropperne forsam-
 lede sig om Natten i nogle Landsbyer, for efter Omstæn-
 dighederne at gribe til de fornødne Midler. Da de Konge-
 lige kom til Lexington, sandt de der et Compagnie Solda-
 ter under Baaben, som vare forsamlede for at passere Wyn-
 string. Med fordobbele Skridt marscherede de løs paa dem,
 og Officeeren, som anførte dem, befalede Americanerne i
 fornærmende Udtryk, at adskille sig og nedlægge deres Baa-
 ben. Disse svarede ham allene med en spodsk Latter, hvor-
 efter nogle Officerer brændte deres Pistoler løs paa dem, 4
 eller 5 Soldater gjorde ogsaa nogle Flinteskud, og et Die-
 blik derefter gav Detaschementet en General-Salve, som
 dræbte 8 Mand af dem, saarede 9 og adspredte de andre,
 især fordi de ikke vare forsynede med Lod og Krud. Dette
 var den første aabenbare Fiendtlighed, som blev udøvet i
 Nord-America imellem de Kongelige og Indvaanernes Trop-
 per, hvis bedrøvelige Følger formodentlig endnu i mange
 Aar vil vedvare. Ved den ved Concord af de Kongelige
 Tropper udøvede Boldsomhed oprørtes strax heele America.
 Fra Puritanerne i Boston fik Gage et Skrift, trykt i Phi-
 ladelphia, hvorved de opsigde Storbritannien al undersaat-
 lig Lydighed, forfattet i en Stiil, som er Puritanerne egen,

og for ſin Særhed meget moerſom at læſe nogle ſaa Gange. Frygt for at blive vidtløftige, forbyder os at indrykke det heele; men ſaa bezynder det: „ Lev vel, Storbritannien! „ Vi kiende dig ikke meer for vor Moder. Du er bleven „ grueſom, du har ingen Kiærlighed meer til os, end den, „ Sædyrene have til deres Unger. Med grædende Dine „ bad vi dig om Ret — Men, o Voldsomhed! o Mord! „ — Men du kom over os med draget Sværd, og nødte os til at udbrage vort, for at forſvare os mod dine „ Hug. Dette Angreb har ſønderrevet Baandene, ſom „ knyttede os tilſammen, og forjaget Kiærlighed til dig af „ vore Hierter. O Britannien! nu maae du ſørge for dig „ ſelv allene. &c. Det synes at være en ſtor Statsfeil, at Storbritannien, da den dog var ſindet med Magt at bringe Nord-America til Lydighed, ikke ſtrar gav Gage ſaa mange Tropper, ſom dertil behøvedes. Den begyndte Fiendtlighed tiende allene til at giøre Oprøret modent. Han maatte derfor i London giøre Anſøgning om en anſeelig Forſtærkning, og Parlamentet tilbød Kongen, for at han efter Godtbefindende kunde bruge de reguleerte Tropper i de trende Riger, at opbyde de 60000 Mand, ſom under Lord Chathams Miniſterium i ſidſte Krig vare oprettede, da Storbritannien frygtede for en Landgang af de Franſke. I Følge af den førſte Oprettelse tør denne til Kyſternes Bevarſe beſtemte Militz aldrig forſamles, uden naar Staten trues med en Landgang. Den bekommer i Freds-Tider daglig tiue Pence eller Styver i Sold, og ſver ſig maanedlig eengang i at fyre. Een af de førſte, ſom udmærkede ſig ved ſin Iver for ſit Fædrelands Forſvar i Nord-America var Oberſt Putnam. Han ſtillede ſig for Spidsen af et Detaschement ved Roxbury, og ſvoer at hævne ſit Fædreland, eller begraves under dets Ruiner. Samme Tænkemaade ſøgte han at indgyde alle andre. Om hans Siels Faſthed kan man giøre ſig et Begreb af de Ord, han ſagde til en Engelliſk Royaliſt, ſom Skildtvagterne ved Boſton havde anholdt: „ Gaae tilbage, ſagde han, og naar General Gage ſkulde ſpørge dig, om jeg har mange Tropper „ under mig, ſaa ſvar ham i mit Navn, at jeg har nok, „ og ſkulde det end lykkes ham at ſlaae dem, ſaa ere de endnu „ nu — og efter et andet Nederlag vil de endnu blive „ nok;

„ nok; og jeg haaber, han skal endelig erfare, at jeg har
 „ alt for mange for ham og for de Tyranner, hvis Redskab
 „ han er.“ Hvad Forfatteren fortæller om den berømte
 Washington, kunde vi ikke, formedelst dets Mærkværdig-
 hed, forbigaae. Han var en riig Indvaaner i Virginien,
 som besad uendelige Tobaks-Plantninger. Lig en Camillus
 lod han sig kalde fra Ploven til den i Fare svævende Repu-
 blik's Forsvar. Han hvervede et Corps Soldater tilsammen,
 hvilket han i Krigstrugt snart gjorde de regulerede Tropper
 ligt. Han gav dem Mundurer, og bevæbnede dem med Ge-
 værer af en nye Opfindelse, som lades bag fra ved Svands-
 Skruen, og i hvilke Kuglen ved Løsskydningen beskriver en
 Snekkelinie af halvanden Kreeds, saa at Skuddets Længde
 anseelig forsøges ved Modstandens Formeering. Han lod
 ogsaa Feldtstykker forsærdige efter Hr. Bernouillis Udkast,
 som vare meget beqvemme at fortbringe. Deres fornemste
 Fortieneste bestod deri, at de vare meget kortere end de,
 som det Engelske Infanterie brugte, uden at de derved tabte
 noget i Henseende til Virkningen. Dette, siger Forfatte-
 ren, seer derved, at man gjør Røret i Stykket meget vi-
 dere end Nummet, hvori Pulveret indstoppes i Forhold til,
 som den indsluttede Luft er meget tykkere end den udvortes.
 Bedre veed Forfatteren ikke at udtrykke sig herom, og man
 seer let, at han ikke er Artillerist; men vi have ikke troet os
 det tilladt, at forandre hans Ord. Det er imidlertid mær-
 keligt, hvorledes hver nye Krig giver Menneskene Anled-
 ning til disse morderiske Redskabers Forbedring, saavel som
 Krigskonstens Forfinelse i Almindelighed. Ikke er det uri-
 meligt, at vi inden denne Krigs Ende maaskee vil lære For-
 bedringerne i denne ødelæggende Kunst af Nord-Americaner-
 ne. Saaledes opfandtes Mørserne omtrent 1588 i Krigen
 imellem Spanien og de oprørte Nederlande. Artilleriets
 hyppigere Brug er først bleven indført i forrige Tydske Krig,
 og Franskmanden sølte dens Virkning ved Rosbach. De saa-
 kaldte Eenhjørninger, hvis Brugbarhed Kyndigere maae
 bedømme, men hvis Opfindelse dog havde til Hensigt, at
 dræbe flere Mennesker, skylde Rusland deres Oprindelse i
 sidste Krig. Og hvad Under da, om America og engang
 kommer at forsøge sine Opfindelser paa Europæerne! Oberst
 Washington blev udnævnt til øverste Feldtherre over alle
 Nord-

Nord-Americanas Tropper. Alle vare fornøiede med dette Valg, og ſpaaede ſig meget af denne Officeers Duelighed, ſom for-
 dum (i ſidſte Krig med Frankerige) havde giort ſit Fædrene-
 land en meget vigtig Tieneste, ved at bedække General Brad-
 docks Retirade. Han havde og i Begyndelſen af ſidſte Krig
 Commando over et Regiment lette Tropper, kaldede Rifle-
 mer. Man maae ved denne Leilighed beundre Lees Beſke-
 denhed, ſom, uagtet ſine bekiendte ſtore Talenter, foredrog
 Waſhington for ſig ſelv af en ſærdeles uegennyttig Politik.
 Forfatteren ſynes at have Ret, naar han formoder, at det
 er ſkeet, fordi han ikke var en indfødt Americaner. S. 181
 & ſeq. indfører Forfatteren de om Fangernes Behandling
 imellem Waſhington og Gage verſede Breve, ſom ere mærk-
 værdige for Tænkeren formedelſt den ædlere Tænkemaade,
 Waſhington deri ytrer, og tiene til et Beviis paa Menne-
 ſkelighedens ſtørre Politur i dette Aarhundrede, endog hos
 Nord-Americanerne. Man veed, at Nord-Americanerne
 af Mangel paa Penge har maattet indføre Papiir-Myndt,
 hvilken af General-Congreſſen blev given Cours og Credit
 efter dens Lydende. En vis Particulair, født i London,
 vilde ſælge en ſmuk Heſt, og lod til den Ende en Seddel
 omgaae, i hvilken han anſlog Heſtens Priis til 30 Guineer
 i Engeliſke Banco-Breve, men til 60 i Americanſk Papiir-
 Myndt. Congreſſen lod ham ſtrax, ſom en ſlet Borger,
 gribe og fængſlet anholde. Tegningerne paa diſſe Sedler ere
 langt fra ikke uvittige. De ſigte alle til, ved allegoriſke Bil-
 leder at ſtille Folket Kiærlighed til Fædrelandet for Dine.
 Nogle af diſſe Papiirer foreſtillede en Harpe, for at tilkien-
 degive de foreenede Coloniers Samdrægtighed, med Opſkrift:
 Majora minoribus conſonant; andre et Bildſviin, med
 Devife: Aut mors, aut vita decora; andre en Dren med
 udspændte Binger, holdende en Trane i ſine Kløer, med
 Opſkrift: Exitus in dubio; adſkillige havde en Tornebuſk
 til Præg, hvilken en Haand ſtræbte at afribe, med diſſe Ord:
 Suſtine vel abſtine; nogle foreſtillede en Bæver, ſom ar-
 beidede paa at afbide Stammien af et ſtort Træ, med Mot-
 to: Perſeverando; igien andre et ungt Træ, nedkrummet af
 en Laſt, ſom ikke deſmindre ſkiød ſine Greene lige i Veiret,
 med de Ord: Depreſſa relurgit; andre en Haand, ſom hol-
 der en Pleiel over nogle Korn-Ar, med Paaskrift: Tritu-
 ratio

ratio ditat; andre Lynet, frembrydende af en mørk Skye, med Motto: Serenabit; nogle en Storm, i hvilken adskillige Skibe forgik, et Eolus-Hoved blæste af al Magt paa Havet, Paaskriften var: Vi concitatae, paa den anden Side saae man et stille Hav med Skibe og en klar Himmel og de Ord: Cessante vento conqviescimus; endelig havde nogle det Præg af et Alter, omvundet med Laurbærkrandse, og derhos: Si recte facies. Forfatteren slutter Bogen med den af Gates over Bourgogne erholdne Seier, og indfører tilsidst den imellem Frankerige og de Nord-Americanske i forrige Aar sluttede Venstabs- og Handlings-Tractat. Han forbigaaer i Sidstningen at fortælle meget, som han forudsætter at være Læseren bekiendt, og giver os Forhaabning om fire Aar at vilde fortsætte Bærket, som altid formedelst Begivenhedernes store Vigtighed vil interessere Læseren og tjene Historikeren til at gjøre sig et fuldstændigt Begreb om een af de største Revolutioner i Verden.

Anmeldelser.

I London har man fra April-Maaned indeværende Aar begyndt en ny Udgave af den bekiendte almindelige Verdens Historie. Bærket skal bestaae af 50 Bind i Octav og 4 Bind Tillæg. Maanedlig udkommer et Bind, og Prisen for hvert er 5 Engelske Skilling. For at vinde Tid til Landforternes og øvrige Kobberes nøiagtige Tegning og Stikning, udgives de først ved Bærkets Slutning. Bærket giennemsees paa ny, og omarbeides, hvor nyere Efterretninger gjøre det nødvendigt, og hvor een eller anden Deel af Historien er forfattet for kort eller vidtløftigt i Forhold til de øvrige. Man leverer desuden Storbritanniens Historie, som ikke findes i forrige Udgave.

Subskriptions-Plan paa et nyt Tydsk og Dansk og Dansk og Tydsk Lexicon.

Da mange hidindtil have ønsket et fuldstændigt og rigtigt Tydsk og Dansk Lexicon efter det Tydske og Danske Sprogs nu værende Genie, har jeg foretaget mig at udgive en ganske nye Tydsk og Dansk og Dansk og Tydsk Ordbog, hvori man vil forefinde, saa vidt mueligt, alle høitydske i daglig Tale

Tale og hos de beſte og nyeste tydſke Skribenter og Digtere forekommende Ord med deres forſkiellige Bemærkelſer, classificerede med de dertil hørende Talemaader og Ordſprog, givne med de rigtigſte og beqvemſte Danſke Ord og Talemaader, ſamt de regelrette og uregelrette Tydſke Verbers Forandringer og Brug, Adjectivernes Forandringer, Præpoſitionernes, Conjunctionernes og Interjectionernes Styrelſer, og hvad andet der hører til Kundſkab for Begyndere i Sproget, til Dvælle i daglig Tale, for en Skribent og til Overſættelſe af det Tydſke og Danſke Sprog; herforuden vil man og heri finde de fornemſte Hoved-Kunſt-Ord og deres Danſke Bemærkelſer i Naturhiſtorien, Oeconomien, Medicinen, Geographien, Skov-Jagt- og Landvæſenet, Handelen, Hauge-Dyrkingen, de alvorlige Videnskaber, de ſkønne Videnskaber og Kunſter, ſamt Haandværkene. Bøket udarbeides af et Selskab, ſom for det første vel ikke kan navngive ſig, men hvis Duellighed til Arbeidet jeg kiender og derom fuldkommen tør forſikre Publicum. Den første Deel, ſom ſkal indeholde den Tydſke og Danſke Ordbog, bliver omtrent 3 Alphabeter, og ventes færdig fra Preſſen i næſtkommende Aar, da den Danſke og Tydſke Deel, der omtrent vil blive ligesaa ſtor, og udarbeides med ſamme Flid ſom den første, ſkal udkomme ſaa ſnart mueligt derefter. Hele Bøket trykkes i ſtor Median-Octav med ſpaltede Sider og nye Skriſt. Arket overlades til Subſkribentere for 3 Sk. paa Tryk-Papiir og 4 Sk. paa Skriv-Papiir; men for dem, ſom ei ſubſkribere, bliver Prisen høiere. De, ſom ville umage ſig med at ſamle Subſkribentere, erholde et Exemplar frit paa 10. Til October-Maaneds Udgang modtages Subſcription hos mig ſom Forlægger

Gyldenſdal,

boende i Sillegaden No. 66.

Af diſſe lærde Efterretninger udgives ugentlig eet Stykke
ved Brødrene Berling.

No. 33.

Kjøbenhavnſke

Nye Eſterretninger

om

Lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 13de Auguſtii 1779.

Det nyeste Magazin af Fortællinger, eller Samling af moralske, rørende og moersomme Romaner og Historier paa Dansk, udgivne ved H. J. Birch. Første, Andet, Tredie og Fierde Bind. Kjøbenhavn, 1778. Trykt i det Kongel. Universit. Bogtrykkerie hos N. S. Godiches Eſterleverſke ved J. C. Godiche, og findes ſammesteds til Kjøbs for 12 Rdl. paa Tryk-Papir og 3 Rdl. Skrivpapir.

Det store Bifald, ſom denne periodiſke Samling, hvoraf vi her have den første Mærgang for os, har vunden, frietager os fra at ſkrive meget om den. Men ſom henhørende til Publicum vil vi ogſaa give vor Stemme, og denne bliver i alle Mæader til Samlerens Fordeel. Hr. Birchs Valg er ypperligt og hans Overſættelse er af ſamme Beſkaffenhed. Naar nu alle de valgte Stykker i ſaadan en Samling ere indvortes gode og lade ſig tillige læſe i vort Sprog ſom Originaler, ſaa har jo et Arbeide af dette Slags alle de Fortienester, det kan have. Det er mueligt, at der i dette Magazin hiſt og her kan findes nogle ſmaa Feil, ſom vi af Mangel paa een og anden af Originalerne ikke har kunnet opdage, og Hr. Birch er alt for beſkeeden til at negte det, men ſaa vidt vi har ſammenlignet, har der ingen været at finde, ſom fortiente at antegnes, og nær havde vi ønsket, at ingen af Originalerne maatte være anderledes end Overſættelſen, da vi heelt igiennem har kunnet læſe uden at ſtøde paa

eet eenefte Sted, der havde noget tvungent i ſig eller ſtandsfød
 vor Læſelyſt. Den gode Smags Udbredelse er Samlerens
 Hoved-Merke. At danne og forædle Menneſket, at lære
 røre, fornøje og paa en fornuſtig Maade underholde ſine Læ-
 ſere og Læſerinder er hans Plan, og den har, ſom Fortæller
 til næſte Aargang beretter, ikke heller været uden Virkning
 Med fuldkommen Grund troe vi dette om alle dem blant Læ-
 ſerne, der have lige ſaa ſølsom en Siel ſom Overſætteren,
 og med Fornøielſe ſee vi, at Bøket, uagtet den nye Cirke
 af Beſkæftigelſer, hvori Hr. Birch nu befinder ſig, og ſom
 ikke tillader ham længere at tage nogen merkelig Deel i dets
 Fortſættelse, dog ikke ſkal ſtandſe. Hr. S. C. Amberg, en
 duelig Eſterfølger paa denne Bane, ſom foreener Smag,
 Flid og Nøiagtighed, har paataget ſig at fuldføre, hvad
 hans Formand begyndte, og vil heller reent nedlægge Penner
 end levere ſine Læſere noget ſmagløſt eller ulæſeværdigt. For
 deres Skyld, ſom endnu ikke kiende denne Samling af For-
 tællinger, vil vi anføre Indholdet af denne Aargang, ſom
 udgør fire Bind, hvoraf ethvert er udkommet i tre Hæfter.
 Det første Bind indeholder Venſkabs Seier over Kierlig-
 hed i to Deele, af en Franſk Roman, trykt i London 1751.
 Den ſlette Moder af Marmontel; diſſe tvende har Hr.
 Birch ikke ſelv overſat, men paa det nyeste giennemſeet,
 ſørend de bleve udgivne. Strengleegs og Sangs Op-
 ſindelse; en Idylle af Geſner. Den gode Moder af
 Marmontel. Den ſagtmodige Kone; en Engeliſk Hiſto-
 rie. For ædle Siele; ſem forſkiellige Stykker. I det an-
 det Bind findes den første, anden og tredie Bog af Thomas
 Jones. Venſkab paa Prøve af Marmontel. Menne-
 ſkets Rolle, ſpillet med Velanſtændighed paa Vaſener-
 nes Skueplads. En tydſk Fortælling fra det attende Aar-
 hundrede i Form af et Levnets-Løb, tagen af Mein Contin-
 gent zur Modelectüre. Daphnis og Mycon; en Idyl-
 le af Geſner. Det tredie Bind leverer Fortſættelſen af
 Skriſtet: For ædle Siele; og Et Peruvianiſk Fruentim-
 mers Breve, af Madame Graſigny, overſatte ved Friede-
 rich Hansen. I fierde Bind læſes Aza's Breve til Zilia.
 Liigverſet efter Hagedorn. Thomas Jones, fierde og
 femte Bog ved Hr. S. C. Amberg. Samlingen har henimod
 To Hundrede Subſcribenter, og vi anſke Forlæggerinden
 mange flere.

Amsterdam.

Anecdotes pour servir à la vie de J. J. Rousseau &c. 80
S. i st. 8vo.

Under Benævnelse af Amsterdam er venteligen i Sveits anbrte Piece trykt, der ei er andet end en liden Samling af alle Slags Rousseau angaaende, hvilket, som det og hedder paa Titlen, kan medløbe som en Suite du supplement à ses euvres. Et Par Anekdoter om ham; hans Meening om de græske Tragoedier, som han formedelst Sprogets musikalske Harmonie holder for virkelige Operaer; et Par Breve af Hr. Dorat; De la Harpe réflexions critiques sur Rousseau & les ouvrages af Mercure de France; et Brev til samme om hans Dom over Rousseau's Skrifter; en Grevindes Brevverling med Rousseau, for at erholde Tilladelse at besøge ham; Rousseau's Skrivelse til et ungt Menneske, som vilde reise til ham, for at bekomme Underviisning i Dyd; en Ubertøvnts Brev, som tilbyder N. en Baaning paa Landet. Det er alt hvad man her finder. De forekommende Anekdoter ere følgende: Han er fød den 28de Junii 1712. Han beyndte sildig at skrive, først sbranlediget ved Akademiet i Dijon, som foreslog det bekiendte Spørgsmaal, og kronede Rousseau's paradore Afhandling om Sædernes Fordervelse ved Videnskaberne. Dersom de la Harpe siger sandt (som dog hans Modstander negter) svarede Rousseau en Ven, der purgte ham: hvilket Partie han vilde tage? „Videnskabernes,“ og dog lod han sig ved Svaret forlede til det Modsatte: „Nei dog! det er Efelsbroen! tag Modpartiet, og „De skal see, hvilken Allarm De skal opvække!“ Kong Stanislaus og andre, blant hvilke Justice-Raad Schytte i en Tale paa Kongens Fødsels-Dag, have giendrevet Priis-Skriftet. Dersom skrev han sit Brev om Skuespillene, og, for videre at udvikle sine i Priis-Skriftet yttrede Tanker, sin Afhandling sur l'inégalité parmi les hommes, som i det mindste forraader et tænkende Hoved, der siger alt, hvad det tænker, med Varme. Herpaa fulgte hans Brev om Musikken, hvori han fradømte Franskmændene al Musik, som vel opmuntrede dem til at legge Bind paa Musikken, men paa-drog ham tillige saadant Had, at man forbød ham Adgang til Operaen, og under en almindelig Haandklappen forbrænd-

te hans Billede paa Theatret. Hans Dictionnaire de Musique indeholder de didhen hørende Artikler omſtøbt, ſom han forhen havde udarbejdet for Encyclopedien. I han nouvelle Heloïſe foreenede han ſin Philoſophie, ſine Stridigheder og Kierlighedſ Forbindelſer; dog endnu mere Philoſophie og Beltalenhed i hans Emile, ſom paadrog ham hans ſørſte Ulykke; thi den og hans Contract ſocial bleve aſtaad i Geneve fordømte. Af den Aarsag opgav han ſin Borger-Næt i Geneve, ſkrev Lettres de la montagne, ſom bragte de allerede ophidsede Hoveder endnu i en større Gæring. De to Skribentere, han efter de la Harpes Meening meeſ har betient ſig af, ere Seneca og Montaigne. I the Town and Country Magazine for 1770. ſtaaer en Afhandling hvori Rouſſeau beſkyldes for Plagianismus. Denne Forfatter paaftaaer: at han intet har ſkrevet mod Videnskaberne Misbrug, ſom jo findes hos Lilio Giraldi i hans Progymnasma aduerſ. Litt. opera Gyraldi, fol. Baſiliæ 1580. Hans Contract ſocial er taget af Mariana, Mariana Soc. Jeſ. de Reg. Inſtitut. Moguntia 1605. Lib. I. C. 1. Soliva gi initio homines incertis ſedibus ferarum ritu, &c. o af Buffier. Buffiers Courſe of Sciences. Diſſ. 52. fol. p. 974. Sextus Empiricus af det andet Aarhundrede ſkyldte ham ſine Tanker om Muſikken. Emil er taget af Locke, Nicole og Boſſuet. Hans nouvelle Heloïſe af Clariffa. Et andet Sted lader Engælænderen Rouſſeau ſaaledes tale „ Hobbes meddeelte mig ſine politiſke Drømme; jeg laant „ mine Beſkyldninger mod det menneſkelige Kjøn af Corne „ lius Agrippa, og jeg er i Gield hos la Bruyere for nog „ af mine Charakterer.“ Nu er, lægger han til, Hemmeligheden opdaget: Facile eſt epigrammata belle Scribere ſed librum ſcribere, difficile eſt. Vi have lagt Merke til at Engælænderne i Almindelighed ikke ere Venner af Rouſſeau blant andre anvender een af dem dette Popes Vers paa ham Great wits to madneſs nearly an allied. Men vi kommigien til vort Forehavende. Rouſſeau's uforſtilte Væſen o Frimodighed taler af hans Skrifter. To Jeſuiter ſpurgt ham om den Hemmelighed, hvorledes han med ſaa megel Varme og Beltalenhed kunde ſkrive om alt. Han ſvared dem: Han beklagede at denne Hemmelighed ei var gangbar deres Selſkab, det beſtod ei i andet, end at han aldrig ſagde noget

noget, uden det han tænkte. Dog talte han, hvilket een, der i hans sidste 12 Aar fortroeligen omgikkedes ham, fortæller, aldrig usordeelagtigen om nogen levende Lærd; han talte endog med Hidsighed mod dem, der ikke undte Voltaire de offentlige Vresbeviisninger, endskiønt Voltaire aldeles ikke var hans Ven. Man veed, at han tilbragte sine sidste Aar i Paris, og ernærede sig kummerligen, meest ved musikalske Moders Afskrivning, overseet og foragtet af Staden, som næsten til samme Tid dræbte Voltaire med Emigrerier. Af et astrykt Udtog af et Brev fra Rousseau, skrevet i Febr. 1777., seer man, at hans Kones vedholdende Sygdom nødte ham allene at føre deres liden Huusholdning, endeligen svækket af Alderen, antog han en Dige. Dog bleve hans Omstændigheder saa trykkende, at han tilbød sig, at leve indsperrt i eet eller andet Tilflugtssted, eller til Syne frie, i et Hospital eller Nørken, blant vilde og haarde Folk, naar man vilde sørge for hans Kone overeenstemmende med hendes Tilstand, og til hendes Død give hende de simpleste Klæder og den sletteste Føde; hvorfor han gierne vilde give alle sine Penge, Boeskab og Renter. Han drog og virkelig mod Enden af May 1778. til et lidet Huus ved Ermenouville, som tilhørte Marquis de Girardin, hvor han den 2den Julii om Morgenen Kloffen 9, efterat han var kommet hjem fra en Spasfergang, blev angrebet af et Slagflod, og døde 3 Timer derefter. Omstændighederne ved hans Død findes allerede i det Danske Bibliothek; vi skal allene lægge dette til, at Hr. Girardin har paa en ophøiet Grund ladet opføre en Tempel for Philosophien, hvoraf det Indvendige er prydet med fem Støtter: paa den første staaer skrevet:

Newton,

Lucem.

Paa den anden

Penn,

Humanitatem.

Paa den tredie

Voltaire,

Rediculum.

Og paa den femte

Rousseau,

Naturam.

Paa den fjerde

Han har selv skrevet sit Levnet, hvor han blant andet taler aaledes om sig selv: Jeg foretager mig en Handling, som er uden Exempel, og i hvis Udsørsel jeg ingen Efterfølgere skal faae. — Jeg skal betragte en Mand i al naturlig Op-

rigtighed — og denne Mand er — mig ſelv. Jeg, alle, veed hvad der foregaaer i mit Hjerte: og jeg kiender den menneſkelige Kiøn: — Jeg er ikke liig nogen Mand, je har ſeet, og jeg troer endog, at jeg er ikke liig nogen Mand ſom er til: Jeg tænker ei herved at ſige, at jeg er bedre eller verre end andre: Jeg er forſkiellig fra alt: Jeg ſkal ikke beſtemme, om Naturen gjorde vel eller ilde, da den brød den Muld, hvori jeg var kaſtet: om dette kan Læſerne alledømme, naar de have læſt diſſe Eſterretninger. — Lad den ſidſte Trompet lyde, naar den vil — jeg vil nærme mig, med denne Bog i min Haand, til den øverſte Dommers Domſtoe — Jeg vil ſige driſtigen — Her er Protokollen over det jeg har gjort, over det jeg har tænkt, over det jeg er: — Jeg har tilkiendegivet mine Dyder og mine Laſter med lig Nabenhiertighed. — Jeg har intet ſkiult — intet forſti — intet beſmykket; — Jeg har ſeet mig ſelv ſkyldig omkring, naar jeg virkelig var ſaa: Jeg har opluſt mit Hjertes inderſte Glemmer, ligesom de ere aabne for dig, O ævige Vaſen! — Mine Medſkabningers utallige Mængde forſanles til Hobe rundt om mig — lad dem høre min Bekiendſe — lad dem blues for min Uværdighed — lad dem begræde alle mine forſkiellige Uſelheder — men — lad enhver i ſin Tour, oplade ſit Hjerte for din Throne, — og da lad nogen fordrifte ſig at ſige til Dig, — Jeg var bedre end denne Mand. — Vi troe gjerne, at det Hele er et Meſteſtykke af Genie, Nabenhiertighed, Oprighed og Mod, ſom hiſiges S. 13; endſkiønt ond Lune, der hos en Mand, ſom Rouſſeau, ſaa ene i ſin Art, ſaa trykt af Ulykker, næſten veer nødvendig, og maatte have en ſtor Deel deri. Men hvorfra ſtrykte man ikke hans eget, eller ſøgte at bekomme det? Det vilde dog altid have været et ganſke andet Supplemet til hans Skrifter, end diſſe ſammenſlikkede Anekdoter.

Berlin og Stettin.

Neuer Unterricht und Zeitvertreib für das ſchöne Geſchlecht in geſammelten Briefen und Erzählungen aus fremden Sprachen. Erſter Theil. Bey Joh. Pauli. 1779

Denne Samling, ſom og er udkommen i Nar under Titel

af Unterhaltungen beym Thee, in Fleinen Erzählungen, er ganske moersom. Læserinderne, som den egentlig er bestemt for, trettes her ikke ved lange og endeløse Historier, men kan efter eget Behag og efter deres Tid og Leilighed vælge en kortere eller længere Fortælling at fornøie dem ved. Da her i disse smaa Fortællinger findes intet, som strider imod Dyd og gode Sæder, men meget, der er rørende og lærerigt, saa anbefale vi dette Skrifts Læsning, som en anstændig Tidsfordriv. I dette Bind ere tretten Historier, hvoraf den første, som den længste, er deelt i to Deele, for ikke alt for længe at opholde det smukke Rign ved Thee-Bordet. Gierne kunde vi her levere disse korte Fortællinger i endnu kortere Udtog, dersom vi ikke befrygtede herved at betage Læserinderne den halve eller maaskee den hele Fornøielse, og troede, at Nyssierrigheden efter Skrifter af dette Slags snarere ved en Anmeldelse bør opvækkes end stilles. Vi lade os derfor nøie med at bekiendtgjøre enhver Fortællings Indhold eller Overskrift: Geschichte des Fräuleins von Cerni, oder: Sie liebte ihn ohne ihn zu sehen. Cydalise und Sergy, oder: die Macht der Schönheit. Der glückliche Schiffbruch. Das nützliche Portrait; Eine moralische Erzählung. Lucius und Emilie, oder: die verfolgte und gekrönte Unschuld. Die glückliche List, und der aus dem Irrthum gezogene Goldmacher. Adine, oder: die Pyrenäische Schäterinn. Die Heyrath aus dem Stegreif. Der Sieg der Ehre über die Liebe. Die Probe der Liebe und Freundschaft; eine moralische Erzählung. Die beyden Heldinnen, oder: die der Tugend von der Liebe gebrachten Opfer. Das Duell; Eine moralische Erzählung, burde ikke saa meget læses af Fruentimmer, som af dem, der ved enhver usel Leilighed staae færdige med Kaarden i Haanden, for enten at stikke eller lade sig stikke. Der edelmüthige Tablettkråmer; eine wahrhafte Anekdote. Af Breve, som Titulen lover, findes i denne Deel intet. Dem saaer man ventelig nogle at see af i de følgende.

Gießen.

Lecture für die erwachſene Jugend zum Unterricht, Vergnügen und Beredlung des Herzens. Erſter Theil. In der Kriegeriſchen Buchhandlung. 1779.

En meget behagelig Blanding af alvorlige og lærerige Afhandlinger, muntre Indfald og Fabler, og rørende Fortællinger; altsaa, ſom Titulen lover, til Forſtandens Underretning, Sindets Fornøiſſe og Hjertets Forædlelſe. Vi behøve ikke at bekymre os om, hvad Samleren har af ſig ſelv, og hvad han har taget af andre, naar det kun alt er got og læſeværdigt. I Henſeende til det, der angaaer Hjertets Forædlelſe, har Skriftet: Für edle Seelen, hvoraf vi nu har en Danſk Overſættelſe, gjort ham god Tienefte. De vidtløftigſte, men grundige Betragtninger, ſom findes i denne Deel, har følgende Overſkrift: Merkværdigheder ved Meneſket. Det menneſkelige Livs Ufbildning. Det uretmæſſige og latterlige ved Hofmod. En døende Moders Brev til ſin Datter. Om Nattevandrere eller dem, der i Søvne foretage ſig adſkilligt, ſom om de vare vaagne. En Fadere Lære-Regler for hans Søn. Om de Midler, Naturen tilbyder os til længere at bevares mod Alderdommens og dens Svagheders Annærmelſe. Hvorledes man ſkal indrette ſine Studeringer for at naae ſin Henſigt. Diæt-Regler. Betragtninger over Plante-Riget. Foreſtilling for Ungdommen, angaaende et gudfrygtigt Levnets Behagelighed og Nytte. Deres Lykſalighed, ſom ſøge at Fiende Guld. — Af de kortere deels alvorlige, deels muntre, Stykker vil vi anføre et eller andet til Prøve. S. 42. Eine merkwürdige Begebenheit. „ M. Boursule,
 „ Prediger zu Stennes, ein Mann von ohngefähr 79 Jahren, war ſeit langer Zeit als ein groſſer und erbaulicher
 „ Redner geliebt und bewundert. Er verband mit einer
 „ nicht geringen Gelehrſamkeit die reinſten Sitten; ſuchte
 „ die Dürftigkeit allenthalben auf, und unterſtützte die Armen ohne Gerauſche. Dieſer tugendhafte Geiſtliche hatte
 „ die ganze Faſten hindurch im Kirchſpiele von Touſſanits
 „ gepredigt. Den Montag in Oſtern beſtieg er bey ſich die
 „ Kan-

„ Kanzel und redete von der Seligkeit der Frommen nach die-
 „ sem Leben. Mit einem seinen Alter ungewöhnlichen Feuer
 „ druckte er das Verlangen der Gläubigen nach dieser Selig-
 „ keit aus. Aber eben hier war es, wo er plötzlich inne
 „ hielt, sich mit den Händen auf die Kanzel stützte, und das
 „ Haupt sinken ließ. Anfänglich glaubte man, daß er in
 „ dieser Stellung seine Gedanken sammeln wolle; man wür-
 „ de aber bald gewahr, daß er todt sey! (welchen Eindruck
 „ muß diese Rede in den Zuhörern gemacht haben). — S.
 „ 173. Gellert bestätigt durch sein Beyspiel seine Mo-
 „ ral, og S. 285. Ein wahrer Seelsorger, som vi for
 „ Nummets Skyld ikke vil affkrive, ere lige saa smukke at læse.
 „ S. 66. Anekdote. „ Ein gewisser hirnloser Geck, der ein
 „ Erzplauderer war, befand sich eines Tages in einer zahl-
 „ reichen Gesellschaft, und nachdem er solches durch sein elen-
 „ des Gewäsche, während einer ganzen Stunde, die größte
 „ lange Rede verursacht hatte, wandte er sich mit einer
 „ Miene von Selbstzufriedenheit gegen eine Dame, und
 „ sagte zu ihr: Nicht wahr, Madame? rede ich nicht, als
 „ wenns gedruckt wäre? Sie haben recht, mein Herr! er-
 „ wiederte die Dame; Sie haben Verstand wie ein Buch;
 „ es fehlt ihnen weiter nichts als ein guter Band von Kalbs-
 „ leder.“ — Fabeln: S. 68. Die Frosche und der Maul-
 „ esel: „ Lasset uns, sprach ein Frosch zu den übrigen, unse-
 „ re sanften melodischen Stimmen mit einander vereinigen.
 „ Es wird, ich bin es überzeugt, uns nicht an Bewunde-
 „ rern fehlen. Auf einmal war das Gekreisch allgemein.
 „ Ein Maulesel, der vorbeu gieng, bezeugte laut seine Be-
 „ wunderung. Nichts ist so reizend für die Kunst, sagte
 „ der Frosch zu ihm, als der Beyfall der Kenner.“ Epi-
 „ grammen:

S. 119. Auf einen reimenden Schuster.

Es hat der Schuster Franz zum Dichter sich erküßt.
 Was er als Schuster that, das thut er noch = = er sticht.

S. 120. Der flüchtige Schriftsteller und Leser.

Er schreibt mit leichter Hand, der leere Phantas
 Bey ungeduldigem Müßiggang
 Ohn' Achtsamkeit, Beruf und Zwang,
 Ohn' Ordnung und Zusammenhang
 In eines Buchs Gestalt, ich weiß nicht was?

Iſt dieß nicht ſtets erlaubt geweſen?

Er ſchreibt ja, wie die meiſten leſen.

Skizzen. Von **N. G. Meisner.** Erſte Sammlung. Leip-
zig. 1778. Zwote Sammlung. 1779.

Forfatterens Henſigt med diſſe Skizzen, er at afhjælpe ſine Landsmænds Mangel paa gode profaiſke Skrifter. Naar man har læſt otte til ti Skribentere, ſiger han ſelv, ſaa har man læſt alle Tydſklands gode Proſaiſter; og for at forøge diſſe otte eller ti med een, har han ſienket Tydſkland diſſe Skizzen i Proſa, ſom for længe ſiden har været hans Spare-Timers fornuſtige Arbeide! Det ſmerter ham, at ſee den Tydſke Digtekunſt daglig at ſtige i Glands, og Proſaen at ligge udyrket. Ikke heller lader det, ſom dette Onde ſaa ſnart vil ophøre; thi de fleerſte unge Menneſker i Tydſkland vælge endnu, medens deres Siele ere høielige, det poetiſke Arbeide, og førſt, naar de ere over tredive Aar, begynde de at ſkatte Proſa, der er en nærende Spiſe for enhver Alder; der er Naturens Sprog og Sandheds Tungemaal, der ved tuſende Leiligheder langt overgaaer Digtekunſten i Kraft og Nytte, fordi den er mindre tvungen. Ikke at dette ſkal ſigte til Digtekunſtens Banære. Nei; Hr. Meisner har ſelv i ſin Levetid ſchon ſo manches verſificirt, men hanønſker Digtekunſtens Brug var mindre almindelig: Hvem bærer immer Helligdags-Klæder, da der gives fleere Værkdage? Vi vil da nøiere betragte diſſe Hr. Meisners Værkdags-Klæder. Her ere i førſte Samling nogle profaiſke Opſatſer, der ikke ere henførte under nogen Claſſe: derefter følge profaiſke Opſatſer under Navnet Fabler. Men mange af dem, han kalder Fabler, kunde gierne have Sted blant de foregaaende udbte Opſatſer, og mange af diſſe blandt Fablerne. Det førſte Stykke er: der Springbrunnen. I denne Fortælling indføres to Benner: Helva og Docten. Hos Helva ſandtes ſtor Forſtand, Virkſomhed Virgierrighed; ydmyg mod Overmænd, ſtolt mod ſine Ringere. Docten derimod havde Hilvas gode Egenskaber, uden tillige at have hans ſlette. Han elſkede Egnſomhed, var eſtertænksom, og, (hvem ſkulle tænke det?) han var modløs i ſine egne Forretninger, men havde feſtem Muth i fremmedes. Dette var Hoved-Trækkene i hans Character. Førſten,

under hvilken Helva og Docken kom i Tieneste, var en Mand af en endnu meere sjelden Character; „ er war ein „ guter Mann vielleicht, jedoch ein schlechter Fürst; weich, „ wollustig, rasch und im ewigen Streit mit den Ges, „ rechtsamen seines Volkes. Helva blev i kort Tid en stor Mand; i tolv Aar levede Docken ubesomt og undertrykt af Chikaner, i det trettende tog han sin Afskeed. Ikke desmindre blev Helva ham troe, og da han endelig var fremmed til Premier-Minister, kommer Docken, den arme Docken til ham, og bliver omarmet og kiærlig modtaget af Helva. I Helvas Hauge, hvor de spadserede, var et Springvand, den vidtløftige Bygnings fornemste Ziir. Her bleve de staaende, og beskuede længe med Under, hvorledes Vandet blev dreven op i Høiden og faldt ned igien. Dialogen, der da foresaldt, vil vi i vort Sprog forelægge Læseren. Endelig brød Docken denne Taushed: „ Skönt, ret skönt! „ aldrig saae jeg et bedre Skuespil af denne Sort; kun synes „ det mig her paa det urette Sted. Helva. Og hvorfor det, „ bedste Ven? Docken. For en Grillens Skyld, som er een „ af mine sædvanlige. S. Og denne var? D. Du kunde let tage den ilde op, S. Jeg tage noget ilde op af „ Dig, hvis Hiertes Keenhed jeg kiender. — D. Saa leer Du i det mindste, men lad saa være! — See, „ Greve! var jeg, hvad jeg aldrig bliver eller kan være, var „ jeg Premier-Minister, som Du, dette Spilleværk kunde jeg ikke see, uden at skielve giennem mit Jnderste. S. „ O visselig! for Nerver, saa smme som Dine, er alt mueligt; men endnu gietter jeg ikke Aarsagen. D. See, „ Ven! See denne Vandstraale, sig mig, hvad gjør den, „ naar den har naaet den høieste Punkt i sin Stigen? S. „ Underlige Mand, den falder igien. D. O kiære! det seer Du, uden at tænke ved Dig selv: om dette var en „ almindelig Natur-Lov, naar alt det, som stiger hastig, „ pleier lige saa hastig igien at falde — See til hiin „ Bæk, som henslynger sig ved Din Hauge, den stiger aldrig, dreier ofte med Besværighed frem giennem Krumninger, men den falder og aldrig, eller i det høieste umærkeligen. — At være den lig, er min Bestræbelse; at „ ligne dette opspringende Vand, var hidindtil Din; til-

„ ſom frygtede jeg ofte for Dig, men nu dobbelt, da jeg
 „ finder Dig paa Lykkens høieſte Punkt, da jeg ikke ſeer
 „ nogen høiere for Dig opnaaelig. — Forandring og Om-
 „ verling er beſtandig Menneſkets Deel. Din kan aldrig
 „ forandre ſig meere ved Stigen, end om det ſkeer ved at
 „ falde. — S. En herlig Spaadom, ſærdeles i en Bens
 „ Mund. D. Lad den være en Advarſel, og ikke allene
 „ Forudſigelse, og da er den i en Bens Mund juſt paa ſit
 „ rette Sted. S. Men hvad vil Du ſige med det, at in-
 „ gen høiere er over mig. Er Fyrſten ikke? D. Ingen
 „ høiere for Dig opnaaelig, ſætter jeg til. Hvad der ikke
 „ er for os, det er egentlig i vore Dine ſaa godt, ſom det
 „ var ſlet ikke til. S. Men han er dog i det ringeſte høie-
 „ re, og naar Høihed og haſtigt paafølgende Fald være to
 „ ſaa uadſkilkelige Søſtre, ſom Du behager at paaftaaе;
 „ hvi falder da ſaa ſielden en Fyrſte? D. Fordi han ſtaaer
 „ høit, uden altid at være ſtegen høit. Regentens Sikker-
 „ hed er næſten kun det Fortrin, at hans Stater ere arve-
 „ lige; var Din Fyrſte blot en Adelsmands Søn, opløs-
 „ tet ved Liſt eller Sværd, eller Fortieneste, ſaa ſkielve-
 „ jeg endnu meere for ham, end for Dig. — Men fød
 „ ſom Arveprins, og desuden kaldt til faderlig Fyrſteſtoel,
 „ Herre over et aſmægtigt Folk, og ſom fra nu af ſtedſe bli-
 „ ver ſig ſelv lig, er en fortærende Kilde, da forſt vilde
 „ han blive opſpringende Vand, naar han ſtræbte efter Kei-
 „ ſer-Kroner eller Alvælde — ſaa tænker jeg, Helva,
 „ og med denne Forudſætning kunde jeg aldrig ſtaaе her,
 „ uden at ſøle i mit Hierte hver Draabe, ſom ſtyrter tilba-
 „ ge fra ſin mæiſommelig opnaaede Høide. — Dog, der
 „ kommer Selſkab, Du er nu Excellenz og Greve, ikke
 „ meere blot Ven for mig.“ De ſpiiſte, Docken tog Af-
 „ ſkeed og reiſte bort. Neppe fire Uger derefter læſte han i
 „ Aviserne, at hans Ven Helva var falden. I det følgende
 „ Stykke: Der Waſſerfall, eſter en lang Diſcourſ om Hel-
 „ vas Fald, og ſom vi ikke kan finde bidragende det mindſte
 „ til Diemeedet af Fortællingen, kommer begge Vennerne, li-
 „ geſom i forrige Stykke, ſammen, men ved et Vandfald,
 „ hvilket Docken paa en forunderlig Maade bruger til at trø-
 „ ſte ſin Ven. Men hvad bliver Slutningen af dette Vand-
 „ ſpring og dette Vandfald? Kan man ikke ſtige gradeviis i
 „ Høi-

Høihed, uden man nødvendig maae falde ned? Eller er det utilladeligt, at stræbe efter sin Lykkes Forfremmelse? Sandt nok, den Formaning: at være varsom i sin Høihed og vogte sig for Fald, er en Sandhed, hvis Erindring ikke nok kan forfriskes; men man skulde snarere falde paa, at Moralen af denne Fortælling var noget langt andet. Thi Lignelsen vil ellers halte for meget. Vandet i en Fontaine kan umueligen holde sig i Høiden, eller være roeligt, naar det er kommen høiest. Men er det saa umueligt, at bevare sig i sin Lykke, man er stegen til? Det falder os ind, Hr. Meisner har læst, hvad Home siger i sine Elements of Criticism: at hastig tiltagende Ting tage lige saa hastig af, og en Videnskab, naar den er kommen til sit høieste, staaer den ikke stille, men tager strax af. Men det var urimeligt, at ville tillægge denne Sats en ganske Almindelighed. Anvendt paa Lykke og Velstand lider den vist Undtagelse. En Handelsmand, der fra lidet af har ved sin Handel tilbragt sig Velstand, skulle det være mueligt for ham, at faae sin Oeconomie saaledes indrettet, at hans Udgift hverken oversteg eller var mindre end Indtægten, og altsaa beholde sin Lykke og Velstand i een Grad? Saaledes maatte det være umueligt for et Menneske, at være længe ædrue; thi naar han var bleven saa ædrue, som mueligt, maatte hans Ædruelighed nødvendig tage af. Herr Meisner har uden Tvivl kæmpet Moralen efter Fortællingen, i Steden for Fortællingen efter Moralen. — Zeuxis. Hvorfor Herr Meisner har veget fra Historien i at forandre den malede Person til Venus, veed vi ingen Aarsag til, da en undseelig Helena (som var den sande Person) havde her giort samme Tjeneste. Zeuxis, Maleren, skulle male en Venus for Crotonenserne, men forlangte, de skulle fremstille ham nogle af Stadens skønneste Døttre, at han af hver kunne udcopiere, hvad ham syntes. De bragte ham syv saa skønne, at Zeuxis maatte først afgjøre noget med sig selv, inden han kunne skride til Arbeidet. For desbedre at kunne betragte og udcopiere deres Skønheder, fik han dem overtalte til at afklæde sig, een undtagen, der løb undseelig bort. Da Maleriet var færdigt, maatte han selv tilstaae, det manglede den Bortløbendes Undseelse, som er nødvendig til qvindelig Skønheds Ideal. — Art, læst selten von Art: Det bed:

bedſte Indſald i dette Stykke er Naaden, paa hvilken en Paſtor primarius kiender ſin Søn — nemlig ved Harmonie i Tænkemaade. Men kan en ſlet Fader ikke have gode Børn? Vi ſaae af vore Forældre ikke nødvendig deres Tænkemaade og moralske Egenſkaber, men Evner, der kan bruges baade til Godt og Ondt: det dependerer ſiden af os, om vi vil anvende dem til hiint eller dette. — I det ſølgende Stykke, Sadi, lærer man to vigtige Ting, førſt: Hvilken Vej ſkal man gaae, for at blive en god Skribent? Svar: Den, du ſeer de bedſte af dine Landsmands Skribentere at gaae paa. — Dernæſt: I hvilken Alder er det bedſt at blive Auctor? Svar: I Wiſdommens Alder. Hvoraf ſkal man vide naar denne Alder er kommen? Svar: Af Hiertets indvortes Følelſe. — Udhørt tilførn. — Teutſches Schauſpiel zu Venedig: Indeholder de ældgamle Tydſkeres Noes forøget: behageligt at høre af en Tydſker. — Anekdoter: Om at ſkrive og tale Latin. — Brief eines Predigers an ſeinen Freund: Et ungt Menneſke bliver forelſket i et Fruentimmer, der var hans afdøde Faders Kiæreſte, men var hverken bleven viet eller havt perſonlig Omgang med ham, ſaaſom Døden kom imellem. Da hun igien elſkede lige ſaa meget det unge Menneſke, og ſaſt meere, ſatte de Beſlutning, at ægte hinanden, men Dyrigheden hindrer dem deri, for førſt at underſøge Sagen. Denne Underſøgning gjør dem Tiden lang, og da en Bøns Naad kom til, at et levende Vidne om deres Kiærlighed vilde ſnarere ſkaffe dem Tilladelse til Egteſkab, end alle Advocater, ſkeer det og, at hun bliver beſvangret. Da dette kom for Dyrighedens Øren, blive de arreſterede hver for ſig; Eensomhed ſaldt hende keedsommeligſt, hun ſaaer Leilighed til at undløbe, men bliver greben igien og ubarmhertig medhandlet: hvilket ſatte ham i Raſerie, ſaa han tænker derefter paa Flugt og hendes Befrielse. I ſamme Nat ſlap han ud, kommer hen til Træ-Hytten, hvori hun bevaredes, ſtikker Ild paa den, og ſlæber hende derfra bort med ſig. Han var ikke kommen en Fierdingvei bort med hende, før han ſaldt udmattet ned til Jorden. De bleve grebne igien, og han bevaret haardere. Men en Nat, da Vægteren ſov, undløber han igien, men bliver indhentet af Vægteren; i Kampen giver han Vægteren to dødelige Stik, og undløber til

til sin Elſkte, ſom ogſaa nu vilde flygte med ham, men bleve begge grebne, og han inden ſaa Dage dømt til Døden. Dette fortæller han ſelv ſin Siele-Trøſter. Ikke deſmindre ſkal han efter Herr Weiſners Fortælling have været en Jüngling von edler Seele. Siden han kunde bringe det over ſit Hierte, at tilſoie Bægteren, hvis Pligt det var, at indhente ham, dødelige Stik, har han dog ikke været af de ædelſte. Ikke heller af de afholdenſte. En lille Urime- lighed i Charakteren, tager man ikke nu omſtunder ſaa ilde op. Noſ var det, der Jüngling von edler Seele døde ſa- lig, og det var vel. *I Nachtrag zu dieſer Geſchichte önkter Auctor*, man ſittigere vilde beſkrive ſaadanne Perſo- ners Levnet og Charakter, ſom blive dømt til Døden. Han troer, det vilde hielpo den dramatiſke Digter til at op- finde mange nye endnu aldrig brugte Situationer; han ſlur- ter dette Nachtrag med en Delinquent-Hiſtorie, ſaa ukonſt- let fortalt, ſiger han, ſom mueligt, og overlader den til andre, ſom riig Materie til Udſmykning. — *In wel- cher Sprache ſoll ein Schriftſteller ſchreiben?* En Dialog mellem Lord Clarke og en Tydſk Litterator. Lord Clarke ſvarer den Tydſke, (der miſbilliger hos Engelandere, at de lægge ſaa lidet Vind paa at ſkrive Latin,) at, da de Engeliſke Lærde hverken ſelv bygge deres Huuſe, ſye deres Klæder, eller garve deres Læder, ſaa agte de det for deres Pligt, at meddeele deres arbejdende Landsmænd den Wiſdom, de ved deres Hielp i ſaa god Noe har kunnet ſidde og ſamle. — *Bianca Capello*. Dialog og Fortælling. Den Tanke, at ſkabe en Middeltling mellem Drama og Roman, har be- væget Herr Weiſner til at componere dette Stykke. I vore Tanke hører der megen Konſt til at componere ſaadan en Mellemting; den har al Dialogens Vanſkelighed; og for- uden det, maae der et øvet Judicium til at ſkionne hvad Autor ſelv ſkal fortælle, og hvad de Dialogerende; ja at indføre diſſe ukonſtlet og naturligen, er en Sag, hvortil for- dres ſin Følelſe og Judicium. Vi holde meere af blot Dia- log, end denne Mellemting. Den er et Baſtard-Slaas af Bærker. Ikke allene er Opmærkſomheden deelt mellem Skri- benten og de Dialogerende, men de hindre ogſaa hinanden; thi naar Læſeren er bedſt illuderet og har de Dialogerendes Scene ganſke for Dine, og er ſelv nærværende derved,

trænger Auctor ſig ganſke ubillig derind imellem, og forſtyr-
 rer den ſkønne Leeg. Han vækker Læſeren op af den Søvn,
 han har gjort ſig Umage for at dyſſe ham i. Han arbejder
 imod ſig ſelv. Ingen ſin Skribent vælger denne Skrive-
 maade. Et reent Drama, i den Maneer, ſom Dialogens
 Fader, Platon, arbeidede udi, er et Arbeide, hvori en
 Skribent kan viſe al ſin fine Smag, al ſin Lærdom og Op-
 ſindſe. — Derefter følger Fabler, tolv i Tallet. De
 bedſte synes os at være: Der edle junge Wolf. Die Muſi.
 Der junge und alte Wolf. For Reſten er Moralen ganſ-
 ke uventet i de fleeste; naar man kommer til Fabelens En-
 de, er den noget ganſke andet, end man havde formodet.
 (Fortsættelſen følger.)

Berlin.

*Abhandlung von der nützlichſten Art die claſſiſchen
 Schriften der Alten mit der Jugend zu erklären.
 Von Johann Heinrich Walther, Rector der Schule
 zu Neubrandenburg. 1779. 36 Sider i Octavo. Bey
 Chriſt. Frid. Himbürg.*

Førend Forklaringen ſelv over en claſſiſt Auctor begyndes,
 maae først i en Indledning Forfatteren ſelv gøres bekiendt
 ved Eſterretninger om hans Perſon. Hans Situations Ind-
 ſyldſe paa hans Tænke- og Skrivemaade, og den rig-
 tige Indſigt i de foredragne Ting udfordre nødvendigen dette.
 Oversættelſe i Moders-Sproget maae derefter være det første
 ved Forklaringen. Sensus Grammaticus og Litteralis,
 ſom ved en god Oversættelſe er faaet, maae bevies at være
 rigtig, ved at oplyſe Ord og Talemaader. — De i Skri-
 benten forekommende Ting maae oplyſes og forklares ſaa
 kort, dog fuldſtændigt og tydeligt, ſom mueltigt er: —
 Læreren maae og, for det tredie, lære ſine Tilhørere at for-
 ſtaa de claſſiſke Skribentere æſthetiſk. Dette er Indholdet
 af Piecen.

Al diſſe lærde Eſterretninger udgives ugentlig eet Stkke
 ved Brødrene Berling.

No. 34.

K i ø b e n h a v n s k e

Nye Efterretninger

o m

Lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 20de Augustii 1779.

Underviisninger i Christendommen. Anden Deel. Af
Doct. Johan Christian Schönheyder, Sogne-Præst
til Trinitatis Kirke i Kiøbenhavn. Paa det typographiske
Selskabs Bekostning: sælges for 4 Rtk. Tryk-Papir og
5 Rtk. Skriv-Papir. Kiøbenhavn, trykt hos N. Møller,
Kongel. Hof-Bogtrykker. 1778. 1 Alph. 10 Ark i 8vo.

„ Nu da Bogen er der, siger den Høiærværdige Forfatter
„ i Fortalen, er det nok unødvendigt at undskyldte
„ mig for denne anden Deels forhalede Udgave. — Ere
„ Christne som elske deres Religion og i sær Ungdommen
„ som bruger den, tiende med Bogen, saa er det temmelig
„ uden videre følger, at der have været fire Aar imellem
„ den første og anden Deel.“ Bisseligen ere Christne, gam-
le og unge, meget vel tiende med Bogen: og saa gjør der
forstandige Læser sig ikke mange Betænkninger om, hvor lang
Tid Forfatteren har brugt til dens Udarbeidelse. Den 1ste
Deel udkom Aar 1774., og med dens Recension begynde disse
Efterretninger for Aar 1775. Da der i samme Recension er
talt omstændeligen nok om Skriftets Oprindelse, Indretning
og Bærd, saa sige vi nu intet videre, end at denne anden
Deel fyldestgør den Forventelse og Længsel, som den første
Læsning har opvakt. Efter Forfatterens Løfte i 1ste Deel
S. 348 begynder denne med III. Afdeeling. Den Christe-
lige Dydelære. — „ Grundlegningen til al Dyd, „ Kier-
„ lig-

„ lighed til GUD. Pligterne mod GUD og Naaden at efter
 „ komme dem. Pligterne mod os ſelv og Naaden at efter
 „ komme dem. Pligterne mod andre Menneſker og Naader
 „ at efterkomme dem.“ Derpaa IV. Afdeeling. Om Bøn-
 nen i Jeſu Navn, Daaben, og den hellige Nadvere
 Den V. og ſidſte Afdeeling. Guds Huusholdnings Her-
 liggjørelſe i de Godes og Ondes Skiebne efter dette
 Liv. Til en Prøve paa Forfatterens ellers nokſom bekiendte
 grundige Indſigt og vel overlagte Foredragſmaade vil vi kun
 udtegne det Stykke om Skueſpillene, over hvilke han ikke
 vil affige nogen Dom i Almindelighed. „ Førſt ſtaaer de
 „ under den høieſte Dyrigheds Beſkyttelſe og Opſyn; dem
 „ Samvittighed og Pligt blive det, at tage det Forførelſe
 „ og Anſtødelige fra dem. Hernæſt ere de en Art af For-
 „ nøielſer, ſom ere meſtendeels den ſtore Mængde af
 „ Haandværksſtænderne, Huuſtjyende, og dem ſom leve uden
 „ for Hovedſtaden, uvedkommende; man maa derfor und-
 „ holde ſig fra at dømme ſtrengt og ubilligt om det man ikke
 „ ſelv har Deel udi, og at miſunde hemmelig dem ſom ny-
 „ de det. Lad det da blive derved, at Skueſpillene ere For-
 „ lyſtelſer for den finere Levemaade, for dem ſom have Be-
 „ greb og Smag af de vittige og ſkønne Videnskaber og Kun-
 „ ſter, for dem ſom i ſynderlig ſtrengt Arbejde med Hovedet,
 „ holde ſig berettigede til denne Qvælgelſe, for dem ſom
 „ ſamme kan finde Ekilderier af Dyd og Udyd. For dem
 „ derimod ſom gaae derhen uden nogen ſaadan Smag og
 „ Skønſomhed, allene for at overgive ſig til de der fore-
 „ kommende Adſpredelſer og Indbildningens Bedragerier,
 „ med eventyrlige Opdigtelſer, eller for at have en giæffelig
 „ Latter, og (endnu dette Bærre) for at lade ſig indtage af
 „ ukdyſke Begierligheder, ere Skueſpillene ikke tilladelige
 „ Fornøielſer. Misbruget og de vedhængende Farligheder
 „ at forſynde ſig, kan ikke andet end gjøre en Chriſten, ſom
 „ har Samvittighed, vaerſom i at beſøge Skueſpillet; men
 „ derfor bør Digterkunſten og alle de andre derhen hørende
 „ Videnskaber ikke undgielde det, at de Udydige misbruge
 „ dem; ei heller derfor ſtødes fra den Agt og Ære, hvilker
 „ dem tilkommer, ſom Gaver af GUD, fra hvilken alt hvad
 „ der hædrer den menneſkelige Forſtand, og alt hvad der kan
 „ fornøie og opmuntre Sindet, kommer. Endelig maa de

„ vides om denne, som flere af de i det verdslige Liv ved-
 „ tagne Forlystelser, at Christendommen undholder sig fra
 „ at legge Forbud paa dem; Paulus forbød ikke de Christne
 „ i Korinth at lade sig beværte ved Hedningernes Maaltider,
 „ 1 Kor. X. 27. og det for at skaane hver selv tænkende Men-
 „ neskes Frihed. (B. 23.) Men alligevel beholde mange
 „ deslige i Verden vedtagne og hædrede Indretninger deres
 „ slibrige Farlighed. Vort Liv kan ikke gøres frit for Fri-
 „ stelser; hver enkelt Christens Sag er at vaage over sine.
 „ Salomon siger: **Lyffeligt er det Menneske som altid**
 „ **frygter, Ordsp. XXVIII. 14.** Mangen en har for sil-
 „ dig fundet sig overbeviist at sige det samme.“ (S. 161
 følg.) Et andet Sted anføre vi, fordi det synes os noget
 betænkeligt. Forfatteren meener, at „ en Christen kan, ved
 „ et Foretagende, ved et Val han har at gjøre, bruge den
 „ Fortroelighed med GUD, at bede ham om et Tegn som
 „ har en rimelig Sammenhæng med den Sag han
 „ har for, hvoraf han kan merke hvad der er det guddom-
 „ melige Velbehag.“ Uden videre Deviis fremsætter Hans
 Hviærts. Eliesers Exempel, 1 Mos. B. XXIV. 11.: 26. som
 det, der er kostbart til Anvendelse. — (S. 311.) Lad det
 Tegn, Elieser udbad sig af GUD have, som Forfatteren siger,
 Grund og Rimelighed; Lad hans Bøn være passende med
 hans Indsigt og den Naade, paa hvilken GUD i de Tider
 nedlod sig til Mennesker: er sig en Bøn derfor den oplyste
 Christen værdig? — Vi have og lagt Merke til en og an-
 den Oversættelse og Forklaring af Skriftens Steder, som
 Forfatteren ved Leilighed giver: af hvilke det ikke vil blive
 Læseren ubehageligt her at finde nogle. Rom. VIII. 19.: 23.
 „ Hele Skabelsen (jeg visde at man altid og i sær paa dette
 „ Sted brugte dette Danske Ord, i Steden for det latinske
 „ Kreatur) er Forfængelighed, Fordervelse, Dødelighed un-
 „ derlagt, ikke for sin egen Skyld, men for dens Skyld som
 „ har underlagt det (nemlig Menneskets, ved hvis Fald al
 „ Elendighed og Døden selv tillige med Synden er kommen
 „ i Verden). Dog i det Haab, at Skabelsen (den hele Na-
 „ tur) skal engang blive frie fra Forkrænkelsens, Misbru-
 „ gens, Dødelighedens Undertvingelse, og forsættes i Guds
 „ Børns Herligheds Frihed.“ (S. 51.) Paa Grund af
 denne Forklaring anfører Forfatteren siden blant de bevægen-

de Aarsager til Omhed over Dyrene ogsaa „ den herlige Fo
 „ modning om Dyrenes Deelagtighed i en anden Verden
 „ Udødelighed, og om den Erstatning hvilken er de trællemi
 „ undertrykte mangfoldig uværdigen behandlede Dyr (ka
 „ ſke) forbeholden.“ (S. 291.) Psal. XC. 12.-17. „ Lo
 „ os at tælle vore Dage.“ (At Læseren ikke ſkal tænke, at
 vi have oversprunget noget, maa vi erindre, at den ſidſte
 Deel af det 12te Vers ikke er overſat.) „ Vend om Jehove
 „ og vær dine Tienere igien naadig. Mæt os ved hiin Mo
 „ gen (eſter Dødens Søn, naar vi igien ſkal opvaagne
 „ med din Miſkundhed; der ſkal vi ſynge Jubel og glæde i
 „ alle vore (evige) Dage. Glæd os for de Dage du har tu
 „ tet os, for de Aar vi have ſeet Ulykker. Der ſkal di
 „ Gierning (ſom her var ſkiult) blive aabenbar over din
 „ Tienere, og din Herlighed over deres Børn. I den
 „ Forhaabning ville vi ſee Jehovas vor Guds Yndighed over
 „ os, og han ſkal ſtafſætte vore Hænders Gierning.“ (S.
 57.) Phil. II. 12. 13. „ Som I altid lydende mig I Elſke
 „ lige! i min Nærværelſe, ſaa giører det langt meer i mi
 „ Fraværelſe, at I indbyrdes arbeide een paa den anden
 „ Belfærd og Frelſe med Frygt og Bøvelſe, (for Guld og ſe
 „ at forſynde Eder); thi det er Guld ſom virker i Eder baad
 „ at ville og at iverkſætte. Med Belvillighed giører alle Tin
 „ uden Brede og tvilſom Betænkelighed.“ (S. 111.) Mattſ.
 VI. 27. „ Kan ogsaa nogen ſætte een Alens Længde til ſi
 „ Alder.“ (S. 342.) Joh. VI. 63. „ Det er Aanden (aar
 „ delig Forſtand af mine Ord) hvori der er Liv, Kiødet (de
 „ fiſdelige Mæning) gavner intet. De Ord jeg taler er
 „ Aand og Liv.“ (S. 401 og 410.) — Da denne megi
 gode Bog allerede er, og viſt nok fremdeles vil komme i man
 ge Landsmænds Hænder, ſaa gjør det os desmere ont, at
 Forfatteren ikke altid har været heldig i Sproget. For Me
 dermaalets Lærv og til den ædeltænkende Forfatters nøier
 Overveielſe og Brug ved et forventende nyt Oplag vil vi an
 tegne de efter vore Tanker betydeligſte Sprog-Feil, ſom vi
 have truffet paa i denne Deel. — „ Store Fortienefter
 „ JEsus Chriſtus har af os.“ (S. 6.) Af Sammenhæn
 gen kan man vel ſlutte ſig til den rette Mæning: men eſte
 Sprogbruget betyder den Talemaade, at have Fortienefter
 af een: at have Fordele, god Betaling for ſit Arbeide — a

en. Forlignelse (Vergleichung) burde hedde Sammen-igning. (S. 69.) „Tit er det ogsaa Feilen hos de veltæn- kende og ivrige Christne, at de ikke nok lægge sig efter den Klogskab at vinde deres Medmennesker; at de ikke allene gjøre hvad som efter deres Samvittighed er Ret og Dyd, men ogsaa gjøre det paa en god og snild Maade.“ (S. 75.) Ved en urigtig Bending er Meeningen her ganske ordrevet. Den sidste halve Deel af Perioden skulde vel være saaledes: „at de allene gjøre, hvad som efter deres Sam- vittighed er Ret og Dyd, men ikke gjøre det paa en god og snild Maade.“ — „henstiller alt Dyrige hans Dom.“ (S. 204.) Man pleier at sige: henstiller for eller til hans Dom. Dette er ogsaa vist nok tydeligere. Forfald beteg- ner ellers det samme som Sændelse, og undertiden en hin- rende Sændelse: men Forfatteren bruger det i Steden for forfaldenhed, Fordervelse. (S. 270,) — „intet Onde, evindeligt ikke mere skal være til.“ (S. 358.) Skal Mee- ningen være rigtig udtrykt, maa Ordet, ikke, udsettes.

A. O.

Indhold af Høimesse-Prædiker, holdne i Aaret 1775. Ugentlig udgivne af Doct. Johan Christian Schøn- heyder, Sogne-Præst til Trinitatis Kirke i Kjøben- havn, 1775. Paa Gyldendals Forlag. 476 Sid- foruden Titel og Fortegnelse over de afhandlede Materier 1 Ark. — Anden Aargang. — 1776. — 504 S. og 1 Ark. — Tredie Aargang. — 1777. — 480 S. og 1 Ark. — Fjerde Aargang. — 1778. — 480 S. og 7 Bl. i 8vo. Hver Aargang koster 1 Rdlr.

Dette ei allene for den Høiærværdige Forfatters Tilhørere, men ogsaa for andre, i sær den mere oplyste Deel af Christ- ne, opbyggelige Arbeide kom os i Tanker ved at anmeldte det foregaaende Skrift. Han vedbliver saaledes ugentlig at ud- give paa et halvt Ark Indholden af sine Høimesse-Prædikener, og det maa være kiert for enhver skønson- læser.

A. O.

Jo. Christiani Biel, Paſt. qvond. ad D. Ulric. & Joar Brunſvic. *Novus Theſaurus philologicus; ſive Lexico in LXX & alios Interpretes & Scriptores apochryphe Veteris Teſtamenti.* Ex B. Autoris Miſto. edidit a prætatus eſt E. H. Murzenbecher, V. D. M. Eccl. Lut. Haganæ. Pars prima A — E. Hagæ Comitum Sumtibus J. A. Bouvinck. MDCCLXXIX. 690 Cit Titler. Tilegnelſe og Fortale $1\frac{1}{2}$ A. ſt. 8.

Vi lagde alle andre udenlandſke Skrifter til Side, da vi vare ſaa hældige, at ſaae fra vores Boghandler tilſendt derne førſte Deel af et Værk, ſom de ſtorſte Philologer og Skriftfortolkere længe ſiden ſærdeles have roeſet, og hvis Udgaarde ei allene have høiligen ønsket, men ogſaa gjort ſig ingen Umage for at fremme. Allerede 1740 udgav den ſælſ. ſaadanne Prøver, ſom maatte opvække de fordeelagtigſte Tanker om dette Lexicon. Bag ved hans *Exercitatio de Lignis ex Libano ad Templum Hieroſolymitanum ædificandum petitis* (Brunsv. in 4) har han ladet diſſe Prøver aftrykke, tvende Ord under hvert Bogſtav i Alphabetet. I Fortalen til ſamme Afhandling har han givet en ſandfærdig og tilſtrækkelig Beſkrivelse om dette ſit Arbeides Beſkæffenhed og dets henſigtede Nytte. Denne Beſkrivelse har Udgiveren, Hr. Müzenbecher, med Nette heel og holde indrykt her i ſin Fortale. S. blev ved med at forbedre ſit Værk indtil 1745, da han døde. Udi heele 34 Aar har man ikke kunnet finde en Forlægger i Tydſkland. — Noget 1764 var Haandſkriftet i Dr. Ernesti's Hænder, ſom ſig endelig for ved hans Viſtand at komme for Lyſet. Det ſees af Harenbergs Ord til Barkey i Biblioth. Breuv. Nov. Clas. V. p. 295. *Theſaurus illa jam in manibus eſt Viri Magnifici & de græcis litteris maxime optimeque meriti Joannis Auguſti Ernesti, ac ſpes eſt non male fida, fore ut is tandem, ſiquidem ab Autore antea obitum extrema manus admota fuit huic operi ſaluberrime in dias luminis auras producat. Efter Ridder Michalis Beretning (Orient. Biblioth. 10 Th. S. 195.) ſkuld det Halliſke Waiſenhuus have dette Værk i Forlag: men det gik ogſaa over Styre. Den Vere blev da Hr. Paſtor Müzenbecher forbeholden, at beſørge dette iſær for det G. og N. Teſtamentfortolkning vigtige Skrifts Udgaave i Holland: og han nær*

ner Prof. Barkey som den, der har overtalt Boghand-
 len og ellers hiulpen meget i denne Hensigt. Haandskriftet
 har Udgiveren faaet af F. s. eneste efterlevende Søn. *Bielia-*
num autem opus ad me transmisit tali patre dignus filius
C. A. Bielius, Ictus, & Curiā juridicæ Guelpherbyta-
næ adfessor, Vir mihi amicissimus. Ipsam adeo Auto-
ris orthographiam, siger han videre, religiose servavi,
nec quicquam mihi juris arrogavi in opere, quod ille
tot annis tanto studio elaborasset. (Præf. p. X.) Ulsaa
 har man her Biels Lexicon saaledes, som det er kommen
 fra hans egne Hænder. Kiendere vide vel, at de Lærde udi
 34 Aar efter F. s. Død ere ogsaa i dette Slags Lærdom kom-
 ne videre frem, saa at der nu kunde givres betydelige For-
 bedringer og Forøgelse til Bogen. Det være da et nyttigt
 Arbejde for andre, som ere i Stand dertil; for Ex. Rector
 Fischer, der alt for en Snees Aar siden udgav: *Clavis*
Reliquiarum Versionum Græcarum V. T. Aquilæ, Sym-
machi, Theodos. Quintæ, Sextæ & Septimæ Specimen.
 Lips. 1758. 8. — Da F. ikke findes, som er forunder-
 ligt nok, i Jöchers gelehrten Lexicon, saa er det saa
 meget bedre, at Udgiveren i Fortalen meddeeler, hvad han
 har for den meeste Deel af ovenmeldte F. s. Søn faaet at vide
 om hans Levnet og Skrifter. Tryk og Papiir ere, som man
 ventet det fra Holland, og svare til Skriftets indvortes
 Værd. Vi see med Længsel de tvende tilbagestaaende Deele
 i Næde.

U. D.

Fortsettelsen af Skizzen. Von A. G. Meisner. Erste
 Sammlung. Leipzig. 1778. Zwote Sammlung. 1779.

I den anden Samling indeholdes: Die Pyramide. Die-
 medet af dette Stykke er at vise hvor ubilligt det er, at en
 Skribent søger Være i at skrive dunkelt. Han lader til den
 Ende Lord Cherborough gjøre en Reise, i Selskab med en
 Tydsk Lærd, til Egyptens Pyramider. De bestige een af
 dem. Da de komme noget op, blive Trinene over to Alen
 høie. Lord Cherborough, en Mand af høi Statur og Be-
 hændighed i Kroppen, svingende sig uden Møie op paa Trinene
 og naaede Toppen. Tydskeren derimod, liden og svagelig,
 kunne paa ingen Maade komme op. Bred derover, laster
 han Bygmesteren, der selv maaskee af Colosse-Gestalt, har

overſeet ſine Medmenneskers Statur, og maalt deres Hvide med ſin. Lord Cherborough, ſom paa Skramt forſvarede Bygmesteren, modsætter han de Grunde, han ſaa Dage tilſorn giendrey, da Cherborough brugte dem til at bevise: en Skribent bør rette ſig efter de ſleſtes Begreb. — Det forſtaaer ſig, Herr Meisner, man bør ikke affekttere Dunkelhed. Her oppe hos os er ingen Lærer, ſom udraa-
 ber til ſine Diſciple: *σκοτισον, σκοτισον*; at man givr ſaa i Tydſkland, ſmerter os meget. Dette Stykke er ellers ganſke vel fortalt, og behager os, naar vi undtager, at Forfatteren baade her og andre Steder kan uden Undſeelfe ſaa meget roſe ſit Folk. Pag. 13. findes det Ord: *perſiſtiren-*
de; Gud veed hvad det er for Tydſk. — Derefter følger *Anekdoten zu Auſchirvans Leben*. I Vorbericht der-
 til kan Herr Meisner ikke andet, end lade Publicum vide, at Herr Wielands Indſald, hvorledes han er kommet til Efterretningerne om Diogenes von Sinope, er ikke Herr Wielands eget, men taget af Cervantes. Hvi ſaa forlegen for at ſige det, Herr Meisner? I dette Stykke findes en Deel gode Fortællinger. — *Selbst die größte Königin* iſt nur eine Frau; indeholder: Abgeriffene Scenen aus Elisabeths Leben. Dialogen er imellem Elisabeth og Lord W. Vi vil forelægge Læseren et Stykke deraf: „*Elisab.*
„ ſab. Jeg har ladet Dem kalde, Mylord. Lord V. Ja,
„ Deres Majestæt, og dette Kald var mig deſto ønskelige-
„ re, da jeg juſt nu har ſaaet en Efterretning fra Spanien,
„ ſom vil synes meget vigtig for Deres Majestæt. — I
„ Følge ſikkre Efterretninger, ſkal Floden — — Elisabeth.
„ O! tie lidt ſtille med Stats-Sager, og hør paa hvad jeg
„ vil ſpørge Dem om. — De var tilſtede ved Audien-
„ cen, jeg gav den Hollandſke Miniſter? Lord V. Ja,
„ Deres Majestæt. Elisabeth. En af Deres Følge, van
„ Tviet troer jeg han kalder ſig, nærmede ſig til Dem, og
„ de talte ſammen. Hvorom, det vil jeg nu vide. —
„ Jeg har mine Grunde til at ſpørge derom. — Lord
„ V. (med en Slags Forvirring, ſom han søger at ſtiule)
„ O! det var om Smaating; thi jeg er ikke i Etand til
„ at erindre det. Elisabeth. Udflugter, ſom jeg ikke vil lade
„ gielde. Er jeg Dem uvigtig? Lord V. (endnu meere
„ forvirret) De, Deres Majestæt — Elisabeth. Ja jeg,
 „ thi

„ thi jeg er vis paa, at de da talte om mig; det sagde den
 „ Fremmedes Afsyn mig, og Deres Smil og Diekast,
 „ som ligeledes vendte sig til mig, men foer forskrækket til-
 „ bage, da jeg saae til jer. — Altsaa herud med Sand-
 „ hed! — Lord V. (endnu meere bestyrstset) Men vis-
 „ selig, Deres Majestæt! — Elisab. Hvorledes, I
 „ vegrer eder endnu? — Uden Tvivl var det altsaa bag-
 „ vaskende, ondskabsfuld Vittighed; var det et Indfald om
 „ mig, som en Undersaat ikke skulde høre paa, langt min-
 „ dre belee? — Er det nu kommet saa vidt med mig, at
 „ en Fremmed tør ublue, i min Nærværelse, laste mig,
 „ og mine Hoffolk glæde sig derover? — Uværdige! —
 „ Lord V. Forladelse, Deres Majestæt! saa strafværdig
 „ er jeg ikke, skal ikke heller blive det. Hvad van Tviet
 „ sagde mig, var i det høieste Uforsigtighed, var intet,
 „ som endog langt fra kunde ligne en Dadel. — Ha, hvor
 „ var og den Elendige, som turde vove at laste Elisabeth?
 „ Og hvor intetværdig maatte den Undersaat være, som
 „ turde høre paa det, uden at hævne med hans Blod. —
 „ Elisab. Hold inde med Smigrerie! Lydighed er bedre
 „ end Offer! Hiin forlanger jeg nu, dette aldrig. Lord
 „ V. Vel, De befaler det, mægtige Dronning, og jeg
 „ adlyder. — Længe havde van Tviet ønsket at see De-
 „ res Majestæt, og ventede med inderlig Glæde den Dag,
 „ der var bestemt til Audience. I Dag, da han virkelig
 „ nåb denne Lykke, gav jeg des. meere Agt paa Indtrykket,
 „ som det ville gjøre paa ham. — Da han var kommet
 „ ind, stirrede han længe paa Deres Majestæt med store
 „ Dine, og da han endelig blev mig vaer ikke langt fra sig,
 „ vendte han sig fuld af Ild om til mig, og roeste Deres
 „ Majestæts Gestalt med større Henrykkelse, end en Maler
 „ føler, naar et skönt Malerie lykkes ham, og han oplø-
 „ ser alle dets Skønheder for sine Venner, og sluttede en-
 „ delig med denne Forsikkring: Ved Gud! den halve Ver-
 „ den holder Elisabeth for en fortræffelig Dronning, jeg
 „ stemmer og gierne overeens deri; men hun er et fortræffe-
 „ ligt Fruentimmer! — Dette er alt, hvad han sagde,
 „ og det Upasselige i dette Udtryk : : : Elisab. (vreed)
 „ Tie! det er ikke alt; det er det rimeligviis ikke. Hvad han
 „ sagde Eder, var langt mere. Det forraader Eders Sam-

„ tales Barighed; det forraader endnu jeres uviffe Mine.
 „ — De maatte ogsaa være en stor Daare, om De kun
 „ eet Dieblif ville vægre ſig ved at tilſtaaе denne Bagatel
 „ ved første Spørgsmaal. — Tænk De vel, at ville
 „ dyſſe mig med Emigrerie, ſom et halvaars Varn? —
 „ Bort fra mit Naſyn, Uværdige, ſom jeg hidindtil, i U-
 „ tide, har forladt mig ſaa meget paa! — — Vov ikke
 „ igien, ukaldet at fremſtille Eder! — Lord V. Nei,
 „ det er for meget. — Denne Trudſel hæver al min Tvivl;
 „ med punktlig Nøiagtighed vil jeg aabenbare alt. — Men
 „ Tilgivelse, om maaskee en uſømmelig Skiemt — —
 „ Eliſab. (utaalmødig) Igien en Indgang? Upaſſende,
 „ uforſigtig og uſømmelig, immer over det tredie og fierde
 „ Ord! — har jeg allerede ſagt, jeg tilgiver? Men ſiig
 „ reent ud, og ſiig Sandhed. — Lord V. Min forrige
 „ Fortælling er ſand, ſkiønt med nogen Forkortning —
 „ Thi leende ſpurgte jeg ham, (da jeg vidſte han var Brud-
 „ gom) om hans Bruud i Amſterdam var ſaa ſkøn, ſom
 „ Deres Majeſtæt? Han taug to Sekunder. Hidindtil,
 „ ſvarede han, holdt jeg hende for ſkøn; men herefter for
 „ blot artig. — O! hvor lykſalig den, ſom helligholder
 „ en Bryllups-Nat med ſaa indtagende en Skabning! See
 „ Lord V., Dit Engeland er et ſkiønt Land, men man give
 „ mig frit Valg, om jeg vil være Konge derover et heelt
 „ Aar, eller hellere være een Nat den Henrykte i Eliſabeths
 „ Arme; ved Gud, da maatte Konge være Konge! Jeg
 „ ville : : : Her bleve vi vaer, at Deres Majeſtæt ſaae
 „ hen til os, og han taug. — Eliſab. En ſmuk Sam-
 „ tale! Eders Svar var ubefkedent nok, og hans Svar
 „ endnu ti Gange meere. Dog, jeg har forud tilgivet
 „ Eder, og holder mit Løfte. — Man ſagde mig i Gaar,
 „ I havde Tænke om Statholderſkabet i Irland. — Jeg
 „ vil tænke paa jer. — Lord V. O! Deres Majeſtæt.
 „ — Eliſab. Ingen Tak, Mylord! Lad mig nu —
 „ Lord V. Men hvad Efterretningen om Spanien angaaer,
 „ hvorom jeg tilførn talte med Deres Majeſtæt : : : :
 „ Eliſab. I Morgen, Mylord, i Morgen: Jeg har nu
 „ vigtige Forretninger, jeg vil være allene. Lord V.
 „ (kysſer hendes Haand, og gaaer.) Eliſab. (allene) Det
 „ har van Tviet ſagt? Sælſomt! (taus nogle Diebliffe,
 „ gaaer

„ gaaer frem til Speilet) Virkelig, min gode Mand! vir-
 „ kelig har altsaa min Ringhed dit Bisald? — Du hel-
 „ lere een Nat i mine Arme, end eet Aar paa min Thro-
 „ ne? Hvit budet, naar det var dit Alvor? (gaaende fra
 „ Speilet) men og virkelig meget frit, talt som Eigemand
 „ om Lige! — Hu! om jeg ærgrer mig derover! —
 „ Ha! det lønnede Umagen. — Han er altsaa Brud-
 „ gom? Sandelig, jeg maatte kiende Bruden. — Ilde
 „ seer han ikke ud. Om = = = (i det hun seer sig for-
 „ skrækket om) Stille, kiære Hierte, at ingen hører dig!
 „ — Dog, for min Skyld! Du kanst jo saaielden sladdre.
 „ Nu er jeg allene; er kun Elisabeth; betien dig deraf! —
 „ (med en afverlende Tone) Ikke sandt, blot for dette
 „ Smigreries Skyld elsker du ham; varst tilfreds, du kun
 „ to Dage var hans Brud? — (igien for Speilet) Hm!
 „ Skulle han tabe ved denne Omtusking — (sværmens-
 „ de) O nei, min kiære Tviet! nei — lagde jeg kun
 „ først Krone og Scepter fra mig, og slyngede mine glade
 „ Arme om din Hals, satte Lippe paa Lippe, Barm paa
 „ Barm; da skulde du see, at ogsaa en Dronning kan elske
 „ med Omhed; da skulde du finde i mig ganske en Kiæreste,
 „ ganske en Kiæreste for dig, du Sværmer. — (Hun hør-
 „ rer nogen i Forgemaaket.) — O igjen nogle! Fordømt
 „ være den Sværm, som suser omkring os! Ha! det var
 „ en Drøm, jeg gad drømt et Par Sekunder. — (Den
 „ anden Dag giver Elisabeth Affkeeds-Audience.) — Eli-
 „ sab. Lev De vel, mine Herrer; tael De gunstig om mig
 „ og mit Folk, naar De kommer tilbage til Deres Fædre-
 „ neland; og at De ei skal gaae bort fra mig ganske uden
 „ Erindrings-Tegn, saa tag De denne Kiede, som et Tegn
 „ paa mit Benfab. — (Enhver faaer gyldne Kieder,
 „ undtagen van Tviet. — Elisabeth. Van Tviet, trød
 „ De nærmere hid, om jeg tør bede. — (Han træder
 „ nærmere til, ved Dronningens Bink gaae de omkring
 „ staaende Hoffolk et Par Skridt tilbage, og hun bliver
 „ ved.) Er det sandt, hvad jeg har erfaret, saa er det bil-
 „ ligt, at en Mand, der har dømt saa gunstigen om mig,
 „ burde man ikke lade gaae fra sig uden Erindrings-Tegn
 „ om mig. Tag De denne dobbelte Kiede, og erindre De
 „ en Dronning, om hvilken De dømt en Gang, skönt
 „ med

„ med overdreven Sværmerie, dog i det ringeſte med Ven-
 „ ſkabs Varme. **Van Twiet.** (noget beſtyrtſet) Jeg ſtud-
 „ ſer, Deres Majeſtæt, ſkulde min Driſtighed — **Elisab.**
 „ (ſmilende) Ingen Undſkyldning; Trudſel med min
 „ Naades Forliis har aſtvunget Lord B. hvad De betroede
 „ ham. Siig Deres Brud, at en Dronning lader hende
 „ hiſſe, at det maatte er godt for mig og hende, at der er
 „ et Hav imellem Engeland og Holland. (for ſig ſelv) Glad-
 „ deragtige Tunge! hold inde! **Van Twiet.** Store Mo-
 „ narkinde! Deres Overbærelſe giennemtrænger mig. Her
 „ for Deres Fødder — **Elisab.** Viſt ikke; hold inde!
 „ allerede vor Samtale opvækker en Hviſken; det, De nu
 „ vilde gjøre, vilde opvække Forundring. **Van Twiet.**
 „ (med Hidſighed) Og dog, store Dronning! : : **Elisab.**
 „ Bort med den Titel; De ſaae i Gaar i mig kun et Fru-
 „ entimmer — Hvorfor — — O gaae, Herre,
 „ gaae; jeg igientager det: det er en Lykke for Dem, for
 „ Deres Brud, for mig, at De først i Gaar ſaae mig;
 „ jeg først i Gaar erfarede Deres Dom. Jeg maatte let
 „ have ſtridt for Deres Beſiddelſe. **Van Twiet.** (Han
 „ kyſſer hendes fremrækkende Haand, og gaaer.) **Elisab.**
 „ ſeer ſtivt efter ham) Der gaaer han! til en roelig Lykke
 „ uden Glands, og efterlader mig i Glandsen uden Lykke.
 „ (Hun ſtaaer op og ſiger til en af hendes Hofmænd :) Man
 „ kalde Grev Eſſer i mit Cabinet. (for ſig ſelv) Vel vil
 „ han i de første ſex Dage lidet eller intet behage mig —
 „ men dog til Tidsfordriv — — O Natur, Natur!
 „ at vi halve Guder ere alt for troelig blotte Menneſker!
 „ (gaaer bort.)“ I dette Stykke har Herr Meisner væ-
 „ ret lykkeligſt; det var og let at være lykkelig deri, da der
 „ var ſaa lidt Arbeide for Opfindelſen, og ingen Vanſkelig-
 „ hed at være naturlig. — **Herodias: eine wahre Ge-
 „ ſchichte;** en Fortælling om en Perſon, ſom miſforſtod Mo-
 „ ralen af en af Sallerts Fabler, og gjorde dens Udøvelſe for al-
 „ mindelig. Synes os noget overdreven. — **Die beyden
 „ Genien.** Samtale imellem en Piges og en krigeriſk Mo-
 „ narks Stytsaander. Diemedet er, at foreſtille Krigens U-
 „ lemper; at ikke enhver krigeriſk Monark fortjener Navn af
 „ Helt. — **Anekdote zu Königt Augustus I. Leben.**
 „ Førſt fortælles os, at Tydſkerne ere det godhiertigſte Folk i
 „ Eu-

Europa; dernæst opmuntres enhver Læder, der kan føre Ven, til at optegne alt, hvad ham synes Undergang uværdigt. Derefter fortælles om en Chirurgus, ved Navn Weisse, der reddede Augustus den Førstes Liv, da Kræft havde anfaldet hans Taae. Alle Medici bare Had og Misundelse til Weisse, en kyndig Mand, og just fordi han gav det Raad, at Taaen uforsøvet maatte affikeres, satte alle de øvrige Læger sig derimod. Men en Nat, da Kongen var givet Sovedrik ind, tager Weisse Mod til sig, gaaer ind i Kongens Gemak, og fikker Taaen af. 2c. 2c. — **Lindlofs Correspondenz.** Selwiz, en middelmaadig Digter, besad lidt Følsomhed og Begierlighed efter Koes, som er nok til at faae de fleeste til at troe om sig selv, de ere Digtere. Han holdt meget af Lignelser, og dog faldt han sjelden selv paa nogle. Aarsagen, troede han, var hans Forgiængeres Ødselhed dermed, der havde fortæret alt i Nærheden omkring dem; ham syntes derfor, det var et originalt Indfald, herefter at hente Lignelser fra fremmede Lande. Selv besad han ingen Læsning; (de fleeste nye Poeters Lod) Men hans Ven, Lindlof, besad desmeere. Selwiz anmoder derfor sin Ven, at meddeele ham sine samlede Skatte, og deraf opstaaer en Brevvevling: Her kommer Herr Meisner i sit rette Es. Naar jeg undtager et Par Breve, saa findes her noget langt andet, end man havde ventet. Mange Purpur-Lapper ere tilshede. Diego de Colmenares: er virkelig en god Fortælling; men for vidtløftig til at melde Indholdet af. Vi have allerede udbredet os for meget over dette Bærk. Begge Samlinger ere i alt kun tre hundrede og ni og firefindstive Sider; men den alt for store Varietet i saa lille et Rum maatte nødvendig opholde os, naar vi skulde melde lidt om hvert. Nu omstunder blive saadanne brogede Piecer sædvanlige. Intet Slags Arbeide kan heller være lettere at udarbeide, end dette. Det Hovedbrud, at udkaste Planen til et vidtløftigt Bærk, som udfordrer lang Betragtning og den fineste Konst, er man fri for i saadanne Bærker, som Meisners Skizzen. Og naar man skriver allene for at blive Author, hvad Under da, at man vælger den letteste Bei til Maalet. Af Navnet Skizzen skal man ikke strax kunne slutte sig til, hvad der indeholdes i Bærket selv. I vore Tænkter burde der være nogen For-

ſkiel intellem Navne paa Menneſker og Bøger. Man kalder een **Chriſten**, en anden **Peder**, en tredie **Hans**: men hverken af **Chriſten**, **Peder** eller **Hans** kan man vide, om **Personen**, der hedder ſaa, er læg eller lærd, **Haandværksmand** eller **Kjøbmand**, eller til hvad **Claffe** i det borgerlige Liv han hører. Det er nok, naar man veed hans **Navn**, kan opſøge ham blandt hans **Medborgere**. Men i anden **Henſigt** giver man **Bøger** **Navn**: Ikke for blot at diſtingvere dem fra andre; men for af **Titelen** at kunne vide **Bogens** **Indhold**, eller i det ringeſte hvad **Videnskab** man kan haabe at finde deri. — Vi ville gjerne have bedre **Tanker** om vor **Naboe** **Lydſkland**, end at vi ſkulde troe **Herr** **Meiſner** bliver regnet blandt de **ſkribentere**, hvis **Antal** han klager over at være kun elleve eller tolv, og ſom han med dette **Bærk** har villet forøge: dog maatte man ſnart troe, han var **canoniſeret** iblandt dem, ſiden hans **Arbeide** er bleven ſaa vel modtaget, at han derved er bleven **opmuntret** til at arbejde paa den tredie **Samling** af **ſkizzen**.

Leipzig.

D. Joh. Aug. Wöſfelt, Prof. der **Theologie** zu **Halle**, **Anweiſung zur Kenntniß der beſten allgemeinern Bücher** in allen Theilen der **Theologie**. 1779. In der **Weygandschen** **Buchhandlung**.

Et overmaade nyttigt **Berk**, der bør eies af alle dem, ſom ret vil legge ſig efter **Gudlæren**, og ønske at gjøre baade vis og haſtig **Fremgang** paa denne **Bane**. Ingen god **Theolog** kan tænkes uden grundig **Bogkundſkab**, og hvor meget maa ikke den **guddommelige** **Videnskabs** **Eiſkere** blive den **Mand** **forbundne**, der baner dem **Veien** hertil, og ved ſin **nsiagtige** **Flid** ſparer dem megen **Tid** og **Umage**. Dette har den **berømte** **Doct. Wöſfelt** gjort ved ovenmeldte **Anviisning**. Det var ikke hans **Henſigt** at levere et blot **Bog-Regiſter** eller paa eet **Sted** at ſamle efter **Format** og **Titul** alle de **Bøger**, der henhøre til det **theologiſke** **Fag**, men at **bekjendtgigre** de **beſte** **theologiſke** **ſkrifter** efter deres **Værdie** og **Indhold**. Alt for **vidtløftig** maatte han blevet, dersom han ſkulde **indlade** ſig med at **anføre** enkelte **Afhandlinger** eller **Undersøgninger**, hvorfore han har **indſtrænket** ſig til de **almindeligere** **Bøger**, ſom enten **afhandle** en **heel** **Videnskab** eller dens **Hoved-Deele**.

I deres Valg har han ikke saa meget taget en Bog's Sielendhed i Betragtning, esterdi ikke alle sieldne Bøger ere gode, men i sær seet til Skrifternes indvortes Værd og Brugbarhed til nyttige Kundskabers Udbredelse. Nu og da findes maa delige Bøger anførte, men dette er allene skeet, fordi der i de Materier vare ingen, som kunde kaldes gode. Noget var da bedre end intet. — Ordenen i at lade Skriftere følge paa hinanden, er vilkaarlig, ingen maae derfor fortænke Herr Forfatteren, om han efter sin Overbeviisning afviger fra den sædvanlige. — Bøger, hvorved et Partie i Christenheden skiller sig fra et andet, saasom de, der handle om Troens Lærdomme, eller indeholde theologiske Stridigheder, ere satte hver for sig efter Secternes Forskiellighed; men hvor det ikke var Forfatternes Hensigt, at skrive imod hinanden, saasom i exegetiske og historiske Skrifter, syntes det ham usødvendigt, at pege paa dem med Navn af Lutheraner, Reformeerte, Catholiker, o. s. v. — At give tilforladelige Esterretninger, var Hr. Dr. Niemærke, derfor har han ingen Bog villet anføre, som han ikke selv havde nogen nsiagtig Kundskab om. Ikkun ved nogle saa, der i Almindelighed ansees for vigtige, har han maattet gjøre en Undtagelse, men i dette Fald har han og troeligen angivet, hvad han ikke selv kan staae inde for, men paa andres Esterretninger har forelagt sine Læsere, til hvøs egen Bedømmelse det da overlades at afgjøre, om Bogen fortiente en Plads i denne Samling, eller ikke. — Hr. Dr. Nøjfelt vil være Borgen for alt, hvad han hellers har anpriist som godt og brugbart, og uden offentlig at kunne forsikre sine Læsere dette, burde, efter hans Ord, ingen befatte sig med et Arbeide af dette Slags. Meere kan man ikke forlange til sin Vished om Skriftets Paalidelighed. Vil man have større Sikkerhed, saa faaer man selv at prøve, og det bør desuden enhver, som vil bringe det til nogen retskaffen Grundighed. — Mangel af Fuldstændighed tør man heller ikke ved at besrygte sig hos Hr. Forfatteren; thi af tredive Aars Flid, for at kiende de bedste Bøger i alle Theologiens Deele, og lige saa lang Brug af dem, lader sig dog slutte, at ikke mange vigtige kan være forbigaaede; men i Tiden vil denne Anviisning vel blive ufuldstændig, da der aarligen iblandt saa mange slette Bøger udkomme dog nogle gode hidhørende. — Den anden Deel af dette Værk

bestaaer kun af ſaa Blade, og ſtikker ved ſin Korthed stærkt af imod den første, ſom udgjør 575 Sider; man maae ikke ulede dette deraf, at Herr Dr. haſtede til Enden, men af andre Grunde, ſom angives i Fortalen S. 14. — Efter en foreløbende Indledning om Bogkundſkabs Nytte og Nødvendighed, om det Udvortes og Indvortes, ſom bør vides om en Bog, og hvorefter en Bogs Værd bør bestemmes, om Hielpemidler til Bogkundſkab o. ſ. v. følger Skriftest selv, hvori denne Orden holdes: først anføres de Bøger, der henhøre til den epegetiſke Theologie, dernæst til den ſystematiſke, hvorunder den naturlige, chriſtelige og myſtiſke; fremdeles til den hiſtoriſke, og endelig handles om den theologiſke methodologie og Paſtoral Theologien. Alt vidner om Herr Forfatterens udbredte Læsning, nøiagtige Flid, Skarpsindighed og Grundighed.

Frankfurt am Mayn.

D. Gabriel Chriſt. Benj. Moſche Auszüge aus ſeinen vom Advent 1777. bis Advent 1778. über die Sonn- und Feſtags Episteln gehaltenen Predigten. Bey Joh. Gottlieb Garbe. 1778. Koſter 1 Rd.

Meget gode og grundige Prædikener i Udtoꝝ. Enhver indtager et halvt Ark. Hr. Forfatteren glemmer ikke ſin Text, og vælger til Indgang et bibeliſt Sprog eller Exempel, hvorpaa i vore Tanker intet er at udsætte, ſkiønt det ikke er efter Modens Prækemaade. For des haſtigere at kunne overſee Planen i enhver Afhandling, har Hr. Doct. for ved Aargangen ladet aſtrykke Hovedſætning og Deelinger over hele Aarets Epistel-Texter.

Trykfeil i N. 29.

S. 454. L. 25. Selv:Kierlighed. l. Selv:Kierlighed, S. 455. L. 28. S. 172. l. S. 272. S. 455. L. 29. Samme l. (Samme. S. 455. L. 30. (See l. See. S. 455. ſidſte L. §. 1. ¶. S. 456. L. 1. dem ihn l. dem du ihn.

§ No. 30.

S. 467. L. 31. Qvellen, l. Qvelle. L. 32. liebende, l. liebenden. S. 468. L. 7. udſettes: bey einem und andern L. 9. einiger, l. einiges. S. 469. L. 15. ſchloyt, l. ſchlayt S. 472. L. 13. I Petr. IV, 4. l. I Petr. IV, 8.

K i ø b e n h a v n s k e

Nye Efterretninger

om

Lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 27de Augustii 1779.

Efterretninger om Marokos og Ses, samlede der i Landet fra Aar 1760. til 1768. af Georg Høst, Kongel. Majest. virkelig Justice-Raad. 42 Ark i st. 4to med Hr. Forfatterens Portrait, 34 Kobber og nogle Bignetter. Trykt hos W. Møller, Kongel. Hof-Bogtrykker, 1779. Koster 4 Rdlr. 3 Mk. paa godt Fransk Papiir.

Uden Nødvendigheder skulde ingen Handel have fundet Sted, og uden denne skulde vor Kundskab om Kloden, og behoe, have været meget usfuldstændig; thi den Kundskab, man faaer ved Krige, kan ikke være saa udstrakt, da de oftest søres mod Naboer. Den Deel af Afrika, vi have for os, kendte Romerne. Deres idelige Krige førte dem til Afrika, og deres Raaben undertvang en Deel deraf. Salustius, som Hr. Justice-Raaden lader fortælle os Deboernes Oprindelse, var Stattholder i Afrika. Bandalerne uddrev Romerne, men bleve selv Aar 538. undertvungne af Belisar, Justinians General. Efter dem bemægtigede Araberne og Saracenerne sig de Lande, som havde været underkastede Romerne. Plinius i sin Natur-Historie fortæller, at Scipio Emilius betroede Historiekrivere Polyb en Flaade, for at seile vesten om Afrika. Han taler og om en Carthagenienser, Hanno, som det blev overdraget at gjøre en Reise omkring Afrika. Han skal have skrevet nogle Efterretninger, som Grækerne og Romerne udskreve. Plinius lægger til, at disse

Eſterretninger vare meget ſabelagtige, og tale om Folk og Stæder, ſom man ikke ſandt mindſte Spor til. Nola, en Genuæſer og Diaz, en Portugiſer, vare de førſte, ſom fra et Forbiery til andet kom til det gode Haabs Forbiery 1487.; men Portugiſeren Vasco de Gama ſeilede det førſt forbi 1497., og aabnede derved en nye Wei for Handelen til Indien, ſom hidtil var ført over Alexandrien. Deſuagtet ere allene Kyſterne af denne ſtore Verdens Deel bekiendte, og det er endog vanſkeligt nſiagtigen at beſtemme de Deele af Afrika, ſom ſvare til de Gamles Benævneſe. Endnu har Vindelyſten og den umættelige Higen efter Guld ei fundet nogen, ſom uſtraffet har trodſet Afrikas brændende Sand.

I det Kongelige afrikaniſke Compagnies Tieneste tog Hr. Juſtice-Raaden til Marokos, og deels i ſammes, deels i Kongelig Tieneste, ſom Conſul i Saira eller Mogodor, forblev han over ſyv Aar i Landet. I denne Tid optegnede han de foreſaldende Merkværdigheder og gjorde ſig bekiendt med Indbyggernes Charakteer, Sæder og Skikke, og Landets Beſtaffenhed, dog opſkrev han ei i anden Henſigt, end at fornøie ſine Venner ved Hiemkomſten. Herfra blev han kaldet til St. Thomas, ſom Medlem og Sekretair i det der værende Kongelige Raad, og hans Haandſkrifter henlaae andre ſyv Aar urørte. Endeligen efter Hiemkomſten til Fædrenelandet, opmuntret af ſine Venner, i ſær Hr. Juſtice-Raad Niebuhr, hvis belovede Eſterretninger om Afrika vi med Længſel og næſten Utaalmodighed vente, beſluttede Hr. Forfatteren at berige Fædrenelandets Litteratur med ſine Eſterretninger, der ikke mindre ere et varigt Minde om Hr. Juſtice-Raadens nidkiere Embedsførelſe, end Gaver og Evner til at ſamle, ordne og beſømme det nyttige og vigtige, ſaa vel for Læſere i Almindelighed, ſom i ſær for hans tilkommende Eſtermand. Førſt var han ikke betænkt paa at meddeele andet end ſine egne Jagttagelſer, ſammenlignede med andre Forfatteres Eſterretninger; men da vi i Modermaalet intet have om Marokos, troede han at burde anføre Landets ældre Hiſtorie, uddragne af de beſte Skrifter, han kunde overkomme. — Man finder her et Kort over Marokos og Feſ, de øvrige Kobbere foreſtille Proſpekter, Grundtegninger, Maurer, Araber, Breber, Jøder, Skibe, gamle Mynter o. ſ. v. Kortet er tegnet af Hr. Juſtice-Raaden ſelv, endeel af

e andre, af Heine og Schrøder, Danske Bygmestere i Maasokos; Sticket er tildeels af de Hrr. Haas; paa nogle Koblere staaer intet Navn, og disse allene behøve den giorte Underskyldning. Hr. Justice-Raadens havde i Sinde at lade Bogen trykke med latinske Skrifter, saasom han havde merket, at mange Udlændinger lade sig afskrække fra, at lære det Danske Sprog, af Frygt for Bogstavernes Udseende; men da man sagde ham, at man i Almindelighed ei gierne læste Dansk med latinske Skrifter, forandrede han sit Forsæt deri, at allene Byers og Personers Navne o. s. v. tryktes ied Latinske. Vi ønske med Hr. Justice-Raadens de Danske Bogstavets Ombytning med de Latinske; thi foruden de andre Grunde troe vi, at førend det skeer, vil vore Trykkerier aldrig naae den Fuldkommenhed, som de Franske og Engelske have opnaaet. For de Læseres Skyld, som forstaae det Arabiske, er her aftrykt endeel med arabisk Skrift. De kan selv dømme om Hr. Forfatterens Skrive-Rigtighed. Desuden sitides meget af det Arabiske Sprog, for Ex. i det 6te Kapitel om Sævæsenet og det 8de om deres Poesie, der mere end i een Henseende er overmaade nyttigt.

Skriftet er deelt i 10 Kapitler, hvoraf det første handler om de gamle og nye Regentere; men da vi allerede have nævnt Hoved-Forandringerne, og det desuden ikke egentlig er Hr. Forfatterens eget Arbeide, lade vi os nøie med at sige, at hvo, der behager at læse om næsten utrolig Grunnhed udvet mod Mennecker, kan læse disse Regenters Historie. S. 5 fortalles, at Ahamet Dehebi's sædvanlige Fornøielse var, at stige til Hest, trække sin Sabel, hugge Hovedet af den, som holdt Stigbøilen, alt i et Dieblis, og paa følgende Sted, at han i atten Aar drøbte 40000 Personer, og da anregierede i 50 Aar, maa Antallet af de under hans Reiering drøbte have været utrolig stort. S. 53 siges: at der er næsten ingen Uge, hvori Abdallah jo fordomte til adskillige Dødsmaader henimod 2000 af sine Underfaatter.

Den nærværende Konge Mochamed Ben Abdallah Ben Ismail Elhoseini, har forladt sine Formænds Grunnhed og raffer allene med Døden, for at haandhave Retfærdighed, og befæste sig paa Thronen. Han er fød 1718. og blev Konge 1757. Han er høi, velvoren, og har en majestætisk Mine. Hans høire Pie er større end det venstre, og hans

Anſigtsfarve, ſom er bruunagtig, forandres ved hans Sinds-
 lidelſer. Naar han er jorngiet, er han hyldere end ſædvanlig.
 Han gaaer noget kroget, men ſidder vel til Hefſt. Hans Klæ-
 dedragt er ei forſkiellig fra andre Maurers, uden i Fiinhet
 og Reenhed. Hans Mad er Kuſkus, en af Maurerne elſker
 Met, og hans Drik reent og koldt Vand, undertiden Thee,
 ſom tillige med Sukkeret koges i Vandet. Han er den vit-
 tigſte og forſtandigſte blant Maurerne, og hans overmaade
 ſtore Begierlighed eſter at vide alting, ſkulde have bragt ham
 meget vidt, om han havde fundet Leilighed til at udvide ſine
 Kundſkaber. Han er en Elſker af Jagten, og ſelv en god
 Skytte. Løſagtighed er ikke hans Lyde. Af Religionen ei
 han ingen Slave. Hans Hovedlyde er Gierrighed, ſom giver
 at han ei holder ſine Ord, naar hans Fordeel taber derved:
 thi han ſiger: **Jeg er ingen Chriſten.** Den Conſul er derfor
 ham den kiereſte, ſom giver ham meeſt, og af den, der ei fornøiet
 hans Penge-Lyſt, veed han mesterligen at bekomme det, han
 forlanger, ved at true med Fredsbrud eller paa andre Maader.
 Han er ingen Elſker af Søe-Røveriet; thi han indſeer, at
 det indbringer lidet mod det han bekommer i Told, Forærin-
 ger o. ſ. v. Han har nu Fred næſten med alle europæiſke Søe-
 Magter; men han agter ingen uden den tyrkiſke Keiſer, til
 hvilken han undertider ſender Foræringer, og Algiverne fryg-
 ter han for deres Tapperhed. Han ærer, og belønner
 Tapperhed endog hos Fiender. Han har intet Naad, og
 han udſpørger ei nogen i anden Henſeende, end for at bekom-
 me Oplyſning i Sagens Hiſtorie. Departementer, Colle-
 gier og Kamre findes ikke. Alting gaaer lige til Kongen,
 udfærdiges ved to eller tre Sekretairer; de vigtigſte Papiret
 gives til Maurer og Jøder, ſom ofte hverken kan læſe eller
 ſkrive, og da intet protokolleres, udkomme ei ſielden ſtriden-
 de Ordre og Igientagelſer, en Feil, Kongen længe har ind-
 ſeet, og har derfor foreſat ſig at bruge Protokoller. Han
 dømmer hver Dag, og giver to gange ugentligen offentlig
 Audience under aaben Himmel; men enhver maa og medbrin-
 ge en til Sagens Beſkaffenhed forholdsmeſſig Foræring. Et
 Par Høns modtages ligesaa vel af en fattig Araber, ſom en
 ſadlet Hefſt af en riig. Desuden betiener Kongen ſig af Jø-
 der, iſær den bekiendte Samuel Sumbel, opdragen i Mar-
 ſeille, en beſynderlig vittig og forſtandig Mand, og en fuld-

fommen marokansk Hofmand. En farlig Fiende, men ingen mægtig Ven; thi Kongen troer, at han ei gjør noget uden Penge. De Christne Slaver betiener han sig og af i de vigtigste Sager; thi han troer, at de besidde Vittighed og Trofasthed fremfor hans egne Folk, og i Almindelighed er een af dem hans Favorit-Slave. Denne var i nogle Aar Hans Excellence, nu værende Admiral Kaas, som derved forskaffede sig saadan Ære og Anseelse, at, da Hr. Kammer-Herre og Commandeur Kaas, nu Chef ved Søe-Kadet-Korpset, 1766 var i Ambassade hos Kongen, og ligeledes ved sin fornuftige og gode Opsørsel vandt hans Yndest, erindrede han sig Hr. Admiralens Fortienester, og sagde: Alle Kaaser ere gode. Vi have her samlet det, der i sær karakteriserer hans mauriske Majestæt; thi kender man en despotisk Regent, har man tillige et temmelig fuldstændigt Begreb om hans Stat.

Det andet Kapitel leverer Marokos nyere Geographie med samme Flid udarbejdet, som det øvrige af Skriftet. I Erhamna ligger Hovedstaden Marokos, „der er ikke nær saa stor, som den udraabes for i de fleste Beskrivelser; thi Hr. Justice-Raadens har med den Danske Bygmester Schrøder reden i Skridt rundt omkring den i lidt mindre end en Time, ikke at tale om, at en stor Deel inden for Murene er ubebygget, og fuld med Ruder af de nedfaldne Huse. De fleste Huse ere smaa og ilde bygte; Bærelserne ere opfyldte med Scorpions, Slangers, Bæggeluss, Lopper og deslige; Gaderne ere ureene og ikke broelagte, men fulde af døde og levende Hunde, Katter, Røtter og slegt.“ Stationen har neppe 20 Tusende Indvaanere. „Det Øverste af Atlas-Bjergene, som ligge en halv Dags Reise fra Stationen, kan for Kuldes Skyld ikke beboes, og er hele Aaret igiennem bedækket med Sne, som man neden fra ganske tydelig kan see, dog har man ikke seet Sneen falde neden for Bjergene; Johannes Leo maa derfor have reist høit oppe i Bjergene for at finde saa overflødig Sne, at Folk og Heste deri ere omkomne. Maurer, som for Betaling bringe Sne ned fra Bjergene, fortælle, at naar de skyde deres Flinter løs paa en vis Høide, give de ingen Knald; og naar de prøve det endnu høiere oppe, saa give de ingen lyd. Paa Midten af Bjergene skal være bestandig Foraar med fiskerige Revirer og skønne Græsgange, hvor

M m 3

Bre-

„ Breberne fortemmelig boe; og da Tilgangen dertil er faſt
 „ unuelig for Ubekiendte, og man dog neden fra har kundet
 „ ſee Ild og høre Muſik, ſaa har dette givet Anledning til
 „ de Fabler, ſom Plinius, Strabo og andre ſkal have an-
 „ ført derom.“

§. 85 forekomme nogle Anmerkninger for een, der for-
 ſte Gang reifer der i Landet, og herfra til §. 94 nogle Reiſe-
 Router, hvis Længde er beſtemt efter Timer, ſom er den ene-
 ſte Maade, hvorpaa man der i Landet kan beſtemme Diſtancer.

Tredie Kapitel om Landets nu værende Indbyggere,
 ſom ere: 1. Maurer, 2. Araber, 3. Breber, 4. Negere, 5.
 Menegater, 6. Jøder og 7. Chriſtne, ſom betragtes hver
 for ſig.

Maurerne ere egentligen den Deel af Araberne, ſom
 ſatte ſig ned i Stæderne, og blandede ſig med Maurerne og
 Gætulerne, til hvis Partie Maranerne, eller de ſpanſke
 Maurer ſloge ſig 1610. Araberne ere egentligen de af
 Araberne, ſom ikke bekymrede ſig om de ſpanſke Krige, men
 bleve boende paa de ſlette Marker imellem Søen og Biergene,
 og leve af Fædriſt og Agerdyrkning, ligesom Bønder. De
 bevare ikke ſaa nøie deres Stammer, ſom i Arabien; men
 de deele ſig dog i Kabeil, ſom de Spanſke kalder Caſtas,
 nemlig viſſe Familier, ſom ere foreenede ved Slægtſkab, Svog-
 gerſkab og Venſkab ſaaledes, at de ikke gierne ſkilles ad. Diſſe
 ere i deres Sæder og Skikke lidet eller intet forſkiellige fra de
 øvrige Araber, ſom man kiender af Hr. Juſtice-Raad Nie-
 buhrs Beſkrivelse. De ſidſte af dem kunde blive meget vel-
 havende, derſom ikke Religionen og Regieringen ſtandsede
 Kornets Udførſel. Religionen forbyder, at overlade de
 Chriſtne Korn, og Regieringen taalder ikke, at Indvaanerne
 ere rige. De avle derfor ei mere Korn end der kan fortæres
 i Landet, det Meel undtagen, ſom overlad 3 til Gibraltar,
 hvilket anſees kun for halv Gunſt mod de Chriſtne, ſaaſom
 Meelet ei kan ſaaes paa nye.

Breberne, ſiger Hr. Juſtice-Raaden, ere upaatvivleli-
 gen de marokanſke Landes gamle Indbyggere, ſom de frem-
 mede Nationer have jaget ind i Biergene. Ikkun en liden
 Deel af dem erkiende Kongen af Marokos for deres Overher-
 re, nemlig de, ſom ſtaaer i Venſkab med Araberne, og for
 Handelens Skyld boer i Egnen ved Agader. De øvrige have
 ſmaa

smaa Konger, som de kalde Anergær. De opholde sig paa Atlas-Bjergene, og boe i store firkantede Huse, hvoraf nogle ere forsynede med et høit spids Taarn, andre med tvende, hvorfra de forsvare sig. Foruden disse eenlige Huse have de ogsaa Byer, i sær i et Distrikt, kaldet Zammart, 8 Dages Reise paa hin Side af Agader, hvor deres fornemste Anergær boer, som af nogle kaldes Aklid. Brebernes Religion er mohamedansk, men de ere mere uvidende og fanatiske end Maurerne. Den Artikel om Krig mod andre Religionsforvante er overeensstemmende med deres Tilbøielighed. De ivrigste blant dem drage derfor aarligen mod Portugisernes Berisgia eller Mazagan, og naar deres Antal ei er for stort tillades dem at drage giennem Asfi, hvor de Christne advares ei at lade sig see, for ikke at skydes af Breberne, som ved en Christens Drab troe sig forvissede om Paradiis. Naar de ere komne til Mazagan affyde deres Geværer uden for Kanon-skudet; thi nærmere tør de ei komme med demmod Staden, ledsagende Kuglerne med mange Forbandelser. Derpaa vende de ligesaa fornøiede hjem, som Pillegrimmene fra Meza. De drikke ingen sterk Drik, og lugtede de, at een af deres Folk havde nydt Viin eller Brændeviin, dræbte de ham uden Omstændigheder. Helgene givre de og meget af. De have deres eget Sprog, og her findes endeel af dem brugelige Ord med det mauriske ved Siden. Breberne ere vel voxne, lange, mavre, lette, muntre og hurtige, og have en ugemeen Dvelse med deres Glinter, baade til at skyde vist, og til at drive dem rundt om, som et Hiul, kaste dem i Beiret, fange og affyre dem næsten i samme Dieblif. Bøffer ere og det kjereste, de have, og de pynte dem ofte saaledes ud med Sølv og Elphenbeen, at de koste 60 til 80 Dukater.

Negrene ere enten komne fra Guinea eller nedstamme fra disse. De, som de Fessiske Kiøbmænd aarligen bringe med Catavanerne fra Guinea, ere Claver, og skjønt de oftest ved Ankomsten antage den mohamedanske Religion, beholde dog deres Herrer fuldkommen Ret over dem, saa de kan sælge, endog dræbe dem. De fri nedstamme fra de Negerinder, med hvilke Maurerne have avlet Børn, eller fra Mulei Is-mails Negere, som i hans Tid vare mægtigere i Landet end de hvide; thi foruden mange tusende Soldater, vare næsten alle Embedsmænd sorte. Den nærværende Konges Fader og

Han ſelv have affkaffet Soldaterne paa et lidet Corps nær, og nu er det uſædvanligt, at ſee en ſort Embedsmand. Allene Negerne gildes deri Landet til Brug for Kongens og Printſernes Serailer, og kaldes derfor Huſets Slaver.

Der ere vel en Mængde Jøder komne fra Aſien til Marokos, men diſſe have maattet flygte for de andre Nationer til Biergene, hvor deres Afkom endnu boer blant Dreberne under Navn af Philistin. De, ſom boe blant Maurerne, ere forjagede fra Europa Tid efter anden, ſaaſom fra Italien 1342., fra Nederlandene 1350., fra Frankrig 1403., fra Engeland 1422., fra Spanien 1494., og fra Portugal 1496. De leve af Handel, Meglerie og Haandværker; de fattigſte af Arbeide ved Skibes Loſſen og Laden; alle yderligen foragtede og forhaanede. Deres Fruentimmer ſee almindeligen got ud, og da deres Omgang ikke er ſaa forbuden ſom Maurinderne, have de ſdelagt mange chriſtne Kiøbmænd; thi ſaadan en Liebhaber har mange at fornøie, nemlig Kongen, hans Yndlinger, Gouverneuren paa Stedet, Bægterne, Manden, Konen, og ofte den hele Familie. Endeligen ere alle eenige, at Jøderne i Fez og Marokos overgaae alle de andre i Epidſuberie.

Renegaterne ere deels Overløbere fra den chriſtne, deels jødiſke Religion, og de ere enten frivillige, eller ſaadanne, ſom ville undgaae Straf, i ſær for Omgang med Maurinder, eller for andre Omſtændigheders Skyld, og endeligen tvungne under de forrige Regentere; thi den nærværende tvinger ingen, ſigende, at den ſom ei er ſin Guld troe, kan ei heller være Kongen troe. Det er en Ære for vor Nation, at der aldrig har været en Danſk Renegat. Den høieſte Værdighed de kan opnaae er, at føre et Kaperskib, dog under en Maurs Tilſyn; thi man troer dem ei. De ere evige Slaver, og fortiene at være det.

De Chriſtne ere enten Conſuler, Kiøbmænd, Kunſtne-
re eller Slaver. De Danſke, Engeliſke, Franſke, Spanſke og Hollandſke have Conſuler i det marokaniſke Rige, og de Hollandſke tillige Vice-Conſuler overalt. Conſulerne leve udvortes i god Forſtaeſſe, men hemmeligen søger enhver at ſkaffe ſin Nation Fordeele paa de andres Bekoſtning. Hr. Juſtice-Raadten giver S. 144 og 145 en Fortegnelse paa de Foræringer, der maa gives ved en Audience hos Kongen,
naar

naar intet betydeligt skal afgjøres; og skönt disse Forærin-
ger ere anseelige, stige de dog meget høiere, naar Sagen er
betydeligere. Naar Kongen ikke er fornøiet med de Forærin-
ger, Consulen bringer ham, eller der foresalder vigtige Ting,
forlanger Kongen en Envoye. Et Krigsskib har ved saadan
Leilighed god Virkning baade for den Anseelse, det giver Ge-
sandskabet, og for den Frygt Maurerne have for samme.
En Gesandt paa et Koffardieskib ansee de som en Raad paa en
Steen-Esel. I øvrigt findes her mange Jagttagelser og Er-
indringer, som tilkommende Consuler med Fordeel kan betie-
ne sig af. — En Kjøbmand kan saae Audience hos Kongen,
naar han vil, og det med sin Hue paa, men maa gjøre sine
Foræringer næsten i samme Orden som Consulerne, skönt
langt fra ikke af den Værdie. 50 til 100 Dukater i Bahre
eller andet ere vel antagne. En Kjøbmand er i saadan An-
seelse, at Maurerne kalde ikke alleneste enhver anseelig Euro-
pæer Tasgier 2: Kjøbmand, men sige endog Tasgier Consul;
Tasgier Vasiador, eller Kjøbmand Ambassadeur. I Maro-
kos ere endnu nogle christne Kunstnere og Haandverksfolk,
som enten komme af dem selv i den daarlige Tanke at gjøre
Lykke, eller sendes af de europæiske Potentater, for at for-
nøie Kongen. Saaledes sendte Kong Friderich V. 1760. en
Bygmester Schrøder, en Steenhugger Lambrecht, en Maler
Dendas, og en Gartner Kyster, hvilke Hans Majestæt selv
lønnede. Den første og sidste ere endnu levende. Hr. Schrø-
der har i sær giort Nationen god Tieneste ved den frie Ud-
gang, han havde til Kongen. Kongen af Engeland har sendt
Ingenieurer og Tømmermand, men da han ei vil lønne
dem, blive de ei længe i Landet. Kongen har i Sinde at
forskaffe sig Italienske Bygmestere og Malere, og skal allere-
de have begiært nogle Kunstnere fra Spanien.

I Marokos og Meknes ere tvende Kloostere med Munke
af Francisci Seraphici Orden, som i det 13de Seculum ble-
ve etablerede i Landet. Paa begge Steder ere 6 til 8 Patres,
som nu, efterat de ei mere tænke paa at gjøre Profelyter, le-
ve temmeligen roelige, og ere der nu allene for de roman-
catholske Slavers Skyld, som de skulde understøtte baade
med aandelig og legemlig Lægedom. Kongen sender dem un-
dertiden Papegoier, Canarie-Fugle, eller Hunde, som de
maa søde og opvarte for ham, og om de døe, skaffe andre

for dem. De protestantiſke Chriſtne have ingen Geiſtlige i Landet.

Slaverne i Marokos tilhøre allene Kongen, og deres Tilſtand er derfor ei ſaa bedrøvelig, ſom andre Stæder, hvor de ſælges til dem, ſom vil købe dem. Efterat de have været foreſtillede Kongen, blive de indlagte i Jøderiet, og nyde dagligen en Blankille, 4 Skilling Danſk, hvoraf de kan leve, naar nogle ſlaae ſig ſammen. Deres Arbeide retter ſig efter Omſtændighederne: nogle maa gjøre Kongens Hanger reene, naar Fruentimmerne ei ere der, andre oppaſſe hans Hefte, andre opføre Bygninger o. ſ. v. Fra Arbeide blive dog undtagne Capitainer, Styrmand, Chirurgi, Paſſagerer, Fruentimmere, og dem, de ere gifte med, eller udgive ſig for at være gifte med. Naar de ei modtage deres Blankille, kan de blive fri for Arbeide, og de forctage ſig da gemeenligen at lave Wiin og Brændeviin, ved hvis Udſalg en Slave i ſaa Nar kan fortiene nogle Tusende Dukater.

„ De fleſte af diſſe Folk leve virkelig bedre her end i deres
 „ eget Land og Friheds Stand, hvilket og gjorde de franſke
 „ Slaver ſaa modige, at de vare utaalelig grove i ſær mod
 „ hverandre og Jøderne, tvertimod den franſke Nations
 „ Sædvane; men da de Franſke 1766. bombarderede Sala
 „ og Laraiſch, blev denne Nations Slavers Arbeide fordoblet,
 „ og ingen blev forſkaanet; men det varede kun en Uaa-
 „ neds Tid, da alting kom paa forrige Fod igien.“ De
 ſtraffes ei ſaa haardt ſom Maurer og Jøder. Den alminde-
 lige Straf for maadelige Forſeelfer, er, at opføre nye Mure
 eller nedbryde gamle. Det farligſte nu omſtunder er, at
 Forældre undertiden miſte deres Børn, i ſær Pigerne, hvil-
 ket Maurerne dog ikke gjøre af Ondſkab, men Religions-
 Iver, for, ſom de meene, at frelſe en uſkyldig Siel. 1765.
 blev et franſkt Pigebarn paa 11 Nar, ſom syntes at finde
 Fornøielſe i at komme i Kongens Serail, mohamedanſk.
 Nar 1767. vare der allene Portugiſke og Livorneſke Sla-
 ver, hvoraf Portugiſerne bleve udløſte 1768., og Livorne-
 ſerne bleve ſom en Forøring ſendte til Stormeſteren af Maltha.

(Slutningen følger.)

Berlin og Leipzig.

Geschichte der christlichen Kirche des Ersten Jahrhunderts von Dr. Johann August Starck. Erster Band. Meum propositum est, antiquos legere, probare singula, retinere quæ bona sunt, & à fide catholica nunquam recedere. *Hieronymus.* Bey Georg Jacob Decker. 1779. Prisen 1 Rtd. 4 Mk.

Herr Forfatteren, som har anvendt sin meeste og bedste Tid paa at studere Kritik og Philologie, har sildig gjort Kirke-Historien til sit Fag, men troer sig derved i visse Maader lykkelig og fri for mange Fordomme, som pleie at prænte sig dybt i en ung Siel, og lægge siden næsten uovervindelige Hindringer i Veien for Sandhedens fri og upartiske Undersøgelse. Han nægter ikke, at jo den sildige Begyndelse ogsaa har sine store Mangler, men vil derfor og gierne, hvor han feiler, lade sig vise tilrette af Kiendere. — Da han satte sig for at skrive denne Historie, vidste han selv ikke, hvilken Methode han helst skulde vælge, om han som Arnold, Weismann, Pertsch, Walch, Mosheim og Cotta hellere skulde afhandle denne Deel af Kirke-Historien efter Materiernes, eller som Baronius, Fleury og Baumgarten efter den chronologiske Orden; thi begge Methoder har sin slette og sin gode Side. Efter nogen Betænkning fik han et Indfald, som ingen kan misbillige. For at give sit Værk den mueligste Fuldkommenhed, besluttede han, at følge Materiernes Orden fremfor Tidsordenen, saasom hiin, uagtet sine Mangler, syntes ham at være den bedste og nyttigste; men for tillige at erhelde de Fordeele, som en efter Tidsordenen forfattet Historie medfører, har han af den udførligere Afhandling gjort et chronologisk Udtog, som findes for i Værket under Titel af *Annalen des ersten Jahrhunderts der christlichen Kirche*; hvori han fortæller ethvert Aars mærkværdige Begivenheder, og henviser i det øvrige sine Læsere, der vil have fuldstændigere Oplysning, til følgende *ausführliche Kirchen-Geschichte des ersten Jahrhunderts.* — Værket skal bestaae af tre Bind, som allerede ere paa Afskrivningen nær sø dige til Trykken, saa man med allerførste kan vente de tvende øvrige. Denne Deel, vi her have for os, er afdeelt i fem Hovedstykker, hvor:

hvoraf det første handler om den hedenske og jødiske Religions Forsatning ved Christendommens Begyndelse. — Det andet om Hedningenes og Jødernes Lærdoms eller Videnskabers Tilstand ved samme Tid. — Det tredie om den christelige Religions Stifter, Jesu af Nazareth, fra hans Fødsel af, indtil hans Himmelfart. — Det fierte om de christne Meenigheders Plantelse i og uden for Palæstina. Urigtig angivne Grunde til Christendommens hastige Udbredelse. Sande Aarsager til dens Fremgang blandt Jøder og Hedninger. Dens Hensigter og Følger. — Det femte om Jøders og Hedningers borgerlige Forsatning ved Christendommens Begyndelse. — Det var høist ubilligt, at ville nægte Dr. Starck Navn af en god og grundig Historiker, han skriver intet, uden Critik, Flid og Overlæg, og anviser allevegne troeligen de Kilder, hvoraf han har øst. Det Heele er saaledes forfattet, at det kan læses med megen Nytte og Fornøielse, og saa meget mindre have vi mod Værkets Vidtløstighed at indvende, da det desuden skal være en udsørlig Historie over dette Tidsrum, hvori intet af mindste Vigtighed skal savnes. — Siden Herr Forfatteren for i denne Deel har angivet sin heele Plan, og endog capitulviis anmeldet Indholdet af de følgende Deele, saa vil vi og i Udtog underrette vore Læsere om, hvad de have at vente. — Den anden Deel, som begynder med det siette Hovedstykke, skal heri handle om Jesu tolv Apostle, deres Historie, Character og Skrifter. — I det syvende om de tre andre Apostle, Mathias, Paulus og Barnabas, den Orden, i hvilken Pauli Breve ere forfattede, og de Skrifter, man tillægger Barnabas. — I det ottende om de halvfierdesindstive Disciple og andre den christelige Religions Lærere, som have levet i det første Aarhundrede. — Det tredie og sidste Bind skal i den niende Hoveddeel forestille de af Apostlene og andre Lærere plantede Meenigheders udvortes Indretning. — I den tiende de Christnes Forsamlinger til Gudstienesten efter disses indvortes og udvortes Forsatning. — I det ellefte skal handles om den christelige Kirkerugt, Concilier eller Moder, og Kirkelove. — I den tolvte om Meenighedernes indvortes Tilstand, Lærdomme og Sæder. — I den trettende om indvortes Uroeligheder, Splid og Riætterier blandt de Christne. — Og endelig i den fiortende

tende om Hindringerne for Christendommens Antagelse, især Forsølgelserne. — Af denne Fortegnelse vil man uden Tvivl see, at intet, som er af nogen Betydenhed, vil blive forbigaaet.

Leipzig.

Allgemeine Chronologie für die Zeiten nach Christi Geburt zur Erläuterung der alten Denkmäler, Chroniken, Urkunden, nebst vollständigen chronologischen Tabellen für die ganze Geschichte. Aus dem Französischen. Mit Herrn Consistorialrath Walchs Vorrede. Erster Theil. In der Weygandschen Buchhandlung. 1779. i Octavo. Prisen er 2 Rd. 2 Mk.

Om Originalen og Forfatterne finder man de historiske Efterretninger i Fortalen til sidste Udgave af dette Skrift i Frankerige; og i Histoire litteraire de la congregation de S. Maur. Af disse tvende Efterretninger har Hr. Walch forteligen udtaget det vigtigste. — Den første, som har foretaget sig Arbeidet paa dette Skrift, udkastet Planen til det, og udført en temmelig og meget mæsommelig Deel af den, var Don Maur Franz Dantine, en Medlem af Benedictiner-Selskabet, som haver den hellige Maurum til Stifter. Han var fød i Stiftet Lüttich 1688; traadde i Aaret 1712 ind i Benedictiner-Ordenen. Han blev bestemt til Medhjælper at forfærdige det latinske Glossarium af Ducange, og leverede i Selskab med Carpentier de fem første Bind. I Aaret 1734 blev han sat i Uroe og forviist til Pontoise ved den jesuitiske Forsølgelse mod alle, som kaldtes Appellanter. 1737 fik han Tilladelse at komme tilbage til Paris, for at arbejde i Klosteret Blancmanteaux paa den store Samling af de Galliske og Frankiske Historiekrivere, som Bouquet havde foretaget. Han døde den tredie November 1746. Den Deel, han havde i Arbeidet paa Ducanges Glossarium, har givet den første Anledning til at udkaste de chronologiske Tabeller og den stedsevarende Calendar, som blev foretaget omtrent 1743. Han gik videre, og forfattede selv af Kilderne chronologiske Fortegnelser paa Paverne, Keiserne, Kongerne o. s. v. og udarbejdede ogsaa Afhandlingen om de forskellige Tidsregninger, hvilken gjør Begyndelsen i dette Skrift. Døden forhindrede ham

i at gaae videre. Hans Ordens-Selfſkab overdrog dette Arbeide til **Carl Clemencet**, en meget berømt Benedictiner i Paris, hvilken havde til Medhielper **Ursin Durand**. Hans Deel i Skriftet begynder med Fortegnelsen paa de Romſke Conſuler. Ved diſſes Flid udkom den første Udgave i Paris 1750, udi tvende Deele i ſtor Median:Qvart. Fortalen deri er af Clemencet, og indeholder en Eloge over **Dantine**, og en Eſterretning om **Bogens** heele Indhold. — Fortegnelsen paa Sole- og Maane:Formørkelſerne fra Chriſti Fødsel til 1800 efter meldte Tidſpunct er af **Abt Delacaille**, og ſaa Artikler, ſom høre til den Tyſke Hiſtorie, ere af **Hr. Delier**. I Aaret 1764 tænkte man allerede paa en nye Udgave, hvis Beſørgelſe blev overdraget til **Franz Clement**, ſom i et trykket Udkaſt lovede en ganſke nye Omarbeidſe. Clement lod ſin Udgave komme for Lyſet i Aaret 1770 i Folio. Fortalen er, ſaavidt Forandring rne, gjorde i Skriftet ſelv, eens med den i første Udgave; ved denne Overſættelſe, da den kun igientager Skriftets Indhold, er den ikke tilføiet. — Denne første Deel indbefatter Chronologiens Grundſætninger; den anden, ſom ſkal følge til Paaske-Meſſen 1780, indbefatter den virkelige Anvendelſe paa de vigtigſte Deele af Hiſtorien ſelv. — Den første Deel, ſiger **Herr Walch**, har Fortrinet; da de ſaa forſkielſige Tidſregninger i en ſaa ſtor Omfang ikke endnu ere i nogen Bog forklarede og ſammenlignede imellem hinanden, og derved bliver ikke allene et beqvemt Hielpemiddel til naie at forſtaaee enhver i en hiſtoriſk Kilde forekommende beſtemt Tids Angivelſe, men og til ſelv at kunne angive den aſtronomiſke Grund dertil. De chronologiſke Tabeller maae være Hiſtoriens Underſøgere meget kjærkomne, da de derved ſættes i Stand til at overſee ſaa mange Aarsregningers Sammenligninger med et Blik, og ved den foregaaende Forklaring til at overbeviiſe ſig ved egen anſtillet Prøvelſe om enhver Grundſ og Beſkaffenheds Rigtighed. Med de andre, deels konſtige, deels naturlige Tidſregninger, har det ſig lige ſaadan, og der vil neppe i en hiſtoriſk Kilde findes en Angivelſe af Aar, Maaned, Dag, eller større Tids-Periode, ſom ikke lader ſig forklare og bringes tilbage til vor ſædvanlige Tidſregning ved de heri leverede Tabeller. — Ved den anden Deel er meget at udfætte: paa ſine Steder Utilſtræk-

stræffelighed, og dog paa andre Steder unyttig Overflødig-
 hed, og Urigtighed. — For at undgaae Feilene, er den-
 ne nærværende Oversættelse ikke gjort lige efter Originalens
 Ord. Den historiske Chronologie, som er Hovedhensigten
 af Skriftet, har man indskrænket sig til; intet er affortet
 i denne første Deel, uden naar ved en Sats var anført meere
 end et nødvendigt Exempel; derimod ere nogle Tilføjninger
 komne, ved at sammenligne Gatterers Udris, der Chronolo-
 gie hermed. Ved den anden Deel maae Forandringerne væ-
 re større. — Denne Plan og dens Udførelse har til For-
 fatter Herr Johann Kern i Leipzig. — Herr Walchs
 Fortale indeholder, foruden de anførte Efterretninger om
 de Franske Forfattere og Originalen, de forskiellige Maader
 at tilkiendegive Tiden paa i historiske Efterretninger, og
 derefter vidtløftigere de historiske Kilders Forskiellighed, naar
 de tilkiendegive os en Tildragelses Tid, efter hvilken Maa-
 de det end skeer; og om Midlerne, ved hvilke man faaer at
 vide en Begivenheds, Diploms eller andet Documents Tid
 med grundig Visshed. — Denne første Deel indbefatter
 Afhandlingen om de forskiellige Tidsregninger og Tidsbe-
 stemmelse, som bruges efter Christi Fødsel; foreløbende Er-
 indring om den chronologiske Fortegnelse paa de Sole- og
 Maane-Formørkelse, som i Europa, Asien og den for Ro-
 merne bekiendte Deel af Africa ere seete fra første Aar efter
 Christi Fødsel og blive at see indtil Aar 1900, hvorefter
 følger den chronologiske Fortegnelse selv. Denne Afhand-
 ling har Pingre til Forfatter; stedsevarende Maane-Calender
 af Ridder Nau; den stedsevarende Sole-Calender, som og
 tillige med de chronologiske Tabeller af Herr Beaulieu. —
 Forfatterne ere saaledes angivne i Fortalen til Clements om-
 arbejdede Udgave af Originalen.

*Antiquitas Romana in primis Juris Romani, in usum
 Læctionum Academicarum adumbrata à C. G. Heyne,
 Gottingæ, apud J. C. Dieterich, 1779.*

Herr Heyne har optaget noget blandt de Romerske Anti-
 quiteter, som ellers ikke pleier at afhandles under det Navn.
 Man kan fortælle Indholder af dette Udkaft med hans egne
 Ord: *Declaremus primo loco, quale imperium per longi*

remporis decurſum fuerit, quos fines, quæ incrementa, quas provincias habuerit; proxime ut origines Reip. Romanæ, fortunam populi per tot ætates; reip. institutionem ac formam, leges ad remp. constituendam latas, reip. immutationes earumque cauſas exponamus; Sequitur non tam Jus publicum, quam enarratio eorum, quæ ad Jus publicum ſpectant: inſtituta reip. pro variis ætatibus, quæ cum ad rem militarem, tum ad religiones, ad diſciplinam publicam ac politiam, quam nos vocamus, ad reditus ac vectigalia ſpectant; maxime vero res judiciaria vetus. Inde quæ jus privatum antiquius illuſtrant. Tandem de vita privata Romanorum, quæ utiliter tradi poſſunt.

Schwabach.

Offene Briefe an Prediger. Von G. J. S. Erſte Sammlung. 1778. Bey Mizler.

Hr. Schwäbſen, Archidiaconus i Dtingen, ſkal være Forfatter til diſſe Breve, ſom ere tolv i Tallet. De ere ſkrevne i den bedſte Henſigt, for nemlig at nytte og opmuntre hans Medbrødre i Læreſtanden. — Han taler deri med dem om Embeds-Forretninger, Omgang, Pligter, Klegſkabs-Regler, theologiſke Kundſkaber og andet, ſom angaaer Lærere. Han vil give dem Raad og tage imod Raad af dem igien, gjøre dem Forſlag til en eller anden Forbedring i Embedets Førelſe, og af deres Svar paa Forſlagene indrykke Udtoge i ſine Breve. Han vil og levere dem korte Eſterretninger om nyttige udkommende Bøger, ſom henhøre til deres Sag, o. ſ. v. Foruden de gode Indſigter, Hr. Schwäbſen røber, fortiener han megen Roes for ſine Beſtræbelſer og Gavnelyſt.

Al diſſe lærde Eſterretninger udgives ugentlig eet Stykke ved Brodrene Berling.

No. 36.

K i ø b e n h a v n s k e

Nye Efterretninger

om

Lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 3die Septbr. 1779.

Den christelige Troes hellige Lærdomme, til Overbeviisning og Opbyggelse foredragne i offentlige gudelige Taler af Doct. Nicolay Edinger Valle, Kongelig Dansk Hofpræst og Professor. Andet Bind. Kjøbenhavn. Trykt paa Gyldendals Forlag 1778. 3 Alph. 1 $\frac{1}{4}$ Ark stor Octav. Koster paa Tryk. 10 Mk. og Skriv. 13 Mk.

Doctor Valle har i dette Bind fuldendet den Samling af Prædikener, som efter hans Plan skulde indeholde alt, hvad man ellers vilde søge i en Dansk dogmatisk praktisk Theologie. (S. Tilegnelsen ved 1ste Bind.) Det er usødvendigt, at tale om Forfatterens noksom bekiendte Gaver og Fortienester i Henseende til Prædikekonsten: og der kan vel ikke være nogen, som venter, at H. H. her skulde være bleven sig selv ulig. Desuden maae Bogen, saa meget meere, da den er trykt paa Subscription, være alle-rede i manges Hænder, og have anbefalet sig selv. Imid-lertid vil vi saaledes, som er skeet ved det første Binds Recension, (Esterr. s. A. 1777. I. S. 273.) meddeele Indholden, at den Læser, som maatte behøve det, deraf kan see, hvorledes Forfatteren har fulgt og udsjort sin Plan.

— Her begyndes med den fjerde Afdeeling, som hand-ler om Synderes Beredelse ved Aandens Naadewir-ninger til Omvendelse og Troe, og bestaaer af 20 Præ-

dikener. **I. Guds Naadefald**, betragtet efter ſin egentlige Art og Beſkaffenhed. 1) Hvortil Naadefaldet ſigter. 2) Paa hvad Naade det ſkeer. 3) Til hvem det henhører. Over Ev. p. 20. S. efter Trinit. **II. Naadefaldets Udbredelſe til alle Folk.** 1) Gud vil oprigtig, at alle Hedninge af Evangelio ſkulde oplyſes om de til Salighed foranſtaltede Midler; derfor aabner han for hvert Folk iſær, paa den beqvemmeſte Tid, de bedſte Leiligheder til at erholde fornøden Kundſkab. 2) Saadan en Kundſkab var dem før ikke tilbudet, formedelſt Hindringer, ſom fandtes i deres egen Forfatning, og ſom ei kunde udryddes uden voldsom Evang. 3) Intet Folk ſavner nogen Tid Anledning til et høiere Væſens Erkiendelſe, ſom fordrer Afhold fra Laſter, Bindſkibelighed i det Gode, og hellig Vrefrygt. Kun de, ſom følge deres onde Lyſter, og forſømme, hvad Leilighed dem var givet til Forbedring, finde paa hiin Dag intet Forſvar i Chriſti Forſoning mod deres fortiente Straf. Over Ps. 22, 28. **III. Chriſtnes forſigtige Omgang med det dem tilbudne guddommelige Naadefald.** 1) En omhyggelig Vorfømmelſe mod alle de Hindringer, ſom afdrage vor Agtſomhed fra den tilbudne Naade, og gjøre os ligegyldige, eller føleſløſe. 2) En rigtig Brug af de Midler, Gud har forordnet til ſin Naades Meddeelelſe. Ov. Ev. p. 20. S. eft. Tr. **IV. For hvilken Fare de ere udsatte, ſom af fiødelige Aarſager foragte Guds tilbudne Naade.** 1) De nærmefte Aarſager til Synderes gienſtridige Foragt imod Guds tilbudne Naade. 2) Den Fare, for hvilken de ved ſaadan en Foragt ere udsatte. Ov. Evang. p. 2. S. eft. T. **V. Synderes Spørelſe ved Sandhedens Aand til den ene ſaliggjørende Kundſkab og Overbeviisning.** 1) Hvortil den Kundſkab og Overbeviisning beſtaaer, Syndere bør have til deres Salighed. 2) Hvorledes Sandhedens Aand fører Syndere til denne ſaliggjørende Kundſkab og Overbeviisning. Ov. Ev. p. 4. S. eft. Paafke. **VI. En alvorlig Beredelſe til chriſtelig Bod og Bedring.** 1) Hvad der udfordres til en chriſtelig Bod og Bedring. 2) Af hvem den bør anſtilles, og hvorledes vi dertil ſkal berede os. Ov. Lectien paa alm. Beded. **VII. Kraftige Bevæggrunde til at haſte med ſin Omvendelſe.** 1) Jo læn-

gere Omvendelsen udsættes, desto besværligere at fuldføre den. 2) Den længe tilfidesatte Omvendelse er ofte paa den Tid umuelig, da Menneſket omſider havde foresat ſig, at begynde den. Over ſamme Text. VIII. En bodfærdig Siels hellige Beſlutninger ved Chriſti Kors. 1) Med Chriſto at afdøe fra Synd og Ondſkab. 2) I Chriſto at leve til Retfærdighed. 3) Ved Chriſtum at ſøge Indgang til evig Salighed. Paa Langfr. over Luc. 23, 39 — 43.

IX. Den daglige Bodfærdighed, ſom det tienligſte Middel til Gudfrygtigheds Fremvejt. 1) Hvorledes Chriſtne daglig bør erindre og overtænke deres Synder. 2) Hvad Nytte ſaadan en daglig Synds Erindring kan medføre, eller hvor meget den bidrager til Gudfrygtigheds Fremvejt. Over Evang. paa 22. Sønd. eſt. Trinit. X. At den ſande evangeliske Retfærdighed ikke erholdes, uden allene ved en levende Troe paa Chriſtum. 1) Hvori en ſand evangelisk Retfærdighed beſtaaer. 2) Paa hvad Maade en Synder ſkal erholde denne Retfærdighed. 3) Af hvilke Virkninger og Kiendetegn ſaadan en Retfærdighed ſkal erkiendes at være ſand og evangelisk. Ov. Ev. paa 6. Sønd. eſt. Tr. XI. At ikkun den ſande evangeliske Retfærdighed er Gud fuld behagelig, og gielder allene til Salighed. 1) De Aarsager, formedelſt hvilke ikkun den ſande evangeliske Retfærdighed kan være Gud fuldbehagelig. 2) Samme Retfærdigheds egentlige Indflydſe paa Synderes Saliggjørelſe. Over Evang. paa Trinit. Sønd. XII. Troens ſande og ubedragelige Kiendetegn. 1) I vort Forhold mod Gud. 2) I vort Forhold mod Næſten. Over Evang. paa 3. Sønd. eſt. H. 3. Kong. D. XIII. Hvor fornødent det er, ved Naademedlernes rette Brug ſtedſe at arbeide paa Troens Fremvejt. 1) Hvorledes Troen bør være i et helligt Levnet. 2) Hvor fornødent det er, ſtedſe at arbeide paa denne Troens Fremvejt. 3) Naademedlernes rette Brug til dette vigtige Diemærke. Over Evangel. paa 1. Sønd. eſt. H. 3. R. D. XIV. Hvor farligt det er, at falde tilbage i ſin forrige Syndestand. 1) De Aarsager, ſom forvolde, at en Troende falder tilbage i ſine forrige Synder. 2) Maaden, hvorpaa Faldet ſkeer. 3) Den Farlighed, ſom er forbundet med dette Tilbagefald i ſin for-

rige Syndſtand. Over Evang. paa Sønd. Sexag. **XV. De Troendes ſikkerſte Tilflugt i paaſkommende Friſteller.** 1) For hvilke Friſteller en Troende kan være udſat; og hvorfra diſſe have deres Oprindelse. 2) Hvor den ſikkerſte Tilflugt er aabnet for en Troende under deſlige Friſteller. Over Evang. paa 1. Sønd. i Faſte. **XVI. Guds ſomme Fader-Hierte til ſine troende Børn, yttret end, og i deres haardeſte Siele-Lidelser.** 1) De adſkillige Siele-Lidelser, hvoraf et troende Guds Børn undertiden kan overfaldes. 2) Guds ſomme Fader-Hierte, yttret mod ſine troende Børn, endog i ſaadan en Tilſtand. Over Evang. paa 4. Sønd. eſt. P. **XVII. Verdens Glæde langt beklageligere, end de Frommes Bedrøvelſe.** 1) Verdens Glæde er en i ſig ſelv beklagelſesværdig Tilſtand. 2) De Troendes Bedrøvelſe er blandet med en Glæde, ſom lindrer Smerterne. Over Evang. paa 3. Sønd. eſt. P. **XVIII. En troende Chriſtens faſtgrundede og velanvendte Frimodighed.** 1) Hvad det er, ſom indeholder Grunden og Aarſagen til de Troendes Frimodighed. 2) Hvorledes denne deres Frimodighed ſkal anvendes; eller hvori, og paa hvad Maade den bør yttre ſig. Over Evang. paa 19. Sønd. eſt. Trinit. **XIX. Guds Børns Lykſalighed i deres nøie Forening med den Hellig Aand.** 1) Paa hvad Maade de Troende ere med Aanden foreenede. 2) Denne Forenings ſalige Virkninger og herlige Fordeele. Over Evang. paa 4 Sønd. eſt. P. **XX. De Troendes Forviſning om deres tilkommende Salighed.** 1) Om det er mueligt, her i Livet at opnaae en tilſtrækkelig Forviſning om en ſalig Tilſtand efter ſin Udgang af Verden. 2) Paa hvilke Grunde denne Forviſning beroer, eller hvoraf den ſkal erkiendes. Over Ev. paa 8 Sønd. eſt. Trinit. **Den femte Afdeeling om Troens Frugter i et hellig Sind og Vandel** haver 15 Prædikener. **I. Hvorfor Mængden nu ſaa lidet forbedres ved Jeſu Lære.** 1) De rette Aarſager, formeddelt hvilke Jeſu Lære ſaa lidet virker til deres Forbedring, ſom bekiende hans Navn, og trøſte ſig ved hans Belgierninger. 2) Hvor denne de Chriſtnes Lunkenhed er høiſt uværdis, og tillige, hvor farlig i ſine Følger. Over Ev. paa 14 Sønd. eſt. Trinit. **II. Hvor fornødent det er,**

**omhyggelig at lægge Viid paa den nøiagtigste Selv-
erkiendelse.** 1) Hvad saadan en Selvkundskab udfordrer.
2) De Grunde, formedelst hvilke denne Kundskab om os
selv bør agtes vigtig og fornøden. Over Evang. paa 13
Søndag efter Trinit. III. **En troende Bøns Kraftige
Virkning og salige Nytte.** 1) Hvorledes Bønnen bør
være beskaffen, naar den skal tilveiebringe en kraftig Virk-
ning og salig Nytte. 2) Hvori den kraftige Virkning og
salige Nytte bestaaer, som ved saadan en Bøn kan tilveie-
bringes. Over Evang. paa 5 Sønd. est. P. IV. **Den
vigtige Pligt, at elske Gud.** 1) Hvad det er, at elske
Gud. 2) Hvorledes denne Kiærlighed bør være beskaffen.
3) Af hvilke Handlinger eller Kiendetegn den i Særdeles-
hed bør fremlyse. Over Evang. paa 18 Sønd. est. Trinit.
V. **Den vigtige Pligt, at elske sin Næste.** 1) Hvo-
den Næste er, som bør elskes af os. 2) Hvori den Kiær-
lighed bestaaer, som bør udvises mod saadan en Næste.
3) Hvor vigtig en Pligt det er for Christne, at elske deres
Næste med denne oprigtige Kiærlighed. Over Evang. paa
13 Sønd. est. Trinit. VI. **Hvorledes en reen og Gud
velbehagelig Menneſtekiærlighed maae være beskaf-
fen.** 1) Hvori den yttres sig. 2) Hvorpaa den er grun-
det. Over Evang. paa 4 Sønd. est. Trinit. VII. **Chri-
sti Lære om Kiærlighed til Siender.** 1) Hvori den
Kiærlighed bestaaer, med hvilken Christus fordrer, at vi
bør elske vore Siender. 2) De Grunde, formedelst hvilke
Christne ere forbundne til saadan en Kiærlighed. 3) En
og anden Erindring, som ved denne for Menneſteslægten
saa nyttige Lære bør iagttages, til at forebygge al Uorden
og Misbrug. Over Evangel. paa 10 Sønd. efter Trinit.
VIII. **At Forsonlighed er en Hoved-Egenſkab hos san-
de Guds Børn.** 1) Hvori den rette Forsonlighed be-
staaer, og hvorledes den skal yttre sig. 2) De vigtigste
Aarsager, formedelst hvilke denne Forsonlighed bliver en
Hoved-Egenſkab, hvorpaa sande Guds Børn især bør be-
sitte dem. Over Evang. paa 22 Sønd. est. Trinit. IX.
**Hvorledes en Christen helst bør væbne sig mod al
utilladelig Vrede.** 1) Sikke Kiendemærker paa den Vre-
de, som for Christne kan agtes utilladelig. 2) Hvorledes
en Christen helst bør væbne sig mod al sliq utilladelig Vrede.

Over Evang. paa 6 Sønd. efter Trinit. X. **Chriſtelig Anviſning til at bevare ſit Hierte fra Misundelſe.** 1) Misundelſen ſelv, for at opvækkes til Afſkye for en ſaa uværdig Sindſforfatning. 2) De tienligſte Midler, hvorved en Chriſten ſkal bevare ſit Hierte fra denne Misundelſe.

Over Evang. paa Sønd. Septuag. XI. **Chriſtnes oprigtige og GUD velbehagelige Selvydmygſe.** 1) De rette Egenſkaber og Kiendtegn paa en oprigtig og GUD velbehagelig Selvydmygſe. 2) De vigtigſte Bevæggrunde, hvorved en Chriſten kan tilſkyndes til at ydmyge ſig ſelv. 3) Hvori den Velbehag beſtaaer, med hvilken GUD benaader en ſelvydmyget Chriſten.

Over Evang. paa 11 Sønd. efter Trinit. XII. **En viis og forſtandig Chriſtnes tilladelige Beſtræbelſe efter virkelig Ere.** 1) Hvori den falſke Ere beſtaaer. 2) Hvori den Ere beſtaaer, ſom af en viis og forſtandig Chriſten kan eſtertragtes uden Samvittigheds Fornærmelſe.

Over Evang. paa 17 Sønd. efter Trinit. XIII. **Om en Chriſten tør attraae jordſk Velſtand, og hvorledes han ſkal bruge den.** 1) At eſtertragte det timelige Gode, Forſynet har at meddeele, kan for Chriſtne ikke agtes utilladeligt. 2) De bør tragte drefter paa en værdig Maade, i Overeensſtemmelſe med GUDS og JESU aabenbarede Villie. 3) De bør ſøge med Wiisdom, til ſand Nytte, ret at anvende, hvad Forſynet i deres lovlige Beſtræbelſer meddeelte dem.

Over Evang. paa 9 Sønd. efter Trinit. XIV. **En Chriſtnes rette Forhold i ſit lovlige Arbeide til ſammes Velſignelſe af HERREN.** 1) Arbeidet ſkal begyndes til Ere for GUD, i Overeensſtemmelſe med hans Villie, og under JESU Navns Paakaldelſe. 2) Arbeidet ſkal forſættes med alvorlig Flid, i Tillid og Fortrøſtning til JESU hielperige Viſtand. 3) Arbeidet ſkal fuldendes og ſluttet med ydmyge og hiertelige Takſigelſer formedelſt den af GUD beviſte Maade.

Over Evang. paa 5 Sønd. efter Trinit. XV. **Chriſti Læres herlige Indflydelſe paa det borgerlige Livs Sikkerhed og Velfærd.** 1) Chriſti Lære beſkytter Dyrigheds Retligheder, og indſkærper Undersaattere deres Pligter med beſynderlig Eſtertryk. 2) Den forebygger de frygtelige Odelæggelſer, ſom indbyrdes Forbittrelſe og Oprør altid har i Følge med ſig.

Over Evang. paa 23 Sønd. efter Trinit.

Udi den siette Afdeeling om Døden, Opstandelsen, Dommen og Evigheden, findes 7 Taler. I. Om en betimelig Forberedelse mod Dødens Ankomst. 1) Hvor aldeles det er fornødent, betimelig at forberede sig til den forestaaende Død. 2) Hvad Nytte saadan en i Tide begyndt Forberedelse kan medføre. Over Evang. paa 16 S. efter Trinit. II. Troens Seier over Dødens Bitterheder. 1) Hvad det er, som giver de Troende Kraft og Styrke til at overvinde Dødens Bitterheder. 2) Hvori de Troendes Seier over Døden bestaaer; eller hvorledes de overvinde dens Bitterheder. Over Lectien paa anden Juledag. III. Opbyggelige Betragtninger over Jesu seierrige Opstandelse. 1) Til en fast Overbeviisning om, at Jesus er virkelig opstanden. 2) Til en aanderig Bederbøggelse af denne hans upaarvivelige Opstandelse. Over Evangelium paa første Paaske dag. IV. Om den i Guds Ord forjettede, og af Christne forventede Opstandelse fra de Døde. 1) Hvad lærer Guds Ord om de Dødes forventede Opstandelse? 2) Mon ogsaa denne Lærdom være saa vis og tilforladelig, at den kan antages af Fornuftige uden Skruppel? 3) Hvad Nytte medfører saadan en Lærdom til Gudsfrygtigheds Fremvert, og Hjertets Husværelse? Over Evangelium paa 24 Søndag efter Trinit. V. Vor Herres og Jersers synlige Aabenbarelse til at dømme Verden. 1) Som en Begivenhed, om hvis forestaaende Tilkommelse ei kan tvivles, skjønt den i Hensigt til Tiden for Mennesker er uvis og tvivlsom. 2) Som een af de Handlinger, hvori Forløserens guddommelige Bælde og Majestæt herligst skal fremskinne. 3) Som en Forventelse, paa hvilken Gud i sit Ord har gjort os opmærksomme, for derved at drive os til en bestandig og uafbrudt Narvaagenhed over vort Hjertes Tilstand. Over Evangelium paa anden Søndag i Advent. VI. Den tilkommende Evighed, som en haabesfuld og over al Maade lykkelig Tilstand for de Gudsfrygtige. 1) Med hvilken Bished de Gudsfrygtige tør haabe en bedre Tilstand efter Døden. 2) Hvorledes denne deres forestaaende Tilstand skal være beskaffen. Over Evangelium paa første Søndag efter Trinitatis. VII. Den tilkommende Evighed, som en rædsom og jammerfuld Tilstand for de Ugu-

Delige. 1) Er det ogsaa viſt og upaatvivleligt, at en jammerfuld Tilſtand efter Døden foreſtaaer de Ugudelige? 2) Hvorledes ſkal denne deres Tilſtand være beſkaffen? 3) Hvor længe ſkal den vedvare? — Efterſom man gjør ſig et forſkielligt Begreb til om en dogmatisk-praktiſk Theologie, kan den H. F. vel vente ſig en og anden ikke ſaa ganſke ugrundet Indvending. Een vil det maaskee synes, at F. er gaaen over ſin Plans Grændſer, ind i Moralen, naar han her for Ex. finder Taler om Vrede, Misundelſe: — en anden vil maaskee ſavne her Taler om Kydſthed, Maa-delighed, og mange flere. — Men enten her nu er for meget eller for lidt, eller netop det, der efter Planen bør være, ſaa tiener det alt til Overbeviſning og Opbyggelſe, og det er Hoved-Sagen. — Dette er og et betydeligt Fortrin, ligesom ved det førſte, ſaa og ved det andet Bind af Skriftet, at F. har for ved hver Tale ladet aftrykke Texten, det Evangelium eller Epistel, han taler over, ikke efter den almindelige Danſke Overſættelſe, men efter ſin egen.

„ Jeg har, ſiger han, (Tillegn. til 1 B.) overſat dem efter Grundtexten, og ſøgt ved indrykkede korte Forklaringer at udvikle de forekommende dunkelſte Mæeninger efter Udtryk.“ — Men det var ganſke unødvendigt, at den ſamme Text er bleven aftrykt heel og holden lige ſaa ofte, ſom der forekomme Taler over den. Saaledes er det Evangelium paa ſjerde Søndag efter Paaske i dette andet Bind tre Gange igientagen. — Det Evangelium paa Søndag Sexageſima, Luc. 8, 4 — 15. vil vi ſætte her til Prøve.

„ Da en ſtor Hob af Folk havde forſamlet ſig, ſom reiſte ud til Jeſum fra de omkringliggende Stæder, (til Gennefareths Søe, hvor han for Mængdens Skyld havde begivet ſig i et Skib ved Strandbredden, Marc. 4, 2.) foredrog han følgende Lignelſe: En Sædemand gik en gang ud, for at ſaae ſin Sæd. Men i det han ſaaede, ſaldt noget ved Landeveien, og det blev nedtraadt; eller Fuglene under Himmelen aade det op. Noget ſaldt paa Steengrund, hvor det viſnede, ſaaſnart det var opſpi-ret, fordi det ikke havde Vædſke nok. Noget ſaldt midt iblandt Torne. Men da diſſe Torne vorte tæt ſammen, qualte de det. Endelig ſaldt ogsaa noget i god Jord; og

„ da

„ da dette vorte op, bar det hundrede Fold Frugt. Som
 „ han havde sagt dette, raabte han: Hvo som haver Dren
 „ at høre med, den høre! Derefter spurgte hans Disciple
 „ ham, hvad denne Lignelse skulde betyde? Han svarede:
 „ Kun eder er det forundet, at vide Guds Riges Hemme-
 „ ligheder, (de tilkommende, skönt endnu skjulte Begiven-
 „ heder, i det af Messias oprettende Guds Rige) men til
 „ de andre taler jeg i Lignelser, fordi de see dog ikke, skönt
 „ de kunde see; og høre dog ikke, skönt de kunde høre.
 „ Meeningen af Lignelsen er denne: Gæden er Guds Ord.
 „ Men de ved Landeveien ere de, som nok høre det; dog
 „ derefter kommer Dievelen, og tager Ordet bort fra deres
 „ Hierter, at de ikke skal troe, og blive salige. De paa
 „ Steengrunden ere de, som modtage Ordet med Glæde,
 „ naar de høre det; men da de ikke have Rod, troe de kun
 „ til en Tid, og falde fra i Trængsels-Tider. Det, som
 „ faldt iblandt Torne ere de, som vel høre; men da de gaae
 „ hen under Bekymringer for Rigdom og Livets Forlystel-
 „ ser, saa quæles de, og bære ikke Frugten til Fuldkom-
 „ menhed. Endelig det i den gode Jord, ere de, som be-
 „ vare Ordet, naar de have hørt det, i et redeligt og godt
 „ Hierte, og vedblive (hvad der end møder) bestandig at
 „ bære Frugt.“ (S. 326 følg.) Det er kiendeligt nok,
 at Doctor B. oversætter her med samme Indsigt og Smag,
 som i sin vakke Prøve over de tre Pauli Breve. — Dette
 Bind er tilegnet Arve-Princessse Charlotta Amalia; lige-
 som det første Dronning Juliana Maria. Foran ogsaa
 en Fortsættelse af Fortegnelsen paa Subscribersnes Nav-
 ne, som er ved første Bind. Ligeledes bagved, som i før-
 ste Bind, en Fort Igientagelse af de gudelige Talers
 Indhold. Til Slutning en Fortegnelse paa Forfatte-
 rens hidtil udgivne Prædikener over Søn- og Sest-
 dags Evangelierne. Forstaae: — efter deres sædvanlige
 Orden; og tilsidst de over andre Texter.

U. O.

Stendal.

Probe und Ankündigung einer Uebersetzung den Kleinen Propheten. Mit Anmerkungen für Anfänger der biblischen Philologie. Kennern und insonderheit Schulmännern zur Prüfung vorgelegt von M. Friedrich Rudolph Walther, Rector der großen Schule zu Stendal. Gedruckt und verlegt von Dan. Christ. Franzen. 1779. Koster 12 Sk.

Herr Rector Walther beskriver allerførst i dette Prøve-Skrift de flette Følger af den hidindtil næsten almindelige Læremaade for den theologiske Ungdom. Man lægger en flig Grund i Skolerne, paa hvilken der siden lige saa ilde bygges. Isteden for at gjøre de unge Studerende bekiendte med sund bibelsk Philologie og Critik, som Veien til al grundig Skriftfortolkning og al retskaffen theologisk Kundskab, lader man dem behielpe sig, saa godt som de kan, med en smagløs latinsk Oversættelse af Bibelen, en tør Glossebog og et feilfuldt Lexicon. Disse ere de usle Hielpemidler, man giver dem i Hænderne, og herved skal de dannes for Fremtiden til at blive Skriftfortolkere. De saae ingen bestemte Begreber, de blive magelige af Mangel paa Opmuntring og Anviisning, og nu antage de ved Skriftens Læsning uden al videre Undersøgelse den første Meening, der frembyder sig, som den bedste. Denne fordærvede Smag bringe de med sig paa Universiteterne, det bliver nu gierne ved det gamle, og enten tænke de intet ved Bibelens Ord, eller, om det kommer høit, holde de den Forklaring altid for den antageligste, som kan give Anledning til mange andægtige Betragtninger. Kort: naar der ikke lægges god Grund i Skolerne, saa blive de følgende Bestræbelser for Ungdommens Dannelse enten uden Frugt, eller det bringes dog aldrig ret vidt i Skriftens grundige Fortolkning. Og hvad kan man nu vente sig af disse Unge, naar de siden blive Lærere? Nu forsvare de med stor Hidſighed enhver Fordom, og fordømme dem, der beraabe sig paa Skriftens Undersøgning og Sprogbrugen, som det guddommelige Ords Fordærvere; nu lægge de ofte de hellige Forfattere saadanne Ord og Tænker i Munden, som disse gierne frabad sig, isald de an-

hørte,

hørte, hvorledes man forklarede, eller rettere, forqvælede deres Skrifter. Heraf følger da, at en god og rigtig philologisk Smag, en grundig Sprogkundskab, aldrig for tidlig kan bibringes Ungdommen, og hertil vil Herr Walther paa sit Sted i sin Cirkel bidrage alt mueligt. Da de nyeste eregetiske og philologiske Skrifter over Bibelens Bøger ere mestendeels skrevne for Kiendere og allerede vøvede Mænd, men den usvøvede Ungdom ogsaa burde have noget for sig i dette Sag, saa forelægger han til den Ende nærværende Plan til en Oversættelse af de smaa Propheter, hvorover han udbeder sig Kienderes og især Skolemænds Tanker, for deraf at see, om han bør fortsætte Arbeidet, eller nedlægge Pennen. — Den Tour, han heele Skriftet igiennem agter at tage, bliver følgende: Han vil levere en nøiagtig, troe og med Sprogbrugen overeensstemmende Oversættelse — omhyggeligen søge at udtrykke de forekommende Hebraiæmer, og her holder han det for Plikt, ei allene at oversætte Hebraiæmerne paa reent og ægte Tydsk, men og at vise, hvorledes de vilde lyde, naar de skulde oversættes ordret og lige efter Originalerne, for herved at vænne Ungdommen til at finde sig i Hebræernes Tænke- og Tale-Art — forklare nøie de tungeste, ubestemteste og især tropiske Skriftens Udtryk — oplyse i Anmærkningerne de vanskeligste Ord og Talemaader af Sprogbrug, Paralelismus og især af den Alexandrinske Oversættelse. — Han vil og gjøre de Unge opmærksomme paa de andre græske Oversættelser, men fornemmelig ogsaa paa de østerlandske, for at give dem en Forsmag paa den rette Brug af critiske Hielpemidler, som ellers siden paa Universiteterne vilde forekomme dem fremmede. — Det hebraiske, græske og latinske Sprogs Analogie skal ikke blive forglemmt. — Begyndere skal efterhaanden blive anførte til Kritik og Brug af de Hielpemidler, som bør anvendes til en fordærvet Texts Rettelse eller Forbedring — og endelig, da han hverken er en Hader eller en blind Tilhænger af det Gamle, agter han det for sin Skyldighed, at opmuntre Ungdommen til allevegne at følge Luthers Oversættelse, hvor den er god og rigtig, men og at vise, hvor den feiler, da man i dette Fald ingen Samvittighed bør gjøre sig over at forlade eller forbedre den. — Disse ere Grundlovene for Herr Walthers Arbeide, og herpaa følger

ger Overſættelſen og Anmærkningerne over de tre første Capitler i Hoſeas. — Til en Prøve vil vi, for at undgaae Bidtloſtighed, forelægge det andet Vers: „Nimm dir ſo-
 „ gleich, (gehe hin und nimm) [nach erhaltenem Befehl]
 „ ſprach der Herr zum Hoſeas, eine Hure [berüchtigte Per-
 „ ſon] zur Ehe, und [zeuge mit ihr] Hurenkinder; [wo-
 „ für man ſie wenigſtens wegen ihrer verdächtigen Mutter
 „ halten wird] denn das Land [die Einwohner] hat ſich ſo-
 „ gar von mir (dem Herrn) durch Ehebruch [gleich deiner
 „ Ehebrecherinn] entfernt.“ — Anmerkungen: —
 „ Nimm dir ſogleich. Nach dem Hebräiſchen: Gehe
 „ hin und nimm. Eine gewöhnliche Redensart der He-
 „ bräer. So ſagen ſie: Er gieng aus und ein, das
 „ zu thun, anſtatt: er war damit beſchäftiget. Er
 „ gieng und that das, anſtatt: er that dieß ſogleich.
 „ — Hure. Das iſt: eine berüchtigte, verdächti-
 „ ge Perſon, welche man dafür hielt, und die ſich auch
 „ nachher in der Ehe als eine Treuloſe bewies. Cap. 3,
 „ 1. — Hurenkinder. Das iſt: ſolche, welche ein-
 „ jeder dafür halten wird. Deren ehrliche Geburt wegen
 „ ihrer verdächtigen Mutter immer unentſchieden bleiben
 „ wird. Die Schande der Mutter erbt auf die Kinder.
 „ — Durch Ehebruch entfernt. Eigentlich: durch
 „ begangenen Ehebruch treulos werden. Daß hier
 „ daſelbe Verbum in tempore finito und infinito ſtehet,
 „ hat weiter keinen Nachdruck. Es iſt den Hebräern ge-
 „ wöhnlich, und zeigt allensfalls die Gewisheit einer Sache
 „ an. 1 Moſ. 2, 17. Jeſaias 6, 9. Ehebruch zeigt
 „ oft in der heiligen Schrift Abgöttereyen, wie hier.
 „ Jeſ. 1, 21. 1 Corinth. 10, 7. 8. Offenb. 2, 14.
 „ Hoſ. 9, 1. — Von mir. Nach dem Hebräiſchen:
 „ von dem Herrn. Die Hebräer ſetzen anſtatt des Pro-
 „ nomens oft das Subſtantivum.“ — Bed den Qvinde,
 ſom Propheten Cap. 3. ſaaer anden Gang Befaling om at
 elſke, forſtaaer Herr Walthers med god Grund den ſamme,
 ſom der Cap. 1. tales om, nemlig Gomer, Dibliams Dot-
 ter, og heri har han ſtore Forgængere, en Wels, en Lowth,
 Pocock, Dietelmair og flere. Skulde her, ſom nogle
 Fortolkere meene, ſigtes til en anden Hore, ſom Prophe-
 ten ſkulde tage til Wyte, og ikke til Gomer, ſaa vilde Sig-
 nelfen

nelsen eller Anvendelsen deraf paa Israel blive ganske upasfende.

Leipzig.

Der Teufeleien des achtzehnten Jahrhunderts, letzter Akt, worinn des Emanuel Schwedenborgs demüthiges Danksagungsschreiben kürzlich beantwortet, der ganze bisher geführte Streit friedlich beygelegt, und in dem Büchlein über die Nonexistenz des Teufels manches zurückgenommen, ergänzt, und berichtigt wird, von M. Christian Wilhelm Kindleben, evangelischem Prediger. — Utile est, plures a pluribus fieri diverso stylo, non diversa fide libros, etiam de quæstionibus iisdem, ut ad plurimos res ipsa perveniat. Augustin. Bey Carl Friderich Schneider. 1779. Kost. 8ß.

Herr Kindleben er altsaa Forfatteren til den berygtede Piece: Ueber die Nonexistenz des Teufels, hvori han som en rask Mand vilde bevise, at Dievelen var kun et Skrækkebilæde, og den heele Lærdom om ham en Virkning af Overtroe, hvori han altsaa og efter denne sin forudfattede Meening maatte bortforklare den onde Mand af alle de Skriftens Steder, hvor han nævnes, og gjøre alt, hvad der siges om ham, til Modificationer, Allegorier o. s. v. — Herover fik den gode Mand mange Fiender, ja endeel af hans Venner selv, vrede ikke paa ham, men paa Piæcen, raadte ham alvorligen til at tilbagekalde den, eller i det mindste ved Grunde og Rettelser at gjøre den taaleligere. Disse fandt Forfatteren for godt at søie, for at vise, at han ikke er egensindig, underlig eller paastaende, og denne Føielighed, grundet paa bedre Overbeviisning, har foranlediget nærværende sidste Akt, hvorved de over denne Materie førte Stridigheder i Mindelighed bilægges. Hvad der bevægede Herr Kindleben til at nægte Dievelen, berettor han S. 16 og 17 med disse Ord: „Das ein Irrthum in Glaubenssachen, darüber das Entscheidungsrecht dem Worte Gottes allein gebühret, sehr leicht zu dem andern verleiten, und eine unerwiesene Hypothese, wenn sie nur neu ist, die andere verdrängen, und uns als Wahrheit gelten können, wenn wir nicht auf unserer Huth sind, „ wenn

„ wenn wir unsrer Einsicht und erworbenen Geschicklichkeit
 „ zu viel zutrauen, oder uns zu sehr auf das Zeugniß großer
 „ Männer, mit denen wir in Verbindung stehen, verlassen,
 „ die sich oft unsre Schwachheit zu unserm großen Nach-
 „ theil und zur Verbreitung ihrer Einfälle zu Nutzen machen,
 „ das ist eine bekannte und in der Erfahrung gegründete
 „ Sache. Und so giengs auch mir. Geleitet, oder ge-
 „ nauer zu reden, verführt durch einen gewissen Leichtsin,
 „ und durch das Ansehen gewisser mir wohlwollender, mei-
 „ ne Zubereitung zum Dienst der Kirche besorgender und
 „ unterstützender Männer, die das Kind mit dem Bade
 „ ausschütten, und den christlichen Glauben, um dem
 „ Aberglauben zu begegnen, dergestalt verfeinern, daß er
 „ sehr nahe an den Unglauben gränzt, hielt ich schon lange
 „ die ganze Lehre vom Teufel für eine jüdische Fabel, die
 „ sich eben so wenig mit Gründe behaupten, als mit Nutzen
 „ bestreiten ließe. Des Herrn Probst Tellers Wörter-
 „ buch bestärkte mich in meiner Meynung, und ob ich gleich
 „ die Sache nicht für interessant genug hielt, um etwas
 „ darüber zu schreiben, so war ich doch auch nicht abgeneigt
 „ mit dabey zu seyn, wenn es darüber einmahl zu einem
 „ Federkrieg kommen sollte. Und hiezu fand ich bald eine
 „ Gelegenheit o. s. v.“ — Her har vi nu hans Palinod-
 die, hvortil han, som han S. 15 forsikkrer, ikke har ladet
 sig drive hverken ved timelig Fordeel, eller ved store Mænds
 Anseelse, eller Haab om Menneke-Gunst og Bisald, men
 af Samvittighed og Overbeviisning. Han tilstaaer reent
 ud sine Vilofsarselser, og da han nu har faaet Dinene oplad-
 te til at betragte den Lærdom om Dievelen fra en anden
 Synspunkt, end tilforn, paaftaaer han, at intet Fornuf-
 tigt kan invendes imod de onde Mænds Tilværelse og Virk-
 ninger, at disse Ting ikke kan nægtes, uden aabenbare at
 fordreie den hellige Skrifis Udtryk og Mæening. Alle de
 Sprog, han i sit forrige Skrift havde bortforklaret, ansø-
 rer han nu til Stadfæstelse for de Orthodoxes Lærdom, paa
 et Par nær, som synes ham lettere og bequemmere at kunne
 forklares om Modstandere blandt Menneker, dog vil han
 heller ikke heri være paaftaaende, men forlanger allene uden
 Sandhedens Fornærmelse den samme Tænkesfrihed, som han
 gierne under andre. Vi lade det nu staae derhen, om Herr

Bindlebens Gienkaldesse er oprigtig eller ikke, men den Tøne, hvori han besvarer Emanuel Schwedenborgs demüthiges Dancksagungsschreiben, kan umuelig opvække noget fordeclagtigt Begreb om hans Tænkemaade. Han giver i dette Svar nye Prøver paa sin Letsindighed. Nok! Dievel-Stridighederne skal nu for denne Gang have Ende. Man har seet den sidste Akt af Comoedien, og nu tilkommer det Tilskuerne efter eget Behag at klappe eller stampe.

Leipzig.

Allgemeine Weltgeschichte von der Schöpfung an bis auf gegenwärtige Zeit. Des funfzehnten Bandes, erste Abtheilung, welche die Geschichte von Hungarn enthält, nach dem Plan Wilh. Guthrie, Joh. Gray und anderer gelehrten Engländer entworfen, ausgearbeitet und aus den besten Schriftstellern gezogen von Ludew. Albr. Gebhardi. Bey Weidmanns Erben und Reich. 1778. 684 S. i 8vo. Koster Mk.

Denne nærværende Deel indeholder ikke blot Ungarns Historie, men tillige Landets gamle Indbyggere og dets Provintfers Skiebne. Den bestaaer af to Bøger: den 33te, som handler om den ældste Hungarske Historie, eller det større Illyriens under Romernes Herredømme; og den 34te, som handler om Riget Hungarns Historie under Magnarenes Herredømme. I hiin Bog forekomme følgende Folks Historie: De Illyriske Nationer: Liburner, Istrier, Sapidier, Ardiæer, Autariater og de egentlige Illyrier, Dalmater. I Moesien, dens ældste Indbyggere: Geter og de græske Colonier iblant dem, Dacier, Bastorner, de celtiske Triballer og Gordisker, de græske og thraciske Moesier, Dardaner og Bessier. I Pannonien: Bojer, Tektasager, ic. — Sazyger, Noyolaner, Alaner, ic. Derefter følger det Servisk-Markomanniske Rige i Hungarn, ic. Gothernes Oprindelse. Det Attaliske Rige i Pannonien, ic. Hunnernes Oprindelse efter de samtidige romersk-græske Skribenteres Efterretninger og efter de sinesiske og arabiske Aarbøger, og samme Folks Historie, foruden en Hoben andre tydske Folkeslægters Skiebne. I den 34te fortsættes Historien indtil Aar 1387.

Bürow og Wismar.

D. Christian Albrecht Döderleins Theologiſche Abhandlungen über den ganzen Umfang der Religion. — Des erſten Theils zweytes Stück, von Gott nach dem Lichte der Natur. — In der Berger- und Voedneriſchen Buchhandlung. 1779. Koſter 5 Mk.

Vi kan ikke andet end underſkrive den Dom, ſom blev ſældet over det første Stykke af dette Skrift i diſſe Eſterretningers forrige Aargangs andet Hæfte S. 567. Stor Velæſenhed, nye Bekiendtkſkab med de nyere Religions Fienders Indvendinger og Philoſophernes Beſvarelſer derpaa, Skarpsindighed i at underſøge og bedømme, Ordentlighed i Foredraget — Diſſe ere de Egenſkaber, ſom allevegne udmerke Hr. Forfatteren. I et Verk, der over ſaa vidtløftigt et Emne ſkal være ſaa fuldstændigt ſom mueligt, maa nødvendig findes meget, ſom længe ſiden er mange bekiendt, men der ere dog ogſaa nok, ſom behøve en grundig, tydelig og omſtændelig Fremſættelſe af gamle Sandheder, og man maa, ſom Hr. Döderlein beder i Fortalen til dette Stykke, ikke tage ham det ilde op, at han har Lyſt til at ſkrive ſaa meget got og nyttigt, ſom der ſtaaer i hans Magt. Hvert halve Aar ſkal der udkomme et Stykke, men hvor mange halve Aar der vil gaae bort, inden det Hele bliver færdigt, lader ſig endnu ikke ſiine. Arbeidet ſeer ud til at blive overmaade vidtløftigt og følgerig koſtbart, men Planen dertil er nu engang lagt, og den agter Hr. Forfatteren at udføre, om han beholder Liv og Kræfter. Hvo der altsaa ikke kan kiøbe eller ikke vil læſe dette fuldstændige System, ſaaer at lade det ligge og behielpe ſig med et kortere. Nærværende Stykke indeholder Beviſerne a poſteriori for Guds Tilværelſe — ſættelſer dernæſt det rette Begreb om det høieſte Væſen — og aſthandler tilſidſt følgende guddommelige Egenſkaber — Uendelighed og abſolute Fuldkommenhed — Evighed og Uforanderlighed — Forſtand og Alvidenhed. — Alt betragtes med et philoſophiſk Die, oplyſes og ſtaadfæſtes mod alle bekiendte Indvendinger. Enhver Lærdoms Hiſtorie ſaaer og ſin Plads paa det behørige Sted.

Af diſſe lærde Eſterretninger udgives ugentlig eet Stykke
ved Brødrene Berling.

K i ø b e n h a v n s k e

Nye Efterretninger

o m

I æ r d e S a g e r.

II. Hæfte. Fredagen den 10de Septbr. 1779.

Slutningen af Efterretninger om Marokos og Ses, 20.
(See No. 35.)

Fjerde Kapitel om Regjeringen og Hoffet. Regjeringsformen er despotisk, og, da alle Undersaatterne troe, at en Scherif 3: af Mohameds Afkom, bør regiere over dem, er Marokos blevet et Arverige, hvor den ældste Prints, der er sødt af den første Gemahlinde, der altid er Scherifa, er Thronfølger. Ved alle andre Leiligheder ere de øvrige Printser lige anseete med ham, saa længe Faderen lever. Det kommer derfor altid til indbyrdes Krig; og den bekommer almindeligen Regjeringen, i hvis Hænder Skat-Kammeret falder. Hvor fattig Kongens Familie er, sees deraf, at en gammel Scherif, der længe havde været Slave i Spanien, opvartede Hr. Forfatterens Hest, og da een af Kongens Sønner bebreidede ham det, svarede han usforfærdet: Denne Christen giver mig hver Dag 3 Blankiller til Underholding, vil du give mig 2, saa vil jeg strax følge med dig; men han vilde ikke engang give ham Svar. I saadan Fattigdom holder Kongen sin Familie af Politik, at de ikke skal kunne foruroelige ham. — At Kongen intet Raad hæver er allerede anmerket. —

Efter en her givne Beregning kunde Kongens Indkomster 1768. være en Million Patacons, til 9 Mk. Danske, og i Behold 700 Tusende, naar alle Udgifter fradrages, og i hans Skat-Kammer 13 Millioner Pataconer, eller 19½ Million

Rigsdaler. Blant Kongens fire ægte Koner er en altid Scherifa, ſom kaldes Lella Kebira, eller den ſtore Frue. Den nu værende hedder Fatima, og er i ſaa ſtor Anſeelse, at hun i Kongens Fraværelſe har Nøglerne til Skat-Kamrene. De øvrige Dronninger kaldes allene Lella, og een af dem er død, hvis Sted ikke var beſat. Desuden ere i Seraillet henimod 500 Qvindfolk, deels til Kongens, deels til Dronningens Tieneste, ſom ſtaaer under gildede Negeres Opſigt. Juugen Mandſperson indlades, undtagen chriſtne Chirurgi, ſom aarelade ofteſt i Kongens Nærværelſe, og chriſtne Slave-Drenge, ſom opvarte i Seraillet til de ſaae Skieg; dog havde Lella Kebira i Hr. Forfatterens Tid en Venetianer ved Navn Paolo til Opvartning, ſom forblev der længe efter at have ſaaet Skieg; men han ragede ſin Hage hver Morgen, efter Dronningens Ordre, om man ſkal troe hans egen Fortælling. Til diſſe mange Fruentimmer uddeeler Kongen hver Dag Kiød, Olie, Meel o. ſ. v. med egen Haand, allene for at ſpare noget. — Thronfølgeren Ali er fød 1743., ſkiønt han aldrig vil ligne ſin Fader i Forſtand og Indſigt, ſkal dog de europæiſke Magter intet tabe ved hans Thronbeſtigelse; men han har Brødre, ſom have baade Magt og Villie til at styrte ham. — Kongens Embedsmænd aſlægge ingen Troſkabs-Eed, den de aldrig agtede at holde; men han har en anden Maade at holde dem i Lydighed. Han udføger de rigeſte Mænd, af hvad Profeſſion de end ere, og naar ſaadan een i et Par Aar har været i hans Tieneste, ſaa hedder det, at alt hvad han har, er ſtaalet i Tienesten, og paa denne Grund tager han alle Ting bort. De allene frelſe ſig, ſom fortære, hvad de fortiene, eller ogsaa give Kongen godvillig Overſkuddet. Hofbetienterne ere overmodige, grove og utaalelige Folk. De fordre Foræringer med Uforſkammenhed, uden at man kan vente andet af dem, end at de ingen Skade tilføie. De ere meget ofte af nedrig Stand, og Maurerne ſige derfor om dem: Jeg efterlod ham i Møgdyngen og fandt ham i Fadet.

Femte Kapitel om Krigsvæſenet. I Fredstider holder Kongen allene 6000 Negere. Til en Krig ſamler han forſt ſaa mange af ſine Tropper, ſom kan undværes fra Poſterne, give hver af dem 10 til 15 Dukater og deres Kone een, ſom er Gage for hele Toget, enten det varer længe eller kort. For

at bekomme de øvrige Krigsfolk, tilstilles Provintserne Ordre, at levere dem, saa der i en Hast kan stilles 100000 Mand i Marken. Naar kun en Deel af de militairiske opbydes, maa de tilbageblevne give enhver af de tjenestgjørendes 5 Dukater, og mere, efter som Toget varer, forsyne dem med Heste, Bøffer o. s. v., dyrke deres Jord og vogte deres Qvæg. Den Provintz, hvori Armeen kamperer, maa skaffe Levnetsmidler for billig Priis; men Kongen og hans Livvagt skal have alting uden Betaling. Naar de levere et Feltslag, deeles Kavalleriet og sættes paa begge Fløiene af Infanteriet, om der er noget, som er meget fielden; Armeen formerer en Halv-Maane, i denne Orden gjøre de en kort Bøn om Seiervinding, og givende et stort Skrig fra sig, sætte de an paa Fienden.

Siette Kapitel om Søerøveriet. Kaper-Slaaden bestod 1766. af 10 Skibe fra 45 til 2 Kanoner, og bemandedes det største med 330 og det mindste med 80 Mand, hvortil 1771. kom 9 nye Kapere meest Gallioter paa 2 Kanoner, 24 Arer og 50 Mand. Skibene bygges i Sala og Tetuan af Kene-gater og Algieriske Skibsbyggere. Skroget kludre de sammen af et Slags Ege træ, som er vanskelig at bøje og forarbejde; Planker og øvrige Tømmer faae de fra Europa, Master, Seil, Tougværk, Tære og Jernværk komme deels derfra, og deels tages af Priisskibene. I Sala Revier, som har et vanskeligt Indløb, ligge Skibene sikre om Vinteren, men i Suira og de andre Havne kan de ikke aftakle. Kongen allene lader Skibene bygge, og udnævner Capitainer, og disse udsøgte forhen deres Mandskab af Frivillige, men nu, da Søerøveriet ikke meget finder Sted, ere Søefolk blevne saa rare, at Kongen har seet sig nødt til at oprette et Slags Sø-Milice af Borger-Børn. De ere slette Søefolk, forstaae sig lidet paa Kompas og Søekort, som de dog have; men om Magnetens Declination og Hvidens Tagelse have de fast intet Begreb. I ondt Veir ere de halvdøde af Frygt, og derfor tilforn offrede Kreaturer i Søefarer; men dette bruges nu allene, naar et Fartøi løber af Stabelen, da der agter paa bliver slagtet et Lam under fuld Musik.

Syvende Kapitel om Gudsdyrkelsen. Alle marokanske Indbyggere ere Mohamedaner af de Maleki. Om Helvede troe de, at det er deelt i syv Etager, og i det nederste og sæ-

leſte ſkal Hyklere ſtraffes, ſom vel udvortes have haft en Religion, men ikke indvortes troet den Religion, de have bekiendt ſig til. Deres øvrige Religions-Meeninger kan Lærerne ſelv efterſee hos Hr. Forfatteren, hvis Eſterretninger ſørſte Deelen ere tagne af Koranen og Commentarerne derover.

Ottende Kapitel om Videnskaberne. Maurernes Videnskaber kan indbefattes under Sproget, Theologien, Lovkyndigheden, Lægekunſten, Aſtronomien, Poesien og Muſikken, Bygningskunſten, Fabriker og Haandværker. Diſſe giennemgaaes ſærſkilt, og Hr. Juſtice-Raadens Anmerkninger røbe overalt en grundig og udbredt Kundſkab om enhver af diſſe Ting. Hoved-Bøgerne, Maurerne bruge, har Hr. Forf. bragt hjem med ſig, og findes ſørſte Deelen i det Høigrevelige Tottſke Bibliothek. I ingen Deel af diſſe Videnskaber ere Maurerne Meſtere. Deres Theologie grunder ſig paa Koranen og nogle Kommentarer derover, i ſær Maleks Skrift, der ikke allene er en Forklaring over Koranen, bragt i en temmelig god Orden, men indbefatter ogſaa mange af deres Lærdes Traditioner om det, ſom mangler i Koranen, og er af Maurerne antagen for en uforanderlig Lov i geiſtlige og verdſlige Sager. Heraf ſeer man altsaa og Kilderne til deres Lovkyndighed. — Vi have allerede anført, at chriſtne Chirurgi aarelade, dog har Kongen for et Syns Skyld en ſaa kaldet Tabib, hvis hele Videnskab beſtaaer i at kiende nogle der værende Urters Kraft, og nogle Huusraad. Af Anatomien forſtaaer de intet, dog ſtudere de — Hipokrates og Galenus. Spedalkhed, veneriſke Sygdomme, Børnekopper, Feber og i Stæderne Dienſvaghed ere de almindeligſte Sygdomme. — Om Historien bekyndre de ſig lidet; men de, ſom ville ſkinne blant Maurerne, legge ſig efter Aſtronomien, og dog ſtrekker denne Videnskab ſig ei længere end til en almanakiſk Kundſkab. En Talb, ſom Hr. Forfatteren omgikkes, ſagde ham hver Gang han mødte ham hvad Datum, de Chriſtne havde, og blev derfor af andre anſeet for en lærd Mand. Her leveres een af deres Almanaker, ſom de bruge, endſkiønt den er giort i Conſtantinopel, og altsaa ei paſſende til deres Himmelegn. — Af Poesie ere Maurerne ſtore Elſkere, men da der nu neppe findes en Poet blant dem, næies de med det, ſom andre have ſkrevet. Til en Prøve affrive vi følgende: „ 1) Ulykſalig:
 „ viis, et haardt Hierte holder intet Forbund; jeg har an:
 „ 1a=

„ taget det for Herre, og det antager mig ei for Slave. 2)
 „ Det trekker til de Forliebte sine Undigheders Kaarde, og
 „ slaaer dem med Fladen, men mig slaaer det med Eggen.
 „ 3) Og i det at det slaaer mig, indtil at dræbe mig, saa i
 „ det Dieblik, som jeg skulde give Aanden op, giver det mig
 „ Honning at drikke. 4) Det er da ikke ondt, om jeg ei
 „ heller holder mit Løfte, siden ingen glat Kind (Fruentim-
 „ mer) holder sit Løfte.“ Musikken dertil findes paa den 32
 Kobber-Tavle. — Eldgamle Bygninger vidne, at Mau-
 rerne tilforn ikke have været ganske uvidende i Bygningskun-
 sten. Denne Kundskab tabte sig i de følgende Tider; men
 siden 1760., da Kongen af Danmark sendte dem en Bygme-
 ster, have de faaet en bedre Bygnings-Ømag. — Deres
 Fabrikker og Haandverker betyde ei meget. Bøssmagere hol-
 des for store Kunstnere, og i Almindelighed ere alle Haand-
 verksfolk høit agtede, da der gives ikkun faa Fornemme i
 Landet.

Tiende Kapitel om Handelen. En Engælnder, Tho-
 mas Windham, skal med sit eget Skib Aar 1551. have giort
 den første Handels-Expedition paa Marokos. Aaret derpaa
 kom han igien og ladede med Sukker, Dadelser og Mandler.
 Aar 1751. sendte Kongen af Danmark 2 Fregatter, for at
 slutte en Freds- og Handels-Tractat med Marokos. Uviden-
 hed om Landet og Folket, og Mistillid til Projectmagerne,
 forarsagede det bekiendte slette Udfald, at alting blev plyn-
 dret og Folkene fangne. 1753. blev sluttet Fred ved Com-
 mandeur Lühow og et Handels-Compagnie oprettet, som va-
 rede i 14 Aar, siden den Tid er Handelen fri. 1760. gjorde
 Engælnderne Fred, som ikke kostede dem meget. 1763.
 blev Svenskernes Fred sluttet, og blant de besynderlig store
 Omkostninger regnes en anseelig Deel Munitition, som blev
 leveret i 3 Aar. Venetianerne indgik Fred med dem 1765.,
 og de Franske 1767., efterat have bombarderet nogle Stæder
 uden Virkning. De affætteligste Vahrer ere: Engælsk og
 Hollandsk Klæde, det Danske falder dem for dyrt. Engælsk
 Sempiternes. Platlles royales. Rouans. Toile de St.
 Jean. Bretagnes. Tydske Cambrays. Franske Creas. Toile
 de Troye. Osnabrücks Lærred. Tin i Stænger. Jern fra
 Bistaya. Norsk Jern er ei saa affættelig, men mere agtet end
 det Svenske, som ingen vil kibe uden i Nød. Egstaal fra

Danzig. Søm. Staaltraad. Messing-Bækkener. Allun. Couperosa. Engelsk Gommelak. Peber. Ingefer. Neglifer. Thee. Top-Sukker og raat. Flaske-Kieldere. Buxboms-Kamme. Hollandsk Papiir. Brasilien-Træ. Coraller. Cochenille. Svovel. Munition og Skibs-Materialier ere gode Artikler; men Kongen ene lader dem komme for egen Regning. I May og August maa disse Vahre komme til Landet. „Nogle
 „ Kisbmænd paastode, at der af europæiske Vahrer kan af-
 „ sættes om Aaret for 400 til 500 Tusende Piastrés, og
 „ paa nogle vindes 20 pro C. paa andre 10, og paa andre
 „ intet.“ — De fornemste Retour-Vahrer ere: Uld. Vov. Tørre Orehuder. Arabisk Gomme. Raat og gammelt Kobber. Mandler. Muler eller Muul-Esler. Olie. — Det øvrige af Kapitlet handler om Solden og andre Udgifter, om deres Aen-Maal og Bægt, Handelen med Karavaner, om Mynsten, og endeligen et Udtog af Freds-Tractaten. Et Compagnies Oprettelse fraraader Hr. Forfatteren S. 151 med disse Ord:
 „ Skulde nogen endnu være saa ukyndig om Landet, at eta-
 „ blere et andet Compagnie der, da vil Erfarenhed lære dem,
 „ at det er klogest, at pakke sammen i Tide, førend hele
 „ Capitalen er borte.“

Tiende Kapitel om den naturlige Historie. Hr. Justice-Raadens beskriver Landet saaledes: „ Det er ret at beklage,
 „ at et saa smukt Land, som Marokos, er beboet af saadan-
 „ ne Indbyggere, som hverken selv forstaae, at benytte sig
 „ af dets Herligheder, eller tillade andre, at tage den ret-
 „ te Deel deri. Det er et overmaade sundt Clima, hvor
 „ den reene Luft ikke afveyles uden ved de nødvendige
 „ Skyer, som bringe den frugtbareste Regn; en Varme,
 „ som vel for de nordlige Europæer er usædvanlig, men langt
 „ fra ikke enten skadelig eller utaalelig; de deiligste frugtbare
 „ Marker, som forgieves vente paa Arbejderes Hænder,
 „ for at frembringe mangefold Frugt; de lystigste Egne af
 „ Bierge, Dale, Sletter, Skove, Kratter og Rivierer,
 „ som afløse hverandre paa en kort Strækning; de lekkerste
 „ Frugter, saasom: uforlignelige Vindruer, Figener, Apel-
 „ siner, Granat-Æbler, Mandler, Dadeler ic; sundt og
 „ got Vand; feedt og velsmagende Kisb; samt nydelig og
 „ overflødig Fisk.“ Vi forbigaae det øvrige og ansøre alle-
 ne Hr. Forfatterens Beskrivelse paa Dromedarier, „ som de
 „ kalde

„ kalde Meheri, paa tyrkisk Hafghin. Disse findes siel-
 „ den der i Landet uden hos Kongen, som har nogle, der
 „ see ud som Kameler, og have to Pukler paa Ryggen. De
 „ gjøre paa een Dag saa lang en Reise, som en Hest eller
 „ Mule pleier at gjøre paa 8 a 10 Dage. Dette vide Mau-
 „ tene meget nøie; thi saa mange Dage, som de ere blinde
 „ efter deres Fødsel, saa mange Dages Reise gjøre de i een
 „ Dag; naar man da sætter, at en Dags Reise er kuns 4
 „ Danske Mile, saa kan en Dromedar, som efter Fødselen
 „ har været i 10 Dage blind, løbe 40 Mile i een Dag, som
 „ vel af nogle maatte synes fabelagtigt; men dog bevidnes
 „ det af alle der i Landet. Mulei Abd Allah, denne Kon-
 „ ges Fader, befandt sig vel ved en saadan Dromedar; thi
 „ da hans Fader Mulei Ismael døde i Meknes, blev han
 „ derom underrettet i Marokos anden Dagen. De have be-
 „ synderlige Sadler og øvede Kyttre, som dog ofte ved Rei-
 „ sens Ende døe af Blodstyrting, endskjønt de underveis
 „ have tilstoppet Næse og Drer med Bomuld. Det er og
 „ uden Tvivl dem, som i Esaiæ LX. 6. kaldes Veiløbere.“
 Skriftet endes med et brugbart Register.

Vi have med Flid affkrevet disse tvende Steder med Hr.
 Justice-Raadens egne Ord, for at give Læserne Prøver paa
 Hr. Forfatterens Skrivemaade, som, endskjønt den har sine
 Mangler, dog er fattelig, forstaaelig, og oftest underhol-
 dende. Med Villighed kan man ikke fordre mere af en Mand,
 der i mange Aar har været nødt til at tale og bruge Sprog,
 der ere saa forskellige fra vort; desuden bør man og betæn-
 ke, at en Mand, der leverer Esterretninger, saa have
 Leilighed at samle, fortjener Tak og Berømmelse, om
 de endog vare skrevne meget slettere, naar de havde dette sæl-
 les med nærværende, at være samlede med Flid, Duellighed
 og Indsigt, og troligen fortaalte. Vi ere ikke langt fra at
 troe, at de fleste Læsere mindre vil støde sig over Sproget,
 end over at Nationers, Byers, Personers ic. Navne ere
 trykte med latinske Bogstaver. Hr. Forfatterens Orthogra-
 phie er endeel afvigende fra den almindelige.

Tvende Taler, holdne af Epiktet og opskrevne af Arrian; den ene til een, som Epiktet ikke holdt sin Tale værdig; den anden til dem, som ikke Fantie; oversatte af Herr Otto Tønsberg. Kjøbenhavn, 1779. 8 Sider i Qvart.

Herr Tønsbergs Lyst til at skrive, og, om det kunde derved lade sig gjøre, at tiene det Almindelige, er noksom bekiendt for Publikum. For nyelig har man faaet Prøver paa, at samme Lyst er ikke aftagende, men holder Hr. Tønsberg endnu i idelig Arbeide. Foruden en ganske omarbejdet og forøget Udgave af en Subscriptions-Plan, har han leveret en Oversættelses Prøve, der skal drive hiin igienem, og opmuntre Publikum til at hielpe en Oversættelse af Arrians Historie om Alexander den Store frem for Lyset. Herr Tønsberg havde vel først i Sinde, at oversætte samme Forsatters Periplus; men Aarsagen til at lade det fare var maaskee, at de Herrer Philologer, imod Herr Tønsbergs Formodning, havde selv Leilighed til at læse Arrian paa græsk, og at Skole-Disciplene vilde slet ikke af det Forraad paa Steder, som han agtede at samle af Arrian, lære at kiende Dyden i sin Glands og Lasten i sin Fælhed; hvilket var Herr Tønsbergs Meening i sin forrige Indbydelse til at subscribere paa den oversatte Periplus. I den nye Udgave af Planen seer man den tilforladelige Aarsag; nemlig Periplus var ikke saa passende til det Almindelige; videre seer man, at Herr Tønsberg har raadsørt sig i denne intrikate Sag med en Mand, som gav ham den Underviisning, at hos de saa Lærde, som vare Elskere af den gamle Geographie, kunde man formode saa megen græsk Sprogkundskab, at de uden Oversættelse kunde benytte sig af Originalen. Alligevel havde Herr Tønsberg, sørend han opnaaede denne Indsigt, besluttet at lade Periplus fare, og oversætte et for det Almindelige meere nyttigt Skrift. Da var det, at hiin Arrians Historie blev valgt. Til Publikums Sikkerhed for denne tilkommende Oversættelses Rigtighed, har Herr Oversætteren leveret os to af samme Arrians moralske Taler. Han har just valgt det Moralske af den Forsatters Skrifter, fordi det er vanskeligt at oversætte. Thi det forudsætter hos Oversætteren Indsigt i den stoiske Philosophies Terminologie, men i det Historiske forekom-

me

me ikke andre Termini, end de, som flere Historiefrivere have tilfælles. Uden ringeste Mistanke om denne Hr. Oversætterens skarpsindige Tankes Nigtighed, vil Recensenten kun sige, uden at see paa Oversættelses-Prøven: det kommer nu an paa, om Herr Tønsberg ogsaa kiender de omtalte Historiens fælles Termini, og kan oversætte i en historisk Stil, hvortil den stoiske Terminologie ikke saa syndelig synes at kunde tiene til Prøve. Saa meget, om Recensenten tør lade sig forstaae dermed, kan dog de tvende Talers Oversættelse vise: enten at Herr Tønsberg forstaaer hiin Terminologie, og foruden den det øvrige af det græske Sprog, eller og, som ikke er saa forunderligt, at han ikke forstaaer nogen af Deelene. Af Prøvens Undersøgelse følger eet af tvende Tilfælde, og den kan see paa følgende Maade. Paa første Side siger Epiktet: *και νυν ει δυνα-*
των; men Herr Tønsberg: om det endnu kan see; havde den første Stavelse af det udmærkede Ord været borte, saa havde det Græske svaret til det Danske. Om *εμπειρος* anmærker Oversætteren, at det synes at have betydet hos Grækerne noget, som tilkiendegav en vis Færdighed og Erfarenhed i at kunde tale altid passende og syndig; hvoraf Oversætteren har faaet Underretning om alt det, som skal ligge i hiint Ord, kan Recensenten ikke begribe. *αυτος ωφελουμενος* „ som foruøier sig selv. “ Man formoder uden Tvivl rigtigt, naar man troer, at Oversætterens *το, mihi plaudo ipse domi* har foraarsaget den Oversættelse; *και αλλως οιος τε ων ωφελειν* „ og foruøier andre ved sin Tale. “ Her gielder samme Anmærkning, og bestandig er Ordet saaledes oversat, som dog ikke siger andet, end gavner, gjør Nytte, at Tilhørerne bleve dydige; den Idiotisme *οιος τεων* er ikke udtrykt af Oversætteren, ventelig fordi han ikke endnu er kommen saa vidt i Sproget. *βλαπτειν* oversættes idelig ved „ at fornærme. “ Det kommer deraf, at det tillige med *ωφελειν* hører til den stoiske Terminologie, som Tønsberg ei forstaaer. Side 2.

και το μεν τελειως και ωφελιμως — προς το πα-

ρον αΦωμεν. „ Men vi vil lade disse Fuldkommenheder fare.“ Og ſtrax efter: μακραν εσμεν — παντος τοις τε „ vi ere langt fra dem.“ Det ſidſte gielder om nærværende Overſættelſe. ποσης γε τινος τριβης „ en vis Dvelſe.“ Her overſættes, ligesom nogle Ord ſtode i Originalen, ſom ikke kom Overſætteren ved at overſætte. η γαρου; „ ikke ſaa?“ περι αγαθων και κακων; „ om Godt eller Ondt?“ τινος? (nemlig κακ: η αγαθ) „ Nei“ (ſætter Overſætteren ind imellem, ſom ikke har forſtaaet ſin Originals Meening) „ Hvorom helſt da?“ αραγειπης; „ om en Hæſt?“ αλλαβας? „ om en Øre?“ ανθρωπου? „ om et Menneſke?“ Elipſen af αγαθων και κακων, ſom af det forrige ſuppleres, har bragt Overſætteren til at lade Epiktet foreſlaae, om han ſkal tale i Almindelighed om Hæſte og Ører; og til at ſætte det anførte Ord: „ Nei“ ind i Contexten, ſom burde være en Overſætter bekiendt, naar han vilde tiene det Almindelige. Side 3. κινω σε „ gibe dig beqvem“ τι τιμι μαχεται; „ hvad en Modſætning er?“ ſkulde være: hvad der ſtrider imod en Ting; men ſaaledes overſættes og μαχη Modſætning, ſom nok maae tilſkrives Herr Tønsbergs egen Terminologie-Indſigt. ως η καταλληλος ποα „ ligesom en vis Urt“ ſkal nok overſættes ved Foder, der ſkikker ſig, nemlig til Føde for Faaret, der tales om. — Side 4. τα πιθανα παιδια „ fromme Børn“ var nok rigtigere overſat ved indtagende. συμψελλιζειν „ at tumble ſig.“ ligesom Herr Overſætter tumler ſin Original omkring. αγαθα και κακα „ Dyd eller Laſt.“ καλα και α'ισχρα, „ Godt og Ondt.“ Det hører til Bankundighed i Terminologien. ορμαν „ at beſtræbe“ rettere maaskee ſvarer det til vort: Tilbøielighed. συγκατιθεμαι er ikke Bekræftelſe, ſom Overſættelſen har, men at billige; og ανανευειν er ikke heller

heller at benægte, som Herr Tønsberg vil, men misbillige; **εφεξεί** „Tilbageholdenhed“ det. **το συνολον** staaer vel i Originalen, men det maae nok ikke staae der for Oversætteren, som har udeløst det. **εξ εκεινου** er oversat ved „Fra denne Synspunkt.“ Ellipserne i det græske Sprog har meer end eengang været Herr Oversætterens Ulykke. Her var den dog saa let at supplere, da strax foran staaer **εξ ου**; **χρονος** maae forståes under; og ikke nogen Synspunkt. **αμαρτηματα** burde ikke været oversat ved „Synder“; thi derved forståes vi noget andet. — Side 5. **διαπυκτευειν** er ikke simpel væk „at stride“. **περιπεειν και φυλαττειν** „at have paa sin Side“. I Hastværk kunde saadan en løs Oversættelse gielde og til privat Brug; men til Prøve er den noget skidesløs. **και** „ja end mere“. **και οφει** „og du skal strax efter erfare“. Men af slige Mangler paa Akkuratesse, der burde iagttages naar de kunde, findes flere i Tallet, end her er Sted til at mærke. Af den anden Tale: Side 7. er **αμελει** ikke oversat, som her kan være: virkeligen; og viser, at det, man formodede, indbildte sig (**οιομεθα**) skeer ofte virkeligen saaledes. Connexionen med det forrige er ganske ophævet i Oversættelsen. **υπερχεται γαρ ημας** oversættes ved „og det forekommer os meget sandsynligt“ — „Der sidder nær hos dig en Soldat, forklædt som en gemeen Mand, og begynder at udskielde Cæsar. „**παρακεκαθικε — εν χειρατι ιδιωτικω**, (i en privat Mandts Dragt) **και κακως λεγειν** : at tale ilde om, ligesom **ευ ειπειν** ofte bemærker at rose en, tale vel om; strax efter er **κακ: λεγ:** igien oversat ved: at skjælde. — „Jeg tænker, kan jeg „ikke paa samme Maade betroe ham mine Hemmeligheder, som han har betroet mig sine? men jeg holder hemmeligt alt det, jeg har hørt, fordi jeg er en ærlig Mand; „denne er neppe gaaet fra mig, førend han fortæller til „alle

„ alle, hvad jeg har betroet ham.“ Er langt fra Meenin-
gen i Originalen: *αυταρ ως εμοι εκεινος ασφαλωσ
πεπιςευκε τα εαυτη, ετωσ καγω τω επιτυκοντι;*
her ere tre Personer, ſom Oversætteren har ſlaaet ſammen
til to: *εκεινος* og *επιτυκοντι* ere to forſkiellige. *εμοι*
er den tredie. Videre: *αλλ' εγω μεν ακυσασ σιωπω,*
αν γε ω τοιςτος det ſidſte maae ſuppleres med Nomen af
det næſt foregaaende *σιωπω* og bør ikke hedde: „ om jeg
er en ærlig Mand.“ Det følgende, ſom er anført af Over-
ſættelſen, er i Græſſen udtrykt med diſſe ſaa Ord: *ο δ'
εξελθων εκφερει προς παντασ,* ſom Oversætteren ſaa
ordriigt, uden Nødvendighed, har overſat. Derefter føl-
ger: „ Erfarer jeg nu endelig dette, maae jeg, om jeg ſkal
„ ligne ham, hævne mig paa ſamme Maade, og udbrin-
„ ge alt det, ſom jeg veed om hans ſkiulte Ting.“ *ειτο αν*
(er ikke „ endelig“) *γνω το γενομενον,* (det ſceete) *αν
μεν ω και αυτος εκεινω ομοιος,* (om jeg er ligesom han,
eller ligner ham; hvor Oversætteren kunde ſaae den Mee-
ning ud, han har udtrykt, kan man ikke falde paa, da Con-
texten ſlet ikke giver Anledning til den.) *αμυνεθαι θελων,*
(og vil hævne mig. Her er det ikke heller let at begribe,
hvad der har forledet Oversætteren til at udtrykke diſſe Ord
med: „ maae jeg hævne mig paa ſamme Maade.“) *εκφερω
τα εκεινησ.* (ſaa bringer jeg hans (mig betroede Ting) ud.)

— *Ναι* ſom ſtaaer ſiden eſter, har Oversætteren ikke ud-
trykt. — *τι δ' ειςυ* overſættes „ fordi du“ lige eſter
Græſſen hedder det: Men hvad om du. Heele Perioden
er forvøndt i Overſættelſen. — „ Blabermund“ og no-
get eſter „ et godt Tilholdsſted“ paa begge Steder er det
ikke eſter Originalen, ſom paa det førſte har *το αγγελιον
οτι ου τετηρηται* og paa det andet Sted *κρησασθαι
αγγελιω καλω.* Saa ofte at igientage Ordet „ Kar“

har maaskee været Marsag, at Oversætteren, som vilde ikke støde an mod Fiinheden, har varieret Udtrykket. Men det var ikke vel betænkt; thi Stoikerne kiærte sig ikke meget om saadan en Fiinhed i Stilen; ja de foragtede den ganske; og desuden støder den ikke her, og burde været beholdt forme- delst Allusionen til den Allegorie, som Epiktet oven for an- bragte om Karret. — „ Dette har jeg jo besvaret dig“ staaer ikke i Originalen. — „Om du nu ogsaa — — — jeg ikke siger dig mine Ting.“ er ganske urigtigt. „ Een tragter efter Ting.“ Den stoiske Terminus: *απροαιπετα* betyder ikke Ting i Almindelighed. — Imod det Danske Sprogs Nigtighed synes Oversætteren og at have stødt an. Saaledes for Ex., naar han siger Side 8: „ du forlanger derimod, at jeg skal Faste mig reent aaben for en Mand“ noget efter møder man Ordet: „ Blabermund“ og „ for- troet mig“ absolute brugt, uden at der staaer hos nogen Ting, som fortroet pleier at sættes sammen med. Saa- ledes absolute sat, bruges Ordet et Par Gange siden efter: „ jeg betroer dig, du fortroer mig.“ Overhoved lader det, som Herr Oversætteren ikke kan føre en god Dansk Stiil, eller og at hans Oversættelses Prøve er med megen Skiødesløshed affærdiget. Man høre for Ex. dette Mån- ster paa en Fortælling, Side 8: „ Meener du, at jeg der- „ udi skulde handle uforsigtig, som om jeg havde et tæt „ Kar, og du derimod et læk, naar du nu kom og gav mig „ din Viin til at fylde i mit Kar, og du derefter blev vred „ paa mig, at jeg ikke gav dig min Viin at komme i dit „ lække Kar;“ man kan og mærke, at Bendingerne af Ori- ginalens Perioder og deres Connerioner ere ikke at see Tegn til i Oversættelsen; saa konstigen har Herr Tønsberg vidst at fordreie hine, og deels at udlade disse, deels sætte ganske forskiellige i deres Sted. — Prøven vil blive, i hvad man end siger om den, en Prøve paa, at Oversætteren ikke har fulgt Horaz's Regel: Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam viribus & versate diu, quid ferre recu- sent, quid valeant humeri.

Berlin.

Geschichte der jüdischen Religion, oder des Gesezes, ein Grundriß, entworfen von D. Anton Friederich Büsching, Königl. Preuß. Oberconsistorialrath, und Director des vereinigten Berlinischen und Edlnischen Gymnasium zu Berlin. Gedruckt und verlegt von Johann Carl Franz Kiefeld. 1779. stor 256 Sider i Octav. Koster 40 Sk.

Allerede 1760, da Herr D. Büsching endnu var Professor i Göttingen, gjorde han et Udkast til en Religions-Historie, hvorover han havde i Sinde at læse ved Universitetet, men han blev strax derpaa kaldet fra Göttingen til at være Directeur over det Berlinſke Gymnasium. Her skulde nu gøres nye Indretninger, og nu blev det iblandt andet besluttet, at der skulde læses over Religions-Historien. For at lette Lærerne Arbeidet, overgav Hr. Doctoren dem sit Udkast, men hans Hensigt blev ikke fyldestgiort, hvorforsø han paatog sig selv at undervise Gymnasisterne heri, og til den Ende at omarbeide og udvide sin Plan. Denne strakte sig til alle Religioner, blev diceret Gymnasisterne i Pen-
nen, og derpaa forklaret; men da Herr Doctoren indsaae, at der vilde forløbe mange Aar, inden Historien over alle Religioner endog kun i Grundtegning kunde blive færdig, besluttede han for det første at indskrænke sig til den jødiske, den christelige og den muhammedanske Religions Historie, og at lade sine Grundtegninger trykke som Haandbøger i denne Materie. Her have vi da den første Deel af Arbeidet for os, og denne gjør os begierlige efter de øvrige. Førend Herr Doctoren skrider til at behandle sit Emne, leverer han en kort Indledning til Religions-Historien i Almindelighed, hvori forestilles dens rette Begreb, Vigtighed, Banskelighed. De bedre Hielpemidler, man nu har dertil fremfor i forrige Tider, saasom nogle Asiatiske Folks hellige Bøger, Indianernes Bedam, Persernes Zend Avesta, Sinesernes Schu-king, og andre. Hvad Religion er, og at intet Folk er den foruden. At den er vigtig for det menneskelige Kiøn, og givet af Gud selv, ikke middelbar, men umiddelbar; thi Menneskenes første Stamfædre havde den. — Menneske-Slægten burde vedligeholdet og formeer-
ret

ret den. — Dette gjorde de ikke, men forsaldt først til Bantroe, og derpaa, da de ved en skrækkelig Oversvømmelse vare blevne straffede, til Overtroe. — Overtroens, Afguderiets og Billedtjenestens Historie leveres forteligen. Den sande Religion er dog ikke ganske gaaet under, hvilket de hos alle Folk brugelige Offerhandlinger bevise — hvad og hvor mange Slags Hedenskab er. — Efter denne Indledning følger den jødiske Religions Historie, som inddeeles i den gamle og den nye. Den gamle jødiske Religion betragtes 1) i sin Forberedelse fra Abraham indtil Mose. 2) I sin Anordning og Indretning ved Mose. 3) Deres Tilstand efter Moses Død indtil Salomons Tid under Josva, Dommerne og de første Konger, Saul og David. 4) Under Salomon. 5) Rigets Deeling i det Jødiske og Israelitiske under Roboam og Jeroboam, var den mosaiske Religion meget skadelig, og her beskrives dens Tilstand indtil Templets Forstyrrelse og begge Rigernes Undergang. 6) Indtil Makkabæernes Tider og det almindelige Bøvens Istandsættelse. 7) Fra denne Tid af, indtil den anden Tempels Forstyrrelse og Jerusalems Ødelæggelse ved Romerne. Herpaa handles om den nye jødiske Religion. Om Karæer eller Karaiter. Om Rabbaniter eller Talmudister, hvorved gives Efterretning om Talmud, Targumim og Cabballah. Om de talmudistiske Jøders Troes-Artikler. Om deres offentlige Gudstjeneste i Synagogerne. Deres Sabba-ter og Festsdage. Deres Løfter, Bønner og andre til Gudstjenesten hørende Handlinger. Deres Rabbiner, Synagogs-Forstandere og Forsangere. Deres Skikke. Nu finder man en læseværdig Eftersamling til Jødernes Religions-Historie, indeelt i følgende Perioder: Fra det første indtil det fjerde Aarhundrede. Fra fjerde indtil Enden af det siette; fra syvende indtil tolvte; og endelig fra trettende indtil syttende. Fremdeles beskrives Jødernes Religions Tilstand i Asien, Afrika, Europa, Amerika, og endelig anstilles Betragtninger over den jødiske Nations forunderlige Udbredelse og Vedligeholdelse; over de til deres Omvendelse sviede Anstalter og Hindringer, som indskrænke deres Overgang til Christendommen; og over Religionens Indflydelse paa Jødernes Charakter. Man kender allerede en *Büsching* af hans forhen udgivne grundige Skrifter, og det

det nærværende er atter en Prøve paa hans udbredte Læsning og Nøiagtighed. Han har saa stor Forraad af Indsigter, at han i de Materier, han foretager sig at undersøge og udarbejde, kan gaae sin egen Tour og være ubekymret om, hvad andre for ham have skreven eller ikke. Han anseer det og for Skribent-Pligt at betragte den Sag, man vil afhandle, som noget ganske nyt, og, saa længe man er beskæftiget med Arbeidet, reent at glemme sine Forgængere. Deraf kommer det, at han under at forsærdige denne Grundtegnning har indskrænket sig til egne Undersøgelser og behjulpet sig med sine egne Hjælpemidler, og med frit Forsæt hverken villet læse eller engang see i *Jacob Basnage Histoire & la Religion des Juifs depuis Jesus Christ jusqu'à présent*; men skulde der siden givres et nyt Oplag, lover han at ville sammenligne sit Arbeide med det *Basnagiske*.

Edenborg.

De laudibus Guilielmi Harvei, oratio habita in ædibus Acad. Med. Calendis Aprilis, 1778. binis jam elapsis seculis ab ipsius natali, auctore Andrea Duncan. Hos Elliot. 1778. 24 S. i st. 8vo.

Osaa her fortælles korteligen den store Mand's Levnets-Historie. Endnu forefindes i museo Britannic Herveis egne Haandskrifter over de anatomiske Forelæsninger, han i sin Alders 16 Aar holdt, og hvori han allerede beskrev Blodets Omløb i Legemet. Saa Aar derefter udkom hans *Dog De motu cordis &c.* Den fornøiede Lære om Blodets eget Liv har Hervei allerede lært. Opmuntringen til at efterfølge denne store Mand indtage en tredie Deel af Talen.

Af disse lærde Efterretninger udgives ugentlig eet Stykke
ved Brodrene Berliug.

K i ø b e n h a v n s k e

Nye Efterretninger

o m

Lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 17de Septbr. 1779.

Læsebog for Børn, indeholdende den christelige Børne-
 Lærdom efter Luthers Catechismus, den bibelske Historie,
 Kirke- og Reformations-Historien, Verdens Historie, Jord-
 Beskrivelsen, Natur-Historien, Kunst-Historien, Sæde-
 læren, det Danske Sprogs rette Læse- og Skrivemaade,
 Anviisning til Regnekunsten. Kjøbenhavn, 1779. Hos
 Forlaggeren J. K. Thiele. 208 S. i 8vo. Koster 1 Mk.
 og indbunden 22 Sk.

Utsammen er i Korthed, som Titelen viser, for Begyn-
 dere. Ved disse skal vel ikke forståes andre end de, der
 staae paa Toppen af Titelbladet, nemlig Børn, som først
 skal begynde at læse og lære noget. Hvor vakkert Bogtryk-
 ren eller Forfatteren, (thi vi kan ikke skielne dem fra hinan-
 den; af Bogens Beskaffenhed maa man snart slutte, at de
 ligge samlede i eet Subjekt) hvor vakkert han nu forstaaer at
 skrive eller rettere samle for Børn, kan dette tiene til Beviis:
 S. 17 staaer en Anviisning, for de Umyndige, hvorledes
 man skal lære de Eenfoldige at skrifte; derefter læres Børnet,
 hvorledes en Husbonde og Madmoder skal skrifte; foruden
 meget andet, som Samlereren lærer Børnene, angaaende
 hvad Huusfaderen skal lære det og Huusfolkene. Den bibel-
 ske Historie er ikke alt af Bibelen, men noget er af Samle-
 ren; for Ex. om Syndefaldet siges: at een af de faldne Engle,
 Satan, bildte Eva ind ic., og at Adam og Eva sølede, efter

at de havde ſmagt den forbudne Frugt, idel onde og uordentlige Tilbøieligheder. I de andre Deele forekommer ſaa meget, intet Barn kan fatte eller begribe, og andet, ſom ikke Menneſker, der er komne til Forſtandens ſulde Brug, kan forſtaa. Skrivekunſten have Menneſkene lært af Moſes Steentavler. Til Svar paa Spørſmaalet: Hvilke Folk førſt gjorde Fremgang i Kunſter og Videnskaber, opregnes ſaa mange, at Svaret paa en anden dog eensgieldende Maaſe kunde hedde: næſten alle. Af Underviisningen i det Danſke Sprog læres Børnene, at de ſkal holde lidet op i Læsningen ved Afdeelings-Tegnene, ved det Middell ſaae Børnene ikke ſaa haſtigt Forfatterens Bog udlæſt, ſom dog til deres Beſte, der komme til at læſe den, var høiligen at ønſke; thi ved denne megen gode Tid, de ved ſlige Ophold læſe den i, frygte vi, at der vil hænge for meget af den i deres Hukommelſe; ſkiønt den Frygt formindſkes temmelig, naar der betænkes, at Børn kan forſtaa ſaa ſaare lidet, af hvad de læſe deri; og for ganſke at være fri for den Frygt, er det raadeliſt, aldrig at lade Børn ſaae denne Læſebog i Hænder, ſørend de ſelv kan ſkielne, hvor ilde Forfatteren har meent dem. I Forerindringen anmoder Thiele de Unge, venteligen Børnene, der begynde at læſe, at de vilde tilſende ham Forbedringerne til denne Bog, af hvilken de ſkal forſkaffe ſig deres førſte Kundſkab; da han ved en nye Udgate vil indrykke dem i Bogen, og derved lære dem noget meer, end de lærte af denne førſte Udgaves Læsning.

Leipzig.

Predigten für die Jugend, zu Kloster Bergen gehalten und herausgegeben von Friedrich Gabriel Reſewig.
In der Weygandschen Buchhandlung. 1779. 238 S.
i 8vo. Koſter 3 Mk.

Den retſkafne og for Ungdommens Opdragelſe aarvaaagne Hr. Reſewig har ſom Abbed til Kloſter Bergen ſøiet den Anſtalt, at der, i Steden for de ſædvanlige Prædikener over Evangelierne og Epistlerne, ſkal hver Tiortendags-Dag i ſær holdes een for de unge Studerende, hvor i Foredraget ſkal være lempet efter deres Fatte-Evne, Indholdet tages af deres egen Tilſtand eller dog anvendes paa deres Forfatning og Beſtem-

temmelse. Over to Aar har denne Indretning haft Frem-
 gang, og her leveres nogle af de hellige Taler, som ved den
 Zeilighed ere holdne; de ere tretten i Tallet og har ikke alle
 Hr. Resewitz til Forfatter; ikkun de Sex første ere af ham,
 den syvende er af forrige Kloster-Prædikant Hr. Reccard. For-
 atteren til den ottende og niende vil ikke være bekiendt, og
 de fire sidste ere af Hr. Laas, Lærer ved Pædagogium. Vi
 forbigaae, hvad den Hviærværdige Udgiver skriver i Fortæ-
 lsen om Planen i disse Taler og om de forønskede Følger hos
 Ungdommen, hvilket alt er læseværdigt og vidner om denne
 ærømte Mand's Barme og vel overlagte Flid for Religionens
 og nyttige Kundskabers Udbredelse; men derimod ansee vi det
 for Pligt korteligen at anmeldte Indholdet af disse smukke og
 nyttige Prækenes. 1) Over Salom. Prædik. XII. 1. om
 Budfrygtigheds Fordeele i Ungdommen. Den med-
 bringer Glæde og Roelighed for Sielen, og bestaaer langt fra
 alle, som mange forestille sig, i et mørkt og melancholisk
 Bæsen; kiender man Gud som sin Belgjører, tænker man
 littig paa, hvad han har gjort, hvad han kan, hvad han
 vil gjøre, saa maa en inderlig Fornøielse nødvendig blive
 Følgen heraf. Den bevarer dernæst og forædler i den Unge
 hjerte Undseelse som Kilden til den ægte Dyd; frygter man
 Gud og betragter sig som de, der vandre stedse for den alvi-
 ende Belgjørers Dine, saa skammer man sig ved at foretage
 og noget uædelt; endog saasnart en ond Lyst opstiger, vaag-
 er Svælsomheden og Afskyen, og den faste Beslutning tages,
 at forholde sig som hiin Unge, der sagde: hvorledes skulde
 jeg gjøre dette og handle saa uværdig for den Gud, som seer
 mig, som elsker mig, som har velsignet og evig vil velsigne
 mig o. s. v. 2) Over samme Text om en tilig Gudsfrygts
 Fordeele for den mandlige Alder. „Der kommer en Tid,
 siger Forfatteren til Ungdommen, da I ikke mere have eders
 Forældre eller timelige Forsørgere; ere I da og uden Gud,
 hvor er da den Ven, paa hvilken I kan forlade eder? ere
 I derimod fra Ungdommen af blevne fortroelige med eders
 himmelske Fader, saa have I i ham mere, end I kunde
 have i nogen jordisk Fader, Ven eller Forsørger. Der
 kommer dernæst en Tid, da I næsten uden andres Raad
 og Advarsel vil blive overladte til eder selv og eders egne
 Drifter, hvor vil I nu kunde modstaae Forsøreres og egne

„ ſandſelige Begierligheders fordervelige Indtryk, derſom I
 „ ingen Smag have ſaaet paa at frygte GUD? Kun en Jo-
 „ ſephs gudfrygtige Sindelag er i Stand til at modſtaaе den-
 „ ne farlige Strøm, der henriver ſaa mange til deres Ulykke.
 „ Der kommer fremdeles en Tid, da I vil erfare, at de
 „ ſkønne Forhaabninger ſlaаe Feil, ſom eders Ungdoms
 „ Phantafie har foremalet eder; der vil møde Beſværligheder,
 „ maaffee Foragt, Eſterſtræbſe, Bagtaalelſe, Misundelſe
 „ o. ſ. v., nu ſee I, at Veien igiennem Verden er ikke ſaa
 „ beſtræet med Roſer, ſom I før indbildte eder; hos hvem
 „ kan I nu finde Underſtøttelſe, Opmuntring, Trøſt og Be-
 „ løgning uden allene hos GUD, naar I tilig have lært at
 „ kiende og elſke ham? Der kommer endnu en Tid, da Dø-
 „ rings- Embeds- og Familie- Sorger, da Tabet af dem,
 „ man har elſket, da Modgang og ubehagelige Tilfælde, vi
 „ ſvække Legemets Sundhed og nedtrykke Sielen; hvad kan
 „ nu giøre eder trøſtige uden den Aabenhiertighed, med hvil-
 „ ken I kan klage eders Nød for GUD, den Overbeviisning,
 „ I have om hans vedvarende Kierlighed i Chriſto, den Ud-
 „ ſigt, I have i Evigheden, hvor I ſine en riig Erſtatning
 „ for alt eders Tab? Der kommer endelig en Tid, da For-
 „ fængelighed, Lyst til ſandſelige Fornøielſer og Tilbøielighei-
 „ til at ligne den glimrende Verden vil føde Trang og Man-
 „ gel af ſig, da onde Exempler, ſom belee Nærfærdighed og
 „ pligtmaaffig Forhold, ſom forældede Dyder, og mere ſaa-
 „ dant maaffee vil føre eder i Friſtelſe til endog ved ulovlig
 „ Midler, at tilveiebringe eder dette Livs Behageligheder
 „ hvor vil I nu kunde modſtaaе uden at have en øm Sam-
 „ vittighed? Og hvor vil I have den ømme Samvittighe-
 „ fra, derſom I ikke tilig have lært at frygte GUD i Oprig-
 „ tighed?“ Næſten har vi ikke kunnet bare os for at udfri-
 „ ve denne hele ypperlige Tale. 3) Over ſamme Text, om ei-
 „ tilig Guds frygts Fordeele i Henſigt til den ſidſte Alder
 „ og Døden. Tilig Guds frygt forvolder, at man i Alder-
 „ dommen kan med Fornøielſe tænke tilbage paa de forbigang-
 „ ne Dage; den giver og friemodigere Tillid til den guddommi-
 „ lige Trøſt og Viſtand; den forſikrer endelig om Nytte o
 „ Beſſignelſe ved Dødens Annærmelſe. 4) Over Apoſtler
 „ Giern. XXIV. 25. Om Kydſkheds Værdie. Her giøre
 „ følgende Sammenligning imellem Kydſkheds og Ukydſkheds

ger. Ukyndighed fordruer Sundhed og Liv, Kyndighed opholder det; hiin svækker Sielens Kræfter, men denne nærer og styrker dem; hiin fører Skam med sig, denne derimod Ære; hiin besmitter og trykker Samvittigheden, denne fornsier og berueliger den. 5) Over Sal. Ordspr. V. 7. 8. 11. til 13. Om de Midler, hvorved man kan bevare sin Kyndighed. Her vises først, hvad man skal flye, nemlig Lediggang, liderlige og smudsige Skrivers Læsning, Umaadelighed i Mad og Drikke, onde og slette Selskaber. Dernæst var det Hr. Forfatterens Hensigt at vise, hvad man skal giorre for at bevare sin Kyndighed; men denne Deels Afhandling maatte for Vidtløstigheds Skyld opsættes til en anden Tid. Den findes derfor i den 6te Præken over 1 Mos. B. XXXIX. 8. 9. Om samme Æmne. Følelse af Ære og Nødskaftenhed er det første, og et gudfrygtigt Sindelag det andet Middel, som anprises til Kyndigheds Bedligholdelse. 7) Over Syr. XXV. 5. af Hr. Reccard om den vigtige Indflydelse, som Ungdoms Aarenes rette Anvendelse har paa det følgende Levnet. Det menneskelige Liv er Sæd og Høst, man maa altsaa tilig samle det, hvorved man siden baade sikkert og tillige med Fornøielse kan komme fort i Verden; til det første henregner Hr. R. Forstandens tiltagende Kundskaber og Hjertets vedvarende Dannelse og Forædelse; til det andet henfører han betimelige Øvelser i det tilkommende selskabelige Levnets Pligter, saasom Benskab, adskillige Tings Fornegtelse, Lydighed mod sine Foresatte o. s. v. Heraf skal man i Tiden høste de herligste Frugter; man kan da anvende de indsamlede Kundskaber til Guds Ære, Fædrenelandets Nytte, egen Fornøielse og sikker Udkomme i Verden; man gior sig ved sit forædlede Hjerte elsket baade af Gud og Mennesker; og hissæt er den beste Høst i vente for dem, der have levet i Verden, som nyttige Borgere og som Christne, der stedse havde Gud og Evigheden for Dine. Baade Ting og Sprog i denne Tale ere fortreffelige, Henegnelsen rørende, Zonen baade sød og mandig, kort: alt bidrager til at giorre Forfatteren ærværdig. 8) Over 1 Theff. IV. 11. 12. Om nogle Fordeele af Arbeidsomhed i Ungdommen. Arbeidsomhed skaffer Ære og Anseelse, timelig Formue, og endelig Glæde og Fornøielse. 9) Over Philip. IV. 8. Om den rette Maade, paa hvilken man fra Ungdommen

af kan forhverve ſig Bre og Berømmelſe. Den frugt-
bare Text anvendes paa Ungdommen; og denne ſaa vel ſom
den næſtforegaaende Præken er ſaaledes ſkrevet, at den ube-
nævnte Forfatter ikke havde nødig at ſkiule ſig. 10) Be-
tragtinger over Sal. Ordſpr. XXVIII. 12. Førſt: Er
det herſkende Partie godt, ſaa gaaer det ordentlig til; og
hertil henhører gode Sæder, Følgſomhed mod Lovene, ſan-
de chriſtelige Dyder og ædle Handlinger. Dernæſt: Er det
herſkende Partie ont, ſaa bliver alting forventt; Sæderne
forderves, Lovene overtrædes, Laſterne herſke, alting truer
med Undergang og Fordervelſe. 11) Over Rom. XII. 11.
Om Forbindtighed til at anvende ſine Talenter. Man
kan ikke vente at høſte i den mandlige Alder, derſom man ikke
i Ungdommen udkaſter Sæd til denne Høſt. Man er Ver-
den ſine Talenters Anvendelſe ſkyldig, da man henhører til
den ſtore Menneſke-Kiede, hvis enkelte Ledemod bør bidrage
til og ſørge for det Heeles Fuldkommenhed. 12) Over ſam-
me Text og Materie. Man maa betænke Videnskaberneſ
vidtløſtige Omfang, og at derſom man ikke i Tiden vil un-
derkaſtes Foragt og Mangel, maa man bruge al Flid, Tid
og Eſtertanke for at forhverve ſig de Egenſkaber, hvorved
man ſiden, enhver i ſit Fag, kan blive fuldkommen brugba-
re i Verden. Man maa betænke de unge Mæns Flygtighed.
Kunſten er lang, men Tiden kort; gaaer Sædetiden, den
beleilige Tid, unyttig bort, hvad kan man da haabe? „Ti-
den er flygtig! dette være eders Vaſſprog. Tiden er flyg-
tig! Skriver denne Tanke i alle eders Bøger. Tiden er
flygtig! denne være eders førſte Tanke, naar I vaag-
ne om Morgenens, og eders ſidſte, naar I vil ſove ind
om Aftenen.“ Man maa endelig betænke, at man en-
gang for Verdens Dommet ſkal aſlægge Regnſkab for ſit Pundſ
Anvendelſe. 13) Over Epiftelen paa 17de Søndag efter Tri-
nitatis Eph. IV. 16. om Fredſommelighed. Førſt be-
tragtes Bepæggrundene dertil. Vi har kun een Gud, ſom
er alles Fader, vi ere følgelig hinandens Brødre; vi bekien-
de os alle til een Religion, een Ieſus Chriſtus har igienløſt
os alle, een Daab, een Nadvere er tilfælles for os alle; vi
have alle det ſamme Udødeligheds Haab; vi veed endelig, at
intet Selskab kan være lykkelig og fornøiet, naar dets Lem-
mer beherſkes af Had, Fiendſkab og andre ſaadanne nedrige
Drifter.

Drifter. Dernæst foreslaaes nogle Midler dertil, nemlig at fordrage hverandre i Kierlighed, at hielpe den seierde Træste til rette med Sagtmodighed og holde hans Temperament noget til Gode. Den Høiærværdige Udgiver skriver i Forberetningen: „ Die vier leztern Predigten sind von Herrn Laas, „ dessen Talenten für die Kanzel man in seinem Vortrage „ nicht verkennen wird.“ Han har fuldkommen Ret. Hr. Laas er baade en jevn og en stor Taler; man kan ikke lase ham uden at røres og henrykkes.

Göttingen.

Christliche Religions-Theorie fürs gemeine Leben, oder Versuch einer praktischen Dogmatik, von D. Gottfried Less, Prof. der Theol. Im Verlage der Vandenhoeck'schen Buchhandlung. 1779. Koster 7 Mk.

Det er ikke en praktisk Theologie, som Doct. Less her foreslagger sine Læsere; thi dette er egentlig Moralens Navn, men en pragtisk Dogmatik eller almeennyttig Religions Theorie, og denne bør have følgende Egenskaber. Først maa den indeholde en for alle nyttig og fattelig Forklaring over Bibelens i sær det Nye Testaments vigtigste Steder. Dernæst maa den ikke befatte sig med at afhandle enhver theologisk Sætning, hvoraf saa mange løbe ud paa blotte ufrugtbare Speculationer, men allene vælge de Sager, som staae i umiddelbar Forbindelse med Moralens og det menneskelige Livs Lyksalighed. Hvad den forbigaaer af Theologiens sædvanlige Læresætninger maa den erstatte ved at give en fuldstændigere Oplysning om andre vigtige Sandheder, ved at opdage de almindelige Religions Fordomme og Misbrug, ved at stoppe alle det onde Hiertes Udflugter, ved at lære enhver Sandheds rette Brug i det daglige Liv. Fremdeles maa den afhandle Lærdommene saaledes, at de ikke allene af Lærde kan læses med Fornøielse, Bisald og Virkning, men og rigtig fattes og kraftig føles af U lærde, følgelig har Kunst: Ord, abstrakte Argumentationer, chronologiske Undersøgninger, Oldsager med mere, ingen Sted i saadan en Lærebog. Og endelig maa den umiddelbar anvende enhver Religions-Theorie paa det menneskelige Liv, og udvikle Sandhedernes Indflydelse paa Sielens Forbedring, Beroeligelse og Fornøielse. Efter den-

ne Plan er nærværende Skrift udført, ſom i Almindelighed betragtet viſt vil aſtvinge Læſerne baade Taknemlighed og Erbødighed for dets chriſtelige og menneſkekierlige Forfatter. Indledningen til Verket er afdeelt i ſex Kapitler, ſom handle: om den chriſtelige Religions Sandhed; det Nye Teſtament; ſom Chriſtendommens Kilde; det Gamle Teſtaments Er- og Troeværdighed; Guds umiddelbare Aabenbarings Hiſtorie; Bibelenſ Indhold og theologiske Brug, ſamt Chriſtendommens Grund-Artikler; Anviisning til ret at benytte ſig af Aabenbaringen, hvortil er ſøiet et Anhang af claſſiſke Skrift-Steder. Herpaa følger den pragtiſke Dogmatik ſelv, aſhandlet under tolv Artikler i denne Orden: om Guld og hans Egenskaber; om de guddommelige Raadſlutninger; om Skabelſen; om Forſynet; om Englene; om de første Menneſkers Uſkyldigheds Stand og Faldet; om det menneſkelige Kiøns almindelige Fordervelfe; om Igienløsningen ved Guds Søn; om Deeltagelse i Jeſu Forløsning, eller Menneſkers Retførdiggjørelſe ved en dyderlig eller virkſom Troe paa Jeſum; om Sielenes Forbedring ved den Hellig Aand; om de chriſtelige Dyde-Midler, eller Daaben og Nadveren; om det andet Liv efter Legemetſ Død. Af diſſe tolv Artikler har enhver tre Afdeelingen, hvoraf den første kaldes den eyegetiſke, og indeholder Beviisprogene for den Lærdom, der ſkal betragtes, med deres Forklaring; den anden den theoretiske, og foreſtiller Lærdommen ſelv; den tredie den praktiſke, og viſer Theoriens Indflydelse paa den menneſkelige Siels Forbedring, Forædlelſe, Fryd og Beroeligelſe; i tilføiede Anhang ſiges, hvad de ſymboliſke Bøger lære om de her aſhandlede Sandheder. Vi have læſt det meeſte med ſtor Fornøielſe og ſpaae megen Nytte deraf for det Almindelige, men vi ønske og alle Læſere tilſtrækkelig Dømmekraft til at prøve alle Ting og at vælge det Gode. Saa unuueligt det er os, og ſaa fornørmeligt det vilde være, at tillægge Hr. D. Leſ ſkadelige Henſigter; thi han bliver os ſtedſe ærværdig, endog hvor han ſynes at feile, fordi vi ere overbeviste om, at han meener alting vel, og ſkriver efter Samvittighed og beſte Indſigt, ſaa meget befrygte vi dog, at eet og andet Sted i denne ellers læſeværdige Bog vil forekomme flere end os anſtødeligt; hvorføre vi troe os berettigede til at ſælde ſamme Dom om denne Dogmatik, ſom Hr. Leſ S. 326 ſælder om Whitbys Tractat

Tractat de Imputatione divina peccati Adamicici: **Nicht alles freilich ist bei ihm richtig.** Vi vil ansøre nogle af disse i vore Tanker urigtige Steder: S. 13: „Möglig ist es, daß höhere Wesen, selbst moralisch-böse, auf unserer Erde Wunder thun: wahre Wunder sind daher nicht immer göttliche.“ Uden at ansøre flere Grunde er dette lige imod Psalm. LXXII. 18. S. 25: „Die Offenbahrung Johannis liegt noch immer in einem undurchdringlichen Dunkel. Und wenn sie nicht eine poetisch-ausgemahlte Beschreibung der Zerstörung Jerusalems, und des jüdischen Opferdienstes ist; so läset sich gar nicht sagen, was sie sey?“ Dette er dog nok for dristigt. Man læse Jacobi Betrachtungen über die weisen Absichten Gottes. Vierter Theil S. 393 og følgende, for at søres paa rigtigere og fordeeligere Tanker om denne Bog. S. 151: „Findest du die Dreieinigkeits Lehre nach allem redlichen Forschen nicht in der Bibel, so wisse, daß keine unvorsätzliche Unwissenheit und Irrthum dem Menschen schadet. Findest du sie aber, so bedenke, daß für uns kurzfristige Geschöpfe es die heftigste Thorheit seyn würde, eine richtig bewiesene Wahrheit bloß wegen uns unbeantwortlicher Einwurfe zu verwerfen.“ Skulde det vel, tænkte vi, være uueligt med al redelig Efterforskning ikke at finde den Lærdom om Treenheden i Bibelen? eller er det saa ganske uskadeligt at være uvidende om en Lære, uden hvis Sandhed man ikke kan troe, hvad Skriften siger om en guddommelig Forsoner? S. 255: „Die bösen Engel sind in einem schrecklichen Ort der Quaal eingekerkert. Sie sind folglich ferne von unserer Erde, und stehen mit uns Menschen in ganz und gar keiner Verbindung.“ S. 269: „Folgende Sätze sind unleugbar: Die bösen Engel sind weit entfernt von unserer Erde. Sie haben nicht die geringste Gewalt über uns Menschen; und sind jezo weder wirkende noch veranlassende Ursachen der Irrthümer und Laster.“ S. 272: „Unmöglich sind in unsern Zeiten die Versuchungen des Teufels. Petrus und Jacobus sagen es uns — unrichtig ist also auch die gewöhnliche Bestimmung des christlichen Kampfes gegen die sündlichen Begierden, die Welt und den Teufel — denn von einem Kampfe gegen den Teufel weiß die Schrift nichts.“ Hvad betyde da Jacobs Ord Kap. IV.

7. ? og hvad er det da, Paulus vil ſige os Eph. VI. 11. ? Skal intet af dette angaae vore Læder, maaskee da alt det øvrige ogſaa ikkun angaaer Chriſti og Apoflernes Læder. Gierne gad vi læſt de Steder, hvor Peder og Jacob paaſtaaer, at Diævelen nu umuelig kan frifte nogen; han kan dog nok føre ſit Helvede med ſig, hvor han er, ſom Slaven ſine Lænker? Sært er det, at Hr. Leß juſt vil tage Peders og Jacobs Ord i den alleregentligſte Bemerkelſe, da han dog ellers ingen Samvittighed gjør ſig over, at forvandle mange Skriftens Udtryk til Billeder, Allegorier med mere; men det er kiendeligt, at den lærde Hr. Forfatter med Fordom maa have læſt Beckers bezauberte Welt, ſom han S. 273 kalder: „eine vortrefliche Buch des ehrwürdigen Märtyrers.“ S. 299: „Die Art der Verführung vom Satan iſt ganz unbekannt. Nur ſo viel ſcheint ausgemacht, daß es nicht durch eine redende Schlange geſchehen.“ Nei juſt dette ſynes os ausgemacht; thi det ſtaaer med udtryffelige Ord i Bibelen, baade i Moſ B. III. 4. og 2 Corinth. XI. 3., men at hele Moſis Beretning om Syndefaldet, ſom Hr. Leß mæener, er intet andet end et poetiſk Malerie, er i vore Lænker ikke ſaa aldeles ausgemacht. Af diſſe ſaa Prøver er det tydeligt, at dette ellers ypperlige Skrifts Læsning udfordrer Forſigtighed, og oprigtig ønske vi, at det, i Steden for, eſter Hr. Forfatterens gode Henſigt, at gavne, ikke tilfældigviis maatte ſkade de Eenfoldigere. Om vigtige Sandheder, ſom ere udeladte af denne Dogmatik, og dog ſynes at have for- tient en Plads deri, vil vi intet tale, ſiden Doct. Leß i Slutningen af Fortalen gjør denne Begiering: „Von den Lesern erbitte ich mir, auſſer einer gütigen Nachſicht, die Billigkeit, mein Buch nur als Verſuch zu beurtheilen, und zweckmäßige Ausſäffungen nicht als abſichtliche Streitungen auszuleaen.“

Helmstadt.

Der Durchgang der Israeliten durch das rothe Meer, gegen die Einwürse der Ungläubigen vøllig berichtiget und vertheidiget von Johann Balthasar Lüderwald, der Heil. Schrift Doctor, Herz. Braunsch. Superintendenten, und Pastor Primarius zu Borsfelde. Bey Johann Heinrich Kühnlin. 1779. Koster 32 Sk.

I den niende Deel af Lilienthals gute Sache der göttlichen Offenbahrung, findes Israeliternes Giennemgang igiennem det røde Hav meget vel oplyst og stadfæstet mod Nabentarinogens Fiender, men nærværende Skrift er derfor ikke overflødig, da det indeholder meget baade med og imod den Mosaiske Beretning herom, som ikke er anmerket af Lilienthal. Hr. Lüderwald indlader sig i flere smaa Omstændigheders Undersøgelse, og beviser med større Fuldstændighed dette Underverks Troeværdighed, saa der neppe skal kunne gøres nogen rimelig Indvending, som jo her finder sin fuldkomne Affærdigelse. Allersørst stadfæstes Moses Skribent-Paalidelighed. Dernæst ansøres den omtvistede Historie efter Moses Beretning med indstrøede Anmerkninger — og endelig besvares de Tvivl og Indvendinger, som hidtil ere frembragte derimod. Den Beskeedenhed og det stille Overlæg, som herster overalt i denne Afhandling, sætter Forfatteren langt oven for alle brumlende og bitre Religions Forsægttere — men det kan vi ikke bifalde, at han agter det ufornødent eller unyttigt, at nævne de Personer og Skrifter, som han i sit Stridskrift har at bestille med. „Nun wollen wir, skriver han S. 72, „die Einwürse der Gegner mit aller Bescheidenheit und Stille des Geistes in Betrachtung ziehen, die diesen Durchgang zu der grössersten Unmöglichkeit, und folglich die Nachricht davon zu der verwerflichsten Fabel machen wollen.“ Saa vidt got og roesværdigt — men nu kommer det, vi ikke kan lide: „Wir bekümmern uns jezt gar nicht darum, was es für welche seyn, sondern was sie etwa gesagt, und ob sie was mit Grunde der Wahrheit gesagt haben, darum wir hinfort müsten diesen Israelitischen Durchgang ganz verneinen, und für die gröbste Fabel erklären.“ Thi endskönt vi just ingen Marsag har til at mistroe Hr. Lüderwalds Redelighed i at fremsætte alle Modpartiets Ord og Grun-

Grunde i deres fulde Styrke, var det dog, synes os, ikke afveien at henviſe Læſerne til Indvendingernes Forfattere ſelv og deres Skrifter, for fuldkommen at overbevise dem om, at ikke en eneste Omſtændighed var udeladt, ſom fortiente Oplyſning eller Giendrivelse. Ogſaa dette maa vi laſte, at Hr. Forfatteren i Noterne anfører allevegne grædſke Skribenters Ord i en latinſk Overſættelse — hvorfor ikke ovetalt den grædſke Text ſelv? eller om den endelig behøvede at flødes i et fremmed Sprog, hvorfor ikke da i det tydſke, hvori Afhandlingen ſelv er ſkreven?

Zamborg.

Leonidas, ein Gedicht. — Aus dem Englischen Originale des Herrn Richard Glovers nach der fünften Ausgabe überſetzt von Johann Arnold Ebert, Profeſſor zu Braunschweig. Bey Carl Ernst Bohn, 1778. 336 Sider, foruden 120 Sider Fortale, i Octavo.

Dette er den ſiette Udgave af Herr Profeſſor Eberts overſatte Leonidas, ſom for tredive Aar ſiden udkom første Gang. Siden den Tid er Originalen fire Gange udgiven, og ſidſte Gang meget forandret og forøget; thi af otte Bøger, ſom Digtet først beſtod af, voksede det til tolv. De fire tilkomne vare vel ikke ganſke nye, men tildeels allerede indførte i de første otte, ſom bleve forandrede, dog var denne Forandring og hiint nye tilkomne af Bigtighed. Hvortil høre nogle nye Perſoner, ſom ei allene give Handlingen en viidere Kreds og Afvevling, men hielpe den ogſaa fort ved deres Medvirkning. Saaledes for Ex. Ekſylus, den berømte Tragoediſkriver, den perſiſke Dronning, Artemiſia af de tilkomne Perſoner. — I Herr Eberts Fortale findes Glovers Levnets-Omſtændigheder; Eſterretninger om den Skiebne, hans Leonidas har havt; og Anmærkninger, ſaavel egne, ſom andre Mænds, om ſamme Digts Skiansheder og Feil; og nogen Underretning om det nye Udgave, ſaade af Originalen og den Tydſke Overſættelse. Efter denne Fortale er indrykket: To Mr. Glover on his Poem of Leonidas. Written in the Year 1734. by Lord Lyttleton; hvortil Herr Ebert har føiet en Overſættelse. Efter

fent i Tankerne og Udtrykket af dette Stykke Poesie viser Lord
 Byrketon, som en god Poet og Patriot tillige. Derefter
 følger en af Göttingsche gelehrte Anzeige astrykket Recension
 over den sidste Udgave af Leonidas i Originalen. Den in-
 deholder adskillige gode Anmærkninger over samme Digt.
 Efter den kommer Gloyers egen Fortale, og endelig Digtet.
 Ved Enden staaer paa et beqvemmere Sted, end over hver
 Bog, Indholdene af alle tolv Bøger, paa det man, ved
 saaledes at have dem samlede, kan des lettere oversee det
 Heele. — Oversættelsens Godhed kan man ikke andet end
 vente, naar man af andre Herr Eberts udarbejdede Over-
 sættelser kiender Oversætterens Styrke i begge Sprogene, og
 den Flid, der er anvendt derpaa. Ved at læse denne nær-
 værende mærkes, hvad Umage og Tid den har kostet Over-
 sætteren, og man bliver let vaer, at den udmærker sig fra
 de almindelige Oversættelser. Originalens Meening er rig-
 tigen udtrykt, og Herr Ebert har tillige besittet sig paa at
 overbringe dens Flid, Korthed og Sprogriktighed. Med
 disse Fuldkommenheder har han søgt at forbinde den prosai-
 ske Velklang. Saadan en Prosa, siger han, der, saa me-
 get mueligt, kommer det poetiske Stavelsemaal nær, og,
 saavidt see kan, erstatter dettes Mangel, har, formedelt
 sin Mangfoldighed paa Fødder, meget forud for den sædvan-
 lige Monotonie i vore jambiske Vers. Dette maae vi til-
 staae Herr Ebert, da den omtalte Monotonie i de Tydske
 Vers er alt for sølelig til at man ikke skulde mærke en Ube-
 hagelighed, som de foraarsage en Læser. Og at i Herr E-
 berts prosaiske Oversættelse findes denne Mangfoldighed paa
 Fødder, er ikke at nægte; ja den kan ikke undgaaes i noget
 Slags Prosa. Men vi tvivle paa, at denne Mangfoldig-
 hed, for en bedre Velklangs Skyld, har altid den fornød-
 ne beqvemme Afverling. Thi Periodernes Dannelse, som
 den findes i Oversættelsen, synes os ikke beqvem til at mod-
 tage Velklangen; vel en Klang, men alt, hvad der er saa,
 kan ikke kaldes Velklang eller Harmonie. Perioderne ere
 for eens i deres Bendinger, forekomme alt for hyppige i saa
 affaaeren Korthed, at de ikke kan fylde Dret. Deres Led-
 de, hvis Forhold til hinanden og det Sted, de staae i, bi-
 drage uudsigelig meget til at frembringe Harmonien, ere
 ofte ikke konstigen nok indfættede i hinanden, ikke heller ha-

ve de den fornsdne Rundring. Vi have og mærket Steder, hvor Tingene og Sproget i Henseende til dets Klang ikke staae i Harmonie med hinanden. En uvigtig, sædvanlig Tanke, bør ikke behænges, saa at tale, med en Hoben klingende Bielder. Og har nu den næst paafølgende Periode en slæbende Prosa, gjør Kontrasten, som derved frembringes, en ubehagelig Virkning. Ikke sielden er Oversætteren affluppet Vers, enten heele eller kun en Deel af dem, som gjør med det foregaaende og følgende en ubehagelig Misklang. Det er vel vanskeligt at undgaae, naar Forfatteren søger at gjøre sin Prosa poetisk, men desmeere bør Agtsomheden passe paa, at de ikke snige sig ind. Det, at Hr. Ebert er kun Oversætter, og følgerig har ikke ganske i sin Magt, at skabe Perioderne som han vilde, antage vi og for en gieldende Aarsag i denne Sag. Men ofte har han ikke været i denne Omstændighed, og dog ikke benyttet sig af sin Frihed. For Exempel: „Der thesbische Befehlshaber, „Dithyrambus Oheim, bricht zuerst das Stillschweigen; „ein alter Kriegsmann.“ — „Vom Streite zurückgeruffen, vergessen die Griechen ihre langwierige Arbeit, „in stillen Schlummer aufgelöst.“ — „Der edle Leichnam, dieses schreckliche Schauspiel der Kriegswuth, auf „seinem Wege zu jener letzten Ehre, die den Todten erwiesen wird, rührt Dithyrambus.“ — „An seinem Arm „schnallt' er den Schild. Der Rand war von argonischen Schlangen umflochten. Aus der Mitte raste das „halb erhabne Bildnis der kriegerischen Pallas hervor. „Der anständige Döck floß zu ihren Füßen herunter.“ — „Nicht also leitet den morgenländische Tyrann seine Barbaren, an Zahl dem Sand' am Meere gleich. Und „dennoch werden sie gegen die Kriegeszucht der Griechen so ohnmächtig seyn, wie der Sand am Meere, der gegen „Felsen geworfen im Fallen zerstiebt.“ — „Hoch über ihrem Haupte leuchtete der helle Mond herab. Sein „mildes Licht wies ihren frohen Augen eine landliche Wohnung, ganz geschmückt, aber anständig.“ — „Neben dem öffentliche Wege war ein länglichrunder Brunnen von Marmor, der vom Silberschaume fallender Bäche funkelte, die darinn gesammelt würden.“ — Man see og Side 194 og 196: „An Jahren — Ueberwin- „ders.“

ders." Side 203: „Er schwieg — traurend.“ — Disse Steder uagtede, finder man virkelig den Belklang i Oversættelsen, som Herr Ebert har gjort sig Umage for at opnaae. — Saavidt Recensenten har sammenlignet Tydsken med Originalen, forekom ham ingen Meening i denne, som var urigtig oversat. — Ved Leilighed af Glovers Anraabelse til Musen, søger Herr Ebert i sin Fortale at forsvare den sædvanlige Skik. Kunde ikke Glover, siger Hr. Ebert, forstaae under Musen enten sin Siel, der er begeistret af dens Forehavende og Gienstand, eller et høiere engelartet Væsen? Til Bestyrkelse paa det første, anføres af Klopstok, som synes for sine Landsmænd at være et non plus ultra, hans Anraabelse, i Begyndelsen af Messias, til sin Siel; og paa det sidste samme Poets Sionitium. Men først maae man ikke hielpe sig frem i saadan en Sag med Mueligheden, med hvad der kunde forstaaes; af den Naade og ved de Leiligheder, Glover anraaber Musen, kan man ikke troe andet, end at han har anraabt den for at følge de Gamles Skik; og vilde man spørge ham, hvem han forstod ved sin Muse, vidste han maaskee enten intet Evar at forklare det med, eller at det var kun en Skik; han saae de Gamle, og efter dem nogle nyere, stedse iagttog. Man bør dernæst ikke forstaae andet ved Muserne, end som og i Almindelighed nu forstaaes, Videnskabernes forskellige Dele under en abstrakt Forestilling eller Personification; hvilken, Guddommen frataget, er de Gamles Begreb derpaa. Og da de blandt de nyere ere komne saa meget i Gang, og enhver af dem, her komme i Betragtning, strax ved Ordet, Musers Navnelse, falder paa det ansførte Begreb, er der intet, efter Recensentens Tanker, som kan forbyde en Poet at bruge dem, naar det ikke skeer for slavisk efter de Gamle. Naar man ved Muse skal forstaae andet, end det sædvanlige, s. Ex. Sielen eller en Sionitium, om hvilken sidste man ikke med Vished veed, hvilken Forestilling man skal gjøre sig; forstaaer man andet, siger jeg, saa er Muse ikke Muse; og efter den Naade at forklare paa, kunde man aldrig troe nogen paa hans Ord, af Mangel paa Kundskab om hvad han kunde forstaae ved dem.

Magdeburg.

Wöchentliche Unterhaltungen. Erster Theil, stor 411 Sider i Octav. Zweyter Theil, stor 395 Sider. 1779. Im Jaberschen Verlag, und in Commission des Buchhändlers Johann Adam Creuz. Koster i Nd. 48 Sk.

Recensenten har læst dette Ugeskrift med temmelig Fornøielse; thi endskiønt eet eller andet Blad deri salder noget i det Svøgnige, saa ere dog de fleeste ganske moersomme og underholdende. Udtog af saadant et Skrift forlanger ingen. Vi troe at have fyldestgjort vor Recensent-Pligt, naar vi sige, at her findes alvorlige og muntre Ting blandede blandt hinanden, behagelige Dialoger, smukke Romanzer, rørende Familie-Scener, og noget for ædle Sieler, som vi ikke mindes at have læst i det Skrift, der bær denne Titul. See især Side 97, Side 394 og flere Steder. Næst disse, har i den første Deel følgende Stykker meest behaget: No. 2 og 3. Geschichte eines jungen Menschen in Paris, in Briefen und Gesprächen. No. 4. Nothankers Predigt die Kometenfurcht. No. 9. Das Feuerwerk: eine Familien-Scene. No. 19. Warnung an das Publicum, veranlasst durch die Hinrichtung zweyer Mißethäter. No. 20 til 23. Ein Brief mit einer Ehestandsgeschichte. — I den anden Deel udmærke sig No. 29. Die Stärke der väterlichen Liebe, eine wahre Geschichte. Aus dem Französischen. No. 35 og 36. Beytrag zur Ehestandsgeschichte. No. 38. Beschreibung eines glücklichen Volks, aus den Briefen des Herrn de Lue. No. 39. Zaman. Ein Märtyrer der Wahrheit. Eine orientalische Geschichte. No. 40. Die zärtlichen Kinder. Eine Familie-Scene. No. 46. Gespräch zwischen einem Pharrer und Landmann. No. 47. Züge aus dem gemeine Leben. Ein Schreiben. — Dog! enhver vil efter sin Smag finde noget i dette Ugeblad at underholde sig ved.

af disse lærde Esterretninger udgives ugentlig eet Stykke ved Brodrene Berling.

K i s b e n h a v n s k e
 Nye Efterretninger
 om
 Lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 24de Septbr. 1779.

Hagiographa, eller, efter gammel Inddeeling, sidste Samling, af det Gamle Testaments Canoniske Bøger. Paa Dansk oversatte ved Johan Ludvig Brabrand. Kiøbenhavn, 1778. Trykt paa Gyldendals Forlag. 2 Alph. 8 $\frac{1}{2}$ Ark st. 8vo. Koster 1 Rdlr.

Man kan ikke klage over Hr. Brabrand, at han længe opholder Publikum i Haabet, eller at han er knap t i at meddeele. — I Overfor udkom hans Oversættelse af de tolv smaa Propheter, i hvis Fortale han siger, at han maa- ske begav sig til at oversætte flere Deele af Bibelen, eller den ganske: og allerede i Fjor havde man fra ham denne saa store Deel af det Gamle Testaments Skrifter, Hagiographa, d: Psalmerne, Ordsprogene, Job, Høisangen, Ruth, Bergrædelseerne, Prædikeren, Esther, Daniel, Ezra, Nehemias, og Krønikerens Bøger. Men har han ikke ogsaa været for hurtig, og tilslidesat den Horatianske gyldne Regel: Nonum prematur in annum? — Saa er det uden Tvivl — Saa meget vide vi, og det er os kiert, at vi ikke ved at lægge overdrevne Berømmelser paa hans første Prøve have paa nogen Maade gjort os skyldige i hans Overilelse. Vi fik Leilighed til at sammenligne hans Oversættelse af de 12 smaa Propheter med Prof. Hornemanns Oversættelse af Micha, og vi toge ikke i Betænkning at give Hr. Bs. Arbeide det Fortrin, som det efter vores Overbeviisning høver: men vi gjorde

de og derhos saadanne Anmerkninger, af hvilke vi troede, Forfatteren kunde see, at hans Oversættelse ikke var saa nær ved den ønskelige og muelige Fuldkommenheds Grad. — Vi endte den Gang vores Recension med Betænkninger over Forfatterens Latinske Fortale, som saare maadeligen smagte os: (see Efterretn. forg. Aar I. S. 91) og vi vil nu begynde med de Forerindringer, som Forfatteren her har givet paa 80 Sider, og som ikke ere meget forskiellige fra hin Prodromus, undtagen deri, at de for det meste ere paa Dansk, der undertiden er heel underligt og knudret, i Stedet for at den var paa daarligt Latin. Nu og da har han broderet dem med et Stykke af Latiens Mundart, (si Diis placet) naar han vil til at forklare Hebraiske Ord. Vi udskrive det første, som møder, tilligemed det hosfæiede Forsvar for denne besynderlige Methode. „ **וְשָׁר וְשָׁר** valent **וְשָׁר** v. **וְשָׁר** „ quod in præfat. 12 Prophet. explic. Igne nempe v. „ **וְשָׁר** smegmate arata corpora veniunt alba, candida, recta, „ felicia **וְשָׁר וְשָׁר** insignis albedo aut candor, „ alba vestis beatitudinis signum, ipsa beatitudo vi- „ ri: in exclamatione, macte virtute, beatus ille! „ **וְשָׁר** : **וְשָׁר** arbor candicans, alba, buxus. „ **וְשָׁר** recta processio, speciatim orationis, & sic valet „ pron. rel. qui, in omni genere, numero & casu. Ellers „ denne Ordenes Forklaring, som jeg og tilforn har brugt, „ bliver, som første Gang i samme Materie, her anvendt „ kortelig uden vis bestemt Orden; thi naar Alt igiennem- „ gikkes, maatte jeg vel spørge, om jeg end kunde udføre „ det i Pennen, hvorledes det skulde faaes trykt eller affat? „ (Forer. S. 5.) Jo! Hr. Br. trykt kunde de dog nok faae „ det, men affat! — Vil de da have, at Folk skal villig gi- „ ve Penge ud for det, som de strax kan see, er dem ubruge- „ ligt? — Hvad siger allerede deres Forlægger? — Og deres „ Oversættelse er dog vist nok værd at eies. — Ellers udfyl- „ des det største Rum i disse Forerindringer med Indholden af „ hver Psalme og Kapitel, som her er oversat. — Forfatteren „ giver sig i Færd med at forsvare de Hebraiske Vokalers og Ac- „ centers Brug og Velde, og det paa sin Maade. For deres „ Velde er *xpsia* Matth. V. 1. 8. ham endnu et meget got

Beviis. (S. 13 følg.) — Dog har han andre Tanker om Sproget i de ældste Tider. „ Fra ældste Tider maa jeg troe „ Hebraisk og Mendæisk have haft Vokaler i Eet med Conso- „ nanterne, eller været Syllabaria, som Æthiopisk og Ost- „ indisk endnu, da vel og et Tegn, som gammelt Egyptisk, „ eller Sinesisk, kan have betydt eet eller flere Ord.“ (S. 81.) — Hr. Br. anseer Asaph for Forfatteren til Psal. 73: 83. „ da de, siger han, alle, saa vidt jeg begriber, ligne „ denne Lærers alvorlige og korte Stiil. Om nogen kommer „ i Forlegenhed ved sin Oversættelse, saa han meener, de „ maa være yngre end Asaphs Tid, det bliver ei min Sag at „ udrede. En Oversætter kan let komme med løierligt Tøi, „ naar han indvikler sig ved sine egne Ord.“ (S. 31.) Men hvorfra i al Verden har Forfatteren faaet Kundskab om Asaphs Stiil, at han kan sammenligne den med disse Psalmers? — Mon dette ikke ogsaa skulde være noget løierligt Tøi? — Ligesaa vis er han paa, at Psal. 91: 100. ere forfattede af Mose selv eller en anden i mosaisk Stiil. (S. 32.) — San- ge paa Trapperne ere efter hans Meening de, „ der bleve „ siungne paa Trapperne, eller ved Indgangen af Tæmplet, „ eller Stedet, hvor Arken stod før Tæmplets Bygning.“ (S. 34.) Neppe havde Forfatteren sagt dette saa ligefrem, naar han havde anstillet nogen nøiere Undersøgning, og raad- ført sig med andre, som have skrevet om denne mørke Sag. Vi vil ved denne Leilighed kun nævne et lidet læseværdigt Skrift: *Eberb. Tilingii Disquisitio de Ratione Inscriptionis XV. Psalmorum, qui dicuntur שירי המעלות* seu Canticum Ascensionum una cum succincta Expositione eorundem. Bremæ 1765. i st. 8vo. — Om den Titel, hvormed det 10de Kap. af Ordsprogene begynder, siger Forfatteren: „ I Kap. 10de taler Salomo igien. Dette bety- „ des med Tertens Ord: Salomos Ordsprog; af hvilken, „ eller en saadan Talemaade, vi ei skulde opfinde nogen vidtløf- „ tig Klogskab, men smukt see at bekomme eenfoldig Meening, „ saa vel her, som andensheds, saa vi kan komme ud og „ naae Enden paa Text og Forklaring.“ (S. 39.) Har da, maatte man vel spørge, Salomos Tale været afbrudt ved nogen anden Mellemtalende? — Og hvad skal alt det andet sige? — Om de tre sidste Ord i Grundtexten Ordsp. XXX. 1. *לא תיתא ל לא תיתא ל ואל* siger han, at de ere „ no-

„ get med Flid ſammenflemt Chaldaifk, der adſkilt ſeer paa Chal-
 „ daifk ſaaledes ud: **לא אתי לנחל מתי אל ומי כל**
 „ (Sid. 141.) Han overſætter: Der:er:ingen:Gud,
 „ der:er:ingen:Gud, eller:noget:Saadant. — De 36
 „ Aar, 2 Krøn. 16, 1. beregner Forfatter. fra det Iſraeli-
 „ tiſke Riges Begyndelſe. (S. 75.) Han overſætter da: I
 „ Uſæ Riges Tid, udi det ſex og tredivte Aar, opdrog
 „ Baſcha ic. — Ligeledes tager han de 42 Aar, Cap. 22,
 „ 2. ikke om Ahaſia Alder, men om Familiens Regierings-
 „ Aar i Samaria. (S. 76.) I det andet og fyrgetivende
 „ Aar bekom Ahazia Regieringen. — Saaledes og E.
 „ 24, 15. Jojada døde ikke 130 Aar gammel, men i det
 „ Iſraelitiſke Riges 130 Aar. (S. 77.) — Vi have no-
 „ get nær udtegnat det Mærkværdigſte, ſom findes i Forerin-
 „ dringerne: nu ſkulde vi til Oversættelſen ſelv. For en til
 „ Textens Forſtand beqvemmere og rigtigere Afdeeling, har
 „ Oversætteren her lige ſaa lidet, ſom i de 12 ſmaa Prophe-
 „ ter, gjort ſig Umage, men ganſke fulgt i denne Henſeende
 „ den almindelige hebraiſke Bibel, og kun, ſom i de omtalte
 „ Propheter, udfat Verſe:Tallet i Bredden. Af Oversættel-
 „ ſen vil vi fremsætte nogle Stykker ved Siden af den, ſom
 „ almindeligſt bruges: at man des lettere ved en Sammenlig-
 „ ning mellem dem kan ſkønne, om Hr. Br. fortjener nogen
 „ Tak for ſit Arbejde. Vi ſige nogen Tak: — thi den kan
 „ han have fortjent, naar hans Oversættelſe er bedre i Almin-
 „ delighed end den, man ellers bruger, omendſkiønt den i an-
 „ dre Henſeender ikke er ſaa god, ſom den kunde være; eller
 „ naar der dog findes i denne en god Deel til Skriftens bedre
 „ Forſtand, og for en tilkommende Oversætter brugbart.

Den 2den Pſalme.

Waif. Bib.

Brabr.

1. „ Hvorfore ſnyſe Hed-
 „ ningerne; og grunde Folke-
 „ ne paa Forſængelighed?
 „ 2. „ Jordens Konger frem-
 „ ſtille ſig, og Fyrſterne raad-
 „ ſlaae tiſammen imod
 „ HERREN, og imod hans
 „ Salvede, (ſigende:)

„ Hvad tumle Fremmede
 „ for? og Folk forgieves be-
 „ tænke ſig? Jordens Kon-
 „ ger vil møde hverandre,
 „ og Fyrſter raadſlaae een-
 „ dragtelig imod HERREN og
 „ hans Salvede! Lader os
 „ ſmøge deres Vidſeler af,

3. „Lader os sønderrive
„deres Baand; og kaste deres
„Kæb fra os.

4. „(Men) den, som boer
„i Himlene, leer (ad dem;)
„Hæren bespottes dem.

5. „Da skal han tale til
„dem i sin Brede; og forfær-
„de dem i sin Grumhed, (si-
„gende:)

6. „Jeg, jeg haver dog
„salvet min Konge; over
„Zion, mit hellige Bierg.

7. „Jeg vil fortælle om et
„beskicket (Raad:) HÆ-
„REN sagde til mig: Du
„er min Søn; jeg, jeg fød-
„de dig i Dag.

8. „Begier af mig, saa vil
„jeg give dig Hedningerne til
„Arv; og Verdens Ender,
„til din Eiedom.

9. „Du skal sønderslaae
„dem med et Jern-Spiir; li-
„gesom en Vottemagers Kar,
„skal du sønderbryde dem.

10. „Og nu, I Konger!
„handler klogeligen; lader
„eder undervise, I Domme-
„re paa Jorden!

11. „Tiener HÆREN
„med Frygt; og fryder eder
„med Bøvelse.

12. „Kysser Sønnen, at
„han ikke bliver vred, og I
„skulle omkomme paa Veien,
„naar hans Brede om et li-
„det skal optændes; salige
„ere alle de, som forlade sig
„paa ham.“

„ja kaste deres Tømmer væk!
„Himmelsens Beboer leer;
„min Hæere beleer dem.
„Nu vil han tiltale dem
„med Brede, og ved sin Hæf-
„tighed forfærde dem: Jeg,
„jeg har dog salvet min Kon-
„ge over Zion mit hellige
„Bierg. Jeg vil ogsaa for-
„tælle om en Beslutning:
„Hæren sagde til mig: Du
„er min Søn; jeg avlede
„dig i Dag! Begier af mig,
„saa vil jeg visselig lade dig
„saae alle Folk og Lande:
„Som du kan regiere med et
„Jern-Scepter; ja knuse
„som Leerkar! I Konger
„vilde, altsaa tage imod Un-
„dervitsning; I Jordens
„Dommere mod Tugt! Tie-
„ner GUD med Frygt: væ-
„rer fornøiede, om I end
„forfærdes! Kysser paa Haan-
„den, for at tilbede Søn-
„nen! Han maatte ikke vre-
„des, og I gaae forlorne!
„naar hans Brede om et li-
„det vilde blusse; lykkelig er
„enhver, som henflyer til
„ham!“

Her kunde gøres mange Anmærkninger: men vi vil kun antegne nogle faa. Hr. Br., ſom ellers ſiger: „Man vilde dog ikke finde ubevægelige eller ueſtertrykkelige Tanker i høi Poesie?“, (Forerind. S. 12.) giver det 1. og 2. B. langt ſvagere, end man havde dem tilforn. Hvorfor og i 1. B. det utydeligere Ord, Fremmede, i Stedet for Hedningerne? Ved ſmøge i 3. B. tænkte vi ſtrax paa Tobak. — Ordet er, om vi ikke tage Feil, Stiallandſk, og alt for ſærſkilt provincialſk til at faae Sted i en Bibel-Overſættelse, naar der er et andet meere brugeligt ved Haanden, for Ex. ſtryge. Man maatte nok høre Forfatterens Grunde, hvorfor han i 4. B. overſætter: min Herre. Saaledes, ſom han har overſat det 8. og 9. B., ſkulde man ikke tænke, at det var hebraiſk Poesie. — Og naar man nu har læſt denne nye Overſættelse, er det ſnart ubegribeligt, hvorledes Forfatteren kan have de Tanker, at „denne Pſalme indeholder tvende Taler, nemlig de ſex første Vers Guds Faderens, ſom de ſex ſidſte JESU Chriſti Sønnens.“ (Forer. S. 6.)

Den 104. Pſalme.

Waif. Bib.

Brab.

13. „Han vander Bierge:
„ne af ſine høie Saler; Lan-
„det mættes af dine Giernin-
„gers Frugt.

14. „Han lader Græs groe
„for Fæ, og Urter til Men-
„neſkens Tieneste; for at
„fremføre Brød af Jorden.

15. „Og Viin glæder et
„Menneſkes Hierte, at hans
„Anſigt bliver frydefuldt af
„Olie; og Brødet vederqvæ-
„ger et Menneſkes Hierte.“

„Han vander Bierge af
„ſine Sahle; med dine Gier-
„ningers Frugt mættes et-
„hvert Land! Han frembrin-
„ger Græs for Fæ, Urter
„til Menneſkets Tieneste,
„ja udfører Brød af Jorden:
„End Viin, at glæde Mandſ
„Hierte; fornøier Folks Ho-
„veder med Olive; Brød un-
„derſtøtter Hiertet.“

Hvad er vel vundet ved en nye ſtivere Overſættelse? — Og man kan ikke ſpore, at Forfatteren kiender noget til Michaelis eller Zachariâ.

Den 110. Psalm.

Wais. Bib.

Davids Psalm.

1. „HERREN sagde til
 „min HERRE, sid hos min
 „høire Haand, indtil jeg
 „lægger dine Fiender til dine
 „Fødders Fodskammel.

2. „HERREN skal sen-
 „de din Styrkes Spiir af
 „Zion, sigendes: Regier
 „midt iblant dine Fiender.

3. „Dit Folk (skal fremsø-
 „re) frivillige (Offere) paa
 „din Kraftes Dag; i (saare)
 „hellig Prydelse skal af Mor-
 „genrøden, som af Moders
 „Liv (fremkomme) dig din
 „Affoms Dug.

4. „HERREN soer, og
 „det skal ikke angre ham:
 „Du er en Præst evindelig,
 „efter Melchizedeks Viis.

5. „HERREN er hos din
 „høire Haand; han skal knu-
 „se Konger paa sin Brede
 „Dag.

6. „Han skal dømme iblant
 „Hedningerne, han skal fyl-
 „de (det med døde) Kroppe;
 „Han skal knuse (den, som er)
 „Hoved over et stort Land.

7. „Han skal drikke af
 „Bækken paa Veien; derfor
 „skal han opløste Hovedet.”

Ordspr. 12.

14. „En Mand skal mæt-
 „tes med Got af sin Munds
 „Frukt; og (Gud) skal igien-
 „gi-

Brab.

„Davids Psalm; HER-
 „ren sagde til min HERRE:
 „sæt dig hos min høire
 „Haand; indtil jeg faaet
 „giort dine Fiender til dine
 „Fødders Skammel! Din
 „Herligheds Zepter vil HER-
 „ren sende fra Zion: herst
 „over dine Fiender: Dit Folk
 „skal skikke frivillige Gaver,
 „naar din Vælde sees; med
 „hellige Prydelser fra Mor-
 „genrødens Oprindelses-Sted
 „bliver din Barndom be-
 „skienket: HERREN har soe-
 „ret, det vil ei fortryde ham:
 „Du er Præst evindelig efter
 „Melchizedeks Naade! HER-
 „ren med din høire Haand,
 „knuser paa sin Brede Dag
 „Konger. Holder Dom hos
 „Hedningene; Mengde vil
 „findes af døde Legemer,
 „han slaaer Hovedet for et
 „mægtigt Land: Kan drikke
 „af en Strøm paa Veien;
 „saa opløster han Hovedet!”

„Formedest Munden mæt-
 „tes Mand med Godt; Men-
 „neskets Hænders Betalning
 „gi-

„give et Menneſte, hvad
„hans Hænder have fortient.

15. „En Daares Bei er
„ret for hans Dine: men den,
„ſom hører efter Raad, er viis.

16. „En Daares Fortør-
„nelle ſkal kiendes ſamme
„Dag; men den, ſom ſkiu-
„ler Forſmædelſer er trødſk.

17. „Den, ſom vil udfige
„Sandhed, forkynder Ret-
„færdighed; men et (meget)
„falſk Bidne (forkynder)
„Sviig.

18. „Der er den, ſom ta-
„ler ubetænksomme (Ord,
„ſom ere) ligesom Sting med
„et Sværd: men de Viſes
„Tunge er Løgedom.

19. „Sandheds Læbe ſkal
„blive ſaſt altid; men en
„falſk Tunge er (ifkun) et
„Dieblik.

20. „Der er Sviig i deres
„Hierte, ſom optænke Ont;
„men hos dem, ſom raade
„til Fred, er Glæde.

21. „Den Retfærdige ſkal
„ingen Uret vedersfares; men
„de Ugudelige ere fulde af
„Ont.

22. „Falſke Læber ere HEN-
„KEN en Bederſtyggelig-
„hed; men de, ſom handle
„troligen, ere ham en Vel-
„behagelighed.

23. „(Det er) et trødſk
„Menneſte, ſom ſkiuler For-
„ſtand; men Daarers Hierte
„ſkal udraabe Daarlighed.

„giengielder man ham. Den
„Zaabeliges Bei er ret i hans

„Dine; hvo der viſelig be-
„ſlutter, hører til. Daa-
„rens Fortrybdeſe kiendes paa

„Timen; den Snilde der-
„imod ſkiuler Foragt. Troe-
„ſaſtheds Udbasuner forkyn-
„der Ret, et meget falſkt

„Bidne Bedragerie. Glæde
„deren er lig et ſaare ſpids
„Sværd; Viſes Tunge Læ-
„gedom. Sandheds Tale

„beſtaaer ſtedſe, men ifkun
„et Dieblik Uſandheds Tun-
„gemaal. Sviig findes i
„deres Hierte, ſom optænke

„Ondt; dog ſkal Freds Raad-
„givere ſaae Glæde. Ikke
„ſkal Ulykke hændes en Ret-
„færdig; ſiknt Ugudelige

„ere fulde af Ondſkab. HER-
„rens Bederſtyggelighed ere
„bedragerſke Læber; Troe-
„ſaſthed hans Velbehag.

„Snild Mand ſkiuler Kund-
„ſkab; Vanvittiges Hierte
„udraaber Zaabelighed. Flit-
„tiges Haand ſkal raade,
„Eſterladdenhed blive ſtat-

„ſkyldig. Bekymring i
„Mands Hierte nedbøier det;
„et godt Ord glæder det.
„Den Retfærdige hielper ſin

„Næſte til rette; Ugude-
„lige bringe dem paa gal
„Bei. En Eſterladen ſaaer
„ei ſtegt Bildt, men en
„Bindſkibelig koſtbart Gods.
„Paa Retfærdigheds Stie er

24. „ De Flittiges Haand
„ skal herske; men en svige-
„ fuld (Mand) skal worde
„ skatshyldig.

25. „ Bekymring i en
„ Mand's Hierte nedbøier det;
„ men et got Ord skal glæde det.

26. „ En Retsfærdig er ypp-
„ perligere end hans Næste;
„ men de Ugudeliges Bei for-
„ fører dem.

27. „ En svigefuld (Mand)
„ skal ikke stege sin Jagt, men
„ en flittig Mand faaer koste-
„ ligt Guds.

28. „ Paa Retsfærdigheds
„ Stie er Livet; og (dens)
„ Stiens Bei er ikke Døden.

Enkelte Steder at forbigaae, saa synes os Hr. Br. at have været heldigst i Ordsprogene, og hans Stiil der best passende.

Jobs 19.

Waif. Vib.

23. „ Sid mine Taler maat-
„ te nu blive skrevne! gid de
„ kunde prentes i en Bog!

24. „ At de maatte udhug-
„ ges med en Jern-Stiil; og
„ med Blye i en Klippe til
„ evig (Tid!)

25. „ Thi jeg, jeg veed,
„ at min Frelser lever; og den
„ sidste skal staae paa Støvet.

26. „ Og naar de, efter
„ min Hud, have affledet det-
„ te (mit Risd:) da skal jeg
„ (dog) beskue GUD af mit
„ Risd;

27. „ Hvilken jeg, jeg skal
„ beskue for mig, og mine
„ Dine skal see, og ikke en
„ Frem-

Brabr.

„ Sid dog nu at mine Ord
„ maatte skrives, ja indtryk-
„ kes i en Bog: Med Jeru-
„ stilen i Blye; eller for E-
„ vigheden i en Klippe-udhug-
„ ges! Dog jeg veed, min
„ Gienløser lever; at man
„ atter af Støvet skal op-
„ staae: Ja naar de have af-
„ slidt denne min Hud med
„ samt Risdet, faaer jeg
„ GUD at see: Hvilken jeg
„ selv skal see, ja mine Dine
„ beskue og ikke en Fremmeds;
„ Lad end mine Nyrrer med
„ mit Bryst fortæres. Alt-
„ saa siger: hvorfor forfølge
„ vi ham, da Sagens Rod
„ sin-

„ Fremmed; (endſkiønt) mine
 „ Myrer ere fortærede i mit
 „ Skibd.

28. „ Sandelig, I ſkulle
 „ ſige: Hvorfor forfølge vi
 „ ham? thi Roden til Han-
 „ delen er funden i mig.

29. „ Frygter eder for
 „ Sverdet; thi (der kommer)
 „ Haſtighed af Misgierninger
 „ (ſom fortienet) Sverd;
 „ paa det I ſkulle kiende, at
 „ der er Ret til.“

„ findes hos os? Frygter eder
 „ for Sverdet, hvilket kom-
 „ mer ved Hiſighed over
 „ Misgierninger; paa det at
 „ I maa erkiende, der er Ret
 „ til!“

(Slutningen følger.)

Leipzig.

David Chriſtoph Seybolds, Profeſſor und Rector des
 Gymnaſium zu Grünſtadt, Einleitungen in die Grie-
 chiſche und Römische alten Schriftſteller für Jüng-
 linge, mit Antiken Kupfern. Bey Chriſt. Gottlieb
 Hertel. 1779. 520 Sider i Octav.

Forfatterens Hovedhenſigt med at ſamle diſſe Eſterretninger
 om Mythologien, har været at give den ſtuderende Ung-
 dom en mythologiſk Indledning til de Græſke og Rømerſke
 Digteres Læsning. Planen, han har fulgt, er denne:
 Efter Indledningen, ſom handler om Oprindelfen til Gu-
 bernes og Heroernes Dykkelfe, kommer i den Græſke Guder-
 lære fiørſt de ſaa kaldede ſtorre Guddomme. De følge
 paa hinanden næſten efter den Connerion, i hvilken de ſtaa-
 emellem ſig. Dernæſt komme Underguderne, deels i hele
 Collegier, deels hver for ſig, mandlige og qvindlige. Ef-
 ter diſſe følge Heroerne, ſom Forfatteren iſær ſøgte at ord-
 ne chronologiſk, og ved hvilke han har noget længere opholdt
 ſig, end ellers i de mythologiſke Compendier pleier at ſtaa.
 Hovedaarsagen hertil er den anførte Henſigt, han har havt.
 Endelig ſluttes den græſke Mythologie med de mythologiſke
 Fictioner og Forvandlinger, ſom Forfatteren har fore-
 draget i et Udtog af Ovids Metamorphoſer; deels for-
 di denne Skribent er Kilden til dem, og rimeligen har ſam-
 let

let dem af mange undergaaede græske Skrifter; deels for at
 gjøre Lærlingen nærmere bekjent med den Skribents vittige
 Skrift. Derpaa følger den Romerske Mythologie; først
 fortælles her Efterretningerne om Guddommene efter den
 Romerske Inddeeling i Deos majorum og minorum gen-
 tium. De sidste ere afdeelte i mandlige og qvindlige.
 Om *Jama*, *Invidia*, *Fames* &c. har Forfatteren intet
 talt, fordi disse Guddomme synes at være meer poetiske Pro-
 fopopsier end Dyrkelsens Gienstande. At de anførte tre
 tillige med flere, som ikke findes omtalte af Forfatteren,
 skulde være blotte Profopopsier, er urigtigt; thi man fin-
 der hos *Pausanias* Efterretning om *Jama's* og andre sli-
 ges Dyrkelse, og hos *Livius*, *Cicero tanum quietis*, *Ter-
 mini*, *Templum Spei*, *pudicitia*, *ædes mentis Deæ*,
ædes honoris, og andre flere; hvilke heraf sees at have
 været meer end blot det, Forfatteren holder dem for. Men
 da de ikke ere af saa stor Vigtighed, kan Forfatteren have
 det til Undskyldning for deres Udeladelse i sit mythologiske
 Compendium. Men den Aarsag, han giver, hvorfor han
 har udeladt dem, burde han ikke tale om, lige saa lidet,
 som om den, han anfører for hans Taushed angaaende For-
 vandlinger i den Romerske Mythologie, den nemlig, at
 Romerne selv havde saa eller slet ingen, og at de ældre, *O-
 vid* fortæller, være udenlandske, for *Ætruriske*; thi
 hans Skrift skal være til at forstaae de gamle Auctorens
 Mythologie, (som i Titelen seer saa underligt ud) altsaa
 burde han ikke have set paa, hvad der har været Folkets Troe,
 eller hvad Romerne have laant fra *Ætrurien*. Og besyn-
 derlig er den sidste, da man veed hvor meget Romernes
 Mythologie er blandet med hiint fremmede Folks, og følge-
 ligen maae der kiendes noget til denne, om man vil paa-
 staae at kiende hiin. — Lige saa lidet antagelig forekom-
 me os de Grunde, Forfatteren har holdt for gyldige til at
 gjøre et Udtog af *Ovids* Metamorphoser. Om den første,
 den nemlig, at *Ovids* Metam. er Kilden til vor Kundskab om
 Forvandlinger, troer jeg, at den er sluppen ud af Forfatte-
 rens Pen, men ikke kommen frem af rigtig Kundskab om
 Sagen. Thi *Antoninus Liberalis*, ikke at tale om an-
 dre af mindre Vigtighed, er unægtelig en Samler, af hvis
 Skrift man kan faae Kundskab om Forvandlinger, og det

en meer paalidelig, end af Ovids. Han har havt de gamle Fabelbøger ſelv at drage ud af, hvis Forfatteres Elde er temmelig langt tilbage i Tiden, da diſſe Fabler virkelig vare Folkets Troe; og langt fra, hvilket enhver opmærksom og kyndig Læſer let bliver vaer, ikke breven af Ovids udfmykkende Vittighed, Smag og Lyſt til at fornøje paa Bekoſtning af Oprigtigheden i at fortælle; thi da Tiderne og med dem Folkets Troe paa hine Fabler vare forandrede; de troedes ikke i hans Tid, ſynes det, ſaa gaves ham des større Frihed. Vel finder man nogle Forvandler hos Ovid, ſom ſtemme overeens i det Væſentlige med Antonin Liberalis's, men de allerfleeste ere forſkiellige. At Banier foragter denne ſidſte Skribent, er hans Forklaringsſyge Aarſag til. Naar en mythologiſk Skribent ikke forklarede de fortalte Fabler, holdt han ham for uvigtig. Den anden Aarſag, hvorfor Udtoget er ſkeet af Ovid, er en Henſigt, ſom ſynes ikke at ville optaaes. Thi den ſtærkeſte Dri-veſieder for Ungdommen til at læſe Ovids Metamorphoſer, har Forfatteren (for at blive i Metaphoren) ſlappet og næſten ganſke betaget den ſin elatiſke Kraft. Hvor ſtor er ikke Nyſgierrigheden, og med hvilken Hæſtighed driver den ikke Sielen til at ſamle ſig Kundſkaber! og tvertimod hvor eſterladet bliver ikke denne, naar den ſkal vandre over gamle bekiendte Ting? iſær naar ingen anden Omſtændighed kommer til og nogenledes erſtatter Nyhedens Tab? Man kan vel ikke nægte, at Ovids Fortællingsmaade kan nogenledes erſtatte det; men kan den ſaa for Ungdommen, der ikke ſaa ſtrar er i Stand til at indſee Ovids Skionheder, og ſølgelig ikke heller kan føle Lyſt eller Smag deri? — At heele Udtoget henføres under den græſke Mythologie, er at blande den med den Romerſke. Naar et Udtoget endelig ſkulde ſtaa i dette Compendium, havde det gjort en væſentligere Nytte, hvis Fablerne deri vare ſammenlignede med andre græſke Skribenters Fortællinger, og Anledningen til dem blev forklaret ved de Fabler, det kunde lade ſig gjøre ved Hielp af andre Eſterretninger, for Ex. de gamle Philoſophers og andres; hvad der hørte Grækerne til, maatte ſkilles fra det, ſom havde Oprindelse i Italien, og fra Ovids egne Forandringer og Tilſætningerne om man ved Hielp af andre Steder kunde blive ſaa ſkarpsynede, at opdage dem.

— I Fablernes Fortælling har Forfatteren søgt at undgaae tvende Feil, som han fandt i de mythologiske Skrifter. Den første er, at Efterretningerne vare samlede af de gamle Skribentere, uden at see paa enten de levede i ældre eller sildigere Tider; hvorved det skeede, at de tidligere og sildigere Efterretninger, National: Efterretningerne, og deres, som affkrev Grækernes, ikke bleve fuldt nok skilte fra hinanden. Den anden Feil bestaaer deri, at de blande den Græske og Romerske Mythologie mellem hinanden, ikke nok anmærke, hvad der hørte enhver af de to Nationer til især. — Den sidste Feil synes ikke at Forfatteren har undgaaet; naar man giennemseer det Ufsnit i hans Compendium, som handler om de Romerske Guddomme, mærker man først Usuldstændighed, det optager kun tre Ark, hvilken Korthed stikker meget af mod den øvrige Deel af Skriftet, som handler om den Græske Mythologie; saa liden var Forskiellen ikke mellem de tvende Mythologier, at den kunde med nogen Fuldstændighed afhandles i saa kort et Rum; dernæst er den Methode, Forfatteren har valgt i dette omtalte Ufsnit, for at vise det, som udgjorde Forskiellen mellem de Græske og Romerske Fabler, meget ubequem, og giver Læseren slet intet tydeligt Begreb om det, Forfatteren har havt til Hensigt. Fortællingen om enhver Romersk Guddom vil Forfatteren at skal være saaledes, at den indeholder det, som udgjorde Forskiellen imellem den Græske Guddom og den Romerske; men det er langt fra, at den gaaer saa vidt; man see for Ex. den 5. om Liber, skulde kun det, som her fortælles, have udgjort Forskiellen, saa var der i Sagen selv ingen, men Roms og Grækenlands vare intet meer end een og samme; kun at der i samme 5. siges, at Bacchi Dyrkelse antoges først meget sildig af Romerne. Forfatteren har ikke nsiagtigen nok, og saa ofte det kunde skee, anmærket de Forandringer, som foregik med Tiden i den Romerske Mythologie; dens ældste Tilstand rører han kun lidet ved. Kort, de Romerske og Græske Fabler ere efter dette Compendium næsten ganske overeensstemmende. At der med Tiden er bleven en større Lighed, end der var i Begyndelsen, kan ikke nægtes, men Forfatteren synes at have troet for meget paa de Romerske Poeter, som ikke kiærte sig om, at de blandede deres Nations egne Fabler med Grækernes.

Man veed, at Romerne havde taget meget af deres Religion fra de omkringliggende Italienske Folkeslægter, men den Omſtændighed har Forfatteren ikke agtet for en vigtig Indflydelse i hines Mythologie; thi ellers havde han ikke gaaet den ſaa ligegyldig forbie. — Afsnittene, ſom handle om den Græſke Mythologie, ere efter mine Tanker bedre udførte i dette Compendium, end i de andre, man har, og opfyldte temmelig den Henſigt, Forfatteren har ſat ſig for. Undertiden blandes der fremmede Ting derimellem, for Ex. i den 6. om Demeter, hvor der forekomme meget unødvendige Raiſonnements, ſom tildeels ere urigtige. Anmærkingen om Charon Pag. 223 ſynes kun et Indfald, ſom ingen Grund har. De forſkiellige Fortællinger, ſom findes hos de gamle Skribentere ſelv, har Forfatteren ikke altid anmærket, hvor de vare af Vigtighed; ikke heller har han tydeligen ſkilt de ſildigere Tilſætninger og Forandringer i Fablerne fra de ældre Eſterretninger. Apoll eller Phoebus har han ſkilt fra Sol, og anſeer dem ſom to forſkiellige Guddomme. Deviſet derfor tager han af Homers Fortælling om det Puds, Hephæſtos spillede Mars og Venus; her aabenbarer Sol Sagen for Apollo. Men videre gaaer Forfatteren ikke; han taler intet om den Forvirring, ſom endog hos Homer ſelv forekommer imellem de to Guddommes Attributa; og ſelv taler han i Capitelet om Apoll ligesom denne var den ſamme, ſom Sol. Andre Lærde, der have ſkrevet herom, ere lige ſaa ueenige i deres Paastand. Eſterretningen om Silener, Satyrer er lige ſaa forvirret og vaklende, ſom den findes i de ſorrige Mythologiſters Eſterretninger. De ſildigere Mythologiſter ſkulde dog ſøge at gaae et Skridt videre end deres Formænd. At de anførte Deviſſteder ere heele og holdne affkrevne, er meget unyttigt, og tager et Rum op, ſom kunde været ſpart. Iſæt er det urimeligt, at anføre Steder af de nyere Tydſke Poeter i ſaadant et Skrift, ſom dette. Det vil nok ikke vare længe, førend man ſeer en Mythologie over de Tydſke Poeter; ſaa man da ſaacr en Romerſk, Græſk og Tydſk Fabel-Lære. — De antike Kupfern kan man ikke roſe meget; de beqvemmeſte gamle Foreſtillinger ere ikke valgte; og Konſtneren har ingen Være af Sticket. Man ſee for Ex. Venus, der ſeer meget forfalden ud; maaskee fordi hendes Skønhed har

har lidt saa meget ved de Eventyrer, de Tydske Poeter saa idelig sende hende ud paa. Til Slutning maae vi gjøre en Anmærkning over den Orden, som Forfatteren i Fortalen foreslaaer i at ordne de fornemste Guddommene. Den skulde efter hans Tanker tiene til at oplyse, hvorledes de efterhaanden ere opkomne og blevne antagne af Menneffene. De skulde da følge paa hinanden, som de havde deres Oprindelse af Menneffenes Nødvendigheder; som lærtes af Menneffelighedens Historie. Saaledes kunde Pros være den ældste; thi Kiærlighed var den første Menneffe-Nødvendighed. Derpaa følger Sephæstos, saa Demeter; thi uden Jidens Opfindelse kunde Jorden ikke dyrkes; derefter Apoll, Artemis, som lærte Brugten af de nys opfundne Redskaber imod vilde Dyr, som ødelagte Markene, o. s. v. Man seer let, hvor usikker til at udfinde Sandheden, og hvor vilkaarlig sliig Orden er; thi Menneffenes Nødvendigheder ere ikke de samme hos alle Nationer; den Nation har opfundet det, en anden det, og undertiden meddeelte den ene hvad den anden ikke vidste før. Een Nation har ikke allene opfunden alle de Stykker, som man tilskriver hine Guddomme; dennes Nødvendighed fordrer den Ting først, hins en anden; en Slumpelykke opdager for een noget, som er meere nødvendigt i det menneffelige Liv, end et andet. Vilkaarlig er den Orden og, thi alle Efterretninger tilskrive ikke de samme Opfindelser til en vis Guddom, men ere meget forskiellige og uvisse, saa Mythologisterne kunde ordne Guderne hver efter som han finder for godt.

Versuche einer neuen poetischen Uebersetzung des Buchs Hiob, nebst einigen Vorerinnerungen und einer nachstehenden erläuternden Umschreibung von J. C. K. Eckermann, Director der Schule zu Eutin. Leipzig og Lübeck. Hos Iversen og Comp. 1778. 13½ Ark i Octav.

Herr E. har oversat i sersøddede Samler, og skilt sig med Held ved dette Arbeide. Han har raadført sig med de bedste gamle og nyere Fortolkere af Hiob, veiet de adskillige Oversættelser heraf mod hinanden, og idelig stræbt at vælge det Bedste. Han antager Mose, som Forfatter af Bogen, og søger ganske at sætte sig i Moses Forsætning, og at skrive

ve ſaaledes, ſom Moſe ſkulde have ſkrevet, om hans Sprog havde været det Tydſke. Efter Overtættelſen følger en kierefuld Omſkrivning, ſom virkelig ſætter den uſtuderede Læſer i Stand til uden Noie at forſtaa Digtet, og er fri for det Gløbende og Matte, ſom karakteriſerer ſaa mange Omſkrivninger. I en Indledning handles om Forfatteren af Digtet, om Verdens Forfatning paa de Tider, om den Cultur, ſom det menneſkelige Kiøn da havde, og om de ſig eſter alt dette beſtemmende Ideer, Billeder, o. ſ. v.

Denkmal berühmter Gelehrten. Erſter Heft. Mit Kupfern. Schwerin. Hos Nicol. Carl Buchenröder. 1779. ſtor 4 $\frac{1}{4}$ Ark ſtor Octav.

De berømte Lærde, hvis Skiebne og Fortienester Forfatteren i dette Heſte har optegnet, ere kun tvende; og den førſte deraf er vor uforglemmelige **Solberg**. Forfatteren taler med en Varne, ſom er ſielden for hans Landsmænd, om denne Danſke Lærde og hans Fortienester. Hans Iver for at gjøre ham ret lyſende, gaaer næſten indtil at fornærme hans Fædreneland og Landsmænd. „ Er trat, ſiger han, „ aus einem Lande hervor, worauf die policirten Völker „ des ſüdlichen und weſtlichen Europa, damals noch mit „ dem ſtolzen Mitleiden hinflickten, womit etwa wir an „ eine ſiberiſche Steppe, an ein grönländiſches Eisberge, „ oder an ein arabiſches Sandmeer gedenken; Gegenden, „ deren wenige, zerſtreuten Bewohner, menſchliche Ge- „ ſchöpfe, rauch und ohne Bildung, wie der Boden, der „ Himmel im Zorn zu dieſen öden Erdſtrichen, ſie zu be- „ völkern, hinbannte, und die ihr kummerliches Leben vor „ einem Tage zum andern in roher Wildheit, Barbarey „ und Unwiſſenheit hinbringen. “ — General-Superintendent **Johann Friderich Jacobi** er den anden Lærde, hvis Levnets og Fortienesters Historie dette Heſte indeholder. Enhvers Portrait findes foran meget vel ſtukket.

Trykfeil i No. 34.

- S.** 534. L. 3. *apocryphos* l. *apocryphos*.
 — — 23. *Mützenbecher*, l. *Muzenbecher*.
 — — 38. *Müz*, l. *Muz*.
 — 535 — 18. *Theodos*, l. *Theodot*.

Kjøbenhavnſke Nye Eſterretninger om Lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 1ſte Octobr. 1779.

Slutning af Hagiographa, eller, efter gammel Inddeſeling, ſidſte Samling, af det Gamle Testaments Canoniſke Bøger. (See forrige No.)

Prædik. 12.

I. Waiſ. Vib.

Brabr.

„ Og tænk paa din Skabere i din Ungdoms Dage; medens de onde Dage ikke (endnu) komme, og Naarene komme an, om hvilke du ſkal ſige: Jeg haver ikke Lyſt til dem.

2. „ Medens Solen og Lyſet og Maanen og Stierne: ne ikke endnu blive mørke; ei heller de tykke Skyer komme tilbage efter Regnen:

3. „ Paa den Dag, ſom Bogterne i Huſet beve, og de ſtarke Mænd omkaſtes; og Møllerne holde op, for de ere blevne ſaa; og de, ſom ſee igiennem Vinduerne, blive mørke:

4. „ Og begge Døre paa

„ Men ihukom din Skaber i din Ungdoms Dage; inden at Miſſornøiſſens Dage komme, ja Naarene naae hid, da du vil ſige: jeg har nu ingen Lyſt: For end der formørkes Solen og Lyſet, Maanen med Stierne: ne; ja der komme igien tykke Skyer efter Regn; Naar Huſets Bogtere ryſte, de ſtarke Folk blive krogede; Møllerne høre op, ja formindſkes; Ruderne i Vinduerne ere mørke: End begge Gade: Døre lukkes, Malningens Bulder ſagtes; ſaa man opſtaaer med Fugle: Sang, men alt hvad ſom hører til

„ Ga-

„ R

„ Nu-

„Gaden lukkes, naar Røsten
 „i Møllen bliver lav; og man
 „opſtaaer, naar Fuglen syn-
 „ger, og alle Sangenæs Døt-
 „tre høie ſig:

5. „Ogſaa (naar) de maa
 „frygte ſig for det høie, og
 „der ere Forſkrækkelser paa
 „Beien, og Mandel-Træet
 „blomſtres, og Græshoppen
 „bliver ſig ſelv til en Byrde,
 „og Begierligheden forgaaer;
 „thi Menneſket farer til det
 „Huus, (der) han (bliver)
 „evindeligt, og Græderne ſkulle
 „gaae omkring paa Gaden.

6. „Medens den Sølv-
 „Snoer ikke borttages, og
 „den Guld-Staal ſønderſtø-
 „des; og Krukken ſønderbry-
 „des hos Kilden, og Hiulet
 „ſønderſtødes hos Brønden:

7. „Og Støvet maa kom-
 „me til Jorden igien, ſom
 „det var (før;) og Anden
 „maa komme til Guld igien,
 „ſom gav den.“

„Musik er ubequem: Ja de
 „frygte for Hvit, med Gruel-
 „ſer paa ſlet Bei; Mandel-
 „Træet blomſtrer; Snak-
 „ſomheden er Aonſyghed,
 „men Belyſt forgaaer; ja
 „Menneſket gaaer aſted til
 „ſit evige Huus, og Græ-
 „derne gaae omkring i Ga-
 „den. Førend Sølv-Sno-
 „ren ſpringer, det gyldne
 „Veld udløber; Krukken bryk-
 „kes over Kilden og Hiulet
 „ved Brønden gaaer i Styk-
 „ker: Ja Støvet vender igien
 „til Jorden, ſom det var;
 „men Anden kommer tilba-
 „ge til Guld, ſom gav den!“

Dan. 9.

24. „Der ere halvſierde-
 „ſindſtve Uger beſtemte over
 „dit Folk, og over din helli-
 „ge Stad, til at forhindre
 „Overtrædelsen og til at be-
 „ſegle Synder, og til at for-
 „ſone Miſgierning, og til at
 „lade komme en evig Retfær-
 „dighed; og til at beſegle
 „Synen og Propheten, og til
 „at ſalve det Allerhelligſte.

25. „Saa viid, og for-
 „ſtaaer, fra (den Tid) det Ord
 „ud-

„Halvſierdsſindſtve Uger
 „ere beſtemte over dit Folk
 „og din hellige Stad, til at
 „borttage Overtrædelse, be-
 „ſegle Synder, forſone Miſ-
 „gierning, og bringe en evig-
 „varende Retfærdighed; ja
 „beſegle Syn og Prophet,
 „og ſalve det Allerhelligſte:
 „Saa viid og ſat: fra Or-
 „dets Udgang at igien opbyg-
 „ge Jeruſalem til Meſſias
 „Fyr-

„udgaaer, at lade (dem) kom-
 „me tilbage, og at bygge Jeru-
 „salem igien, indtil Chri-
 „stum den Fyrste, er syv U-
 „ger, og to og tresindstive U-
 „ger, (i hvilke) skal bygges
 „igien Gaden og Graven, og
 „det i de trange Tider.

26. „Men efter de to og
 „tresindstive Uger skal Chri-
 „stus udryddes, og (der skal)
 „ingen (være) for ham; og
 „en Fyrstes Folk, som kom-
 „mer, skal forderve Staden
 „og Helligdommen, og Enden
 „derpaa (skal komme som)
 „med et Vandskyl, og indtil
 „Krigens Ende ere Ddelæg-
 „gelses bestemte.

27. „Og han skal bekræfte
 „Pagten med mange i den ene
 „Uge; og midt i Ugen skal han
 „lade Slagt: Offer og Mad-
 „Offer ophøre, og (der skal
 „være) hos Bederstygge-
 „heds Binger den, som øde-
 „lægger, og indtil (fuldkom-
 „melig) Ende, nemlig den
 „som er bestemt, skal (Straf-
 „sen) udøses over den, som
 „ødelægges.“

2 Krøn. 26.

16. „Men der han var ble-
 „ven stærk, ophviiede sig hans
 „Hierte, indtil han fordervede
 „(sig); og han forgreeb sig
 „mod HERREN sin Guld,
 „og gif ind i HERRENS
 „Tempel, for at gjøre Nø-
 „gelse paa Nøgelse: Alteret.

17.

„Førsten ere syv Uger: med
 „to og tresindstive Uger, da
 „Gade og Grav atter istand-
 „sættes, skönt i Tidernes
 „Trængsel. Efter de to og
 „tresindstive Uger udryddes
 „Messias, at han er ei me-
 „re; siden forstyrer en Fyr-
 „stes Folk, som kommer, ja
 „ender lig et Vandskyl, Sta-
 „den med Helligdommen;
 „som med Krigens Ende be-
 „stemmes Ddelæggelser. Han
 „bestyrker Pagten for mange
 „i een Uge; i en halv Uge vil
 „han lade ophøre Slagt: og
 „Mad: Offer; saa Ddelæg-
 „gerens Bederstyggheder
 „komme over Templets Spid-
 „se, end en bestemt Un-
 „dergang udgides over den
 „som forstyrres.“

„Men som han fik Styr-
 „ke, ophviiedes hans Hierte
 „til at styrte, da han begik
 „Forbrydelse mod HERREN
 „hans Guld; saa han gif ind
 „udi HERRENS Tempel, for
 „at gjøre Nøgelse paa Nøgel-
 „se: Alteret. Vel kom efter
 „ham

Kr 2

17. „ Men Azaria Præſten
 „ kom efter ham; og fireſinds-
 „ tive HERRENS Præſter
 „ med ham, duelige Folk.

18. „ Og de ſtode imod
 „ Kong Uſſia, og ſagde til
 „ ham: Uſſia! det hør dig ikke
 „ til, at gjøre Røgelse for
 „ HERREN, men Præſter-
 „ ne Aarons Børn, ſom ere
 „ helliggiorte til at gjøre Rø-
 „ gelse; gik ud af Helligdom-
 „ men, thi du forgriber dig,
 „ og (det bliver) dig ikke til
 „ Ære, for den HERR E Gud.

19. „ Da blev Uſſia vred,
 „ og han havde et Røgelse-
 „ Kar i Haanden, til at gi-
 „ re Røgelse; og ſom han blev
 „ vred paa Præſterne, da op-
 „ gik Spedalskheden i hans
 „ Pande, for Præſternes An-
 „ ſigt i HERRENS Huus,
 „ fra Røgelse-Alteret.

20. „ Og Azaria den ypper-
 „ ſte Præſt vendte Anſigtet til
 „ ham, og alle Præſterne, og
 „ ſee, da var han ſpedalsk i
 „ ſin Pande, og de haſtede
 „ med ham derfra; ja han
 „ ſkyndte ſig ſelv ogſaa, at
 „ gaae ud, thi HERREN
 „ havde ſlaget ham.

21. „ Saa var Kong Uſ-
 „ ſia ſpedalsk indtil ſin Døds
 „ Dag, og boede ſpedalsk udi
 „ et affkilt Huus, thi han var
 „ fraſkilt fra HERRENS
 „ Huus; og Joſham, hans
 „ Søn, var over Kongens
 „ Huus,

„ ham Azaria Præſten, ja
 „ med ham fireſindſtve due-
 „ lige Herrens Præſter. End
 „ ſtillede de ſig mod Uzzia Kon-
 „ gen, ſigende til ham: det
 „ er ei for dig, Uzzia, at
 „ bringe Herren Røgelse,
 „ men for Præſterne Aarons
 „ Sønner, der ere helligede
 „ til at ryge; gik ud af Hel-
 „ ligdommen, da du har be-
 „ gaaet en Forbrydelse, ſom
 „ ikke bliver dig til Ære fra
 „ Herren Gud! Nu fortør-
 „ nedes Uzzia, ſom havde i
 „ Haanden et Røgelse-Kar for
 „ at ryge; men i det han blev
 „ fortørnet paa Præſterne op-
 „ kom Spedalskheden i hans
 „ Pande, for Præſternes An-
 „ ſigt i Herrens Tempel, op-
 „ pe ved Røgelse-Alteret.
 „ Saa da Azaria den ypperſte
 „ Præſt og alle Præſterne ſaae
 „ hen til ham, ſee ham ſpe-
 „ dalsk i Panden, at de maat-
 „ te ſaae ham haſtiſt ud der-
 „ fra; ja han ſkød ſig ſelv
 „ fort, thi Herren ſlog ham.
 „ Siden var Uzzia Kongen
 „ ſpedalsk til ſin Døds Dag,
 „ og boede i en Spedalskes
 „ fraſkilt Huus, hvor han
 „ blev fra Herrens Tempel;
 „ medens Joſham hans Søn
 „ i Kongens Slot dømmede
 „ Landets Folk. Ellers Uzzia
 „ øvrige førſte og ſidſte Be-
 „ driſter har Eſaias Amozes
 „ Søn Propheten ſkrevet.
 „ En:

„Huus, og dømte Folket i
„Landet.

22. „Men det øvrige af
„Ussia Handeler, de første
„og de sidste, haver Prophe-
„ten Esaias, Amos Søn,
„beskrevet.

23. „Og Ussia laae med
„sine Fædre, og de begrove
„ham med hans Fædre, i den
„Begravelses-Ager, som hør-
„de Kongerne til, thi de
„sagde: Han er spedalsk; og
„Jotham, hans Søn, blev
„Konge i hans Sted.“

„Endelig laae Uzzia med sine
„Fædre, hos dem de begrove
„ham paa den Begravelses-
„Ager, som tilhørde Konger-
„ne, da de sagde han er spe-
„dalsk; saa blev Jotham
„hans Søn Konge i hans
„Sted.“

Ikke engang i de historiske Bøger har Oversætteren udrettet det, vi ventede af ham. Den her sidst ansførte Prøve viser, at han for Er. vel har søgt bedre at give de hebraiske Binde-Partikler paa Dansk, og derved at gjøre Stilen mere flydende og Sammenhængen tydeligere: men hvor skurre ikke det 17. 18. og 19. B. imod hinanden, da de to første begynde med **Vel**, **End**, og det sidste usformodentlig med **Nu**. Om det 20. B. veed vi snart ikke, hvad vi skal tænke, naar det ikke er forhutlet ved Sætteren: hvorom dog intet findes paa det sidste Blad, hvor andre Trykfeil ere rettede.

— Et og andet enkelt Sted eller Udtryk, som i sær er faldet os i Øinene, vil vi endnu sætte her. Psal. LI. 2 „Da
„Nathan Propheten kom til ham; efter at han havde æg-
„tet Bath-Scheba.“ Ps. LXXIII. 21. „Nyrerne merke-
„de jeg Killenhed udi.“ Psal. CVI 28. kommer Pri-
„apus igien, mod hvilken vi tilforn have gjort Erindring.
(See Esterretn. forg. Aar I. S. 87.) Ps. CXIX. 33.

„Lær mig hErre dine Anstalters Vending.“ Ordsp. XIII. 17. „En ond Engel skal falde i Ondt.“ Hvorfra dog denne Engel? — Nu meene vi at have givet den skønnende Læser Anledning nok til selv at falde eller at samtykke med os i følgende Dom: At Hr. Bs. Oversættelse i Almindelighed er bedre end den, meenige Mand. haver i Hænde, vove vi næppe at bekræfte, da vi finde Anstød saa mange Steder: men at den dog paa nogle Steder er forstaaeligere og

Meeningen rigtigere udtrykt; at den altsaa kan giøre nogen og ikke ſaa liden Nytte, er giensynligt. Undertiden er hans Oversættelse ſaa beſynderlig afvigende, at man med Røie kan fordre af ham en kort Forklaring om Aarsagerne dertil. Om og hvilke Oversættelser eller Forklaringer, gamle eller nye, Forfatteren har raadſørt ſig med, ſkal man ikke kunde ſige: men den Bebreidſe, ſom en anden Recensent har gjort ham i Henſeende til Ridder Michaelis Oversættelse, (Nye Krit. Journal forr. Aar 1778. S. 281) ſynes det, at han kan fortiene i Henſeende til mange flere vigtige Hjælpe-Midler.

A. O.

En ſand Chriſtens daglige Omgang med Gud, indeholdende gudelige Betragtninger paa hver Dags Aften i Aaret, af Johan Friederich Tiede. Tilligemed fyrgetive opbyggelige Betragtninger af Doct. Georg Friderich Seilers fornuftige Chriſtendoms Aand og Sindelav; hvortil er føiet en Omſkrivning af JEsu Lidelses Hiſtorie med praktiſke Anmerkninger, ſamt Morgen- og Aften-Bønner paa hver Dag i Ugen, tilligemed nogle andre gudelige Betragtninger af Mag. C. C. Sturm, og adſkillige andre gudelige Afhandlinger af forſkiellige Forfattere. Oversatte af Hans Jørgen Birch, Sogne-Præſt for Wallensbeck Meenighed i Sieland. Førſte Deel. Førſte Bind. Andet Bind. Kjøbenhavn, 1779. Paa Gyl-dendals Forlag. 57 Ark i 8vo. Prisen er 8 Rk. paa Tryk-Papiir og 10 Rk. paa Skriv-Papiir.

Hr. B. fortsætter hermed ſine begyndte Samlinger, vi haabe til manges Nytte og Fornøiſe. I det ringeſte ville de udgiøre et Værk, ſom bør komme i alles Hænde, der have Evne til at anſkaffe ſig det, og ikke med Ligegyldighed ſee hen paa det, der hører til en fornuftig og ſand Chriſtendom og Gudsfrugt; thi alt hvad her i findes er frem for alt, hvad vi ellers have af det Slags, ſkiftet til at danne og underholde den fornuftige Chriſtendoms Aand og Sindelav. Her afvexler den let underviſende og lærende Tone med den ſtille rørende og oppvækkende, og Resultatet er overalt Guds Herliggjørelſe, vore Pligters Erkiendſe og Følelſe, værdige Forfatters Oppvækkelſe, hellig Jvers Antændelſe. I en Samling

ling

ling af saa mange og afverlende Betragtninger og Bønner vil enhver Christen vel ogsaa finde det, som passer sig til hans individuelle Forsatning paa enhver Tid. Af Tiedes Betragtninger, som ere indlemmede i denne Deel, kunne vi ikke undlade at affkrive en Prøve til vore Læseres Fornøielse, men vi tage hertil, uben at vælge, den første den beste: Det være da Aften-Betragtningen til den 6te Januar., som har til Overskrift de Ord i Apostl. Giern. XXIV. 16. Jeg over mig altid selv i at have en uskadt Samvittighed for **GUD** og **Menneskene**. — „ Hvor lidet skønner man „ paa den Belgierning af **GUD**, at han skiller **Menneskene** „ om Aftenen fra hinanden, og fører enhver ligesom til sig „ selv, og overlader ham til sin Samvittighed allene. Na- „ turens Farver tabe deres Glans om Natten, og Syndere „ tabe ogsaa deres. Samvittighedens Stemme bliver „ desto klarere, jo roeligere alting er omkring os. Hvor „ ere nu de Afguder, som i Dag traf saa mange misunde- „ lige Diekast til sig? Den Stolte i hans Nattedragt ad- „ lydes nu kun af de Slaver, som ere ham nærmest. I „ hans Liigklæder skulde han være ganske utaaelig for hans „ Tilbedere. Saa levende og vildt alting i Dag var, saa „ tamme ligge nu allerede mange der, ligesom døde, og an- „ dre forlade allerede deres Storhed, deres Kareffering, og „ deres Pengeskaben. — Der ligge de for dig i din Haand, „ Allerhøieste! uden hvilken de syntes at kunne leve om „ Dagen. Spotteren, hvis Vittighed i Dag fornøiede et „ paa ham opmærksomt Selskab, paa Religionens Befost- „ ning, ligger nu tankeløs for dig, og du, o **Jesu!** seer „ need paa ham med Forbarmelse. **Menneske-Haderen**, „ som holdt enhver af sin Næste for en Bedrager eller Dæ- „ vel, beskiermes af dig; hans Voelig bevogtes af ærlige „ Bøgttere, og nogle **Mennesker** arbeide endnu for denne „ Utafnemmelige, eller stride nu paa **Søen** med Storm og „ Bølger, for at tilføre ham Urter og Lægedom. — Da „ nu alting bliver jo meer og meer stille omkring mig, vil „ jeg høre min Samvittigheds Stemme, hvis sagte Hvi- „ sken saa ofte blev overdøvet ved Dagens Bulder; nu ad- „ spreder ingen Daare mig, ingen Forsører søger at over- „ rumple mig, ingen driver og plager mig; jeg er overladt „ til mig selv, og staaer allene for dig, min **GUD!** Saale-

„ des ſkal jeg engang, forladt af den forførende Verden og
 „ den ſmigrende Synder, ſtaaе allene for dig paa Dom-
 „ mens Dag, derſom Jeſus ikke da træder ved min Side!
 „ — Tal da høit, du Himmelenſ Stemme! Samvittighed
 „ , ſom Gud gav mig! tal høit: jeg vil høre! — Hvem
 „ er jeg? — Maſkee ikke det Uhyre, ſom mine Fiender
 „ holde mig for; men viſt ikke heller den Elſkværdige, ſom
 „ nogle faa af mine Benner, og i ſær jeg ſelv, holder mig
 „ for! Dog hvad kommer nu Menneſkenes Dom mig ved;
 „ ſig mig: Samvittighed, er jeg et Guds Barn? Siger
 „ Jeſus: Dig ere dine Synder forladte. Glæde Englene
 „ ſig over min Omvendelſes daglige Fornyeſe, og over
 „ min tiltagende Dyd? Hvor mange ere der af dem, ſom
 „ ere ſalig hendøde, der roeſe mig hiſſet? Eller gives der
 „ allerede Stemmer i Helvede, ſom nævne mit Navn? Om
 „ jeg døde denne Nat, (og dertil er jeg vel gammel nok,)
 „ ſkulde da vel mange i Morgen græde over denne Eſterret-
 „ ning, eller giøre bittere Anmerkninger derover? Nok jeg
 „ er en Synder. Ja, Fader, her i Eensomheden føler jeg
 „ det nu dobbelt, at jeg ikke er værd at kaldes dit Barn.
 „ Men jeg takker dig ogſaa for, at jeg nu haver denne Fæ-
 „ lſe, Syndernes Bekjendelſe er dig et velbehageligt Offer,
 „ og det bringer jeg dig hermed, forſmaaе det ikke! Den
 „ Hvile, ſom du i denne Nat vil give mig, ſkal ved Da-
 „ gens Bulder endnu meer bevæge mig, til at høre min
 „ Samvittighed, og leve for dig!“ — Af Hr. Birks
 eget Arbeide, findes i denne Deel Betragtninger paa Nytt-Narrs-
 Dag, paa første og anden Pinke-Dag, i Anledning af ſam-
 me Dages evangeliske Læſer; End videre tvende Betragtnin-
 ger (af der Bibelfreund) over Ps. 103, 15. 16. og Luc.
 2, 14. Een Betragtning over Guds Forſorg for Dyrene om
 Vinteren. Nattens Stilhed. En Bøn (af Cramers An-
 dagten.) Guds Spørgſmaale om Verdens Indretning og
 Beſkaffenhed og Svarene derpaa (ſamlede af adſkillige
 Skriftens Steder.) Prophetens Habakuks Bøn i en nye O-
 verſættelſe.

Breslau.

Philosophische Uebersicht von Süd, Irland in Briefen an Johan Vattkinson M. D. — Aus dem Englischen mit Churfürstl. Sächs. allergnädigste Freiheit, 1779, 380 Sider i Octavo. Prisen er 1 Rdlr.

Nærværende Beskrivelse maa være velkommen, siden man ikke saa næie har hidindtil kiendt det Land, som deri beskrives; ikke engang Engellænderne selv har tilstrækkelig kiendt det, som Forfatteren siger. Skriftet bestaaer af fem og fyrretyve Breve. — Det første Brev: Beskrivelsen over Dublin og over Bugten derved, en Sammenligning mellem denne Stad og London; en Underretning om Universitetet og Studenternes Antal samme Sted. Forfatteren beskriver meget smukt Udsigten ved Indsarten i denne Bugt. Den forestiller et rummeligt Amphiteater, der paa de fleste Steder indsluttes af en høi Strandbred. Landet er rundt omkring prydet med hvide Lysthuse, som naar Solen skinner paa dem, falde fortreffeligen i Øinene. Staden selv viser sig fra Øsiden ikke synderlig til dens Fordeel; men Landskabet er i det heele overmaade malerisk, siden Horizonten paa nogle Steder indsluttes af fuldkommen kegeldannede Bierge, som kaldes Suckertophøiene. Staden er meget større end Forfatteren indbildte sig. I Aaret 1754 vare der tolv tusinde, otte hundrede og syv og halvtredstindstyve Huuse, og i Aaret 1766 vare der 13194 Huuse i denne Stad; og i hvor hastig Tilvæxt af Bygninger man end antager siden efter at være skeet, saa kan man dog ikke regne over 13500 Huuse. Hvilket Antal er langt ringere end den fjerde Deel af Antallet paa Huusene i London. Man regner i Almindelighed Indvaanernes Tal for 150000. — Der findes kun saa mærkværdige offentlige Bygninger. Parlamentshuuset er smukt anlagt. Overhuuset er næt og Underhuuset rummeligt og beqvemt. Nær ved Parlahmenthuuset er Universitetet, der bestaaer af to Fiirkanter, der i alt indeholde tre og tredive Bygninger, hver paa otte Kamre. Den ene Side af den inderste Fiirkant har en overmaade prægtig Vagfal, opført af flette Steene, og af den Aarsag meget forfalden. Den inderste Side er baade smuk, beqvem og prægtig, og er udjiret med ældre og nyere Mænds Buste. En

ſtor Deel af Bøgerne paa den ene Side er ſamlet af Erkebiſkop Uſher, ſom var et Medlem af denne høie Skole og den lærdeſte Mand, den endnu har frembragt. De øvrige Bøger paa denne Side ere teſtamenterede af Doktor Gilbert, der havde ſamlet dem i denne Henſigt. Efter den Tid, ſom nu er fyrrethve Aar ſiden, er deres Antal ikke ſynderlig voret; og der findes paa den anden Side mange tomme Steder. Af nyere Bøcker finder man ſaa i dette Bibliothek, ſkønt der ſiges at man har en Capital liggende ſom er tilſtrækkelig nok til at ligge alt hvad der udkommer. Da Collegiumets Front blev paa nye opført, forfattede man følgende Epigram:

Our alma Mater, tike a Whore,
Worn out with age and Sin,
Paints and adorns herſelf the more
The more ſhe rots within.

(Meningen af dette ſære Epigram er: vores Alma Mater (i: Universitætet) liig en Hore, der er forfalden af Alderdom og Synd, ſminker og pynter ſig desmere, jo mere hun inden til raadner væk). Den nye Firkant, hvoraf de tre Sider i de ſidſte tyve Aar ere byggede for Parlamentets Regning, hvorfor det og fører Navn af Parlament Pladsen, er opført af hugne Steen. Fronten paa den Side, ſom vender mod Staden er ziret med Piller, Feſtoner o. ſ. v. Dog er dens Udſeende i det Hele ikke prægtig. Provofstens Huus, der ligger i lige Linie med denne, har en liden næt Front, men i det Hele har det intet ſmukt Udſeende. Capellet er ſaa ſlet en Bygning, ſom man kan foreſtille ſig; baade indvendig og udvendig ſkilt ved alle Zirater. Den gamle Hall, hvori Collegiets Dveller foretages, ligger i ſamme Række, og er bygt i ſamme Smag. I den nye Hall, ſom er Spiſeſalen, er et ſmukt og ſtort Værelſe. I Muſæo findes kun ſaa Gienſtande, der kan tildrage ſig Nyſgierrigheden, undertagen en Samling af Borfigurer, der foreſtille et Frenetimmer i alle hendes Fruktſommelighedstider, hvilke ere forfærdigede efter virkelige Skeletter, og en franſk Konſtner har næſten anvendt ſin hele Levetid derpaa. Lord Shelborne har ſkænket den til dette Univerſitet. — Studenternes Antal er overmaade foranderligt. Man ſiger det retter ſig efter Fæds og Krigstider, for fyrrethve Aar ſiden vare de næſten ligesaa mange ſom nu, det er omtrent 400. Ved ſidſte Krigs

Slutning var det under 300, og paa den Tid studerte saa faa Theologie, at Præsterne manglede Vikarier. — Dette Seminarium som er stiftet af Dronning Elisabeth, bestaaer af een Provost, to og tyve Fellovs, halvfierdsindstyve Skolars og tredive Seizers. Syv af Fellovs kaldes de ældre, som bestyre det hele Seminarium, skjønt de staae under Forstanderen (Provost), uden hvis Bevilligelse ingen af deres Handlinger ere gyldige. De andre femten kaldes de yngre; de forfremmes efter deres Tour til de ældre, og deres Forretning er at undervise Ungdommen i Humanitæt og Konster. Scholars blive udvalgte, naar de have været tre Aar af de syv ældre, efter den Fremgang de have gjort i klassisk Lærdom, og blive det fire Aar, nemlig til de blive Magistre. Fellovs blive udvalgt af de samme syv Eldre efter den Fremgang de have gjort i lærde Sprog og Videnskaberne; og skjønt at alle syv ere eenige i Valget, kan dog Provosten udvalge, hvilken han vil; men dette sidste skeer kun sielden. Fellovs beholde deres Plads saalænge de ere ugifte. Een af de ældre Fellovs har i Almindelighed 700 Pd. i aarlige Indkomster. De yngre Fellovs have syvrettyve Pund foruden hvad deres Forelæsninger indbringe dem, som i alt kan udgiøre 100 Pund. En Provost's Plads regner man for 3000 Pund. Imellem Studenterne gives der tre forskiellige Klasser: Fellovs Commoners, Pensionister og Famuli. De første kaldes saa, fordi de spise sammen med Fellovs, dog betale de ei meget mere for dette Fortrin end Pensionisterne som spise for sig selv. Den største Forskiel er i Prisen paa Underviisningen, men da de faae en Grad et Aar tidligere end Pensionisterne, saa er denne ikke heller betydelig. Famuli betale intet for deres Bord; de bære Maden frem for Medlemmerne, varte op og spise siden af det, som kommer tilbage fra hines Bord. Disse sidste bære lange sorte Kioler af grovt Tøi uden Ermer. Pensionisterne have ligesaadanne Kioler af fint Tøi med vide nedhængende Ermer. Commoners bære Kioler af samme Slags Tøi med Ermer og Fløiels Kraver. Adelsmænd og Riddere bære Kioler ligesom Commoners, men med Guld- og Søldrutler. — Andet Brev: om Kirker; Mindesmærker; Epitaphier i Domkirken; Brakker og Huuse. — Foruden Sognetirken ere der to Domkirker; Kristus- og Patricius-Kirken, begge slette gothiske Bygninger.

ger. Hvad man finder mærkværdigt af Monumenter sees i Domkirkerne. Paa den nordre Side i Choret af Christi Kirke er et meget prægtig Monument af hvidt Marmor, som tilhører Huset Kildare. Et andet Monument findes over Lord Bows, forhen Storkanzler i Irland; det forestiller Retsfærdigheden i en dybsindig Stilling, holdende i Hænderne en Medaillon med hans Lordskabs Brystbillede, hvilken den beskuer og synes at begræde. Ved siden af dette er et andet meget zjirligt Monument, som er opreist for det dublinske Societæts Stifter; under hans Buste staae to Genier, den ene viser paa en Afbildning, der skal forestille Industrien og Agerdyrkingen, og den anden paa Minerva, der indfører Konsterne i Irland: I St. Patricius Kirke ere flere Monumenter, men ingen saa godt udarbejdede som de anførte: blandt andre findes tre Plader af sort Marmor med Inscriptioner; den ene over een af Swifts troe Betientere; den anden er nyelig opsat over hans Stella, og den tredie er over ham selv. Paa den sidste sluttet Paaakriften med disse Ord: ubi sæva indignatio cor ulterius lacerare nequit. Her findes og en Marmorplade over Hertugen af Schomberg, som blev i Slaget ved Boyne. Paaakriften er giort af Swift, og sluttet med en Satire over Hertugens Familie, der ikke vilde opføre et Begravelses Monument: plus potuit fama virtutis apud alienos, quam sanguinis proximitas apud suos. — Barakken er den største Bygning i de britiske Stater. Den kan rumme 3000 Mand Godsfolk og 1000 Mand Nyttete. — Tredie Brev: Mos's Hospital; nye Hauger, Arbeidshuset; Malerier; og en overordentlig Charakter. — Hospitalet er meget prægtig; den meest feilfrie Bygning Forsfatteren har seet. Det er stiftet af en vis Doktor Mossy til Bæste for Barselkoner. Jndkomsterne, hvorved det vedligeholdes, var i Begyndelsen Lotterier, og det som Concerter og dens Hauger indbragte. Her er Salen, Rotunda, hvor Concernten holdes de vaade Sommerastener og Ball om Vinteren. Om Søndag Eftermiddag er denne Sal og Haugen ved Bygningen en Samlings Plads for alle fine Folk, som, for at indlades i den sidste, give 12 s. — Af Malerier findes en smuk Samling paa Summerhill; der bestaaer af lutter Copier, men som ere af en ganske besynderlig Art. Et Stykke derimellem er en Copie af Raphaels

Galathea, og betragtes nu næsten som en Original, siden Originalen til den er nu næsten gaaet Under. Samlingen tilhørte en vis Herr M**e, der har ladet dem forfærdige i Rom af Albano og de beste Mestere. En anden kostbarere Samling, der bestaaer af Originaler, tilhører Herr Stewart. Iblant andre findes her et kostbart Stykke af Rubens, der forestiller Christus i Krybben, den besynderlige Charakter Forsfatteren vilde tale om var Hr. M**e Eierén af den ene Maler-Samling. Han var Huset Stuart saa stærk hengiven, at denne Hengivenhed bevægede ham til fast affindige Handlinger; om denne Mand fortæller han videre, at han havde anlagt sit Landgods i en Tidfels Skikkelse. Han havde, i denne Hensigt, gjort en Indhegning paa en Mill i Omkreds, for at forestille Blomstens Knop, Alleen som førte til Huset udgjorde Stilken, og de paagrændsende Marker maatte forestille Bladene. — Fjerde Brev: Deres Levemaade; Giestfrieled; smukke Fruentimre; Dandse. — De Folk Forsfatteren har havt Omgang med vare meget høflige, heller ikke mærkede han til det Gylderie, Irland i Almindelighed beskylde for. I forrige Tider var det vel Skik at man satte et stort Beger, som blev kaldet Constabel, paa Bordet, hvilket den blev nødt til at udtømme, der ikke drak sit Glas reent ud. Men denne Skik er nu afskaffet. Deres Giestfrieled er saa stor, at den værste Forbandelse, man der kan ønske over een, er den, at der maa vore grøn Græs for hans Dør. — Femte Brev handler om: Hyrevogne, Armodens Barometer — en Lystreise til Tarrah. — Forsfatteren er snuerig kommen til sin Metaphor om Armodens Barometer: som, siger han, man af mange Slags flydende Materier kan gjøre et Barometer, saa kan man og af forskiellige Phoenomena bedømme en Nations Rigdom. Jødernes Saahed er det første Tegn til Armod; de kan ikke oprette en ordentlig Synagoge. Desuden vrimler Staden af Nøvere, som om Nattetider gjør det usikker at gaae i Gaderne. Man treffer paa mange Mennesker, hvis smudsige og urene Legemer ere gode Sæder anstødelige. Den Gade, der fører til St. Patricius Domkirke, er fyldt med saa megen Ureenlighed, at man for at kunde gaae igiennem den, maa holde for Næsen. Det var derfor ingen Under, at Swift var saa misfornøiet med sin Dekant
Plads

Plads ved St. Patricius Kirke. — Carragh er det Sted ſom i Oſſeans Heltedigt Temora kaldes Teamor. Det er en berømt Høy, omtrent atten engeliſke Mile fra Dublin. Man ſkulde her vente at finde Ruinerne af et ſtort Slot, men man treffer intet andet end nogle runde Forſkandsninger, hvori Anførerne i forrige Tider opſloge deres Felte. — Siette Brev: Egnen omkring Staden; Regieringens Væſen; Forandringen ſom Lord Townshend har udvirket. — I denne Nation ere tre eller fire Herrer, ſom have ſaadan en Indfyldelse paa Underhufet, at deres Stemmer beſtemme alle de andres. Regieringen har derfor altid havt den Grundſætning at gjøre dem uenige. Dette lykkedes ved Lord Townshends Guldhed. Han gav paa ſin Konges Vegne Biſald til den berømte Patriots, Dr. Lucas's, Forſlag til at indſkrænke Parlamentets Varighed til otte Aar. Denne Gierning gjorde ham overmaade yndet af Almuen. Men i det han afledede Hofgunstens Kanal i en Mængde mindre Strømme; ſaa blev Underhufet vant til at anſee ham, ikke allene ſom Naadebeviisningernes Kilder, men og ſom deres Uddeler. Thi ikke den ringeſte Poſt kunde beſættes uden hans Samtykke; ved det Middel blev hine Herrer givne at forſtaa, at Sagerne kunde gaae en anden Vej end igiennem deres Hænder. Om den Strid blandt Folket, ſom herved opvæktes af de, ſom leed derunder, udkom en Hoben politiffe Breve, ſom nu ere ſamlede i eet Bind, under Titel af Baratariana. — Syvende Brev: Forfatterens Reife maade — Naas — Curragh — Kildare — Irlands Oldſager — Konſter og Videndiſkaber fra Phoenicierne. Ved Byen Stratford mærker Forfatteren at den Skik, de havde, at ſamle, nemlig alle Been, og iſær Hierneskallerne, og bynne dem op i en Hob, har givet Sahkeſpear, ſom tilbragte ſin ſidſte Levetid i hin Bye, Leilighed til dette beſynſerlige Graffkriſt, ſom han ſelv har forſattet over ſig:

O Ven, for Jeſu Skyld! forſtyr

Ei Støvet indesluttet her.

Signed den Mand der ſparer diſſe Steen!

Forbandet den, ſom rører mine Been!

Ottende Brev: Irland det gamle Schotland, beviift af Overeensſtemmelfen i Engeliſk og Fremmedes Vidneſbyrd og af de gamle ſkottiſke Skribenteres Tilſtaaelse — Oſſian en Irriſk Lord. — For at beviife Irlanderne høie Alder-

dom anføres Tacitus's Ord: at de irriske Havne vare mere bekiendte ved Handel og Haandværker end de brittiske; og denne Omstændighed viser det og: Da Henrik den Femtes Gesandt forlangde paa det Kostniske Concilium den første Gang, grundede han sin Paastand derpaa, at hans Konge var Herre af Irreland. Orpheus siger: at Argonauterne have seilet nær ved Den Jerne. — Irreland er det gamle Skotland, hvilket Navn med Tilføjningen major (det større) eller verus (det gamle) det beholdt indtil det femte hundrede Aar. Det er klart af Sproget, at Skotterne nedstamme fra Irerne, thi indtil denne Dag taler det halve Skotland irrisk, og for nogle Aar taltes dette Sprog af en endnu større Deel. Herefter taler Forfatteren om Ossians Poesier, udgivne af Macpherson som opdigtede, og Forfatteren af Reisen til de vestlige Der har ganske aabenlyst opdaget Bedraget, der er skeet ved Fingals og Temora Bekiendtgjørelse. Man veed at Digte tilskrives Ossian. Hr. Macpherson kan have paataget sig deres Billeder. Maneer og Aand, men Materien og Ordenen i Fortællingen har han, ved at skøde ind og lade ude, og ved andre Forvandleringer saaledes forandret, at man kan kalde hans Værk, hvad man lyst, kun ikke en Oversættelse. At Lord Kaimes, som saa stærkt forsvarede Troeværdigheden af Digtene i det Engelske af Ossian, troes af Forfatteren at han talede i Alvor. — Niende Brev: Runde Taarne — Meening derom — de østerlandste Minoretters Esterligning — St. Brigitte — Hendes Jldhuus — Sædelighed o. s. v. — Irlanderne har mod den næsten almindelige Meening havt Bygninger af Kalk og Steen; et Taarn over 130 Fod høi taler Forfatteren om, og paaستاer at det maa være opført førend slige bleve bygte af Engellænderne; thi Gyvaldus Cambresis, Henrich den Andens Sekretair, beskriver disse runde Taarne blandt de beundringsværdige Ting i Irreland, og kalder dem turres ecclesiasticas, quæ more patrio arctæ sunt nec non & rotundæ: d. e. Kirketaarne, som efter gammel Lands Skik ere snevre og runde. Nogle sige at disse Taarne vare Fængsler, andre at de vare Klokketaarne; de fleste troe at de have været Eremit-Støtter af det Slags, paa hvilke Simon Stylites pleiede at stille sig, for at give sig en Helligheds Anseelse. Forfatteren er af deres Meening, som holde dem for Klokketaarne, for følgende Betragtningss Skyld: I en stor

ſtor Deel af Øſterlandet have høie runde Taarne, ſom kaldes Minoretter, og have oven i Spidsen en liden Udbygning, fra hvilken Folket paa faſtſatte Tider bliver ſammenkaldet til offentlig Gudſtieneſte. Da Irerne have deres Konſter fra Phoenicierne, ſaa formodes at de derfra have ſaaet Modelen til diſſe Taarne, ſom, indtil Klokkerne bleve brugelige, tjente til det ſamme ſom hos Øſterländerne. — Tiende Brev: Caſtel Dermot — Carlov — Kilkenny — Kirker — Abdiær — Slottet — dets Beliggenhed, Malerier, Tapeter o. ſ. v. — Slottet i Kilkenny er et Gallerie 150 Fod lang, hvor der ſees forſkiellige gamle Portraiter, blandt dem findes i fuld Korpus alle Kongerne af Huſet Stuart, ſom have regieret fra Karl den Førſte, og Vilhelm den Tredie findes her og. Det mærkværdigſte er Grev Stratfords Stykke, ſom ſkal være forfærdiget ſaa Dage førend hans Ulykke. I Forgemaſket ere de fire Elementer indvirkede i Tapeter, ſmukt gjorte og have holdt ſig got. I et andet Kammer foreſtilles Decius, ſom tager Afſceed med ſine Benner, tager imod Overpreſtens Beſignelse o. ſ. v., og endelig styrter ſig i Svælg. Slottet ligger paa en Høy og for en ſmuk Udſigt, der fortryller Udfueren. — Ellefte Brev: Hule og Park i Dunmore — Kulminer — Aſſembleer — Høſlighed og o. ſ. v. — Tolvte Brev: Kollegium — Armagh og Kilkenny, tienlige Plads til et Univerſitet — Univerſitetets i Dublin politiſke Forſatning — ſlemme Følger deraf. — Den offentlige Skole her bliver kaldet et Kollegium. Der vaages meget over god Tugt og med al muelig Omſorg trænges derpaa Lydighed mod Forordningerne; hvori en ſtorre Nøiagtighed iagttages end i Oxford. Repræſentanternes Balg gjør et ſtort Onde i dette Kollegium. Det ophidſer Hovmeſterne mod de Undergivne og diſſe mod hine; endog Faderen mod Sønnen og Sønnen mod Faderen, og det ſom verre er, det opſtiller egne Fordeele mod den almindelige Interesſe. Til Ulykke er Magten til at vælge Medlemmer fornemmelig i Bærns Hænder; thi af halvfemsindſtyve vælgende, ere halvfierdsindſtyve Skolarer, af hvilke rimeligen den halve Deel ikke er myndig endnu. Da Provosten har Udnævnelſens Ret, ſaa er det ſienſynlig, at han kan i ſyv Aar danne dette ſelskab med kraftig Hæand til en vilkaarlig Form, der ſvarer til hans Ønſker; thi i den Tid kan han ſelv have valgt, maaskee halvfierdsindſtyve til fireindſtyve. (Fortættelſen følger.)

Kiøbenhavnſke Nye Eſterretninger

om Lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 8de Octobr. 1779.

Svar paa den over min Catechismus-Forklaring udgivne Critik i de Kiøbenhavnſke Nye Eſterretninger om lærde Sager No. 29. II. Hæfte. Fredagen den 16de Julii 1779. 2 Ark i 8vo. Undertegnet: Udbye Præſtegaard den 2den Septbr. 1779. Johan Grundtvig. Koſter 4 Sk.

Vi finde her vor Kritik paa nye oplagt, afdeelt i ſmaa Stykker og heel igiennem forsynet med Anmerkninger, hvis Værdie vore Læsere ſnart ſkal lære at kiende. Mange af dem ere af den Beſkaffenhed, at vi med Grund kan ſige: difficile eſt ſatyram non ſcribere. Dog! vi vil være ſaa alvorlige, ſom mueligt, og for de mindre grandſeendes Skyld redde vor Recenſions Værdie; thi for Kiendere behøvede vi ikke at ſætte Pen til Papiret. Førſt vil vi giøre nogle almindelige Anmerkninger, og ſiden følge Hr. Grundtvig Stykke for Stykke. Misundelſe ſkal have ført vor Pen; (ſee Svaret S. 6 og 29) men dette henhører til Hr. Gs. ubeviſte Sætninger, og i Sandhed veed vi ikke, hvad vi ſkulde miſunde ham; hans Levebrød? det var ſkammeligt og meeſt af Recenſenten, ſom aldrig har ſtaaet i Collision med ham, og ſom ſelv har, hvad han forlanger; hans Indſigter? nei ingenlunde; thi vi unde og ønſke ham dem endnu ſtørre og grundigere; hans Boges Værdie? endnu mindre. Laſteſyge ſkal have beherſket os; (ſee ſammesteds) men hvad forſtaaer Hr. G. ved Laſteſyge? ſkal man kaldes laſteſyg, fordi man

ſiger Sandhed om det, der duer intet, ſaa vil vi gierne have denne Feil; thi det er juſt vort Bælsprog: *librum, ſi malus eſt, nequeo laudare.* Vi ſkal ſmaalig have udpillet Skjønhederne eller rettere Pletterne i Hr. Gs. Skrift; (S. 6) nei! det behøvede vi juſt ikke; thi der var desverre nok at tage af; endog den allerførſte Side gav os Materie; og hvor lidet forlegne vi have været, viſer jo Recenſionen, hvor i vi ſige, at om det ſkulle forlanges, ſaa kunde vi opvarte med flere Beviſer for vor Paaſtand; men meget ſnueligten har Hr. G. befriet os for at fyldeſtigøre dette vort Tilbud. De gode Herrer, (ſkriver Hr. Gr. S. 24) ſkal ikke være mægtige til at berøve mit Sind ſin Forfatning. Det var heller ikke vor Henſigt, men at det dog er ſkeet, er kiendeligt nok af Svaret; vi i det mindſte ſkiøldte aldrig nogen ud for miſundelig, laſteſyg, uredelig o. ſ. v., naar vi ere i meget god Lune — *ex ungue leonem.* Hr. Gr. vil ikke takke os, fordi vi paa den første Side i Recenſionen har roeſt ham, (S. 6.) Vel! vi har ikke heller gjort det for at faae Tak, men fordi vor Recenſent-Tænkemaade ſørde det med ſig ligesaa vel at roeſe det roeſeværdige, ſom at laſte det, der fortiende at laſtes. Det gjør Hr. Gr. meget ont, at vi har lovet os mere af ham, end vi burde. (S. 5.) Det gjør os ſelv ont, og gierne ſlaae vi nu noget af i de høie Tænker, vi gjorde os om ham. At alt menneſkeligt Arbejde er ufuldkomment, (ſammesteds) er en Undſkyldning, ſom og den allerſletteſte Skribent betiener ſig af. Nu vil vi komme til de 7 hæslige Titler, ſom ſaa meget har pirret Hr. Forfatteren. **Uorden:** Vi har ført 2 Beviſer, nemlig, at Forſkydſelen ſættes under det Hovedſtykke om Naaden til Menneſkets Opriſning, da den hellere burde være ſat under en egen Artikel om Guds Beſlutninger; og at der alt for langt henne i Vogen handles om Guds Ord eller den Hellige Skrift, da Lærlingerne efter vore Tænker ſtrax burde været underrettede om dens Guddommelighed. Det, Hr. Gr. ſvarer hertil, gaaer ud derpaa, at hans Plan fordrede den Orden, han har brugt, og det er, ſynes os, paa andet Danſk, at hans Plan var uordentlig; i øvrigt levner han gierne andre at fremkomme med en anden Orden, ſom maatte være naturligere. (S. 9.) Dog! han indlader ſig nærmere med os, og ſiger, i Henſeende til vor første

ste Indvending, S. 10: Syndefaldet gif foran Opreisningen, hvortil Udvalgelsen hører, Forskydelsen skeede paa samme Tid som Udvalgelsen, følgerlig naar det ene anmeldtes, maatte det andet og berøres. Hvo i al Verden nægter dette? men Spørsmålet var, om begge Dele vare anmeldte paa det rette Sted? og dette bliver Hr. Gr. os endnu Bevist skyldig for. Naar man tænker ordentlig, saa forestiller man sig allerførst Guds Beslutning om at skabe Mennesker, dernæst om at tillade deres Fald, som han forudsaae, fremdeles om at give dem Opreisnings-Midler, og endelig om at udvalge eller forskyde, eftersom de har villet betiene sig af disse Midler eller ikke. Nu falder det bort af sig selv, at Hr. Gr. ikke før kunde tale om Forskydelsen, siden han endnu ikke havde talet om Mennesket; og hvad det angaaer, at han udelod det Hovedstykke om Guds Beslutninger af Frygt for Vidtløftighed, da maa vi for vor Deel sige, at vi hellere see en ordentlig Vidtløftighed end en uordentlig Korthed; desuden kunde Vidtløftigheden jo ikke bleven stor, da Hr. Gr. selv siger S. 10, at vi kan kun sige lidet om de guddommelige Beslutninger. Afhandlingen om Guds Ord, sagde vi, staaer for langt henne i Vogen. Hr. Gr. svarer, at han gierne kunde sat den længere foran, dersom han havde tænkt, denne Orden bedre skulde behaget; (S. 11) men det kunde han jo let have tænkt sig til? og hvorfor har han ikke ogsaa heri fulgt andre, da han dog saa ofte beraaber sig paa Forgængere? Han forlanger ikke, at Ungdommen skal troe ham paa hans blotte Ord, han ansøger Skriftens egne Ord, og om dens Guddommelighed har han allerede haft Leilighed til at overbevise Lærlingerne; altsaa, meener han, kom Afhandlingen om Guds Ord tids nok; men hertil svare vi, at naar Lærlingerne allerede ere overbeviste om Skriftens Guddommelighed, saa kunde hans hele følgende Afhandling derom gierne været reent borte; thi hvad behøvede han da at sige dem det, de meget vel allerede vidste? — **Urigtigheder:** Denne Titel er forekommen Hr. Gr. meget frygtelig. Sandtes der, skriver han S. 12, virkelige Urigtigheder i mit Skrift, sortkende det strax at forbydes; *Risum teneatis!* Hr. Gr. veed ikke at gjøre Forskiel imellem Bedragerier eller Spotterier, som fortiene

Forbud, og Urigtigheder, ſom endog kan findes hos den allerfuldkomneſte Skribent; begge Dele ere ham eet og det ſamme. Skulde alle de Skrifter forbydes, hvor i der ſandtes een eller anden Urigtighed, hvor mange beholdte vi vel da tilbage? Vi har ſagt, at af Ep. 1. og Ep. 4. fulgde tre Bæſener i Guddommen, og dette følger virkelig uden alt Conſequentſmagerie af Forfatterens Begreber om Perſon og Væſen; herover geraader Hr. Gr. i Iver og ſiger S. 12 og 13, at andre Chriſtelige Fornuſt-Lærere har beſkreven Perſon og Væſen ligesom han, at han meener at komme ligesaa got ud ſom de med at forklare den Lærdom om Treenigheden, at Væſen og Perſon er noget andet, naar der tales om Guld, end naar der tales om Skabninger, og at han desuden har kun ſkreven ſin Forflaring til en nærmere og ordentligere Oplyſning for ſine eenfoldige Tilhørere. Hvo ſeer ikke, at Hr. Gr. er her i Knibe? Vi tage os ellers den Frihed at ſpørge: hvor er det mueligt, at hans eenfoldige Tilhørere kan faae en ordentligere og nærmere Oplyſning ved Begreber, ſom nødvendig maa føre dem i Billedede, og ſom aabenbare give Anledning til de falſkeſte Slutninger? hvor ere de chriſtelige Fornuſt-Lærere, ſom har ſagt: En Perſon er et Væſen og et Væſen er noget, ſom er til, og ſaaledes misbrugt deres Definerekunſt for at forføre Hr. Forfatteren? Vi kiende i det mindſte ingen ſaadan Fornuſt-Lærer, men ere forviſſede om, at Hr. Gr. har misforſtaaet dem, han beraaber ſig paa. Uden Tvivl kommer den hele Forvirring deraf, at han ikke ſkiller imellem Subſtantia og Eſſentia. Han har læſt denne Sætning: *Persona est Subſtantia*, og det overſætter han ſaaledes: En Perſon er et Væſen, i Steden for det burde hedde: En Perſon er en Selvſtændighed o. ſ. v.; men da han beder os ſaa lignt, at vi ikke vil beholde vor Viisdom for os ſelv, ſaa vil vi end videre ſætte en Prøve paa, at føre ham ud af hans Forvildſe, helſt da vi kan gjøre det uden alt Hovedbrud. Vi ſige da: Tre Perſoner (*ſubſtantiaè intelligentes*) har det ſamme Væſen (*eandem eſſentiam*) eller de ſamme Egenſkaber, den ſamme Almagt, Alvidenhed o. ſ. v., hvorved de fuldkommen kan ſkilles fra alle andre Ting. *Sat Sapienti!* At ellers Treenigheden er en Hæmmelighed, det veed vi meget vel, men at Hæmmeligheder kan

kan gøres fattelige skönt ikke begribelige, det veed vi ogsaa, og vist nok bliver det en Lærers Pligt, at vise deres Fornuftmæssighed, skönt de overgaae Fornuften. Vi har sagt, at de Lærdomme, Hr. Gr. uddrager af Christi Medfart til Helvede, flyde ikke deraf. Her spørger han os: hvad for Følger vi hellere vilde uddrage? og vi svare: enten dem, som flyde rigtig eller slet ingen. Lærdommen selv har vi kaldet omtvistelig, fordi den virkelig er det, og her kan vi jo betjene os af Hr. Gs. sædvanlige Tilflugt: hvorfor maa vi ikke sige det, andre har sagt for os? Maa vi ellers spørge Hr. Forfatteren, hvor mange Prækenes han holder om Aaret om Christi Medfart til Helvede? eller hvor ofte han har hørt andre præke over denne Materie? Neppes har vi kunnet bare os for Latter over dette Spørsmaal S. 14: **Hvorfor kan man ikke ligesaa vel i Pensfoldighed troe og antage ligesom frem denne som alle de andre i den 2den Artikel indeholdne Bekændelser?** thi det forekom os meget Kulsvieragtigt; og dette veed vi, at den, der har Lyst til at undersøge sin Religions Lærdomme og Grunde, spørger aldrig: hvorfor kan jeg ikke ligesaa vel antage det ene som det andet? ellers var det egentlig ikke om Sagen, men om Følgerne her skulde handles, og dem har Hr. Gr. ikke endnu beviist at være naturlige. Hr. Gr. beskylde os S. 15 for Uedelighed, fordi vor Recension siger, at han udelukker Betragtningen af Guds Trusler og Syndens Straf fra de Aarsager, hvoraf Synderes Sorg maa reise sig; vi skal ikke have lagt Merke til, men forsætlig overseet det Ord fornemmelig, som findes i Spørsmaalet. Sandt er det, at Spørsmaalet i Bogen fremsættes paa denne Maade: **Hvad skal fornemmelig være Aarsag til Synden?** men ligesaa sandt er det, at Svaret herpaa lyder saaledes: **Den Sorg, som har andre Grunde end Betragtningen af Guds mangfoldige Kierlighed og vor Uafnemmelighed imod ham, er en Verdens Sorg, som virker Døden.** Hvad kan vi nu for, at Hr. Gr. i sit Svar reent ophæver den Bestemmelse, han havde lagt til i Spørsmaalet? og hvad Got kan vel flyde af saadan vaklende Læremaade for Ungdommen? Hvad vi har anmerket i Hensigt til den anden Bøn, tilstaaer Hr. Gr. os at være rigtigt, men nu kunde vi jo sige ligesom han S. 6: **Det er endda vel, at han vil lade Sandhed væ**

re Sandhed, og ikke idelig ſige ont om got. Vi har ſagt, at enten var Hr. Gs. Beſkrivelse over Daaben urigtig, eller og det Svar, ſom han ſtrax derpaa indfører deraf, og at der var ingen Forbindelse imellem Forſætningen og Følgen. Her meener han nu at gjøre os det ret braaget, og var han Dave, vilde en Vandſtraale viſt træffe os, men til vor Troſt ſiger han ſelv S. 28, jeg er Kuns en Landsbye:Præſt; her beſkylder han os S. 17 for Skrivefrækhed og er ſærdig at levere os i Juſtikens Hænder, fordi vi, i hans Tanker, har forløbet os imod en ſymboliſk Bog, imod Luthers lille Catechismus, hvoraf han har taget Ord for andet ſin Beſkrivelse over Daaben; men vi har ingen Fare. Luthers Ord om Daaben er ingen Beſkrivelse over den, og vil man endelig, at de ſkal være det, ſaa tør vi reent ud ſige, at den er urigtig, ſiden den ikke ſtemmer med Skriften, ſom ſiger, at Vand og Aand, men ikke Vand og Ord, udgøre Daabens væſentlige Dele. Veed Hr. Gr. ikke, at Luther var et Menneſke, der baade kunde feile og har feilet? veed han ikke, at Guds eget Ord bør gielde mere hos Chriſtne end de allerdyrebareſte Mænd med alle deres Ord og Sætninger? Vi lægge nu allene dette til, at efter det Begreb, Hr. Gr. giver om Daaben og den Naade, det i de 2 Spørſmaale fremsættes paa, bliver Guds Aand og Forjættelſens Ord eet og det ſamme, og hvorledes han nu vil forſvare dette, det give vi ham at betænke. — **Ubeviſte Sætninger:** Eſterat Hr. Gr. S. 18 har ſnaaktet en heel Deel om forſkiellige Deviſmaader, ſom vi længe har kiendt og ikke behøvede at underrettes om, vil han endelig gjøre os bange med Pontoppidans Forklaring, ſom NB. ved en Kongelig Befaling er og i mange Aar har været en almindelig Lærebog i vore Kirker og Skoler, og den, meener han, vi vilde blive meget forlegne med at tillægge ubeviſte Sætninger. Nei mend vilde vi ikke, gode Hr. G.! vi baade kunde bevise og forſvare det, naar det behøvedes. Er det ſaa frygteligt at rette Pontoppidan, hvor har da Hr. Gr. tvertimod en Kongelig Befaling tordet komme frem med ſin nye Catechismus:Forklaring? hvorfor holdt han ſig da ikke til enhver Tøddel i Pontoppidans anbefalede Lærebog? Man behøver ellers kun Dine for at ſee, at mange af Forfatterens Sætninger, ligesaa vel ſom Pontoppidans ere ubeviſte,

viste, eller at intet Sprog findes, hvor det dog var lige saaa nødvendigt som paa andre Steder i Bogen. I øvrigt vil vi bede Hr. Gr., at han smukt vil gjøre Forskiel imellem ubeviist og ubeviisligt; det første har vi sagt, men ikke det andet. — **Overflødigheder:** Hertil svarer Hr. Gr. saaa got som intet. **Maaskee Læserne kan være af andre Tanker end Recensenten S. 19,** ja maaskee og maaskee ikke; vi kan ligesaa dristigt som han beraabe os paa Læserens Dom, og endnu sige vi: Bogen ligger for alles Dine; man dømm! — **Udeladelser af vigtige Ting:** Her forsværer Hr. Gr. sig igien med Sal. Luther, som og har glemt noget ude; i øvrigt tilstaaer han, at det vi fordre, **Funde og burde været tilsat (S. 20);** havde vi Lyst, saa kunde vi jo her have god Leilighed til at skræmme Hr. Forfatteren, da han tillægger Luther en Udeladelse af Ord, som burde været tilsatte, eller har han mere end vi Forlov til at skrive inod en symbolisk Bog? men Spøg tilside! At det, vi savne, findes paa andre Steder i Bogen, er meget got, men hvorfor findes det ikke ogsaa der, hvor det efter Hr. Gs. egen Tilstaaelse burde været tilsat? — Vi har sagt, at der fandtes intet om Igienfødelsens Betydning, og hertil svares, at Igienfødelsen tages snart i en ængere, snart i en videre Meeaning, og at den i Grunden er det samme som Omvendelsen, som han har beskrevet. (S. 21.) Han er i denne Sag af samme Meeaning som Erich :: : Pontoppidan; meget vel! men hvorfor er dette ikke ogsaa sagt i Catechismus-Forklaringen, at Omvendelse og Igienfødelse ere eensbetydende Ord? og hvorfor skal de Eenfoldige studse ved at høre et Ord, hvis Bemærkelse, de ikke kiende? Det var ellers ilde, at Hr. Gr. havde det, vi savne, i sit Haandskrift, og dog ikke kom frem dermed; thi derved kunde han have sparet sig selv for vor Indvending denne Post angaaende. — **Utydeligheder:** Efter det nyelig anførte henhører Igienfødelsen endnu til Lær-Bogens Utydeligheder. Hvad vi i Anledning af Sp. 195. har anmerket, vilde Hr. G. gjerne forbedre, om han kunde. **Legemers Element eller Grundspire og Størrelse,** hvormed Døde skal opstaae, meente vi og at være utydeligt for dem, der gjøre sig til af en Kiep med en Pigg i, og hvis Tale er om unge Stude. Hr. Gr. svarer S. 23: **Inden jeg er kom-**

men ſaa vidt med mine Bønderfolk, ere de allerede vante til mit Sprog og Læremaade; fortreffeligt! men hvorfor gav han da ſin Bog ud paa Subscription, ſiden den allene ſkal tiene hans Sognefolk, ſom kan høre hans Sprog og Læremaade? En Bog, ſom ſkal rundt om i den vide Verden, burde dog være ſkreven ſaaledes, at den kunde være alle nyttig, uden at høre Forfatterens Forelæſninger. At vi atter her have anført Cyrachs Ord, kommer deraf, at de ſynes os ligesaa ſmukke i vor Recenſion og Beſvarelſe ſom i Hr. Gs. Fortale. — Endelig og endelig (man lægge Merke til denne vigtige Gientagelſe!) ubeviſende Sprog: Det første er Psalm. XXXIII. 6. Hvorfor, ſpørger Hr. Gr. S. 24, maa dog ikke jeg ligesaa vel ſom ſaa mange andre vore Kirke-Lærere heraf bevise, at Guds Søn og den Hellig Aand har tilligemed Saderen ſkabt Verden? Vi ſvare: fordi Hr. Gr. bør vide og kiende den gamle Regel: *Multitudo errantium non parit errari patrocinium.* Det ſmager, ſiger han videre S. 25, viſt nok ikke ſaa chriſteligt ſom jodiſkt at forklare det Ord: Aand her om en Vind eller aandende Luſt. Vi har heller ikke forklaret det ſaaledes, vi troe kun, at Davids Ord ere en poetiſk Beſkrivelse over Almagtens Bliv! At en vis lærd Mand i ſin Doctor-Disputas nyelig har ſkrevet i denne Materie, beviſer intet; thi ſamme lærde Mand er ligesaa lidet ſom andre uſeilbar. — I Anledning af 1 Joh. V. 16., ſom Hr. Gr. trækker hen til at bevise Synd imod den Hellig Aand, ſpørger S. 26: Hvad Ont er vel herudi? og vort Svar bliver dette: intet andet Ont, end at det beviſer ikke det, ſom ſkulde beviſes; ellers ønsker Hr. Gr. ſine Spørſmaal i denne Punkt forandrede. — Eph. IV. 21. er efter vor Dom ilde anbragt til at bevise, at Jeſus er den lovede Verdens Frelſer; vi har be- raabt os paa Sammenhængen med det foregaaende og efterfølgende, men denne vil Hr. Gr. ſlet ikke røre ved; Det er, ſiger han S. 27, et ganſke got paſſende Sprog; ja fiære Hr. Gr.! naar vi ſaaledes vil behandle de hellige Skribentere og rykke deres Ord ud af Sammenhængen, ſaa kan vi ſaae dem til at paſſe, hvor vi vil; men er det Ret eller Uret? Dette bliver Spørſmaalet. — Vi har ſagt, at Luc. II. 40. 52. og Matth. III. 16. uden al Grund henførtes til at bevise Jeſu Salvelſe. Her vil Hr. Gr. ikke indlade ſig med os, men

men tilstaaer, at man gierne kan udelade baade Sværmaalet og dets Beviisning. Det har altsaa ingensteds hjemme med disse Beviiser. Det øvrige, som findes i denne Anledning, er snurrigt nok at læse. — Endelig paastod vi, at i Mos. B. XVII. 1. 3 Mos. B. XI. 44. aabenbare fordreies, naar de skal tages i Hr. Forsatterens Meening om en syndesløs Schuldkommenhed. Man læse Sprogene og see, om man kan pine denne Meening ud af dem. Det Sagen uvedkommende, som her skrives om Guds Rettigheder, behøve vi ikke at svare paa, ikke heller ere vi bange for Pauli Ord, som her meget ilde anbringes af 2 Cor. II. 17.; thi det er mere end tydeligt, hvem af os der kom til at bære Dommen for at have forvildet andre. Nu kommer Slutningen, som vi heel vil affkrive med vore indstrøede Anmerkninger. S. 29: Dette fandt jeg fornødent at svare imod mine Herrer Recensenters uilfsærdige og ubillige Dom over mit Arbeide, (hvor uilfsærdig og ubillig vor Dom har været, haabe vi, vore Læsere nu langt bedre kan skønne end før) paa det at Publicum ei skulde af min Taughed slutte til min Skyld i de mig tillagde Feil eller maaskee Bedragerier. (Publicum maa nu dømme, om ikke Hr. Gr. havde gjort bedre i, efter sine Venners Raad, reent at tie, da han dog ikke kunde forsvare sig. Bedragerier har vi aldrig beskylt ham for, men tvertimod troet, at han meente alting meget vel og i al Eenfoldighed). Mere og oftere at indlade mig imod dem, som jeg ei veed, hvem ere, der slaaer mig, (Skoleholdere ere vi dog ikke, der bruge Niset, heller ikke føre vi nogen Skoleholder-Stiil; kun deri ligne vi dem, at vi tugte dem, som behøve Tugtelse,) og saaledes at fegte hen i Veiret, agter jeg ikke; (denne første Fegting, som vist var hen i Veiret, blev der ikke heller vundet meget ved,) min Tid er og dertil alt for kostbar. (Vor Tid iligemaade). Jeg havde vist nok ventet mig en skarp Bedømmelse, men langt fra saadan en, som ovenmeldte No. indeholder og udsirøer øiensynlig nok af en misundelig og lastesyg Aand; (hertil er svaret i det foregaaende). Men maaskee mit Skrift har skaaet for stærkt i Vinene; (Feilene faldt os stærkt nok i Vinene, stærkere end vi rustede;) Heller ikke synes de Herrer Recensentere at være alle de Sag lige mægtige, som de

bemægtige ſig at bedømme. (Kan maaskee ſaa være! men Hr. Gr. har i det mindſte intet at klage, ham ſynes vi at have været mægtige nok; Catechiſmus-Faget er desuden juſt ikke af de vanſkeligſte). De finde ſig derfor i, at deres Domme ere ikke alle af den formeente Værdie hos fornuftige og upartiſke Lærere. (Hos Læsere af denne Beſkaffenhed vil dog uden Tvivl den Dom, vi har ſældet over Hr. Gs. Bog, beholde ſin Priis.) I øvrigt ſvarer enhver Recenſent for ſig, og den ene angaaer ikke den anden. Skulde Hr. Gr. ellers, naar han læſer denne vor Beſvarelſe, ſaae i Ginde oftere at ſkrive imod os; thi vi ere jo alle Forandring underkaſtede? ſaa ubbad vi os gierne ſtørre Grundighed, end der herſker i hans nærværende Forſvar.

P. S. Skjønt Feilen eller Forvirringen hos Hr. G. bliver den ſamme, burde vi dog maaskee S. 644 L. 29 have i Steden for Subſtantia ſat ens, hvilket Hr. G. paa Danſk kalder et Væſen, ſkjønt det er intet andet end en Ting, res, aliquid. — Skal Ens være et Væſen, hvorledes vil man da overſætte Effentia? — og derſom Begreberne om Væſen og Perſon ikke ſkal henegnes i Lærdommen om Tre-enigheden, ſaa formaae vi ikke at indſee, hvortil diſſe Hr. Gs. Prænotioner ſkulle tiene, eller i hvad Diemærke de har ſaaet Plads i hans Lærebog.

Breslau.

Fortſættelſe af Philoſophiſche Ueberſicht von Süd. Irroland in Brieſen an Johan Vattkinſon M. D. (See forrige No.

Trettende Brev: Callen — Killynaul — forunderlig Forandring i Landets Skikkelse — Faar og Tab i Folkemængden — White-Boys — Caſhel — Geiſtliche forſaldne Huuſe. — Da Forfatteren var kommen til Landsbyen Killynaul, mærkede han ſtrar, at Landet ſaae her ſaa forandret ud, frem for paa hans tilbagelagte Vey. Den ulykkelige Indretning til Græsgange var tydelig at ſee. Thi ti til tolv Mile paa denne Side Kilkenny var Jorden langt fra ikke riig, men meget mere fattig; dog var den meget got bebygget, Markene vare indhegnede med Hækker og Graver, og Landet prydet med Huuſe og Plantager. Men ligesom Jorden for-

bedrer sig, naar man kommer nærmere til Grændserne af Provindsen Wynster, saa ophører Jorddyrkningen, og man seer hverken Huus, Gierde eller Grøft. Landet er forladt af menneskelige Skabninger og bliver beboet af Faar. I Folkets Sæder saldt Forandringen ligesaa meget i Dien. Disse Bønder have intet eenfoldigt paa sig, og ere ikke forvirrede, naar man taler med dem, synes ikke forlegne med hvad de vil sige, men have strax et Svar tuerede. Dette kommer maaskee af deres store Nysgierrighed efter fremmet; de bekymre sig mere om andre Folks Sager end om deres egne. Da disse fattige Folk have hverken Arbeid eller nogen Haandtering, der kan trække deres Opmærksomhed til sig, saa beskæftige de sig med andre Folks. *Excussi proprius aliena negotia curant.* I Leddiggang ligger hele Marsagen til deres urimelige Nysgierrighed, hvorpaa Forfatteren anfører et Par Exempler. — Tiortende Brev: Sorgelig Udsigt — Det rigeste Land, det fattigste Folk — Ingen Voelig for Geistligheden — Ingen Kirke — Prægtige katolske Capeller — Overtroe — Kontrast. — Udsigten fra Klippen ved Byen Cashel viser sig fornøielig, hvad de naturlige Skønheder angaaer, men Jorddyrkningen er ganske forsømt, og neppe et Træ er at see. Landet er gennemskaaet med Mure af tørre Steen og aldrig opryddede Grave. Seer man en Voelig, saa er det den elendige Hyrdes sammenflettede Qvægfold, der ikkun kaster en desto større Skygge paa Menneskemanglens Dunkelhed. I Staden er ikke engang en Kirke som har et Tag; Gudstienesten forrettes i et usel Kammer, hvor Land-Netten holdes. Naagtet Landets saa stette Beboelse maatte Forfatteren studse over det store Antal af Romerskkatolske, som han saae i deres Forsamling om Søndagen. — Femtende Brev: Beddelsøb med Heste — Ball — munter Dands — Følsomhed hos Folkene af ringe Stand — Emblematiske Skilderier paa Irland. — Forfatterens Skilderie forestiller Irland som et overmaade skønt Fruentimmer, med riig Prydelse paa Hoved og Hals, fuld Bryst, men elendigen klædt, de underste Dele mavre og udpiinte, halv skulte med Lapper, blottede Been og Fødder med forbrændt Hud, og med al den ureenlige Armodssmudsighed. — Sextende Brev: Zipperary — Giestriched — Sækkepiber — Whiskey Punsch — de Fattiges Hyt-

Hytter — Sammenliggen uden Forſkiel, der dog ikke giſt Anledning til Blodſkam. — Tipperary er en liden dog blomſtrende Stad med ſaa eller ingen Manufakturere, ſom Indbyggerne ere for lade til at dyrke. Levemaanden blandt de Arme i Landet er fæiſk. Thi Mand og Kone og hele Skaren af Børn ligge alle mellem hinanden paa noget Straae eller Siv, med Køer, Kalve, Sviin og Hefte, naar de ere ſaa rige, at de have dem. Væggene i deres Huuſe ere af Græſtørv. Nogle bygge Huuſene af Leer, andre bruge Steene to til tre Fod høit fra Jorden, og lægge derpaa lige ſaa høit Græſtørv eller Leer, deres Sidevægge ere ſielden over fem til ſex Fod høie. Undertiden betiener Bygmesteren ſig af Siden af en opkaſtet Grøſt; hvilken han betiener ſig af til en Side-Muur. En anden tager den inderſte Hulhed i Grøſten til ſin Voeligs Plads, kun at han lidet udvider Rummet, derved ſparer han Arbeidet med Sidevæggene, og har allenefte Gavlen at reise og giøre Taget. Til dette tage de Grene og bruge de ſørſte af dem ſom Hoved- og Tverbielker, de øvrige lægge de parallel paa de ſtore; og over ſamme tynde aſttukne Græſtørv. Oven paa alt dette beſæfte de et Lag Straae, eller af Mangel paa Strage beſtiene de ſig af Siv eller Halm af deres Bønner eller Kartofler, og i hiegede Egne Lyng. Undertiden have de et Hul i Laaget for Røgens Udfart, undertiden ſlet intet Hul. Føl-gelig have de beſtändig et Huus fuld af Røg, i det ringeſte i dets øverſte Deel; den underſte Deel er temmelig frie for den. Den eneſte Vederqvægelse for diſſe arme Folk er Egeteſtanden; derfor giorte de ſig meget tidlig. De fleſte Fruentimre ere i ſertende Aar Mødre og i ethvert Huus er et Regiment Børn. — Uagtet de ligge ſaa uden Forſkiel mellem hinanden, mærkes ikke til Blodſkam iblandt dem. De blive opdragne i ſaadan en Afſkye for den, at Forfatteren troer den er blant dem langt uſædvanligere end blandt mere civiliferede Nationer. De mere Fornemme synes næſten at ſtudſe over, at Forfatteren kunde falde paa ſlige Tanker. Et Deviis paa, at hvad man fra Varndommen af vænnes til at ſee, ſkint det er nok ſaa unaturligt, ikke giør nogen Indtryk paa os. — Syttende Brev: Om det hellige Korſes Abbedie, Irklændernes Opmærkſomhed paa ſaarenes Vedlige holdelse, og Forſømmelighed, i Henſeende til Agerdyrke

dyrkningen, høie Forpagtninger, Anmærkninger. Forfatteren giver i dette Brev en bedrøvelig Beskrivelse over Agerdyrkningens Tilstand i Irreland. — Attende Brev: Levninger af Alderdommen, fundne i Moradsfer — Om Tumulis eller Begravelse-Høye — Franske Mynter. — Af disse Alderdommens Levninger beskriver Forfatteren kun tvende i nærværende Brev, saasom Gouverneur Downall allerede har bekiendtgjort en Afskrift af den samme Fortegnelse paa Oldsager, som Forfatteren saae. De tvende, han her beskriver, er en Krone, nyelig funden ved Cashel, som formodes at have tilhørt Jomfrue Maria, og et Metall-Sværd, fundet i et Morads ved Cullen. I denne Egn er fra Tid til Tid funden over tre Hundrede slige Metall-Kaarder, og det, som giver disse Sværd endnu mere Ansæende i Old-Grandfærnes Dine, er dette: at de tiene til at bestyrke den Meening, at Phoenicierne har opholdt sig i disse Lande; thi de Sværd, man nyelig har funden i Eggen om Cannos, er af samme Metal og Skikkelse som de Irrelandske, og da hine ere brugte af Carthaginenserne, hvilke vare af Oprindelse Tyrer, saa kan man slutte, troer Forfatteren (skjønt ikke med den uimodsigeligste Visshed) at disse ligeledes tilforn har tilhørt Phoenicierne. Grav-Høylene ere efter Forfatterens Tanker ikke opkaastede af de Danske, og det af disse Aarsager: fordi man i nogle af dem har forefundet Begravelse-Urner, hvilket han ikke troer kan være fra de Danske, saasom den Skik at brænde Døde var allerede længe gaaet af Brug blant disse, da de havde de Irrelandske Søer-Kyster i Besiddelse, dernæst fordi han troer Irrelanderne vist vilde have ødelagt disse Mindesmærker om deres Skam, da endnu disse Erobreres Navn og Erindring er overmaade forhadet iblant dem indtil denne Dag; og endelig fordi man i een af disse Høye har fundet tvende Mynter, af Keiser Theodosius og Valentinianus, af hvilket altsammen Forfatteren slutter, at disse Grav-Høye ere ældre end de Danskes Indfald i Irreland. — Nittende Brev: Indeholder Forfatterens Reise til Agerlows Dal. I Anledning af denne Dal, yttre Forfatteren nogle Forslag, i Henseende til de Steders Besætning med Træer, som af Naturen ere biergagtige; efter hans Tanker, burde man besætte Dalene og Biergenes Fødder med Træer, for at disse kunde formindste Biergenes tilsyneladue

Høide, og man burde lade være at plante Træer paa Bierg-Toppen ſelv. Dette vilde baade give Landſkabet en ſtørre Mængde af Afverlinger, og tillige formindſke det ubehagelige Junderſte, ſom et alt for bierget Landſkab gjør paa Dinnene. — Tyvende Brev: Beſkrivelse over Cork, Briſtol, Kirker, Capeller, Statuer, Mail. — Staden Cork er tværtimod den almindelige Beſkrivelse, en temmelig reenlig Stad, Gaderne er ſaa ſmale, at man kalder een af Hoved-Gaderne, der dog kun er ti Fod bred: den brede Gade. Huuſene er gamle og forſaldne, Handelen indbringer efter Forfatterens Meening mere i Cork end i Dublin ſelv. — Eet og tyvende Brev: Theater; Ugentlige Sælſkaber; mo den gemeene Mands Størrelſe i Irreland; overordentlig ſtore Folk; Skribentere fra Cork; de unge Irrelændere, ſom lade ſig hyrve til Soldater, ere almindelig meget meer under ſædvanlig Størrelſe end i Engelland. Aarsagen hertil finder Forfatteren i Irrelændernes ſlette Levemaade, helſt ſiden Folk af Stand i Irreland ere ligesaa ſtore ſom i Engelland. Som en Sieldenhed anføres et Skelet af en Irrelandſk Kiempe ved Navn Magrath, ſom Forfatteren ſaae i Treenigheds-Collegiumet i Dublin. Denne Perſon var ſaldet i den berømte Doctor Berkeley's Hænder, der fik det Indfald at forſøge om Konſten var i Stand til at forſtørre det menneſkelige Legeme. Han gjorde Forſøget efter ſin Theorie med den Lyſke at Magrath allerede i ſit ſextende Aar har opnaaet en Høide af ſyv Fod; dog vare alle hans Organer ſaa uproportionerede, at Sjal og Legeme forſaldt i en aldeles Svaghed; hvilken foraarſagede, at den ulykkelige Kiempe i ſit tyvende Aar maatte døe af de Sygdomme, ſom ellers almindelig pleie at følge Alderdommen allene. Om denne navnkundige Doctor Berkeley fortælles den Anekdote, at han engang, af Nyſgierrighed efter at erfare et Menneſkes Fornemmelſer, der døde i Galgen, virkelig hængde ſig ſelv op, hvilket Forſøg nær havde koſtet ham Livet. Foruden foromtalte Kiempe-Skelet, ſaae Forfatteren i Treenigheds-Collegio, endnu et andet Skelet af en Indvaaner i Staden Clark, ſom i Almindelighed blev kaldet the ossified man. Allerede i hans unge Aar bleve alle hans Ledemode ſtive, han tabde al Kraft at bevæge ſig ſelv, og hans Kiævebeen vorde ſammen. Man maatte underholde ham med flydende Nærings-Midler, hvil-

ke han modtog giennem et Hul man havde boeret ham imellem Tænderne. I denne Tilstand levede han i nogle Aar, styttende sig op mod en Væg, indtil omsider hans Organer gandske forhærdede sig og bleve til Been. — To og tyvende Brev: Lorks Beliggenhed; Havbugten; Lustens Sundhed; Beleiring; Uld-Manufacturernes Undertrykkelse, en Sag som er baade skadelig for Engelland og Irreland og almeennyttig for Frankerig. Havnen ved Cork er een af de bedste i den ganske Verden, og saa stor, at den ganske engelske Flode der kan ligge i Sikkerhed; Lusten har været bekiendt for at være usund, da Byen er anlagt paa en sumpig Grund, der er giennemskaaen af Canaler, og omgiven med en stor Flod. Men som Vandet i disse Canaler bestandig løber hurtig fort, saa meddeeler dette Lusten en Bevægelse, der renser den fra alle skadelige Dunster. Formedelst Stadens Beliggenhed imellem høit Land paa begge Sider, troer Forfatteren det er umuelig for dem at forsvare sig længe mod en Beleyrer, hvilken Meening og Historien bekræfter. — Tre og tyvende Brev: Buttevant; bedrøvelige Ruiner sammesteds; Mallovs behagelige Beliggenhed; den Irrelandske Liigklage og Begravelse: Ceremonier. — Det er Skik i Irreland at bringe de Døde til Jorden med al muelig Pragt, naar Liigskaren kommer igiennem en Bye eller møder en anseelig Person, saa istemme Klage:Qvinderne som gaae foran Skaren, et affhyeligt Sørge:Krig. Man bruger og at forfærdige Elegier over den Afdøde, hvori hans Stand Rigdomme og gode Egenskaber berømmes. Hvert Vers i disse Elegier sluttes med disse Ord: O hvorfor døde han? Ved denne Leilighed forleder Forfatterens Lyst at finde Spoer til Phoenicierne i Irreland, ham uden Tvivl til at gaae for vidt naar han af Virgils Armei. 4, 667—lamentis gemitaqve & foemineo ululatu, testis fremunt vil bevise at Phoenicierne brugde Klage:Qvinder ved deres Døde. Fruentimmernes Klage:maal over deres Dronnings ulykkelige voldsomme Endeligt kan ikke bevise, at det var en almindelig Skik hos Phoenicierne ligesaa lidet som Overeensstemmelsen i Lyden mellem det Irrelandske Ord Hulluloo, det latinske ululatus og det grædske Ord af samme Betydning; thi skulde en saadan Liig:hed bevise noget, saa indsees lettelig, Forfatteren burde have søgt denne, hverken i det græske eller latinske, men i de Sprog

Sprog, ſom vare det phoeniciſke nærmere beſlægtede. Nat-
 ten førend Liiget begraves holdes Vaageſtue, Liiget liggør da
 paa en Seng, er bedækket med et hvidt Klæde og en Skaal
 med Salt bliver ſat paa Hiertet af det. I diſſe Vaageſtuer
 gaaer det ikke ſielden ſaa lyſtig til, at den eſterlevende Fami-
 lie bliver bragt til Vettelſtaven. — Fire og tyvende Brev:
 Kilmallok den menneſkelige Elendigheds ne plus ultra; Lim-
 merik; dens blomſtrede Tilſtand ſammenlignet med andre ſto-
 re Stæder i Irreland; Shannon; Kanaler; mileſiſke Stæ-
 der. Limmerik var tilforn agtet for den anden Stad i hele
 Irreland, nu derimod er den ikke halv ſaa ſtor ſom Cork;
 tilforn har den været en temmelig ſtærk Feſtning, nu der-
 imod er Feſtningen ſlæbet, og der er neppe noget Spoer til-
 bage af Voldene, i diſſes Sted ere anlagte beqvemme Vaa-
 nings Huuſe. Med de mileciſke Stæder, Forfatteren taler
 om, har han havt Henſigt til Irrelandernes Lyſt til Spil,
 og at opholde ſig i Bertshuſe, hvilken Fornøielſe frem for
 nogen anden af Forfatteren beſøgt Stad, gaaer i Svang i
 Limmerik. — Fem og tyvende Brev: Druide-Templer;
 deres Velde; Cronliagh; Granie's-Senge; Apollo, de
 Irrelandſke Hedningers fornemſte Gud; Levninger af hans
 Dyrkeſe; Carns. — Druide-Templerne ere Cirkler af ud-
 hugne Steene, der vare ſat i Hviden, og vare forſkiellige,
 i Henſeende til Størrelſen og Antal, i Forhold til Cirkelns
 Giennemſnit. Forfatteren vil ikke, man maa ſlutte fra det
 raae i Gudſtienesen til en overordentlig Mangel af Civil-
 ſering, og hvorfor ikke? fordi Afguderiets Oprindelse er meeſt
 den ſamme paa alle Steder; Grækerne (her følger en lang
 og, ſom os synes, overflødig Opregnelse paa den ældſte Fo-
 reſtilling af Guderne hos adſkillige Nationer) Romerne og
 andre Folk havde i Begyndelſen ingen ſkønne Statuer til at
 betegne deres Guder, men i deres Sted blot raae udannede
 Steene. Men hvad da? Romerne og Grækerne vare jo hel-
 ler ikket meget civiliferede, da de betiende ſig af diſſe raae
 og udannede Steene.

(Fortsættelſen følger.)

Al diſſe lærde Eſterretninger udgives ugentlig eet Stykke
 ved Brodrene Verling.

Kjøbenhavn

Nye Efterretninger

om

Lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 15de Octobr. 1779.

Prædikener over adskillige af de anordnede Evangelier, samt andre Texter, holdne af Andreas Woldike, Dansk og Tydsk Præst ved det Kongel. Stift Walløe. Første Samling. Kjøbenhavn, trykt hos Hof-Bogtrykker N. Møller. 1779. Prisen er 1 Rdlr. 2 Mk.

Man maa ikke blive bange ved at læse paa Titul-Bladet: Første Samling; thi det er meget uvist, om flere skal følge eller ikke. Et Magtsprog er nok til at bortvise Hr. Woldike af deres Antal, som forsyne det læsende Publicum med Bøger. Ikke Forsængelighed, ikke heller Autorsyge, har overtalt ham til at udgive disse Prædikener, men Lyst til at være nyttig for flere end den liden Walløiske Meenighed. Her er den sande Aarsag til deres Bekjendtgjørelse. Vi forbigaae det øvrige af Fortalen indtil videre, og skal siden, aa godt vi kan, svare paa de Spørsmåale, som det har bejaget Hr. Forfatteren at forelægge sine Recensenter. Talerne re trykte med temmelig stor Stiil og breed Rand; Texterne, om for det meste ere Søndags Evangelier og et Par Lectioner af Edelsens Historie, har faaet deres Plads efter den fulde Længde og Bredde, hvilket synes os noget fornærmeligt for Kjøberne. Sproget er blomstrende, men ikke allevegne reent, man vil hist og her træffe paa udanske Ord og Perioder, der re tilsnittede efter det Tydske. Efter disse almindelige Anmerkninger vil vi nu ansøre Talerens Indhold, og indføre

vore Tanker ved enhver i ſær. 1) Deres Lykſalighed, hos hvilke GUD gjør Boelig, foreſtillet i en Prøve-Prædiken i Walløe Slots-Kirke paa første Pintſe-Dag. Her viſes førſt: „hvad det er, at GUD gjør Boelig hos et Menneſke?“ og dette forklares meget vel. GUD er uendelig og kan altsaa ikke indſluttet i noget Rum; men Skriften tillægger ham en dobbelt Nærværelſe, han er tilſtede hos alle ſkabte Ting og hos de allerugudeligſte Menneſker for at opholde dem fra Undergang, men paa en beſynderlig Maade er han nærværende hos de Troende, og hertil ſigtes i Texten. Det venſkabeligſte Samfund og den næieſte Forening, ſom er muelig imellem den Uendelige og en Skabning, hvoraf de ønſkeligſte Virkninger ſpores i Sielen, er Udrydningen paa Guds Boelig hos et Menneſke; og heraf flyder, ſom for det andet foreſtilles, „ſtor Lykſalighed,“ hvilken beſtaaer i Beſtyrkelse og daglig Fremgang i det Gode, i Samvittigheds Roelighed, og i et uforſagt Mod ved alle Tilfælde. Alt dette beviſes ſtykkeviis og udledes af Dagens Evangelium. Vi maa tilſtaa, at denne Prøve-Præken har meget behaget os, ikke allene fordi den har mange ſmukke Steder, men for ſit jevne Sprog, gode Orden og beſtandige Henſigt paa Textens Ord. 2) Apoſtelens Formaning til Lærerne i Kirken at tale ſom Guds Ord, afhandlet paa Ordinations-Dagen over 1 Petr. IV. 11. „Lærernes Taler bør i Henſeende til „Indholden være overeensſtemmende med Skriften,“ hvilket ſkeer, naar intet af Troens Lærdomme udelades eller efter eget Tykke ſorandres, naar man hverken ſelv forſømmer at tale om Pligterne, eller ved noget lader ſig friſte til at ſkiule deres Nødvendighed. De maa dernæſt „i Henſeende til „Fremſættelſes Maaden være tydelige og indrettede efter enhverens Fornødenhed,“ altsammen vel udført og læſeværdigt. 3) En Chriſtelig Lærers Hoved-Egenſkaber, foreſtillede i en Indtrædelses-Prædiken i Walløe Kirke over Evang. paa 8de Søndag efter Trinitatis. Til Indgang ere Jeremia Ord valgte: „Ach Herre! Herre! jeg veed ikke at tale; thi „jeg er ung.“ Derpaa viſes af Texten, at „den er en „Hyrde efter Guds Sind, hvis Lærdom og Levnet nøie er „overeensſtemmende med JESU ſaliggjørende Ord.“ Af denne ſmukke Prædiken kan vi ikke bare os for at udſkrive følgende S. 68: „Det er mueligt, da enhver har ſin egen Siel
 „ for

for sig, der eier sit Udmerkende, at en Lærers Forestilling
 ger kan i de Ting, som ei henhøre til Troens Grundvold,
 afvige i eet eller andet fra andre. . . Dette kan vel ikke
 paadrage ham den haarde Bebreidelse, at han forsølker
 Guds Ord. Dog kunde man tildømme ham en stor Ufor-
 sigtighed, ofte Stolthed, om han uden Nødvendighed af-
 viger fra den vedtagne Forestillings-Maade, og ei desto
 længere har undersøgt, hvorfor han gjør det, da det saa
 tidt har skadelige Følger for de Eensfoldige, som ei selv
 kunde tænke. En falsk Lærer er han vel ikke, men han
 handler dog ikke, som han burde o. s. v." I denne Tale
 har vi ellers allerførst lagt Merke til Esterlignelses Lysten.
 Jeg træder op, (skriver Hr. Wøldike S. 55) første
 Gang, som Lærer, at tale til denne med Jesu Blod sig
 til et Eiendoms Folk dyrekøbte Meenighed; jeg træder
 op o. s. v." Hvor ligner han ikke her Doct. Bastholm?
 See aandelige Taler, første Samling S. 3: Jeg træder i
 Dag op, elskelige Venner, for igien at erindre eder om
 eders Guds Storhed . . . jeg træder op o. s. v." Det
 Skønne i denne iagentagne Optrædelse kunde man maaskee
 tvivle om. 4) Jesus de syge og saarede Sieles Læge,
 viist i en Forberedelses-Prædiken til Communion over Luc.
 V. 31. 32. „Da jeg, skriver Hr. W. i Fortalen, skulde
 udarbeide den fjerde Prædiken i denne Samling, manglede
 mig Tid dertil. Jeg tog Doddridges Taler, og giennem-
 læste nogle Gange med Agtsomhed den, som deri findes
 over samme Materie. Derpaa satte jeg mig ned at skrive.
 Det er da i Grunden Doddridges Tale, en tydelig Blan-
 ding af hans ypperlige og mine egne matte Tanker. Den-
 ne har jeg ladet trykke af Marsag, at jeg i Fortalen vilde
 bekiendtgjøre, hvad jeg nu har skrevet, for at faae Under-
 viisning, om det ved indfaldende Omstændigheder, naar
 Trang findes, er tilladeligt eller utilladeligt saaledes at
 gjøre, da jeg er tvivlsom." Vi kan efter vor Overbe-
 viisning intet utilladeligt see i dette Forhold under ovenmeld-
 te Indskrænkning, og allermindst, naar Prædikanten er saa
 edelig, at han ikke, naar det i Omgang skulle komme paa
 Tale, gjør nogen Hemmelighed af at tilstaae, hvorfra han
 havde de gode Tanker, hvormed han opvartede sine Tilhørere;
 men at det ikke bør skee uden i yderste Nødsfald behøve vi ikke

at ſige. 5) **Betragtninger over Døden**, over Co. paa 16de Sønd. efter Trinit. Man bør fiørst „erindre alt det „Viſſe, ſom vil findes hos vor Død?“ Det er viſt, at vort Legeme ſkal tabe ſine Kræfter og henfalde; viſt, at Ormenes ſkal gnave vort Kiød; viſt, at vi ſkal udrides af vore Benneres Arme og de behageligſte Forbindelſer med det, man har haft kiert i Verden — viſt, at vor evige Skiebne bliver beſtemt efter den Tilſtand, Døden forefinder os i. Man bør dernæſt „eftertænke det Uviſſe, ſom Døden kan have i Følge „med ſig?“ Det er uviſt, naar og paa hvilken Tid, hvor og paa hvad Sted man ſkal døe; uviſt, paa hvilken Maade, langſom eller pludſelig; og her har Hr. W. dette underlige Paradoxon, at den pludſelige Død er den lykkeligſte, fordi den er den letteſte, den allernyttigſte, den ærefuldeſte, hvilket vel giøres noget ſandſynligt, men ſynes dog ikke ret at beſtaaee med det næſtfølgende, hvor der viſes, at det og er meget uviſt, i hvilken Siels Forfatning Døden engang vil overfalde os, da vi i Dag kan være i Naadeſtanden, men maaskee ikke i Morgen o. ſ. v.

6) **Over Jæſu Chriſti Guddom** paa 18de Sønd. efter Trinit. Denne beviſes fiørst af det, ſom Jæſus ſelv har ſagt om ſig, Joh. VIII 58. Matth. XII. 6. 8. Joh. X. 30. Dernæſt af andre enkelte Skriftens Steder, i hvilke vi underrettes om hans Perſon. Joh. I. 3. Ebr. XIII. 8. Matth. XXVIII. 20. 1 Joh. V. 20. Rom. IX. 5. o. ſ. v. Man indſeer let, at denne Tale, ſom blot dogmatiff maa falde i det Tørrre.

7) **Skriftemaalets Oprindelse og Henſigt**, viiſt i en Forberedelſes-Prædiken til Communion over 2 Sam. XXIV. 10. Det har ingen guddommelig, men menneſkelig Oprindelse, og bør vedligeholdes, fordi det er nyttigt baade for dem, ſom indfinde ſig vel Skriftemaalet, og for Præſten, ſom paa Guds Begne ſka tilſige Søndernes Forladelſe; i Indgangen troer han, at Davids Synd med at tælle Folket egentlig beſtod deri, at han nu var kiød af ſin Noelighed og havde ſaaet Lyſt til nye unødvendige Krige, hvilket ſynes tydeligt deraf, at ikke Præſterne, men Joab, den øverſte General, fik Befaling om det Mandtals Forfærdigelſe. Hr. W. friver ellers herom i Fortalen følgende, hvorpaa de gode Recenſenter kan øve ſig „Den Forklaring, jeg giver i Indgangen til den ſyvend „Prædiken, om Davids Henſigt med at lade Folket tælle „er

er, som bekiendt, Michaelis Meening. Men før hans
 „Mosaifker Recht kom ud, har jeg allerede i Klopstofs
 „David funden samme Meening. Jeg ønskede gierne, at
 „de Herrer Recensenter vilde meddeele mig Esterretning,
 „hvilken Creget der har opfunden denne Hypothes, da mit
 „indskrænkede Læsning og saa Bøger ei kunde det.“ Vi
 beklage, at vi ikke i denne Post kan fyldestgjøre Hr. Ws.
 „Onske eller stille hans Nysgierrighed, men det forekommer
 os og meget ligegyldigt, hvem der er Opfindere af en Hypothes,
 naar den kun har rimelige Grunde for sig. 8) Hvor nød-
 vendigt at elske dem, som have fornærmet os, viist
 paa 22de Sønd. efter Trinit. Meget grundigen forestilles
 først: „Hvorledes det er at forstaae, at vi skal elske vore
 „Fiender,“ og dernæst: „hvor nødvendigt det er.“ Vi-
 dere Udtog vil vi, for at undgaae Vidtløstighed, ikke gjøre.
 9) Over det nærværende og tilkommende Livs nøie
 Forbindelse paa 24de Sønd. efter Trinit. I den første
 Deel bevises, at det tilkommende Liv i Evigheden er en Fort-
 sættelse af det nærværende; og i den anden tales om, hvor-
 sigtig denne Sandhed er. Anledningen til hele Afhandlin-
 gen tages af disse Tertens Ord: „Vigen er ikke død, men
 „hun sover.“ Hr. W. har været meget omhyggelig for at
 undersøge Liigheden imellem Døden og Sønnen, og da han har
 været lykkelig i paa en let Maade at uddrage vigtige Følger
 heraf, vil han ikke læses uden Fornøielse. 10) Om den
 første Dag paa anden Advents Søndag. Han beviser
 først „af Evangelium og andre Steder i den Hellige Skrift,
 „forbundne med Fornuftens Formodninger, at der er en saa
 „høitidelig Dag i vente.“ Dernæst forestiller han: „Hvor-
 „ledes denne Dag kunde faae et lykkeligt Udfald for os,“
 emlig ved at vaage over Sielens Kræfter, over Tanker, Ta-
 „og Gierninger, og ved at bede om Naadekræfter til at slippe
 sig løs fra alt det, der kunde dæmpe det Gode i Hjertet.
 11) Herrens og Tienereens indbyrdes Forhold paa 4de
 Søndag efter Nye-Aar. Skulde nogen forlange at eie den-
 ne Prædiken allene til deres Huusfolkes Brug, er Hr. W.
 villig til at lade den afstrykke for sig selv. I øvrigt beder
 vi, at Læserne vilde, naar han S. 260 nævner Huusbon-
 nens Pligt imod gamle troe Tienere, erindre sig en Gylde-
 nens og en Desmerciere's adelmødige christelige Handlin-
 ger.

get. 12) De Gudfrygtiges glade Udſigter i det tilkom-
mende Livs Lykſalighed paa 6te Sønd. efter Nye-Aar
De kan glæde ſig, deels over det Selskabs Beſkaffenhed
hviſ Omgang de ſkal nyde. De ſkal komme til de Førſteſøi-
tes Forſamling eller de Udvalgte, til Englernes mange Luſer-
de, til Guld og det Nye Teſtamentes Megler Jeſum Chr-
ſtum; deels over en tilkommende Befrielse fra alt det, ſom
her forvolder Bitterhed i Livet. Vi har intet paa denne Lø-
le at udsætte, uden dette, at Ordene burde været omvendte
førſt Befrielsen fra ont Selskab og alt Ont, ſaa Deelagtig-
heden i den ſaligſte Omgængelse. Sagens Natur fordrer
denne Omsættelse. 13) Hvorledes vi ſkulde forholde os
mod Dievelens Friſtelſer paa 1ſte Sønd. i Faſte. Vi maa
aldrig indbilde os at være ſikre for dem, hverken paa no-
get Tid eller paa noget Sted, hvilket viſes af den onde Aant
Omgang med Jeſu i Dagens Evang. Vi maa dernæſt med
Alvorlighed ſtride mod dem ved Bøn, Aarvaagenhed i
Guds Ord. I Indgangen viſes den Middelvei, man ſi-
holde, at man paa den ene Side ikke ſkylder Dievelen for a-
det Onde, der ſkeer i Verden, eller tilſkriver ham en uimø-
ſtaelig Magt til at tilſkynde Menneſkene til Synden, ik-
keller paa den anden Side negter Dievelens Friſtelſer og der
Muelighed; thi dette er i Grunden at negte en Deel af Guds
udtrykkelige Ord. I Steden for Bønnen for Prædiken af
Hr. W. her ſom flere Steder et Vers af en Pſalme, hvil-
vi gjerne troe nu og da at have ſin gode Virkning. 14) Je-
ſu Beredvillighed i at udſtaa de ſtørſte Lidelſer ſom
vor Skyld er os optegnet til Trøſt og Eſterfølgelſe
viſt i en Paſſions-Prædiken i Anledning af de Ord: „ Et
„ jeg ikke drikke den Kalk, ſom min Fader giver mig?“ i
Fornuſtens og Aabenbaringens Lærdom om Men-
ſkets Tilſtand efter Døden paa Mariæ Bebudelſes Dage
I den førſte Deel igiennemgaaer Hr. Forfatteren nogle af
Grunde, ſom Fornuſten har til at vente Sielens Udødelighed
og viſer tillige, at kun Aabenbaringens Forſikringer kan ful-
kommen overtøye; i den anden foreſtilles, at Fornuſtes
Formodninger ei gaae videre, end at Sielen vedbliver,
at Aabenbaringen derimod giver os den Oplysning, vi vil-
re behøve. Denne Prædiken kan vi mindſt lide i den h-
Samling, ikke fordi den jo indeholder meget godt og gr-
dig

dig, men deels fordi den passer sig slet ikke paa Dagen, deels fordi den har slet ingen Grund i Texten. Evangelium er her ikkun som et Motto, der er sat over Talen, og enhver anden Materie kunde passet sig lige saa godt som denne. Tilhørerne finde sig vist bedragne, især paa Høitids-Dage, naar deres Præst taler uden om Texten — eet er det at binde sig slavisk til ethvert Ord i Texten; thi det kan vore skønne Tider med Grund ophøye sig over, et andet veent at tilfidesætte den paa den usle Grund, at man ved at prædike over en Text i nogle Aar nødvendig maae blive udtømmet; thi vi har hørt, naar havde vi sagt, læst denne Undskyldning hos dem, der aldrig har prøvet paa at udtømme sig, naar man havde forsøgt det, var det Tiidsnok at beraabe sig herpaa, men i sit allerførste Embeds-Aar havde Hr. W. aldeles ingen Aarsag til hemmelig eller aabenbare at føre nogen Klage over Evangeliernes Fattigdom paa passende Materier. 16) Guds Advarsel til Syndere at omvende sig, medens Naaden endnu er at finde, paa almindelig Bede-Dag; her spørges først: Hvad skal Synderen gjøre, som omvender sig? dernæst: Hvad skal drive ham til Omvendelse? — Denne Prædiken svarer baade til Dagen og Texten, og har altsaa i det mindste i vore Tanker store Fortrin frem for den næstforegaaende, vi ere og visse paa, at den er hørt med megen Bisald og Opbyggelse. 17. Hvor farligt det er at være vaklende i sin Christendom paa 14de Søndag efter Trinit. Anledningen til den første Deel, som viser: hvad det er at vakle i sin Christendom, tages af de Spedalske, som i Førstningen viste stor Hengivenhed til Jesum, men siden forførte af Præsterne, der forklarede deres Helbredelse som en Virkning af deres Lydighed mod Moses Lov, fattede langt andre Tanker og tabte deres Hengivenhed; til den anden Deel nemlig: hvor farligt det er? er Stoffet taget af andre Skriftens Sprog, i sær Ezech. XVIII. 24. 2 Petr. II. 20. Ebr. VI. 4. 5. Indgangen er af 1 Mos. B. XIX. 26. „Da saae Loths Hustrue om bag ham, og blev en Saltstøtte.“ Efter adskillige ufrugtbare Betragtninger herover spørger Hr. W. selv S. 397: „Men hvorfor spilder jeg de kostbare Dieblif, som forundes mig til at opbygge Tilhørernes Andagt?“ 19) Sikre Midler til at vedligeholde hellige Koroelser paa 1ste Advents Søndag. Først

ſkal vi ſee til, at vore Nørelſer mere grunde ſig i Forſtanden end Iudbildningskraften; dernæſt bør vi vogte os, at Hiertet ey hemmelig giemmer een eller anden ond Tilbøielighed, endelig maa vi have et Hiertet uden Falſkhed til at ville adlyde de guddommelige Sandheder. 19. Over de ſyv Jeſu Ord paa Korſet paa Langfredag, meget rørende og praktiſk. Hr. W. har i Steden for Bøn oversat og declameret en tydſk Pſalme af Bachhof, hvorfor han giør Undſkyldning i Fortalen. 20. Brudetale paa Hr. Wøldikes Foreenings Dag med Jomfrue Jacobsen over 1 Cor. 7, 16. holden i Walløe Stifts Kirke af Mag. K. Bredenberg, Sognepræſt for Korups og Glims Menighed. En blot Afſkrift af denne Brudevielfe, ſom let kunde miſtes, var Hr. W. ikke nok. Han ønskede beſtandig at eye en Tale, der er ham ſaa meget intereſſant; her er Uarſagen til dens Afstryk, ſom vi ſlet ingen Lyſt har til at dadle, om her end kunde være noget at udsætte. Talen ſelv er læſeværdig, ſmuk og grundig, og kunde vi formaae noget, vilde vi bede Hr. Bredenberg at give Publicum et heelt Bind af ſaadanne jevne og opbyggelige Prækener i Hænderne. Brude-Tale over Ephes. IV. 2. „Brude-Paarret, ſkriver Hr. W. i Fortalen, var Bønderfolk. Jeg veed ikke, om de Sandheder, ſom der i ere blevne aſhandlede, have kundet være dem til Nytte, eller om Ordene ere maaskee for opſkruede. Har jeg talt om alt for uvedkommende Ting eller for høit, udbeder jeg mig Tilretteviisning, at jeg ikke oftere ſkulde forfalde til denne Feil, og lade Brude-Talens Henſigt blive uopfyldt.“ Vi ſee ingen uvedkommende Ting i denne Brude-Tale, men meget nyttige og dyrebare Sandheder, ikke heller finde vi Ordene opſkruede og Tonen for høi, men Heraf følger endnu ikke, at alt har været ſaa tydeligt for Brude-Paarret, ſom det er for os, hvorefter vi velmeent vilde raade Hr. W. til meer og meer at øve ſig i at udlade ſig efter de Cenſoldigeres Begreb og Fatte-Evne. Det er vanskeligt at blive fuldkommen forſtaaelig for Bonden, men ved Lærernes beſtandige Flid og Ovelse kan det blive baade muligt og let, uden derfor at forfalde til Plathed eller Emuſighed, ſom Hr. W., ſaa vidt vi kan dømmes, ikke ſtaaer i nogen Fare for. 22) Hvorledes Jeſu Nærværelſe i hans Gienløſtes Forſamlinger kunde blive dem til Salighed, holden paa Iſte Sønd. efter Paaske i Kjøbenhavnſke Frue

Frue Kirke. En for alle, men i sær for den confirmerede Ungdom meget rørende Prædiken. — Vi havde i Sinde ved Slutningen af vor Recension at anføre nogle Prøver paa Hr. Forfatterens udanske Ord og Talemaader, saasom Hæng i Steden for Tilbøielighed; indhildet for indviklet; hvis i Steden for vis, som næsten findes allevegne; en Masse, som kunstig er præklæbet; en Klippe der rager indtil Himlen o. s. v.; men da vi allerede har været for vidtløftige, maa vi overlade til Læserne selv at opdage de øvrige.

Breslau.

Slutning af Philosophische Uebersicht von Süd-Irland in Briesen an Johan Vattkinson M. D. (See forrige No.

Nær ved disse Druide-Templer staaer almindelig et ugestaltet Alter, som Irlanderne kalde Cromliagh, det er disse Steene, som ogsaa kaldes Granus Senge. Denne Granie skal have været Fingals Moder, om hvilken Irlanderne endnu har mange forunderlige Traditioner. Der findes endnu en anden Slags Steene, som Druiderne lagde paa Spidsen af en anden Steen, saaledes at den mindste Kraft var i Stand til at bevæge den, og denne Steen, foregav Druiderne, bevægede sig altid af sig selv, naar den Skyldige nærmede sig. Aarsagerne, der har bevæget Forfatteren til at troe, Apollo var de gamle Irlanderers fornemste Guddom, ere disse: man kan formode, de gamle Irlander brændte Baal til Solens Ere, og at de kaldte denne Guddom Baal. Phoenicierne tilbad Himmels Hær, Solen heed hos dem Baal, nu holder Hr. Wood for, at Balbek er samme Stad, som Heliopolis og at den Syriske Belus, den Heliopolitanske Jupiter og den delphiske Apoll ere een og den samme Gud — altsaa er Forfatteren færdig med sin Slutning. Læserne see vel, at man med Grund kunde have adskilligt at indvende mod den Maade, paa hvilken han har naaet den. Denne Slutning understøttes med andre etymologiske Grunde, der beroe paa Liigheden i Lyden mellem Apols Binavne, og nogle irrlandske Ord, og som vi ikke vil falde Læserne besværlig med at anføre. Som en Levning af denne gamle Solens Dyrkelse, anseer Forfatteren den Skik Irlanderne endnu iagttage hver

Nar, paa St. Hans Aften at antænde Glæde: Ild paa alle Høye, hvor en Baaning er i Nærheden. Omkring denne Ild komme de ſammen med Fakler i Hænderne, dandſe og ſpringe omkring den. Calendernes Forandring har bragt denne Feſt i Uorden: thi de romerſke Katolske helligholde den efter den nye Stiil, fordi denne har ſin Oprindelse fra Na- ven, og af ſamme Aarsag undſlaae Proteſtanterne ſig for at bruge den, og blive ved denne gamle — Paa Toppen af de høyeſte Bierge i Irreland findes ſom ofteſt forunderlige kegeldannede Steenhobe, diſſe kaldes Carws. Forfatteren troer man har betient ſig af dem til Altene for at ofre til hans Apollo, og søger af dette Ord at udlede det Græckſke *Καρυειος*, ſom man finder blant Apolls ejutheta. — Ser og tyvende Brev: Skrift hos Irlanderne; Taible Silna; Pergament; Uede bliver ikke tvivlsom ved de forſte. Hiſtorieſkriveres Fabler; Biſkop Gipſons Fortælling om en Irrelandſk Harpeſpiller; Statsbetiente ved Monarchens Hoff; Mauſoleer; Kathſ; har ikke ſin Oprindelse fra de Danſke. Ved Skrift hos Ir- lãnderne forſtaaer Forfatteren deres ældſte Skrift, denne ſkæde paa Træ-Tavler, hvilke man kaldte Taible Silna, ſi- den efter ſkrev man paa Pergament. I dette Brev fortælles en artig Anekdote om de Irrelandſke Warders mundtlige Sange, der tiener meget til at beſtyrke deres Troeværdig- hed. En blind Harpeſpiller ſang til ſit Inſtrument en Ir- landſk Sang, hvilken Biſkoppen af Derry nyſgierrig efter Indholdet lod overſætte i Engeliſk. Indholdet var, at der paa et viſt Sted laae en forunderlig Kiempes Liig begravet, paa hvis Bryſt ſkulde findes en bred Plade af ſtiert Guld, og paa Fingrene Niinge af ſamme Metal. Biſkoppen havde Lyſt at erfare, om Fortællingen var rigtig, Han lod Stedet opgrave, og man fandt virkelig Legemet af et Menneſke, dog af ſædvanlig Størrelſe. Legemet var ſalden i Afke, men der fandtes endnu en Guldplade, ſom man kunde ſee havde ſat paa Bryſtet, Ringene kunde man ikke finde. Irlander- ne har endnu tilovers en gammel poetiſk Fortegnelse paa de- res Monarchs Hofbetientere; den rækker til det tredie Secu- lum og altsaa endnu til Hedenskab. Blant diſſe Betiente- re findes en Dikter, en Muſikus og en Antiqvarier, hvil- ken ſidſtes Arbeide beſtod i at holde Bog over Kongernes Slægt-Regiſter og hele Familie. — Næſts ere cirkefor- mige

mige Forstaaelsesninger paa Epidfen af Høvene forsynede med en to a tre Graver; disse holdes i Almindelighed for at være opkastede af de Danske, men Forfatteren nægter dette, fordi man finder dem nævnedes i den hellige Patricius's Levnet, og altsaa nogle Aarhundrede før de Dancks Indfald i Irland. — Syv og tyvende Brev: Tractaterne ved Limmerick, brudte af Dronning Anna; Love imod de Romersk-catholske, burde efter Staatsklogskab og Billighed at igientalides; En mærkværdig Beslutning af Titular-Bisperne; en Eed. Ved Tractaterne ved Limmerick blev tilstaaet de Romersk-catholske en fuldkommen Religions-Friede og fuldkommen Sikkerhed fra al Foruroligelse for Religionens Skyld. Kong Wilhelm iagttog fuldkommen disse Artikler, men Dronning Anna hans Thronfølger overtraad dem aldeles. Siden den Tid har Catholikernes Tilstand i Irland været overmaade slet. Man kan slutte sig til den af et Par Love, udgivne mod Papisterne, hvilke Forfatteren anfører. Een af dem indeholder: at naar en Papist er Eier af en Hest, der er halvtresindstyve eller hundrede Pund værd, saa kan en Protestant tilegne sig den, naar han blot betaler Eyermanden fem Pund for den. I Kraft af en anden Lov kan en Søn sige til sin Fader: naar I ikke vil give mig saa mange Penge, som jeg behøver, saa vil jeg angive Jer, og komme til at arve alt Jer Gods, baade mod Jeres og min ældste Broders Billie, til hvilken I har testamenteret det altsammen. Disse Love synes meget haarde, og Forfatteren ivrer med Ret over, at Parlamentet endnu ikke har affkasset dem. For nogle Aar siden besluttede Erkebispem i Narbonne, at giøre et Forsøg til Papisternes Beste i Irland, han ansøgte i den Hensigt nogle af de fornemste Parlaments-Lemmer i begge Huuse, og formaaede Titular-Primasen (saa kaldes den catholske Geistligheds Overhoved i Irland) at sammenkalde Bisperne til et Concilium for at overlægge Midler til at vise Regjeringen overbevissende Prøver paa deres Troeskab. Ingen af Bisperne nægtede at aflægge Troeskabs-Eeden, men det narbonnske Parties Fordring, udtrykkelig at affværge Pave's Overherredømme i verdslige Ting, blev af den tredie Deel af Bisperne forkastet. — Otte og tyvende Brev: Forsmoore; deres Nytte; Menagh; Algerdyrkingen lever op igjen; Modrenny; Bier; Athlounis Beleiring; Spaadom.

dom. Athlone er et Slot ſom 1641 udholdt en Beleiring af ſex Maaneder. I ſamme Krig forefaldt en afgjørende Trefning ved Rathconal, en Paſſ, der har ſit Navn efter den Canal, ſom er ſaa berømt i Oſſians Sange, men Stedet er endnu mere berømt ved en gammel Prophetie, der ſagde, at der paa dette Sted ſkulde holdes en Trefning mellem Engellænderne og Irrelænderne, og at det Partie, ſom vandt, og ſkulde faae Magt over Irreland ſelv. Slaget blev holdet, og ſikent baade Mængden af Folk og Stedets Beliggenhed var til Irrelændernes Fordeel, ſaa vandt dog Engellænderne. — Ni og tyvende Brev: Fri: Skolen; uvirkſomme Midler til at omvende Papifter; Kong Jacob den anden; Irrelandske Troppers Mod i og uden Landet; Spaadom; Overtroe. Irrelænderne, anmærker Forfatteren er ikke Huiſet Stuart ſaa meget hengivne, ſom man i Ulmindelighed troer, iſær tale de ofte med Forbittrelſe om Jacob den anden. Han kaldte Irrelænderne Eujoner, og ſagde: at alting blev tabt i Slaget ved Boyne ved deres Forſeelfe, endſkiønt han ſelv var den førſte, ſom i dette Slag begav ſig paa Flugten. Dette kan Irrelænderne aldrig glemme ham, de har endog af denne Narſag givet ham et Dge-Navn, der i deres Sprog er eet af de værſte Skields-Ord, og betyder den ſtørſte Feiheid. Forfatteren forſvarer Irrelændernes Mod, iſær mod Voltaire, der har anført Irrelænderne blant de Nationer, der ſyntes at være ſkabt til at leve i Underkaſtelfe, endſkiønt han dog tilſtaaer deres Soldater den Ære, at de føre ſig vel op i fremmed Tienefte. Man fortæller adſkillige forunderlige Hiſtorier om Irrelændernes Overtroe, i Henſeende til Spaadomme, og den ſidſte Krigs Hiſtorieſkriver fortæller adſkillige beſynderlige Exempler paa diſſe Spaadommets Opfyldelſe. Troen paa Hæve gaaer ikke meget i Svang i Irreland; men i dets Sted mere Troen paa Underjordiske. Alle Skandſer og Høye ſom ere tilovers af Alderdommen, anſees af Irrelænderne ſom Steder, hvor de anſeeligſte Underjordiske ſamles i Maanſkin, og en Bonde tager ſig vel vare, for at ſætte ſin Skuffe fra ſig paa noget af diſſe hellige Steder. — Trediyte Brev: Trefningen ved Boyne og Ughrim; Spencers og Shakespears Vidnesbyrd; Lord Roſcommon; Anekdoter om Doktor Goldſmith. Doktor Goldſmith var i ſin Ungdom udfat for adſkillige Vidervær-

digheder, da han første Gang reiste til Engelland, var han saa nødtrængende, at han gierne havde modtaget et Hører-Embedet i en Landsbye Skole, hvis han havde kunnet bekomme det. Men Skolemesteren gjorde sig Betænkning om at antage ham uden Vidnesbyrd om hans forrige Levnet. Goldsmith gav ham Anviisning paa sin Foresatte i Collegio, Dr. Radcliffe, men som han ikke skittede om at opnaae Hører-Embedet, men havde allene i Sinde at afhielpe sin nærværende Mangel, skrev han tillige med samme Post et andet Brev til Radcliffe, hvori han bad ham indstændigen, ikke at besvare Skolemesterens Brev. Radcliffe svævede ham, og paa denne Maade slap den arme Goldsmith ud af sin nærværende Nød, og kunde opholde Livet, skisnt elendig nok, saa længe som hans Prøveaandeder varede. — Et og tredivte Brev: Reisevogne, Levellers i Engelland; White-Bons; Man har ikke gjort det ringeste for at afhielpe deres Misfornsielse; Bøndergaardenes Monopolium; de af Sir Davies ansførte Grunde gielde endnu. Forfatteren gjør det Spørgsmaal, hvad kan være Aarsag til, at i Steden for Sagerne i Irland daglig skulde forbedre sig, alt alligevel nærmer sig til at gjøre dette Land jo mere og mere blottet for Mennesker? At Indvaanerne her enten vanker omkring i Melancholie og uvirksom Nødlidighed, eller og ved nattelige Voldsomheder stræber blindt hen at tilrive sig Naturens Rettigheder? Folket selv er af Naturen ikke grusomt, men Forfatteren troer, Aarsagen til til denne Opførsel maa søges i en Stats-Feil. Fornemmelig er det een af Aarsagerne, at Regjeringen seer igiennem Fingre med nogle Saaes Gierrighed, den benytter sig af saa meget til Agerdyrkning tienlig Jord, blot til Fællede for deres Creature; dette foraarsager ikke allene Mangel og Leddigang, men er og Aarsag til de natlige Voldsomheder, som begaaes af de saa kaldede White-Bons (hvide Dreng). Disse har bekommet dette Navn, fordi de om Natten trække hvide Skiorter over deres Klæder, i denne Dragt nedrive de Gierderne om de almindelige Fællede, og begaae adskillige Uordener. Naar de paagribes, lader man dem henrette, men Regjeringen har endnu aldrig sat nogen Commission til at undersøge Aarsagerne til denne Opførsel, dette gjorde den dog i Engelland, da der i dette Rige af samme Aarsager skeede Oprør. Man har villet tro,

at Pavedømmet havde givet Oprindelse til disse Uroeligheder, men uden at man er i Stand til at bevise dette Foregivende. En anden Aarsag til Irlands slette Tilstand, er Mangel paa borgerlig Politie. Irreländerne nyde indtil denne Dag ikke den fuldkomne Frihed af de engelske Love, endskjønt de endnu ikke længere anses for Engellands Fiender, som en Tid lang efter den første Erobring, saa blive de dog i mange Henseender betragtede som Fremmede. Og de romersk-catholiske, der udgjøre en stor Deel af Folket, kan aldrig blive Regjeringens ivrige Venner, saa længe denne nægter dem sit Venskab og sin Beskyttelse. — To og tredivte Brev: Geistlighedens beklagelige Tilstand; ubillig og daarlig Boteren i Underhuuset imod Græstienden; Nødvendigheden af en Agerlov; Exempler af Engelland; Forskiel imellem Dackboys, Steelboys og Whiteboys. I Syden og Besten af Landet, hvor Arbeids-Driften, og sølgelig Befolkningen bliver paa alle Maader affrækket, er Præsternes Situation meer at beklage end at misunde. Den egentlige Aarsag til Opstanden af Whiteboys var følgende: nogle Godseiere i Wynster forpagtede deres Jorde bort til smaa Huuseiere langt over deres Bærdie, og, for at lette dem Byrden, tilstode de deres Forpagtere Fælleder: siden indhegnede de, imod al Accord, disse Fælleder, og betog deres fattige Forpagtere det eneste Middel til at gjøre deres Haandtering taalelig. For uvidende til at skulde kiende Lovene, for fattige til at taale Omkostningerne, toge de deres Tilflugt til Boldsomhed. Disse Oprørere begynde at lade Geistligheden sæle deres Hævn. Godseierne og Nvægghandlerne, for ikke at lide med, saae igien-nem Fingre med, at Kirken forsaldt. Paa nogle Steder taale de ikke at Præsten medbringer sig en Hielper til at indsamle Tienden; og er nogen saa dristig at han vil hielpe, saa vover han at miste baade Dren og Næse. Paa andre Steder nægte de reent ud at nyde de Afgifter som Loven bestemmer, og overalt betale de med Knur og Fortrædelighed; saa Geistlighedens Tilstand er i denne Provinds meget beklagelig. En anden Aarsag dertil er og, at Græstienden er Geistligheden fratagen ved en Parlaments Slutning. Dette er og en Aarsag til Agerdyrkingens slette Drixt; thi Græstienden var som en udsat Præmie paa Mark-Dyrkingen, i det den var et Paalæg paa Græsmarkerne. Her var for-

medelst de mange Græsmarker, Fæhandlerne bruge, og da den første Jordeier er fraværende, den anden er Fæhandler eller Opkøber, og Agermanden er ved det tredje og under tiden siede Trin borte fra den egentlige Eiendoms Herre, en Agerlov nødvendig, som forbød at eie flere end et vist Antal af Ager, naar ikke Halvdeelen, eller Trediedeelen, eller en siede Deel blev pløjet. — Tre og tredivte Brev: Indvending mod Tolerance besvaret; Stadtholdernes Gierrighed og Tyrani; Sammenligning mellem det Irriiske og franske Blodbad; Sir William Petty's mærkværdige Ord. Forfatteren beviser her af Historien, at de Romerskatholske ikke har været tilstaaet den frie Religionsøvelse, som de engelske Skribentere have vildet indbilde deres Læsere; og fremsetter hvor ubilligt, uretfærdigt, ja umenneskeligt hine Religions Tilhængere ere blevne medfarne i Irriland. — Fire og tredivte Brev: Irrilands Tilstand af Moliueux; Lovgivelsen er ganske forskiellig fra den engelske; Willer og deres Hovedindhold; fuldkommen at kunde forene begge Der; det beste Raad mod Handelens Aftagelse i Engelland, beviist af de engelske Skribentere om Handelen. — Fem og tredivte Brev: Berøfsidige Fordeele, som kunde opstaae af en Stats- og Handels-Forening imellem Storbrittannien og Irriland. Sex og tredivte Brev: Engellands Indvendinger imod Foreningen besvarede. — Syv og tredivte Brev: Irrilands Indvendinger mod den samme undersøgte. — Otte og tredivte Brev: Climanes physiske Undersøgelse; i Irriland er Aaret igiennem meer Heede end i Engelland; Tørvemoser skader ikke Lusten. — Ni og tredivte Brev: Insula Sacrosancta; lærde Mænd fra femte til ottende Aarhundrede; forskiellige Skytshellige Grevskaber i Irriland. Der har været en Tid, da Irriland var meget frugtbar paa lærde Mænd. Det roses som Lærdommens Marked af Beda, og ved Carl den Stores Tid, siger den yngre Scaliger, og to hundrede Aar derefter, vare næsten alle Lærde af Irriland. De første Professorer ved Universitetet i Paris vare Irriender, og Kong Alfred i Engelland kaldte fra samme Irriland Professorer til sit nyelig stiftede Collegium i Oxford. — Fyrgetyvende Brev: Spencers Spørgsmaal; Irriland skildret af Hume; Besvarelse; Svar til Spencers; Antal paa dem som i Irriland og Engelland lægge sig efter Studeringer; stor U-

lighed; Provincialregiering; en Gift for Videnskaberne. Een og fyrgetyvende Brev: Mathematiker; Philosopher; Antiquarier; Chronologer; Miscellan-Skribentere. — To og fyrgetyvende Brev: De gamle Darders Charakter; en Prøve af *O Quivè*, Digter til *O Nial*; dramatiske Skribentere; Doktor Goldsmiths Gravskrift. — Tre og fyrgetyvende Brev: Malere; Billedhuggere; Betragtninger. — Fire og fyrgetyvende Brev: Musici; Wallisisk og Skottisk Musik kommer fra Irland. — Fem og fyrgetyvende Brev: Talere i Parlamentet, o. s. v. Tillæg til attende Brev, som indeholder en Efterretning om gamle Sielenheder, som ere fundne i et lidet Morads ved Cullen. — Fors. har i disse Breve viist sig som en opmærksom Rejsende, og ved sine Undersøggelser givet Læserne en nysigtigere og rigtigere Kundskab om Irland, end de forrige Skribentere i samme Materie har givet. Vel har meget af det optegnede været før bekiendt, men dog er det øvrige tilstrækkeligt til at gjøre Læserne tilfreds med at have anvendt Tid paa Bogens Giennemlæsning.

Halle.

Leben des Herrn von Voltaire &c., nebst der Anzeige seiner vornehmsten Schriften, 1778, stor 9 Ark 8.

Man finder ikke her alt, hvad man forventer af Titelen. Siden hans Ophold i Berlin finder man snart intet om ham, undtagen hans Strid med Mauvertuis og hans Undvigelse fra denne Stad, hans Privat-Levnet paa Landet, hans Fejver for nogle der bleve Intolerantsens Offere, og et Par Ord om hans Endeligt. Af hans Skrifter berøres, og endda løselig, kun hans Skuespil.

Trykfeil i No. 39.

S. 612. L. 2. *hN Nh* l. *Nh hN*. S. 614. L. 8. Siæl-landsk l. Sællandsk. I No. 40. S. 625. L. 7. Slutning af *Hagiographa* l. Slutningen af Recensionen over *Hagiographa*. S. 630. L. 9. forr l. for. I No. 41. S. 645. L. 30. Aarsag til Synden l. Aarsag til Synderes Sorg over Syndere. S. 648. L. 17. *errari* l. *errori*.

K i ø b e n h a v n s k e

Nye Efterretninger

om

Lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 22de Octobr. 1779.

August Hermann Niemeyers Bibelske Charakteristik.

Af det Tydske oversat efter den anden forbedrede og for-
meerte Udgave ved Mag. Jens Bech, Sogne-Præst for
Wallekilde og Hørve Meenigheder i Sieland. Første Deel.
Kjøbenhavn, 1779. Trykt paa Gyldendals Forlag.
602 S. foruden Fortaler og Register i stor 8vo. Prisen
er 8 Rtl.

Med stor Barme er dette Hr. Niemeyers Verk blevet
anpræist baade i udenlandske og vore Journaler, men
at det og forciener al den Berømmelse, det har faaet, maa
enhver tilstaae, som enten har læst eller vil læse det. Bær-
sigt var det altsaa til at oversættes i vort Sprog for almin-
deligere Nyttens Skyld, og her have vi for det første noget
af det Heele. Hvad der har bevæget Hr. Forlaggeren eller
Hr. Oversætterten til at forandre Originalens Deele, er ikke
leven bekiendtgjort. Det, som i Originalen er den anden
Deel, er i Oversættelsen den første, og af alting lader det sig
lutte, at den første Deel af den tydske Udgave vil i det Dan-
ske blive een af de allersidste. Vi havde slet intet imod denne
Forandring at erindre, dersom Grunden dertil enten i Sub-
scriptions-Planen eller i Hr. Bechs Forerindring var bleven
indsøgt, men paa begge Stederne have vi søgt den forgieves.
Skal Tids-Ordenen, som vi formode, have forvoldet dette
Ombytte, saa kan Charakteren af Christus, som Hr. Bech

dog ſkriver i ſin Erindring, ikke blive Indholdet af den ſidſte Deel; thi Chriſtus levede jo førend mange af de Perſoner, ſom Originalens første Deel handlede om. Læſere vente en almindelig Overeensſtemmelse imellem et Original-Berk og dets Overſættelse, med mindre hiint trænger til Forbedring og denne kan hjælpe det, eller og Forfatteren har været ſaa uordentlig, at han har ſat det først i ſit Skrift, ſom ikke kan forſtaaes uden ved Hielp af det følgende; men i et Berk, hvoraf enhver Deel udgør noget heelt og hvori den ene Deel ikke beroer paa den anden, burde Overſættelsen i vore Tanker enten ganſke følge ſin Forfatter baade i Ting og Orden, eller og i det mindſte angive antagelige Grunde for ſin Afvigelse. Vi kan ſpore Umagen med at anmeldte Indholdet af nærværende Overſættelses første Deel, da det omſtændelig nok er anmeldt i Recenſionen af Originalens anden Deel. See diſſe Eſterretninger for Aaret 1777. II. Hæfte S. 764. Vi har altsaa kun Overſættelsen at bedømme. Denne er meget troe og tillige temmelig ſtiv. Til en Prøve forelægge vi først et lidet Stykke i ſin Sammenhæng med Texten ved Siden, derpaa vil vi levere nogle ſmaa Beviſer, tage hiſt og her, for videre at gotgiøre vor Dom:

Charakteriſtik der Bibel von Aug. Hermann Niemeyer. Zweyter Theil. Verbesserte und vermehrte Auflage. S. 191.

„Je weiter wir in der bi-
 „bliſchen Geſchichte kommen,
 „deſto mehr müſſen wir ge-
 „wiſſe uns gemein gewordne
 „Grundsätze vergeſſen, und
 „die Charakter der vorkom-
 „menden Perſonen als Na-
 „tional-Charakter anſehn, die
 „in tauſend Fällen ganz an-
 „ders gehandelt haben wär-
 „den, wenn ſie unter einem
 „andern Volk und in andern
 „Ländern gelebt hätten, als
 „unter der Nation und dem

Aug. Hermann Niemeyers bi-
 belſke Charakteriſtik, af det
 Tydſke overſat eſter den an-
 den forbedrede og formeerte
 Udgave ved Hr. Bech. Før-
 ſte Deel. S. 205.

„Jo videre vi komme i
 „den bibelſke Hiſtorie, deſto-
 „meer maa vi forglemme viſſe
 „Grundsætninger, ſom ere
 „blevne os ſædvanlige, og
 „betragte de forekommende
 „Perſoners Charakterer ſom
 „National-Charakterer, der
 „ſkulde i tuſende Tilfælde ha-
 „ve handlet ganſke anderle-
 „des, derſom de havde levet
 „blant et andet Folk og i an-
 „dre Lande; end blant den

„Him-

„Naz

„Himmelsstrich, da sie nun
 „wirklich lebten. Wir dür-
 „fen auch nicht vergessen,
 „das, wenn die Denkungs-
 „art im Ganzen und die ein-
 „zelnen Begriffe sich auf der
 „einen Seite verfeinern,
 „(wie langsam und stufen-
 „weise es auch immer gesche-
 „hen mag,) auf der andern
 „durch die Vermehrung des
 „menschlichen Geschlechts,
 „durch die Fortpflanzung
 „mancher weniger edlen und
 „guten Triebe oder Gewohn-
 „heiten, durch das Gewöh-
 „nen an manche rohe Sitten,
 „welches alles nach und nach
 „in Charakterzüge übergehen
 „kann, die Sinnlichkeit nicht
 „sowohl ab- als zunehmen,
 „und daher die Tugend der in
 „einem solchen Zeitalter besten
 „Männer gar viel von ihrem
 „reinen geistigen Licht ver-
 „liehren mußte.“

„Nation og under det Him-
 „melstrøg, hvor de nu vir-
 „kelig levede. Vi maa ei
 „heller forglemme, at, om
 „Lænkemaaden i det Heele og
 „de enkelte Begreber paa den
 „ene Side maatte forfines
 „(i hvor langsomt og grad-
 „viis det endog maa være
 „steet) maatte paa den anden
 „Side ved det menneskelige
 „Kions Formerelse, ved man-
 „ge lidet ædle og gode Drif-
 „ters eller Sædvaners For-
 „plantelse, ved Tilvænnelsen
 „til mange raa Sæder, hvil-
 „ket alt kan lide efter lide
 „gaae over til Charakter-
 „træk, Sandseligheden ikke
 „saa meget af- som tiltage,
 „og derover Dyden hos de i
 „saadan en Tids Alder beste
 „Mænd tabe særdeles meget
 „af dens reene aandige Lys.“

Nu nogle smaa Prøver: Side 50 Richterblid, Dommer-
 Die. S. 34 Beobachter des Menschen, der die Geschichte
 der Menschheit studiren möchte; Menschets Ugtpaagiver,
 som ønskede, at studere Menschhedens Historie. S. 37
 findes to Gange dette underlige Ord: modsigendeladende.
 S. 38 da Athen und Rom schon zu einer Grösse gediehen wa-
 ren; da Athenen og Rom allerede vare opvorne til en Stor-
 jed; hvorfor ikke det almindelige: vare komne til en Hsids?
 S. 39 merkelig tungere giorte Skiebne. S. 41 Sie sagen
 iur allzuselten, worin sie eigentlich gut, worin treu und
 umgekehrt waren; De sigte kuns for sielden, hvor i de egent-
 lig vare gode, hvor i de vare troe og omvendt. Ibid. zu
 wenig anschaulicher charakteristischer Unterschied; en for lidet
 ieffuelig karakteristisk Forskiel. S. 48 einen Weg, darauf

vir mannigfaltig irren könnten: en Bei, hvorpaa vi kunde mangfoldigen vildfare. S. 65 zu jeder Ausbildung fähig; skicket til enhver Uddannelse. S. 69 Der Ausspruch des Vaters der Menschen: „Nun ist es doch Bein von meinem Gebein, und Fleisch von meinem Fleische,“ ist eine gewisse überströmende Empfindung der Verwunderung und Freude, die einiges Nachdenken über sich und die Frau ausdrückt, das man dem Adam ganz absprechen will. Det Ud-sagn af Menneskenes Fader: „Nu er det dog Been af mine Been og Kød af mit Kød,“ er en vis overstrømmende Følelse af Forundring og Glæde, som udtrykker nogen Estertænkning over sig og Qvinden, Estertænkning, som man ganske vil fradømme Adam; hvorfors det Ord: Estertænkning, som just ikke er smukt, igientages i Oversættelsen, da det kun findes engang i Originalen, see vi ikke. Det vilde blive for vidtløftigt at udtegne flere Steder og hele Ber-fet igiennem at følge Hr. Oversættereren. Det her anførte kan og være nok til at sætte vore Læsere i Stand til at bedømme Værdien af Hr. Bechs Arbeide, men ogsaa bede vi, at man ikke vil glemme at tage de med saadant et Arbeide foreenede store Vanskeligheder i Betragtning; thi „Originalen“ er, som Hr. B. skriver i sin Erindring, ikke af den letteste at fordanske: Forsatterens Skrivemaade er skøn, men tillige kort og presset, og ofte maa han søge efter Ord for at udtrykke sine Ideer. Bed et saadant Skrifts Oversættelse løber man lettelig Fare, enten at bortgive af Skønhederne, eller blive ujevn i Stilen, eller blive Sproget „og dets Genie utroe.“

Communion-Bog til almindelig Opbyggelse. Kisebenhavn, 1779. Trykt hos M. Hallager, paa Rosen-gaarden No. 115. 144 S. i stor 8vo. Koster indheftet 1 Mk. 8 Sk. paa Tryk-Papir, og 2 Mk. paa Skivpapir.

Hr. Mag. Peder Olrog, Sogne-Præst for Naglebye Meenighed paa Amager, som er Forsatter til dette smukke og grundige Skrift, skriver i Fortalen om Freseniusses Communion-Bog, at den unegtelig fortjener et Sted i en Præstes Bogsamling, og vi troe, at ingen gjør ilde i at sætte Hr. Olrogs ved Siden af den, da den ene ganske vist ikke gjør den anden usornøden. Under nærværende Bogs Ud-ar-

beidelse har Hr. Forfatteren haft nogen Hensigt baade til den
 nye nævnte og Beyer's ret opbyggelige Communion-Bog;
 deraf kommer det, at han ikke udsørlig handler om Selv-
 Prøvelsen efter Buddene, ikke heller foreskriver mange Bøn-
 ner til Communikanterens Brug. Efter en kort Indledning,
 hvor i vises, at Oprigtighed er den allernødvendigste Egen-
 skab hos en Kommunikant, følger Skriftet selv indeelt i 3de
 Kapitler, hvortil er søiet et Anhang, som indeholder deels
 gudelige Betragtninger under Titel af Hielp til Selvprøvelsen
 eller christelige Communikanterens gudelige Sindsbevægelser,
 deels nogle faa aanderige og udsøgte Psalmer. Det første
 Kapitel forklarer det rette Begreb om **HErrens Nadvere**,
 og her handles 1) om dens Navne, da den kaldes Alterens
 Sakramente, **HErrens Nadvere**, **HErrens Bord**, **Communion**
 eller **Samsfund**, **Jesu Ihukommelses Maaltid**. 2) **Om**
dens Stifter, som er vor **HErre Jesus Christus**. 3) **Om**
Tiden, da den blev indsat, som var **Jesu sidste Leve-**
Nat. 4) **Om det**, som nydes i **Nadveren**, nemlig
Jesu Legeme og Blod foreenet med Brød og Vin, og her
 vises meget vel, skjønt i Korthed, at hverken Papisternes
 Forvandlings-System ikke heller de Reformeertes Betydnings-
 Lære fortjene at antages, men at vor Kirke har gode Grunde
 for sin Troe i denne Sag, da baade alle tre Evangelister og
 Paulus ere eenige i at anføre **Jesu Ord** saaledes: det er
 mit Legeme, det er mit Blod, og Paulus desuden tydelig
 nok stadfæster Foreenings-Læren ei allene i **Cor. X. 16.** men
 og i **Cor. XI. 27. 29.** 5) **Om Hensigten med HErrens**
Nadvere, som er det aandelige Livs Vedligeholdelse og Be-
 styrkelse. 6) **Om det**, som egentlig angaaer dette Sa-
 kramentes Forretning. Her tales korteligen om Nytten
 af Sang, Præken og Bøn, i sær vises, hvad Tanker en
 Christen gjør sig, medens Præsten affynger **HErrens Bøn** og
Indstiftelsens Ord; endelig forestilles Skriftemaals Vigtig-
 hed, da dets Forsømmelse eller Foragt er Synd mod **Gud**,
 mod **Næsten** og mod os selv; betiener man sig rettelig deraf,
 da medfører det en dobbelt Nytte; thi baade erindres man
 om de vigtigste Sandheder, og man faaer, som Bodfærdige,
 guddommelig Forsikring om Syndernes Forladelse. — Det
 andet Kapitel affhandler **Communikanterens Pligter**. 1)
 At prøve sig selv, hvortil hører først næie at randsage,

om man kiender Syndens Affkyelighed og Fordømmelighed, ſaa man ſørger rettelig over ſine egne Synder; dernæſt at eſtertænke, om man af Hiertet troer paa Jeſum, og ſøger alle ſine Synders Forladdeſe hos Gud ved ham. Begge Deele forklares nyere og udførligere; Hr. Forfatteren tager ſine Læſere ligesom ved Haanden og fører dem for Speilet, for at viſe dem, baade hvorledes det ſeer ud og hvorledes det bør ſee ud med dem. 2) At ihukomme Jeſum, eller at erindre ſig Jeſu Levnet, Lidelſer og Forſonings Død paa Korſet, hans Lærdomme, hans Exempel, og endelig hans Herlighed. 3) At forkynde Herrens Død, indtil han kommer; det er: at tænke, tale og leve chriſteligt ved at afſøe fra Synden og leve i Retfærdighed, ikke for en kort Tid, men med Beſtandighed. — Det tredie Kapitel indeholder Formaning og Opmuntringer. 1) Erindringer til dem, ſom aldrig eller dog meget ſielden communicere. Her tales førſt til dem, ſom ikke troe den chriſtelige Religions Sandhed, og derfor enten indfinde ſig ved Nødverden af verdſlige Aarſager, eller og blive aldeles borte; dernæſt til dem, ſom ikke communicere, fordi de leve i aabenbare Synder, og frygte altsaa med Rette for at æde og drikke ſig ſelv Dømmen; fremdeles til dem, der i høi Grad ere jordisk ſindede, og anføre deres mangfoldige verdſlige Forretninger ſom tilſtræktelig Undſkyldning; derpaa til dem, ſom blive borte af Stolthed, og enten tænke, at de ei behøve Sakramentet, eller og undſkyldte deres Udeblivelse deels med de Perſoners Uværdighed, af hvis Haand de ſkulle modtage det, deels med deres, ſom tillige med dem nyde det; endelig til dem, ſom holde ſig derfra for egen Uværdigheds Skyld, uagtet intet er dem ſaa kiert, ſom at giøre Guds Villie. 2) Erindringer til dem, ſom gaae til Herrens Bord ifkun for Sædvanes Skyld. Førſt forelægges diſſe det Spørſmaal: Om det er nok, at man forretter en Ting, uden det ſkeer paa den rette Maade? dernæſt bedes de for Guds Skyld at eſtertænke, hvor ſtor deres Forbrydelse er, og hvor ſtor deres Straf vil blive, derſom de ikke ſtrar lade ſig omvende. 3) Opmuntringer til dem, ſom har den redegligſte Henſigt med dette vigtigſte Foretagende. Her tales til de Ypperlige paa Jorden, til Værdigheds Perſoner, Herrer og Fædre, til Studerende, til eenfoldige men oprigtige

tige Christne, til de Unge, til de Gamle, til de Lykkelige, til dem, Verden kalder Ulykkelige, og tilsidst til Syge og Døende. — Vi have læst det alt med Fornøielse og Opbyggelse, og spaae sikkert de beste Virkninger af dette Skrifs Læsning for Mængden, naar den foretages i det rette Dømerke. Nogle vil henlegge det bedre oplyste, mere opvakte og mindre raadville end tilforn; andre vil finde sig trøstede, styrkede og fulde af hellige Følelser, og det vil maaskee aabne Dørene paa dem, hos hvilke man mindst venter det. Hr. Olrogs alvorlige, men tillige venlige og rørende Tone vil ikke blive uden Indtryk. Vi ønske ham al den Frugt af hans Arbeide og Løn for hans Gavne-Lyst, som han selv har sigtet til, men vi ønske ham og Tid og Kræfter til at nytte det Almindelige ved flere saadanne opbyggelige Skrifter.

Braunschweig.

Untersuchung der göttlichen Sendungen Johannis des Täufers und Jesu Christi. Von Wilhelm Bell, Mitglied des Magdalenen-Collegium zu Cambridge. — Aus dem Englischen überseht. Mit Anmerkungen und einem Anhang von Heinrich Philipp Conrad Henke, öffentl. aufferordentl. Professor der Theologie auf der Julius-Carls Universität zu Helmstädt. Im Verlag der Fürstl. Waisenhaus-Buchhandlung. 1779. 354 S. i stor 8vo. Koster 5 Mk.

Den Wolfenbyttelske Fragmentfriver, eller Udgiveren af det forargelige Skrift: Von dem Zwecke Jesu und seiner Jünger, har givet Anledning til denne Oversættelse. William Bell udgav 1761. sit Skrift i London under denne Titel: An Inquiry into the divine missions of John de Baptist and Jesus Christ; so far as they can be proved from the circumstances of their births and their connection with each other, hvor i han, for at bevise Jesu Lørdoms Sandhed, gotgiver baade Johannis den Døberes og Jesu guddommelige Sendelse. Han viser, at alle de forunderlige Omstændigheder ved Johannis Fødsel, som berettes af Evangelisterne, ere af den Bestaenhed, at de meget vanskelig kunde opdigtes, hverken efter Johannis Død, eller medens han levede, og at man maatte antage de stærste Uri-

meligheder, naar man vilde foregive, at Johannes eller hans Forældre selv havde opdigtet den hele Historie. Dersom da de underfulde Omstændigheder ved hans Fødsel bære Sandhedens Præg, saa var Døberen, denne blant Jøderne høitagrede og i mange Henseender høist merkværdige Person, ustridig et guddommeligt Sendebud, og just han udgiver sig selv for at være Jesu Forløber, og Jesum for at være den sande Messias, hvis Tilkommelse han skulde forkynde. Hermed forbinder Hr. Bell de underfulde Omstændigheder ved Jesu Fødsel, og viser, at disse lige saa lidet kan adgives for opdigtede, med mindre man vil forsælde til de største Urimeligheder. — Dette Collateral-Beviis for Christendommens Sandhed er meget grundigen og fuldstændigen udført, og Hr. Senke vover at opfordre Fragmentskriveren til at tilintetgøre det, om han kan, eller i Mangel heraf at ansee det som en fuldkommen Retfærdiggjørelse for Johannes den Døberes Charakter, imod hvilken han har funden for godt at udspøye saa bittere og ugrundede Bebrejdelser. Bells Foredrag er vidtløstigt og udsvævende, derfor har Oversætteren, hvor det lod sig gøre, taget sig den Frihed, at berigtige hans Udtryk, afkorte unyttige Ligtægelses, og undertiden at sætte et og andet ind for at give det Heele større Bestemthed og Tydelighed. Oversættelsen er altsaa intet mindre end flavisk, og den lader sig heel igiennem meget vel læse. Hr. Senkes Anmerkninger ere kun faa, men alle smukke og passende. I det tilføiede Uhang gaaer han nærmere løs paa Fragmentskriveren, og viser det Ugrundede i alle hans Beskyldninger.

Johann David Michaelis deutsche Uebersetzung des Alten Testaments, mit Anmerkungen für Ungelehrte. Der siebende Theil welcher die Sprüche und dem Prediger Salomons enthält. Mit Schweizerischen und andern gnädigen Privilegiis. Göttingen, im Verlag der Wittwe Vandenhoeck 1778. Oversættelsen 94 Sider. Anmerkningerne 164 S. Titel og Fortale 3 Bl. i 4to. Koster 5 Mk. — Der neunte Theil welcher die Weissagungen und Klagelieder Jeremia enthält. Oversættelsen 152 S. Anmerk. 186 S. og Titel-Blad. Koster 1 Rdlr. — Der achte Theil welcher die Weissagun-

gen Jesaiâ enthält. Erste Hälfte von I. zum XXXIX. Capitel. 1779. Overs. 74 S. Anmerk. 192 S. Titel og Fortale $\frac{1}{2}$ Ark. Koster 5 Mk. (formodentlig).

Uden lang Ophold ere disse Dele efter Forfatterens Løfte (See Esterr. forrige Aar 1ste Hæfte S. 446.) udkomne, og det i den Orden, som de her staae antegnede. Hr. Nidderen anseer Salomons Ordsprog for at være Hovedkilden til den bibelske Sadelære, og mener, at Apostlerne bekræfte det ved ofte at bruge Steder af denne Bog i deres Breve. Den bestaaer af tvende Hoveddele. De første 9 Capitler ere af et sammenhængende Indhold. Med det 10 Capitel begynder den anden Deel, som bestaaer af enkelte Ordsprog, der sielden have nogen Forbindelse med hinanden. Nu seer man vel bedre end Hr. Brabrand, (S. foran S. 611.) hvorfor det 10 Cap. begynder med en nye Titel. Da vore Læsere nyligen (i N. 39.) have seet en Prøve af Hr. Brabrand's danske Oversættelse, saa vil det ikke være dem ubehageligt her at finde den Michæeliske af samme Sted. Ordsp. XII.

14. „ Die Fruchte seiner Reden genießt der Mann,
„ Und was seine Hände verdient haben, wird ihm nicht ausbleiben.
15. „ Der Weg des Thoren kommt ihm richtig vor,
„ Der Weise hört anderer Rath.
16. „ Der Unverständige läßt seinen Gram öffentlich merken
„ Der Kluge hält den angethanen Schimpf geheim.
17. „ Der zur Wahrheit gewöhnte zeigt die Wahrheit an,
„ Der falsche Zunge redet Betrug.
18. „ Der eine spielt mit Dolch und Degen,
„ Aber der Mund des Weisen heilet Wunden.
19. „ Wahrheit bleibt auf immer,
„ Dem Lügner wird auf einen Augenblick geglaubt.
20. „ Betrug ist im Herzen derer, die Böses schmieden,
„ Die zum Frieden rathen haben Freude.
21. „ Der Gerechte hat kein Vergnügen an Unglück,
„ Des Ungerechten Gedanken sind voll davon.
22. „ Lügenhafte Lippen sind Jehowa ein Abscheu,
„ Wer redlich handelt, an dem hat er Wohlgefallen.
23. „ Ein Klüger versteckt seine Kenntnissen,
„ Das Herz des Narren ruft die Narrheiten laut aus.

24. „ Die Hand des Fleiſigen wird herſchen,
 „ Und der Fauler im Frohndienſt arbeiten.
25. „ Ineres Kummers ſuche man ſich zu entſchlagen,
 „ Und durch etwas fröhliches aufzuheitern.
26. „ Der Gerechte wåhlte ſeine StraÙe mit Ueberlegung,
 „ Der Weg der Ungerechten führt ſie in die Irr.
27. „ Argliſt fångt doch ihre Beute nicht,
 „ Nicht das Vermögen anderer, nicht Koſtbarkeit und
 Gold.
28. „ Auf dem Wege der Gerechtigkeit finder man das Leben,
 „ Der Holzweg führt zum Tode.“

Forfatteren spørger ſig for, om han ſkal, ſom han havde haft i Sinde, udgive et ſystematiſt Register over Ordſprogene. (Fort.) Der er vel ingen, ſom jo gierne ſeer, at han gjør det. — I Anmerkningerne over Prædikerens, har Forf. anført til Forklaring mange og ſtore Stykker af hans forhen udgivne Poetiſcher Entwurf des Predigerbuchs Salomons, dog ſaaledes, at de ere meget forandrede og omarbejdede. Jeremias udgav han førend Eſaias, fordi han ved denne vilde endnu benytte ſig af den Londonſke Biſkop Dr. Lowths Arbejde, ſom juſt i den Tid blev trykt i Engelland. (Det bliver nu overſat paa Tydſk og forſøget af Prof. Koppe i Göttingen.) Hr. Ridderen tænker og at udgive paa Latin en philologiſt Forklaring over Eſaias. — Ei allene efter den udvortes Form, men og i viſſe Maader efter den indvortes, henhører ogſaa til den Michaeliſke Bibel-Overſættelſe følgende:

Johann David Michaelis deutsche Ueberſetzung des erſten Buchs der Maccabæer, mit Anmerkungen. Göttingen und Leipzig, verlegt J. K. Huber, Buchhändler zu Koblenz 1778. Overs. 90 S., Anmerk. 332 S., Tit. og Fort. 16 S. 4. Koſter 1 Rdlr. 4 Mk.

R. Michaelis tillægger Forfatteren af denne Bog en langt større Troeværdighed, end han tillægger Joſephus, og ſøger at gotgiøre dette med mangſaldige Beviſer i Anmerkningerne, der ei, ſom ved de kanoniſke Bøger, ere for Uårde, men ſtorſte Deelen blot for de Lærde. At Skriftet er af megen Vigtighed, behøve vi ei at ſige. A. O.

Christophori Saxii Onomasticon literarium sive Nomenclator historico-criticus præstantissimorum omnis ætatis, populi, artiumque formulæ Scriptorum, item Monumentorum maxime illustrium, ab orbe condito usque ad sæculi, quod vivimus, tempora digestus, & verisimilibus, quantum fieri petuit, annorum notis accomodatus. Pars secunda. Trajecti ad Rhenum, apud Gisb. Tiem. & Paddenburg, Abrah. & Paddenbûrg & Joh. van Schoonhoven, & Soc. Bibliopolas. MDCCLXXVII. 660 S. foruden Titelbladet, ft. 8. *)

Den første Deel af dette Verk vare vi nødsagede til at anmeldte ubeseet efter en Tydsk Recensent. Nu have vi baade den 1ste og 2den Deel for os, og kan selv vidne, at hvad der er sagt til den førstes Berømmelse, gielder aldeles om dem begge. (S. Efterretningen forg. Aar 1. Hæfte S. 55.) En uundværlig literarisk Haandbog er det; men man maae og have et Bibliothek af literariske Skribentere, Sabritius, Hamberger, Cave, ic. ved Haanden, da Forfatteren ikke ansører, hvad af andre rigtigheden er sagt, men kun henviser til dem. Denne 2den Deel indbefatter Middelaaldrens Skribentere (fontes omnium artium secundarii, som Forsk. kalder den) fra Aar 476 efter Christi Fødsel indtil Aar 1499. Kundskab om Skribentere og Skrifter er af den Natur, at en Forfatter ved idelig Læsning og Undersøgelse ofte finder noget at lægge til eller forandre. Saaledes er det og gaaet Prof. Saxe, og ved Slutningen af begge disse Dele findes mange Analecta. De staae ikke paa et for Læseren beqvemt Sted: ja den chronologiske Orden i Skriftet selv, saa god og nyttig den er i andre Henseender, saa foraarsager den dog ikke liden Uleilighed, naar man i en Hast vil efterslaae og raadsvøre sig. Alt dette har Forfatteren raadet Boed paa ved et alphabetisk Register over Skribenterne, som er tilføjet denne 2den Deel.

A. O.

For

*) Den 1ste Deel er 598 S. Titel, Tillegnelse og Fortale 42 S., altsaa ikke af den Størrelse, som vi tilførn efter en andens Beretning have angivet. Da Vogen efter Høllændernes Maade er afstrykt paa Halvarker, og hver af dem, som hele Arker, tegnet efter Alphabetet, saa kan man, hvis dette ikke agtes, let feile i Regningen.

Johannis Bernardi de Rossi S. T. D. nec non publ. Lingvar. orient. Professoris ac Vice-Præſidis Facult. Theologicæ in regia Parmenſi Academia de Hebraicæ Typographiæ Origine ac Primitiis ſeu antiqvis ac rariffimis Hebraicorum Librorum Editionibus ſæculi XV. Diſquiſitio hiſtorico-critica. Recudi curavit M. *Guilielmus Fridericus Huſnagel*. Erlangæ apud Frid. Andr. Schleich. MDCCLXXVIII. 141 S., Titel, Fortale 2c. 1 Ark., 8vo. Koſter 24 ſ.

Et Skriſt, ſom aldeles fortiente ved et nyt Oplag eller Eſtertryk i Tydſkland at blive almindeligere bekiendt og læſt. Det indeholder mange hidtil ſkulde literariſke Ting, om hvilke man ikke kunde vente Eſterretning andenſteds fra end fra Italien. Forfatteren beſkriver 50 hebraiſke Bøger, ſom ere trykte i det 15 Aarhundrede, og 21, ſom falſkeligen ere angivne for at være det. Hvad ſom heraf henhører til den hebraiſke Bibels Udgaver, er flittigen nyttet i følgende ſtorre Verk:

Bibliotheca ſacra poſt cl. cl. vv. *Jacobi le Long* & C. F. *Boeneri* iteratas curas ordine diſpoſita, emendata, ſuppleta, continuata ab *Andrea Gottlieb Maſch* ſereniff. Duci regn. Megalopol. a ſacris & conſil. eccleſ. & eccleſiar. circuli Stargard & ducatus Raceburg. ſuperattendente. Pars I. de editionibus textus originalis. Halæ, ſumtibus Joannis Jacob. Gebaueri, MDCCLXXVIII. 2 Alph. 12 $\frac{1}{4}$ Ark, foruden Titel, Dedication, Vita Jac. le Long, Diſſertatio præliminæris de Cod. Hebr. diverſitatibus, Specimen collationis plurium editionum Cod. Hebr. Lectionum diverſitates ex editionibus amaſorethicis & maſorethicis collectæ, og Conſpectus operis 16 $\frac{3}{4}$ Ark, ſtor 4to. Koſter 3 Rdlr.

Vi have ikke fundet, at Titlen præler end det mindſte: men hvad der loves, er, ſaavidt menneſkeligviis var mueligt, ogſaa holdt.

A. O.

London.

Ode to the Warlike Genius of Great Britain. By the Rev. W. Tasker A. B. The second Edition, with considerable Additions. 4to. 25 Doddsley &c. 1778.

Den første Udgave udkom uden Forfatterens Navn. Hr. Tasker, liig Tyrtaeus, sigter i Almindelighed til det store Maal at opvække den krigeriske Aand hos Folket; men den mere umiddelbare og besynderlige Anledning til Poemet er at berømme Engellændernes Kampementer næst foregaaende Aar ved Maidstone, Salisbury, Winchester og Brentwood:

On every heat, on every strand,
Embattled legions grace the land;
To Arms! to Arms! the hills rebound,
Echo, wel pleas'd, repeats the voice around.

Gallia's pale genius stands aghast,
(The lillies wither in her hand)
Her fleets receive the favouring blast,
But dare not seek the adverse land.
On England's rough an rocky shore,
She hears th' awaken'd Lion roar.

Disse Linier kan tiene til en Prøve paa Forfatterens poetiske Aand; men Tiden allene kan lære, om Oden skal have samme Virkning paa Britternes Gemytter, som Tyrtaeus's havde paa Lacedæmoniernes.

An Elegy on the Death of David Garrick, Esq. By the Author of the Ode to the Warlike Genius of Britain, 4to. 15. Becker &c.

Muserne have endnu ikke med parnassiske Blomster bestrøet Garricks Grav i den Mængde, som man kunde have ventet. Blant det i denne Anledning udfomne regnes nærværende for det smukkeste:

The Passions' Master lowly lies,
Lo! Death's cold hand hath clos'd his eyes,
That shone with lustre bright;
Around his consecrated urn,
Let Anguish weep and Anger burn,
And Envy die with spite,

Ye Muſe-inſpir'd, lament his end,
 Who, living, was the Muſes' friend,
 The Drama's loſs deplore!
 Where is aspiring *Ricard* fled?
 In *Rofcius*' grave; *Macbeth* lies dead:
 And *Hamlet* is no more!
 Ye ſons of mirth and gallantry,
 No more your ſprightly *Ranger* ſee!
 Or *Benedict* admire;
 Loſt wirth the archneſs of his eye,
Drugger and *Leon* breathleſs lie,
 And *Kitely* ſhall expire.
 With *Shakeſpeare's* fire his breaſt was fraught,
 Twas he embodied *Shakeſpeare's* thought:
 Where the Bard's fancy flew,
 He caught the phrenzy in his eye,
 (Rolling from earth unto the ſky),
 And grave the portrait true.

Hr. Taſker har ſamlet udgivet nogle af ſine Verſ under følgende Titel:

Poem. By the Rev. W. Taſker, A. B. 4to. 25. 6. d.
 Dodſley &c.

Samlingen indeholder: 1) An Ode to the Warlike Genius of Great Britain. 2) An Ode to Curioſity, Forſteltſe ved Bader. 3) A Poetical Encomium on Trade, tilegnet Handelſtaden Briſtol, hvori forekomme nogle Anekdoter om Chatterton, og Rowley's Poem; hvis Troeværdighed og Ælde Hr. Taſker forſvarer. 4) En Graffkriſt over Hr. Eccles.

The Maritime Campaign of 1778. A Collection of all the Papers relative to the Operations of the English and French Fleets. To which and added, Strictures on the Publication made in France, by ordre of the Miniſtry, concerning the Engagement on the 27th of July, illuſtrated with Charts and Plans, on ſix Copperplates. By J. M. a Lieutenant in the Fleet, Folio 65. Faden. 1779.

Man har her en Underholdende og lærerig Betragtning over næſt

næst foregaaende Aars Foretagender til Søes imellem den Engelske og Franske Flode, et Orlogstog, som Forfatteren anmerker, skjønt ikke afgjørende, dog er blevet et af de interessanteste i den Engelske Søe-Historie. Planerne ere fyldestgjørende, og Forfatteren stræber at bevise, at skjønt visse tagne Forholdsregler vil for en Tid give den Franske Flode et Slags Styrke, endog forskaffe den nogle forsvindende Fordeele, skal det dog ikke være i Tingenes Natur, at den skulde kunne forhyverve sig en Overmagt over den Engelske Flode.

Considerations on the present State of public Affairs, and the Means of raising necessary Supplies. By William Pulteney, Esq. 8vo. 15. Doddsley &c. 1779.

Næst forrige Aar fremkom Hr. Pulteney med sine Tanker om Engellændernes Amerikanske Sager. Da Scenen for nærværende ganske er forandret, anseer han det for sin Pligt, at tiene det Almindelige i en saa kritisk, endog farlig Tid, med alt hvad der staaer i hans Magt. Hr. Pulteney begynder med at fortælle, at han altid har anseet den almindelige Sields store Byrde for en Anstødssteen, der tidlig eller sidst vil sætte Rigets Forsatning i Fare; at han tænkte saaledes ved den sidste Fredslutning, og saae med Fortrydelse det Tillæg, som da blev gjort til de almindelige Udgifter; at han har stor Marsag til at tale frimodigen, naar han siger, at den umaalelige Sum af Engellændernes National-Sield har været Hovedaarsagen til Amerikanernes Opstand, og har især opmuntret Franskmændene at tage Deel i nærværende Stridigheder; den har ei allene opmuntret deres Fienders Mod, men og nedslaaet deres eget; at Paalæg paa adskillige Levnets Nødvendigheder, som den har foraarsaget, har qualet Folkets Industrie, og derved saavel formindsket deres Magt, som Anseelse. Efterat Congressen har understaaet sig at indgaae en offensiv og defensiv Alliance med deres naturlige Fjender, Franskmændene, er intet Valg tilbage, uden enten at inpende alle Kræfter til Krigens Fortsættelse, eller understaae sig ikke allene Amerikanernes Vaastand om Uafhængighed, men og modtage saadanne Fredsconditioner som Fransrig og Congressen finde for got at foreslaae. Efter at have etragtet Sagerens nærværende Tilstand, komme Hr. Pulteney til sit Forslag, og siger, at det tilkommer Værd i en frie

frie Stat, i en Tid af en overhengende Fare at tilſidesætte Brugen af Laan, og opfordre enhver i Riget til at give en til de offentlige Nødvendigheder afhielpende Underſtøttelse. Denne Underſtøttelse bør gives af enhver efter hans Formue. Paa denne Maade troer han det vilde blive lettere at tilveiebringe de udfordrende Summer, end ved den almindelige Maade at tage ſin Tilflugt til Laan. Hr. Pulteney fremſætter ſine Tanker med en mandig dog anſtændig Frihed, ſom een, der ei ſigter til andet end det almindelige Beſte, og ei ſøger at underſtøtte nogens interreſſerede Udſigter og Onſker.

StoKholm.

Nya Stats: Historien i Sammendrag, til Svenska Ungdomens Tienst forfattad, stor 14 Ark 8vo. 1777.

Forfatteren Hr. Cancellie-Raad Lagerbring vil udgive en kort Historie om de nu værende Europæiſke Stater, og leverer under anførte Titel og har den første Deel deraf. Samme handler om Danmark. I Fortalen angives de beſte Hielpemidler til den danſke Historie og Statistik, og i Indledningen handles os den ſtatistiſke Forfatning paa nærværende Tid i Danmark. Forfatteren forſikrer blandt andet her, at det Grol, ſom fordim har herſket hos Danſke og Sveniſke mod hinanden indbyrdes, er nu vel undertrykt, men ikke udſlukt, men torde dog ved en langvarig Fred forsvinde. Folkemængden i Norge anſætter han til 2 Millioner, efter Antallet af de aarlig døende, ſom han paaſtaaer at være 50,000. I Kjøbenhavn antager han imellem 75 og 100000 Indvaanere. Noget om Bibliothekerne i Kjøbenhavn, om de Kongelige Indkomſter, og om Krigsmagten til Lands og Bands. Sært er det, at, endſkiønt Forfatteren tilſtaaer, at Danmark er ved Souverainiteten pludſelig bleven stærk og mægtig, ſaa dømmes han dog med Umildhed om den, anſeer den ſom en Plet paa Frid. III. Ære, og kalder den en aſiatiſk Regiering. Korfir Uldfeld tager han og i Forſvar, og bliver igien for hans Skyld ugunſtig mod Frid. III. Frid. IV. ſætter han i Claſſe med de ſtore Regentere i Berden. Det ſidſte Cap. aſhandler vor nu værende Konges Regiering, hvori Forfatteren er meget udførlig og omſtændelig, endſkiønt vel ikke i alle Punkter ſaa eſterrettelig.

K i s b e n h a v n s k e

Nye Efterretninger

om

Lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 29de Octobr. 1779.

Den Christnes Sjølelser af Wieland. Oversatte af B. C. Sandvig. Kjøbenhavn, 1779. Trykt udi det Kongel. Universitets-Bogtrykkerie paa A. S. Godiches Efterleverstes Forlag. 166 S. i 8vo. Koster 1 Mk. 8 Sk.

Søle ved disse Sager, hvo som kan og vil! Recensenten troer, man kan være Christen og god Christen uden at have nødvendig at pine sin Siel med at stemme den efter saa unaturlige Toner, og han føler mere ved at tænke paa eet eneste Sprog i Bibelen, end ved at giennemlæse alle disse svermen- og hyperphysiske Myslerier, som her kaldes Den Christnes (Skulde vel være: En Christens) Sjølelser. Hvor Wieland taler med Skriften og i almindelig Menneske-Tone, ser læse vi ham med Lyst, og elske ham under Læsningen; men hvilken Nøie gjør han sig ikke for at svinge sig i Veiret? hvilken Flid for at blive utydelig? hvor megen Kunst stikker ikke frem allevegne, og hvor megen søgt Sminke for at synes smukkere end de hellige Skribentere selv? Andre maa gierne forsøge at ansee ham for halv eller heel inspireert, vi see kun een af dem, som kaldede skønne Aander med alle sine Feil, og disse har Hr. Oversætteren ogsaa hjulpet meget til at falde i Dinene. Vi bør føre nogle Deviser, og her ere de. S. 2: „Hvo kan tænke din Evighed? forgiæves skuer jeg tilbage i Myriader Verdens Aldere, og altid dybere i nye Myriader, (o de fiere Myriader!) indtil jeg, af din Umaalighed

„ opslugt, ikkun føler Forsængeligheden af min Bestræbelse.“
 „ — Siger i reene Aander, himmelske Kræfter siger, hvor
 „ mange **Woner** (dette er eet af Wiellands Liv-Ord) ere alle-
 „ rede ved hans Lov som enkelte Dage henfløine for eder?
 „ Denne synlige Himmel var endnu ei, endnu flammede in-
 „ gen Soel, og ingen Jordflode igientog i blomstrende Dale
 „ omlegemede Aanders glade Sang: Da vare alt J, da
 „ vidnede alt **overhimmelske Sphærer** om den evige Aands
 „ Tilværelse. — S. 3: „ har en ætherisk Aand rørt mit
 „ indvortes **Die?** hvor river Henrykkelsen mig hen? jeg
 „ seer, jeg seer den store Scene for mine Dine. Den umaas-
 „ selige Himmel opfyldes af seraphiske Luer, som i et **Die-**
 „ blik under **Skaberens Die** bilde sig til **Englegestalter.**“
 Seraphiske Luer bilde sig til Englegestalter; hvor har ikke
 Henrykkelsen revet Manden hen til at skrive usindigt? S. 5:
 „ Den **henrykkede Forudfølelse** river min Aand fra denne
 „ trange Zirkel til den længstbortværende **Tilkomst.**
 „ Hvor salige ere disse **Diekast**, fastede tilbage i **Woner**,
 „ hvor hvert **Dieblik** er betegnet med guddommelig Naade!
 „ hvor meget endnu saligere ere de klare Udsigter i tilkom-
 „ mende uendelige **Woner**, af hvilke enhver dreier sig
 „ nærmere om **Guddommen**, enhver forklaret af nye
 „ **Aabenbaringer**, enhver en Aabenbaring af nye **Guddom-**
 „ **meligheder.**“ S. 6: „ Hører jeg ikke min Engels Stem-
 „ me, som med **himmelske Accenter** tilraaber mig: Ogsaa
 „ vi kunne ei mere end føle **Udflydelserne** af hans **Kierlig-**
 „ **hed.**“ S. 8: „ Det **stikkelsløse Stof** blev **Skionhed**
 „ i hans almægtige Haand. Han bildede **Serapherne** af
 „ **ætherisk Ild** og af **Leer Menneskets** smukke **Stikkelse.**
 „ Hans **Viisdom** er mere ugrændset end **Ether**; hans **For-**
 „ **stand** er **Sandhedens Urbillede.**“ S. 9: „ **Markens**
 „ **Lilie** er smukkere prydet end en **Dronning** omvundet af en
 „ **Sommerfugls Spind** og belæstet med glindsende **Flinteste-**
 „ **ne.**“ Skulde man ved denne søgte **Beskrivelse** kunne føle
 „ saa meget som ved **Jesus ukunstlede Ord**: ikke **Salomon** i al
 „ sin **Herlighed** var saa klædt som een af **Markens Lilier**: S. 11:
 „ **Uf** hans **Aande oplivet** staaer den af **Kuldens Jernlænker**
 „ løste **Natur** op, som en **Brud**, klædt i yndigt **Rosen-**
 „ **rødt** og behagelig **Smiil.** Du kalder paa **For-**
 „ **aret** og kroner den saftfulde **Lund** med glindsende **Løv.** **Jubi-**
 „ le-

„ lerende flyver Lærken frem for Morgenrødens Bogn, og
 „ Græsmygget synger sin tilige Sang paa de unge Greene.“
 S. 12: „ Af din Smil blomstrer den balsamiske Rose, smuk
 „ som Uskyldighedens Kinder, sødduftende som unge Se-
 „ raphers flagrende Lokker.“ Hvad har ikke den skønne
 Aand seet? Serapher -- unge Serapher -- Serapher med Lok-
 ker -- med flagrende Lokker -- Lokker, som dufte -- som dufte sødt --
 hvilke Lækkerheder! S. 14: „ sagte Stemmer, som kun Sielen
 „ kan høre, hvisle imod mig.“ S. 17: „ Hvad ere søde
 „ Lugter mod din Kierligheds Udskydelse? hvor forsvinder
 „ alt dette for Urbilledets svageste Straale.“ S. 18:
 „ Skil dig, min Siel, i den mørkeste Stilhed, og aabne
 „ dig i festlig Røe for hans Nærværelses sagte Susen! Tier
 „ I sagtehvissende og I mere buldrende Begierligheder, den
 „ sagtelydendste Sølelse forstumme!“ Hvorledes klinger
 det at tale saaledes til vor H^{er}re S. 31: „ Du giver Gre-
 „ nenes Beboere harmoniske Struber at fornøje mit lydende
 „ Dre; og befaler den sagte Zephyr med sagteflagrende Vin-
 „ ger at affjæle Soeligheden paa mine Kinder.“ S. 41:
 „ Skyerne under ham drybe af hans Betsignelse, hans Na-
 „ syn fornyer Jorden, den søler den sagte Susen af hans
 „ Nærværelse og fryder sig. Han skuer ned, da opblomstrer
 „ den til Guds Have, tusend Blomster i alle glade frem at
 „ vidne om hans Tilværelse; og Englene, som svæve
 „ om deres H^{er}re, strøe søde Vellugter ned af deres
 „ Vinger. Imidlertid flaggre hurtige Aander omkring for
 „ ganske at udbilde den unge Vaar; de forgylde May-Nelli-
 „ kerne eller skattere Rosen med deres Kinders Farve, og
 „ indaande dem den liflige Aande, som de igien dufte os i
 „ møde.“ S. 46: „ Hvad seer jeg? blegnede Serapher
 „ svæve hist og her frem af det natlige Mørke! de skue med
 „ foldede Hænder, ligesom følesløse, herved. Mange skiu-
 „ le deres grædende Ansigt i sorte Skyer.“ S. 62: „ Den
 „ triumpherende Midler har opsvinget sig, allerede unddra-
 „ ger en gylden Skye ham for hans Elsktes efterlænde Die-
 „ kast; imellem glindsende Rekker af Serapher farer
 „ han, hilset med Seiersange, op igiennem tusende Himle.
 „ Hastig aabner sig for ham den empyræiske Port o. s. v.“
 Atter en underlig Tale til G^{ud} S. 67: „ Havde din Almagt
 „ skabt mig til Lundens duunklædte Sanger, saa havde min

„ glade Skovſang opvækket den eenlige Viſe til din Priis.“
 S. 75: „ Hvilken prophetiſk Kerub, for hvis Dine til-
 „ kommende Toner ligge udfoldede, kan maale de Salig-
 „ heder, ſom endnu forborgne i Guddommens Skjød, ven-
 „ te paa Herrens Beſignede!“ S. 81: „ Hvor liſtigt lyde
 „ fra den azurfarvede Luſt og fra hver tyndløvet Green
 „ Fuglens Morgensange! Glæden hæver hvert ſiedret Bryſt
 „ og udſtrømmer i triumpherende Toner. Lige glad quidder
 „ den ene ſin eensdannede Sang, medens en anden af to-
 „ nerigere Strube drager Labyrinthet af harmoniſke
 „ Melodier.“ Dog! hvorfor ſkulde vi udſkrive mere, da
 dette anførte tilſtrækkelig viſer, at Kunſten har i det mindſte
 ligesaa ſtor eller maaskee ſtørre Deel i diſſe Følelſer end Hier-
 tet. Vi negte ellers ikke, at her jo findes mange virkelig
 opbyggelige og læſeværdige Betragtninger; men det ſtøde vi
 os over, at en ſkøn Nands Phantaſier ſkal have den almin-
 delige Titel af en Chriſtens Følelſer. Skulde vi have ti-
 tuleret Bogen, ſaa vilde vi kaldet den: Følelſer for dem
 blant Chriſtne, der har Lyſt til at forniſie ſig med Myriader
 og Toner og overhimmeliſke Sphærer og Keruber og ætheriſke
 Nander og Seraphiſke Luer i Englegestalter, og himmeliſke
 Accenter og allehaande Udſtydelſer 2c. 2c. eller kortere: Wie-
 lands ſoultſtige Phantaſier over Chriſtelige Materier.
 Siden Hr. Kunſtkammer-Forvalter Lorenz Spengler eier
 en mageløs Samling af Naturens Sieldenheder, ſaa vidſte
 Hr. Sandvig ingen værdigere at tilſkrive diſſe Blade.

**Friemodige Tanker over Nadverens Sacraments til-
 upartiſt Eſtertanke.** Odense, 1779. Trykt i det Kongel.
 privilegerede Adresse-Contoirs Bogtrykkerie. 132 S.
 foruden Dedication og en Fortale paa 38 S. i 8vo. Ko-
 ſter 2 Mk. 8 Sk. paa Tryk-Papiir og 3 Mk. Poſt-Papiir.

Da Recensenten fik fat paa dette Skrift, havde han nyelic
 læſt en lille Piece, ſom udkom 1769. under denne Titel:
**An den Antikritikus wegen einiger Urtheile über die
 Berliner und Hallenſer,** hvor den ubekjendte Forfatter
 iblant andet ſkriver S. 8: „ Wenn ſie kein völlig ungelchri-
 „ ges Ohr haben, ſo getraue ich mir Ihnen zu zeigen, daß
 „ einer dem Syncretismus zwischen uns und der Re-
 „ formirten favorifiſiren kan, und dennoch nicht nö-
 „ thig

„ thig hat vor einen erschrecklichen Ignoranten zu
 „ passiren; sondern allemal viel Kenntniß der Reli-
 „ gion, viel Gelehrsamkeit, viel Eifer vor das Gute
 „ und die Sache des Christenthums zeigen kan.“
 Skulde nogen i vore Tider finde for godt med den gode Anti-
 kritikus at kalde dette i Tvivl, saa ville vi allene vise ham
 det Skrift, vi nu have at anmeldte, og dette, troe vi, skul-
 de blive nok til at stoppe Munden paa ham, og forebygge al
 videre Tvivl og Indvendinger. Den os ganske ubekjendte,
 men meget ærværdige Forfatter af disse friemodige Tanker
 over Nadverens Sacramente, røber saa megen Religions
 Kundskab, saa stor Lærdom, saa christelig en Tænkemaade og
 saa rebelig en Iver for det Gode og for sand Christendom,
 at man ikke kan andet end elske ham, naar man har læst ham.
 Hans Hensigt er reen og ædel; thi hvilken Christen skulde
 ikke ønske, at Jesu Bekjendere maatte aflægge de Fordom-
 me, der hidindtil har stiftet saa megen Uenighed imellem
 dem, og veiledes til at række hinanden Broderskabs kjerlige
 Hænder? Hans Skrivemaade er behagelig, og allevegne ta-
 les i den kjerlige og mandige Tone, som vil giøre den beste
 Virkning, om noget skal kunne giøre det. Hans Forestil-
 lingsmaade over Nadverens Sacramente er gjort saa antage-
 lig, og understøttet med saa tillokkende Grunde, at den næsten
 maa astvinge Biesald. Nyttens af det Begreb, han fastsæt-
 ter, og ønsker almindeligt, er mod Afhandlingens Slutning
 viist saa viensynlig, at vi ikke veed, hvad der skulde kunne
 indvendes derimod. Overalt skiller han sig fra de hidttil Re-
 formatorer, som søge med al Flid at giøre hidtil vedtagne
 Meeninger latterlige ved Indsald og Bittigheder eller og ved
 Grovhed og Magtsprog. Vel nødes han til at bestride dem,
 men det skeer med alvorlig Mildhed og christelig Skaansel
 over anderledes tænkende. Kort: det Heele vidner om Tæn-
 kerens gode Indsigter, oprigtige Gavne-Lyst, Ærbødighed
 og varme Hierte for Religion og Dyd og alt, hvad der for-
 tiener Navn af guddommeligt. Vi gjorde gierne Udtog af
 dette smukke Skrift, dersom vi ikke troede, at det heelt bur-
 de læses af alle Christne, og befrygtede, at Hr. Forfatterens
 Tanker ved vor Korthed maatte tabe alt for meget af det til-
 trækkende. Vi lade os derfor nøie med at anføre Hoved-
 Ideen i det hele Skrift. Denne findes i Dedicationen saa-

ledes: „ Det egentlige Grundbegreb om Nadverens Sacra-
 „ mente er dette, at JEsus har forbunden dets Nydelse med
 „ Erindringen af hans Forfonings Død til Befordring af
 „ hans Døds og Religions Henſigter, Kraft og Nytte hos
 „ Chriſtne; men for at give ſin Stiftelse desmere Eſtertryk,
 „ har han giøet dette ſit Sacramente Form og Indretning af
 „ et Offer:Maaltid, og tillagt det en høitidelig Tilegnelſes
 „ Kraft af hans Døds og Religions ſalige Fordeele, ſamt
 „ en høitidelig Forbindelſes Kraft til hans Religions hellige
 „ Pligter.“ Dette er det Begreb, ſom hele Afhandlingen
 igiennem udvikles og ſtadſæſtes, og ſom Hr. Forfatteren til-
 forn før et par Aar ſiden kortelig har yttret ſine Tænker om i
 ſit udgivne Læredigt over Nadverens Sacramente. Endog de,
 der ikke kan eller ikke vil bifalde denne Tænker, maa dog,
 naar de ikke vil fornærme Sandheden, tilſtaae, at han har
 ſkrevet ſaaledes, ſom det ſømmer Lærde at ſkrive i
 theologiske Materier, og vi ønske ham ganſke frie for alle
 larmende Bitterheder, hvormed endog de redeligſte Religions
 Elſkere ſaa ofte ere blevne beegnede. „ Vel venter jeg
 „ Modſigelſer, kanſkee heftige Modſigelſer (ſkriver han i
 „ Slutningen S. 131) men jeg vil ikke ſtrides. Denne
 „ Forklaring maa ſtaa eller falde ved ſin egen Vægt. Jeg
 „ vil allene bede oprigtige Sandheds Elſkere og dem, ſom
 „ ere beqvemme til en ſtille, moden og upartiſt Eſtertænke,
 „ at veie Grundene for og imod, og da følge deres Overbe-
 „ viisning. Alt ſecteriſt Væſen blive langt borte! Jeg er
 „ vis paa, at ingen Chriſten, af hvad Kirke og Bekiendelſe
 „ han end er, ſkal finde ſig bedraget med falſk Trøſt, eller
 „ forledet til falſk Chriſtendom ved at anſee og bruge Sa-
 „ cramentet efter denne Forklaring, men tvertimod finde ſig
 „ ledet til en ſaſtgrundet Trøſt i JEsu Forſoning, og til et
 „ retſkaffen Væſen efter JEsu Lærdom. O! gid det maatte
 „ blive Virkningen!“ Ja gid det maatte! — Vi har in-
 tet videre at ſige om denne Forfatter, end at hans temmelig
 vidtløſtige Fortale er ligesom Afhandlingen ſelv meget læſe-
 værdig og indtagende.

Frankfurt am Mayn.

Der Paulinische Lehrbegriff vom heiligen Abendmahl,
ein theologischer Versuch. Bey Eichenbergs Erben,
1779. Stor 302 Sider, foruden en Fortale paa 38 S.
i stor 8. Koster 84 ß.

Vi søie dette Skrift til det næst foregaaende, siden det handler om samme Materie, og er skrevet i samme Diemerke, skjønt hver af disse Forfattere tager sin Tour og bruger sin Forklaringssmaade. Først tænkte vi, at den ene kunde have udfreyet den anden, da de begge kalde deres Lærebegreb det Paulinske, og begge have en Fortale paa 38 Sider, men vi mærkede strax Forskiellen mellem dem. Nærværende Forsøg skal i Henseende til Nadverens Sacramente fastsætte den sande Middelvei imellem Lutheranernes og de Reformertes Mening. Efter Forfatterens Tanker antager Luthers Tilhængere for meget, og Zwinglius's for lidet. Den rette Forstilling om denne Sag skal derimod være følgende, hvilken vi i hans eget Sprog vil anføre: „ Brodt und Wein sind
„ zwar Zeichen des für uns in den Tod gegebenen Leibes und
„ zur Vergebung unsrer Sünden vergossenen Blutes Christi;
„ die aber Christus dergestalt für solchen seinen Leib
„ und Blut substituirt habe, daß mit ihnen in Christi
„ Anweisung, dieser Leib und Blut selbst verbunden sey,
„ welcher Leib und Blut also mit dem Munde empfangen
„ werde, so daß zwar herzliche Busse, Glaube an Jesu Ver-
„ sonungstod, und aufrichtiger Vorsatz zur künftigen Recht-
„ schaffenheit bey denenjenigen erfordert werde, die der Kraft
„ und Wirkung der Aufopferung des Leibes und Blutes
„ Christi theilhaftig werden wollen; aber doch auch schon die-
„ jenigen, welche diese Gemüthsbeschaffenheit nicht haben,
„ wohl aber historische Kenntniß davon und historischen
„ Glauben daran, wirklich Christi Leib und Blut empfan-
„ gen.“ Paa denne Meening er Forfatteren falden ved at tænke paa Pauli Ord, I Cor. II, 27. Efter en Indledning, som indeholder adskillige Erindringer over Sacraments Stridighederne, og skal vise hans Undersøgelses Ufkyldighed, gøres i det første Kap. nogle Anmerkninger over de historiske Omständigheder ved Nadverens Indstiftelse; i det andet prøves Hovedgrundene for den lutheriske Meening efter Dr. Ernesti's og for den Reformerte, fornehmlig efter Weren-

felles og Sadeels Foreſtillings-Maade; imod begge Partiers Meeninger gøres Indvendinger, og her undersøges, hvad disse Forfattere kan have sagt for at møde Indvendinger. I det tredie forklarer han sit Paulinſke Lærebegreb, og forsvarer det ſaa got, ſom mueligt. Endelig taler han i et Anhang om dets Brugbarhed. Man vil i dette Skrift finde mange gode og ikke almindelige Bemærkninger, men man maa heller ikke undres over, om Forf. nu og da falder noget i det Hidſige. I Almindelighed kan vi ikke troe, at hans Forklaringsmaade vil finde megen Biſald, da den synes at modſige ſig ſelv; thi hvorledes kan man nyde Chriſti Legeme og Blod med Munden, naar det ikke virkelig er tilſtæde, og at det ikke virkelig er tilſtæde, er jo dog hans Meening, naar han ſiger: at Chriſtus anſeer den mundtlige Nydelse af Brød og Viin, og tilvegner Kommunikanten den ligesaa fuldt, ſom om han med Munden havde nydt hans eget Legeme og Blod. Var det fornødent, kunde vi gierne gjøre flere Anmerkninger imod dette Forſøg, ſom i det øvrige vidner om ſin Forfatters Glid og ulaſtelige Henſigter.

Leipzig.

Edward Gibbon's, Eſq. Geſchichte des Verfalls und Untergangs des Römischen Reichs. Aus dem Englischen überſetzt und mit Anmerkungen und Abhandlungen begleitet von Friedrich August Wilhelm Wencſ, Profeſſor zu Leipzig. Erſter Theil. Jam provideo animo, velut qui, proximis littori vadis inducti, mare pedibus ingrediuntur, quicquid progredior, in vastiorem me altitudinem, ac velut profundum inveni; & crescere pene opus, quod prima quæque perficiendo minui videbatur. In der Weygandschen Buchhandlung, 1779. Stor 404 Sider i ſtor Octav. 1 Rdlr. 32 ſ

Hr. Weygand havde foranſtaltet en Overſættelse af dette Verk, og imidlertid kjøbt en anden, ſom allerede var færdig, men man overbeviſte ham om, at ingen af dem duede, og at Gibbons Hiſtorie deſuden trængde til forbedrende Anmerkninger. Hr. Prof. Wencſ paatog ſig nu at forbedre een af de omtalte Overſættelser, og at tilføie de fornødne Anmerkninger, men under Arbeidet merkede han, at Gibbon

var bleven ganske forhutlet, og maatte derfor bestemme sig til selv at være hans Oversætter. Uergerligt er det at see gode Berker slet behandlede, behageligt derimod, naar de falde i en Sprog- og Sagkyndig Mands Hænder, der er i Stand til at levere sine Læsere en fremmed Forfatter rigtigere og bedre, end han fremkom i Original-Skriftet. Dette har Hr. Wences giort, om hvis Fortienester vi siden vil tale, naar vi først saaer karakteriseret Forfatteren. Gibbon fortienet unegtelig Berømmelse for denne Historie, thi han røber baade stor Flid og grundig Kundskab om sit Emne. Omhyggelig har han studeert Kilderne og benyttet sig af nyere Historieskriveres Bemærkninger. Hvad han fortæller som Historie, beviser han med flere Vidnesbyrd, end andre saa kaldede pragmatiske Historiker pleie at anføre, og over mange smaa Omstændigheder udbreder han et smukt Lys i sine Anmerkninger. Han gjør et sammenhengende Gandske af gamle Historieskriveres hist og her stræede Efterretninger, udvikler lykkelig Anledningerne til det romerske Riges Svækkelse, beholder sin Materie stedse for Dinene uden at opholde sig med det, der ikke angaaer hans Hensigt, og indklæder endelig alting i en ædel Stil, saa det heele ikke kan andet end være underholdende.

Nærværende Deel af hans Skrift har syv Capitler af følgende Indhold: 1) Det romerske Riges Omfang og Krigsmagt i Antoninernes Tidsalder. 2) Samme Riges udvortes Forbindelse og Velstand; hvorunder hand'es om den offentlige Religions Forsarning, om Romersk Frihed og Borger-Ret, om Folkemængden, om Konst, Cultur, Nærings-Tilstand og Handel med videre. 3) Statsforfatningen i ommeldte Tidsalder. Nu følger i de øvrige fire Capitler Historien selv om Rigets merkelige Svækkelse fra Commodusses indtil Philip Arabs Regierings Tid. Begivenhederne, som fortælles i 4 Capitler ere: Commodusses Gruesomhed, Daarligheder og voldsomme Død. Pertinax's Valg og hans Bestræbelser for at forbedre Staten; hans Mord ved den Prætorianske Liv-Vagt; i det 5te berettes, at Prætorianerne offentlig solgte Riget til Didius Julianus; at Klodius Albinus i Britannien, Pescennius Niger i Syrien og Septimius Severus i Pannonien udfærdede sig mod Pertinax's Mordere; fremdeles om de borgerlige Krige og Septimius's Seier over sine tre Fiender

Julian, Niger og Albin; om Krigſtugtens Aftagelſe, og endelig om nye Regierings Grundſætninger; Tildragelſerne, hvorom nældeſ i 6 Cap. ere Severus's Død; Karakalles Tyrannie; Maximus's anmaſſede Herredømme; Helio-gabal's Laſter og Daarligheder; Alexander Severus's Dyder; Armeens Udsvævelſer og oprørſke Bevægelſer; det romerſke Riges Finank-tilſtand; til ſidſt handles i det 7de om Maximus's Ophviſe og Tyrannie; Oprør i Afrika og Italien med Senatets Minde; borgerlige Krige og Oprørs Fortſættelſe; Maximus's og hans Søn's Maximus's og Balbinus's og de tre Gordianers voldsomme Død; Philipp's anmaſſede Regiering og ſeculariſke Lege. Altsammen udført ſaaledes, ſom det ſtemmede med hans Plan og gien-nemværet med didhenſigtende Betragtninger. Men dette nypperlige Skrift har og ſine Feil, ved hvis Rettelſe Hr. Prof. Wencſ har gjort ſig fortient af ſine Læſere. Nu og da ere diſſe Forbedringer, hvor det lod ſig gjøre, indførte i Texten, men de fleſte findes i Anmerkningerne, hvor han med ſin Kritik følger Forfatteren; anmerker Forſkiellen imellem blotte Formodninger og egentlige Eſterretninger; berigtiger miſforſtaaede Steder hos de gamle Hiſtorieſkrivere, og hæver de Modſigelſer, de ſynes at indeholde; gjør Hr. Gibbons undertiden eenſidige Domme og Reflexioner fuldſtændige eller nedſætter dem til deres rette Værd; og i Almindelighed foreſtiller alt fra en Synſpunct, ſom kaſter det behørige Lyſ paa det Hele. Det vilde blive for vidtløſtigt, om vi ſkulde udſkrive Prøver herpaa, ſkiønt vi gierne gjorde det for at overbevise vore Læſere om Hr. Wencſ's Næiagtighed og Indſigter. Vi ere viſſe paa, at enhver kyndig, ſom vil eie dette Verk, ſkal finde ſig allevegne fornøiet, baade med Oveſættelſen og Anmerkningerne. Gibbons egne Anmerkninger ere betegnede ved Tal, men Hr. Oveſætterens ved Bogſtaver.

Zalle.

M. Carl Ehregott Mangeldorfs Lehrbuch der alten Völkergeschichte zu Akademischen Vorlesungen. Gedruckt bey Johann Jacob Curt 1779. Stor 302 Sider i ſtor Octav.

En Lærebog, der er beſtemt til akademiſke Forelæſninger,
maa

maa man ikke vente noget fuldstændigt; thi naar alt stod i Bogen, hvad skulde da Professorens eller Magisterens have at sige fra Cathedret? Lærebøger maae da naturligviis falde i det tørre, og dette gielder fuldkommen om den nærværende. Hr. Mangelsdorf, som har gjort sig bekiende ved nogle flette Piecer mod Basedow, mener, at denne hans Lærebog er saare nødvendig. Vel siger han i Fortalen: „Werr Schlözers und Gatterers Arbeiten in diesem Fache kennt,“ der kan leicht fragen: worzu ein neues Compendium?“ men Svaret paa dette Spørgsmaal findes paa den næste Side med disse Ord: „Aber besser ist doch besser,“ og nu forstaaer det sig jo selv, at hverken Schlözer eller Gatterer har gjort det nær saa godt, som de burde, i det mindste ikke nær saa godt som Hr. Mangelsdorf; thi Schlözer har for faae specielle Data, og Gatterers Arbejde er saa registermæssigt, og sammenkieder ikke de enkelte Begivenheder i Special:Historien. Uagtet nu de øiensynlige Fortrin, denne Lærebog skal have frem for de andre, maa dog Hr. Mag. tilstaae, at den har sine store Mangler, hvilke han med Tiden vil see afhiulpe, ligesom han og, naar hans Brød:Arbejde vil tillade det, agter uden stor Bekostning at gjøre Historien tydeligere ved smaa Charter og genealogiske Tabeller: „Ich denke: skriver han, auch darauf, durch kleine, nicht kostbare, geographische Charten die Geschichte anschaulicher zu machen, und auf genealogische Tafeln, und werde die wenigen Stunden, welche mir Brodarbeiten übrig lassen, darauf verwenden.“ Nok baade om den vigtige og ydmygende Mine, Hr. Mag. giver sig! Efter en almindelig og besynderlig Indledning følger: Adams Families Historie indtil Noah; fra Syndfloden indtil Abrahams Kald; det jødiske Folks Historie indtil Enden af det babyloniske Fængsel; om Moabiter; Ammoniter; Medianiter; Edomiter; Cananiter og Philister; Egypternes Historie indtil Alexander den store; om de gamle Syriske Stater og Mesopotamien; Phoeniciernes Historie; Assyernes; Babyloniernes og Medernes; Phrygiens, Trojaners, Mysiens, Lyciers, Ciliciers, Kariers, asiatiske Grækers og Lydiens; Persernes Historie; om Cimmerier og Schyther; om Araber; om Indianer; Grækernes Historie indtil Keiser Arkadiusses Tider; Macedoniernes indtil Alexander den stores Død; Historie

om de Niger, der opſtode af det Macedoniſke Monarchie; om Epirus; om Carthago; og endelig om Romerne indtil det occidentaliſke Keiſerdoms Undergang. Hr. Mangelſdorf har indſeet, at han burde have ſluttet den gamle Hiſtorie med Juſtinian, men nu var det følgende allerede aftrykt, og maa alſaa blive, hvor det er, indtil det i ſin Tid kan afſkiæres derfra. At der ellers i denne Lærebog nødvendig maa findes mange gode Ting, kan enhver vel ſlutte ſig til, ſom kiender Hr. Magiſterens Forgængere, hvilke han dog ingenſteds finder for got at citere.

Galle.

Propheta majores ex Recenſione Textus Hebræi & Verſionum antiquarum latine verſi notisqve philologicis & criticis illuſtrati a Joanne Auguſto Dathio S. Theol. Doct. & Prof. Lingvæ Hebr. ord. in Acad. Lipſienſi. Halæ Sumtibus Ophanotrophei MDCCLXXIX. Stor 732 S. foruden Fortalen, i ſtor Oct. i Ndr. 48 ſ.

Det Biſald, hvormed man har optaget Hr. Prof. Dathes laſiſke Overtættelſe af de ſmaa Propheter, ſom han første Gang udgav for ſex Aar ſiden, har giort ham des villigerz til ogſaa at levere de ſtorre i ligesaadan en Overtættelſe, og derſom denne ſaaer ſamme milde Skiebne, agter han at fortsætte ſit Arbeide og begynde for fra i Bibelen. Der var en Tid, da man anſaae det for en Fornærmelſe og Mangel af Erbdighed for Nabebaringen, derſom ikke hvert Ord i Grundſproget blev udtrykt med et lignende Ord i Overtættelſen. Man ſaae mere paa Ord end paa Mæning, og denne Ord-Trældom forvoldte, at intet blev opklaret, men alt lige utydeligt. Vore Tider ere ikke længere ſaa ſlaviske, denne helſige Overtroe har tabt ſin Kraft hos de fleſte, og hvor meget har ikke Skriftens Fortolkning derved vunden? Naar man kiender Hr. Dathes forrige Overtættelſe af de ſmaa Propheter, vil man tilſtaaе, at denne nærværende giver hiin intet efter i Lethed og Tydelighed; den er troe uden at være ſlavisk, og ſaaledes lempet, at hverken det hebraiſke eller latiniſke Sprogſ Genie ſkeer Overlaſt. Man kan læſe den uden al Anſtød og med Fornøielſe, og under Læſningen forſvinde næſten alle de Vanſkæligheder, ſom pleie at giøre Propheternes

Skrifter mørke og uforstaaelige. Da det ikke var Hr. Da-
 zhes Hensigt at skrive en heel Commentær, har han ikke vil-
 det mangfoldiggjøre sine philologiske Anmærkninger, men la-
 det det blive ved de nødvendige; dog findes her flere end ved
 Oversættelsen af de smaa Propheter, og disse staae neden un-
 der Terten. De ere alle vigtige og oplysende. De kritiske
 Noter, hvort han angiver de Aarsager, der har bestemt
 ham til nu og da at afvige fra den sædvanlige Læsemaade,
 findes bag i Bogen over Esaias, Jeremias, Begrædelsesnes
 Bog, og Ezechiel, men hvad Daniel angaaer, har han ag-
 tet det beqvemtest at sætte dem under Oversættelsen, saasom
 de især i Henseende til det niende Capitel ikke vel kunde skil-
 les fra de philologiske. Det syvende Capitel hos Esaias vil
 han ikke ligefrem have forstaaet om Messias; han mener,
 at Propheten har peget paa en nærværende Jomfrue, og for-
 udsagt, at hun paa en Undersuld Maade skulde søde en Søn
 til Bekræftelse paa den givne Forjættelse, og at dette skal væ-
 re et Forbillede paa Christi Fødsel af Jomfrue Maria; han
 tilstaaer altsaa paa dette Sted *sentium typicum* men ikke lite-
 ralem, og her kan vi ikke bare os at afskrive en Efterretning,
 som kun geraader vort Aarhundrede til liden Ære. Den fin-
 des Pag. 22 med disse Ord: „ *Otium mihi fecit in diver-*
 „ *sis sententiis recensendis Vitringa, quem adeat, qui*
 „ *scire velit, quam anxie laborarint interpretes in vin-*
 „ *dicando hoc vaticinio nativitati Jesu Christi ex virgine*
 „ *Maria. Nec tamen silentio præterire possum libellum,*
 „ *qui nuper admodum prodiit, Jo. Laurentii Isenbiehli,*
 „ *Professoris Moguntini, sub titulo; novum tentamen*
 „ *super vaticinio de Emanuele (theododisce scriptum: Jo-*
 „ *hann Lorenz Isenbiehl's neuere Versuch über die Weissa-*
 „ *gung von Emanuel 1778.) In quo Vir doctissimus om-*
 „ *ni studio id egit, ut primo probaret, nullo modo hoc*
 „ *vaticinium agere de Messia ex virgine nascendo; dein-*
 „ *de allegationem ejus a Matthæo esse puram putam ac-*
 „ *commodationem s. comparisonem factorum similium.*
 „ *Laudanda sane est doctrina atqve eruditio viri, qui in*
 „ *tota hac disputatione animum ostendit veri indagandi*
 „ *cupidissimum atqve ab omni partium studio alienum.*
 „ *Eo magis doleo duram ejus sortem, quam subiit (nam in*
 „ *vincula & carceres conjectus est) propter quæstionem exe-*
 „ *geri-*

„ geticam, & quod suo exemplo comprobavit, quam pericu-
 „ losum sit impugnare inveteratos errores sive opiniones
 „ præjudicatas. Quod vero attinet ad sententiam ab eo
 „ adstructam, ego quidem non possum ei assentiri &c.“

Er det ikke skrækkeligt, at nogen endnu allene for en ikke ilde meent Fortoifnings Skyld skal kunne kastes i Baand og Fængsel? Mon Sandheden vinder, og mon den Bildsarende kan overbevises ved saadanne ikke haandgribelige men haandgribende Argumenter? Det er en Skam at bruge Magten i Videnskabernes Rige. Dog! intet videre herom uden allene dette: at Maaden, paa hvilken Hr. Dathe giver den ommeldte Efterretning om den ulykkelige Isenbiehl gjør hans Hjerte lige saa stor Vre, som hele det nærværende Skrift hans Indsigter.

Forelæsninger ved Kjøbenhavns Universitet fra første Sept. 1779 til sidste Julii 1770.

- M. C.** Valle Professor i Theologien undersøger i sine offentlige Forelæsninger Kl. 9 de theologiske Stridigheder, især de nyere, og forsvarer Religionens Sandhed; privat læser han Kl. 2 over sine theologiske Theses og Kl. 5 over Kirkehistorien fra Reformationen indtil vore Tider. Om Fredagen Kl. 10 holder han colleg. exam. Til Foraaret vil han om Morgenens Kl. 7 forklare Pauli Breve til de Thessaloniker.
- M. T.** Brännich Prof. i Oeconomien og Naturhistorien læser offentlig Kl. 11 over Mineralogien efter sit udgivne Compendium. Han tilbyder sig og at læse over en anden Deel af Metallurgien eller over Dyreriget.
- Th.** Bugge Prof. i Astronomien læser offentlig Kl. 12 over Trigonometrien og dens Anvendelse paa Astronomien og Geographien; privat Kl. 4 over Astronomien, og Kl. 3 over Mathesin applicatam.
- J. E.** Colbjørnsen Prof. i Lovkyndigheden læser offentlig Kl. 11 over den romersk-tydske Ret efter Struve; privat Kl. 5 over den danske og norske Ret. Han er og villig at igientage de i forrige Aar fuldendte Forelæsninger over Natur- og Folke-Retten. Om Løverdagen Kl. 6 anstiller han Disputeer-Dveller over stridige juridiske Materier. Han holder ogsaa colleg. exam.

- Eh.** Hee Prof. i Mathematiken læser Mandag, Onsdag og Fredag Kl. 1 over Mechaniken, Hydrostatiken, Hydrauliken og Aerometrien, Kl. 11 over andre Matematikens Deele.
- E. S.** Horneman Prof. i Theologien forklarer offentlig Tirsdag, Onsdag og Torsdag Kl. 4 Propheterne Hoseas og Joel, og tillige Hovedstykkerne af en Indledning i det gamle Testament. Om Fredagen Kl. 4 forklarer han Pauli Brev til Epheserne, samt det fornemste af Indledningen i det nye Testament; privat Tirsdag, Onsdag, Torsdag og Fredag Kl. 9 Marci Evangelium, Kl. 1 den anden Mose-Bog. Til Sommer agter han de fem første Dage i Ugen Kl. 1 at læse over det chaldaiske, syriske og arabiske Sprog. Om Mandagen vil han anstille exercitia examinata, og repetit.
- M.** Hübner Prof. i Lovkyndigheden, Philosophien og Historien, vil Kl. 11 lære Natur-Rettens Historie, samt dens første Grundsætninger, og derefter udførligen Folke-Rettens Grunde. Desuden agter han curtorie at læse over det tydske Riges jus publicum.
- H. S.** Janson Prof. i Theolog. forklarer offentlig Kl. 8 de almindelige Breve i det nye Testament; privat fortsætter han Kl. 10 Forelæsningerne over Religionen og Theologien, naar samme ere til endebragte, læser han over de symboliske Bøger, Kl. 3 over den theologiske Morals anden Deel, som handler om en Christens særskilte Pligter.
- K.** Kall Prof. i det grædske Sprog giver offentlig Kl. 11 Underretning om de ældre latinske Skribentere, Kl. 10 Mandag, Onsdag og Fredag forklarer han de 6 første Bøger af Homers Ilias, Tirsdag, Torsdag og Lørdag den første, tredie og sierde Bog af Herodoti Historie.
- N. C.** Kall Prof. i de orientalske Sprog og Biskoppens akademiske Vicarius lærer offentlig Kl. 3 det arabiske Sprog; privat Kl. 9 forklarer han Mose Bøger.
- H. G.** Krakenstein Prof. i Medicinen og Physiken læser offentlig over Chemien; privat Kl. 2 over Physiken efter sit eget System, Kl. 5 over Terapien. Om Aftenen agter han, naar Lusten er klar, at vise et vist

Antal Tilhørere de himmeſke Legemer igiennem et meget ſtort Telescop.

- B. G. Obeliſ Prof. i Philoſophien og Lovkyndigheden læſer offentlig Kl. 9 over jus naturæ hypotheſ. ; privat over Moralen og Natur-Retten, ſamt af jurisprud. over den romerſk-tydſke og danſk-norſke Criminal-Ret efter Struve.
- B. Niſsbriigh Prof. i Logiken og Metaphyſiken forklarer offentlig fire Dage Kl. 11 Lucretii første og anden Bog ; privat Kl. 3 læſer han de fire første Dage over Logiken, Ontologien og Psychologien efter ſit udgivne Compendium, de øvrige Dage over den naturlige Theologie. Til Hgentageller og Diſputeer = Qvelſer vil han vælge de Timer, ſom Tilhørerne ere beileiligſt.
- Ch. Fr. Rottbøll Prof. i Medicinen læſer offentlig Kl. 4 over de officinelle Planter ; privat over Splanchnologien og den animaliſke Deconomie.
- J. H. Schlegel Prof. i Historien og Geographien læſer Kl. 9 over Geographien, Kl. 10 over Universalhistorien, Kl. 11 over Fædrenelandets, eller den nyere europæiſke Hiſtorie. Han vil og paa Forlangende give Anledning til Qvelſer i den danſke og tydſke Stil.
- C. F. Wadſkier Prof. i Beltaalenheden og Poesien læſer Kl. 2 offentlig over Mythologien, og den Deel af de romerſke Antiquiteter, ſom ei findes anført i Cellario privat agter han om Formiddagen at forklare nogle a Ciceros Taler og Horatii Oder, ſamt nogle udvalgt Steder af de romerſke Skribentere, hvis Kundſkab udkræves i examine philolog., eller ogſaa over Gottſcheds Talekonſt.

Alſ diſſe lærde Efterretninger udgives ugentlig eet Stykke ved Brodrene Berling.

K i ø b e n h a v n s k e

Nye Efterretninger

om

Lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 5te Novbr. 1779.

Evangeliske Prædikener, een over hver af de sædvanlige Søn- og Fests-Dages Evangelier hele Aaret igiennem ved Anders Møller, Sogne-Præst for Nabye og Nastrup Meenigheder i Syhn. Odense, 1779. Trykt i det Kongel. privilegerede Adresse-Contoirs Bogtrykkerie. 878 S. i 4to. Koster 13 Mk. 12 Sk.

Hr. Møller, som tilforn er bekiendt af nogle i Trykken udgivne Prædikener, træder her frem for Publicum med en heel Aargang, som han har holdt for sine Meenigheder, men og tiltænkt flere Eenfoldige til deres Huus-Andagt. Han føler Kald til at skrive for det Almindelige, og hvorfor kunde han negte sig den Bøllyst at stifte den mueligste Nytte i Verden? Vi har al Aarsag til at tiltroe ham det beste og edeligste Diemerke, og alvorlig ønske vi, at den Kost, han er fremsætter for Almuen, maa baade smage dem alle vel og vordies til Betsignelse. I Tilskriftet til de to Høiarværdige Biskopper i Syhn og Aarhus viser Hr. Forfatteren, men ved alt for stor Vidtløftighed, at jevne og fattelige, men rundige Prædikener, ere for Mængden langt nyttigere end de skønne og ziirlige Taler, hvor i man kun søger at vise sin Fittigheds og Beltalenheds Styrke; og der er vel ingen saaarlig at nægte dette, men ligesaa lidet kan det nægtes, at man jo maa læse og høre med dobbelt Fornøielse, naar Fattighed, Grundighed og Beltalenhed synes ligesom at stride

med hinanden om Fortrinnet. Dog! ſaadanne Taler ere virkelig ſieldne, da Skøn-Taleren ſædvanlig har ſaa megen Følelſe af ſig ſelv, at han ingen Drift føler til at ſætte ſig i de Eenfoldiges Sted, eller at lade en Bittighed gaae i Løbet for at lempe ſig efter deres Fatte-Evne. Hr. Møller tilſtaaer reent ud, at hans Prædikener ere ikke zivrlige, og at de altsaa ikke kan komme i Betragtning med ſtore Taleres aandelige Taler. Man ſeer letteligen, hvorhen han ſigter, og langt fra os ſkal det være at gjøre nogen Sammenligning. En Prædikant bør i vore Tanker ikke maales efter en anden. Enhver har ſin Maade, ſine Gaver, ſine Evner og ſine Tilhørere, enhver kan og ved ſit Punds redelige Anvendelſe være til Opbyggelſe. — Men vi glemme næſten vor Recenſent-Skyldighed. — Nærværende Taler ere ikke ſlette, ſkjønt de, ſom alt menneſkeligt Arbejde, har deres Mangler. Stilen er noget udfvævende og mange Perioder har det tydſke Snit med Verbum i Enden. I Afhandlingerne indſettes nu og da uvedkommende Ting. Bønnerne ere alt for lange. Overgangen til Materierne er ſom ofteſt hovedfulds. Da vi har i Sinde at anmeldte Indholdet af hele Aargangen, kan vi ikke opholde os med at føre Beviſer for vor Dom, vi ere og viſſe paa, at Læſerne vil finde den grundet. Meſtendeels er et bibeliſt Sprog taget til Indgang og Thema derefter lempet, hvor vi altsaa intet Indgangs-Sprog anføre, der har Hr. M. ikke holdt ſig til noget i ſær, men givet ſine Tanker et mere ugrændſet Løb: 1ſte Sønd. i Advent. Psalm. XX. 6. Det ved JESU Indtog ham til Ere iſtemmede Hoſianna, ſom en Opmuntring for os alle, ſom bekiende Chriſtum. 1) Det ved JESU Indtog iſtemmede Hoſianna. 2) Samme ſom en Opmuntring for os, der bekiende Chriſtum 2den Sønd. i Adv. 2 Petr. III. 4. Det Forhold, ſom ſømmer Troende i Henſeende til JESU ſidſte Tilkommeſe. 1) At lade ſig alvorlig befaſte i en troende Forviſning derom. 2) Omhyggelig ſtræbe at beredes derimod. 3di S. i Adv. Den for Chriſtne og i deres Chriſtendoms Sag fornødne Viſhed. 1) Hvad det er for en Viſhed Chriſtne bør beſlitte ſig paa. 2) Hvor vigtigt det er, at de denne Viſhed befaſtes. 4de S. i Adv. Rom. XV. 17. Saa vigtigt det er at kunne roeſe ſig i HERREN. 1) Hvo de kunne roeſe ſig i HERREN. 2) Hvor vigtigt det er. 1ſte Juul

Dag. Et aandeligt Paradis aabnet os ved JESU Sød-
sel. 1) See vi der til vor Glæde, at GUD intet har taft af
sin Kierlighed til os. 2) Opmuntre vi os til denne høie gud-
dommelige Kierligheds rette Anvendelse. 2den Juule-Dag.
Joh. III. 19. De, der elske Mørket mere end Lyset, de
blive og i Mørket her og evig. 1) Hvo de ere, som mere
elske Mørket end Lyset. 2) Hvorledes de baade her og evig
blive i Mørke. Sønd. efter Juul. 5 Mos. B. XXVIII. 6.
En velsignet Udgang af Aaret. 1) Hvorledes den naaes.
2) Hvorledes den skal anvendes. Nye-Aars Dag. Psalm.
XXXVII. 4. **Christelige Ønsker ved Aarets Begyndelse.**
1) Hvordanne Ønsker vi som Christne maa og bør møde for
vor GUD med. 2) Hvorledes vi kunne forvise os at naae
disse vore Ønsker. Sønd. imellem Nye-Aar og H. 3 Kong.
Esaia XLV. 15. **Guds hellige og uforbederlige Veie.**
1) I Henseende til de Onde og deres Fremgang i det Onde.
2) I Henseende til de Gode og deres Trængsler af de Onde.
1ste S. est. H. 3 R. Præd. XII. 1. **JESU hellige og ud-**
merkede Ungdom. 1) De Unge til Lære og Exempel. 2)
De Ældre til Prøve og Erindring. 2den S. efter H. 3 R.
Et velsignet Egteskab. 1) Hvorledes det maa begyndes og
føres. 2) Hvorledes det da og af H. Erren velsignes. 3die
S. efter H. 3 R. **Den christelige Medlidighed.** 1) Hvor-
ledes den viser sig. 2) Hvad dertil skal bevæge Christne. 4de
S. efter H. 3 R. Es. XLII. 3. **JESU Naade mod de svage**
i Troen. 1) De svage i Troen. 2) JESU Naade imod
dem. 5te S. efter H. 3 R. Psalm. V. 5. **De Onde skal ikke**
soe hos GUD. 1) GUD fordrager de Onde og i sin Kirke.
2) De Onde komme dog ikke til at boe hos GUD. S. Sep-
tuag. **Natur og Naade hos Christne og i Christendoms-**
nen. 1) Naade. 2) Natur hos Christne. S. Sexag. Joh.
VIII. 47. **Ved Guds Ords Brug kommer det i sær an-**
naa, at det hos os er kraftigt. 1) Guds Ord er, GUD
vil og, at det skal være kraftigt. 2) Det kommer i sær an-
naa os selv, om det bliver kraftigt eller ei. Fastel. Sønd.
Den hellige Daab, som et af GUD høit æret og alle
Christne vigtigt Naade-Middel. 1) Det er af GUD høit
æret. 2) Det bør være alle Christne vigtigt. 1ste S. i Faste.
Evangelii Vidnesbyrd om JESU Fristelser af Diævelen.
1) Til Lærdom. 2) Til Overbeviisning og Rettelse. 2den
Sønd.

Sønd. i Faste. Ebr. IV. 16. Hvorledes Troende i deres Nød finde Barmhiertighed og faae Naade til velbelystlig Hielp. 1) Troendes rette Forhold i deres Nød. 2) Hvorledes de da og finde o. s. v. 3die S. i F. Endnu behøves Jesu Magt til at uddrive Diævelen, hvor han aandelig hersker eller vil herske. 1) Hvor og hvorledes Diævelen aandelig hersker. 2) Hvorledes han ved Jesu Magt uddrives. Midf. Sønd. Psalm. CXLVI. 16. Hvad os sømmer imod den GUD, hvis Haand er opladt til alles Mættelse. 1) Hvorledes GUD oplader sin Haand til alles Mættelse. 2) Hvad os sømmer imod denne GUD. Mar. Heb. Dag. Jesu Undfangelses Bebudelse. 1) Hvor vigtig den er. 2) Hvorledes vi bør føre os den til Nytte. Palmesønd. Joh. I. 29. Jesu det Guds Lam, som bærer Verdens Synd. 1) Hvorledes han har fremskillet sig som det Guds Lam o. s. v. 2) Hvorledes vi i denne Fremstilling har at betragte ham. Skærtorsdag. Philip. II. 12. Der til Alterens Sacraments værdige Brug fornødne Beredelse efter Overeensstemmelse med Paaske-Lammet 1) Den Beredelse, som bør gaae for ved Sacramentets Brug 2) Den Beredelse i og ved dets Brug. Langfr. Luc. XXIII 34. Den forsfæste Jesu Forbøn for sine Siender. 1) Dens merkelige Indhold. 2) Dens vigtige Diemeed. 1ste Paaske-Dag. Psalm. CXVIII. 23. Jesu merkelige Opstandelse. 1) Hvor merkelig den skeede. 2) Hvor merkelig den forkyndes. 2den Paaske-Dag. 1 Mos. V. XLV. 4. Jesu Opstandelses rette og levende Erkiendelse er sand Christne en reen og hellig Glædes Aarsag. 1) Den rette og levende Erkiendelse. 2) At samme er sande Christne en reen og hellig Glædes Aarsag. 1ste Sønd. efter Paaske 1 Tim. II. 4. Den Sandheds Erkiendelse, som udføres til Salighed. 1) Sandhedens Erkiendelse. 2) Hvorledes samme fører os til Salighed. 2den S. efter P. De store Trøst og hellige Forbindtlighed, som er for sande Christne i Jesu Hyrde-Navn. 1) Trøsten. 2) Forbindtligheden. 3die S. efter P. Verdens Børns elendig Glæde. 1) Verdens Børns Glæde. 2) Denne Glædes Elendighed. Alm. Bededag. 2 Cor. VII. 10. Den Omvendelse til Saliggjørelse. 1) Den Bedrøvelse efter GUD, den maa begynde med. 2) Den Omvendelse til GUD, den maa

blive til. 4de S. efter P. Ap. G. I. 8. Den Hellig Aands Virkninger. 1) Hos Omvendte og Troende. 2) Hos de Uomvendte. 5te S. efter P. Bønnens vigtige og salige Øvelse. 1) Dens rette Øvelse. 2) Dens herlige og salige Nytte. Christi Himmelf. D. Den Sandhed: Christus opfoer til Himmels. 1) Som et Hovedstykke i vor Bekjendelse om Christo. 2) Som en Sandhed, der har stor Indflydelse i vor hele Christendom. 6te S. efter P. Mangel paa Guds og Jesu sande Erkiendelse. 1) At den er uforfærlig hos dem, som af Guds Ord have Leilighed til at have denne Erkiendelse. 2) At den har bedrøvelige og hviistfabelige Følger. 1ste Püntse-Dag. Rom. VIII 22. Den Hellig Aands Naade. 1) Hvad Grund Troende har til at forsikre sig den. 2) Hvilke Fordeele de have af at annamme den. 2den Püntse-Dag. Guds Naades Anordninger til vor Salighed. 1) Deres vigtige Beskaffenhed. 2) Deres uforanderlige Gyldighed. Trin. S. Ap. G. VIII 21. Et retskaffent Hierte for Gud. 1) Hvorledes det yttres og viser sig. 2) Hvilke Herligheder det medfører. 1ste S. efter Trin. Hvad der fører Menneskene baade til Helvede og til Himmerig. 1) Hvad der fører dem til Helvede. 2) Til Himmerig. 2den Sønd. efter Tr. Guds salige Naades rette Modtagelse og Anvendelse. 1) Guds salige Naade. 2) Dens rette Modtagelse og Anvendelse. 3die S. est. Tr. Luc. X. 20. Deres velgrundede Glæde, hvis Navne ere skrevne i Himmelen. 1) Hvorledes vi naae og forvisses om, at vore Navne ere o. s. v. 2) Hvor velgrundet deres Glæde er, hvis Navne o. s. v. 4de S. est. Tr. Den Christelige Kierlighed. 1) Dens rette Art. 2) Dens høie Vigtighed. 5te S. est. Tr. Ogsaa legemlige Velsignelser tilhøre de Gudsfrygtige. 1) De maa som Gudsfrygtige adspørge dem. 2) De maa og som Gudsfrygtige besidde dem. 6te S. est. Tr. Guds Lovs Aandelighed. 1) Hvor i den bestaaer. 2) Hvortil den skal tiene os. 7de S. est. Tr. Luc. XXI. 34. Den Sorrig for dette Livs Næring, som ei sømmer Christne. 1) Hvad det er for en legemlig Sorg, der ei sømmer Christne. 2) Hvorledes de kunne undgaae og overvinde samme. 8de S. est. Tr. En Christen i sin Christendoms og Saligheds Sag. 1) Den Flid og Alvorlighed med hvilken han fører og maa føre sin Christendom. 2) Det store

Maal, han dermed ſigter og bør ſigte til. 9de S. eft. Tr. Syndefikre Syndere. 1) Deres Sikkerhed. 2) Dens bedrøvelige Følger. 10de S. eft. Tr. JESU Graad over Jeruſalem. 1) Sikre Syndere til Beſkæmmelſe og Fornedrelſe. 2) Bodfærdige og Troende til Troſt og Opmuntring. 11te S. eft. Tr. Matth. XXI. 31. Bodfærdige Syndere. 1) Hvorledes de ſom bodfærdige ſøge Guds Naade. 2) Hvorledes de og ſom bodfærdige hos GUD finde Naade. 12te S. eft. Tr. Det Beſynderlige i JESU Omgang med den Døve og Stumme. 1) Dette beſynderlige. 2) Hvortil dets Betragtning kan lede os. 13de S. eft. Tr. Den retſkafne Kierlighed til Naſten. 1) Hvorledes vi blive ſikkede dertil. 2) Hvorledes vi ſkulle bevife den. Paa 14de S. eft. Tr. har Hr. M. til Indgang de Textens Ord: Hvor ere de nie? og fremsætter derpaa dette i vore Tanker underlige Thema: De JESU Ord: hvor ere de nie? 1) Til Erindring om, hvad GUD kræver af os og vi ſkyld ham for hans Beljeringer. 2) Til Prøve og Eſtertanke, om vi og i Henseende til den Pligt give GUD Aarsag at behage eller miſhage os og vort Forhold. 15de S. eft. Tr. 1 Theſſ. II. 12. Chriſtnes værdige Omgang for GUD. 1) I Henseende til det Legemlige, ſom de ei maa miſbruge. 2) I Henseende til det Aandelige, ſom de maa anvende al muelig Flid for. 16de S. eft. Tr. 1 Cor. VII. 30. Chriſtne, ſom græde, ſkulle være ſom de, der ikke græde. 1) Hvorledes de befordres til at have og viſe dette Sind. 2) Hvorledes de forholde ſig i at viſe og udøve det. 17de S. eft. Tr. 1 Petr. II. 9. Det chriſtelige Forhold, ſom ſømmer Chriſtne. 1) Det uchriſtelige Sind og Forhold, de maa hade og flye. 2) Det chriſtelige Forhold, de maa øve og lægge Bind paa. 18de S. eft. Tr. Chriſtnes rette Omgang med det hele guddommelige Ord. 1) Med Guds hellige Lov. 2) Med Evangelii ſalige Lære. 19de S. eft. Tr. Pſalm. CIII. 3. JESUS Chriſtus har Magt paa Jorden at forlade Synden. 1) Han har og øver denne Magt. 2) Han vil og bør og derfor erkjendes. 20de Sønd. eft. Tr. 2 Cor. VI. 1. Den Giæſt uden Bryllupsflæder, ſom et Billede paa de Chriſtne, der tage Guds Naade forgiæves. 1) De Chriſtne i deres Beſkaffenhed, ſom denne Giæſt afbilder. 2) Hvor ilde de bebrage ſig ſelv og vil ſee ſig bedragne paa det ſidſte. 21de S. eft.

est. Tr. Joh. VI. 44. Guds Troefasthed i at drage os til Christum. 1) Hvorledes Gld drager os til Christum. 2) Hvor salige de ere, som saa lade sig drage til Christum. Alle Helg. Daa. Sande Christnes salige Sagtmodighed, 1) Den christelige Sagtmodighed. 2) Dens Vigtighed og Salighed. 22de S. est. Tr. Tre Ting, vi som Syndere vel maa vogte os for. 1) At vi ei agte Synden ringe. 2) At vi ei giøre os et falskt Begreb om Veien til Guds Naade. 3) At vi ei glemme den Forbindtlighed, der er i Guds Naade. 23de Sønd. est. Tr. Den falskhed, som er hos mange Jesu Bekiendere. 1) Hvorledes den viser sig. 2) Hvoraf den reiser sig. 24de S. est. Tr. Jesum Christum som den rette Hielper i Sygdomme og imod Døden. 1) Som den rette Hielper i Sygdomme. 2) Som den rette Hielper imod Døden. 25de S. est. Tr. Eph. V. 16. Lader os fiske den beleilige Tid, fordi Dagene ere onde. 1) Dagene ere onde. 2) Lader os fiske den beleilige Tid. 26de S. est. Tr. Den rette Siele-Hvile. 1) Hvorledes den naaes. 2) Hvor i den bestaaer. 27de S. est. Tr. Sande Troende som meddeelagtige i Jesu Herlighed. 1) Veien til at faae Deel i Jesu Herlighed. 2) Hvorledes Troende faae Deel i Jesu Herlighed; eller rettere: at Jesus gjør dem virkelig deelagtige i sin Herlighed, som gaae frem paa Troens, Jesu Lydigheds og Esterfølgelses Bei. — Man seer af denne Fortegnelse, at det er vigtige Sandheder Hr. Møller afhandler, og det bør vi roese, at han allevegne troeligen følger sin Text, og ikke, som nu bliver Mode blant dem, der vil passere for Talere, snakker uden om den. I en Fortale til den christelige Læser foreskrives nyttige og følger-værdige Regler. Skriften har henimod trehundrede Subscribentere.

Amsterdam.

Essai qui a remporté le prix de la Société Hollandoise de Haarlem en 1772 sur cette question, qu' est ce qui est requis dans l'art d'observer jusqve où cet art contribueroit il à perfectionner l'entendement. Par Benjamin Carrard. M. S. E. Hos Rey 1777. 2 Deele af 432 Sider.

Dette er et Arbeide af en Mand, hvis Indsigter fortiene

Berømmelse, og hvis Bæfedenhed bør æres og efterfølges. Dette seer man deraf, at han ikke har villet modtage den i Berlin resignerende Hr. Sulzers Embede, som blev ham tilbudet, men hellere uden Belønning leve i sit Fædreland, for der at udvide sine egne Kundskaber. Om hiint vil Bogens Læsning overtynde enhver. De fleste Exempler ere tagne af Astronomien og den forsøgende Naturlære, i hvilke Videnskaber Forfatteren besidder en sand Styrke. Hans Raad gaae overalt derhen at vise, hvorledes man i tvivlsomme Tilfælde kan opdage og kiende Sandheden. Til en nøiere Kundskab om opgravne Ting raader han at undersøge deres indvendige Bærdie, hvoraf Bayle haabede meget, og som i vore Dage temmelig forsømmes. Han haaber som Guettard, at man i Jordkuglen efterhaanden skal lære at kiende Steder, hvis opgravne Ting ere dem egne. Man maa igientage og fortsætte de allerede giorte Forsøg; men især igientage ethvert Forsøg oftere. Utallige Vildfarelser, fornemmeligen i Physiologien, ere komne deraf, at man har overladt sig paa eet eller faa Forsøg, da dog en tilfældig Omstændighed ved dem har bestemt Udfaldet; derimod bortfalde de uvæsentlige Omstændigheder ved oftere igientagne Forsøg, og allene det bliver tilbage, som er bestandigt i Naturen. Legemernes Oplosning ved Ild, og andre opløsende Ting. Herpaa Opmerksomhed paa Kræfterne, som ogsaa paa Sielens Forretninger. Hvorledes man skal iagttage Forandringerne i Naturen. Erfaringers uventede Udfald, saasom, at Vand er varmere just da det vil tilfryse, og du Hamle har befundet, at ved Bladers Bært allene de Nerver gaae fra hinanden, som ere Stilken nærmest: (derimod har Hr. Hales ogsaa befundet ved Forsøg, at et Blad udvider sig lige i alle dets Dele. Der maa altsaa være en Aarsag, som gjør det ene Forsøg forskielligt fra det andet.) Hvorledes man maa tage sig i agt for, ikke af faa Tilfælde og en ufuldkommen Induction at slutte til alle Tilfælde, som ved Kometerne, ved hvilke man har seet en glindsende Svants i deres længste Afstand fra Solen, som man i andre Tilfælde ikke er blevet vaer. Hvorledes en Mængde Jagttagelser, gientagne i adskillige Læder og Lande, undertiden først sætte os i Stand til at fastsætte noget bestandigt, s. Ex. at afgjøre om man skal troe, at Havet tager af. Hr. Doaldo, paa hvilken Hr.

Carraed grunder sig, har formodentligen ikke noie nok iagttaget denne Regel ved Bestemmelsen af en Veirperiode. Den store Nytte af lærde Selskaber. Man har opdaget, at Jorden og Vulkanerne have mere Deel i Jordkuglens Skorpes nærværende Tilstand, end man forhen havde ventet sig af de saa bekiendte Vulkaner. Hvorledes man ved en noie Jagttagelse af alle Egenhederne kan skildne de sande Virkninger af Moss og Planter fra de blotte Dendriter; thi Naturen virker ordentlig og fuldkommen, og danner f. Exempel ikke en Bert i Almindelighed, men med Ur, Blade, Stengler og Frugter. Hvor besværligt det er, tilforladeligen at bestemme Midlerne, ved hvilke man kan gøtgjøre, om en vis Pleie er Kornet fordeelsagtig eller ikke; men af den ikke ubekjendte Luette de la Vessie vil man dog ikke dømme nogen Svaghed: Sagen selv maa først være bekræftet og Virkningen til at foraarsage det være tilstrækkelig. Nyttens af anatomiske Erfaringer, som Hr. Carraed tilraader at anstille paa Folk, som ere dømt til Døde. (Saaledes har man i Engelland bestemt Haabet, man kan gjøre sig af Børnekoppernes Indpodning; og ligeledes var det i Forslag, at bestemme Spørgsmaalet, om Frommeskindet og de tre Been vare uomgængeligen nødvendige til Hørelsen eller ikke, men Retten vilde ikke tilstede dette sidste Forsøg.) Om den giftige Sygdoms Indpodning paa Dyrene, i den Hensigt at vide Tilfældene, i hvilke Sygdommen er anstikkende eller ikke, man skulde forsøge Jldens Magt paa Sygdommen. (Det er i London og Toulon forsøgt i det store, og befundet ikke allene unyttigt men endog skadeligt, og Higgokrates er uskyldig i Henseende til dette Raad, da der i hans Skrifter intet Spor findes til den Atheniensiske Pest.) Hvorledes man kan anstille Jagttagelser over Forandringerne af de menneskelige Sieler og hele Selskaber, for at forekomme Sindets Bildfarelser og Usuldkommenheder. En Maade, at anvende Venus's Giennemgang til Solens Paralaxs Bestemmelse. Hvorledes Hagens har opfundet Saturns usandsynlige Ring. Hvorledes man havde kundet bestemme, at Jorden er imellem Mars og Venus. At bemerke Legemets Bevægelse og al skielne den fra deres Stillestaaende. At opdage de krumme Linier, i hvilke Firstiernerne bevæge sig. Nogle Regler til at opfinde Naturens Veie og dens Fortgang. Man maa

aldrig blive ſtaaende ved een Methode, naar Spørgsmaalet er vigtigt, men forſøge alle bekiendte Methoder; den ſidſte kan ved Erfaring befindes at være den beſte. Valget af Verk-tøjet til Jagttagelſer, og hvorledes man ſkal bruge dem. De forſkiellige Slags Riffertter. Den mindſte Størrelſes Maal, ſom man kan bemerke i Maanen: en Vlet af 270 Favne kan man adſkille. Barometerne og Thermometerne. Verk-tøjernes Forbedring og Opfindelſe. Med hvilken Forſtandens Tilſtand man kan give ſig af med Naturens Betragtning, frem for andre at lade ſig beſalde alle Arter af Udfald, og ikke ønſke det Udfald, ſom beſt ſtemmer overeens med vor eller vor Lærers Meening: heri feiles meget ofte. Legemer-nes Benævnelſe og deres Classification. En fortreffelig men ufuldkommen Opfindelſe, hvorved man overiler ſig, og giver Classifier, inden man nok kiender Slægterne, og Slægter, førend man tilſtræffeligen har beſteemt Slagene. I den anden Deel af Skriftet underſøger Hr. Carrard, hvormeget Konſten at iagttager kan forhøje Forſtandens Kræfter. Upaa-tvivleligen tiltager Begrebernes Antal, naar man opfinder, og lærer at betragte Tingene fra en nye Side, og Begreber- ne om gamle Ting gøres tillige tydeligere. Nyttten af nat-URLIGE Tings Samling, og naturlige Sieldenheders tienſt-agtige Meddeekelſe til Venner, endog blant andre Nationer. Jagttagelſer lette Begrebernes Sammenligning, og vi op-naaee derved Vovnen at bedømme Sandsynligheder. En Di-greſſion om Skyepumpen (Trombe) af elektriſke Kræfter. Jagttagelſer lære os iſær Friheds Skrankerne, hvormed Na-turen undertiden overſkrider dens ellers oftere bemærkede Sædvane. Saaledes have Bladluſene lært os, at det mand- lige Kiøn er ikke uomgængeligen nødvendigt til Befrugtelſen. Man maa dog være meget agtſom, førend man antager en ſaadan Undtagelſe: ſom f. Ex., hvorledes man med nogen Luſt kan ſaae Vandet til at ſtige 55 Fod, da det ikkun ſkulde ſtige 33 Fod, hvilket ſkeer ved en Trekvind, ſom indlades ved en liden Abning. Mange Bildfarelſer ere komne af ufuldſtændige Jagttagelſer, naar man har anſet nogle Ud-fald, ſom man ofte har bemærket, for almindelige: hertil regner Forfatteren des Cartes Vaastand af en lige Mængde af Kræfter og Leibnizes Meening, at Straalernes Brækning er en Folge af Sparſomheds Lov. Jagttagelſer lære os alle-

ne Sandheden i Lægekunsten. Lovgivning (eller Politie) lærer af Jagttagelser Skovenes Besparelse. Hr. Portal har bestemt et Tilfælde, i hvilket Lægerne kan dømme om Børnemord, naar nemlig den høire Lungelep trækker Anden for den venstre: efter det Hr. Portal har opdaget, kan det skee, at den ene Lungelep svømmer, naar den anden synker. Denne Tilfærelse vil vanskeligen opstaae; har endog den høire Lungelep et Fortrin, vil det dog være vanskeligt, at BARNET just i den Mellemtid, inden den venstre Lunge udvider sig, trekker Anden. (Skeede det endog, opstod deraf intet uden i det høieste en Tvivl, som aldrig burde foraarage en Uskyldigs Fordømmelse.) Endog allene af tilfældige Ting lader ved gientagne Jagttagelser sig bestemme, hvorledes man kan bestemme Fordelen i Beddemaal (i Pharaos) og Livets Haab i ethvert Aar. Andre Fordele, som Forstanden vrager af Jagttagelser: de forskaffe os en firere Kærlighed af det Skønne, de aabne os nye Udveje i Nødens Tid, og lære os, at anvende Naturens Frugter paa nye Maader til vor Nytte. Hvorledes Jagttagelser opdage os vort Fædrelands Rigdomme. Frankrig frembringer smukkere Graniter, end Egypten. Jagttagelser befrie os fra utidigt Haab, og Adepternes Løfter. Jagttagelsernes Indflydelse, at gjøre os Skaberens Storhed og Majestet kiendeligere og begriberligere, og at udvide og ophøie vore Begreber om Gud. Hr. Forfatteren frembringer her nye Tvivl om Musfeldyrenes Skallers Oprindelse og deres Farve, hvori han yttreer sine Tvivl baade imod Reaumur's og Herissant's Meeninger.

Königsberg.

Die gute Sache der in der heiligen Schrift alten und neuen Testaments enthaltenen Göttlichen Offenbarung, wider die Feinde derselben erwiesen und gerettet von Theodor Christoph Lilienthal, Königl. Preuss. Kirchen- und Schulen-Rath, der heil. Schrift Doct. und ersten ordentlichen Lehrer auf der Königsbergischen Universität, wie auch Pastor der Kneiphöfischen Thum-Kirche. Sechszehnten Theils erster Lieferung. 1779, bey Gottlieb Lebrecht Hartung. Stor 11 $\frac{1}{4}$ Ark foruden Fortale, i Octav.

Sammesteds.

Zuſätze und Abänderungen zu den erſten vier Theilen von D. Theodor Chriſtoph Lilienthals guten Sache der in der heiligen Schrift alten und neuen Teſtaments enthaltenen göttlichen Offenbarung gehörig. 1778, bey Hartung. Stor 166 S. 8.

Zuſätze und Abänderungen zum zehnten bis dreyzehnten Kapitel von D. Theodor Chriſtoph Lilienthals guten Sache der in der heiligen Schrifts alten und neuen Teſtaments enthaltenen göttlichen Offenbarung gehörig. 1779, bey Hartung. Stor 73 S. i 8.

Vi tage diſſe ſammen, fordi de ere af een Mand, og henhøre til eet Værk. Det Lilienthalſke Arbeide bliver uagtet alt, hvad man har haft at udsætte derpaa, altid agtbart og ejeværdigt. Hr. Forfatteren har formedelſt adſkillige indløbne Hindringer ikke endnu kunnet fuldende ſin begyndte Materie om det nye Teſtamentes bibeliſke Hiſtorie, eller paa een-gang levere alt det, der ſkal udgiøre den ſidſte Deel af Værket. Han har derfor, for hellere at levere noget end intet, maattet for denne Gang indſtrænke ſig til det første Stykke af den 16de Deel, hvorpaa det øvrige, ſaaſnart Leiligheden tillader det, ſkal følge. I det første Stykke handles om den nyteſtamentlige Hiſtories Troeværdighed og Brugbarhed. De Indvendinger, hvormed man pleier at beſtride den, igiendrivés. Man beſtylder det nye Teſtamentes Skribentere for Modſigelſer, men denne Beſtyldning tilintetgiøres § 1. Man tvivler om, at de har kunnet indhente tilforladelige Eſterretninger om det, de berette; men her beviſes § 2-4, at de deels vare Dievidner, deels havde fra de ſikkerſte Kilder, hvad de ikke ſelv havde kunnet ſee eller høre. Man vil giøre deres Oprigtighed uvis og tvivlſom; men dette Foregivende om deres Uredelighed hviler paa de allersvageſte Grunde § 5. Det Modſatte er tydeligt, deels af deres Skrifter ſelv, hvori røbes den største Sandheds-Kierlighed og den største Afſkye for Uſandfærdighed § 6.7. deels deraf, at de hverken for deres egne Perſoner eller for den Sag, de paaſtode, kunde love ſig nogen Fordeel af opdigtede Eſterretninger § 8, ſtremdeles deraf, at ingen Truſel eller Glendighed var i Stant

til at bringe dem til at igienkalde noget af deres Vidnesbyrd § 9, og endelig fordi opdigtede Efterretninger om de Begivenheder, de fortælle, aldrig vilde have funden Bisald; thi den Udflugt, Skrift-Fienderne betiene sig af, at nemlig de Christne skulde have holdt Apostlernes Efterretninger hemmelige, og ikke bekiendtgiort dem førend i det andet Aarhundrede, da man ikke saa nøie kunde komme efter, hvorvidt de vare grundede eller ikke, eller at de i det høieste kun har giort dem offentlige paa langtsfraliggende Steder, hvor man ikke kunde modsige dem, er ganske ubevistligt. §. 10. 11. Paa den fjerde Indvendning, som fremsættes § 12, nemlig: at det nye Testaments Beretninger vel kunde giendrives ved gjensidige Efterretninger, eller i det mindste ikke kan bekræftes ved fremmede Skribenters Vidnesbyrd, svares § 13-47, her bevises, at Christendommen aldrig er bleven bestridet ved gjensidige historiske Fortællinger, at fremmede Historiekrivers Stiltienhed om de i det nye Testamente fortalte Begivenheder ikke er disses Troeværdighed imod, og at man virkelig finder tydelige Vidnesbyrd hos Profanskribentere til det nye Testaments Fordeel, hvorpaa ansøres, hvad herom findes i Jødernes Talmud, hos Josephus, hos hedske Skribentere, og i Muhammedanernes Coran. Craig, Tindal og Volingbroke har villet foregive, at det nye Testaments historiske Troeværdighed vilde jo længere jo mere aftage, men at dette ikke er at befrygte gotgives tilstrækkelig mod deres Indvendinger § 48. Endeligen hæves § 49-51 de Tvivl, man pleier at opkaste mod Brugbarheden af de historiske Fortællinger, som findes baade hos Evangelisterne og i Apostlernes Gierninger, hvortil § 52 er føiet en almindelig Anmerkning om de deri forekommende Banffeligheder. Dette er kortelig Indholdet af nærværende Stykke. I det følgende og sidste skal Historien, som indeholdes i det nye Testaments Bøger, efter Ordenen giennemgaaes, og især de Punkter sættes i behørligt Lys, som ere forekomne Skrift-Spotterne anstødelige, eller i andre Henseender synes at have noget Betænkeligt ved sig. Man veed, at der af dette meget nyttige Værk besørjes en nye Udgave i Quartformat. Hr. Lillenthal har i denne Anledning paa nye maattet giennemgaae det hele Arbeide, og heraf maatte naturligviis flyde Tilfætninger og Forandringer. For nu at holde Eierne af det

det første eller andet Oplag i 8vo ſkadesløſe, har han agtet det billigt, at lade alle den nye Udgaves Forbedringer astrykke for dem ſelv i ſamme Format: og diſſe betragtelige Tillæg og Forandringer, ſom vi ovenfor have anmeldt, ſtrække ſig fra den første indtil den ottende Deel. Naatte Hr. Doctorens Tid og Kræfter tillade ham ſnart at levere, hvad der endnu fattes i Værkets Fuldstændighed!

H KAINH ΔΙΑΘΗΚΗ. *Novum Testamentum Græcum Domini Nostri JESU Christi; cum Scholiis Theologicis & Philologicis, in quibus Loca varia N. T. tam ex celeberrimis Veterum Interpretum Commentariis, quam ex uberrimis Eruditorum hujus & superioris Sæculi lucubrationibus illustrantur, Phraseologia explicatur, & sensus genuinus eruitur. Opus in gratiam Juniorum fideliter excerptum, & quibus desunt largiora volumina in Epitomen redactum. Errare possum, Hæreticus esse nolo. S. Aug. Editio secunda, in Duobus Voluminibus. Londini: Typis Gul. Richardson; Prostant venales apud J. Robson, New Bond Street; & B. Law, Ave Maria Lane. 1778. Den første Deel er stor 580 og den anden 559 S. i stor 8vo; koster indbunden i tvende Engelske Bind 4 Rdlr. 4 Sk.*

En meget net Udgave, om hvilken der i det øvrige ikke kan siges meget mere end det, man af ovenstaaende temmelig vidtløftige Titel kan læse sig til. Baade den grædske Text og de latinske Forklaringer over hvert Vers, ſom ſtaaer neder under Texten, alt er trykt med ſmukke Bogstaver, men Texten ſelv kunde man dog ønsket uden Forkortelser, allerhelſt da det hele er in gratiam Juniorum, af hvilke de fleſte ganſke viſt helſt læſe Grædſk uden Abbreviationer. Vi har ikke funden nogen Afvigelse fra den almindelig vedtagne Læſemaade. For ved enhver af det Nye Testaments Bøger findes en kort Indledning, eller dog nogle Sagttagelser om Forfatteren, Skrivemaaden, Anledningen o. ſ. v. For dem, der ikke har Tynde eller Leilighed til at anſkaffe ſig mange Commentarier, er dette et meget brugbart Værk, da de hellige Skribenteres Mæening, i det mindſte allevegne, hvor vi har læſt, er gjort meget tydelig. Vi vil, for at undgaae Vidtløſtighed, allene til Prøve anføre nogle af Anmerkningerne

over

over det vanskelige 9de Kapitel til Romerne, der saa meget har brudt Fortolkerne. **B. 1.** *Veritatem dico in Christo.* Jurantis formula, i. e. *Invoco Christum testem veritatis dictorum meorum. Non mentior.* Hebraismus est ad majorem veritatis confirmationem, quo quid affirmative dictum negative repetitur, ad orationis intentionem faciens. *Contestificante conscientia*, i. e. Testem etiam mihi adduco conscientiam meam; me sc. verum dicere, & ita sentire, prout loquor. *In spiritu sancto*, i. e. quæ per spiritum sanctum regitur. **B. 2.** *Continuus dolor.* Vox ἀδύνη parturientium dolores proprie significat, & per metaphoram de *maximis* usurpatur. *Cordi meo*, i. e. animum vehementer cruciat, ob incredulitatem contumacem & rejectionem Judæorum. **B. 3.** *Optârim.* Imperfectum pro Optativo, quod frequens Græcis, sive addito sive non addito ἄν; salva pietate id liceret. *Ego ipse*, emphatice, q. d. Ego, qui hæc male ominata de illis dicere cogar? *Anathema esse à Christo.* ἀνάθημα pro ἀνάθημα τιθέντα, abstractum pro concreto, more Hebræorum & etiam Paulino, i. e. Separatum à communione Christi i. e. ecclesiæ, quæ *Christus* vocatur, q. d. Velim non modo carere honore apostolatus, verum etiam contemptissimus esse inter Christianos; quales sunt, qui excommunicati sunt; & omnia mala temporalia lubens ferrem. Per voti hyperbolem immensum suum erga Israëlitæ amorem demonstrat. *Pro fratribus meis*, i. e. Cognatis; per synecdochen speciei Hebræis usitatam; ex eodem nimirum patre Abrahamo secundum carnem oriundis; si ea ratione illos ad salutem perducere possem. **B. 5.** *Quorum (sub. sunt) patres κατ' ἐξοχήν*, i. e. Patriarchæ magni illi viri, quorum soboles sunt. *Quod ad carnem*, i. e. Humanam naturam. *Qui (nempe Christus) est super omnia Deus benedictus in secula.* Evidens divinitatis Christi argumentum, quippe cui tribuitur hujusmodi Doxologia, quæ soli Deo propria est; nec vox unquam, ni fallor, in N. T. nisi de Deo dicitur. **B. 13.** *Jacob dilexi, Esau odio habui.* Usitatus hebraismus præteriti pro præsentis. *Odio habere* est, comparate ac figurate,

rate, *poſthabere vel minus diligere*. Locutio apud Hebræos in comparationibus utitatiffima, q. d. Iſrælitas in beneficiis conferendis qvanqvam gravium criminum reos prætulit Idumæis. Hæc verba de externa tantum ſervitute & terræ promiffæ privatione, & de favore vel odio in rebus nationaliter confideratis intelligenda ſunt, non autem de vita æterna, ac proinde nihil ad prædeſtinationem pertinent. B. 18. Ergo, i. e. Ex his præmiſſis colligi poteſt. *Cujus vult, miſeretur*, i. e. Qvem populum ei libuit beneficiis proſeqvi, proſequitur, qvia liberrima eſt eorum Deo diſpenſatio. *Indurat*. Non actione aliqua Dei poſitiva, ſed permittendo longanimitate divina abutentes in voluntaria & pervicaci cordis malitia perfeverare & crefcere, molliusqve eos itaſtando, qvam meruerunt; ut poſtea tarditatem ſupplicii gråvitate compenſaret. Mere behøve vi ikke at afſkrive for at anpriſe denne nyttige Udgate, hvor i alt desuden er tillofende.

* *

* *

* *

Subſcriptions-Plan

paa

Gesners ſamtlige Skrifter.

Saa vel den Ubehagelighed, at ſee nogle enkelte Stykker af den berømte og yndede Gesners Skrifter i forſkiellige Formater i vort danſke Sprog, ſom aldeles Mangel paa andre, der enten allerede ere udſolgte, eller endnu ikke overſatte — har bragt mig paa de Tanker, at jeg kunde gjøre mine Landsmænd en behagelig Dieneste med at beſørge en fuldſtændig og værdig Udgate af Gesners ſamtlige Skrifter. Overſættelſen udarbejder Hr. Hans Jørgen Birch, Sognepræſt i Ballensbeck; og jeg vil ſørge for ved Bignetter, Papiir og øvrige typographiſke Indretninger, at alt kan ſvare til Skriftets indvortes Værdie. Det udgives i 2de Octav-Deele, ſom overlades Dem, der inden Aarets Udgang ville lade Deres Navne antegne, for 4 Rk. Tomen, eller 1 Rdlr. 2 Rk. for det hele Verk paa Trykpapiir og 1 Rdlr. 5 Rk. paa Skrivpapiir. For dem, ſom ikke ſubſcribere, bliver Priſer 1 Rk. mere for hver Deel.

Gyldendal.

K i s b e n h a v n s k e

Nye Efterretninger

om

Lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 12te Novbr. 1779.

Gudelige Taler over Søn- og Festdags Evangelier, udgivne af et Theologisk Selskab. Andet Bind. Andet Hæfte. Kjøbenhavn, trykt paa Gyldendals Forlag. 1779. 18 Ark og 3 Blade. Tredie Bind. Første Hæfte. 1779. 276 S. i stor 8vo. Hvert Hæfte koster 3 Mk. 8 Sk.

De forrige Hæfter af dette Verk ere af en anden Recensent anmeldte i disse Efterretningers forrige Aargang S. 741 og med disse, vi her anmelde, er Aargangen over Evangelierne sluttet, dog skal endnu følge Tredie Bind's andet Hæfte, som skal indeholde Passions-Prædikener, hvormed det hele Verk endes. Vi troe gierne, at Hr. Doct. Balles Tid og andre Arbeider ikke længere tillade ham disse Dvølsers fortsættelse til de unge Theologers Nytte, vi har endog uret over, at han hidindtil har kunnet tage saa merkelig en Deel i Medlemmernes Arbeider, og vi see tillige saa stor Afgang i Selskabet, at de offentlige Frugter af disse Dvølsers, naar ingen Tilgang skeede, maatte ophøre af sig selv. Imidlertid havde vi dog ønsket et lignende Verk over Epistlerne; hi disse har man i vort Sprog kun lidet eller intet over, da er derimod ikke er saa knap Tid paa Prædikener over Høimesses-Externe. — Indholdet af Talerne i Andet Bind's andet Hæfte er følgende: 1) Hvilken Nytte Christne Kunde have af Mirakler, over Evang. paa 12te Sønd. est. Trin. af Doct. W. E. Balle. 2) Den christelige Medlidenheds

nødvendige Egenskaber, over Evang. paa 13de Sønd. est. Trin. af O. Kraft. 3) Den Takſigelse, vi ſkyldte Gud for Befrielse af Uød og Modgang, over Evang. paa 14de Sønd. est. Trin. af S. J. Birch. 4) Hvorledes en ſand Chriſten bør anſee det jordiske Gode, over Evang. paa 15de Sønd. est. Trin. af C. M. Holst. 5) Chriſtne værdige Forhold ved Venners Grave, over Evang. paa 16de Sønd. est. Trin. af J. S. Møller. 6) Vigtige Bægegrunde til at ſkye den falſke Ære, over Evang. paa 17de Sønd. est. Trin. af D. Clauen. 7) Den ſande Guds Kierlighed er ene Grunden til al chriſtelig Dyd og Gud velbehagelig Lydighed. over Evang. paa 18de Sønd. est. Trin. af O. Kraft. 8) En Chriſten er forpligtet ved tienlige Midler at forebygge og modſtaaе onde Tanker, over Evang. paa 19de Sønd. est. Trin. af T. C. Wirth. 9) Guds retfærdige Straf over ſin Naades Foragtere over Evang. paa 20de Sønd. est. Trin. af M. C. Horn. 10) Hvor nyttigt det er for Chriſtne med Opmerkſomhed at betragte de Tildragelser, ſom møde paa Livets Bane, over Evang. paa 21de Sønd. est. Trin. af O. Glensburg. 11) Fredſommelighed, ſom een af Chriſtendommen herlige Dyder, over Evang. paa Alle-Helgens Dag af N. R. Bechmann. 12) Hvorledes vi efter JESU Befaling bør give Gud det Guds er, over Evang. paa 23de Sønd. est. Trin. af J. R. Schiøth. 13) Dødens uviſſe Ankomſt ſom en Opmuntring til tidlig Guds frygt, over Evang. paa 24de Sønd. est. Trin. af P. Paludan. — I Tredie Bindſ første Hefte ere følgende Materier afhandeled: 1) Guds retfærdige Vrede over ſit Ords Foragt, omſider lagt for Dagen i frygtelige, men velfortiente Straffe-Domme, over Evang. paa 25de Sønd. est. Trin. af Doct. N. E. Balle. 2) Lydighed mod Gud, ſom een af Chriſtendommens herligſte Dyder, paa 1ſte Sønd. i Advent af P. Paludan. 3) Aarsagerne til Menneſkenes forſkiellige Forhold i Ulykkens og Uødens Tid paa 2den Sønd. i Advent af J. S. Møller. 4) Hvor ubilligt og farligt det er, at forarge ſig paa JESUM, paa 3die Sønd. i Adv. af D. Klauen. 5) Hvorfor JESU ſande og virkſomme Kundſkab er ſaa ſielden blant Chriſtne, paa 4de Sønd. i Adv. af O. Kraft. 6) Gudelige Bæ-

tragtinger over Jesu Sødse, paa 1ste Jule-Dag af T. C. Wirth. 7) Jesu Kierlige Omsorg for at lede Syn-
 dere til sand Lyksalighed, paa 2den Jule-Dag af M. C. Horn. 8) Jesu Læres forskiellige Virkning paa de
 menneskelige Gemytter, paa Sønd. est. Juul af W. K. Bechmann. 9) En Christens Pligter ved et nyt Aars
 Begyndelse, paa Nye-Aars Dag af J. K. Schiøth. 10) Forsynets urandsagelige Regiering, paa Sønd. imellem
 Nye-Aar og Hell. 3 Konger af P. Paludan. 11) Evange-
 list Anviisning til den offentlige Gudsdyrkelses rette
 Jagttagelse, paa 1ste Sønd. est. Hell. 3 Konger af Doct.
 W. E. Valle. — Den Dom, som tilforn er fældet over de
 allerede anmeldte Hester, maa vi her igientage, nemlig at
 alle Talerne ere gode og læseværdige, hvortil Hr. Doctorens
 Indflydelse paa Medlemmernes Arbejder (vi vil have dette
 sagt uden nogens Fornærmelse) har bidraget meget. Men
 det havde vi gierne ønsket, at Aargangen havde været ganske
 fuldstændig; thi her fattes dog Afhandlinger over nogle af de
 iarlige Evangelier, saasom over Femte Søndag efter S. 3
 Konger. To og Tivende Søndag efter Trinitatis.
 Sex og Tivende Søndag efter Trinitatis, og iligemaade
 Syv og Tivende efter Trin. eller Siette Søndag efter
 S. 3 Konger. Maaskee vi ved denne Anmerkning kunde be-
 væge Hr. Doct. og Selskabet til i følgende Heste at skienke Pu-
 blikum disse fire manglende Prædikener over Texter, der vel
 ikke altid indfalde, men dog kan indfalde. — Siden Sel-
 skabets Begyndelse ere i alt Elleve af dets Medlemmer blevne
 esfordrede, af hvilke een siden er død. Tre ere udgaaede
 eras, den ene formedelst Svaghed, den anden for at reise
 udenlands, og den tredie for at modtage Huus-Information
 Jylland. De tilbageværende ere Hr. Damasus Klauen,
 Hr. Magnus Christian Horn, Hr. Nikolai Kirkesmøe
 Bechmann, Hr. Jens Riddermann Schiøth, og Hr.
 Jøder Paludan.

Prædiken over Ordene af 2 Moſ. B. XX. 1. 2. 3., holden i Landemodet i Ribe 1777. den 18de Junii, af Jens Windfeldt, Provſt i Hierum Herred og Sogne-Præſt for Naun og Siir Meenigheder. Viborg, 1779. Trykt hos C. S. Mangor. 26 S. i ſtor 8vo.

Hvorfor denne Præken endelig ſkulde trykkes, ſee vi aldeles ikke, da den i ingen Henſeende udmerker ſig fra de almindelige uden i at holde mindre, end der i Deelingerne loves Hr. W. kunde neppe have valgt nogen ubegvemmere Text ti en Landemodes Prædiken end den, han har foretaget ſig at afhandle; han synes ſelv at have ſølet dette, derfor gaae hans hele Indgang ud paa at viſe, at eet Sprog i Bibelet kan røre os ſterkere end et andet, og giøre dybere Indtryk hos nogle end hos andre. „ I de hellige Ord, (ſkriver han S. 5) ſom jeg har fordriftet mig til i denne mig ſaa vigtige Forſamling at anmeldte ſom Text, til ved Guds Naade at fremføre mine ringe Betragtninger over, veed jeg ikke om andre finde den Afgrund eller den umaalelige Udſtræning, ſom jeg synes deri at træffe, og med den helligs Erbødighed beundrer. De have fra mange Aar af været mig een af de allerrigſte Miner i det ſaliggjørende Ord ſom GUD har ſienket os: een af de vigtigſte Poſter ſom mig i min Theologie og det Embede, ſom HERREN har betroet mig Uværdige. De have ogſaa været mig et Leedbaand, der har ſtyret mig, og holdt mig fra i Tænke- og Læremaade at helde mig til nogen urigtig Side o. ſ. v. Af Texten foreſtiller han: 1) GUD HERREN, ſit Folk GUD til al Lykſalighed og Frelſe, og 2) Guds Folk hans Folk til fuld Troe og Dyrkelse. Den første De er meget vidtløftig afhandlet og fuld af ſaadanne Ting, ſom viſt ikke enhver i Anledning af denne Text ſkulde fremkomme med; thi hvo uden den, der ſeer forſkrækkelig dybt, kun vel finde den hele Lærdom om Forſoningen i diſſe Ord: „ I er HERREN din GUD, ſom udførde dig af Egypti Land? Hr. W. tør juſt ikke paastaac, at Igienløſningen af Sata og Syndens Rige uſeilbarlig herved ere tilſigtede. S. 1 Men ſkulde vi end ikke, ſkriver han, have nogen udtrykkelig Bekræftelse herpaa, ſaa bliver det dog vel ſikkert, vi med Ret kunde ſige ligesom Paulus i en anden Materie diſſe Ting betegne noget andet, og vi formode, at det

os tilladt at troe, at Guds alleryderste Belgierninger, Forløsningen og den salige Frelse i Tid og Ewigheid under Udførelsen af Egypten, som i et dunkelt Malerie, ere forestillede." Et Par Prøver maa vi her ansøre paa Hr. Provstens Vittighed, og saa har vi sagt nok om den første Deel. S. 8: „Guddommen er et Dyb, hvorved mange ere sarne til Kundskab og Siel:Frelse: men og det Dyb, hvor i mange ere kaldseilede. En Jld, hvorved mange ere oplivede, men og mange forbrændte." S. 14: GUD er sine Børns GUD: deres hele GUD, deres GUD saa vidt og bredt, som han kan være deres GUD." Den anden Deel slipper Hr. W. hastig fra, og saa hastig, at vi er vil ansøre den heel. S. 20: „For Menneſket maa ingen anden GUD være end den eeneste GUD: og han maa være Menneſkets hele allerhøieste GUD i Tanker, Lyst, Erbødighed og Hørsommelighed. Dette var det andet Stykke, som burde have været betragtet, men jeg har ved Udarbeidelsen allerede skønnet, at jeg endog maaskee før burde have opholdet: og af Frygt for at trætte denne ærværdige Forsamlings Agtsomhed, holder jeg inde med videre, og her næsten sætter Grændseſkiellet, ønskende uden overalt, at det heller maa siges, at jeg har talet for kort, end for længe. Det beste herved er, at i den Lærdom, som vi forhandle, ligger den eene Sandhed i den anden. Jeg udbeder mig da Tilladelse at vende for en saare kort Tid endnu tilbage til det, jeg har begyndt med: at lægge endnu nogle Træk til dette Billede, og med det at ende." Hvorledes? Hr. W. tilstaaer, at han burde opholdet før, og dog vil han endnu have Tilladelse til at begynde paa nye, hvor han slap? Enten skulde han ikke have anmeldet den anden Deel, eller og han i Korthed burde afmeldet den; men reent at lade den gaae i Lyset for at vende tilbage til det forrige, som allerede var for vidtløftigt, det alt for meget at fixere sine Tilhørere og Læsere. Af Anledningens ansøre vi kun følgende: S. 22: „Høifværdige Betragtninger for os alle i denne anseelige Forsamling, men besynderlig for os, mine ærværdige Fædre og elſkede Brødre, der paa en egen Maade ere Herrens Folk! (Les Gens du Roi) o. s. v."

At de menneſkelige Døde forrige heele og fuldkomne Legemer ſkulle af Guld igien blive opvakte, bevies i ſær den hellige Skrift, ſom og Fornuſten, ved Jern Windfeld. Viborg, 1779. Trykt hos Mangor. 3 S. i ſtor 8vo.

En ganſke god Afhandling, hvor i den almindelige Lærdom om Legemernes Opſtandelses-Maade meget vel fremsættes og forsvares. Hr. Forfatteren er ſlet ikke for den megen Subtiliferen i theologiske Materier, og vi ikke heller. Man ma ſubtilifere ſaa vittigt, ſom man vil, ſaa blive der dog uoy løſelige Vanſkeligheder tilbage, og hvorfor ikke da lige ſa godt forſt ſom ſidſt at tage ſin Tilflugt til Almagten? At Opſtandelsen ſkal ſkee, er unægteligt, men her ſpørres om Maaden. Skal de fuldkomne Legemer, ſom man har haft der her i Livet, opſtaa, eller er det kun deres Grundſpire, ſom paa hin Dag igien ſkal foreenes med Sielen? Hr. W. beſtyrker ſin Meening med følgende Grunde: 1) Den Meening ſom Skriften tager et Ord i, er den rigtige; nu tager de ikke det Ord, Legeme, i nogen ubekjendt eller allene for de dybſindige Philoſoph forſtaaelig, men i ret almindelig Meening, ſom ethvert Menneſke af ſund Sands, da Skriften for alle, fatter og tænker, ſølgelig, naar den nævner menneſkelige Legemer, ſaa forſtaaes ſaadanne, ſom vi nu have ſee og føle. 2) Da Guld ſkabde Menneſket, gjorde han Legemet til lige ſaa væſentlig en Deel ſom Sielen, men den Menneſkets væſentlige Deel betegnes beſtandig med ſaadan Navne, der ngie udtrykke vort nærværende Legeme. 3) Havde Menneſkene ikke ſyndet, ſkulde de have levet et beſtandigt Liv, altsaa beſtandig beholdt deres fuldkomne Legemer; hvo af følger ganſke naturlig, at derſom de Legemer, Menneſkene fik af Skaberens, kunde, om de havde blevet ham lydige have beſiddet Uforgængelighed og Udødelighed, ſaa er der allene ingen Urimelighed eller Umuelighed i, at vore Legemer (thi andre eller andre Slags har Syndefaldet jo ikke tilveie bragt) ogſaa kunde blive dannede til at nyde evig Varighed men det endog, naar Igienløſningen ſættes, er en Nødvendighed. 4) Vore Legemer ſkal i Opſtandelsen være Chriſtrefuldgiorte Legeme ligedannede, nu opſtod Jeſus jo ik med en blot Grundſpire, men med det ſamme fuldkomne Legeme, ſom han havde før Døden, vi ſkal altsaa og her i li

ne ham. 5) Det kan umuelig være andet, end at GUD, der handler nsiagtig i alle sine Gierninger, jo maa igien istandsætte det samme, som her er brugt til hans Fornsielse eller Misfornsielse. Da nu GUD er fuld af Naade, vil han upaatvivlelig opreise det, som dertil kan have Haab, og betragtet paa hans Retfærdigheds og Løfters Side, kan han ei andet end igien fremstille de samme (altsaa hverken større eller mindre) Legemer, som paa Jorden have været Medskaber til enten at lyde eller foragte ham. 6) Paulus ønsker I Theff. V. 23. at det ganske Legeme, ligesaa vel som den ganske Siel og Aand, maatte bevares ustraffeligen til Jesu Tilkommelse, og alle Steder i Bibelen, som handle om Døde, om dem, der ere i Graverne, om Opstandelse, give ikke Anledning til at tænke paa andre end naturlig fuldkomne Legemer. Disse Grunde udvikles videre og bevises. Herpaa siger Hr. W. og med Grund siger han det S. 18: „Det nægtes aldeles ikke og kan ei nægtes, at der jo findes et Par Steder i Skriften, som synes at stride imod det foranstæte o. s. v., men naar der ere frembragte uomstødelige Beviser paa den Lærdom om de menneskelige Legemers Opstandelse, saa maa alle Fornuftige tilstaae, at dersom der findes mindre tydelige eller tvivlsomme Steder i Skriften, bør de efter de klare og uimodsigelige fortolkes, og ikke tværtimod.“ Forsfatteren tager nu fat paa I Cor. XV, og forklarer det saa omstændelig og passende, at vi ikke see, hvad betydeligt der skulde indvendes derimod; iligemaade vi ses den sande Meeaning af I Cor. VI. 13.; og endelig besvares nogle Spørsmaale. 1) „Om man ikke for Tvivleres Skyld, bør søge at udfinde en anden Forklaring, for derved at gøre denne ubegribelige Lærdom mere antagelig?“ Hr. W. svarer: Man maa ikke martre Skriften for at gøre dens lærdomme for visse Mennesker smagelige. Jesus gjorde det ikke i sin Tvist med Sadducæerne. Tvivlere vilde dog blive Tvivlere, siden end ikke den allermest udspiculerede Fortolkings Naade kan have alle Banskeligheder. 2) „Skulde ikke dette vort Legeme, i sær da det meste deraf er borget af Jordens Berter med videre, være for grovt og udanligt til den salige Ewigheid, og mon derfor ei dette grove Legeme for den meste Deel bliver tilbage i Jorden?“ Svar: GUD er Hærrer over Naturen, og kan gøre, tage og beholde

af den, hvad ham behager. Gud har funnet beſtemme, hvor meget ethvert Legeme ſkal af Naturen beholde. Man bør lade det være Guds Sag, hvilke Dele han egentlig vil udvælge, og hvordan han vil affondre alle fremmede Dele. Desuden maa dette Udtryk: grovt Legeme meget forſigtigen bruges. 3) „Have vi da ei at frygte for, at Lidelser og For-
 „ gængelighed ſkulle være en Følge af dette Legems Sammen-
 „ ſætning, Bevægelse og øvrige Beſkaffenhed? og mon det
 „ ei var ſikrere at antage, at der i vore Legemer ere viſſe
 „ Grunddele eller Elementer, (prima ſtamina) hvilke ſkulle
 „ opreifes? eller og, at der ligger i dette Legeme et andet
 „ Qvinteffents eller ſiint Legeme, der er uforkrænkeligt, og
 „ at det allene ſkal opvækkes?“ Svar: Det første har man
 ei at frygte for; thi derſom nogen Fordervelfe nødvendig ſkul-
 de flyde af Legemets Materie og Bygning, ſaa kunde Adam
 ei have været udødelig for Faldet, hvilket dog Skriften be-
 vidner; og det ſidſte kan ſlet ikke foreenes med Skriften, ja
 ikke engang med den ſig betænkende Fornuſt: Elementer kan
 være Grund til Legemer, men derfor ere de ikke Legemer.
 Et ſiint Legeme kan heller ikke antages, derſom det ſkal ad-
 ſkilles fra eller imodſættes det øvrige fuldkomne Legeme, ſaa
 at der ſkulde være eet ſubtiilt og eet grovt. Viſt nok er det,
 da Gud danner alt Levende og Vørende af Lidet, at vi have
 vore første ſmaa Grund-Legemer, men det er kun vore Lege-
 mers Anlæg, det er diſſe, ſom blive til fuldkomne Lege-
 mer og aldrig kan affondres derfra. At ellers et Menneſke
 ſkulle have et dobbelt Legeme er baade efter Fornuſten og
 Guds Ord aldeles ugrundet. Erfarenhed lærer intet derom
 og Skriften mindre o. ſ. v. Vi har med Glid opholdt os no-
 get ved dette Skrift og anført dets Hoved-Tidhold, fordi
 det virkelig fortjener Opmerkſomhed. I øvrigt bede vi, at
 ingen efter vort korte Udtoget vil ſælde ſin Dom, men at en-
 hver vil læſe Afhandlingen i ſin fulde Sammenhæng, da det
 ikke har været os mueligt at anføre alt det Vigtige, ſom deri
 findes til Sagens Beſtyrkelse, uden heel at afſkrive den, og
 altsaa overſkride en Recenſions Grændſer. Ved denne Lei-
 lighed vilde vi endnu have anmeldet et Skrift af ſamme ſlit-
 tige Forfatter, men, formedelt Nummets og Paſningens
 Skyld maa det ventes i et andet No.

StoKholm og Upsal.

Homiletiska försök. Vol. I. Hos Swederus. 1778.
Trykt i Upsal hos Johan Edman, stor 520 Sider i
8vo. Koster 10 Mk.

Forfatterne af disse Homiletiske Forsøg, som paa Omslaget kaldes Svenska Theol. Sällskapets Skrifter, ere blevne opmuntrede til at udgive et heelt Cursus homileticus til Hielp for de Præster, som selv ikke eie tilstrækkelige Hielpemidler, eller i det mindste har ingen Overskødighed deraf. De vil heri følge andre Landes Exempel, og af disse nævne de kun Danmark, som eier en Archivarius homileticus i 3 Octavbind, og hvor et heelt theologisk Selskab under Hr. Dr. Balles Direction har forenet sig til at udarbejde og udgive Gudelige Taler over Evangelierne. Dog er deres Plan vidtløftigere; thi de vil levere alle Slags Taler, saasom Skriftermaals-Taler læmpede efter særskildte Tilfælde; Brude-Taler og Liigprædikener for de Stæder, hvor de ere i Brug; Taler ved Kirkers og Kirkepyrdelsers Indvielse; Passions- og Catechismus-Prædikener; end videre over de aarlig udkommende Bededags Texter; og endelig over de sædvanlige Evangelier og Epistler. For Bequemmeligheds Skyld udgives Barket i smaa Dele. Hvert Bind skal bestaae af fire Stykker, og hvert Stykke udgiøre 6 til 8 Ark. Det første Stykke af dette Bind indeholder: 1) En Skriftermaals Tale for Børn, som første Gang skulde nyde den hellige Nadvere, over 5 Mos. B. 29; 10. 12. 13. 2) En over Ebr. 4, 16. 3) Skriftermaals-Tale for en Dødsfange over dette Vers: Skal det være saa, Straf skal følge paa o. s. v. 4) Over 2 Cor. 13, 5., hvortil er føiet en over de Ord: Forlad os vor Skyld. 5) Forklaring over Aftensangs Terten paa den tredie store Bededag 2 Cor. 7, 10. Til Indgang ere Davids Ord valgte Ps. 38, 19. Jeg sørger over min Synd, og af Terten forestilles Forskiellen imellem Bedrøvelsen efter Gud og Verdens Sorg; først i Henseende til dens Oprindelse; dernæst i Hensigt til deres ulige Beskaffenhed, hos hvilke Sorg efter Gud eller Verdens Sorg findes; endelig i Henseende til begges ulige Følger. 6) Over Høimesse Terten Ps. 27, 9. hvoraf betragtes: Et syndigt Folks bodfærdige Ansøgning for Herrens Ansigt; først: hvo de ere, som

giøre ſaadan Anſøgning; dernæſt: hvorom de anſøge; endelig: hvorpaa de grunde deres Anſøgning. 7) Over Aftenſangs Texten Jac. 1, 22. Til Indgang tages Eph. 3, 15. derpaa foreſtilles: Wiſe og uwiſe Chriſtne; førſt: Wiſe Chriſtne; diſſe høre og læſe Guds Ord, de giøre og derefter, de har den beſte Henſigt med deres Gierninger, nemlig Guds Ære, deres eget og Næſtens Beſte, de kiende endelig og bekiende, at de uagter alle deres Beſtræbelſer har ſtore Mangler; dernæſt: Uwiſe Chriſtne; diſſe bedrage dem ſelv i at høre Guds Ord uden Niemærke; i ikke at kiende dem ſelv og deres Siæletilſtand; i at glemme den ſtore Straf, de paa drage ſig ved ikke at giøre efter Guds Billie. 8) Diſpoſitioner over Aftenſangs Texten 2 Cor. 7. 10. Hvad Forſkiel der er imellem Guds og Verdens Værns Sorg; deels i Henſeende til deres ulige Beſkaffenhed; deels ultiige Virkninger. Anden Diſpoſition over ſamme Text; I Anledning af den valgte Indgang Matth. 7, 13, 14. foreſtilles af Texten: Himmels og Helvedes Port; Tilgemaade i tredie Diſp. betragtes: Veien til Livet og Døden; førſt: Verdens Sorg er Veien til Døden; dernæſt: Sorg efter Gud er Veien til Livet. 9) Diſpoſitioner over Høimæſſe Texten Ps. 27, 9. De Troende uden Frygt, da Gud er deres Tilflugt; førſt: de Troende; dernæſt: hvorledes Gud er deres Tilflugt; endelig: hvorføre de da kan være uden Frygt. Dog det vilde blive for vidtløftigt her at forelægge vore Læſere alle de Diſpoſitioner, ſom dette Stykke indeholder baade over de allerede anførte og andre Texter, ſaasom Ps. 96, 8. 9. Hab. 11, 17. Ps. 145, 8. 9. 10. — Det andet Stykke indeholder: 1) En Opmuntrings Tale til Ungdommen ved deres førſte Altergang, over Ps. 34, 12. 2) I ſamme Tilfælde over Marc. 10, 14. 3) En Skriſtermåls Tale for alle over Ps. 51, 9. 4) Over Jeſu Ord: Giør dette til min Hufommelſe. 5) Skriſtermaal for Syge, over Ef. 63, 1., over 1 Moſ. B. 49, 18. 6) For alle, over Ps. 119, 107. 7) Skriſtermåls-Tale til Juledag over 1 Tim. 1, 15. I en tilføiet Anmærkning gives Anviſning til at benytte ſig af ſamme Text til Langfredag og Paſkedag. 8) Over Ps. 39, 8. 9. Nehem. 13, 31. Ps. 32, 5. Derpaa følge 9 Afhandlinger og Diſpoſitioner over den førſte ſtore Bededags Texter for indeværende Aar; nemlig: Aftenſangs

sangs Texten 4 Mos. B. 14, 9., og Høimesse Texten 5 Mos. B. 7, 9. m. m. — I det tredie Stykke findes Dispositioner over den anden og tredie store Bededags Texter, nemlig: I Joh. 2. 17., I Kong. 8, 61., Aabenb. 21, 3. Rom. 12, 8., Jac. 3, 17., I Cor. 13, 4. — Det fjerde Stykke leverer Afhandlinger og Dispositioner over den fjerde store Bededags Texter, Mal. 3, 10., Ps. 149, 1. 2., Es. 49, 13., hvorpaa følger baade Sprog- og Sag-Register over den hele første Deel. For dem, der behøve det, kan dette Arbeide være ganske nyttigt. Skulde det kun ikke, ligesom vor Kiære Archivarius homileticus, føde mangelige Prædikantere af sig, som, for at spare deres egen Tænkraft, lade andre tænke for dem. Sandhederne ere i disse homiletiske Forsøg ordentlig fremsatte og i en meget jevn Tone til almindelig Opbyggelse. Vi ville til en Prøve oversætte et lidet Stykke af Skrifstermaaks-Talen Side 155.

„ Jesus gaaer sin Død i Nøde, men han seer ind i dens
 „ Følger. Han skulde ikke som et blot Menneske blive Dø-
 „ den og Fortraadnelsen til Rov. Han skulde hævde sine eg-
 „ ne Ord, han skulde opstaae; og paa denne usvigelige
 „ Grund bygger han sit Testamente: Tager og æder = = =
 „ dette gjører til min Thukommelse! Forestille vi os, at
 „ Jesus ikke var opstaaet, kunde vi da vel troe, at denne
 „ hans Befaling nogen Tid skulde bleven adlydet? hvo skulde
 „ i Længden ladet sig bedrage? hvo vilde helligholdt Admin-
 „ delsen af en straffet Forsører? lønnede det Umagen? bur-
 „ de en saadan Ære vederfares ham? Er det riineligt, at
 „ hans egne Apostler i dette Fald endog een eneste Gang vil-
 „ de holdet Madvere til hans Admindelse? nei! allermindst
 „ de, som altid vare saa seensfærdige til at troe, saa indtag-
 „ ne af et falskt Begreb om et jordiskt Rige, saa snart for-
 „ skrækkede og frygtsomme; men Jesus dør for siden at le-
 „ ve. Han seer og veed, at Mennesker i tusende Tal efter
 „ hans Opstandelse skulde samle sig under hans Kors og be-
 „ kiende ham en Herre til Gud Faders Ære. Han veed,
 „ at hans Kirke skal grundes i hans Blod, og hans Lærdom
 „ vinde Seir over alle hans Fienders Modstand. Derfor
 „ stifter han et høitideligt Minde om sin Død, saa kierlig
 „ i sin Hensigt, saa ærefuld i sit Udfald, saa nyttig i sine
 „ Følger. Han vil, at den under en besynderlig Forretning
 „ skal

„ ſkal helligholdes; Tager og æder = = = dette giærer til min
 „ Thukommelse o. ſ. v.“ I denne almeennyttige Smag er
 alt det øvrige; thi vi vil ikke regne, at her i Foredrags-
 Maaden findes nogen Forſkiel, da Bærket har flere Forfat-
 tere, ſom umuelig i alt kan ligne hinanden, naar de ikke af
 tredie Mand ſtemmes i een Tone.

Galle.

M. Chriſtoph Chriſtian Sturms *Betrachtungen über die
 Werke Gottes im Reiche Natur und der Vorſehung
 auf alle Tage des Jahres.* Erſter Band, welcher die
 ſechs erſtern Monate in ſich begriff. Neue vermehrte
 Auflage, verlegt von Carl Hermann Hemmerde 1775.
 Zweiter Band, welcher die ſechs leſtern Monate enthält
 1776. Stor den første Deel 504, den anden 559 Si-
 der foruden Regiſtere, i ſtor Octav. Koſter 16 Mk.

Vi foretage os her at recensere et Verk, ſom hidindtil ingen
 Plads har ſaaet i diſſe Eſterretninger, ſkiønt det viſt havde
 fortient en tidligere Anmeldelse. Hr. M. Sturm, ſom nu
 er Præſt i Hamborg, er bekiendt nok af ſin Lyſt til at opbyg-
 ge ſine Medmenneſker baade ved Taler og Skrifter, og nær-
 værende Andagtsbog er en værdig Frugt af denne Lyſt. Han
 bekiender i Fortalen til den anden Deel, at han ved at læſe
 den fromme Sriverſ ſufållige Andagten über die Werke der
 Kunſt und Natur, hvilken Bog han i Henſeende til dens
 viensynlige Fortrin agter langt høiere end mange af vore Ti-
 ders Andagtsſkrifter, fik det Forſæt at nytte ſine Læſere med
 et lignende Arbeide, hvorunder han vilde naae et dobbelt
 Diemærke, nemlig deels at bibringe de Uſtuderede den nød-
 vendigſte Kundſkab om de Ting, ſom forekomme i Naturen,
 deels at give dem en Anviſning til at bruge Naturens Ri-
 ge ſom en Skole for Hjertet. Ingen kan negte, at det jo
 har ſin uſtridige Nytte, naar Læſere af alle Slags Stænder
 og Evner lære at indſee Naturens viſe Indretning, Skab-
 ningernes Mængde, Orden, Skjønhed m. m., og ved Na-
 turbegivenhedernes Betragtning veiledes til at priſe Skabe-
 rens Almagt, Viisdom og Godhed. Kunde Mængden ſaae
 ret Lyſt til at betragte Gud i hans Gierninger, der desværre
 af de fleſte forbigaaes uden Opmærkſomhed, hvor mange
 Trivl

Tvivl skulde da ikke efterhaanden forsvinde? og hvor mangt
 et varmt Forsæt om at tiene den Tilbedelseværdige Blissdom
 og Kierlighed skulde ikke derved opkomme og vedligeholdes i
 Hjerterne? Ovenmeldte Berk vilde hertil være meget tjenligt,
 dersom det maatte finde mange Kisbere og Læsere. Det er
 indrettet som et Maanedskrift, og det Hele udgjør som Tit-
 telen viser, en Aargang. Egentlig lærde og skarpsindige
 physiske Undersøgelseser maa man ikke vente her at finde; thi
 de henhørde ikke til Hr. Forfatterens Plan, men i hvert
 Stykke, som hele Aargangen igiennem er dateret efter Ka-
 lenderen, bliver en Naturbegivenhed fort og fattteligen for-
 klaret, hvorpaa følge moralske og gudelige Betragtninger til
 Skaberens Ære og Hjertets Forædelse. De fleste Stykker
 ere meget vel udarbejdede, men hist og her synes Hr. Sturm
 ikke at have forestillet sig sine Læsere ukyndige nok, hvorfø-
 eet og andet er forbigaaet, som dog havde været værdt at an-
 mærkes. Saaledes for Ex. vil han paa den 16 Januarii af-
 veie Skaden og Fordeelen af en overordentlig Kulde imod
 hinanden. „Laßt uns, siger han S. 51, jekt den Scha-
 „den und Nutzen, den wir dem Frost beylegen können,
 „unpartheyisch gegen einander abwägen. Hieraus wird sich
 „von selbst ergeben, wie wenig Ursache wir haben, die wei-
 „se und gütige Regierung Gottes zu tadeln.“ Og nu hand-
 ler han allene om Kuldens Skade, men slet intet om dens
 Nytte, hvorum dog de fleste meest tvivle; thi efterat han
 har viist Frostens onde Følger, slutter han med disse Ord:
 S. 52. „Hvad er alt dette at regne imod de Fordele, som
 „vi erholde derved? o maatte vi dog være forsigtigere i vore
 „Domme over Guds Veie! da vi indsee saa lidet af Tin-
 „genes Sammenheng i Verden, da vi ikke kiende Forbin-
 „delsen imellem Aarsagerne og Virkningerne i Naturen ef-
 „ter deres hele Omfang, hvor er det da inueligt, at vi
 „skulde kunne sælde en grundet Dom om de naturlige Tings
 „Nytte eller Skade? Og det er høist ubilligt strax at tage
 „Anledning af smaa Afvigelseser eller visse Tings indbildte
 „Skadelighed i Naturen til at gjøre en ufordeelagtig Slut-
 „ning i Hensigt til det Hele. Lad os, mine Brødre! til-
 „staae vor Uvidenhed, og stedse styrke os mere og mere i
 „den trøstelige Overbeviisning, at der dog findes mere Got
 „end Ondt, mere Behageligt end Sörgeligt, i Verden.

„ Og lader os i Almindelighed vel betænke, at mangfoldige
 „ Forandringer, ſom vi maafkee af Egennytte holde for ſka-
 „ delige, tage i det Hele, befordre Verdens Beſte.“ Hvo
 ſeer ikke, at i hvor ſmukt dette end er ſagt; er dog Løftet ik-
 ke holdet om at afveie Kuldens Gavn og Skade imod hinan-
 den? Men det vilde være meget ubilligt, om man af een eller
 anden enkelt Artikel, ſom har ſine Mangler, vilde tage An-
 ledning til at fælde en ufordeelagtig Dom om denne ellers
 virkelig grundige og opbyggelige Bog, ſom vi hellere vil an-
 priſe alle til Giennemlæsning og Overveielſe. — Og dette
 kan vi mælde til Fornoiſe for det danſke Publikum, at
 Hr. Gyldendal agter at udgive dette læſeværdige Værk i
 næſtkommende Aar paa Danſk ved Hr. Birch ſom den tredie
 Aargang eller Fortſættelſe af Sturmſ og Liederſ opbyggelige
 Betragtninger.

Leipzig.

**Andachtsbuch für Kranke aus allen Ständen von Joh.
 Heinrich Friedrich Ulrich, evangelisch reformirten
 Prediger an dem Charitehanſe und beyrn Invalidenthorps
 in Berlin.** Das iſt meine Freude, das ich mich zu Gott
 halte. In der Wengandschen Buchhandlung 1779, ſtor
 538 S. i ſtor Octav. Koſter 8 Mk.

Nok en Andagtsbog, hvoraf ligeledes kan ventes en danſk
 Oversættelſe fra ſamme Oversætter og Forlægger ſom oven-
 meldte. Den fortjener og fuldkommen at klædes i vort
 Sprog. Hr. Ulrich foreſtiller allevegne den Syge ſaa-
 ledes, ſom han virkelig befinder ſig, og de Ord lægges
 ham i Munden eller paa Hiertet, ſom egentlig paſſe ſig
 paa hans Tilſtand, og hvoraf efter den Syges forſkiellige
 Forfatning kan flyde Siele-Roe, Tillid til Gud og et faſt
 Haab om et tilkommende lykkeligere Liv. Dette nyttige
 Skrift har fire Afdeelingen, hvoraf den første indeholder: al-
 mindelige Betragtninger for syge Menneſker uden Henſigt til
 deres Aar, Levnets-Omſtændigheder og huuslige Situatio-
 ner; den anden: beſynderlige Andagts-Ovelſer for Syge af
 den fornemme Stand i det menneſkelige Selſkab; den tredie:
 for Syge af Middelſtanden, og den ſierde: for Syge af ne-
 drig Stand; alt efter deres forſkiellige Vilkaar og Omſtæn-
 digheder. Nærmere at bekiendtgjøre Værkets Indhold, vil-

de blive et alt for vidtløftigt Arbeide, da her i alt findes ikke mindre end 87 Betragtninger, Morgen- og Aften-Bønnerne iberegne. Næst efter enhver Betragtning staae nogle passende bibelske Sprog, hvorpaa følge nogle Vers af guddelige Psalmer, som fornemmelig ere tagne af den Berlinske Psalmebog, og i Henseende til disses Valg har Hr. Ulrich ei allene seet paa Tankerne men og paa Melodien, de skulde synges efter, fordi han er bleven overbevist om, at begge Dele gjøre god Virkning hos en Syg til Hjertets Opløstelse, enten han saa selv er i Stand til at synge eller andre i Mangel heraf vil foresynge ham dem. Vore Læsere forlange vel en Prøve af Skriftet, og hertil vælge vi een af de korteste vi kan finde, nemlig den Ellefte Betragtning i den anden Afdeeling S. 301, som har til Overskrift: Gedanken eines Officiers, welcher schwer verwundet ist, und sein Ende augenblicklich erwartet, hvilken vi heel vil afskrive. Den vædende Officier forestilles saaledes tankende: „ So hat , denn unter deiner Zulassung, allmächtiger Gott! des , Feindes Arm mich gerührt. Ich habe mein Blut zur Ehre , meines Königs vergossen. Wohl mir, daß ich nicht als , ein Feiger und Muthloser flohe! So hätte ich deine Un- , gnade, gerechter Vergilter alles Ehuns deiner Menschen- , kinder—den Unwillen meines Monarchen—die Verachtung , der Armee—und ein böses Gewissen mit in meine Gruft , genommen. Nun kann ich doch unerschrocken den Tod , übernehmen—begleitet von einem guten Bewußtseyn , meiner Pflicht nicht untreu geworden zu seyn—gesegnet , von meinen Untergebenen, die mich fallen sahen—und be- , schützt von dir, ewiger und unwandelbarer Gott! der du , bleibst, was du bist—der Herr und Beschützer der Deinen! — Ich sterbe als ein Christ, und hoffe als ein Jünger , meines Heilandes ein ewiges Leben. Dieses ist mein Trost, , den ich nicht lasse. Ich sterbe ich, vermuthlich in wenigen , Augenblicken—und mein Tod ist mir Gewinn. Der Herr , hat mich aus vielen Unfällen erlöst, — er wird mich auch , ich nicht versinken lassen. — Gott! erlöse mich bald; , bald von den großen Schmerzen, die mir mein zerfleischtet , Körper verursacht! Stehe dem Könige bey! Nimm alle , rechtschafne Soldaten in deinen Schutz, die für ihn sech- , ten!

„ ten! Lindre allen, die, wie ich an ihren Wunden tödlich
 „ darnieder liegen, ihre Angst! — Gieb unsere Feinder
 „ friedliche Gedanken und Entschlüsse! — Gott! erbarme
 „ dich der Meinigen! Sey mir gnädig! Amen. — Bib.
 „ liſche Stellen; Matth. 10, 28. Eph. 6, 10. 2 Chro.
 „ nik. 32, 8. Michä 7, 7. 8. — Einigen hieher gehö.
 „ rige Verſe.

Gut und Blut, Leib, Seel und Leben,
 Iſt nicht mein,
 Gott allein

Iſt es, ders gegeben.
 Fordert er es izo wieder,
 Nehm er's hin,
 Ich preis' ihn
 Doch durch meine Lieder.

Nein! kein Tod kann mich ertöden.

Nein! er reiſt
 Meinen Geiſt

Aus viel tauſend Nöthen;
 Endigt dieſes Lebens Leiden,
 Und giebt mir
 Einſt dafür

Alle Himmelsfreuden.

Ligeſaa ſmukke ſom denne ere alle de øvrige Betragtninger og mange af dem langt ſmukkere og mere underholdende; med denne udfrey vi for at undgaae Vidløſtrighed. Vi men herved at have ſagt nok for at ſætte vore Leſere i Stand ti at bedømme, om en Overſættelſe af dette Skrift er ønſkelig eller ikke.

Trykfeil i No. 43.

Side 680. L. 31. ſiebende læs ſiebente og: dem l. den
 S. 681. L. 19. Fruchte l. Früchte, L. 4 fra End. Jehow
 l. Jehova. S. 684. L. 20. Boeneri l. Boerner, ſidſte l
 holdt l. holder.

Alſ diſſe lærde Eſterretninger udgives egentlig eet Stykke
 ved Brodrens Berling.

K i ø b e n h a v n s k e

Nye Efterretninger

om

Lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 19de Novbr. 1779.

Udførlig Forklaring over de 5 første Kapitler af Matthæi Evangelium ved Doctor Nicolai Edinger Valle, Professor i Theologien og Kongel. Dansk Hof-Præst. Kiøbenhavn, 1779. Paa Gyldendals Forlag. 30 Ark med 8vo. Koster 5 Mk.

Den arbejdssomme Doct. Valle leverer os her en udførlig Forklaring over de 5 første Kap. af Matthæi Evangelium, som et Beviis paa hvad han kan giøre, og hvad vi ved Bærkets Afbrydelse maa savne. — Hvorfor han forlader den begyndte Plan, aflægger han selv Regnskab i Fortællingen, og aabner med det samme nye Udsigter for de theologiske Videnskaber, ved at opregne de Haandskrifter, der næsten alle, paa Aenskrivningen nær, ligge færdige til Trykken. Derpaa viser han en nye Plan, hvorefter en udførlig Forklaring over een og anden bibelsk Bog først for de Ularde, dernæst for de Lærde bør indrettes. Saadan een skulde afveles i 3 Hoveddele. Den første indeholde paa den ene Side den sædvanlige og lige over for paa den anden Side en nye Oversættelse, og neden under paa begge Sider med fine-re Stiil saadanne Anmerkninger til Textens Oplysning, som kunde læses og uden Vanskelighed forstaaes af alle. De særskjellige Meeninger, som her tillige kunde ansøres, maatte bedømmes paa den fatteligste Maade og Skrifterne benævnes allernederst paa Siden i en særskilt Rubrik. — Men hvor-

til denne Anførelſe af forſkiellige Meeninger for de Uærde? Bedre uden Tvivl for dem at foredrage kun den rigtigſte og rimeligſte. Den ſærſkilte Rubrik, i hvilken Skrifterne nedderſt paa Siden ſkulde indføres, vilde de Uſtudeerte ganſke viſt med Vrefrygt liſte ſig forbi, og de virkelig Lærde behøvede den maaskee ikke. Den anden Hoveddeel ſkulde indeholde kritiſke og philologiſke Anmerkninger Vers for Vers til de Studerendes egentlige Brug med tilføiet latiniſk Overſættelſe. Den tredie Hoveddeel Aſhandlinger over vigtige Materier, for Exempel om de Besatte, ſom ei kunde indføres formedelſt deres Vidtløſtighed i Anmerkningerne under Texten. Bag ved et Register over de vigtigſte Ord og de betydeligſte Ting, ſom i Værket vare forklarede. Indledningen ſkulde kun fremsætte de fornødneſte hiſtoriſke Bemærkninger. — Dette Udkaſt ligner omtrent det, Döderlein i hans Fortale til hans latiniſke Overſættelſe af Propheten Jeſaias med fornødne Anmerkninger har bekiendtgjort, eller den Plan, ſom Doct. Kotte i hans Forklaring over nogle af Pauli Breve, efter Heynes Maade i hans Udgave af Virgilius, har begyndt paa, og agter at forfølge; hvilken, efter vore Tanker, bliver til de Studerendes Nytte den allerbeſte. — Vi ønske Hans Høiærværdighed Liv og Styrke til at udarbeide Forklaringen over det Nye Teſtamentes Bøger efter dette Grundlæg, og vi ſpaae Videnskaberne derved en mægtig Opklarelſe, fordi Udarbeidelſerne allerede ligge færdige, og ved Forfatterens idelige Rettelſer og Forbedringer, jo længere de holdes hiemme, ſkal viſt naae en større Fuldkommenhed. Nu til Skrif- tet ſelv. Hans Høiærværdighed forudſkikker fiørst en Overſættelſe, derpaa gjør han Nede for Talemaaderne, beſtemmer, udvikler og beviſer den udvalgte Meenings Rigtighed, hæver hiſtoriſke, chronologiſke, geographiſke og dogmatiſke Banſſeligheder, giendriver de vigtigſte af Fritænkernes Indvendinger, dog med en roeſværdig Korthed, ſætter det Hele i et klart Lys og veileder ſine Læſere til rigtig Kundſkab og grundig Overbeviſning. — Med den Vrefrygt, ſom enhver af den evangeliſke Kirke ſkylder den ſtore Luther og hans udbredte Fortienelſter, har Forfatteren vovet ſig til at overſætte efter ſaa forſigtig en Forgængers Exempel. Han har følt alle en Overſætters Byrder med en roeſværdig Beſkeedenhed og Betænksomhed; han har troet, at man ei kan

anvende Tid og Flid nok paa at rette og forbedre en Oversættelse, og derfor holdt sit Arbeide saa længe hjemme, for ikke at ligne visse forvovne Tydskere, der ere saa hastig færdige med deres Oversættelse af Biblen, som om de arbeidede under en guddommelig Indskydelse: Hvo som af Erfarenhed iender en Bibel-Oversætters mangfoldige Pligter kan ikke ændre over, at Forfatteren har forkastet sin Plan, og ladet Bærket standse ved Enden af det femte Kapitel: tvertimod er han rose denne Beslutning og ære det Forsæt, Hans Højrørdighed har, ikke at forhaste sig med Udgivelsen af de darbeidede Bærker, som, ved anden Gang at lægges Haand paa, kan vinde ubeskrivelig ved den Tilvæxt af Kundskab, som Professorens utrettede Flid daglig indsanter. — I det første Kapitel hæves en Deel historiske Vanskeligheder og en del Hob Knuder opløses ved Hielp af Hr. Doktors egne og hans Forgængeres Indsigter. Matth. I. 11. oversættes rigtig *πΙ ΤΗΣ ΜΕΤΟΙΚΕΣΙΑΣ ΒΑΒΥΛΩΝΟΣ*, henimod den Tid, da Folket blev bortført til Trældom i Babylon, eller forre, henimod Bortførelsen til Babylon. Vor Oversættelse ved Commissionen har: henimod den Babyloniske Fængsels Tid, og B. 17. indtil Bortførelsen til Babylon. Forfatteren beviser rigtig, at *επι*, som svarer til Hebræernes *הַע*, betyder henimod, og at *μετοικεσια* ikke betyder Fængsel eller Trældom, men Bortførelse. Ordet *הָלַךְ*, siger han, er siensynlig den Bemærkelse i Krøn. V. 22. Her fortienne vor Salige Professor Munthe at ansøres, som af *Dionoro Siculo* grundig har beviist denne Betydning af det Ord *μετοικεσια*. Vi savne og et Exempel paa, at Genitivus *βαβυλωνος* kan oversættes til Babylon: saadant et kan i laane af Jer. II. 18., hvor *οδος Αιγυπτου* er Veien til Egypten. B. 18. Men med Jesu Fødsel gik det saaledes; *γαρ* synes her at være en Overgangs-Partikel: nemlig, et Forklarings-Ord i Begyndelsen af en Fortælling, som *Iaphael*, Munthe og andre med en Sværm af Steder er gotgiort, og Reiske til *Æschines* S. 208, 211 og 325 viser, at *γαρ* bruges, naar den ved en lang Omsvøb af rydte Materie begynder igjen. Saaledes og her fortsættes

efter lang Afbrudſe det i B. I. begyndte *Ἐννε Βιβλος γενεσεως Ισθ Χριστη*. Har Hr. Doct. læst *Is* for *γαρ*, ſaa bør det dog overſættes ved nempe, nemlig, ſom ſagt er, med *Iſu Sødſel*, ſiger jeg, giſt det ſaaledes til. Saa ſtaaer *Is* ligesom Latinernes *igitur*, naar man begynder paa den ſlupne og afbrudte Hovedſag, eller man efter en Udſkeiſe kommer til Sagen igien. B. 19. overſættes *δικαιος* ved godhierttet; her burde ligesaa vel vor Brinck anføres, der i hans *philologia sacra V. & N. T.* andet Gang udgivet med *Justice-Naad Anchersens Fortale*, S. 69 har beviist det ſamme, ſom Vorſtius de *hebraismi Novi Testamenti*. Ved det 23de B. i det 1ſte Kap. er de af *Es. VII. 14.* anførte Sprog rigtig forklaret, og anbragt alt hvad der kan ſiges, til at forſtaa det om *Mesſias*, uden den ſaa kaldede Henlempning, med den Forfatteren ſæregne Tydelighed. Med Miſſornſielse ſar ne vi ved Enden af det 2det Kapitel den Indvending Giendrivelse, at de 2 forſte Kap. ſkulle være uægte. Vel har *J. C. Welthufen* i en Afhandling: *The authenticity of the first and second Chapters of St. Matthews Gospel vindicated in answer to a treatise intitled: a frie Enquiry into the authenticity &c.* London 1771. temmelig vel af færdiget ſin Modſtander. Men, hvor meget kunde ikke en Mand af Doct. Valles Indſigter i *Patristiken* have lagt til Kap. II. 15. er den Anførelſes og Anvendelſes Formulering *iva πληρωθη* nviagtig udviklet og Begrebet om Afkommationen efter *Erneſti* Anviſning tilſtrækkelig beſtemt *Surenhusius* i hans *Βιβλος καταλλαγης* er i den Tyſtighed een af Hoved-Personerne, man ſkal væbne ſig imod *Zachariae* i hans *bibliſche Theologie*, *Segelmeier* imod *Hofman* ſynes, og det ikke uden gyldig Årſag, her i være mere eſtergivende, end Fortidens Theologer. *Matt. III. 11.* forklarer han *ισχυροτερος* ved mægtigere, anſeelgere, ſom *Munthe* og har beviist af *Diodorus Siculus*. Det vilde blive for vidtløftigt og tillige unødvendigt her at være at viſe *Skriftets Fortienester*, da det ikke vil mangl at enhver, ſom er bekymret om den Hellige *Skrifts* ſunde grundt

grundige Forklaring, jo selv vil læse det Hele. Vi ønske kun oprigtig, at Gud vil forunde den Høiærværdige Forfatter Liv og Sundhed til at fuldsøre dette med mere, som han har i Sinde at skienke os.

Specimen tertium Exercitationum criticarum in Versionem LXX Interpretum ex Philone. Præmissa est Dissertatio sistens argumenta immortalitatis animæ humanæ e Philone collecta. Pro Loco in Consistorio Universitatis Hafniensis obtinendo placido opponentium examini submittit Claudius Frees Horneman, Theologiæ Professor P. O. Defendente Viro nobilissimo atqve doctissimo Olao Kraft, Communitatis Reg. Decano & Inspectore Collegii Reg. d. XVII Junii H. L. Q. S. Havnæ, Typis N. C. Höpffneri, A. R. Majestatis & Universitatis Typographiæ Directoris MDCCCLXXVIII. 5½ Ark stor 8.

Da den Høiærværdige Forfatter udgav *Specimen secundum*, havde han i Sinde, at hans kritiske Anmerkninger skulde strakt sig ligesaavidt, som den da medfølgende *Sylloge Lectionum variantium*, nemlig over de 25 første Kapitler af Skabelsens Bog: men han blev nødsaget til at afbryde dem med det 10 Kap. (S. Fortal. til Spec. 2 og Efterretning. om L. S. for Aar 1777 2 H. S. 532.) Her er da Resten af disse *Exercitationes* fra det 11 til 25 Kap. tilligemed *Index Locorum S. S. a Philone citatorum*, der gaaer ligesaa vidt. De ere i samme Smag og af samme Beskaffenhed, som de forrige. Skønnere vil vel finde i dem adskillige Ting, som ikke ere meget betydelige: men Forfatterens mæisomme- lige Flid og Arbeidets hensigtede Nytte vil de derfor ikke mis- kiende. — Titlen til den foregaaende Afhandling maa man tage sig vare for, at man ikke misforstaaer. *Argumenta immortalitatis a. h.* vil ikke sige: *Beviser for Sielens Ud- dødelighed*, men *Vidnesbyrd om den*. Forfatteren har samlet de vigtigste Steder, som han har fundet hos Philo denne Sag angaaende, og anfører dem under 3 Klasser: 1) *Animam humanam esse substantiam a corpore diversam, immaterialem, & vi cogitandi præditam.* 2) *Animam hum. esse immortalem.* 3) *Vestigia doctrinæ de resur-*

rectione mortuorum in ſcriptis Philonis obſcure ſalten ſignata. Vel betænkt har Forfatteren ſagt *obſcure!* — **Philos** Tanker om Sielens Udødelighed anſeer **D. Horne** man, og deri har han ret, ſom et hiſtoriſk Himeligheds Beviis for den jødiſke Kirkes Meening herom paa den Tid. I en Anmerkning (S. 9.) lover han at udgive *Illustratione ad Historiam Mosaicam e Philone*. Vi tør nok paa de lærde Publikumſ Begne ønske, at han ſnart maa opfylde ſi Løfte. Afhandlingen er ellers trykt tilførn ſom et Jndbydelſes-Skrift, dog uden Forandring i det Væſentlige, med følgende Titel:

Argumenta immortalitatis animæ humanæ e Philone collecta — *Programma nomine Academiae Hafnienſis ſcriptum, quo literarum fautores atque cultores ut orationi inter ſolemnia Reformationis Lutheræ, d. 1 Novembris h. e. l. ſ. recitandæ intereſſe velint, ea, quæ par eſt, obſervantia invitantur.* — Edidit *Claudius Frees Horneman* Theologiæ Profello P. O. Hafniæ 1777. Typis N. C. Höpffneri, Sacri Reg. Majeſtatis & Univerſitat. Typographiæ Directoris. 28 Sid. ſtor 8. A. D.

Phædri Auguſti liberti Fabularum æſopicarum libros quinque in uſum ſcolarum edidit Jacobus Baden. Veni 40 Sol. Hafniæ Typis Martini Hallageri. MDCCLXXVII 17 Ark 8.

Det er den høie Tid, at vi anmelder denne til ſit Niemee ſaa vel ſvarende Skole-Bog, ſom længe ſiden, vil vi haabe er kiendt og agtet ved Brugten af Skole-Lærere og Diſciple. Kun at den ikke mod al Diet og Billighed ſkal ſynes at bliu udelukt af diſſe Blade, vil vi nu kortelig ſige det, ſom vi ikke før har haft Tid til. Prof. Baden lader de to andre danſke Udgivere, *Schönau* og *Philomusus*, langt bag eſte ſig: og andet burde man ikke heller vente. Han har eſte den allernaadigſt anordnede Skole-Commiſſions Billie lagden *Burmanniſke* Udgave af *Phædrus*, *Amſterdam* 1691 til Grund. *Burmans* anden Udgave *Leid.* 1727 i 4t kom ham ikke til Hænde, ſjørend at de tvende førſte Bøger af *Phædrus* allerede vare trykte. Han har ikke i alt fulgt den benævnte førſte eller anden Udgaves Text, men nu og da ar

tage

taget en anden Læsemaade, ja vel og en Gisning, naar det syntes ham efter Kritikens Regler fornødent. Af Anmerkningerne har han kun udtaget dem og saa meget af dem, som han fandt for Lærlinger tjenligt. Forfatterens Navn har Udgiveren sat ved enhver: og de fleste tilhøre Scheffer. Men en god Deel tilhører og P. B. selv: ved dem er intet Navn, og de ere i Almindelighed saaledes, som vi troe at de bør være. At Ungdommen ikke skal gjøre sig det alt for mangeligt, naar Ords og Talemaaders Forklaring staaer neden under Texten; men at den kan have Anledning til at øve baade Estertanken og Hufommelsen, har Udgiveren sat Anmerkningerne hen ved Enden af hver Bog. De Fabler, hvis Læsning vel har syntes ham at kunne blive skadelig for de Unges Hjerter og Sæder, har han udeladt, nemlig: I B. 18 Fab. Mulier partariens og 29 F. Alinus irridens aprum, 4 B. et Fragment af 13 F. og den 14 F. Prometheus. Ogsaa har han udeluft den uanstødelige Stumpe af 12 F. i samme Bog. Tilsidst er og et Register over de i Anmerkningerne forklarede Ord og Talemaader. Forlaggeren kunde gierne uden sin Skade have sørget for noget bedre Tryk og Papiir.

U. O:

Udvalgte Betragtninger over Christi Levnet og Lidelse ved Johan Tauler, fordum Doktor Theologix og Prædikant i Strasborg. Til Guds Børns Opbyggelse oversatte. Kiøbenhavn 1778, trykt i det Kongelig Universitets Bogtrykkerie paa A. S. Godiches Efterleverfkes Forlag ved J. C. Godiche. Stor 352 S. i 8. 44 B.

At den gode gamle Dr. Tauler har skrevet disse Betragtninger, som ere inddeelte i 55 Kapitler, i den allerbeste og christeligste Hensigt, og at Hr. Oversætteren, som vi ikke kiende, har haft ligesaa got et Diemærke med at fordanske denne Bog, dette troe vi af ganske Hjerter; men ogsaa troe vi, at Taulers Skrift ikke vil og ikke kan stifte den Nytte, man sigter til; thi det er alt for blandet med Urigtigheder, som de Censordige, til hvis Opbyggelse det dog egentlig er oversat, ikke formaaer at skille fra det sande, og nu antager han de falskeste Forestillinger som de helligste Sandheder. Skulde denne gamle Andagtsbog endelig i vore Tider oversættes og oplægges, saa burde Oversætteren, for ikke at for-

feile ſit Maal, baade været i Stand og haft Lyſt til at renſe den fra det Overdrevne, det alt for Sandselige, det falſke og ubibeliſke Tøi, ſom her allevegne findes nok af; men, i Mangel af at kunne eller ville dette, burde han ladet den ligge hen ved ſiden af andre velmeente men unyttige og ſkadelige Ragerier. Vi bør retfærdiggjøre vor Dom ved at anføre eet eller andet Sted, (thi alle kan vi umuelig anføre, uden vi næſten ſkulde afſkrive hele Bogen) ſom vanzirer og fordærver det øvrige virkelig Gode, Skriftet indeholder; dog erindre vi i Forveien, at, naar man undtager dette allenefte, (allein) ſom allevegne forekommer, er Overſættelſen for Reſten ganſke Danſk og ſtydende. Nu ſpørge vi vore Læsere, hvad dem ſynes om følgende, ſom udgives under Navn af aanderige Betragtninger. S. 15. „Du er fød i en Stald, at du maatte opholde og bevare ei allene Menneſkene, men ogsaa Qvæget. Du er lagt i en Krybbe og Høe, at du kunde være det foragtede Qvægs Foder. Og ſaaledes maatte det viſt være, o Herre, at du blev fodret, fordi Menneſkene vare Hefte og Muler. Paa det derfor, at diſſe dyriſke Menneſker kunde fødes, er Faderens evige Ord blevet Høe, det er Kiød, fordi alt Kiød er Høe, ſom Manden ſiger Ef. 40, 6. Og paa det at juſt diſſe kunde udføres af de ſtinkende Laſters Stald, er Chriſtus fød i en Stald.“ Hvad ſkal man kalde dette andet end ubibeliſkt Hiernesſpind? S. 18. „Det guddommelige Lys laae ſkiult i dig, o Jeſu! under din menneſkelige Naturs Skieppe“ en ſmuk Talemaade! S. 26. „Ved Ydmyghed har den hellige Jomfrue Maria overvundet den uovervindelige, forſonet den fortrængede, behaget den høieſte Konge og bevæget ham til, at han behagede at ligge i hendes kydiſke Legeme.“ At Jeſus, da han havde toet Diſciplenes Hødder og tørret dem, Kyſſede dem med ſin hellige Mund, ſom her ſiges S. 28. det veed Skriften intet af. Man læſe Joh. 13. S. 33. „Jeſus havde jo et ſandt Legeme og levende Siel, og var tillige ſand Gud, hvilke tre Ting vi nyde i Nadverrens Sacramente,“ hvor ſtaaer dog dette i Bibelen? S. 36. „o evige priisværdige Sacramente, hvor Tieneren æder ſin Herre o. ſ. v.“ S. 39. „o evig priisværdige Guds Magt, ſom under lidet Brøds Skikkelse kan ganſke og aldeles give alle Menne-

„ Fær til Spise sin heele Guddom, sit fuldkomne Legeme og
 „ hellige Siæl, saa at han bliver annammet heel af enhver,
 „ og dog bliver i sig selv heel, udeelt og ufortæret,“ hvad
 „ tiener saadan Snak til uden at forvilde Gemytterne og
 „ forvolde Hovedsvimmel? S. 40, 41. „ da den helligste
 „ Paulus kom tilbage igien fra den tredie Himmel, bekien-
 „ der han, at han ikke vidste noget andet Tegn end Viinqv-
 „ stens Drue, det er Jesum Christum den forsfæstede.
 „ Thi denne er den sande Drue, som ikke er blandet med
 „ nogen Beeskhed: det velsmagende Brød eller det himmel-
 „ ske Manna, fuld af aandelig Belyst, hvori der er intet
 „ grovt eller haardt, saasom det ikke er det gamle Testa-
 „ mentes Bygbrød, som blev foranstaltet ved Moses,
 „ men det søde Hvedebrød,“ en smuk Lignelse! „ S. 47.
 „ O himmelske Gødhed, jeg begierer ganske og aldeles at
 „ æde dig, og tvertimod igien begierer ganske og aldeles
 „ at ædes af dig, jeg begierer, kiereste Frelser, ganske
 „ af dig at fortæres, og i mig selv at blive til intet,“ gan-
 „ ske og aldeles baade at æde og ædes paa eengang er noget un-
 „ derligt; men saadanne ufornuftige og skriftstridige Hemme-
 „ ligheder er Bogen fuld af. S. 89. „ Som Herren havde
 „ slaæet sine Fiender baglænds ned til Jorden, have de uden
 „ Tvivl i deres store Galenskab og Maserie nedkastet ham
 „ igien baglænds paa Jorden, sat sig paa hans Bryst,
 „ (hvor mange ad Gangen? siges ikke) spyttet deres Fraade
 „ og Uhumskhed i hans helligste Ansigt og høiværdige Mund
 „ o. s. v.“ Man behøvede, synes os ikke at legge sine
 „ Fornødninger til Evangelisternes Beretning for at gjøre Jesu
 „ Lidelser større, end Historien beskriver dem. Tillæg komme
 „ her paa det urette Sted, hvor de ere aldeles ufornødne. S.
 „ 103, siges om Peders Fornægtelse: „ det var en guddom-
 „ melig Beskikkelse; Gud søiede det saa, at det maatte skee,
 „ paa det at Skriften kunde fuldkommes,“ hvilken farlig
 „ Sætning! altsaa er Gud Aarsag i Menneskes Synder for
 „ Skriftens Skyld. S. 155. „ Det varme Blod sprang ud
 „ af Jesu Legems som af en Raagende Riedel, paa det
 „ at hon maatte blødgjøre vore kolde og forfrosne Hierter i
 „ hans Kierlighed.“ Dog! hvorfør skulde vi udskrive me-
 „ re? hvo som ikke nu vil billige vor Dom, bør til Straf
 „ giennemlæse hele Bogen. For den sunde Smags og sande

Chriſtendoms Skyld gjør det os ellers ondt, at ſaadann Sager endnu ſkal finde villige Forlæggere og Overſættere.

En ſand Chriſten i ſin Kjenſomhed. Det er mig got, at jeg holder mig nær til Gud. Af det Tydſke overſat ved Ancher Borch, første Deel. Kjøbenhavn 1779. Trykt paa A. S. Godiches Eſterleverſkes Forlag. Stot 132 Sider 8vo. Koſter 20 ſ.

Hr. Overſætteren har fundet for got at give dette Skrift et anden Titel, end det har i Originalen; thi der heder det kun *Der Chriſt in der Einſamkeit*, men ikke: *Der wahr Chriſt in der Einſamkeit*. Under denne ſidſt nævnte Titel udkom i Halle 1762 et Skrift imod Crügotts *Chriſt in der Einſamkeit*, hvori baade hans Bildfarelſer opdages og tillige langt andre Afhandlinger leveres under diſſe Opſkrifter: Forløſeren; Morgentanker; Aftentanker; Midnats-Tanker; Dødens ſande Skikkelse; Jeſu Madvere Veien til Himmelen; Jeſu eenſomme Timer; Jeſu eenſomme Timer paa Oliebierget; Følelſer ved Torden; Følelſer ved Graverne; Følelſer ved Jeſu Kors; ved Jeſu Grav paa en Foraa smorgen; Opſtandelsen. Altsaa af langt andet Indhold end ovenmeldte, ſom har følgende Betragtninger: Skaberen; Morgentanker; Den Evige; Aftentanker Den Almægtige; Den opgaaende Soel; Den Alvidende Den nedgaaende Soel; Den Algode; Morgenen; Forſynet Aftenen. Denne Forſkiel burde dog Hr. Borch have kiendt, for ikke at bedrage ſine Læſere ved at levere dem et andet Skrift i Hænderne, end Titelen lovede; desuden ſee vi ikke, hvorledes den kan kaldes *Den ſande Chriſten*, ſom intet veed eller intet vil vide af Forſoningen, og hvo ventede ikke dog i de mindſte noget om denne vigtige Sag i Afhandlingen om *Der Algode*? Er Forſoningen ikke dog den aller ſtørſte Prøve, vi har, paa Guds Godhed? og hvorfor forties den da ſaganske af Forfatteren? Meget got er det, at Hr. Borch i ſit ellers temmelig uſammenhængende Fortale ſkriver: „ De „ bliver derved, at Veien til Faderen er allene Jeſus, og „ det i hans Forſoning for vore Synder,“ men om hans Forfatter derved kan hjælpes bliver en anden Sag. Vi negte ikke, at jo Crügotts Skrift indeholder de ſmukkeſte Tanker og de jærligſte Udtryk og Bendinger, ikke heller negte vi

at jo nærværende Oversættelse er saa god, som den næsten kan være; men aldrig kan vi bifalde, at det saae Rayn af Den sande Christen, som ikke er det. Den smukke Titel skulde maaskee lokke Rixbere, og just derfor holdte vi det for Pligt at advare vore Læsere og bede dem ikke at kiope Blimner for Guld.

Advarsel imod Drukkenskab af Hans Hammond. Sognepræst til Bragernes og Strømsøe I Cor. 6, 10. **Drankere skulle ikke arve Guds Rige.** Christiania 1779, trykt hos Samuel Conrad Schwach, stor 149 Sider 8ro. Koster 20 ſ.

„ Anledningen, siger Forfatteren i Fortalen, til denne
 „ lille Afhandling, var den Høikongelige Cancellie-Besaling af 25 October forrige Aar, at Præsterne skulle bringe
 „ Almuen Forordningen af 8de Martii 1757 om Brænde-
 „ viinsbrønderie paa nye udi Erindring, og formane deres
 „ Tilhørere, at efterleve samme. Denne Befaling, legger
 „ han til, gav Texten anden Søndag i Advent usædvanlig
 „ Leilighed til at efterleve; jeg siger usædvanlig, efterdi,
 „ da man er bunden al sin Livs-Tid til visse Texter, kan de
 „ fleste Dyder og Laster, ikke omtales offentlig, uden at
 „ drage Slutninger ofte langt hentede, af Texten, ogsaa
 „ at tale, gjøre Bold baade paa Fornuft og Text.“ Hvad
 Afhandlingen selv angaaer, da kunne vi ikke nægte, at den
 jo er det, Titelen udgiver den for: **Advarsel imod Drukken-
 kenskab.** Forfatteren har forestillet det affyelige ved denne
 Last fra alle muelige Sider, og ingen Grunde udeladt, som
 kunne sætte det utilladelige, syndige og strafværdige ved sam-
 me i fuldt Lys. Vi troe derfor ikke, at den enten som Præ-
 dikken hørt, eller som Afhandling læst, vil mangle god Virk-
 ning hos nogle, saa meget mindre, da Forfatterens Iver og
 Midkierhed lyser saa kiendelig frem igiennem hans hele Fore-
 drag, og gjør det saa meget meer indtrængende. Det synes
 ellers, at Forfatteren ikke havde gjort ilde, om han havde
 været lidet meer sparsom med den heftig ivørende Tone, og
 ikke ladet den saaledes herske fra Begyndelsen til Enden; thi
 det er næsten bestandig det buldrende, larmende, Kiændende
 Sprog, vi høre; og det er dog ikke i det Sprog man skal
 overbevise Forstanden; meget meer indgiver man Forstanden
 der-

derved en hemmelig Miſtanke, eller Ulyſt og Fortredelighed imod Advareren og hans Formaninger. Man overdriver da ogsaa lettelig Tingene og bliver fornærmende. At det ſaaledes er gaaet Forfatteren, derpaa kunne vi anføre flere end eet Sted til Beviis: Hvad synes vore Læsere om følgende:

„ Udi Herrens Tempel ſeer man aldrig, hverken Drankeren
 „ eller Vertshuusmænd; ſkulle de være der, ſom dele Søndagen
 „ imellem Glaſſet og Sengen? Skulle de høre Guds Ord,
 „ der anſee det for den ſørſte Hinder, for ſin For-
 „ nøiſe og Næring? Drankeren, ſom ønsker, at alt Vand
 „ paa Jorden var Brændeviin, ſiſtter ikke om Guds Huus,
 „ med mindre man udsolgte ſtarke Drikke der, forvandlede
 „ Kirkerne til Køvekuler og Vertshuus, eller underviſede
 „ dem, hvorledes Drik kunde erholdes for halv Priis
 „ S. 15.“ Og naar Forfatteren paastaar ligefrem S. 38,
 „ at „ blandt 10 Fattige i Landet har Drukkenſkab forarmet
 „ de 9, og blandt 10 forhungrede, uoplyſte, liderlige,
 „ pialtede, unyttige, ugudelige Børn ere Drankere Fædre
 „ for de 9 p. ſ. v.“ Dette er dog vel at drive Tingene langt
 „ over ſine Grændſer? — Alt for gyseligt om det ikke var
 „ det! —

Altenburg.

*Beispiele von Tugend und Laſter, aus der Geſchichte der
 Menſchheit. Erſter Theil, zweiter Theil 1778, in der
 Richterſchen Buchhandlung, ſtor 448 S. i 8vo. 72 ſ.*

Da det er virkelige Hiftorier, dette Skrift indeholder, ſaa er det ſaa meget mere tiltrækkende; thi endog den ſmukkeſte Roman taber, ſaa ofte denne Tanke opſtiger, at det dog kun er en Roman, man læſer; men Skade er det dog, at Samleren af diſſe Exemppler paa Dyder og Laſter ikke har nævnet Kilderne, hvoraf han har øſt ſine Eſterretninger. Vi har engang ytret den Tanke, at Skrifter af dette Slags ikke i en Recenſion for tydelig burde lægges Læsere for Dine, og denne Tanke ſidder endnu ſaa faſt hos os, at vi ikke kan handle derimod. Vi ſige derfor kun følgende: Man maa hade Menzikoſ i hans Lykke, men man kan ikke andet end beundre og elſke ham i hans Ulykke. Heinrich den Ottendes Charakter og Handlinger ere afſkyelige. Man fornøies ved at læſe den ruſſiſke Keiſers, Peter den Stores og Catharines Kir-

ligheds Historie. Man fordømmer Kong Herodis Abryne, som forarsagede hans uskyldige Gemalindes Undergang. Man gyser ved Grævindens af Ganges rørende og skrækkelige Hendelser. Man tvivler om, hvad man meest skal beundre, enten Cyrus's Høimodighed, eller Pantheas Dyd og Bestandighed, eller Abradates Kiæthed. Man ærgrer sig og skrækkes ved Grævindens af Brinvillier eller Maria Margaretha af Aubray, hendes nedrige Sierrighed og Forgifte-Lyst. Man ærer den troe Renata Corbeau, som ved sin mandige Beltalenhed reddede sin Kiæreste fra Døden. Vi troe allerede herved at have sagt nok for at opvække Nysgierrigheden efter dette Skrifts Læsning, hvoraf den første Deel indeholder Ti, og den anden Tolv lærerige Historier. Fortællingerne ere alle ordentlige, og naar vi undtage een og anden Beskrivelse over Fruentimmernes Skionhed, som forekomme os noget Romanagtige, bærer det øvrige Præg af den strengeste Sandhed. Om flere Dele skal følge, veed vi ikke, men disse, vi her have for os, anprise vi baade dem, der læse for Moralens og Nyttens Skyld, og dem, der kun søge anstændig og afvejlende Tidsfordriv. Begge Slags Læsere skal finde sig ganske vel tiente.

Erlangen.

Theologisch-kritische Betrachtungen neuer Schriften. In Vereinigung mit einer Gesellschaft Gottesgelehrten verfaßt und herausgegeben von D. Georg Friderich Seiler, Hochfürstl. Brandenburgischen Geheimen Kirchen- und erstem Consistorialrath zu Bayreuth, ordentl. Lehrer der Gottesgel. auf der Fridrich-Alexanders-Universität zu Erlangen. Ersten Bandes. Erstes Stück. Paa Friderich Andreas Schleichs Forlag. 1779. 112 S. i 8vo. 24 fl.

Dette kritiske Selskabs Niemeed er, at undersøge de vigtigere Skrifter, som udkomme i det theologiske Fag, at fremstille Bildfarelserne deri, og udførligen at igiendrive dem, hvilket Niemeed kiendelig spores af dette første Stykke. Nytten af et saadant Selskab, bestaet af en Seilers Aand, vil ingen miskiende, som er nogenlunde underrettet om den theologiske Litteraturs nærværende Forsatning i Tydskland; ingen,

sige

ſige vi, ſom kiende noget til den grafferende Genie: Syge, ſom ogſaa har befængt vore Tidens Theologer, og er vel den fornemmeste Kilde til de mange Banſkabninger af Noviteter, ſom admerke næſten ethvert nyt theologisk Skrift i det meget ſkrivende Tydſkland. Original vil man være, enten det nu ſkal ſkee paa den gode Stiils, eller den gamle almindelig antagne Sandheds Bekoſtning. Vi ſørtes lettelig paa diſſe Tanker ved Aaledning af det første Skrift, ſom i dette Stykke er anført, og driftet; ſamme er *D. Joh. Frid. Gruneri institutionum theologiae dogmaticae libri tres*, ſom udkom i Halle 1777. Denne Theolog tager ſig kun den Frihed, at bortforklare os den Lære om den perſonlige Treenighed i Guddommen, om Chriſti-guddommelige Natur, hans Forſonings Død o. ſ. m; men da Skriftens Steder ere ham aabenbare nok imod, naar man vil lade deres naturligſte Betydning giælde, ſaa er det ikke vanſkeligt, at giendrive ham, ſom hans Kritikus ogſaa i dette Stykke har tilſtrækkelig viiſt.

— Foruden dette Skrift findes i nærværende Stykke følgende anførte og bedømte: 1) Salomons Schriſten. Erſter Theil, von Kleuter. 2) Hegels neue Ueberſetzung des hohen Lied Salomons. 3) Lieder der Liebe, die ältesten und schönsten aus dem Morgenlande, von einem Ungenanten. 4) Materialien zu einer neuen Erklärung des hohen Liedes von Harzmar. 5) Pauli drey Briefe an die Corinthen und Römer, deutsch, als Proben einer Ueberſetzung des ganzen Neuen Testaments. Vi ſlutte med at anføre Hr. D. Seilers Erklärung om Selſkabetz Henſigt og Tankemaade: „Die Wahrheit, ſiger han i Slutningen af Fortalen, zu erforschen, zu vertheidigen und auszubreiten, das bleibt unsre erste und vorzüglichste Absicht. Wir werden als ehrliche Menschen ohne Menschenfurcht und Heuchelei unsre Meinung frey herausſagen; die Bescheidenheit und das Gefühl der Fehlbarkeit nie verlieren; die Pflicht der Liebe und die Achtung, die wir auch denen ſchuldig ſind, welche anders, als wir, denken, nie vergeſſen; wenn andre mit unsern Urtheilen nicht zufrieden ſind, uns in kein gelehrtes Gezänk einlaſſen; die Sache vielmehr Gott übergeben, und mit getrostem Herzen unter ſeinem gnädigen Beyſtand, und zu ſeiner Ehre in unsrer Arbeit mit redlichem Eifer fortfahren.“

Leipzig.

Meine Beruhigung in Ansehung der Begriffe von Gott, der Welt, dem Menschen und seiner Bestimmung. Ein Versuch zu gleicher Beruhigung für Gelehrte und Ungelehrte. 1778. Bey Breitkopf. 216 S. i 8vo. Koster 3 Mk.

Denne Skrift fra forrige Aar tage vi med, fordi det virkelig indeholder meget Godt, skönt lidet eller intet Nytt. Stilen er god, og alt skrevet med et for Religionen varmt Hierte. Et gjøre gamle Sandheder tillokkende bliver dog altid en stor Fortieneste, og kunde det bringes saa vidt med den studerendes Ungdom, at Nyhedens-Lysten kunde indskrænkes, saa havde man allerede gjort megen Nytte i Verden. Hr. Forfatteren, eller som det S. 153 synes, Forfatterne har hertil villet bidrage alt mueligt, og vi tvivle ikke paa, at naar dette Forsøg maatte falde U lærde eller unge Lærde, for hvilke det rentlig synes at være b skemt, i Hænderne, vilde det meget troelike dem imod adskillige Tvivl, lære og fornøie dem. Skriftet er inddeelt i to Deele, hvoraf den første har fem Capitler af følgende Indhold: Et ufordervet Menneskes naturlige Følelser. Formodning om en Altings Bestyrer. Verdens Behersker er tillige Menneskenes og alle levende Væsens gode og kjerlige Fader. Om Menneskets Bestemmelse. Om Forældres og Dyrtighedens Anseelse. Den anden Deel lærer først en Plan, hvorefter at indrette sine Studeringer, og handler dernæst om Menneskets Fortrin for Dyrene; herfra undersøges Atheisternes vigtigste Grunde; fremdeles taes om de guddommelige Egenkabers rette Erkiendelse, og om Sielens Ubdødelighed, hvorpaa følger Slutningen og et Tilhæng af nogle Breve. Iblant de saa Sætningaer, som vi i denne Skrift ikke kan give vort fuldkomne Bisald, anføres i sær, hvad der siges S. 56: „Den maa jeg kalde ulykkelig, der ikke er saa lykkelig, som han kunde være;“ thi i den Maade burde alle Mennesker kaldes ulykkelige, da de lever slet ingen, som kan sige: jeg har naaet alt, hvad jeg kan naaes; min Lykke er saa stor, at den umuelig kan være imod nogen Tilvert; og S. 91: „Det siger jeg eder forud, at af de Ting, man vil lære eder, ere de ni Tien-

Deele eder unyttige, men de maa læres for den øvrige
„ Tien-

„Tiendedeels Skyld, og den lønner Umagen.“ Altsaa, tænkte vi, ere de ni Tiende-Deele heller ikke unyttige, da de ere nødvendige Midler til at opnaae sin Hensigt; thi det, som er nødvendigt, er altid nyttigt. Dog! hvilket Skrift er vel udkommet, hvorimod jo meget kan siges, naar man har Lyst dertil? Smaa Feil bør oversees, naar det øvrige er godt og afvinger Agtelse.

Johann David Michaelis *Einleitung in die göttlichen Schriften des Neuen Bundes.* Zweiter Theil, dritte und vermehrte Ausgabe. Göttingen, im Verlag der Wittwe Vandenhoeck 1777, 588 S. og desuden Registrere, Titel og Fortale 13 $\frac{1}{4}$ Ark 4fo. Prisen er 2 Rdlr.

Skjønt Forandringer og Tillæg ikke ere i denne Deel saa mange, som i den første, (See Efterret. forg. Aar 1. Hæfte S. 52.) saa ere de dog ikke saa ei heller ubetydelige. F. Ex. den 122 §. (i 2den Udgave §. 98.) „om nogle Hoved-Sætninger, efter hvilke man skal finde Evangelisternes Harmonie“, er her meget omstændeligere: ligesaa §. 132 (i 2den Udg. §. 106.) „om den græske Oversættelse af Matthæi Evangelium er uden Feil.“ Sex ganske nye Spher ere (om vi have tallet ret) komne til: f. Ex. §. 123. „Bedsømmelse over den meget forskiellige Vigtighed af de formænte Modsigelser hos Evangelisterne.“ §. 125 „Hvorledes det har sig, at Matthæus og Lukas, iligemaa de Markus og Lukas, uden at have læst hinanden, dog stemme undertiden i Udtryk saa meget overeens.“ §. 156 „Josephi Historie er den beste, ikke endnu noksom nyttede Kommentar over det N. Test. historiske Bøger.“ — Side-Tal og Spher staae i uafbrudt Følge med dem i 1st Deel, ligesom i det 2det Oplag. En Fortegnelse paa de anførte og forklarede Skriftsteder og et Register over de mærkværdigste Ting, som Rector Purman har forfattet, slutte Bogen. Da ingen Prænumerantere have meldet sig til dette særskilte Aftryk af Tillæg og Forandringer, saa kommer det ikke heller ud. (Fort.) Forfatteren lover, at den Indledning til det gamle Testamente, som er begiært af ham, skal blive udgivet, men for det første kun i smaa Dele. (Fort.)

K i ø b e n h a v n s k e

Nye Efterretninger

o m

lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 26de Novbr. 1779.

Nye Samling af Danske, Norske og Islandiske Jubel-Lærere, med hosføiede Slægt-Registere og Stamtavler, samled og i Trykken udgived af Christopher Giesing, Roeskilde Domkirkes og Skoles Cantor. Første Deel. Kiøbenhavn, 1779. Trykt med Brødrene Berlings Skrifter. 558 Sider, foruden Stamtavlerne og en Fortale paa 32 Sider i 4to. Koster 2 Rdlr.

Dette Verk, som er en Fortsættelse af Sal. Hr. Treschows Jubel-Lærere, skal udgiøre tre Deele, hvorvi her have den første for os. Hvo, som kiender de Banligheder, der ere forbundne med Arbeider af dette Slags, ikke meget lægge Hr. Samleren det til Last, at det udkommer 7 Aar sildigere end det var lovet. Man bør ikke sa meget spørge, hvor længe en Forfatter har været over et Arbeide, som hvorledes han har skilt sig derved. Hr. Giesing fortjener Roes for sin Flid og Taalmodighed i at samle og ordne de adskillige Efterretninger, han allevegne fra vedrevverling har maattet forskaffe sig, iligemaade for sit st til at redde store Mænds Ære, naar han fandt dem fornede, hvilket og er skeet saa got, som mueligt, skjønt Mistanke dog ikke allevegne vil bortfalde, da hans Forslinger hist og her synes for eensidige. Man læse for Ex. lærde Biskop Krogs Historie. Denne Mand havde uanfaldige Processer, øste taber han sin Sag for hæieste

Ret, og dog beſkrives han overalt ſom uſkyldig; der m ingen Feil være hos ham, men Modpartiet ſkal altid hand nedrigt, for deſto mere at ophøie Biſkoppen i Læſerens Din Hele Forſvaret for ham grundes paa en privat Mands Brev til en høi Herre, men hvo kan ſtaa inde for, at dette i a Poſter er fuldkommen eſterretteligt? Hvo veed, hvor n Forbindelſe denne Brevſkriver har ſtaaet i med Hr. B. Krogs os forekommer det meget uſandsſynligt, at Landets høie Ret ſaa ofte ſkulde dømt ham i ſaa anſeelige Mulcter, de ſom han aldrig havde haft Uret paa ſin Side. Vi troe meget gierne, at Pontoppidan gjør for meget af denne Mand Feil, men lige ſaa viſt troe vi, at Brevſkriveren og eſt ham Hr. Gieſſing gjør for lidet deraf. Paa Stilen i de ne Biographie har vi ikke meget at udsætte; den lader i meget vel læſe, ſkjønt vi vel hiſt og her have lagt Merke i urigtige Bendinger og adſkillige Udſvævelſer. Vi kunde anføre Beviſer paa endeel Igientagelſer og nogle ſlemme ſkriverfeil, ſom ikke ere rettede, derſom vi ikke troede, de af dem ſelv vilde falde i Dinene. Men uagtet diſſe Manler finde vi os dog fornøiede med dette hiſtoriske Verk, hv Fortſættelſe vi ønske, ikke maa blive for længe borte. Na værende Deel indeholder 20 Biſkoppers Levnets-Befriuelſe 1) Hr. Hans Egede, Biſkop over den Grønlandſke Miſſion Hr. G. ſiger i Fortalen, at Hr. Provſt Lund paa Møen h ſkildret denne Mands Fortienelſter med en langt heldige Penſel. Dette er og bliver i ſig ſelv en Sandhed, imidlertid er hans Hiſtorie dog ogſaa her i Samlingen ganſke r udført, ligesom den og ganſke viſt burde findes her. Nog Vidtløſtighed kunde Hr. G. vel have undgaaet; thi hvor hans Teſtinionium fra Skolen, ſom juſt ikke indeholder noget overordentligt? ei at tale om andre Unødvendigheder. 2) Hr. Ole Hjalteſen, Biſkop over Holums Stift i Iſland. De ne Mand fortiente maaskee neppe nogen Plads blant Luthiſke Jubel-Lærere, ſiden han har tient ſin meſte Tid und Pavedømmet. Han torde længe ikke bekiende ſig til Luthe Lære af Frygt for den hidſige Biſp Jon Arefſen, ſom t ſidſt blev halshugget tilligemed ſine Sønner, og da han edelig tog Mod til ſig, blev han ſat i Band og udfødt af Kken, ved hvilken Leilighed han brækkede ſit Been og blev h ſin Livſtid. Siden blev han den Lutherſke Religions ivr

Befordrer i Island. 3) Hr. Gisle Jonsson, Biskop
 er Skalholt's Stift, er mærkværdig af sine Stridigheder
 d samme Bisp Aressen, og af sit Giftermaal med Chri-
 na Møll, som var bleven besvangret af sin Broder,
 n paa en snedig Naade ved Biskoppens Foranstaltning red-
 fra Straf. Dette fik han ofte at høre og det var ham
 stor Hinder i hans Embeds Førelse. Udsat for Vebredel-
 og Trusler maatte han ofte tie og lystre. Hans Biskoppe-
 e Myndighed stod altsaa kun paa svage Fødder. 4) Hr.
 udbrand Thorlacsen, Biskop over Holum Stift, hvis
 storie vel tilforn er beskrevet blant Hr. Treschows Jubel-
 rere, men findes her rigtigere og fuldstændigere. Han
 ettede et nyt Bogtrykkerie, hvor mangfoldige Bøger bleve
 kte til Religionens Veste; han oversatte hele Bibelen paa
 landsk, som udkom 1584. Bogtrykkeriet testamenterede
 i siden til Holums Domkirke. Fattige Præsters Indkom-
 : forøgede han baade ved en udvirket Kongelig Gave og af
 egne Midler. Ungdommen tog han sig meget af. Liig-
 i Kirke-Ceremonierne indrettedes i hans Tid. Han hav-
 adskillige Tretter, som fortælles med deres Omstændighe-
 . 5) Hr. Jens Giødesen, Biskop over Aarhus Stift,
 en lærd Mand, som brugtes til at bedømme adskillige
 eologiske Stridigheder, som i hans Tid indfaldt blant
 nske Lærde. I Trykken har han ikke udgivet andet end
 3-Prædikener. 6) Hr. Anders Andersen Ringkjøbing,
 kop over Aalborg Stift, hvis Historie leveres meget kort.
 n var en meget veltalende Mand og har udgivet 9 Liig-
 ækener. 7) Hr. Peder Jensen Kraglund, Biskop over
 ber Stift, maatte kummerlig ernære sig, deels formedelst
 enskens Indfald i Jylland, ved hvilken Leilighed han,
 n at faae sine Rettigheder af Bispestoelen, maatte udrede
 e og utaalelige Skatter, deels formedelst de allierede Bran-
 borgers og Polakkers selvraadige Opsørsel. Han var en
 ig og lærd Mand, men ivrig orthodox. Han anordnede,
 Studentere paa Prædike-Stoelen ikke maatte bruge Uno-
 i Klædedragten, nemlig Halsstikter, lange
 andklapper, opkaarne Ermer, ophegtede Trøyer
 anden Phantasie. Imod Forræderen Corfis Ulfeldt
 te han og paa hele Stiftets Geistligheds Begne sin Mid-
 rhed. 8) Hr. Henrich Germer, Biskop over Viborg
 Stift.

Stift, var en god Biſkop og flittig Skribent, men i merkværdig af ſine ſtore Lidelſer, da han for ſin Troſkab n Kong **Friderich** den Tredie i den Svenske Krig maatte ſtaaе Fængſel og bære tunge Lænker om Haand og Fod i Uger, taale Tortur i 6 Timer, og blev endelig dømt fra vet. Han bereedede ſig derpaa til Døden, gjorde en Færdig, ſom han vilde holdt paa Retterſtedet, men 8te Tim før Executionen ſkulde gaae for ſig, blev han pardonneret tilſidſt ſat paa frie Fod igien. 9) Hr. **Niels Randu** Biſkop over Bergens Stift, var en retſkaffen Mand. **Treſchow** beretter, at han tiende 51 Aar. De Kjøbenhavnſke nye Tidender om lærde Sager ſige, at han betie Biſkopdømmet næſten i 52 Aar. Begge Deele negter Hr. C og her har vi lagt Merke til en Modſigelse i dette Skri thi i Fortegnelsen over Biſperne i denne Deel ſtaaer der, **Doct. Randulf** tiende 50 Aar, men i hans Levnets-Bef velle S. 368 ſiges, at fra hans Ordinations Dag af at re indtil hans Dødsdag har han kun tient i Guds Kirke 49 A 10 Maaneder og 15 Dage, hvoraf følger, at han ikke eg lig burde haſt Plads blant Jubel-Lærere. 10) Hr. **Pe Krog**, Biſkop over Tronhiems Stift, var en meget ſp kyndig Mand. Endog i ſine unge Studenter-Aar holdt udenlands offentlige Forelæſninger. Han havde ſom L elleve Proceſſer, hvoraf nogle bleve vundne, og nogle ta ſom allerede er anmerket i det foregaaende. 11) Hr. **L Thura**, Biſkop over Niber Stift, en ſaa vel af ſin Lærd og Retſindighed ſom af ſine ſtore Gaver til Poefien nok bekiendt Mand. 12) Hr. **Franz Theſtrup**, Biſkop o Aalborg Stift, havde ſærdeles gode Gaver til at catechi for Ungdommen, ſaa at mange Gamle og Fornemme i fandt ſig med Lyſt i Kirken for at høre ham baade i Naſ og her i Kjøbenhavn, hvor han ved Hellig Gieſtes Kirke i førte Catechisationen, ſom derpaa for ſin ſtore Nyttens S og blev indført ved de andre Kirker. Han lagde Grun til Helliggieſtes Fattiges Skoles Oprettelse, og beſad i v et meget godgjørende Hierte. 13) Hr. **Steen Jons** Biſkop i Holum, ſkaffede Bogtrykkeriet atter til Holu ſom det var borttaget fra, udgav hele Bibelen og andre tl logiſke Bøger, ſom han deels ſelv forfattede, deels overſa forfattede tilligemed Biſkop **Widalin** Kirke-Ritualet;

hvi og sær Mand, sagtmødig og godgjørende, og regnes
 nt Islands beste Poeter. 14) Jon Arnæsen, Biskop i
 Kallholt, satte mange uordentlige Præster fra Embedet,
 idt stærk over Kirke-Disciplinen, og satte en haardnakket
 nde ved Navn Gisle Olsen i Band, fordi han i 30 Aar
 de forsømt og foragtet Naade-Midlerne; han var meget
 mild, og havde bragt det saa vidt i Sprog, Theologie,
 ometrie, Trigonometrie og Astronomie, at ingen i hans
) overgik ham. 15) Hr. Niels Dorph, Biskop over
 gerhuus Stift; man kaldede ham Naadens og Naturens
 :sterstykke, fordi han baade havde en smuk udvortes An-
 se og store Sinds Gaver. I hans Beskrivelse forekomme
 Jar Spøgelse-Historier, som vi overlade til Læsernes Dom,
 ilig, at da han en Nat laae og læste paa sin Prædiken,
 : han ved klar Maaneskin et hvidt hovedløst Gespenst,
 svævede til begge Siderne; at han selv blev seet gaaende
 Fods i fuld Præsteklædning fra Hammergaard ved lys-
 g, da han dog ei havde været uden sin Dør; at han af
 ide Fornemme blev seet in duplo paa Prækestøelen, da
 stod en bag ved ham lige saa høi, og med samme Bevægel-
 om han, hvilket Gespenst ogsaa fulgte med ham ned af
 ekestøelen, og forsvandt ikke, førend han kan hen imod
 ret o. s. v., hvorledes smage disse Særheder? 16) Hr.
 :istian Ramus, Biskop i Fyhn, forøgede Klosterets
 a ved sin Unhyggelighed saaledes, at Summen vorte
 22000 til 63000 Rdlr., han var meget ædelmodig og
 jørende; hans gode Egenskaber besynges i Bierings
 ke-Ring, hvoraf Hr. G. mod Slutningen anfører det
 enhørende i Steden for Gravskrift. 17) Hr. Jens
 :istian Spidberg, Biskop i Christianssand, var baade
 dog og Mathematicus, visiterede sit hele vidtløstige
 t, og for at forkorte Reisen i Tellemarken, tog han Veien
 Bierge, Floder, Præcipicer og ubeboede Steder. 18)
 Andreas Wøldike, Biskop i Viborg, tiente næsten i
 lar, var en aarvaagen og meget gudsfrygtig Biskop, sæd-
 :er og Sommer blant sine Tjenestefolk for at holde Mor-
 og Aften-Bøn, men da han engang i dette Vrende vil-
 iae ned fra sit Kammer, faldt han paa Trappen og sand-
 esvimet liggende i sit eget Blod. Han nedstammede paa
 rene Side fra Hussiternes General Joh. Zitsca. 19)

Hr. Friderich Nannestad, Biskop i Christiania, bes stor Lærdom og mange Dyder; har udgivet adskillige baa egne og andres Skrifter; foruden andre Donationer gav h ved sin Afsteed fra Aarhus sin Eiendoms Gaard til en Re dence for hans Eftermænd. 20) **Hr. Broder Brorsen** Biskop i Aalborg, døde 1778., hans Historie er den sidst nærværende Deel. I Fortalen leveres **Hr. Treschows** Li nets-Beskrivelse, hvis Kobber ogsaa findes for i Dogen st ket af Haas, men den sidste Side i Fortalen vil vi bede vi Læsere springe over; thi den er alt for eensfoldig og — latt lig. I Barket findes mange Stamtavler, hvoraf nogle overmaade videlsftige. Vi unde gierne andre, som de gaae, den Fornøielse her at læse deres egne og Forsædres Ne ne i mange Led, naar de har nogen Tid at spille derpe men negte kan vi ikke, at det genealogiske Studium altid forekommet os som et af de allerunyttigste, og da **Hr. Gi fting** har funden for got at zire Slutningen af sine Sla Register med Sprog, saa vil vi og ad modum zire Sl ningen af vor Recension med eet, som findes saaledes I III. 9 Hold dig fra daarlige Spørsmaal og Slægters Ver nelser; thi de ere unyttige og forfængelige.

Trende aandelige Taler, udgivne som et Forsøg af **V chel Rasmussen**, Candid. S. S. Minist. og tredie Lec Hører ved Naskovs latinske Skole i Lolland. Kisbena 1779. Trykt hos Sander og Schröder, boende Hjørnet af Store og Lille Kannikestræde No. 32. 76 i stor 8vo.

Vi kan ikke andet end anprise disse smukke og læseværl Prædikener, hvor i Tankerne ere alle gode og ordentlig fr satte, Sandhederne vel igiennemtænkte, og Sproget saad som det i hellige Taler bør at være, hverken opskruet i krybende, men jevnt og mandigt. Og vi tvivle ikke p at jo **Hr. Rasmussen**, ved at udgive dette Forsøg, vil i sit Ønske, som kun strækker sig til en taaleligere Skæbne den tilstundende Alderdom; thi hvo skulde ikke ville hi den Værdige? Men Skade er det, at han ikke allerede nogle Aar siden fremviste disse Prøver paa sin Duelighed Lære-Embedet. Naar vi først har anmeldet nærværende lers Indhold, vil vi siden giøre vore Læsere bekiendte

Nr. Forfatterens Foredrags-Maade. Den første, som er
 olden paa Langfredag over Pilatus's Ord: „Jeg finder in-
 gen Skyld i dette Menneske,“ forestiller: Guds Herlig-
 eds Uabenhærelse, i Jesu uskyldige Lidelse, hvorun-
 der vises: 1) At Jesus var selv uskyldig, men leed for Ver-
 dens Synder. 2) At det er saa langt fra, at Guds Herlig-
 hed fordunkles, at den tværtimod i sin ypperligste Glands
 ibenbares i Jesu uskyldige Lidelser. Den anden over Rom.
 I. 3., holden paa 6te Søndag efter Trinitatis, viser: Det
 kristelige Navns værdige Brug til Salighed. 1)
 Det kristelige Navns Ypperlighed. 2) Dets værdige Brug,
 som det skal komme os til Salighed. Den Tredie, som er
 Nr. Forfatterens Dimis-Præken over Luc. XI. 9. har til The-
 ma: En Christens Tilflugt til Gud i Bønnen, som
 et beste Middel til at afhielpe hans Trang. 1) Af
 hvad Beskaffenhed en saadan Tilflugt til Gud i Bønnen bør
 være. 2) At saadan en Tilflugt er det bedste Middel til at
 afhielpe hans Trang. Vi veed ikke, om Hr. K. for denne
 Præken har faaet Laudabilem, men denne Charakter vilde
 vi givet ham, om han af os skulde været censureret, og den
 samme fortæner han for de tvende foregaaende. Hr. Forfat-
 terens Indgange ere meget korte, men passende, Afhandlin-
 gernes Henegnelse er levende og opvækkende, og det Hele til
 opbyggelse. Man læse Talerne selv for at overbevises om,
 at vi ikke have sagt for meget til deres Berømmelse. Nu et
 Par Prøver paa Stil og Foredragsmaade, saa vil vi slutte.
 2. 15: „Jesus døde uskyldig. En mægtig Triumph for
 den kristelige Religion, at den, som dømt Jesus til
 Døde, selv maa erklære ham uskyldig. Den som nyelig
 fornegtede sin Mester, erindrer sig hans Dyd, Fromhed
 og kjerlige Advarsel, og udbrister i veemodige Poenitens-
 Taarer. Han, som for 30 Sølv-Penge nederdrægtig hav-
 de solgt sin oprigtige Ven, skammer sig ved sin Handling,
 veed intet at undskylde sin Gierning med, ei heller om
 Jesus noget lastværdigt, da han dog havde været hos Je-
 sum bestandig, og var altid Medvinder i hans hemmeligste
 Anslag og Foretagender. Lad os dog ikke troe, at denne
 Jesus Fiende har fortiet Sandheds reene Vidnesbyrd, der
 skulde lindre hans Samvittigheds Saar, retsærdiggjort
 hans Gierning for hele Verden, erhvervet ham de Mægti-

„ ges Diefald, og med endnu mere end 30 Sølv-Pen-
 „ maaskee forøget hans Løn. Han ſkulde blevet det stærkeſt
 „ Vidne mod JESum, han ſkulde ikke længer ladet JESu
 „ Benner eller Fiender hænge uviſſe i en Tvivl, der var Ji-
 „ das ſelv lige ſaa ufordeelagtig ſom de øvrige JESu Fiende
 „ Siig, hvad ſkulde bevæge ham til at fortie den fordeela-
 „ tigſte Sandhed, her at dølge ſin Uvæns Bedragerie, at b-
 „ ſkæmme ſig ſelv, at foragte ſine Tilbøieligheder, Venſkal-
 „ Bre og Binding? hvorfors anklager han ſig ſelv, na-
 „ han havde handlet ret? hvorfors erklærede han JESum re-
 „ og retfærdig, og endelig beſeglede denne Sandhed med ſ-
 „ eget Blod? Intet kan forklare, hvorledes alt dette ve-
 „ mue igt, naar ikke hans og de andres Handling havde ve-
 „ ret uretfærdig, og JESus uſkyldig. Alle Ting talede t
 „ JESu Forſvar. Solen miſtede ſit Skin, og overhullet
 „ det uretfærdige Jorderige med Mørkhed, da Naturen
 „ HErre døde. Jorden ryſtede. Klipperne ſønderbraſt. D
 „ Dødes Graver aabnedes efter hans Død. Og da Gud
 „ Folks Lærere vare forſtokkede og uden Sands ved HErren
 „ Almagt, ſom yttredes ved Naturens ſkrækſomme Bevæ-
 „ gelse, da ſkal en hedens Høvedsmand blive Sandhed
 „ Prædikant, der ſkal fordømme deres Handling, og erklæ-
 „ JESum for uſkyldig og Guds egen Søn.“ S. 54: „ E
 „ Hedning og Vantroende uden for Guds Kirke har mind-
 „ Ansvar. En Chriſten har det vigtigſte og ſørſte; th
 „ hvo, ſom er betroet meget, ſiger Skriſten, af ham ſk-
 „ fordres mere. Der er intet ſkiult, ſom jo ſkal bliv
 „ aabenbaret. De Ekampletter, med hvilke de Chriſtne
 „ lønlig eller aabenbare, have vanziret og beſkæmmet de
 „ chriſtelige Navn, ſkal alle omſider lægges Forbryderne fo
 „ Dine: Alle Følgerne af de Chriſtnes givne Forargelſer o
 „ Religions Misbrug ſkal fremſtilles i Dommen. De For-
 „ argede ſkulle blive de Chriſtnes Anklagere, Guds ſelv o
 „ hans misbrugte Helligdomme ſkal blive Anklagere, og d
 „ Chriſtnes Samvittighed ſkulde vidne imod dem og fordøm
 „ me dem. O, hvor lykſalig er da den Chriſten, ſom he-
 „ har været en troe Hunsholder over Guds Naade: Gaver
 „ ſkikket ſig efter ſin HErres Villie og aagret med ſit Pund
 „ hvor lykſalig er den Chriſten, der værdeligen har bekiend-
 „ JESum for Menneſkene, ham ſkal Menneſkens Søn igier
 „ be

„ bekiende for sin himmelske Fader! Derfor glæder eder ikke
 „ over, at I kaldes Christne, men glæder eder over, at I
 „ ere sande Christne, hvis Navne ere opskrevne i Himme-
 „ len. S. 59: „ Hvor stor er ikke vor Trang, og hvor
 „ usikker er ikke Verden? hvor ofte anraabe vi ikke om Hielp,
 „ og blive dog ubønhørte? Hvor ofte lede vi ikke efter Lyk-
 „ salighed, og finde Udelæggelse? hvor ofte banke vi ikke
 „ paa de Mægtiges Dørre, og dog blive de tilspærrede og vi
 „ udelukte fra Hielp? Er da Verden saa haardhiertet og egen-
 „ nyttig, ere vore Mangler saa store, som Erfarenhed viser
 „ os, er vor Siel et uadæligt Væsen, der ikke tilfredsstil-
 „ les med ringere end evig og uforkrænkelig Lyksalighed,
 „ hvorledes skulde da Verden kunne give os det, der ikke er
 „ dens eget? og hvor nødvendigt, ja hvor saligt bliver det
 „ da ikke for os, at vi ved Jesum i Troe og Bøn henvende
 „ os til Gud selv? Var Jesus ikke, ja var Herrens almæg-
 „ tige Haand ikke, hvorfra skulde da Menneskene, de usle
 „ og hielpeløse Mennesker, hente Bederqvælgelse og Styrke,
 „ hvorfra hente al aandelig og legemlig Belsigtelse? Billi-
 „ gen glæde vi os derfor, at vor Gud er til, vi trøste os i
 „ hans Fuldkommenheder: I Livets Møisommelighed glæde
 „ vi os ved Guds Søns Forjættelser, ved hvilke vi, som Guds
 „ Børn, have Udgang til den himmelske Faders gode Ting:
 „ Vi forlode Jorden, som selv er fattig og nødlidende, og
 „ tillige grum og ubarmhiertig, og vi opløste os med Hjer-
 „ ter, fulde af Haab, til Gud, som er riig paa Magt og
 „ Naade. For ham vil vi ideligen, thi vi ere altid træn-
 „ gende, opsende vore ydmyge Bønner, og disse skal være
 „ vore Sendebud, ved hvilke vi i Livets Trang nedhente
 „ Himlens overflødige Belsignelse.“ Vi have her, dog
 „ iden at vælge, forelagt vore Læsere et lidet Stykke af hver
 „ Tale, og forsikre, at det øvrige ligner det her anførte. Et
 „ Par Urigtigheder eller uagtsomme Feil have vi lagt Merke
 „ til, men herom sige vi med Poeten: Ubi plura nitent in
 „ orpore pulcro, non ego paucis offendor maculis.

Erindringer om det Herrnhuthiske Partie og Væsen,
 til Prøvelse og Advarsel forestillede af Jens Windfeldt
 o. s. v. Viborg, 1778. Trykt hos Mangor. Stor
 34 Sider i 8vo. Koster 10 β.

Et en Lærer, hemmelig og offentlig, mundtlig og skriftlig,
 B b b 5

advarer mod Herrnhutherne, naar han og hans Mæenighed foruroeliges af dem, er ei allene ulasteligt, men og Pligt og Skyldighed, og allermeest, naar han formedelst noie Kundskab om deres Beskaffenhed, kan giøre det med nogen Eftertryk. Hr. W. har selv fra sit syttende Aar af i nogen Tid staaet Fare for at indvikles i det Herrnhuthiske Væsen, hvorfor han og med mueligste Flid har undersøgt Sammenhængen, men af Guds Ord befunden det Heele og Omgangen urigtig. Disse Erindringer ere en Frugt af hans Undersøgelse. Baa-
 de Herrnhuthernes Lærdomme og Hensigter og Omgangsmaa-
 de skildres fra den ufordeelagtigste Side, skjønt meget er for-
 bigaaet, som med Føie kunde bebreides dem. Vi ere just
 ikke allevegne fornøiede med Hr. Forfatterens Skrivemaade,
 fordi den paa mange Steder falder i det platte, saasom S. 6:
 „ Det er et Sprog iblant Herrnhutherne, at naar Hiertet
 „ er godt, kan hele Resten være god, hvilket er en hæ-
 „ lig Lærdom.“ S. 15: „ Du faaer reene og sunde Un-
 „ derviisninger i Prædikener og Catekisationer. Du har en
 „ aanderig Psalmebog med Bønner i, samt kan faae andre
 „ Bøger: hvordan er det sat? hvad vil du have?
 „ Du kan baade i Guds og dit eget Huus bede og synge med
 „ al den Andagt og Bevægelse, som dig er mueligt og
 „ saa meget du vil; thi dersom du ei kan forstaae, at vo-
 „ re Psalmer, endog de maadelige, ere efter Guds Ord, og
 „ har du ingen Andagt ved Gudstienesten, saa er det allene
 „ din egen Skyld. Hvad griber du da efter hos andre?“
 S. 18: „ At Qvindes- Personer endog holde Taler, rettere
 „ Snak, ja og bestyrer Siæle, kan umueligt være retmæs-
 „ sigt. Hører, I got JOLF! kiendes I ved Skriften o. s. v.?“
 S. 22: „ Snak og Quaklerier kan ikke afgjøre den allervig-
 „ tigste Sag. Der vil Bished, Redelighed og Tilstrække-
 „ lighed til. Man lade dog, som Stridsmændene, Jesu
 „ Kiortel blive heel og sammenhængende.“ Dog da Piecen
 er skreven i en god Hensigt og indeholder mange nyttige men
 for Herrnhutherne haarde Sandheder, saa vil vi ikke være
 saa noie regnende, skjønt vi, naar vi havde Lyst dertil, med
 Billighed kunde være det, siden Hr. W. har udgivet disse Er-
 indringer ei allene til Prævelse og Advarsel for de Eenfoldige,
 men og, som kan sees S. 22, for sine Ordens-Brødre.

Leipzig.

Pädagogisches Museum, herausgegeben von August Christian Borheck, Lehrer der griechischen und lateinischen Sprache zu Klosterbergen. Erstes Stück 1778, bey Carl Friderich Schneider. Zweytes und drittes Stück, 1779. Stor 358 Sider i 8vo. Koster 3 Rthl.

Hr. Borheck, en erfaren Skolemand, har hermed begyndt et periodisk Skrift, hvoraf hvert Fierdingaar skal udkomme et Stykke paa 6 Rthl, saalange han selv beholder Kræfter til at arbejde, og andre i dette Sag kyndige Mænd med deres Bidrage vil understøtte ham. Saavel den offentlige som private Opdragelse i sit hele Omfang skal udgøre Skriftets Indhold. Han vil Tid efter anden levere adskillige korte Afhandlinger, som angaae denne Sag; Jagttagelser ved Opdragelsen og Underviisningen; Forslage til Forbedring deri; mærkværdige Børns Charakterer, hvoraf noget nyttigt for Pädagogiken lader sig slutte; Revisioner af nye Skole- og Opdragelses-Forbedringer; mærkelige Skolers Historier, saavel som og fortiente Pädagogers og Skolelæreres Levnets-Beskrivelser. Skulde han komme over et eller andet got lille Skrift, som henhører til hans Plan, og som saa meget lettere reent kunde forkomme, da man i Almindelighed ikke bekymrer sig om nogle faae Blade, der dog ofte indeholder mere Got end mangt et stort og vidtløftigt Verk, saa vil han og give sig en Fornøielse af at redde saadanne smaa Opdragelses-Skrifter fra Undergang ved at give dem Plads i dette Museum. Det første af disse Stykker, vi her have for os, er af følgende Indhold: 1) Et Forsøg over den litterariske Opdragelse. Hr. B. deler den Underretning, som skal gives et Barn, i tre Slags: Grundunderviisningen om blotte enkelte Ideer med deres Navne uden Forbindelse; Forældre bør tage Anledning af alt, hvad Børn seer for Dinene, til at give dem noget Begreb derom; den elementariske Underretning fortsætter Grund-Underviisningen, men gaaer videre, den foredrager hele Rækker af Ideer dog uden systematisk Form, og indeholder Elementerne af alle de Videnskaber, et Barn skal lære; Hr. B. er slet ikke fornøiet med Basedows Elementarværk. „Wäre (S. 9.) „Herrn Basedows Elementarwerk, das, was es seyn soll,

„ ein wahres Elementarbuch, das Kinder verstehen könnten;
 „ so wüßte ich nichts bessers, als dasselbe mit einem Kinder
 „ durchzugehen. Allein vieles, ja das meiste, können Kin-
 „ der des Stils wegen nicht verstehen, und vieles = = gern
 „ wünscht ich, es nicht ausschreiben zu dürfen, aus Hoch-
 „ achtung für den großen Verfasser, allein die Wahrheit
 „ und meine Ueberzeugung verlangen es = = vieles ist Kin-
 „ dern wirklich schädlich.“ Paa denne følger den videns-
 skabelige Underviisning, som atter er en Fortsættelse af den
 Elementariske men tillige sammenkiedet Begrebene. Nu fo-
 reskrives smukke Regler, hvorledes man skal gaae frem i disse
 hinanden tilgrændsende Underretninger for at blive Børn nyt-
 tige. 2) Betragtninger over Skoleforbedringens
 Hindringer paa mange Steder foredragne i en Tale;
 Skolerne, nogle meer, og andre mindre, har et nødven-
 digt Onde, som bestaaer i den store Mængde af unge Men-
 nesker, der have forskiellig Alder, Evner og Bestemmelser;
 den ene maa opholde sig efter den anden, den ene hindrer og
 forderver den anden; et Grund-Unde; Lærerne due ofte ik-
 ke til deres Forretning, hvilket kommer af Skole-Læreres
 flette Besoldning; man maa tage hvem man kan faae, til
 stor Skade for Ungdommen; hertil kommer Mangel af Hjel-
 pemidler baade for Lærerne og Lærlingerne; tilfældigt On-
 de, saasom Mangel af Bestemmelse, hvorvidt en Lærer i
 saa og saa lang Tid skal gaae med sin Ungdom, Mangel af
 tydelige Subsídier, Uenighed blant Collegerne, Mangel af
 Befordring for gamle Mænd, som ikke længere har den for-
 nødne Munterhed til Skolevæsenet, og endelig den Foragt
 eller Ligegyldighed, hvormed Skole-Lærere som oftest bege-
 nes; et indbildt Onde, at der nemlig er intet Overopsigts-
 Collegium over Opdragelsen; thi ingen Skole er uden Opsigt,
 og mange Skoler vilde have større Skade end Gavn af saa-
 dant et Collegium. Den hele Tale er læseværdig og vidner
 om sin Forfatters Indsigt, Skarpsindighed og Erfaring. 3) Den paa Høiføngelig Befaling 1777 bekiendtgjor-
 te Indretning ved det Alstettinske akademiske Gym-
 nasium. Historiske Efterretning; Rectors Tale til de
 Studerende ved denne Indretnings høitidelige Bekiendtgjørel-
 se; Lovene for Gymnasisterne derom; om Rectoratets Forvalt-
 ning ved Gymnasium; om Professorernes og andre Læreres
 Lære-

Læremaade og Pligter; om Professorernes Samling; Anvisning for Bibliothekaren; for ham, der skal have Opsigt med de Studerende ved Gudstienesten og Convictorium; for Famulus ved Gymnasium. 4) Anekdoter: Her findes kun een, som er tagen af det Hildesheimske Intelligenzblad for 1777, om en lille adelmødig Discipel, der lod sin svagere Meddiscipel ligge i sit Sted, og gik selv, i hvor træt han end var. Det andet Stykke indeholder: 1) Tanker over Disciplinen i de offentlige Opdragelses-Anstalter af Christ. Fried. Jonæ, Rector ved det Klosterbergenste Pædagogium; sunde og gode Tanker fremsatte i en god Orden og et godt Sprog. 2) Nogle almindelige Anmerkninger om Belønninger for dem blandt de Unge, som forholde sig vel, af samme Forsatter og ligesaa læseværdige. Hr. B. ønsker Fortsættelsen af disse Tanker, der ere skrevne med saa stor Erfaring og Nøgtighed. 3) Hvorvidt maa man have bragt det med et ungt Menneske, som med Nytte skal gaae fra Skolen til Akademiet? et Indbydelses-Skrift af Christoph. Fried. Sangerhausen, Rector i Ascherleben. 4) Rector Martin Friedrich Sörgels Efterretninger om det Martinianske Gymnasiums virkelige Skoleforbedringer, hvori i Særdeleshed Anna Kathrine Koosen berømmes for sin prisværdige Kierlighed til Gymnasiums Lærere. Brunswick 1773. Bemeldte Madame Koosen legerede en Capital paa 8000 Rdlr., saaledes, at de aarlige Renter deraf, beregnede til 5 pro Cent, skal uddeles blant Skole-Lærerne paa følgende Maade: Rector faaer 100 Rdlr., Convector 80, Subconvector 60, Cantor 40, og de tre Colleger hver 40 Rdlr. 5) Efterretning om et studerende ungt Menneske, tilsendt Hr. Samleren fra Weimar, indeholder intet besynderligt. 6) Advarsel for unge Studerende mod Hypochondrie; de maa ikke vænne sig til Kvalenskab men Haardførhed; vogte sig for alt for stærke Følelser, som ere vore Tidens Afguder, da Religion og Dyd og alt skal være bare Følelser; holde sig kudske og skue urens Billeder, Bøger m. m., ikke vænne sig til alt for lang Stillesiddenden men give Legemet den fornødne Bevægelse; vogte sig for heftige Lidenskaber, saasom Vrede, Kierlighed o. s. v. 7) Forestilling af det nyestiftede akademiske Gymnasiums Indret-

retning i Mitau. I det tredje Stykke findes Fortſættelſen af næſtommeldte; et Par Anekdoter; og endelig to Afhandlinger, hvoraf den første er en Tale, holden af Hr. Borheck, da han 1778 offentlig modtog Rectoratet i Salzweſel, den handler om Ungdommens moralske Opdragelſe i Almindelighed, og hvorvidt de offentlige Lærere i Skolen i Beſynderlighed kan bidrage dertil; den anden indeholder Beſvarelsen paa dette Spørgſmaal: Ere de oplyſte Tider allerede i Skolerne? Forfatteren underſkriver ſig K. G. B... E. Begge ere grundige men noget vidtløſtige. For Skole-Lærere og andre Ungdommens Elſkere vil dette Skrift være en meget underholdende Lecture. —

Berlin.

Der gegenwärtige Zuſtand des brittiſchen Reichs, beſchrieben von Johann Entick und andern Gelehrten. Aus dem Engliſchen überſetzt von Joh. Pet. Bambergger, Königl. Preuß. Kirchenrath. I Realſkolens Boghandlings Forlag, 1779, i ſtor 8vo. Anden Deel 672 S. og tredje Deel 704 S.

Den første Deel af dette læſeværdige Skrift er anmeldt i diſſe Eſterretninger for i Nr. S. 302, og indeholdt Englands almindelige Beſkaffenhed og Forfatning. I diſſe tvende Dele følger den egentlige Landbeſkrivning af Engeland eſter dets forſkiellige Shires, og ere alphabettiſt ordnede. Ved enhver af dem gives nøiagtige Eſterretninger om dens Navn, Omkreds, Floder, Grund og Produkter, Steder, Kjøbſtæder og deres Mærkværdigheder, Rettiigheder, Historie, ogſaa Familier, ſom føre Navn af et Grevſkab &c. De fornemſte Herregaarde, Gæſtkuſter og vedliggende Der &c., eſter Sagernes Beſkaffenhed er meget udførlig beſkrevet, ſ. Ex. Windſor, iſær det der værende Slot, og den berømte Park; Cambridge og Oxford og deres forſkiellige Collegier og Haller; fornemmelig London og Weſtminſter. I forbigaaende finder man og mange behagelige Eſterretninger om Sædvaner, Konſter &c., ſom om den 1758 beſynderlige anlagte Broe ved Mancheſter; om den mærkværdige Hamburgiſke Stiftelſe, ſom begyndte i Aaret 1767, og har paa mange Maader tient til de Fattiges og Videnskabernes Underſtøttelſe; om vilde Vænder ſ Fangſt ved tamme Lokke-Vænder i Grevſkabet Lincoln.

Ersurt.

A new Collection of poetical original and translated.
 Oder neue Englische poetische Chrestomathie. Zusammen-
 getragen von Mag. Friderich Gottlieb Barth. Bey
 Kaysen 1778, stor et Alphabet i stor 8vo.

Udgiveren, som egentlig har bestemt dette Arbeide for sine
 Discipler, leverer herved en poetisk Chrestomathie efter Ebe-
 lings profaiske. Under Texten staae tydske Anmerkninger,
 og endelig er efter Ebelings Exempel tilføjet en Fortegnelse
 paa vanskelige Ord. Stykkerne, som findes i denne Chre-
 stomathie, ere følgende: 1) Den 6te Bog af Popes Z-
 liade. 2) Steder af Miltons forlorne Paradis. 3) Af
 Butlers Hudibras. 4) Popes Herens Tempel. 5)
 Sammes fjerde Brev om hans Forsøg over Mennesket. 6)
 Thomsons Vinter. 7) Steder af Youngs Nattetanker.
 8) Shafespears Hamlet. Af denne Fortegnelse seer man,
 at de valgte Stykker ikke ere af de iertteste. Trokken er meget
 maadelig, men Anmerkningerne ere i Almindelighed betrag-
 tede ganske gode. Ikke just alle de Ord, som forekomme i
 Registeret, kan kaldes vanskelige.

* *

* *

* *

Bekjendtgjørelse.

Selskabet til de skønne Videnskabers Forfremmelse
 har nu tilkiendt den for en Heroide udsatte Priis af 50 Rdlr.
 Forfatteren af det i sidste Bekjendtgjørelse anmeldte poetiske
 Brev: Philippe til Erich, som befandtes at være Herr
 Christen Praem i Kiøbenhavn.

En Priis af 50 Rdlr. eller en Medaille af samme Værd
 udsættes denne Gang for det beste Oratorium eller udførlige
 musikalske Drama, hvis Indhold kunde tages af Passio-
 nen eller nogen anden bibelsk Historie. Det tydske Sprog
 ved en Kamler og Niemejer beriget med hyperlige Styk-
 ker af dette Slags; det var ønskeligt, at ogsaa vi bleve for-
 ynedede med ligesaa heldige og opbyggelige danske Originaler.

I Anledning af den i Bektalenhed udsatte Priis, for
 den beste og meest livagtige Skildring eller Beskrivelse af

nogen vigtig Begivenhed i *Jædrenelandets Historie*, er ikke noget indkommet. Denne Priis af 40 Rdlr. eller en Medalje af samme Værd udsættes paa ny, i Forventning at dog een og anden, som har Evne dertil, vil lade sig herved opmuntre, i en malende, men ukunstlet og smandig Stil at udføre nogen mærkbar og ved ualmindelige Hensigter og afværlende Optrin interesserende Begivenhed i vor Historie. Dertil foreslaaes K. Waldemar II Fængsel og dets besynderlige Følger, baade før og efter Befrielsen; eller og nogen af de udmærkede Revolutioner, som Norges ældre Historie fremstiller. *Sallustii Bellum Catilinarium*, eller blant de Nysre, *Abbed Saint Reels Conjuratation de Venise*, saa og visse Stykker af *Revolutions Romaines par Vertot* kunde herved tages til Mynster.

Tillige bestemmes en Priis af samme Værd for den bedste Samtale om nogen politisk eller moralsk Materie. Til at holde samme maatte helst udvælges bekiendte Personer, hvis Charakter og Tænke- eller Handlings-Maade er saa bestemt i Historien, at deri findes Grund til at tillægge dem visse Meeninger eller Maximer. Personerne maatte ikke indføres, som talende i de Dødes Rige, men som levende fremsatte og forsvare enhver sine Tanker. *Plato* og *Cicero* give Mynstre i lærerige Dialoger. Saa lader og *Galler* i sin *Fabius* og *Cato* disse Roms Statsmænd undersøge med hinanden, om Aristokratiet eller Demokratiet bør have Overvægt.

De for disse Priser udarbejdede Skrifter maa indleveres inden Udgangen af Sept. 1786. Man føier til dem en Devise og en forseglet Seddel, som tilkiendegiver Forsfatterens Navn og Opholdsted. De indsendes til Justitiraad og Professor *Schlegel* som Selskabets Secretair.

Ellers tilkiendegives endnu, at blant de øvrige indkomne Skrifter, udmærkede sig et Digt om Religionen ved Hr. D. *Jens Sandøe*, som nu trykkes i Forsøgenes Tretende Stykke; saa og en Tragoedie, med Devise: *Valeat res ludicra*, hvort uagtet dens Mangler, fremstinner et Genie, der lover med Tiden noget mere modent og fuldkomment i dette vanskelige Sæg.

Kjøbenhavnſke

Nye Eſterretninger

om

Lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 3die Decbr. 1779.

abler og Fortællinger i den Gællertſke Smag. En Sang om Jøndalen; ſamt Boraafſtede, et Digt i fire Sange. Kjøbenhavn, 1778. Trykt paa Gyldendals Forlag. 118 S. i 4to. Koſter 4 Mk.

Uerede for længe ſiden burde vi have anmeldet diſſe ſmukke poetiſke Stykker, ſom vidne om Hr. Storms gode enie og Digter-Evne, men vi udbede os Tillæde af vore ſere at undſkyldte vor Recenſions Udeblivelse med et andet kiendt Genies Axiom: Den Proſit, der kom ſeent, er dre end aldeles ingen, og nu vil vi, ſaa dybt ſom vi m ſee i Tingen, ſige vore Tanker. Vi forbiegaae Hr. rfatterens Udfald paa Kunſt-Dommerne baade i hans Forle og i trende Fabler, hvoraf den første kaldes Græshopen og Torbiſken, den anden Kunſt-Dommeren og den die den stærke Dreng; thi de angaae os ikke, og vi har ſt ſaa vel diſſe ſom de øvrige Stykker med megen Fornøiel; dog maa vi i Korthed erindre dette, at da man gierne a dømme om et ſkilderie uden ſelv at kunne ſkildre, om en ygning uden at være Suedker, Muurmæſter eller Tømmerund, ſaa er det uden Tvivl urigtigt, naar Hr. S. ſkriver . 2: „ Af en, ſom andre dømme tør,
 „ Der billig fordres, at han bør
 „ Selv viſe Verden Mæſterſtykker.

amlingen beſtaaer af 30 Fabler og Fortællinger under ſøl-

gende Opſkrifter: 1. Græshoppen og Torbiſten. 2. Den lille Jæns. 3. Den reenlige Soe. 4. Hingſten. 5. Spurven paa Taget. 6. Meran. 7. Den adſtadige Koe. 8. Hunden og Hare-Ungen. 9. Bacchus og Maiden. 10. Vrens Krands II. Biſou. 12. Roſen og Natſiolen. 13. Tobaks-Røgen 14. Den blinde Ulv. 15. Kunſt-Dommeren. 16. Det vanſkelige U. 17. Den kloge Eiſpe. 18. Den ſande Philoſophie 19. Nattergalen. 20. Den forligte Næb. 21. Craſte. 22. Den blodige Tvekamp. 23. Uben med ſin Unge. 24. Lygte manden. 25. Den ſtarke Dreng. 26. Den mangehovedet Dra ge. 27. Det himmelfaldne Billede. 28. Den gamle Lys 29. Kleant. 30. Kvinden i Barselseng, ſom alle ere moer ſomme og ſaa vel for Poetiſens ſom Moralens Skyld læſeværdige. Det er os vanſkeligt at ſige, hvilken af dem der er den ſmukkeſte. Dog har vi ſærdeles forniøiet os med No 3 5. 7. 9. 11. 18. 20. 28. 30. flydende Verſification, Lethed Fortællingernes Vendinger, ſund Moral, ægte Satire og flere Fuldkommenheder ſynes at ſtride med hinanden om Fortrinet. Uden at vælge vil vi til en Prøve anføre No. 22 ſom kaldes den blodige Tvekamp S. 49:

„ En Løve udgav i ſit Rige

„ Det Bud, at hvilket Dyr, ſom ſig tør underſtaa

„ Med noget andet ud for Haand at gaae,

„ Skal en Ulykke faae.

„ (I Løvens Cancellie udtrykker man ſig ſaa)

„ Om denne Lov ſaa ſlet, ſom blant os Menneſker,

„ Blev holdt i Skoven, ſkal jeg ikke ſige,

„ Det ikke heller Sagen er.

„ Jeg kun fortælle vil, at tvende Harer finge

„ Engang det Indſald, at til Trods

„ For Løvens ſtrange Bud de vilde ſlaaes;

„ Hver af dem rufter ſig med nyſleben Klinge.

„ Nu holder man vel for, det er mod Heltes Etik

„ Ved ſaadan Leilighed Farvel at tage

„ Med Benner, Børn og Egtemage;

„ Men dette holder ikke Etik:

„ Thi jeg optegnet for mig finder,

„ At Harerne tog' virkelig

„ (Og at det Helte var, det negter ingen mig)

„ Et vmt Farvel fra de bedrøvede Harinder.

„ Hvai

- „ Hvad seer? — De hulkende Harinder,
 „ Som stadigt troe i Sial og Sind,
 „ At en Ulykke seer, de tienligt finder,
 „ At giøre i Duellen Hinder,
 „ Og kaste sig for Majestæten's Fod:
 „ Hielp, Løve, hielp! her vil udgydes Blod!
 „ Lad vore Mænd dog ei hinanden dræbe! —
 „ Med majestætisk Smil Regenten svarer:
 „ Børnlille! værer roelige!
 „ Naar seer man Hareblod ved Sværd at klæbe?
 „ Gir jer tilfreds! hver Lov har sin Undtagelse,
 „ Og den om Evetamp — den angaaer ei Harer,
 „ Dem ene jeg Tilladelse tør skienke,
 „ At slaaes saa meget, som de vil.
 „ Blant det Slags Dyr det gaaer ei farligt til:
 „ Vær vis paa, ingen af jer bliver Enke.“

Hist og her, men kun paa meget saa Steder, forekomme nogle Ord, som støde an mod Belklangen; for Ex. Forsøg denne Strophe S. 13:

- „ Han fryser ved Ministrens Dør,
 „ Han bukter for vedkommendes Maitresser,
 „ Hvert Forsøg, han forgiæves giør,
 „ O Land! din Jffe med nye Skyld belæsser.“

Hver Prøve, han forgiæves giør, havde været mindre tsdende. S. 21 klinge disse to Monosyllaba ikke vel paa hinanden strax blir.

- „ Liv med Elkov tit er blevet
 „ Endt — hvor kom den Smil vel fra? —
 „ Rødmende hun hvidsker: Ja!
 „ Egtepagten strax blir skrevet. — “

Paa følgende Linie S. 31 kan man merke, at Hr. Forfatteren er en Normand:

- „ Hvor er jeg dog uhykkelig,
 „ At Pappas Tobakfarsøg vil aldrig bie mig! — “

Sangen om Jøndalen er en meget behagelig poetisk Beskrivelse over det besynderlige Sted i Gulbrandsdalen, hvorom, for Tydeligheds Skyld, gives historisk Esterretning i Fortalen — smukke Malerier i en smuk Verse-Art — kun disse to Linier havde vi ønsket anderledes S. 79:

- „ Til hvilken Gud er' disse Altre viede?
 „ De Krandsse — Billeder — for hvem indviede?“

Boraſtaden er en lykkelig Overſættelſe af det Svenske. Originalen udkom fra *Henr. Foughts* Bogtrykkerie i *Stockholm* 1776. under denne Titel: *Boraſtade, Poeme i ſyve Sanger*, og ſkal have *Hr. Rudbeck* til Forfatter. Saa ſmukt et komiſt Heltedigt, der ikke giver *Peder Paars* efter, for-
 tiende en ſmuk *Danſk Klædning*, og den har det ſaaet af *Studiosus Riiber*. Vi vil til en Prøve ſætte et lidet Stykke af Originalen tilligemed Overſættelſen for at viſe, hvor trod denne er, og tillige hvor utvungen. Det er Slutningen af den første Sang:

” Som då når vådrens våld ſødt bølans frid förſtra
 ” Och tunga vattu-måln kring hela fästet föra,
 ” Då ſes en blirtfull natt på Hafvets utrymd rå
 ” Och vågen fraggig, brant, mot strandens klippor stå
 ” Men når den blida Sol har mörkret undandrifvit
 ” Och brutit målnens vågg, och lius åt luften gifvit,
 ” Då ſagtnar bøljan ſig, då fångſlas vådrens magt,
 ” Och himlen ſpeglar ſig i vatnets lugna pragt.”

Nu høre man den *Danſke Rudbeck*:

” Saaledes ſom naar Storm og Uveir Havet rører,
 ” Og tunge Vandſkye om paa Firmamentet fører;
 ” Da ſees en taaget Nat paa det oprørte Vand,
 ” Og Bølgen ſkyller mod den klippefulde Strand.
 ” Men naar den blide Sol det tykke Mulm fordriver,
 ” Og Lys og Liv og Fryd til hele Luften giver,
 ” Da ſagtnes Bølgerne, da fångſles Veirets Magt,
 ” Og Himlen ſpeiler ſig i Vandets ſtille Pragt.”

Digtet har ellers følgende Indhold: *Mars* misunder *Evert* ſin *Koelighed*, og finder til al Lykke *Hofman* ſiddende en *Kielder* i *Boraas* i fuld Ruus. Denne tappre Mand opmuntrer han til at anrette en borgerlig Krig, hvorpaa *Hofman* ſamler ſig en *Hob Bønder* og anden *Pøbel*, forſyne dem med gode *Prygle* og ſtiller dem mod *Byen*. Nu ruſt *Indvaanerne* ſig mod denne farlige *Fiende* og under *Anførelſe* af *Borgemeſteren Edbom* trække de ud af *Porten*, for at levere *Hofman* et *Slag* paa den ſlette *Mark*. Det gaaer for ſkrækkeligt til blant diſſe ſtridende *Magter*. *Edboms* *Pryg* gaaer i *hundrede Stykker*, da han med *vældig Arm* vil ſlaa efter ſin *Fiende*; thi *Mars* forſvarede ſin *Yndling* med et bredt *Skiold*, men *Minerva* forſyner ham igien med en *ſtærk Pryg*.

Prøgl. Striden fortsættes; nu falder der en heftig Regn, hvormed omsider Storm og Mørke blander sig. Hofmænnen maa tilsidst kaste sin Prøgl og tage Flugten, hvorpaa Seierherren Edbom indbyder sine medstridende Kæmper til en god Huus med disse Ord:

- „ I Aften Glædens Gud Jer Seirens Løn skal yde,
 „ Mit gamle stærke Bl i blanke Rander flyde,
 „ Det blive Krigens Rov: Forsamles i mit Huus,
 „ Da Himlen Seier gav, Jer Edbom gir en Huus“

Statuta Concilii Provincialis, Asloix celebrati Anno MCDXXXVI. Ex Membrana originali Legati Magnæani Primus edidit *B. C. Sandvig.* Havniæ, 1779. 28 S. i 8vo. Trykt hos Mad. Godiche.

De som foragte vores Oldsager, fordi de ere vores, maa lige, hvad de vil, saa finder dog enhver, der engang har faaet Smag paa Fædrelandske Oldgrandskning, en inderlig Forvielse hver Gang eet eller andet bidhenhørende bruges forlystet. Middels Alderen, sær i Norden, er saa mørk, at et hvert Bidrag til at oplyse den, i hvor lidt det kan være, ortiener Opmuntring og Tak; og den forstandige Historiekriver veed tidt at betiene sig af Omstændigheder, som vi andre ansee for ubetydelige Smaating, til at udbrede Lys og Klarhed der, hvor han uden disse maatte have ladet det blive mørkt, eller naar det kommer hvidt, ikkun havde kunnet ove heldige Gissninger. Lad da ingen sige, at Hr. Sandvig har giort et unyttigt Arbeide, naar han her leverer os et Osloiske Conciliums Forordninger, af et original Document paa Pergament, med Sigiller. Han har, som Medlem af det Kongelige genealogiske-heraldiske Selskab, kennemgaaet den Arne-Magnæiske Samling af slige Documenter, samt forfærdiget en Fortegnelse over dem, som vedkomme Norge, og derved opdaget dette ei umerkværdige Stykke. Det er i det latinske Sprog og ved Hr. Sandvigs siagtig affkreven, saaledes, at endog Skrivfeilene ere bibeholdne, hvilket er ganske roesværdig; thi som Hr. Udgiveren veget rigtig siger, det kom her mere an paa at være troelopiist end at vise sig som Kritikus. Ikke liden Umage har anhaft ved dette Arbeide; thi mange Steder, i sær ved Landen og der, hvor det har været sammenlagt, er Skriften

hartad uløselig, hvilket enhver let begriber, der har ſeet ſige gamle Documenter. — Dette Mode holdtes 1436. i Obſlo (Chriſtiania) for, ſom det hedder i Begyndelſen, at forbedre Sæderne og Kirkens Tilſtand. Der mødte Erkebiſpen i Tronhiem, og Biſperne i Stavanger, Bergen og Hammer, ſamt deputerede Kanniker fra Domkapitlerne i Tronhiem, Obſlo, Stavanger, Bergen og Hammer. De Forordninger ſom her gives ere 21 i Tallet, hvoraf 14 ene og allene gaae ud paa at betrygge eller forſøge de Geiſtliges i ſæt Biſpernes Magt og Indkomſter. De andre handle om Straf for Jødesabbatens Holddeſe, for Drab og Skjørlevnet; Tillaudeſe at ſpiſe Melkemad viſſe Dage om Aaret; Opſigten med Almiffe-Samlerne; de Geiſtliges Friholddeſe ved Biſperne paa Høitiderne, og hvorledes flere indfødte Geiſtlige ſkal tilveiebringes og forſørges. Af dette korte Udkaſt kan man omtrent ſee Geiſten af dette Biſpe-Mode. For Reſten kan dette Document tiene til nogen Oplyſning i de Tidens Kirke-Stikke, ſom og om hvor mange og hvilke Paalæg Almuen havde at betale til Geiſtligheden allene, og deſlige. Hr. Sandvig har ſøiet nogle ret gode Oplyſninger til i Noter, og til Slutning beſkreven de af Sigillerne, ſom endnu ere ſaa got konſerverede, at man kan ſee, hvad de foreſtille. — Af Oslafs Signet (ſom dog er borte ved dette Document, men findes ved andre) viſer Hr. S. at Svitfeldt og andre have taget Feil, naar de have ſagt denne Erkebiſp at være af Bolters eller Bolchers Slægt. — Af ſamme Arneviſke Samling har Hr. S. tilføiet Kong Eriks, (Magnus Lovforbedrerens Søn) Eed, ſom han aflagde baade paa Latin og paa Noſk ved ſin Kroning i Bergen Aar 1280., hvorved han forpligter ſig til at holde Geiſtligheden i Ære og at beſkytte deres Friheder og Eiendomme. De Geiſtlige vare ſaa forſigtige, at lade udſtøde dette Instrument, ſom har været beſeglet med Erkebiſpens og Biſpernes til Obſlo, Holum, Færøerne, Skalholt, Stavanger, Bergen og Hammer, deres Signeter, ſom dog alle ere enten borte eller ganſke forbrekkede. Merkelig er det dog, at denne ſamme Erik, der aflagde denne høitidelige Eed og ſaa at ſige ſvor ſig at være Kirkens og Geiſtlighedens Mand, ſiden fik det Tilnavn Præſtehader, fordi han ſøgte at indſkrænke juſt de ſamme deres Friheder, ſom han her havde ſvoret at forſvare og vedlige-
hol:

holde. — Hr. Sandvig lover i Fortalen at han, dersom denne Prøve finder Bisald, agter at udgive en udvalgt Samling af Diplomer, som findes i den Magnæiske Samling, og i det Submiske Bibliothek, i sær af saadanne, der henhøre til Norske og Danske Bibliothekers, Kunstens og Oekonomies Historie i Middel-Alderen; saaledes som Murr i sin Journal har begyndt at oplyse den Nyrnbergiske Kunst-Historie. Vi troe, at vi i flere Læseres Navn bør bede Hr. S. at vedblive dette Forsæt, som uden Tvivl vil bidrage meget til mangfoldige Posters Oplysning i denne Periodes Historie, og af vores Landsmand kan vi vel og vente mere Vaalidelighed og mindre Skryderie, end man finder hos den gode Hr. Murr.

S.

London.

Miscellaneous Observations relating to Education more especially as it respects the Conduct of the Mind. To which is added an Essay on a Course of liberal Education for civil and active Life. By Joseph Priestley, LL. D. F. R. S. 8vo. 5s. Johnson. 1778.

Man seer af Titlen, at det ikke har været Forfatterens Hensigt, at levere noget fuldstændigt Opdragelses-System, som man dog med Glæde vilde imodtage af en Mand, der har haft Leilighed til at gjøre didhenhørende Jagttagelser, og ved nærværende Skrift har viist, at han forstaaer at betiene sig deraf. Han følger ei sine mange nye Forgængere, der mere have bestræbet sig for, at give Ungdommen en glimrende end nyttig Opdragelse. Glimrende Fuldkommenheder, siger Forfatteren, ere allene Bisager, og agtværdige i Forhold til den Hielp, de forskaffe de Egenkaber, som gjøre Mennesket lykkelig i sig selv og nyttigt for andre. At behage er virkeligen almindeligen nyttigt for at vinde Mennesker; men det har, som alle andre Regler, mange Undtagelser. Den store Hensigt af Opdragelsen, dersom den svarer til Livets store Bestemmelse, er ikke Forfremmelse i denne Verden, men at indprente saadanne Grundregler, og forskaffe saadanne Færdigheder, som kan beqvemgøre Mennesket til at giennemvandre Livet med Ustraffelighed og en sand Værd, saa det bliver ubiøseligt, retfærdigt, goddædigt og godt, uagtet alle Fristelser til det Modsatte af den Alder, hvor i vi leve. At

lempe sig efter Verden, og sølgelig blive dens Afgub, i en let Sag mod hint; men derfor ere og de Fordeele, som komme af at modsætte sig Verdens herskende Laster og Vildfarelser, uendelig mere grundede og varige. Saadan Opførsel gjør et Menneske tilfreds med sig selv, den forviffer de i Almindelighed om en mere oplyst Efterlægts Taknemmelighed, og, fremfor alting, om Guds Naade, og en lykkelig Udsdelighed. — Et Menneske, som ikke vil leve unyttig maa have et Formaal, og en fast Charakter. Dersom et Menneskes Agtsomhed adspredes ved en Mængde Udfigter lykkes det ham aldrig i noget, og aldrig nyder han den Lykke som hændelseviis tilbyder sig. Men med en fast Charakter og en eensformig Opførsel, er Fremgang næsten vis. Forfatteren havde ved en anden Leilighed lovet Jagttagelser om den menneskelige Natur og Sindets Styrelse, og her levere han, i sær i den 12te Afdeeling nogle Stykker, som vare bestemte til ommeldte Skrift, hvortil han vedbliver at samle Materialier, dog kan han ei love det førend om nogle Aar Allerede for tiue Aar siden har han foreviist Doct. Særlig nogle didhen hørende Sager, som bifaldt dem, og lovede ham Bistand, om han selv nogen Tid skulde finde dem skikke de til at see Lyset. — Indholden af den her omtalte 12te Afdeeling er; Vigtigheden af en tidlig Underviisning i Religion. Forfatteren anmerker, at de Indtryk, som Begreber gjøre paa Sindet, hænge ikke af Definitioner, men af Følelser, og en stor Forskiellighed af Begreber, som ere blevne associerede med dem; og at disse Associationer behøve Tid for at blive dannede og foreenede. Begrebet om GUD, defineret og forklaret for en Mand af Verden, der sielden har hørt eller tænkt paa ham, kan aldrig gjøre saadant et Indtryk paa ham, naar han hører Guds Navn nævne, som paa den, der fra sin Barndom er vant til at høre og tænke paa GUD, er belæben i Skriften, og har levet et andægtigt Levnet. Thi hos saadant et Menneske har Begrebet om GUD bekommet tusende Associationer, hvilke, endskiønt de ere uendeligen indviklede, føles som en Sensation; men efter Tingenes Natur er det umueligt, at de fuldkommeligen skulde kunne forklares eller meddeles andre. I lige Tilfælde forholder det sig paa samme Naade. Den, som er opsødt i Leiren har ganske andre Begreber om de til Krigen henhørende Ting,

end den, som først i en sildigere Alder har lagt sig derefter. Endeligen bør merkes, at Indflydelsen af Sindets almindelige Forsætning, Tankernes Bending, og fastsatte Vaner, som ere en Følge af den, er saa stor, at man ikke kan anvende Agtsomhed nok paa Opdragelsen, og Ungdommens tidlige Opsørsel. Er det saa, at vort Sinds nærværende Love vedblive (og der er ikke større Aarsag til at vente en Forandring i den, end i Naturens øvrige Love) saa maa vor Ulyksalighed i Evigheden hænge deraf. Det er en nødvendig Følge af Associations Grundreglerne, at Sindet bliver dagligen mere uskicket til nye Indtryks Modtagelse; da allerede andre Begreber og Sensationer have indtaget Pladsen, og nægte andre, i sær af en forskiellig Natur, Indgangen. — De øvrige af Forfatteren afhandlede Materier ere følgende: Opdragelsens Formaal, og dens relativiske Vigtighed; det latinske og græske Sprog; privat og offentlig Opdragelse; Verdens Kundskab i Henseende til dens Daarligheder og Laster; Straffe; Myndigheds Underkastelse; Mod; sønlig og faderlig Kierlighed; Underviisning i Moralens og Religionens Grunde; Personers Opdragelse af Rang og Formue; Tjeneres Opvartning hos unge Mennesker; Udenlands-Reiser. — Paa Jagttagelserne af Opdragelsen følge Betragtninger til Brug for unge Mennesker, som for nogle Aar siden bleve udgivne. De angaae en meget vigtig Materie for Ungdommen, og vise de ulykkelige Følger af begge Kønns uordentlige Omgang. — Efter Betragtningerne følge et Forsøg til en anstændig Opdragelse for det civile og virksomme Liv, der udkom først 1760. illigemed Anmerkninger over Doct. Browns's foreslagne Lov-Bog for Opdragelsen.

Gotha und Langensalza.

Begebenheiten der Götter und Helden, nach denen Erzählungen des Ovidius und andern Mythologen. Mit Erklärungen und Anmerkungen über den Ursprung der griechischen Götter.

Det er seiden en Forfatters gode Navn og Digtte fordeelagt ved prægtige Løfter og høie glimrende Titler at udbasunt eget Arbejdes Noes. Verden har saa længe ladet sig be-
rage, at den eengang nødvendig maa blive flogere. S

hvordan det ogsaa er, forledes den næsten altid til Mistanke ved den Døes man udsjer over sine egne Bahre. Svaret Udfalder ikke til Forfatterens Løfter, falder Skammen større tilbage paa ham, end hvis han roelig og uden Støi havde udframmeret sine Bahre for Publici Dine, og med Beskedenhed biet den Dom, der vilde sælbes over dem; og dersom end Titlen og Arbeidet fuldkommen stemme overeens, saa feiler det dog sielden, at jo Læsere beholder en Mistanke tilbage om Forfatterens Prælerie, der ikke kan være en retskaffen Mand ligegyldig. Forfatteren af nærværende Skrift havde af den Harsag gjort klogere, om han med mere Stilhed havde gaaet tilværks, uden i Forvejen at paastaae Døes, og bedrage sine Læsere med Forventninger, som han enten ikke har kunnet eller ikke givet sig Umage for at opfylde. Men hør! hvorledes han begynder: „ De grædſke Guders Historie „ siger han: indeholder saa stor en Mængde af de ældste Tidens Begivenheder, og til Alderdommens Kundskab nødvendige Efterretninger, at disse Fortællinger, der ere uddragne af Dvid og de fornemste Fabel Lærere, og i Indretning, Orden og mange Forklaringer afgive fra de hidtil bekiendteste Mythologier, ikke kan være disse Videnskabers Elskere uvelkomne. “ Det lader altsaa til, at Forf. har udgivet disse Fortællinger, for ved Fabelens Hielp at bidrage sit til Historiens Oplysning; men hvorfor har han just valgt disse? var der ikke flere der grundede sig paa de ældste Tidens Historie, end just denne, Forfatteren har anført? Dog! lad os endogsætte, at Forfatterens Skrift indeholdt en saa plena enumeratio, som vel var muelig, mon da alt dette i Sandhed kunde bidrage noget anseeligt til at oplyse Alderdommens Historie? Vi troe nei. At den gamle Fabel-Lære indeholder en Mængde virkelige Tildragelser i Opdigtelsens Indklædning, er en Sandhed som aldeles ikke er nye. Kun Skade, at man uden de gamle Historieſkriveres Veiledning som oftest er temmelig uvis, hvor man i dette Fabelrige skal finde Sandheden og hvor Opdigtelse, og at man altsaa med Nytte kan betjene sig af Historien til Fabelens Oplysning, men ikke ret vel vice versa. Forfatteren siger videre, hans Bærk afviger i Orden og Indretning fra de hidtil bekiendteste Mythologier. De gjør det og virkelig; thi i Stedet for hine sædvanligst ind-

dele Fablerne efter de Guder og Helte, som deri ere Hoved-Personerne, saa inddeeler Forfatteren dem efter de Landskaber og Steder, hvor Tildragelserne selv ere forefaldne. At denne Indretning alligevel ikke udkrævede saa megen Møie og Overlæg, at Forfatteren burde gjort Ord deraf, haabe vi Læserne selv indsee. I øvrigt hver deele som han vil, dog synes os den sædvanligste Indretning, at være den bekvemteste for dem, der vil forskaffe sig en tydelig og sammenhængende Forestilling om det hele Fabel-System. Fortællingerne selv, som for største Deelen ere tagne af Ovid, ere snart meer, snart mindre vidtløstige, ventelig ligesom Forfatteren har befunden sig i det skrivende Humeur eller ikke. Man mærker tydelig, at han ikke har forstaaet den Kunst at iagttage auram mediocritatum, hverken at sige mere eller mindre end som til et godt Udtog udfordredes, en Sag der udkræver mere sund Forstand, end som i Almindelighed troes, og hvori Forf. desværre! blant sine Landsmænd kun finder faae Forgiængere. At bevise dette vilde ikke være vanskeligt, hvis vi ikke frygtede dermed at trætte Læsernes Opmærksomhed. Det vi især forundre os over, er, at selv disse Fortællinger indeholde adskillige grove Urigtigheder, da alligevel dette var en Feil, som blot ved en liden Opmærksomhed paa hans Authors Ord kunde være undgaaet. Til Exempel paa disse Urigtigheder vil vi anføre følgende: Pag. 18 fortælles, at Parcerne forudsagde Althea: hendes Søns Liv skulde være saa længe, som en vis Brand, hvilken de kastede i Ilden, skulde ryge. At lade en Brand ryge i eet væk fra en Persons Fødsel indtil hans mandlige Aar, er uden Tvivl at mangfoldiggjøre Mirakler uden Nød, helst da Ovid veed intet af denne Rygen at sige, men blot har sagt: tempora eadem lignoque tibi que o modo natæ damus. P. 22 siges om Argi Dine, at de sich wechselseitig auf und zuthate. Af disse Ord skulde Læserne naturligviis slutte, at den gode Argus sad bestandig og glippede med sine hundrede Dine, saadan en Glipping var han dog just ikke; Ovid siger: suis vicibus capiebant bina quietem, coetera (lumina) serrabant atque in Statione manebant. Dette suis vicibus er ventelig det, som har forført Forfatteren, men vil dog ikke sige andet, end at to og to af Argi hundrede Dine skiftedes til at sove, hvert Aar som Touren kom til dem, imedens de øvrige otte og halv-

halvfemsindstyve vare vaagne. Næsten ligesaa gaaer det Pag. 31 hvor Hercules Kamp med Floden Acelous fortællés. Forfatteren siger her, at Acelous i denne Kamp vorelviis paa- tog sig en Slanges og en Tyrs Skikkelse. Ovid mælder kun, at han eengang paatog sig Slange- og eengang Tyre-Gestalt, men uden videre Forvandlinger. Pag. 53 siges om Jupi- ter: Er suchte die Gewalt seiner Blicke durch Wolken und Regengüsse zu dämpfen. Hvorledes man ved Skyer og Vads-Regn kan dæmpe Lynildens Magt? maa Recensenten reent ud bekiende, er ham en Hemmelighed. Ovidius taler vel om at Jupiter, da han kom tilbage fra Semele: traxit nubila, quæ nimbos immistaque fulgura ventis addidit; men hos ham er nimbi og nubila Tilberedelser, Jupiter maatte gjøre for at tordne, men at Jupiter derved dæmpede sin Lynilds Magt, det har han aldrig sagt, det er en nye Op- bagelse af Hr. Forfatteren selv. Pag. 73 fortællés om Gi- ganterne og Titanerne, at Jupiter styrke die um in die Hölle, und die anderen begrieh er unter den Aetna in Sici- lien. Hvorfra har Forfatteren dette? Under die andern maa efter vores Tanker kun forstaaes den ene Enceladus. Efter P. 78 det Orakel-Svar er fortalt, som efter Syndfloden blev givet til Deucalion og Pyrrha, lægger Forfatteren til: For- den blev fyldt med Menneker, „ allein die Ausspruch Jupi- „ ters zurieder mit solchen, welche von der Eigenschaft der „ Ertrunkenen keine Vorzüge hätten: den ihre Herzen behiel- „ ten die Härteigkeit der Steine an sich etc.“ Man seer let- telig ovids genus durum sumus har forført ham, hvor- med Ovidius dog ikke vil have andet forstaaet, end det, han siden efter ved experiens laborum, hin haardsøre Slægt; men ikke som Forf. mener, en Haardhertet og Umedlidende; dette sidste stred aabenbar mod Jupiters Løfte dissimilem prio- ri populo sobolem; at Ordet durum, kan i denne Bemær- kelse bruges, er klart af andre classiske Steder. Om pallas siges Pag. 143, at hun sønderrev Arachnes Bæv, fordi den indeholdt skændige Historier om Guderne: her er For- fatteren igjen forført af Ovid der vel siger: rupit pictas coelestia crimina vestes; men dette er en ham sædvanlig spositio, og indeholder ingen Aarsag. Arachne endte sit Liv af Fortrydelse, fordi hun ikke saae sig i Stand at hævne Gudindens haarde Begegnelse, dette er af Forfatteren kun me-

meget utydeligt sagt, und für Verzweifelung. Pag. 145 taler Forfatteren om en Flamme, der ved Pygmalions Offer tre Gange foer op tæt ved Veneris Støtte. Ovid har ved sit ter accensa apicemque duxit upaatvovlelig ikke meent andet end Offerflammen selv, der, naar den brændte got i Hviden, blev af de Gamle holdt for et lykkeligt Omen. Endnu et Exempel maa vi anføre, og det staaer Pag. 129. „ Der „ Berggott Emolus bestieg sein Gebürge, und krönte sein „ graues Haupt mit Eichenlaub. Auf seinen Winch mü- „ sten die Eichen zurückweichen die den Schale auf- „ hielten. Ovidius har her monte suo senior confedit, dette passer sig og bedre for en Bierggud, der ikke pleiede at gære lange Reiser fra sin Hiemstavn, end det Forfatteren har; at Biergguder forestilles ofte bekrandsede, er bekiendt, arboribus maa derfor efter vor Meening paa dette Sted staae ligesom quercus neden for, totum pro parte, og aures liberare maa saaledes være at bortlægge de overflødige Bladkrandsse, der forhindrede Lyden at komme til Ornene. Det efterfølgende quercu tantum &c. gjør dette upaatvovlelig. Nok om Fortællingerne selv, nu om Anmærkningerne: disse indeholde undertiden ganske nyttige skönt tillige ganske bekiendte Oplysninger af Alderdommens Historiskrivere, dog ikke heller frie for adskillige Urigtigheder, hvilke vi vel kunde anføre, hvis vi ikke troede, at det, vi allerede har sagt, var tilstrækkeligt til at give Underretning om Skriftets Charakter, og tillige frygtet ved mere Vidtløftighed at falde vore Læsere besværlige. Til Slutning følger en temmelig ufuldstændig Compilation af Alderdommens Beretninger über den Ursprung einiger griechischen Götlichen und deren Verehrung. Alt bekiendte Ting. Vi indsee ikke, hvad besynderlig Hensigt til at tiene sine Medborgere kan have bevæget Forfatteren til at skienke Verden et Skrift af dette Slags. Men siden et ikke er i Stand til at udfinde dette Skrifts politiske og itterariske Nytte, saa er det faldet os ind, at maaskee Forfatteren har havt Hensigt til een eller anden egen oconomisk Fordeel. Til dette ønske vi ham af Hiertet Lykke, og unde med Fornøielse hans Skrift al den Affætning iblant hans egne Landsmænd, som han selv kan ønske sig.

Leipzig.

Gefchichte der neueſten Weltbegebenheiten im Großen.
 Aus dem Englifchen von Johann Lorenz Benzler,
 Erſter Band, welcher die Gefchichte der Jahre 1755
 1761, einſchließt. Mit einer Vorrede von Chriſtian
 Wilhelm Dohm. In der Weygandschen Buchhand-
 lung 1779. Stor 632 S. i ſtor 8vo. Koſter 1 Rdlr.
 3 Mk.

Dette Verk, haabe vi, vil være meget velkomment for man-
 ge, da det ſkal levere de ſidſte 20 Aars ſaa merkværdige Hi-
 ſtorie i ſin rette Samenheng, og foreſtille Begivenhederne
 haade fra den politifke og militæriſke Side med al muelig
 Tilforladelighed og uden trettende Videlſtighed. Saadar
 en Hiſtorie fattedes Tydſkland endnu; thi de Danziger Eſter-
 retninger, ſom udkom, medens Krigen varede, er intet an-
 det end blot Materialier; Tielkes bekiendte Arbeide beſtri-
 ver kun alt militæriſk, iligemaade det af Prof. Kemmer over-
 ſatte Engeliſke Skrift, ſom desuden ikke gaaer længere end
 til de 2 førſte Aar. For at bøde paa denne Mangel, ha-
 Hr. Benzler foretaget ſig at uddrage og overſætte, hvad de
 henhørte til hans Emne, af det ſiden 1758 i London aar-
 lig udkommende Verk over den politifke Hiſtorie og engeliſk
 Litteratur under Titel af: The Annual Register, or
 View of the History, Politics and Literature, hvori Be-
 givenhederne paa beſte Maade ſtilles Læſerne for Dine, For-
 tællingen har alle Troeværdigheds Merker, og Stilen er ſnu
 og behagelig. Dette engeliſke Verk indeholder foruden den
 aarlige politifke Hiſtorie følgende Artikler: Chronicle, Sta-
 tepapers, Characters, Natural History, Projects, An-
 tiqivities. Miscellaneous Essays, Poetry og Account o
 Books, og af de 20 Bind, det udgør, mener Hr. B. a
 kunne levere, hvad der angaaer Stats- og Krigs-Hiſtorien
 i 6 eller 7 Bind af ſamme Størrelſe ſom nærværende. Me
 1758 begynder den egentlige Hiſtorie, men i Indledninge
 gives en tydelig og god Foreſtilling af Krigens Udbrud og Be-
 givenhederne fra 1755 til Slutningen af 1757. Forfatti-
 ren af den engeliſke Original har den meget ſædvanlige Feil
 at de ofte bedømme andre Nationers Forfarming og Foret-
 gender efter deres patriotifke Fordomme, de betænke ikke, c

politisk Ret og Uret kommer an paa enhver Stats Grunde-
 forfatning; og at det kan være ret og lovligt i et monarkisk
 Land, som ikke er det i det republikanske, og her havde vi
 ønsket, at Hr. B. i det mindste i Anmerkninger havde be-
 rigtigtet sin Original, naar Rettelserne ikke beqvemmelig lo-
 de sig indføre i Texten; thi deri kan vi ingenlunde give Hr.
 Dohm vort Bisald, naar han i Fortalen mener, at Læser-
 ne hellere toge imod det brittiske Arbeide med alle sine Feil,
 end taale Forandringer deri; ikke heller see vi, at Rettelser,
 anbragte paa rette Sted, vilde giort det til et „verstümmel-
 tes, halbenglisches und halbdeutsches Werk“; i det mind-
 ste har Hr. Prof. Wene i Leipzig vist at give sin Oversæt-
 telse af Gibbons Geschichte des Verfalls und Unter-
 gangs des Römischen Reichs, som vi for kort Tid siden
 har anmeldt, den omtalte Fuldkommenhed, og hvo læser ik-
 ke hans Forbedringer med Fornøielse, baade hvor de ere ind-
 førte i Texten, og hvor de staae i Anmerkningerne? hvo kan
 med Grund kalde det ein verstümmeltes, halbenglisches und
 halbdeutsches Werk? Større Grund har Hr. Prof. Dohm
 til den Dom, han sælder over Oversættelsen, hvilken vi fuld-
 kommen vil gjøre til vores: „Man vil finde alle den engelske
 „Stiils Fiinheder og Skønheder igien i den tyske, lige-
 „som man og ved Sammenligning med Originalen alleveg-
 „ne vil bemerke den største Troeskab, ja saa stor Troeskab,
 „at Hr. Oversætteren har ladet sig forlede til een og anden
 „lille Urigtighed i de historiske Udtryk, som let og med
 „saa Ord kunde været forandret i Texten, f. Ex. S. 16,
 „hvor den engelske Forfatter udtrykker sig saa ubesteint, som
 „om det brandenborgske Huus først i de sidste to hundrede Aar
 „havde faaet Chur-Værdigheden. S. 37 hvor det isteden for
 „Kaiserliches Hofgericht skulde været Keiserlichshof-
 „rath; S. 338., hvor Preussen kaldes Hertugdømme
 „isteden Kongerige; S. 17. burde det Kongel. Churhuus
 „Brandenburgs Rettigheder til Schlesien været noget nøiag-
 „tigere og rigtigere forestillede; og S. 194 kunde Foran-
 „staltningerne i Henseende til Parma og Piacenza ogsaa
 „været tydeligere fremsatte. Det havde iligemaade været
 „bedre, om den saa kaldte Rigsarmee ikke ofte havde faaet
 „Navn af den Keiserlige, da man ogsaa kan antage denne
 „for den Østerrigske, som man sædvanlig i Tyskland gi-
 „ver dette Navn. Til større Beqvemmelighed burde og
 „Ni-

„Milene allevegne været reducerede til tydske, hvilket skal skee i de følgende Bind.“ Hr. Dohm har ved denne sin Kritik forekommet os, og neppe skulde vi uden Forgænger have lagt Merke til een eller anden af disse smaa Omstændigheder i et Skrift, hvor Stiil og Foredragsmaade og alt for Resten er indtagende. Vi har allerede anmerket, hvorom Indledningen handler. De 4 Aars Historie, som findes i denne Deel, er afdeelt i forskiellige Capitler med kort Indhold over ethvert især. Ogsaa er Aarstal og Dag, paa hvilken noget merkverdigt er forefaldet, anmerket i Bredden.

Nürnberg.

Panegyrici veteres, quos ex codice M. S. librisque collatis recensuit ac notis integris iisque partim adhuc ineditis Christ. Gottlib. Schwarzii & excerptis aliorum, additis etiam suis, instruxit & illustravit Woifg. Jaegerus, Philos. in academ. Altdorf. Prof. publ. Tomus prior. I det Baueriske Forlag 1779. 576 Sider i stor 8.

Denne Udgave af de saa kaldte Panegyrici veteres indeholder i visse Maader alt det Gode, som findes i de forrige Udgaver, og besidder desuden adskillige andre Fortrin. Texten er meget forbedret, fornemmeligen ved Brugen af det skønne Haandskrift, der forhen tilhørte den sal. Prof. Schwarz i Altdorf, hvoraf han betiente sig til den Plinianske Panegyrist Udgave, og for nærværende er i den lærde Præst Wörl's Eie i Nürnberg, hvis velvillige Meddelelse og Opmuntring formaade Prof. Jæger at paatage sig denne Udgave. Desuden har han betient sig næsten af alle foregaaende Udgaver, hvorom han i Fortalen giver en kritisk Fortegnelse. Af disse Udgaver er det Beste af Forklaringerne uddraget, og enhver Commentators Navn ansørt; Schwarzens Anmerkninger derimod ere ganske aftrykte. Hr. Prof. Jægers egne afgive sig meest med den rette Læsemaades Bestemmelse, som han meget flittigen undersøger, dog strække de sig ogsaa til Næringens Forklaring og historiske Oplysninger, hvor de Schwarziske Anmærkninger ikke fandtes. Textens Forandring efter Formodninger finder her ikke Sted. I det andet Bind indrykkes Talerne af Magarius, Mamertinus, Drepianus, Corippus, og et Register over begge Bind. Det

K i ø b e n h a v n s k e

Nye Efterretninger

om

Lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 10de Decbr. 1779.

The whole duty of man. Et Menneskes Skyldighed imod Gud, sig selv og sin Næste, siensynlig og klarlig fremsat for alle, men særdeles for den Eenfoldige. Delect udi XVII. Kapitler og hosføiede Paragrapher, af hvilke, naar et læses hver Søndag, kan den hele Bog læses igiennem tre Gange om Aaret. Nyttelig at læse for alle. Derhos adskillige andægtige Bønner. Med Kongel. allernaadigst Privilegio. Kjøbenhavn, 1779. Tredie Gang oplagt og bekostet af A. S. Godiches Efterlevereske, og findes hos hende til Kjøbs. 472 S. i st. 8vo. Koster 2 Mk.

Under denne gammeldags Titel leveres et nyt Oplag af en Bog, der for sit almeennyttige og grundige Indholds Skyld bør have hjemme i alle Huse. Vi forudsætte, at dette Skrift allerede og fra lang Tid af er saa bekiendt for Mængden, at en Recension deraf vilde være overflødig og komme meget for sildig. Kun med dette nye Oplags Beskaffenhed er vi giøre vore Læsere bekiendte, samt hvad der har foranlediget det. Gellert har i sine moralske Forelæsninger besømt denne Bog, hvilken Berømmelse, som ved den Danske Oversættelse af de Gellertske Forelæsninger blev almindeligere bekiendt iblant os, gjorde mange opmerksomme og drev dem til at efterspørge et Skrift, som af saa stor og retskaffen en Mand holdtes for agt- og læseværdigt, og denne Efterspør-

gen opmuntrede Forlæggerinden til en nye Udgave af *Berket*. Nu havde det været got, om man kunde leveret en *Oversættelse* deraf efter *Lidernes Smag*, men den *Engelske Original* var ikke at bekomme, hvorforsom man maatte behielpe sig med *Oplaget af 1740.*, som næsten er et ordret *Aftryk* af *salig Justice-Raad Keenbergs Oversættelse*, der udkom 1686. Man gjorde efter disse *Omſtændigheder*, hvad man kunde, satte *brugelige Ord* i *Steden* for *ubrøgelige* eller *fremmede*, og *hif* og *her* *forandrede Constructionerne* og *Bendingerne*. *Berket* begyndte at trykkes, og omtrent *Halvdeelen* var aftrykt, da man ved en god *Ben* fik *Originalen*, men nu var det for *sildigt* at give en nye *Oversættelse* af det øvrige, som vilde blevet alt for *aſtiffende* imod det allerede *aſtrykte*. *Smidlertid* havde man dog den *Nytte* af *Originalen*, at man erfarede, hvor *troe* *Oversættelsen* var paa *endeel* forekommede *Omſkrivninger* nær, der efter *Sprogets* og *Lidernes* nærværende *Befkaffenhed* kunde været *forkortede*. Alt dette berettes i *Fortalen* til dette *Oplag*. — Naar man ikke har al for *ſiin* en *Smag*, eller *Aſſmag* for det, der bærer *Aldersdommens* Præg, ſaa lader *Oversættelsen* sig meget vel læſe. Men dette er dog *saldet* os ind, at *Forlæggerinden* maaske let kunde *bekommet* *Originalen*, ſørend der begyndtes med *Berkets* *Trykning*, derſom hun offentlig havde *bekjendtgjort* ſit *Forehavende*. Hvorfor ikke ligesaa vel da, som *ſiden*? I øvrigt ønske vi, at dette *Oplag* af ſaa *hyperlig* en *Bog* ſnart maa blive *udſolgt*, da vi vil haabe en *fuldkomnere* *Oversættelse* i *Tiden*.

Glensburg og Leipzig.

Betrachtungen über die Sittlichkeit der Vergnügen in zween Theilen von Martin Ehlers, Professor der Philosophie zu Kiel. In der Kortenschen Buchhandlung. 1779. Erster Theil. 292 S. Zweyter Theil. 316 S. i 8vo. Koster 1 Rdlr. 2 Nf.

Hr. Prof. Ehlers holdt det for *nyttigt* at holde *Forelæſninger* for de *Studerende* over *Fornøiſſerne* og deres *Moralitet*, at *viſe* deres *Befkaffenhed* og *aſveie* deres *Følger*, og *hvo* kan andet end *roese* dette *Foretagende*, helst i *vore* *Tider*, da ſaa *mange* og i *ſær* *Ungdommen* *henrives* ligesom i *Blinde*,

fl at tage Deel i alle Slags Forlystelser, uden at gjøre Forskiel paa det tilladelige og utilladelige, det nyttige og skadelige i dem? Disse Forelæsninger gjøres herved for des større Nyttens Skyld almindelige. Man vil alleneegne i dette Skrift inde sund Philosophie indklædt i et ganske got Sprog, skjønt Hr. Forfatteren beklager, at han ikke har kunnet gjøre sine Perioder kortere, hvorved det maaskee for een eller anden vilde blevet behageligere. Naar vi undtage den vidtløftige Indledning, inden han kommer til sine Hoved-Betragtninger, aa er det øvrige ganske underholdende, og falder ikke saa meget, som philosophiske Afhandlinger i Almindelighed, i det ørre; men for Tydeligheds og Fuldstændigheds Skyld har Hr. Professoreren maattet forudsende en heel Deel almindelige Betragtninger, hvorpaa de følgende skulde grundes, og hvorfra de skulde hente det behørige Lys og Styrke. Næsten Forerindring til Tilhørerne indeholder den første Deel følgende Betragtninger: 1) Over ove eensstemmende Endemaal. 2) Hvilken Forsigtighed en Sædelærer maa bruge. 3) Hvad er i Almindelighed got og ret? 4) Fortsættelse af og tydeligere Oplysning om næstforegaaende. 5) Et Diekast paa det menneskelige Levnet og de Forholds-Regler, som derefter bør bruges. 6) Sædernes Rige betragtes og det eftersees, hvad der i Almindelighed er at gjøre. 7) Sædeligt got og ont i Hensigt til Menneskene efter Naturens Anledning. 8) Nogle praktiske Regler til Anvendelse af det sædelige Godes almindelige Grundsætninger. 9) Disse Reglers nærmere Anvendelse til at bedømme det Gode i Henseende til Menneskene og deres Natur-Anlæg. 10) Om de forskiellige Arter af Fornøielse i Almindelighed. 11) Fornøielsernes Moralitet. 12) Den Situation, vi i Hensigt til Fornøielse ere i, og nogle deraf flydende Pligter. 13) Hvad er at gjøre, naar man ikke kan afværge eller sætte Grændser for onde Fornøielse. 14) Fornøielse ved den sælskabelige Omgang. 15) Ved Stads og Pragt i Almindelighed. 16) Om nogle Hoved-Arter deraf i Sædeleshed. 17) Fornøielse ved Kierlighed. 18) Ved Theater-spil. — I den anden Deel findes 19) om Pantomime og Masquerade. 20) Om Musik og Dands. 21) Om nogle til Skuespil tienende Kunstfærdigheder og Kunstværker. 22) Om Kamplæge. 23) Om Gevinst-Spil i Almindelighed. 24) Om Tænkespil, saasom Skak og Dam,

og Færdigheds-Spil allene, ſaaſom Billiard og Kegler. 25) Om de Spil, hvor i baade Færdighed og Tilfælde foreene ſig ſaaſom al Slags Kortſpil. 26) Om Tilfaldsspil, ſaaſom Tærninger, Lotterie og alle Haſardſpil. 27) Om Fornøielſe ved Jagten. 28) Om Menneſkenes ædelſte Glæder og Forlyſtelſer. Altsammen udførlig og grundig afhandlet. De hele vidner om Hr. Forfatterens ſunde Dømmekraft, ordentlige Foredragſmaaade og ſtore Gavnelyſt. Kun Skade, a Spillere og Comoedic-Eſkere ingen Tid ſaae til at læſe og eftertænke, og ingen Smag finde i philoſophiſke Bøger, held dem, der angribe deres Afguder! Til en Prøve paa Hr Prof. Skrivemaade vil vi anføre noget af den 24de Betragtning, hvor han efter at have anprøvet Billardſpil ſom de nyttigſte, naar der ikke ſpilles om Penge, ſkriver S. 131 følgende om Kegler: „ Zu den Spielen der Geſchicklichkeit al
 „ lein gehören noch das Regelspiel und alle ähnliche Spiele
 „ wie das Mailſpiel und andre von der Art. Das Regelspie
 „ iſt vielleicht eins der gewöhnlichſten in der Welt. Dieſe
 „ rührt ohne Zweifel daher, daß man die Regel und die Ku
 „ gel für ein geringes kaufen kann, allenthalben leicht eine
 „ Platz dazu findet, nicht dabey zu lernen hat, und blo
 „ einen ſichern Wurf der Kugel dazu braucht. Der ganz
 „ Werth deſſelben beſteht in der Bewegung, welche dadure
 „ dem Körper verſchaft wird. Da der gemeine Mann ohne
 „ hin in ſeinen Geſchäften Bewegung genug findet: ſo wü
 „ de dieſer, wenn er Cultur der Seele genug bekäme, ur
 „ am Leſen Geſchmack finden zu können, viel beſſer ſein
 „ Stunde der Muſſe dazu anwenden, als zum Regelschießen
 „ In Rückſicht auf den groſſen Haufen der mit dem Körper
 „ arbeitenden Menſchen iſt es auch immer zu wünſchen, da
 „ er ſo viel Cultur der Seele erhalten möge, um ein leichte
 „ und nützliches Buch mit Verſtand und Vergnügen leſen z
 „ können, und daß er durch die Erziehung dahin geföhrt
 „ werde. Für die ſtudirende Jugend, für Gelehrte und für
 „ alle, die ein ſitzendes Leben führen, iſt in Ermangelun
 „ einer andern körperlichen Bewegung das Regelspiel nick
 „ zu verwerfen. Nur würden wenige mit Anſtand und ohr
 „ Nachtheil deſſalls nach öffentlichen Häuſern gehen können
 „ weil immer vorausgeſetzt werden kan, daß verhältnißwei
 „ mehrere Perſonen von üblen Sitten und weniger Tugend
 „ „ lict

Liebe dahin kommen, als andre, deren Umgang nützlich seyn kann. Auf der andern Seite fehlt es in den Städten bey den Häusern aber auch sehr oft an dem dazu nöthigen Platz. In Ansehung des Denkens findet die Seele fast gar keine Beschäftigung dabey. Was die Spielenden gegen Langeweile schützet, ist die unaufhörliche Uebung die Kugel so zu werfen, daß die meisten Regel fallen müssen; dabey auf die Bahn, sofern dadurch das zweckmäßige Werfen begünstigt oder verhindert wird, immer mit Acht zu haben, und beym nächsten Wurf es besser als vorher zu machen. Dieß alles beschäftigt aber die Spielenden am Ende noch nicht genug, und gewöhnlich werden sie sehr bald des Spielens müde, wenn nicht allerhand Gesprächs dazu kommen, und allen mehrere Unterhaltung verschaffen. Allein weil diese letztere Art der Unterhaltung sehr oft nicht erfolgt, so sucht man gewöhnlich das Spiel dadurch unterhaltend zu machen, daß man um Geld spielt. Ist man erst dazu auf diese Art gekommen, so erwartet man auch bey wiederholten Spielen nicht einmal mehr die Zeit, da das Spiel langweilig zu werden anfängt, sondern man fällt sogleich darauf, daß man um Geld spielen wolle. Der Umstand, daß nun Gewinnsucht zu diesem Spiel kommt, macht es aber, daß das Gute, was dieses Spiel zugleich sonst hatte, da es nicht auf eine zu lange Zeit die Spielenden genug zu unterhalten vermochte, und selbige also geneigt werden ließ zu ihren ordentlichen Geschäften zurückzukehren, ganz verlohren geht, und daß oft halbe und wohl ganze Tage hindurch zuweilen gefegelt wird. Da nun beym Regeln fast immer um Geld gespielt wird, so ist es zweifelhaft, ob die Summe der guten Folgen und der unschuldigen Empfindungen, die damit verknüpft sind, nicht von der Summe des Bösen, das daraus entspringet, überwogen werde. Bedenken wir inzwischen zugleich, daß eben diesen Leute, die zu viel Zeit beym Regelschieben verschwenden, bey ihrem Hange, irgend ein so genanntes Vergnügen zu haben, in Ermangelung des Regels auf Unordnungen im Saufen oder böserer Spiele fielen, so dürfte wohl das Gute, was das Regelspiel hat, merklich überwiegend werden. Dabey versteht es sich, daß es doch bey uns steht, es zu einem guten

„ Spiel zu machen, und daß, wenn man ſich nur dabe
 „ hâtet, der Verſuchung zum Spielen um Geld, welch
 „ bald durch lange Weile erweckt wird, unterzuliegen, ma
 „ dabey zu böſen Neigungen und Trieben nicht leicht hinge
 „ riſſen wird. Ein weſentlicher Mangel dieſes Spiels bleib
 „ es aber immer, daß der Verſtand ſich dabey gar zu weni
 „ beſchäftigt findet, und daß alle diejenigen, die am Stu
 „ dieren Geſchmack finden, gemeiniglich, wenn ſie kegeln
 „ es bloß d:ſwegen thun, weil ſie ſich glauben eine Bew
 „ gung machen zu müſſen, ohne irgend ein Vergnügen dar
 „ an zu finden. Und findet ſich Mißvergnügen oder lang
 „ Weile bey irgend einer ſonſt dem Körper zuträglichen B
 „ wegungsart, ſo verliert der Körper die Hälfte des Vo
 „ theils ſchon. Denn ein aufgewecktes und munteres W
 „ ſen giebt erſt jeder körperlichen Bewegung das Vermögen
 „ Kraft und Leben in alle Theile des Körpers zu bringen
 „ und alles in demſelben auf den Ton zu ſtimmen, den d
 „ Natur verlangt, wenn ihr wohl ſeyn ſoll.“ Af det
 temmelig vidtløſtige Stykke, ſom vi gierne, naar det udi
 Sammenhængens Forliis kunde ſkeet, havde afbrudt ell
 forfortet, kan man ſlutte til alt det øvrige i Bogen; t
 Hr. Forfatteren ligner ſig allevegne ſelv. Et Par af Betrag
 ningerne, ſom forekomme i dette Skrift, ere tilſorn trykt
 men de findes her ganſke omarbeidede.

Dresden.

Predigten, gehalten vor der reformirten Gemeine zu Dre
 den, von Joh. Phil. Gerhard Pauli. 1778. 223 ©
 i 8vo. Koſter 3 Mk.

Meget gode Prædikener til almindelig Opbyggelse, ſom u
 merke ſig baade ved god Orden og et let, flydende og ſe
 ſtaaeligt Sprog. De ere 9 i Tallet. Den førſte, hold
 paa Nye-Aars-Dag over Psalm. XIII. 6., opvækker til Eſtu
 tanke paa de i det tilbagelagte Aar oppebaarne guddommeli
 Belgierninger. Den anden over Eph. IV. 2. handler o
 Fordragelighed. De tvende næſtſølgende over Matth. XXI
 37. 38. om Kierlighed til Gud. Den femte over Joh.
 37. om Redelighed. Den ſiette foreſtiller den hellige Fan
 lie Luc. II. 41. : 52., ſom et Mønſter paa Fromhed. D

hvende advarer mod Religions Fornegtelse under Forsølgelser, i Anledning af Matth. XIII. 3. 6. 20. 21. I den ottende handles om den omvendte Røver, Luc. XXIII. 39.:43., og den sidste beskriver den døende Frommes Berøieligelse i Henseende til hans Siels tilkommende Skiebne, over Luc. XXIII. 46. I Salernes udvortes Form og hele Indklædningen ligner Hr. Forfatteren meget Hr. Zollikofer, dog er han mere populær, og afholder sig fra alt for dybe philosophiske Undersøgelser.

Kostock.

Valentin Christoph Möllers, Predigers in Bützow, Unterricht von dem wahren und falschen Christenthum. Dritte Auflage. Bey Koppe, 1778. 130 S. i 8vo. Koster 16 Sk.

En i sær for den almindelige Mand meget nyttig Bog, hvoraf vi ønskede en Dansk Oversættelse. Den er tydelig og ordentlig, og viser, skønt paa en kort dog fuldstændig Maade, de Kundskaber, enhver sand Christen bør have, og de Dyder, han som Guds Tiener, som Christi Bekiender og som Menneske bør udøve i det borgerlige, selskabelige og huuslige Liv. Den opdager fremdeles Kilderne til den falske Christendom, beskriver dens egentlige Beskaffenhed, advarer hiertelig derimod, og lærer, hvorledes man kan undgaae den. Allevegne anføres de Skrifter, hvor man videre kan efterlæse de her foredragne Sandheder. Hr. Möller, som er en varm Elsker af sand Christendoms Udbredelse, havde lovet sin Meenighed denne Bog, og nød den Glæde at see sig med sine fornømmere Tilhøreres Understøttelse i Stand til at meddeele ethvert Barn og ethvert Huus et Exemplar deraf for intet. Hvor var det ikke at ønske, at de bemidlede Læmmere i mange Meenigheder vilde følge dette Exempel, og skænke fattige Bønder, Haandværksfolk, Daglønnere og Tjenestefolk saadanne Forøringer; thi hvad hjælper det, at der skrives til Kundskabs og Dyds Udbredelse blant Mængden, naar de fleste (og de Fattige udgøre dog vist det største Antal) ikke blive satte i Stand til at benytte dem af saa vigtige Underretninger. Mange kan ikke, andre vil ikke købe, og kun saa vide, hvad der egentlig kunde være dem nyttigt at læse. Kunde derimod slige almeennyttige og for Mængden

beſtemte Bøger uden Betaling blive omleverede og uddeelte Huſene, ſaa kunde man haabe, at mange vilde bruge dei og forbedres.

Leipzig.

Wilhelm Robertſons Geſchichte von Alt-Griechen Land. Nach der zwayten englischen Ausgabe überſetzt 896 S. i ſt. 8vo. 1779. Hos Weidmans Arvinger o Reich. Koſter 8 Mk.

Det gamle Grækenlands Hiſtorie er næſt Fædrenelandets de vigtigſte og lærerigſte. Det synes, ſiger Forfatteren, i ſe af Himmelen at være valgt til en Skueplads, paa hvilke Menneſkene ſkulde fremviſe alle de høiere Kræfter, ſom op løſte dem over Jordklodens øvrige Skabninger. Thi det er unegteligt, at, undtager man nogle ſaa almindelige Begreber om viſſe enkelte Arter af Kundſkaber, ſom man ſkylder Egypterne og Morgenländerne, have de gamle Græker ikke alen opfundet, men og bragt til det Høieſte enhver Konſt, enhver Videndiſkab, ethvert Fortrin, der grunder ſig paa Indbildningskraften og Forſtandens høiere Kræfter. Vel have de Nyere gjort Opdagelſer, ſom ſtorſte Dele vare Grækerne ubekjendte. Men betragter man Sagen ſelv nøie, vil man blive vaer, at nogle af de vigtigſte Opdagelſer ere ſteete ved en Hændelſe; andre ere opſtandne ved flere Aarhundrede gjentagne Forſøg; og den ſtorſte Deel af dem er ſaa beſtafen, at Geniet allene ved ſine egne Kræfter aldrig kunde have opfundet dem. Derimod tilſtaaer man de gamle Græker uden Undtagelſe fortrinlige Fortienelſter af de ſkønne Konſter ſom de har ſtudert eller udøvet, og af alle Lærdoms Deele Deres Arbeider i Philoſophiens høiere Deele, i Maalekonſten, Digterkonſten, og i ethvert andet Mandens Arbeide have derfor altid været de fuldkomneſte Mønſtere, ſom den menneſkelige Mand haver frembragt, og vil efter al Formodning beſtandigen blive det. Betragter man dem ſom Lovgivere, Statsmænd og Feldtherrer, vil man endog finde ſtorre Aarſag til at beundre deres Dyder og Duelligheder. — Dette Lands Hiſtorie er det Hr. Robertſon leverer, og a hvem ſkulde man hellere ønske den? Dog, vi bør gjøre Læſerne bekiendte med Forfatterens Plan. Robertſon fortsatte Hiſtorien længer end hans Landsmænd Stanyan og Goldsmith,

smith, hvoraf hins gaaer til Kong Philips Død af Macedonien, og dennes til Alexanders den Stores; Forfatterens derimod gaaer til Grækenlands Forvandling til en romersk Provint, omtrent halvandet Hundrede Aar før Christi Fødsel. Foran findes en chronologisk Fortegnelse af Indholder, derpaa en kort geographisk Beskrivelse, og endeligen Historien selv, som deles i 4 Bøger, hvoraf den første handler om Grækenlands Oprindelse, fra det lidet Kongerige Sicyon, som ansees for det ældste i Grækenland, til Begyndelsen af Grækernes Krige med Perserne; den anden gaaer til den peloponesiske Krigs Ende; den tredje til Alexanders Død; den fjerde til Corinths Udøggelse, og Grækenlands Forvandling til en romersk Provint. Endnu er tilføjet den femte Bog, som indeholder Stor-Grækenlands Historie til Syrakus's Erobring af Romerne. I enhver Periode følger han Tidsordenen, og lader enkelte græske Folks forskjellige vigtige Tilfælde indløbe i Hovedhistorien, herved enten forbigaaer eller kort berører han de smaae Krige, og enkelte Personers mærkværdige Handlinger, og indretter især Historien saaledes, at deraf sees det græske Folks Tilværelse eller Forsald, dets Forfatning, Charakter, dets mærkværdigste Digtere, Philosopher, Kunstnere o. s. v. Ved enhver Periods Slutning anføres deres mærkværdigste Fortjenester og Arbejder, tilligemed en Bedømmelse, største Delen tagen af de ældre og nyere Skribenter. At Forfatteren deri har villet vise Videnskabernes og Kunsternes Fremgang i Grækenland, sees deraf, at han indfører Skribenter, som ikke høre til den af ham beskrevne Tidsalder, s. Ex. Epiktet, Plutark og andre. I mørke og dunkle Omstændigheders Undersøgning indlader han sig ikke, og ved enkelte Begivenheder nævner han sielden Kilderne; dog i Almindelighed anføres de. Endskjønt deels de gamle Efterretningers Korthed og Utilstrækkelighed, deels den sammenknebne Tidrumms Korthed, og deels de forskjellige Folks mangfoldige Bedrifter, medbringe, at nærværende Historie ikke kan have den Udførlighed, som Forfatterens øvrige historiske Skrifter, saa er den dog saa sammenhængende, fuldstændig og pragmatisk, som man kan ønske sig et Verk, der er bestemt til at læses af Folk i Almindelighed. Til en Prøve paa Forfatterens Skrivemaade og Overføttelsen ville vi afskrive følgende korte Afskildring af Pyrrhus's

hus's Charakter. Efter at Forfatteren har fortalt, at Pyrrhus blev dræbt af en Kone, der ſaae ham opløſte ſin Arm for at dræbe hendes Søn, ſiger han: „ So ſiel Pyrrhus, einer der „ geſchickteſten Feldherren ſeiner Zeit. An ſeiner Geſchick- „ lichkeit können wir nicht zweifeln, da Livius uns meldet, „ Hannibal habe auf Scipios Frage an ihn, wem er für „ den beſten Feldherrn, der je gelebt hätte, hielt? geant- „ wortet: Er halte Alexandern für den beſte, Pyrrhus für „ den zweiten, und ſich ſelber für den dritten, und zugleich „ hinzugeſetzt, kein Feldherr habe jemals den Pyrrhus in „ der Kunſt, ein Heer in Schlachtordnung zu ſtellen, den „ vortheilhafteſten Platz auszuwählen, und ſich die Hoch- „ achtung und der Vertrauen ſeiner Soldaten zu erwerben, „ übertroffen. Doch iſts gewiß, daß Pyrrhus nicht alle „ zu einem groſſen Feldherrn erforderliche Eigenſchaften be- „ ſaß. Er beging unzählige Fehler, wagte beſtändig ſeine „ eigene Perſon wie ein gemeiner Freywilliger, unternahm „ Kriegszuge auf blindes Gerathewohl, ohne gehdrig Ueber- „ legung oder Bedenken, und handelte nach keinen feſtge- „ ſetzten Plan. Daher ſehen wir ihn auch allezeit wankel- „ mützig, und gerade ſo wie es ihm ſeine raſtloſe Herſch- „ ſucht eingibt, von einem Anſchlage auf den andern ver- „ fallen.“

D. Gotthilf Traugott Zachariá Einleitung in die Aus-
legungs-Kunſt der heiligen Schrift. Göttingen, in
der Hoffigelschen Buchhandlung 1778. 5 Ark, 8vo.
Kofter 1 Mk.

Enhver, ſom kiender den ſal. Forfatters fortrinlige Gaver
til at fortolke Skrifter, læſer her gierne de Grundſætninger,
eſter hvilke han har arbeidet. Men ellers er dette liden
Skrift ikke ſynderlig brugbart undtagen for dem, ſom enter
vil holde eller kan høre Forelæſninger derover. Det er for
Sætninger, ſom Forfatteren har i et Collegium dikteret ſin
Tilhørere Nar 1768. Anmærkningerne ere meget ſaa og
forte, og ſkrevne eſter Forfatterens mundtlige Foredrag ſam-
me Tid. Indretningen er denne: „ Einleitung. Von
„ der Auslegungs-Kunſt überhaupt. I. Abſchnitt. Von
„ der eigentlichen Beſchaffenheit der Bedeutung der Wörter
„ und des Verſtandes überhaupt. II. Abſch. Von der
„ nd

„ nödhigen Hülfsmitteln und Vorbereitungen zur Auslegung
 „ der heiligen Schrift. III. Absch. Von der eigentlichen
 „ Auslegung der heiligen Schrift selbst. 1. Hauptst. Von
 „ der Beurtheilung der Theile der ganzen Bücher der heili-
 „ gen Schrift, oder einzelner Stücke derselben, und ihrer
 „ algemeinen Einrichtung. 2. Hauptst. Von der Bestim-
 „ mung der Bedeutung der Worte- und Redensarten in
 „ auszulegenden Stellen. 3. Hauptst. Von der Erklä-
 „ rung der uneigentlichen Wörter und Redensarten. 4.
 „ Hauptst. Von der richtigen Erklärung der Verbindung in den
 „ Gedanken und Beweisen eines Schriftstellers. 5. Hauptst.
 „ Von der Vergleichung anscheinender Einwürfe und Ver-
 „ gleichung der Stellen des alten Testaments im neuen Te-
 „ stament.“ Skriftet er ellers afdeelt i 54 Paragrapher.
 Udgiveren, som vel ikke selv har nævnet sig, men som vi
 slutte er Mag. Diedrichs, (S. 1. S. 278 og 332) da
 hans Navn har staaet der for i et Leipziger Messe-Katalog,
 førend Skriftet udkom, forsikrer, at han ligesrem og troe-
 ligen har fulgt Haandskriftet, uden at giøre, som han ellers
 var i Stand til, nogen Forbedring eller Tillæg.

U. O.

Prophetæ minores ex recensione Textus Hebræi & Ver-
tionum antiquarum latine versi notisque philologicis &
criticis illustrati a Joanne Augusto Darbio S. Theol.
Doct. & Prof. Lingvæ Hebr. in Acad. Lipsiensi. Edi-
tio altera emendatior. Halæ sumtibus Orphanotrophei
 MDCCLXXIX. 16 Ark stor 8vo. Koster 3 Rtl. 8 ß.

Den første Udgave af dette gode Skrift er anmeldet i disse
 Efterretninger for Aaret 1775 i S. S. 235. Denne anden
 Udgave, som Forsf. har besørget førend sit Arbeide over de store
 Propheter, (S. foran No. 44. S. 700.) bør ikke forbigaaes,
 da den har mange betydelige Forandringer og Forbedringer,
 besynderlig i Hoseas og Habakuks Sang. Forfatteren har
 paa nye sammenlignet sin Oversættelse med Grundtexten,
 og, som han siger i den nye Fortale, benyttet sig af de ven-
 lige og uvenlige Erindringer, som Lærde have gjort ham.
 Saaledes f. Ex. har han i Hoseas taget K. 2. 1-3. igien fra
 det 1. Afsnit, hvortil dette Stykke i 1. Udgave henhører,
 og begynder dermed det 2. Afsnit. Det sidste af disse 3 Vers
 lyder

lyder i I. Udgave: *Vocate fratres veſtros meum populum, & ſorores veſtras, miſerandas. Mennu: Gratulamini a) fratribus & ſororibus veſtris hanc felicitatem, gratiæ nempe meæ & miſericordiæ reſtitutæ. R. 4, 15. I. Udgave — nec per Jovam ibi juretis. 2. Udgave — aut Jovam omnino non profiteamini. Hvortil er og ſøiet en forklarende Anmærkning R. 5, 7. I. Udgave — Aere peſtilentiali fructus agrorum ſuorum corrumpentur. 2. Udgave — b) Jam tributa menſtrua eos eorumqve bona ablument. — Af den gamle Fortale er her udeladt, hvad Forfatteren har ſkrevet mod Prof. Tycheſens Hypotheſer i hans Tentamen de variis Codd. Hebr. V. Tti generibus. — Det kan ikke andet end være den ſkionſomme Læſer bekiendt, at D. Dathe tænker paa lige Maade at udarbejde en Overſættelſe af de 5 Moſe Bøger. (S. Fort. til Prophetæ majores.) U. O.*

Johann Lorenz Iſenbiehl's neuer Verſuch über die Weiſſagung vom Emanuel. 1778. 19¼ Ark 8vo. Koſter 5 Mk.

Hvad der foran (No. 44. S. 701) er ſagt om dette Skrift og om Forfatterens meget ubillige Lidelſer for dets Skyld, gav os Anledning til nu at anmeldte det. Mange gode exegetiſke og kritiſke Sager findes her, men foredragne med vel megen Bidtøftighed. Skriftet har 2 Deele. I den første forklarer Forfatteren den Spaadom Ef. 7, 14. og forſtaer ved Jomfruen en Jomfrue, ſom da var nærværende for Kong Ahas, og ſom 9 Maaneder efter fødte en Søn. I den anden Deel taler han om dette Steds Anførelſe Matth. 1, 22. 23. og holder det kun for en blot Accommodation. U. O.

Neues chriſtlicher Geſangbuch, nebst einer Anleitung zur Gebetsübung. Göttingen, bey Johann Chriſtian Dieterich. 1779. 21½ Ark 8vo. Koſter 3 Mk.

Naar vi ſige, at ikke ringere Mænd af Indſigt og Smag end

a) Poſteris veſtris ex captivitate reducibus.

b) וְיָמִן menſis d: tributa menſtrua ſolvenda Phuli regi Aſſyriæ, impoſita populo a Menahemo. vid. 2 Reg. 15, 19. 20.

end de tvende berømte gøttingiske Theologer, Dr. Miller og Dr. Lefz, ere Udgiiverne af denne Psalmebog, saa vil vor Læser strax troe, at den ikke er af det almindelige Slags, som vi gjerne kunde forbigaae. Psalmerne staae under to Afdeelingen. Den første indeholder Psalmer om Troens Lærdomme tilligemed Nyaars, Morgen og Aften-Psalmer, og er besørget af D. Miller. I den anden Afdeeling findes Psalmer om Levnets Pligter eller den christelige Gudstieneste, og paa den har Dr. Lefz anvendt sin Flid. Udgiiverne har til denne Samling af allerede trykte Psalmer valgt de beste, eller een af flere gode, naar de vare af lige Indhold. De har affkaaret og forandret, naar de fandt det fornødent for at besordre Rigtighed i Tankerne, Rigtighed, Simpelt og Klarhed i Udtryk. Udi Fortællingen, som formodentlig er skreven af D. Miller, forklares deres Plan og Handlemaade, og tillige gives nogle vigtige Erindringer om en Psalmebogs hensigtsmæssige Egenheder. Gellert var deres Mønster. Da vi just havde Klopstocks geistliche Lieder ved Haanden, saa sammenlignede vi nogle gamle af ham forandrede Psalmer med dem, her ere, nemlig: Allein Gott in der Höh sey Ehr; Gelobet seyst du Jesu Christ; Jesu deine tiefe Wunden; Wach auf mein Herz und singe; Liebster Jesu wir sind hier; Herr Jesu Christ dich zu uns wend. Vi fandt mange af Klopstocks Forandringer antagne, men og en Deel af dem tilfidesatte, og andre, som ere bedre, i deres Sted. Den første af de her nævnte Psalmer, saavel som nogle andre i 1. Afdeeling komme igien, dog med nogen Forandring, i den anden: hvilken Feil let kunde indsnige sig, da Udgiiverne vare forskjellige. Ogsaa har denne Psalmebog dette forud, som vi ikke veed findes i nogen anden: at der i Steden for Morgen- og Aften-Bønner til hver Dag i Ugen og Bønner til særdeles Leiligheder, som ellers pleie at hænges ved, findes Tanker og Betragtninger, som kan vejlede den Christen til at bede retteligen. Det er nok til at anbefaale dem, naar vi sige, at D. Lefz er deres Forfatter. Vi vil og sætte her deres Titaler: „I. Wandel vor Gott: Spiegel des Christen. 1) Vertrauen auf Gott, und himmlischer Sinn. 2) Keuschheit und Mäßigkeit. 3) Demüths-Uebung. 4) Brüderliche Mitfreude und Mitleid.

5) Naachſigt, Gansmuth, Leutfeligheit und Langmuth.
 6) Chriſtliche Gefälligkeit und Freundschaft. 7) Chriſtliche
 Liebe der Feinde. 8) Heiligung der Reden und ganzen Be-
 tragens. 9) Chriſtlicher Gebrauch der Vergehungen, Thor-
 heiten und Laſter unfreer Nebenmenſchen. 10) Chriſtlicher
 Gebrauch der Zeit, Kräfte und Gaben Gottes. Aufmun-
 terung zu ſolchem Wandel vor Gott. II. Nachdenken
 über das heiligen Abendmahl. III. Kirchen Gebet.“
 Denne Kirke-Bøn er allerede ved det første Dplag af Forſat-
 terens Sontags-Ewangelia. Her er ved dens Begyndelſe
 et Stykke udeladt. Om denne Pſalmebog er paa ſit Sted
 bleven indført ved den offentlige Gudſtienesſte, vide vi ikke
 at den fortiente det kan ikke nægtes. U. O.

D. *Chriſtiani Auguſti Cruſii* S. Theol. in Acad. Lipſ. Prof.
 primar. Philol. P. p. e. Eccleſiæ cathedr. Miſenens. Ca-
 pitalaris, Alumnor. Electoral. Ephori, *Hypomnema-
 ta ad Theologiam Propheticam.* Pars tertia & ultima
*Hypomnemata ad librum prophetiarum Jeſaiæ com-
 plexa.* Accedunt indices copioſiſſimi ad tres hujus
 operis partes. Lipſiæ in officina Heiſſia. A. N. C
 CIOIOCCCLXXVIII. I Alphabet 18½ Ark ſtor 8vo. Koſte
 7 Mk.

Uden at vilde i mindſte Maade forringe den afdøde lærd
 Mandſ ſande Fortienelſter maa vi tilſtaae, at vi ikke ere Til-
 hængere af det Cruſianske System i at forklare Spaadommene
 men alligevel anſee vi det Værk, hvoraf nu denne beloved
 ſidſte Deel er udkommen, at være af ikke ringe Bigtighed
 Den forſtandige Læſer, hvad Partie han end finder ſig for-
 bunden til at tage, vil altid træffe her noget brugbart. D.
 Forfatteren døde A. 1775, ſaa er Udgaven beſørget vei
 Prof. Pezold, ſom i Fortalen giver herom næriere Underret-
 ning. Den er ogſaa at ſaae med ſærſkilte Regiſtere og un-
 der Titel D. C. A. *Cruſii Commentarius ad Jeſaiam Pro-
 phetam obſervationes continens ſelectas &c.*

U. O.

London.

A New Dictionary, English and French, and French and English: Containing the Signification of Words with their different Uses; the Terms of Arts, Sciences, and Trades, the Constructions, Forms of Speech, Idioms, and Proverbs used in both Languages; The whole extracted from the best Writers. By Lewis Chambaud. 4to. 2 Vol. 1 L. 10 S. Cadell &c. 1778.

Den første Deel af denne Ordbog er for endeel Aar siden udkommen, men nu meget forbedret og forøget paa nye oplagt. Den anden Deel er ganske nye, og ansees for det bedste hidtil udforne Engelske og Franske Lexicon.

Regensburg.

Die Seele der wahren Freundschaft. Theses pectorales junctae fide. 1778, im Montagischen Verlage, stor 10 Ark 8vo.

Er egentlig en Skrivelse til et ungt Menneske for at advare ham mod flette og forsøriske Selskaber. Vennskab anpriseres er som det sikkerste Forvarings-Middel derimod, og hvo kan egte, at jo øgte Vennskab imellem tvende velstændige Herrer gjør alle støiende Selskaber og usædelige Forlystelser usfordbne og væmmelige? Forfatteren har den beste Hensigt, og synes at have skrevet af egen Følelse og Erfaring.

**

**

**

Efter Begiering indrykkes.

Den Begierlighed, hvormed det Danske og Norske Publikum i saa mange Aar har længtes efter at see den usædelige Richardson's Clarissa og Grandison paa Dansk: Det store Bisald, hvormed den saa høit elskte Gellert og den berømte Haller anprisde disse Mesterstykker af Smag, Sædelser og Vittighed: Den Dyd, den Gudsfrugt, de levende Bønstere, som disse ypperlige Charakterer fremstille, hvorved de indfløde Sædelæren i den yndigste Dragt, og virke som test mere end alle tørre Systemer; Alt dette kunde bevæge hver Elsker af den danske Litteratur til at berige Modersmaalet

maalet med diſſe Verker. Men, da deres Bidtloſtighed formodentlig vil giøre Arbeidet alt for beſværligt for en enkelt Perſon, ſaa har et Selskab forenet ſig for at udarbeide en Overſættelſe for det første af Grandiſon. Man har ſørget for, at Stilen, endſkiønt flere Perſoner tage Deel i Arbeidet, overalt ſkal blive ſig ſelv liig eſter de forſkiellige Perſoners Charakterer. Dette Værk vil blive ſaa bekoſteligt, at intet uden Lyſt til at gavne og behage ſine Landsmænd har kunnet givet Selskabet Mod til at lægge Haand paa det. Den eneſte Belønning for ſaa mæiſommeligt et Arbeide ſkal være, om man derved maatte fortiene Kienderes Biſald, og levere en Overſættelſe, der kunde ſættes ved Siden af de beſte i vort Sprog. Overſættelſen, ſom ligger allerede færdig til Trykken, er udarbeidet eſter den nyeste Londonſke Udgav 1770. Verket beſtaaer af 7 Dele, hver omtrent halvande Alphabet ſtor. Det leveres paa got Trykpapiir, med ganſke ny ſiin Skrift, for 2 ſ. Arket, men paa Skrivpapiir 3 ſ., til Subſcribenterne. Den første Deel udkommer Martii Maaned næſtkommende Aar, da en Deel ſiden leveres nſiagtig hvert Fierdingaar, for deſto ſnarere at fornøje Læseren. Subscriptionen modtages af Hr. Amberg, boende i Studiſtrædet No. 117, og vedvarer til Nytaar, derefter ingen Exemplarer trykkes paa Skrivpapiir uden ſo dem, ſom derfor have ladet ſig tegne, og meget ſaa paa Trykpapiir, hvilke ikke overlades til nogen ringere end 3 ſ. Arket. Man udbeder ſig de Herrer Subſcribenteres Charakterer o Embeder, at de tilligemed Navnene kunne blive trykte ve Slutningen af Verket. Udenbyes-Subſcribentere ville behøge at lade ſig tegne ved Commiſſionairer her i Staden. Et hver, ſom tager ti Exemplarer, ſaaer det ellefte frit.

For dem, ſom endnu ikke kiende dette fortreffelige Skrift vil man allene legge til; at Forfatteren har deri ſkildret e fuldkommen Mandſperſon af den fineſte Levemaade, Vittighed, Indſigt og Smag, et ædelmodigt Hierte, og en ſan Gudsfrøgt: Tildragelſerne ere ſaa mange, ſaa afvejlende e intereſſante, en Clementines og Miß Byrons Fruentimmer Charakter ſaa fortreffelige, det menneſkelige Hierte ſa mæſterlig ſkildret, Brevſtilen ſaa paſſende eſter enhver Charakter, at den tilligemed Clariſſa ere de fuldkomneſte e lærerigſte Romaner, man hidindtil har eiet, og fortiene læſes af enhver Elſker af ægte Dyd, ædel Poesie og ſun Smag.

K i ø b e n h a v n s k e

Nye Efterretninger

om

Lærde Sager.

H. Hæfte. Fredagen den 17de Decbr. 1779.

Si maa dog endelig holde det vi i No. 28. af disse Efterretninger gjorde Løfte om: at anmelde de svrige ved sidste Doctor-Promotion udkomne Afhandlinger, og her ere de: *criptorum Divi Pauli Chronotaxin*, pro Summis in Theologia Honoribus inter Solemnia Universitatis Regiæ Havnensis Jubilei Secularis Tertii MDCCLXXIX. rite capessendis; Bræba dante summe Venerabili & Amplissimo Dno *Hectore Friderico Janson*, Theol. Doct. &c. Examini Theologorum modestissime submittit *Antonius Bloch*, Diæceseos in Cimbria Ripensis Episcopus ac Superintendens. Viburgi, ex Officina Mangoriana. 224 S. i stor 8vo.

Er een af de lærdeste og beste Afhandlinger, som udkom i ovenmeldte Anledning. Førend Hr. Biskoppen kommer i sin Materie, handler han om Pauli Skrifter i Almindelighed, viser deres Fortreffelighed, deres guddommelige Opindelse, deres Ægthed og Fuldstændighed, og her giendriker han Ridder *Michaëlis* Meening, som i sin Einleitung i die göttlichen Schriften des Neuen Bundes anseer det for imeligt, at nogle af Pauli apostoliske Skrifter kan være gaaet forlorne. *Michaëlis* grunder sin Formodning eller rettere Daastand paa fire Argumenter, nemlig Pauli Færdighed og Ivelse i at skrive Breve; et Brev til Corintherne, ældre end et første, hvorom tales i Cor. V. 9, som ikke findes i vor

E e e

Canon;

Canon; et Pauliniſt Brev til Meenighederne i Pontus, Kappadocien og Bithynien, ſom vi heller ikke have, og hvor om Peder taler 2 Petr. III. 15.; endelig, at der er Forſkie paa et Canoniſt Skrift og et ſcriptum *Θεοπνευστον*, og at det lige ſaa lidet er Gud uanſtændigt, at lade et *Scriptum Θεοπνευστον* gaae under, ſom ikke at have ladet alle Frelſerens Ord optegne med mere; men alle diſſe Beviſer blive a Hr. B. meget vel affærdigede. Derpaa forkaſter den Høiærværdige Forfatter den Orden, hvor i Pauli Breve findes vore Bibler, og endſkiønt Michaelis viſer en langt beqvem mere Orden, ſom de burde været ſatte i, er han dog heller ikke eenig med ham. S. 63 foreſtiller han Pauli Skrifter: Tids:Orden efter begges forſkiellige Hypotheſer. Før det Jeruſalemiſke Mode har Paulus intet ſkreven, men fra den Tid af og indtil hans Død ere alle hans Breve forfattede, og diſſe inddeles nu i dem, der ere ſkrevene før hans Romerſke Sængſel, under det første Romerſke Sængſel, imellen det første og andet, og under det ſidſte. Til den første af diſſe Perioder henregnes 1 Brev til Theſſ., 2 til Theſſ. til Galat., 1 til Cor., 2 til Cor., og det til Rom., og hel Afhandlingen igiennem gotgiøres nu med dygtige Grunde at ommeldte Breve juſt bør henføres til den Tid og fremsættes i den Orden. Man kan ikke andet end fornøies ved at giennemlæſe denne Prøve paa Hr. Biſkoppens Lærdom og Nøiagtighed. Pauli Reiſer, ſom i Henſeende til Tiden er meget vanſkelige at beſtemme, blive her ſatte i et meget klar Lyſ, og de behørige Følger deraf uddragne. Hr. B. har ikke kunnet fuldføre ſin Materie. Kun den første Periode findes her afhandlet, men ſkulde der findes en Forlægger, er han vil lig til baade atter at giennemtænke og forøge dette Kapitel, og tillige udarbejde de øvrige. Hvor gierne ønskede vi ikke Forføttelſen af et Arbeide, der er ſaa ſmukt, grundigt og lærerigt

Differtatio Inauguralis de Academia cœlesti ab ipſo De erecta ac ſtabilita in hoc noſtro ſolo, ejusqve Hiſtor per varias Mundi ætates, qvam breviter delineav Mag. Johannes Moſſin, Præpoſ. Diæceſ. Bergenſis Prim. Sacr. ad Templ. Cathedr. Miniſter. Havnia 1779. Typis Martini Hallager. 84 S. i 4to.

Under denne allegoriſke Titel leveres et Allehaande, med hv

Hoved-Indhold vi vil gjøre vore Læsere bekiendte. Ved det himmelske Academie forstaaer Hr. N. den Lærdom, som ingen uden Gud allene kunde lære os. Ved dets Historie forstaaes den guddommelige Aabenbarings og al sand menneskelig Kundskabs Historie. Afhandlingen herom er inddeelt i 4 Kapitler. Det første handler om det himmelske Academies Art og Beskaffenheder i Almindelighed, og her findes ikke mindre end 11 Beskaffenheder, som gierne kunde været indskrænkede til ferre. Saaledes synes os No. 2. og 3. at kunne gøres til eet; thi paa det ene Sted hedder det: hæc academia est *perpetua*, paa det andet *immuzabilis*; iligemaade 4. og 5., hvor det paa det ene Sted kaldes *plane divina* og paa det andet: *cælestis*. — Det andet Kapitel indeholder det himmelske Academies Historie og er inddeelt i 2 Sectioner, hvoraf den første afhandler det Gamle Testaments Historie igiennem adskillige Verdens Aldre, og har 3 Hoved-Epocher. I den første var status mundi i splendens, i den anden miserrimus, i den tredie restitutus; denne sidste har igien 7 Perioder, hvoraf den første gaaer fra Forjættelsen i Paradiis indtil Syndfloden; den anden fra Syndfloden indtil Abraham; den tredie fra Abraham indtil Israels Udfrielse af Egypten og Indgang i Canaan; den fjerde fra Canaans Indtagelse indtil Davids Tider; den femte fra David indtil det Babyloniske Fængsel; den siette fra Tilbagekomsten af det Babyloniske Fængsel indtil Maccabæernes Tider; og den syvende fra Maccabæernes Tider indtil Messia's Ankomst. Den anden Section afhandler det Nye Testaments Historie og inddeles iligemaade i 7 Perioder; fra Christi Manddoms Anmælelse og Fødsel indtil hans Daab; fra hans Daab indtil hans Lidelser i Gethsemane; fra hans Lidelser i Gethsemane indtil hans Død og Opstandelse; fra hans Opstandelse indtil hans Himmelfart og den Hellig Aands Udgydelse over Apostlerne; fra den Tid af indtil Evangelii Prædiken over hele Verden; fra Evangelii almindelige Prædiken indtil Reformationen ved Luther; fra Reformationen ved Luther indtil Verdens Ende og Messia's anden Ankomst til Verden paa den yderste Dag, hvilket altsammen videre forklares og udsæres. — Det tredie Kapitel handler med stor Vidtløftighed om det theologiske Studium paa det himmelske Academie; om Sandhedernes Oprindelse i Verden; om Guds egen Læremaa-

de; om den himmeſke ſaa vel almindelige ſom beſynderlige Lærdoms kortefte Form; ved hvilken Leilighed adſkillige Tanker forekomme over Artiklerne og Fader vor. — Det 4de og ſidſte Kapitel, ſom endnu er vidtløftigere, forklarer Jeremia Spaadom Kap. XXXI. 31. 32. hvormed det hele Værk ſluttes. Man kiender af andre Skrifter Hr. Provſtens Lærdom og udbredte Læsning, men og hans næſten grændſeloſe Vidtløſtighed. Udſvævelſer findes der og i denne Afhandling Mængde af, men i det øvrige indeholder den intet uden lutter nokſon bekiendte Sandheder.

Adnotata Medico practica, quæ consentientibus Perill. Senatu Academico & Graviss. Ordine Medico, Præsidi Doct. Christ. Friis Rottböll, S. R. M. a Consil. Stat. & Just. Med. P. P. O. Fac. ut & Coll. Med. h. r. Decano & pro gradu & privilegiis Doctoris A. D. iv. Maji A. MDCCLXXIX, inter solemnia Jubilæi Academici celebrandis publicæ disputationi submittit Auctor Andreas Broeberg Ranøe, Havnienſis. Havnix, ex Officina Horrebowiana. 66 S. i 8vo.

Hr. Ranøe har allerede, ſiden han i Maret 1777. tog Examen Medicum med Characterere haud illaudabili, været bekiendt iblant os, ſom en Læge af god Forhaabning. Disputationens Indhold giver Titelen tydelig nok tilkiende; den indbefatter nemlig endeel Sygdomme, ſom han ſelv har været et ſeede Vidne til at være helbredede ved de ypperligſte i vore Tid anpriste og i Disputatsen nævnte Lægemedler. Den udmaaker ſig desuden ved en Slags Nyhed, ſom beſtaaer der i at han har bragt Sygdommene i Orden efter Sauvages Nosologia methodica, og nævnet dem med de derudi brugte Navne. Udtoget af den vil vi ei give, da ſlige inaugurations Disputatſer blive gratis udgivne til enhver, og ſølgelig ei og kan læſes af alle dem, ſom den intereſſer.

Inter Solemnia Academica celebrata in Memoriam inauguratæ ante trecentos hos annos Universitatis Regiæ Havnienſis, Summos in ſcientiis honores conferendæ Viris doctis, ſimulque mutationem Magistratus Academici indicit Rector & Senatus Academicus Regiæ Universitatis Havnienſis. Havnix, 1779. Typis

rectoris Sacr. Reg. Majest. & Universit. Typogr. Nicolai Christiani Höpffneri. 24 S., foruden Vitæ Doctorandorum, som udgør for sig 60 S. i 4to.

Nærværende Indbydelses-Skrift er egentlig en Frugt af den Reise, som Forfatteren Hr. Prof. Bugge foretog i Aaret 1777. til Engeland. Han har nemlig foresat sig, at underrette sine Landsmænd om de forskjellige Observatorier og de derpaa befindelige Instrumenter, som han ved sit Ophold i Engeland, selv har taget i Diesyn. Forud giver han os en historisk Beretning om endeel astronomiske Instrumenters Opfindelse. Han begynder med en kort Anecdote, taget af Gravii Præf. Tabul. Ulugbeg, som viser Astronomiens Tilstand udi Indien under denne Ulugbeg, som var en Sønsøn af den bekendte store Tamerlan. Hengivet til Videnskaberne, kaldte denne omtrent 1430. de beste Astronomer til Hovedstaden SamarKanda, som ligger under 39° , $37'$, $23''$ Poli-Høide, for selv tillige med dem at udbrede de astronomiske Videnskaber. Iblant andet fortælles der, at han skal have foranstaltet en Kvadrant af en umaadelig Størrelse, nemlig af 180 Romerske Guds Radius, eller af lige Højde med den højeste Hvelving udi St. Sophie Kirke i Constantinopel. Hr. B. troer hverken, at en Kvadrant af denne Størrelse var giørlig eller brugbar, men bifalder heller den Meening, at det har været en saa kaldet Gnomon. — Herpaa begynder de astronomiske Instrumenters Historie Europa. Udi Aaret 1471. foretog Bernhard Walthers Nyrnberg sig selv at forfærdige adskillige Instrumenter, som her blive nævnte og begyndte tilligemed den bekiendte Astronom Regiomontano, at giøre Observationer. Men da Walthers døde, bleve endeel af deres Observationer ved hans Arvingers Uvidenhed ødelagte, og det var ikke gaaet de orige bedre, dersom Magistraten i Nyrnberg ikke havde tilserhandlet sig dem og i Aaret 1544. besørget dem udgivne ved Schoner. Disse tvende ere ellers de, som først have opdøet Virkningen af Refractionen, hvis Størrelse vores Tycho Brahe siden allersørst bestemte. — Nicolai Copernicus kaldt omtrent i Aaret 1509. paa, at forfærdige de tolemaiske og alphonsinske Tabeller; hertil vare Observationer nødvendige, hvorfore han maatte lade de her anførte Instrumenter forfærdige. — Landgræven af Hessen-Cassel

Wilhelm den Fjerde, lod bygge et Observatorium i Caſſel, ſom han forſynede med adſkillige Inſtrumenter, hvoriblant et Pendel-Uhr, ſom var forfærdiget af **Byrger** længe før **Zugeni** Tid. Paa dette Observatorium anſtillede baade han ſelv og hans **Aſtronom** **Chriſtoph Rothmann**, tilligemed en **Medhielper**, **Juſtus Byrger**, mangfoldige **Observationer**, ſom ere lagte til Grund til **Catalogo fixarum Caſſeliano**. — **Vores** navnkundige **Tycho Brahe** kom paa ſin udenlands **Reiſe** i **Bekiendſſkab** med tvende **Magiſtrats** **Perſoner** i **Augsburg**, nemlig: **Johannes Baptiſta** og **Povel Haingel**, begge ſtore **Elſkere** af **Aſtronomien**. Diſſe gjorde **Udveie** for ham baade til **Kunſtinere** og **Penge**, ſaa at han her fik en ſtor **Qvadrant** af **Ege-Træ** $21\frac{1}{2}$ **Fod** i **Radius**, og en **6 Fods Sextant** iſtand, og ved diſſes **Brug** erfarede **Nytten** af ſtore og **accurate Inſtrumenter** i **Aſtronomien**. **Efter** hans **Hiemkomſt** opdagede han **Ar** **1572** den nye **Stjerne** i **Caſſiopoea**, hvorved han lagde en god **Grund** til ſin **paafulgte** **Berømmelſe**. **Bed** **Friiderich** den **Andens** **Kongelige** **Gavmildhed** blev ham **anviift** **Den** **Sveen**, hvor han **opbyggede** det ſaa **berømte** **Observatorium**, ſom han forſynede med følgende **anſeelige** **Forraad** af **Inſtrumenter**: 1) En **liden** **Meffing** **forgyldt** **Qvadrant** af $1\frac{1}{2}$ **Fods** **Radius**. 2) En **maadelig** **Azimuthal-Qvadrant** af **Meffing**, hvis **Radius** var **noget** **over** $2\frac{1}{2}$ **Fod**. 3) En **anden** **Meffing** **Azimuthal-Qvadrant** af **ſamme** **Størrelſe**. **Alle** diſſe **vare** **forſynede** med **Nonius**. 4) En **6 Fods** **aſtronomiſk** **Sextant**, **ſammensat** af **Meffing-Plader**. 5) En **Muurqvadrant**, $7\frac{1}{2}$ **Fod** i **Radius**, **ſtøbt** af **Meffing**, og **meget** **fiint** **poleret**, den **førſte** af ſit **Slags** og **forfærdige** af **Tycho** ſelv. Han **havde** **ladet** den **faſtgøre** i **Muren** **accurat** i **Midtags-Linien**, med ſaa **ſtarke** **Skruer**, at den **ikfe** ved **nogen** **Boldsomhed** kunde **bringes** af ſin **tilbørlige** **Stilling**. 6) En **bevægelig** **Azimuthal-Qvadrant** $6\frac{1}{2}$ **Fod** **Radius**. 7) En **ſtor** **Qvadrant** af **Staal** $7\frac{1}{2}$ **Fod** i **Radius**, hvis **Azimuthal-Radius** var **beklæd** med **Meffing**. 8) En **ſtor** **Azimuthal** **Halvcirkel** af **9 Fods** **Diameter**. **Halvcirkelen** **ſelv** var **beklæd** med **Meffing**; dens **Staal-Azimuthal-Horizon** havde **6 Fod** i **Diameter**. 9) Et **Inſtrumentum** **Parallæticum** af **Meffing** **4 Fod**. 10) Et **andet** **Inſtrum.** **parallelæticum** af **Meffing** **4 Fod**. 11) **Armilla** **Zodiacales**. Diſſe **brugte** **Hipparchus** og **Ptolemæus** til at **viſe** **Stjernernes** **Længde** og **Brede**. **Tycho**

gjorde dem ved en Forandring mere beqvemme. Denne Mas-
 skine bestaaer af 4 Ringe; en Meridian $5\frac{1}{2}$ Fod, af massiv
 Staal, at den kunde bære de andre 3 Ringe, nemlig: *E-*
qvator, *Eccliptica* og *Circulus Latitudinis*. Stati-
 oet var gjort saaledes, at hele Instrumentet kunde flyttes
 op og ned, indtil Ringene vare nøiagtig i de samme Planer,
 om de Buer paa Himmelen, de skulde forestille. 12) Ar-
 millæ æqvatoreæ bestode af 3 Ringe, 6 Fod i Diameter,
 om bevægede sig paa en lang Ase, og bleve brugte til at
 maale Stjernernes Rectascensioner og Declinationer. 13)
 Andre Armillæ æqvatoreæ af samme Størrelse. 14) Ar-
 millæ æqvatoreæ maximæ havde kun een heel og bevægelig
 Ring, den anden var kun halv og ubevægelig. Den største
 var overalt beklædt med Messing og holdt $10\frac{1}{2}$ Fod i Diame-
 ter. Disse sidste have haft et anseeligt Fortrin for de andre.
 15) En Arcus bipartitus til at maale Stjernernes mindre
 Distancer. 16) En astronomisk Sextant 7 Fod i Radius.
 17) En Sextant af Staal, hvormed en Observator allene
 kan maale Distancer, $4\frac{1}{2}$ Fod i Radius, 18) Et andet In-
 strument til Distancer, ligesom det Tycho havde gjort i
 Tyrburg (*) og efterladt hos Borgemeister Hainzel. 19)
 Et Instrument til at tage Høiden. 20) En meget stor Qua-
 rant af Staal, indsluttet i en Kvadrat og staaende paa en
 Azimuthal-Horizont af Staal, liig den under No. 7. anførte.
 21) En stor Messing-Globus, som han havde forfærdiget
 med megen Møie og Bekostning. Ved disse Instrumenter,
 opruden endeel andre af mindre Bigtighed, var det at vores
 forglemmelige Tycho Brahe paa sit Uraniborg gjorde
 mange og rare Observationer, der vare saa betydelige, at
 de foranledigede en Kepler til at opdage de Love, hvorefter
 Planeterne bevæge sig, og en Newton til at bevise disse Lo-
 ves Rigtighed af den almindelige Tyngde. — Johannes
 Hevelius, Borgemeister i Danzig, byggede Aar 1641. et
 Observatorium paa sit Huus, og forsynede det med adskillige
 Instrumenter, hvor iblant nogle Messing Sextanter af 3,
 4, 6 Fod, en 8te Fods Messing Octant, adskillige smaa
 Messing-Kvadranter og en stor Kobber-Kvadrant af $6\frac{1}{2}$ Fod.
 Men alt dette blev i Aaret 1679. ødelagt ved en beklagelig
 Ildbrand. Iblant Hevelii Instrumenter findes ingen Ar-
 millæ; Logarithmerne vare nu opfundne, og derved en nye

(*) Skal nok være Augsburg.

Vei aabnet for Aſtronomerne, hvorved de paa en nemmere og mere ſikker Maade kunde beſtemme Stjernernes Rectaſcenſioner og deres Forſkiel. Armillernes Brug var da unødvendig for ham, endſkiønt de tilforn meget havde lettet Brahe udi dette, førend Logarithmernes Opdagelſe, for ham ellers meger vidtløſtige og beſværlige Arbeide. — Eſterat Videnskabernes Academierne i London og Paris vare ſtiftede, fik det aſtronomiſke Aparat en nye Tilvært. I Beſynderlighed gave 3de Opfindelſer næſten den præctiſke Aſtronomie et nyt Udſeende, nemlig: Picards Maade at applicere Rifferter paa Quadranterne. Juguenii Pendel-Uhr og Rømers eller Muzouts Traad-Micrometer. Aar 1667. begyndte man at bygge Obſervatoriet i Paris, ſom Ludvig den Siortende forſynede med Inſtrumenter, og ſom ſiden er bleven ſaa berømt ved en Picards, de la Gires, Rømers, Caſſinis, Maraldiſ, de Thuryſ og fleres Arbeider. — Endelig kommer Hr. B. til de Engeliſke Obſervatorier og Inſtrumenter, ſom han i Aaret 1777. beſaae, og til hvis Beſkrivelſe han egentlig havde beſtemt diſſe Blade. Som de fornemſte Obſervatorier anføres her: det Greenwichſke, det Orfordſke, det Richmondſke, og Hr. Auberts ved London. — Paa det Greenwichſke Obſervatorium, ſom Carl den Anden lod opbygge i Dyrehaven ved Greenwich, begyndte Johannes Flamſted at obſervere i Aaret 1675. med følgende Inſtrumenter, ſom han ſelv maatte anſkaffe ſig, nemlig 3 adſkillige Pendel-Uhre, en 6 Fods Certant og en Arcus muralis 6 Fod $7\frac{1}{2}$ Tomme. Eſter hans Død 1720. kom Edmund Halley til Obſervatoriet, men fandt det blottet for Inſtrumenter; thi Flamſteds Arvinger havde bemægtiget ſig dem, ſom den Afhødes Eiendom, eſterdi han ſelv havde bekoſtet dem. Halley beſørgede førſt et Middags-Inſtrument, liig det Rots meridiana, vores Rømer allerede havde betient ſig af. Udi Aaret 1725. blev en 8 Fods Quadrant anſkaffet for publique Penge; den blev forſærdiget med megen Flid af den berømte Graham og faſtgiort i Muren under Middags-Linien. Naane-Tavlerne fandt Halley meget ufuldſtændige. Ved en Rad af 18 Aars idelig forſatte Obſervationer, troede han det var mueligt, at de bekiendte Equationer for denne Planet kunde beſtemmes, og de ubeſkiendte opdages. Med et mandigt Mod foretog han ſig dette

Arbeide i sit 64de Aar og imod alles Forhaabning var denne Gamle saa lykkelig at fuldføre dette vigtige og besværlige Arbeide. — Galley døde 1742. og efter ham fulgte Jacob Bradley, som forsynede dette Observatorium med adskillige nye Instrumenter. Hans Skrifter ere deels udkomne, deels under Pressen og besørget udgivne af Hr. Hornsbye. — Efter Bradley forestod D. Bevis Observatoriet udi 2de Aar fra 1762. til 1764., da det kom under Hr. Nevil Maskelynes Opsigt, som endnu med saa megen Berømmelse forestaaer det. — De Instrumenter, som Hr. B. saae i Aaret 1777. paa dette Observatorio vare følgende: 1) Et Instrumentum transitorium med en 8te Fods achromatisk Kikkert, som har en Aabning næsten af 3 Engelske Tomme. Hr. Maskelyne har gjort Oculair-Glasset bevægeligt, for at hindre, at Traaderne ikke skulle vise sig krumme. Den forstørre Object-Eværlinie omtrent 80 Gange. Dette Instruments Axe hviler paa Steen-Piller og ved Skrue kan man rette det op og ned, samt frem og tilbage imod Osten og Vesten. 2) Tre ypperlige Pendel-Uhre, hvoraf det ene udmerker sig, som er gjort af Johan Shelton under Grahams Tilsyn. Hjulenes Axler gaar i Demants Bøssinger, som den bekiendte Arnold har forfærdiget dertil. Efter dette Uhr observeres Stjernernes Giennemgang igiennem Meridianen. 3) En 8te Fods Messing-Muurqvadrant, gjort af Instrumentmageren Johan Bird i Aaret 1750. Med denne observeres de sydlige Meridian-Høider. Ved et besynderligt Kunstgreb bliver Trykningen, som forarsages af Instrumentets Tyngde hævet ved Alhidaden. 4) Paa den vestlige Side af Muren sidder een af Halleys Muurqvadranter, som er gjort af Jern-Plader, men Buen beklædt med Messing. Med denne tages de nordlige Meridian Høider. 5) En Sector, $12\frac{1}{2}$ Fod, forfærdiget af Graham til at tage Stjernernes Afstand fra Zenith. Observationerne gøres verelviis imod Osten og Vesten. Ved Hielp af denne Sector fandt D. Bradley Firsstjernernes Aberrationer. 6) En 40 Tommers bevægelig Quadrant af Johan Bird. 7) Adskillige Teleskoper, hvoriblant et reflecterende 6 Fods, af D. Short's Arbeide. Dets Aabning har en Eværlinie af 9, 4 Tomme. 8) En Sector æquatorialis, gjort af Sisson den yngre til at observere Planeterne og Cometer-

ne uden for Meridianen. Den berømte Engelske Konſtner Ramsden har for nærværende Tid en anden Sector i Arbejde. Det prægtige Orfordſke Observatorium, ſaavel ſom det offentlige Bibliothek og Hospitalet i Orford, har Engelland den berømte Læge Dr. Radcliffſ **) Gaymildhed at takke for. Observatoriet beſtaaer af en prægtig Bygning, lang 180 Fod. Udi den øſtlige Fløy er det aſtronomiſke Auditorium, der giemmes de mindre Instrumenter, ſom de, der ſtudere Aſtronomien have Tilladdeſe at betiene ſig af. Midt paa Bygningen er opført et ſmukt Taarn, 2 Stokværk høyt; udi det øverſte giemmes Tubi, og derfra haves fri Udsigt til Horizonten. Den veſtlige Fløy er deelt i 3 rummelige Kammere. I det førſte mod Veſten findes 2 Meſſing Muur=Quadranter af 8 Fod, faſtgiorte udi en Muur, den ene mod Øſten, den anden mod Veſten. Begge af D. Bird. Kikkerterne ere achromatiſke. Udi ſamme Bærelſe en Dollondſk Tubus, hvis Objectiv er ſammensat af 3 Glas. Den er $3\frac{1}{2}$ Fod, har en Abning = 4 Tomme og er forſynet med et Objectiv=Micrometer. Stativet er rettet efter Equator, ſaa at Kikkerten, naar den ſkyder til Siden, følger Stjernernes daglige Bevægelse. Her findes og endeel meteorologiſke Instrumenter. Udi det andet Bærelſe ſtaaer en ypperlig 12 Fods Sector forſærdiget af bemeldte Bird med den ſtørſte Nøjagtighed. Den har et Objectiv, hvis Brændepunkt er 12 Fod, 2 Tomme og Abningen = 3, 8 Tomme. I det 3die Bærelſe ſtaaer et af ſamme Bird forſærdiget Instrumentum tranſitorium, noget ſtørre, end det Greenwichſke. Dets Ares Længde er = 4 Fod, 3 Tomme Engl. Dets achromatiſke Objectiv=Glas har en Brændepunkt = 8 Fod 2 Tomme; Forſtørrelſen er = 100; Abningen = 4, 1 Tomme. Ares Cubus er = 66; Ares Diameter ved begge Ender = 1, 6; Radius af dets Declinations=Cirkel = 1 Fod 5 Tomme. Steenpillernes Høide, ſom bære Instrumentet = 7 Fod 11 Tomme; Deres Brede oven til = 2 Fod; neden til = 3 Fod. Dette Tranſitorium veier 100 Pd. Udi ſamme

(**) I Programmet ſtaaer, at det er bygt Aar 1776., hvilket uden Tvivl er en Trykfeil, og ſkulde maafkee være 1716., eſterdi Doct. Radcliff, om vi huſke ret, døde den 1ſte Novembr. 1714.

me Bærelse staaer tvende Uhrer af D. Shelton med sammensatte Væpendikler, som ei forandres i Længden af Varme og Kulde. I et aparte Havehuus træffer man et Instrumentum æquatoriale, hvis 3 Tomme tykke Jern Axe staaer parallel med Jordens Axe; Paa dens nederste Ende er en Cirkel af 2 Fod, som forestiller Æquator; Nesten midt paa Axen er en anden Cirkel, hvis Diameter er = 2 Fod 6 Tomme; denne Cirkel forestiller Meridianen eller Circulus Declinatorius; ved Centrum af denne Cirkel sidder en bevægelig Sector af $3\frac{1}{2}$ Fod. Instrumentet er let at bruge, men vanskeligt at verificere. — Hr. Hornsby, som forestaaer dette Observatorium var i Aaret 1777 i Begreb med at indrette et bekvemt Huus og Stativ til det store vidt bekiendte Shortiske 12 Fods reflecterende Telescop, som den Marlboroughske Familie har kjøbt og foræret til dette Observatorium. Denne slittrige Observator arbejder nu paa at bestemme Fixstjernernes særdeles, og enhvers egne Bevægelser, ved at sammenligne sine Positiones fixarum med Observationerne af Rømers Triduo. Efter hans Begjæring har Hr. Bugge confereret Horrebovs Udgave af denne Triduo, med Rømers eget Haandskrift, som forvares her paa Bibliotheket og opdaget en endeel Trykfeil derudi *). Georg den Tredie har ladet opføre den prægtige Richmondiske Bygning, hvori han ei allene lader samle alle Siags physiske og mathematiske Instrumenter, men ogsaa have indrettet et Observatorium, hvorpaa man finder: 1) Et Instrumentum transitorium 5 Fod; nok eet af 8 Fod, som skal staae i et andet Bærelse; det var Aar 1777 endnu ikke færdig, men Hr. B. saae det hos Hr. Adams, som haver det i Arbeide. 2) En Arcus muralis 6 Fod; den holder 140 Grader, og følgelig kan dermed observeres Stjerner, endog ved Pohlen. 3) en prægtig 12 Fods Sector. 4) Et Instrument til corresponderende Høider, efter Smiths Optic; Hr. D. Rigaud, som er Observator paa dette Observatorio, viste Hr. B. et 20 Fods achromatisk Objectiv, som

(*) Gid Hr. B. havde gjort det samme med dette og nogle af de foregaaende Programmer! Umagen havde ikke været forgieves. Slige Skrifter udgives i hele Universitetets Navn, og burde altsaa uden Tvivl udmærke sig frem for andre ved en god Correctur.

som gientnes der. Udi Cambridge ere 2de sinea Observatorier, et paa Taarnet af St. Johannis Collegium, hvor Dr. Ludlam, og det andet bygt i Haven ved Christi College, hvor Professor Shepherd observere; Begge ere forsynede med ypperlige Instrumenter, men kan dog ingenlunde komme i Betragtning med de før beskrevne. Paa Collegio Trinitatis er et Taarn, som og har været bestemt til et Observatorium, men er nu gandske blottet for Instrumenter. Til privat Brug indrettede Hr. Nubert et Observatorium paa sit Gods i Nærheden af London. Bygningen er en Kunding, hvis Diameter er = 20 Fod, den er bygget paa et Fundament, som bestaaer af en massiv Muur af 6 Fod. Paa dette Fundament staae de Steenpiller, som bære Instrumentum transitorium, og som tillige med deres Bases ere udarbejdede af heel Steen; Kikkerten paa Instrumentet er achromatisk, sammensat af 3 Glas; den er $3\frac{1}{2}$ Fod; Åbningen er = $3\frac{1}{2}$ Tomme; Årens Længde = $2\frac{1}{2}$ Fod. — En Muur:Quadrant af 4 Fod, som dog har samme Inddeeling, som den greenwichske 8 Fods. Denne Quadrant hænger paa den vestlige Side af den ene Pille, men der er gjort saadan Indretning, at den og kan op hænges paa den østlige Side af den anden Pille. Tvende Uhre af Sheltons Arbeide. Derforuden finder man paa dette Observatorio en achromatisk $3\frac{1}{2}$ Fods Kikkert paa et Parallactisk Stell, og et 3 Fods reflecterende Telescop med et Objectiv-Micrometer foruden endeel andre ypperlige Instrumenter, hvoraf denne Elsker af Videnskaberne samler et anseeligt Forraad.

Geschichte der Israeliten vor den Zeiten Jesu. Erster und zweyter Band, von dem Verfasser der Geschichte Jesu. Zürich, bey Orell, Geßner, Hüßlin und Compagnie 1776. 2 Alph. $11\frac{1}{2}$ Ark med et Landkort. 8. Koster 2 Rdlr. — Dritter und vierter Band. — 1777 Netto af samme Størrelse og Priis, og med et Landkort. — Fünfter und sechster Band, 1779. 1 Alph. $20\frac{3}{4}$ Ark, med et Landkort. Koster 1 Rdlr. 2 Nf. 8. s.

Forsfatteren Joh. Jac. Hess saavel som hans egne, i adskillige Henseender fordeelagtige Naade at forklare Bibelen er
vore

vore Landsmænd bekiendt ved den begyndte, men langsom fortgaaende, danske Oversættelse af Jesu Levnets Historie. Denne er en harmonisk, chronologisk og paraphrastisk For-
 klaring over de fire Evangelister: og et ligesaadant Arbej-
 de har Forfatteren udgivet over de andre det Nye Testamen-
 tes Skrifter under Titel: *Geschichte und Schriften der*
Apostel Jesu; hvilket og til sin Tid har haft Sted i disse
 Blade. Derpaa udstrakte han sin Flid ogsaa til det Gamle
 Testamente. Deraf have vi nu 6 Dele for os, af hvilke
 altid 2 tillige ere udkomne, som have foruden den alminde-
 lige ogsaa en særskilt Titel og sælles Register, og udgiøre li-
 gesom et Verk for sig selv. Saaledes første og andet Bind:
Geschichte der Patriarchen. De indeholde: 1) „Ueber
 die mosaische Fragmente der ältesten Geschichte des Menschen-
 geschlechts. Abrahams Geschichte. 2) Isaaks und Jacobs
 Geschichte.“ 3 og 4 B. *Geschichte Moses*. 5 og 6. B.
Geschichte 1) Josua und 2) der Heersührer. De Be-
 givenheder og Ting, som fortælles i det Gamle Testaments
 Bøger, ere af den Beskaffenhed, at Forfatteren ikke kunde,
 naar han vilde naae sin Hensigt, følge saa nøie den paraphra-
 stiske Methode, som han har brugt ved det Nye Testamente.
 Større Udførlighed, rimelige Hypotheser, adskillige hist og
 her adspredte Steders samlede Betragtning vare undertiden
 fornødne, naar Læseren skulde i Tankerne ligesom henflyttes
 til Begivenhedernes Tid og Sted, og see dem i deres rette
 Skikkelse. Forfatteren har det Hovedsiemed at bestyrke,
 hvad han med temmelig Vidtløftighed har sagt i *Versuch*
vom Reiche Gottes; at gjøre Læseren opmærksom paa og
 overtøye ham om, at i den ganske bibelske Historie viser den
 guddommelige Bestyrelse en haandgribelig og særdeles merk-
 værdig Plan og Sammenhæng. Til dette Siemed har han
 ogsaa idelig og vel arbejdet: men Vidtløftighed og Igientag-
 gelse har det forvoldet. Imidlertid bliver herved Vigtighe-
 den af enhver bibelsk Fortælling stadfæstet, og den Meeening
 fuldkastet, som nogle Lærde, s. Ex. Semler, i disse Tider
 komme frem med: „at der i det Gamle Testamente ere man-
 ge Jødiske, ufrugtbare, os uvedkommende Sager.“ I
 disse 6 Bind er da en ret brugbar Forklaring, men som ikke
 gaaer fra Vers til Vers, over de 5 Mose Bøger, Josvæ,
 Dommernes, Ruths, og de 8 første Kapitler af I Samuels
 Bog.

Bog. I det 4 Bind er og indført den 90 Ps. og et Udtog af Jobs Bog. Ligeledes er i Josvæ Historie indlemmet de Psalmer, hvis Indhold gaaer ud paa noget, som herhen hører. Om Israeliternes Indgang i Kanaan Ps. 114. 105. og af 106 om deres Overtrædelser til den Tid. Om Landets Herlighed og Frugtbarhed Ps. 104. 147. 148. 29. og noget af den 65. Om Israeliternes lykkelige Tilstand i Landet Ps. 15. 24. 128. 135. Forfatteren har ikke heller forbigaaet, hvad verdslige Skribenterne melde om een eller anden bibelsk Person og Begivenhed. Man finder her ogsaa en god Brug af gamle og nye Skrifter og Henviisning til dem. Bogtrykker-Enken Mad. Lindgreen i Sorø har nyeligen anmeldet til Subscription et Dansk Udtog af dette Verk og af det oven omtalte Versuch uden dog at nævne dets Forfatter. Udarbejdes det med tilbørlig Skionsomhed og Flid, da være det velkommen!

A. O.

Sprüche Salomons neu überſetzt mit Kürzen erlæuternden Anmerkungen von D. Johann Christoph Döderlein. Altdorf, bey Lorenz Schüpsel, Universitäts Buchhändler 1778. 10 $\frac{1}{2}$ Ark 8vo. Koster 24 ß.

D. Döderlein er en Mand, hvis Styrke til Bibelens Fortolkning er af hans Skrifter, f. Ex. hans latinske Esaias, bekiendt. Til at anbefale denne nærværende Oversættelse af Salomons Ordſprog og dens oplysende Anmerkninger behøve vi kun at udskrive et Stykke: og vi tage det, som vi for kort siden have efter Ridder Michaelis og Hr. Braubrand's Oversættelse indført i disse Blade. Ordſpr. XII. 14. til Enden.

„ Wer durch seine Reden gutes stiftet, hat guten Genug davon: wer mit seiner Hand Gutes thut 6), erhält Vergeltung.

Dem Thoren dünkt sein Weg 7) der beste zu seyn: der Weise giebt guten Rath Gehör.

Der Thor kündigt sogleich seinen Unwillen aus: ein Schläuer verdeckt seine Schande 8)

Wer

6) Almosen giebt.

7) Seine Einsichten, Vorsätze, Mance und Handlungen. Et folgt seinem Kopf.

8) Jener sårmt: dieser kan sich verbergen, und trägt sein Schande, die ihm zugesügte Beleidigung, in der Stille.

Wer ehrlich redet, sagt die Wahrheit: ein falscher Zeuge ist allemal Betrüger 9).

Ein Schwäger gleich einem durchbohrenden Schwerd: des Weisen Rede einem Arzt 10).

Mit der Wahrheit kan man immer bestehen: mit Lügen nur einen Augenblick 11).

Wer Entwürfe zum Unglück macht, betrügt sich: wer heilsame Anschläge giebt hat Freude.

Kein Elend nähert sich dem Gerechten: die Gottlosen werden mit Unglück überzogen 12.)

Falsche Lippen verabscheut Jehovah: ehrliche liebt er.

Ein Kluger verbirgt seine Einsichten: die Thoren schreyen ihre Thorheit aus 13).

Die Hand der Fleißigen herrscht: der Nachlässige muß Tribut zahlen 14).

Wenn Kummer das Herz eines Menschen beugt: so kan ein freundlich Wort es wieder aufrichten.

Der Gerechte späht sich einen guten Platz aus: aber der Weg der Ungerechten ist irrsam 15).

Wer nicht geschwind ist, dessen Jagd ist schlecht: der emsige Mann aber erwirbt köstlichen Reichthum 16).

Auf

9) Der Lügner ist allezeit Betrüger, wenn er gleich bey Unwahrheiten keine böse Absicht hat.

10) Jener kan durch unverfichtige Reden viel Unheil anrichten: dieser kan ihm durch weisen Rath wieder abhelfen.

11) Diese wird bald entdeckt.

12) Die Provvidenz schütz in vielen Fällen die Gerechten. Dies drückt Salomo allsgemein aus wie Ps. 91, 10.

13) Machen solche ungescheut bekannt.

14) Wer nicht selbst arbeiten will, dependirt immer von andern, ist nie sein eigener Herr, und muß jene bezahlen. Dies ist gleichsam ein Tribut, welchen der Faulle den Fleißigen zahlt. Eine wichtige Wahrheit für die Statistik — und für die Oekonomie. Emsige Nationen können ganze Staaten in Contribution setzen, wie zu Ex. der erfinderische Engländer und der arbeitsame Holländer die Spanier.

15) Warum ich so übersetzte, sage ich andermwärts. Den Sinn findet wohl jeder: Ein frommer Mensch findet einen guten Ort, wo er sich nähren kan: aber ein Ungerechter verfehlt seine Absichten auf irdisches Glück.

16) So übersetzen die Alten. Vielleicht wäre es noch besser: Der

Auf dem Tugendweg findet man Glück: die Heerſtraße führt zum Tod 17).

D. D. gjør i Salomons Ordsprog 4 Afdeelingen. Den første indeholder Taler til Wiisdoms Lærlinger og Indbydelſer for Begyndere K. 1: 9. Den anden K. 10: 24. mener han er den første Samling, ſom E. ſelv har foranſtaltet. Den tredje K. 25: 29. Es. Ordsprog ſamlede af en anden, formodentlig Kong Hiſtias. Deri, at Samleren er en anden, finder D. D. Aarsagen til, at nogle Sentenser, ſom ſtaaer i 2. Deel, komme igien for i den 3. Den ſjerde K. 30 og 31 et dobbelt Anhang fra tvende Forfattere, Ugur og Lemuel, ſom rimeligen er af senere Tider. Det første af dem anſeer D. D. for et Fragment af en Samtale imellem Jorden Ugur og en Hedning Ithiel. Begyndelſen K. 30, 1: 3. overſætter han ſaaledes: „**Unterredungen Ugurs, Jifahs Sohn.** (Ithiel taler.) O daß jemand dem Ithiel Gottesſprüche vortrüge: dem Ithiel — daß ich ſie begreifen könnte! Denn ich bin unverständiger, als alle andere: ich habe nicht ſo viel Einſicht als andere Menſchen; ich habe Weisheit nicht gelernt; ich möchte die Religion der Heiligen kennen!“ Derpaa følger Ugurs Svar. Det ypperlige Skilderie paa en brav Kone K. 31, 10. til Enden ſynes ham at være atter et nyt Anhang. Forklaringernes Bevifer eller de lærde Anmerkninger lover Forfatteren at udgive i latiniſke Scholier over det Gamle Testaments poetiſke Bøger. (Fort.) De ere nu udkomne, og vi ſkal med Tiden ſige mere om dem. Endnu noget lidet af den vakre Fortale: „Der Verſaffer dieſer Ueberſetzung hofft, jeder Kenner werde es finden, daß er den Salomo ſtudirt, das Gute der Neuern genüßt, und ſelbſt viele Stellen neu erklårt habe: er hat aber auch ſo viel Ueberzeugung von der Schranken ſeiner Einſichten, daß er jeden dankt, der ihn beſſer belehrt, wo er den Sinn verfehlt, und Licht aufſteckt, wo ihm alles dunkel iſt.“ U. O.

Der Träge wird ſein Wild nicht auffagen: aber Reichthum an Menſchen begegnet dem Fleißigen. Jener räumt nicht einmal die ihm ſchädlichen Thiere weg, dieſer aber erhält viele Slaven, großen Reichthum. Ich fühle hier noch Schwierigkeiten; aber ich fühle ſie auch bey den andern Auslegungen.

Risbenhavnske
 Nye Efterretninger
 om
 lærde Sager.

II. Hæfte. Fredagen den 24de Decbr. 1779.

Olavides. Herausgegeben und mit einigen Anmerkungen über Duldung und Vorurtheile begleitet von August Hennings. — Im Heiligthume war keiner ausser dem, der ewig ist, Richter. Klopstock. Kopenhagen, 1779. Gedruckt mit Godtichischen Schriften. 226 S. i 8vo. Koster 4 Rthl.

Olavides, født i Peru 1724., forvaltede Dommer-Embedet i Lima, men blev ved Præsternes Forfølgelse nødt til at gjøre en Reise til Europa. Her blev han og lagde sig efter Videnskaberne. Han lod sig af de retskafne Ministre Aranda og Grimaldi, som kiendte hans Fortienester og Menneske-Kærlighed, bruge til Jesuiternes Fordrivelse af Spanien og Inquisitionens Affkaffelse. Som Intendant i Sevilla gjorde han sig meget fortient ved at faae Sierra Morena, en Udsærken, der siden Maurernes Tid havde lagt øde, bebygget ved tydske Colonister. Til dette patriotiske Anlags Udførelse betiente han sig af en tydsk Officier ved Navn Thüriegel, som i Aaret 1763. trak mange af sine protestantiske Landsmænd til Sevilla, hvor Olavides med det spanske Hofs Tilladelse forundte dem frie Religionens Ovelse. Gentighed og Glæde herskede nu paa dette Sted. Man talede Hiertets, det er Naturens og Sandhedens Sprog. Olavides fornøiede sig over sit Anlags lykkelige Fremgang. Han elskede alle, tænkte frit og reent, og talede, som han

tænkte. Med Hoffets Tilladelse blev et gammelt Gothiſt Kloſter, ſom laae midt i de nys bebyggede Dale, bortſnyttet, og nu begyndte den retſkaſne Mands Ulykke. De miſundelige Munkke fattede et udsdeligt Had til ham. Alt, hvad han foretog ſig, blev gjort til Forbrydelſer, alt, hvad han talde, blev optegnet, og Protokollen herover ſendt til Madrid, da Inquiſitionen imidlertid var bleven indført igien. Aranda blev ſendt til Paris, Grimaldi til Rom, og nu havde den Kongelige Confeſſionarius, ſom tiltraadde den øverſte Plads i Riget, frie Hænder til atter at oprette den ſkrækkelige og ſkammelige Domſtoel. Hvad ſkulde nu beſkytte Olavides? Her vare hadefulde Klager og Vidner imod ham i Hoberal. Sagen kommer for Inquiſitions-Retten, ſom beſtod af 3 Hertuger, 2 Grever, 5 Raadsherrer, 2 Finanz-Raadere, en heel Deel Riddere og en ſtor Mængde Præſter og Munkke. Retten ſamledes den 24de Novbr. 1778., og Olavides blev erklæret for en Kietter. Efter at denne Dom var falden, føres den forkiøttrede Mand ind for ſine Domme-re med en brændende Fakkell i Haanden for at anhøre ſin Dom. Han miſter nu ſine Eiendomme, Ære og Bærdighed, og erklæres udnygtig til nogen Tid i Spanien at oprette ſin tabte Anſeelse igien. Han forviſes for evig Spanien, alle Kongelige Huſe, Sevilla og Lima, og dømmes til 8 Aars Fængſel i et Kloſter, hvor han hver Fredag ſkulde faſte, tilig og ſildig bede efter viſſe foreſkrevne Bønformularer, læſe en af en Munk ved Navn Ludwig von Granada, ſkreven Bog, ſom kaldes Leiter der Sünder med videre, ſom Hr. Etats-Raad Hennings med Villighed kalder, „at underholde ſig med det høieſte Væſen durch Poſſenſpiel.“ I diſſe beſynderlige Dveller blev og en beſynderlig guul Kule forbunden, ſom Olavides blev befalet at bære. Ved at anhøre denne Dom falder han i Afmagt, og da han kommer til ſig ſelv igien, trille Taarene ſtrømmeviis ned af hans Kin-der. I denne Tilſtand foreſtilles ham af de ſanatiſke Hykle-re, at han maatte forſone ſig igien med Kirken og afſværge Kietteriet. Hvad ſkulde Olavides gjøre? Han ſværges og Overtroen triumpherer. Han blev nu igien optagen i Kir-kens Samfund, Forbarmelſes-Pſalmen blev aflæſt, og imid- lertid ſtod han imellem 4 Præſter, ſom, iſørte deres Chor-Raadere, pidſkede hans Skuldre. Strax derefter blev han bragt.

bragt i et Franciskaner-Kloster, Saapio de Saagim, hvor Inquisitionen var vis paa, at ingen Rietter skulde opløste Hovedet. Det er denne Christenheden vanærende Tildragelse, som Hr. Stats-Raad Hennings her besynger i meget smukke riimsfrie Vers. Hans Hensigt er at opvække Affkye for Fanatisme og Religions Forsølgelser. Efter dette historisk-poetiske Stykke følge Erlæuterungen, som indeholde læseværdige Anmerkninger over Tolerants og Fordomme. Hvo skulde ikke ønske med Herr Forfatteren, at man mere ville sætte Religionen i Dydens Øvelse end i usfrugtbare Speculationer? Her oplyses ellers i sær af den Amerikanske Colonie-Historie, hvad Indsydelse Tolerants har paa den almindelige Velstand. Coloniernes hastigere eller langsommere Fremgang har stedse staaet i lige Forhold til de Europæiske Bebyggerses større eller mindre Overbæren med Religions Meeninger. Endelig er tilføjet Etwas über unerfante Tugenden. Disse miskiendte Dyder ere Mod og Frihed i at tænke og handle efter sine Overbeviisninger. Staten, meener han, taber intet ved, at enhver har Tilladelse til frit at yttre sine Tanker baade i Religions- og Stats-Sager. Afhandlingen sluttes med et Udtog af Platos Alcibiades. Man finder altsaa i dette Skrift mere, end Titelen lover, men dog intet, som jo staaer i Forbindelse med Hoved-Materien. Skulde vi til Slutning anføre lidet til en Prøve paa Hr. Forfatterens behagelige og underholdende Skrivemaade baade i Poesie og i Prosa, saa vælg vi i Henseende til det første, hvad han skriver S. 23 om Inquisitionen.

„ Vieles Blut ist geflossen von Menschen, durch Menschen erwürget.

„ Haß und Eifer und Glaube, mit falscher Ehrsucht vermengt,

„ Haben oft dich, Menschheit, errödet, oft Thränen erpresst! o. s. v.

„ Aber grausamer floß nie das Blut unschuldig Erwürgter

„ Als in Iberiens und in Lusitaniens Staaten.

„ Mörder, wie Priester geweiht, entwafnen die Rechte der Themis,

„ Und zerbrechen die wägende Schaal, die Tugend zu richten

- „ Mit fanatiſcher Rache. Der Nichtſal iſt dunkel verhüllet,
 „ Schweigen des Kerkers wohnet in ihm; wer ſich ihm
 nahet,
 „ Zittert und kennt nicht die That, für die er erzittert;
 er kennt nur
 „ Seine Richter, ſieht, im Gewande des Schreckens,
 an ihrer
 „ Seiten dich, Tod, in tauſend Geſtalten, und dich,
 noch herberes Leben,
 „ Voller quälenden Strafen, von Teufel für Teufel er-
 ſonnen.
 „ Nicht um irrende Menſchen zur reinen Lehre zu führen,
 „ Wie ſie wäñnen, die Prieſter! die höhnen die gütige
 Gottheit!
 „ Und ſie richten innerſ Gewiſſen, verkennen die Sprache
 „ Ihres eignen Gewiſſens! nicht Leben voll Tugend,
 „ Nicht der Irthum der Unſchuld ſteht ihre verhärtete Herzen
 „ Um Erbarmung und Mitleid. Nicht Alter des beben-
 den Greiſen,
 „ Nicht das kindiſche Alter des Säuglings, nicht Schwä-
 che des Weibes
 „ Müret die Felnharten. Sie blähen im Dunkel der
 Herrſchſucht
 „ Sich gewiſſenlos auf, und ſind Tyrannen der Seelen!
 „ Menſchen, verblendete Menſchen! kenntet ihr alle ver-
 borgne
 „ Quellen ihres Verfolgungsgeiſtes, kenntet ihr jedes
 „ Urtheils wankende Gründe, das unter dem Scheine
 der Lehre
 „ Und des Glaubens die Prieſter, als Diener Gottes,
 vollziehen:
 „ O wie würde Erröten der Menſchheit die glühende
 Wange
 „ Mit dem edelſten Zorne färben, wie Abſcheu, Entſetzen,
 „ Eure Herzen empöden, wie tief gefühlte Verachtung,
 „ Mit Unwillen bewaſnet, zur Straf fodern die Prieſter!
 „ Wolluſt, Haß und Verläumdung ſind oft die einzigen
 Stützen
 „ Ihres blutigen Nichtſtuls. Begierde nach Reichtum
 entſtammet
 „ Geiſt

„ Geizige Richter; sie theilen mit triefenden Händen die Beute,
 „ Und empfinden höllische Freuden des blutigen Raub-
 bes.“ o. s. v.

§ Henseende til det andet valge vi dette Stykke S. 190.
 „ Von allen unerkannten Tugenden ist Freiheit die unerkannt-
 „ teste. In den Ländern, wo sie fehlt, regieret eine alles
 „ erstikkende Einschläferung, und Zwang auf Zwang gehäuft
 „ diese Einschränkung zu vermindern vermehret beständig
 „ das Uebel. Kleinheit herrscht in der Denkungsart der Auf-
 „ geklärten, ruhige Dummheit in dem Verstande der Unter-
 „ drückten. Werden Versuche gemacht, so fallen sie dahin,
 „ wie die fruchtlose Bemühung eines Ermüdeten, dem es
 „ an Kräfte fehlet auszuführen, was er entwarf. Keine
 „ Sache wird aus sich selber getrieben, und ist also nie in
 „ sich stark. Die besten Ideen mangeln an Kräfte, sie ins
 „ Werk zu setzen, und Thätigkeit und Betriebsamkeit wer-
 „ den, unter dem Geflirre der Sklavenkette, zu träger
 „ Versäumnis oder zu einer verderbenden Ausführung der
 „ welchen Arbeit herabgespannt. Nicht bloß der Einge-
 „ geschränkte leidet; der Einschränker leidet mit ihm. Auch
 „ er hat Hände; trägt nicht freie Stirne; bringt Sklaven-
 „ dienst dem Höhern, oder dem mit ihm verbundenen Un-
 „ terdrückter, und siehet nicht viel weiter als der Sklave,
 „ der über ihn seufzet.“ Hr. Forfatterens Hoved-Idee
 fremsettes ellers tydelig nok i Slutningen af Forerindringen
 saaledes: „ Ueberzeugt von der Unschädlichkeit der Gedanken-
 „ freiheit, und jeder Meinung, so thörigt sie auch ist,
 „ wenn sie nicht böse That, das heisset Verfolgung oder La-
 „ ster, wird, lege ich die Feder nieder mit diesem Ausrufe
 „ des Tacitus: Kara temporum felicitas, ubi sentire,
 „ quæ velis, & quæ sentias, dicere licet!“

Frankfurt og Leipzig.

Mémoires historiques & géographiques sur la Valachie
 avec un Prospectus d'un Atlas Géographique & Mili-
 taire de la dernière guerre entre la Russie & la Porte
 Ottomane, publiés par Monsieur de B. 15 Ark i 8vo.
 J. S. L. Brønners Forlag. Koster Rdlr.

Den Russiske General-Lieutenant og General-Feltmarschal,
 S s s 3 Hr.

Hr. von Baur, lod i sidste Russisk-Tyrkisk Krig med største Nøagtighed og efter den sphaeriske Maalekunstes Regler optage Moldau, Walachiet, og alle øvrige Egne, som hans Keiserindes Hær betraaede, paa 39 Karter, hvorpaa Forlæggeren modtog Subscription til Aarets Udgang 1778. Af disse skal sex Blade i Atlas-Format afbilde Moldau, fire Walachiet, to et Stykke af Podolien og Bolhynien, to Krim, to Bulgariet, tre Helleponten, de øvrige Slagene, Angrebene og Beleiringerne. Alle stikkes af den berømte Johan van Schley i Amsterdam, og Subscriptionen tog sin Begyndelse med fire Dukaters Udbetaling, hvoraf de tre bleve regnede for de sex Blade over Moldau, som Hr. von Baur selv har ladet stikke. Til Forklaring over de Walachiske Karter tiene disse Memoires, hvilke ere forfærdigede af Hospodarens, Bojarernes, Crifternes og Klosterens Arvicher. Hr. von Baur brugte til Archivernes Undersøgelse tvende indfødte Walachiske Statsbetiente, nemlig Printsen Kantagufin, og Stor-Logofeteller den Walachiske Stats-Kantzler, lod Karterne optage af de ham undergivne Ingenieurer, og bekom fra Videnskabernes Selskab i St. Petersborg de fornemste Stæders Brede og Længde. Han lod ikke allene i Archiverne lægge Merke til de ødelagte Pladser, hvilke man endnu kunde opspørge, men og til de aldeles glemte Pladser, og leverer her en fuldstændig Fortegnelse paa alle Baaninger i det egentlige Walachie efter dets tolv Zimites og tre Nayas eller Distrikters Orden, som og det dermed forbundne Banats Swerin eller Crayowa, og dets fem Zimites. Ved ethvert Stød meldes Husenes og de offentlige Bygningers Tal, Klosterens Overhoved, hist og her ogsaa en historisk Omstændighed. Hele Walachiets Længde ansattes fra $39^{\circ} 25'$ til $45^{\circ} 39'$, men Bredden fra $43^{\circ} 40'$ til $45^{\circ} 50'$. Foruden geographiske Esterretninger samlede Hr. von Baur ogsaa statistiske, og af disse meddeeler han det Vigtigste. I Biergene ligger Guld, Sølv og andre Metaller; men ikke allene Indvaanernes Dovenskab, som, da de rigeligen ere forsynede med det til Livets Ophold udforderlige, ikke behøve Penge; men og visse til Hospodarens Sikkerhed nødvendige Forholds-Regler afholde Regieringen og Folket, at anlægge Biergverker. Man har endog ladet de gamle Kobber- og Jern-Gruber gaae ind, og af Nødvendighed allene beholdt

Saltværkerne. Strømmene levere saa meget Guld, at Hospodarens Gemalinde trekker endeel af hendes Indkomster deraf. Walacherne ere virkelige romerske Colonister. Deres Antal aftager aarligen meget sterkt, de ere dovne og fattige, meget avindsyge blant sig selv, men ikke mod Fremmede, giestfrie, ikke tilbøielige til slette Handlinger, og høist uvidende i alle Kunster og Videnskaber. Deres Geistlige forstaae intet uden at læse og skrive. Nogle Ridsmænd tale Tydsk, nogle Læger Italiensk, Høffet og den sædelige Deel Tyrkisk. Den eneste Moldauiske Fabrik i Bukarest bestod af tydske Colonister, og gik meget hastig ind. Haandværker drive allene Armenierne, Jøderne og de Livegne eller Zigeunerne, hvilke sidste fordeles blant Hof-Smedene, Kiedel- og Naalemagerne. De Indfødte selv leve af Fædrift, og drive Agerdyrkningen meget slet. De udsende saltet Rind, Ore-Huder, Smør, Honning, meget smukke Heste og Viin, største Deelen til Constantinopel, hvor de Walachiske Levnetsmidler udgøre den største Deel af Consumptionen. Man deeler Indvaanerne i mange Klasser. Tharans ligner Bønder. Ridsmændene udgøre en anden Stand. Sinsitors, en Art af Landmagt, maa give en Afgift, som 1767. beløb sig til 11797 Løvedalere. Stats-Verienterne, som forhen hedde Bojarer, men nu kaldes Agari og Sudari efter Tyrkisk Maade, bestaae af tre Klasser, og deres Efterkommere nyde, under Navn af Magils og Niamurs, visse Fortrin, som ophøje dem over Folket. Deres Enker bekomme ogsaa en Besoldning fra Høffet. De tabte i Aaret 1730. den Ret, at vælge Hospodaren. De Geistlige staae under to Biskopper i Rimmik og Busco, og en Metropolitran. Deres Klosters ere Moderklosterne undergivne, som ligge i Syrien, paa Bierget Athos, og i andre Tyrkiske Provintser. En Bans af Crayowa Plads er indgaaet 1761., efterdi Tyrkerne betragtede denne Ban som en særskilt Fyrste, og paalagde ham store Udgifter. I Rigsforfatningen finder man endnu mange Spor af det græske Regierings-System. Men Hospodarens Hof er ganske Tyrkisk og belæst med mange overflødige Betiente. Hospodaren Constantin Maurscor-dato drev Finants-Forfatningen 1730. til det høieste, men bevilgede og, for at beholde sin Værdighed, Stor-Sultanen og hans Vizir en overdreven høi Afgift, som 1761. beløb sig

ſig til 500000 Ldlr. for Sultanen, og 125000 Ldlr. for Biziren. Statens Indkomſter vare 1759. 2,546,828 Ldlr., 1766. 1,808,920 Ldlr. og 1767. 2,021,182 Ldlr., ſom efter mange Slags her nye opregnede Skatte-Rubriker blive ind-drevne. Udgifterne beſøb ſig 1766. til 1,718,021 Ldlr. Af diſſe bekom Hoſpodarens Gemalinde til hendes Hoſtſtat 32000 Ldlr. og hendes Zigeuner udbetalte hende af Guldsandet endnu 3340 Ldlr. til Kopſkat. Diſſe Udgifter ere for høie for Indvaanerne, og ſoraarſage mange Udvandringer. De ere fuldkommeltigen Hoſpodarens vilkaarlige Villie underkaſtede, dog ere enkelte Perſoner, og ofte hele Stænder, ſom Geiſt-ligheden, befriede fra hans Indretninger.

Rom.

La Poetica di Q. Orazio Flacco reſtituita all' ordine ſuo e tradotta in Terzine. Con Prefazione critica e note. 1777. Hoſt Stempel. 91 S. i 8vo.

Det er bekiendt, at man i Horats Brev til Piſonerne vil have bemærket Mangel af al Plan, ſom ikke er ſaa underligt, naar man forudſætter, ſom mange have giort, at det ſkulde være et Læredigt, og indbefatte Poetikens hele Omkreds efter en ſystematiſk Orden. Omtrent ſamme Bei gaaer Forfatteren, for at aſtoe de Pletter i Horats Arbeide, han ikke vil lade ſidde, og til den Ende ſonderlemmer hele Digter i enkelte Stykker, og ordner det igien efter ſin egen vilkaar- ligen lagte Plan. Planen er deelt i tre Deele. Digteren begynder fra et ſlet anlagt Digts Miſfoſter, for at viſe, hvor nødvendig Plan er i et Digt; derpaa om Digtet i Almindelighed, om Materiens Valg, Ordning og Udtrykket, om det paſſende Stavelfemaal, i ſær Jamberne; om Theatret, og de forſkiellige Feil, i hvilke Digtere let falde, foruden andre gode Regler. — Horats har vel en Plan, men ſaadan en Plan, der paſſede ſig til et Brev, mere indrettet efter Begrebernes Association, end ſystematiſk. Den ham her givne Plan kiender han viſt ikke.

London.

Plan of a new Method for teaching Languages; or, a new Treatise on the Manner in which Languages, whether living or dead ones, should be taught. By Mr. Huguenin Du Mitand, Teacher of the Greek, Latin, French, and Italian, and of most of the European living Tongues. 12mo. 25. Richardson and Urguhart.

Forsfatterens Hensigt skal være at tilkiendegive Publikum, at han, efter længe at have overveiet Materien, og bestræbt sig for at finde en Plan, som kunde udbrede Lys over de mangfoldige og utallige Regler i de fleste Grammatiker, og deres uendelige Indtagelser, og spare Ungdommen de Viner, han selv har haft, endelig har udfundet et praktisk Skema, bestaaende af saa Sententser, først korte og lette, og gradviis længere og vanskeligere; paa denne Maade venter han at hæve alle grammatikalske Vanskeligheder, oplyse de forskiellige Regler, og gjøre Sproglæren saa let, at det vanskeligste Sprog kan læres af de flætteste Hoveder, ligesaa usformerkt, som Barnet lærer Modermaalet. I dette Skema siges, at det Franske Sprog er Instrumentet, hvorved de øvrige bør læres; og endskiønt han i Fremtiden vil udstrække det videre, lader han det for nærværende blive ved det græske og latinske Sprog. Et Menneske, som har lært Fransk paa Forsfatterens Maade, skal kunde lære et af de ni opregnede Sprog i fire eller fem Maaneder; i det mindste vil han lære at forstaae det saa vel, at han kan læse en let Bog, og holde en almindelig Samtale der i. Dette Verk, naar det engang bliver fuldført, skal ikke blive en Videnskab af Ord, men efter Forsfatterens Forsikring, Qvintessenzen af al sand Lærdom. Det udkomne har allerede kostet Forsfatteren ti Aars Arbejde, og Resten vil i det mindste udfordre ligesaa mange Aar. Men da Forsfatteren ikke vil berøve det Almindelige Frugten af sine Opdagelser saa lang Tid, agter han inden et Aar at udgive ved Subscription:

A French and English practical Grammar, a French and English grammatical, synonymous, and prosodical Dictionary, and a Book of Dialogues.

Bern.

Anleitung zum heilsamen Verſtand der Bibel, durch Aufſuchung ihrer eigenthümlichen Ideen, gegeben von J. Heinr. Oſchwald, Vorſteher der Kirchen in Schaffhauſen. Bey Haller. 1779. 1 Alph. 5 Ark i ſtor 8vo. Koſter 5 Mk.

Man finder i dette Skrift ſlet intet nyt. Enhver endog ung Theolog, ſom har det gamle og almindelig vedtagne Kirke-System inde, kan ſikkert lade det ligge ulæst, med mindre han har Lyſt til nok engang at ſee det paa Prent, ſom han tilſorn kan have ſeet paa hundrede Steder. Man dømme, om vi har ret eller urer, af følgende Sætninger, ſom her findes udførte. Der er en Guld til. Dette kan beviſes af alle Nationers Overeensſtemmelse i denne Sag. Den naturlige Religions Forfalſkning har formeret det Onde i Verden. Menneſket har engang været got, men har og ſtedſe behøvet den Hellig Aands Indflydelse. Guld har paa en beſynderlig Maade aabenbaret Menneſkene ſin Villie. Menneſket kunde forandres, og ſølgelig miſte ſin medſkabte Guldkommenhed. Denne har det og tabt ved et Affald. Det ſaldne Menneſke maa igien forſones med Guld. Uden Kundſkab om en Forſoning kan Menneſket ikke elſke Guld. Uden Kierlighed til Guld er der ingen Salighed. Den naturlige Guds Kundſkab giver ingen tilſtrækkelig Anviſning til Salighed. Det er altsaa rimeligt, at Guld nærmere har aabenbaret ſig. Nationers Lettroenhed i at antage en foregiven Aabeubaring. Et Skrift, ſom ikke indeholder andre Lærdomme, end Menneſkene ſelv kunde opfinde, er ingen guddommelig Aabeubaring. Dog! hvad behøve vi at udſkrive flere nokſom bekiendte Sætninger? Bogen er ellers inddeelt i tre Deele. I den første handler Hr. Forfatteren om den naturlige Religion og Bibelen, og foredrager ſaaledes et Slags Indledning til den aabenbarede Religion, hvormed han nærmere i den anden Deel beſkæftiger ſig. I den tredje fører han et Beviis af Kirke-Historien, at denne Lærdom, ſom kaldes den bibeliſke, er fra de første Tider af lært i den chriſtne Kirke. Vilde man endelig være Skribent, burde man dog komme frem med andet end lutter gamle opfugte Sager.

Paris.

Considerations sur l'Origine & les Revolutions du Gouvernement des Romains. Tom. I. 440 S., Tom. II. 472 S. i 8vo. Hos Brødrene Debure 1778.

Bogen hører blant dem, som ved første Diekast forraade en selv tænkende Forfatter; men ved næriere Eftersyn bliver man vaer, at alting gaaer ud paa en forudfattet Hypothes, ved hvilken Forfatteren vil vise sin Vittighed, og sin anden overfkuende Dybsindighed. Sagen er denne: over Roms ældste Tider har man meget usfuldstændige og uvisse Eftersetninger, og endnu mere over Roms ældste Forsatning. I Følge Dionys var det et blandet Monarchie, i hvilket Folket ligesom i de følgende Tider havde Deel. Efter andre havde Senatet og Kongen, eller Kongen og Patricierne Magten i deres Hænder. Duni (Duni's Skrift udkom i Rom 1762, under Titel: Origine e Progressi del Citadino), der byggede paa Giambatt. Vico's Sats, gav Patricierne alt, og erklærede det gamle Rom for et fuldkomment Aristokratie. Venteligen er Udslaget af disse de Lærdes stridende Meeninger, denne: Roms Forsatning under Kongerne lader sig, i Mangel af Eftersetninger, ikke nøiagtig bestemme; den var ei heller saa regelmæssig og sammenhængende som en Lovgivning paa Papiret; den var sig ei heller selv altid lig; den ene Konge udstrakte sine Prærogativer meer eller mindre, end andre. Den uævnede Forfatter fortfærer ikke saaledes: han bygger, største Deelen paa Duni's Sætninger, følgende Hypothes: Fra Roms Begyndelse vare allene Patricierne Folket, populus; plebs var en foragtet Hob, blotte Floter, Livegæle og Bastarder; de vare endog udelukte fra Religionsfikkere, havde ingen auspicia, følgelig intet borgerligt Egetab, opfødte ikkun Bastarder. Servius, Tullius drog dem først af deres elendige Tilstand, og de dem i Republikens Tilstaaede Tribuner gjorde dem endeligen lige med Patricierne. Hvilke herlige Hypotheser: lidet Sandhed, urigtigen forbundet med andre Sandheder, og urigtigen anvendt. At de gemeene Folk i de ældste Tider ofte have været undertrykte af Patricierne, at disse havde deres Fortrin, at Servius Tullius inddeelte Folket i visse Klasser, og gav det en ny Form, alt dette er uden Tvivl. Men de ringere blant

Folket vare ikke Slaver, Baſtarder o. ſ. v. At Romulus ſkal have gjort denne Indretning, dertil foreledes Forfatteren af Duni's Ordforklaring hos Livius: *quia ſoli centum erant, qui ciere patres poſſent* (Livius ſiger ſelv: ſive ſive, og forſtaaer derved Fædre af nogen Anſeelse og Formue &c.) fremdeles af den ſildigere Forklaring af Aſylum, ſom om allene Forbrydere, Hævere og flygtige Slaver havde flygtet der hen; og nu falſke Begreber, eller falſk Anvendelse af Slavers umaaleltige Aſſtand fra Frie; em de borgerlige Egteſkaber; om Auſpicierne. Forfatteren har dog ei vidſt at betiene ſig af Ordets, *populus*, mange Bemærkelſer, af Forholdet inellem Clienter og Patroner. Hans Hypotheſe gjør han til en almindelig Grundſætning, og af den bevifer han igien ſine Hypotheſer. Udførelſen har et bybtænkende Udſeende, og uden er Stilen ſindrig, levende og vittig. Hertil kommer og, at Forfatteren i Steden for egentlige Ord og Udtryk indſkalter ſaadanne, ſom give Tanken et nyt Udſeende: Phoenicierne ere her Argonauterne fra Øſten. Italiens undertrykte Indvaanere hedde Gloter. Kornſlagene les *differeſ* *gramens*. Historiens Fakkell ophlyſte aldrig de Wildes Hytter! *des meditations ſur l'organisation des ſocietes*. Et andet Konſtgreb er det, at tilfældige Omſtændigheder anføres ſom væſentlige, ſom Hovedgrunde og Årſager, og forvandles til et Paradox. Paa ſaadanne Paradoxer er Forfatteren riig, ſ. Ex. ingen Udvandring er ſkeet af Overflod paa Mennesker. Og dog kan man ikke miſkiende hos Forfatteren ſkarpſindighed, Indſigt og Belæſenhed i de nyere politiske Skrifter, og en Følelſe af den menneſkelige Naturs Værdighed. Følgende vil vi endnu anmærke: Forfatteren troer med dette, at Italien har lidt ſtore Forandringer af underjordiff Ild og Havets Indbrud. En læſeværdig Digreſſion om det borgerlige ſelfkabs Oprindelse og førſte Forfatning: det anmærkes med Grund, at det er en Grille at ville henledv alle til een Forfatning; ved Omſtændigheder nes Forſkiellighed maatte enhver for ſig blive forſkiellig Paa ny almindelige Udſigter over Regieringsarterne; Adelens Oprindelse; den tiltager altid i Ariſtokratier. Al dette indeholder ſnukke Betragtninger; men hvor det kom mer an paa Facta, er Forfatteren ikke at troe. Længe e Livius en Helt, men længere hen er Dionyſius's Eſterretning alle

allene den, Forfatteren antager; hans fleste Beviser ere tagne af Saler i Livius; og dog er det aabenbart, at Livius legger hine gamle Romere sine egne Ord i Munden. En besynderlig Paastand, at Comitia curiata var allene en Forsamling af Patricier med Udelukkelse af de gemene Folk: alene efter falske Slutninger, som Forfatteren og Duni gjøre sig, at det saaledes maatte og skulde være. Comitia centuriata maae paa ingen Maade være en politisk Indretning af Servius Tullius; blot Folkets Inddeeling i Centurier er hans Bærk, og har allene Afgifterne og Krigstienester til Hensigt; at sammenkalde Folket efter Centurier er først et Indfald af Patricierne ved Consulatets Indførsel og Consulernes Valg. — I det andet Bind anfører Forfatteren den romerske Forfatnings forskjellige Forandringer; vist nok paa sin Maade: Tarquin berømmes meget; han var endog populær og goddædig; Brutus derimod en Skurk, et Uffum. At Folket flygtede ud paa det hellige Bierg var ikke bedre end en Beslutning af Skolepøge, som ville undløbe deres Vedanter, og blive staaende paa Skolemuren. Besynderligt er det, at Forfatteren bygger det meste paa de Tribunerne i Munden lagte Saler. Hvorledes Folket kunde have valgt af dets eget Middel Tribuner med Consulmagt og Qvæstorer; herover filosoferer Forfatteren meget. Han burde have tænkt paa Patriciernes Menker og deres Indflydelse paa Udslaget, som de gave i Comitierne og Centurierne. At en Plebejer for Aar 888 kunde blive en Senator, nægter han ligesom, og Livius 5, 12. vetus tantum senator maa sige en Usandhed. Plebisciterne, efter den Tid de forbandt alle Stænder, kalder han bestandigen Souveraineté des Comices-Tribus. I Følge den falske Forudsætning, at Curjata har allene været en Forsamling af Patricier, paastaar han, at i dem bleve Centuriaternes Beslutninger stadfæstede, og at Curjaterne altsaa efter Lex-Publicæ indgik, da Senatet allene beholdt Forslaget, og maatte tilstaae Centuriaternes Beslutningen. Ogsaa her forekommer den underlige Meening, at Patricierne, for at beholde ret Videnskabens Hemmelighed for sig, havde opfundet en hieroglyphisk Skrift, en Art af Cifrer, og disse skal Gruter og Nicolai have udgivet. (Maar man vil fremkomme med saadanne urigtige Sager, kan man sige meget nyt og eget.) Og:

Ogsaa en Misregning, at Lex porcia er kaldet efter Porcius Cato, Censor. Ikke paa bedre Grund ſiges, at Conſulerne herefter dagligen henrettede Misdædere hemmelig og aabenbar. Om Revolutionen fra Gracchus's Tid gives en flygtig Betænkning, og Forfatteren kommer lige til de Tider, da Barbarerne befatte Rigsprovincerne: her philoſopherer han over, hvorfor Barbarerne ikkeligesaa vel bleve Romere, ſom Manſchuerne Chineſere (fordi Tilfældet intet lignende havde; hiſt overſvømmede et eneste Folk paa engang, her forſkiellige Horder til forſkiellige Tider). Efter Forfatterens Paaſtand er Feudalſyſtemet aſcopieret efter det kirkelige Hierarchie. Den rette Mæning af Motten for Esprit des loix, prolem ſine matre creatam, er denne; et philoſophiſt Verk maae have Geniet til Fader og Frihed til Moder.

Leipzig.

Allgemeine Chronologie für die Zeiten nach Chriſti Geburt, zur Erläuterung der alten Denkmähler, Chronike, Urkunden, nebst vollſtändigen chronologiſchen Tabellen für die ganze Geſchichte, mit Hr. Conſiſtorialrath Walchs Vorrede. Erſter Theil, 2 Alph. i Art, foruden Fortalen paa 58 Sider. I den Weiganſke Boghandling 1779.

Frankrig har i de nyere Tider neppe leveret et lærdere, mgiſommeligere, og tillige nyttigere Skrift, end: L'art de vérifier les dates &c. udgivet af nogle Benedictiner. Det indeholder deels Grundſætninger til Tidsregningen, deels virkelig Hiſtorie med Anvendelſe paa enhver Grundſætning. I Henſigt til hine dømmes Hr. Walch i Fortalen til den tydſke Overſættelſe ſaaledes: at ſaa forſkiellige Tidsregninger i en ſaa ſtor Omkreds endnu ikke er forklaret og ſammenlignet med hinanden i nogen Bog, og at det er et ypperligt Verk, ved hvis Hielp enhver i hiſtoriſke Kilder forekommende beſtemt Tids Angivelſe ngie kan forſtaaes, og de aſtronomiſke Grunde derfor angives. Dette første Bind, hvoraf intet er udeladt, uden paa hinanden pakkede Exempler til en Stats Beviis, hvor et kunde være tilſtrækkeligt, indeholder en meget lærd Afhandlung over de forſkiellige ſiden Chriſti Fødſe brugelige Tidsregninger og Tidsbeſtemmelſer, enten de forekom

komme i de følgende Tabeller eller ikke. Disse Tabeller fremstille for Diet Olympiaderne, Indictionscyklerne, den Alexandrinske-kirkelige- og cæsarisk Antiochenske, den Konstantinopolitanske-Seleucidiske-Græske-Spanske- og Diokletionske Ære, Hedsjira, Østercykelen, det gyldne Tal, Maanedcirklen, Regularerne, Nøglen til de foranderlige Feste, Solecirklen, Concurrenterne, den Julianske saavel som Gregorianske Søndags-Bogstav, Paaskefesten, og Epakterne, henførte til Christi Aar, og gaae fra det første af disse Aar til Aar Christi 1900 Derpaa komme endnu nogle foregaaende Erindringer om den chronologiske Fortegnelse paa de i Europa, Asien og den af Romerne bekiendte Deel af Afrika synlige Soel- og Maaned-Formørkelser; disse Tabeller vise, hvorledes man kan finde bestandige Maanedskalendere, enhver Maaned's Nyemaaned, og Paaske for ethvert Aar; og den bestandige Soelkalender, for at opdage paa hvilken Dag i ethvert Aar de foranderlige Feste falde. Oversættelsen er giort efter den nye omarbeidede Udgave i Folio 1770. Desuden har Oversætteren Hr. Joh. Korn tilføjet forudskikkede Afhandlinger om Anmerkninger og Hr. Walch ledsaget den med en Fortale, hvori han ikke allene meddeler Skriftets Historie, og almindelig Kritik over det, men og leverer læseværdige Anmerkninger over Chronologiens sande Bestaaffenhed, Kilder og Vanskeligheder, der ikke kan være nogen Historieforsker ligegyldige. Den følgende Deel skal bekomme endnu flere Tillæg, og fornemmelig indrettes til tydske Læsere.

A Tour through the Island of Great Britain; divided into Circuits ou Journies. Originelly begun by the celebrated Daniel de Toe, continued by the late Mr. Richardson, Author of Clarissa &c. and brought down to the present tirne by Gentlemen of eminence in the the literary World. The eighth Edition, with great Additions and improvements. 12mo 4 Vols. 14 S. Lowndes &c.

Allerede for lang Tid siden er denne Bog bekient for den bedste Veiviser for engelske Rejsende. Den indeholder en omstændelig Beskrivelse af de fornemste Steder og Pladser i Storbrittannien, deres Beliggenhed, Regieringsform, og Handling; fremdeles en brugbar Esterretning om Indvaan-

ner-

nernes Skikke, Sæder, Dveller, Forretninger og Lustigheder; om de adskillige Sundhedsbrøndes Natur og Virkning; en vidtløftig Beskrivelse af Staden London, Westminster og Southwark med indbegrebne, deres Broer, Quarterer, Hospitaler, Kirker o. s. v.; af Landets Produkter, Handel og Manufacturer; af Øehavnene og Skibsfarten; af de offentlige Bygninger og Landgodser; og endelig af Derne Wight, Silly, Portland, Jersey, Guersy, og de øvrige mærkværdigste engelske og skotske Der. Den nærværende ottende Udgave er meer end Halvdelen forøget, og overalt ganske omarbejdet. Efterretningen om Forstendommen Wallis er, ved nyere Keisers Brug, meget fuldstændigere, ligesom og om Derne og Grevskaberne. Mange anseelige Lærde have leveret Bidrag til disse Forbedringer. Desuden ere to ny Rarter over Engelland og Skotland tilføiede.

Trykfeil i No. 48.

Side 757 Linie 22 Kan læs Kom. S. 761 L. 33 uagt somme læs Uagtsomheds. L. 35 bør pulchro udelades, og i Steden for offendor læses offendar. S. 764 L. 37 Historiske Efterretning læs Historisk Efterretning derom. L. 39 bør derom udslættes.

I No. 50.

S. 794. L. 25. legungs-Kunst læs legungskunst S. 795. L. 7. Worte: læs Worte L. 17. der for læs derfor S. 796. L. 7. Anmerkning læs Anmækning. L. 14. bekiendt læs kiert L. 18. Emanuel læs Emmanuel L. 31. Christlicher læs christliches S. 797. L. 6. Morgen læs Morgen: S. 798. L. 23. vilde læs ville.

Al disse lærde Efterretninger udgives ugentlig eet Stykke ved Brodrene Berling.